

SANCTORII SANCTORII

OLIM

IN PATAVINO GYMNASIO

MEDICINAE THEORICAM

ORDINARIAM PRIMO

LOCO PROFITENTIS

Mentus P. Bianchi in Francia 1716.

COMMENTARIA

IN PRIMAM SECTIONEM

Aphorismorum Hippocratis, &c.

CVM INDICE RERVM NOTABILIVM,

& Quaestionum, & cum Indice Capitum

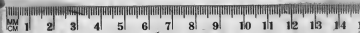
De Remediorum Inventione.

V E N E T I I S . M D C X X I X .

APVD MARCVM ANTONIVM BROGIOLLVM.

Superiorum permissu, & Privilegijs.

COMMUNITARIA

FRANCISCO
MARIÆ II.
VRBINI DVCI VI.

SERENISSIMO, ET INVICTISSIMO.

TATICAM medicinam tot seculis sepultam, è tenebris in lucem, & hominum prospectum longo vsu & periclitatione arcessimus. Huius Diuinæ artis virtute longæuitatis cupidum ad centesimum quoque annum perducì posse existimauimus. Res tam magna, tam eximia, tam ab hominibus exoptata

longæuitas, eius patrociniū non aliundè, quam à veritate ipsa dependet: vsus enim, & experientia rem ipsam aperiunt: attamen cum veritas ex se sit molesta, & ex illa odium nascatur, pro fulcimento exoptat summum virum binis dotibus exornatum: altera, quod in omni doctrinarum genere super ceteros emineat; altera quod sit vitæ longæuæ studiosissimus, quique incolumitatem ad annos Nestoreos recto & perenni regimine dirigat. Talis es Tu Franciscæ Mariæ celeberrime: quia si spectemus Tuæ virtutis elogia, sunt in excelso sita, vt non solum nostri, sed cuiuscunque seculi obiecta eminentissima, suntque diffusa, & per totius Europæ tractus, & quicquid Meridiano & Septentrione finitur peruadunt: si vellem lingua hac mea balbutiente laudi-

bus te in Cælum efferre, absque dubio potius nebulam tam radianti honori offunderem, quam serenitatis lucem: ipsa enim splendescens semper, ac splendore suo quam latissimè fundens spargit omnia, omni ex parte illustrans, atque rutilans. Si spectabimus ingenij aciem & prudentiam: illa est supra humanam euecta fides: ista est perfectissimæ prudentiæ exemplar. Si conferamus Te cum alijs Principibus, tibi Homericum carmen conueniet.

Ille sapit solus reliqui volitant velut umbra.

Si spectemus Principem, qui valetudini & longæuitati accuratè incumbit, neminem te solertiores inueniemus, siquidem spreuisti semper noxia allectamenta non naturalibus blanditijs accersita, & illecebris voluptatis delinita; vnde omne malum: vnde innumeris immatura morte præceptis implentur feretra ante diem funesta. In tua longæuitate omnes oculos coniectos habebunt, quando te sospitem, & incolumem propè centesimum annum intuebuntur.

In his Commentarijs explicantur artis præcepta ab Hippocrate in Aphorismorum modum disposita, quæ sunt artis summa capita paucis expressa, suntque sententiæ seminis instar mole quidem minimæ, & virtute maximæ, quo ad verba inopes, quo ad sensum locupletes, & vt vno verbo dicam sunt tot gemmæ collectæ ab Hippocrate ex alijs suis libris, eo modo, quo apes ex floribus suauissimum mel, Super his mea insudarunt commentaria, quæ Celsitudini Tuæ quali acumque sint, dono, voueo, & confecro, in quibus si aliquid boni pro vita diutissimè protrahenda affuerit, omne tibi de gerocomica medicina benemerito dicatum volo. Bene valeas serenissime & inuictissime Dux & Nestoreos viuas in annos.

Anno Salutis M DC X X I . X.

Serenissimæ Celsitudinis Tuæ

Seruus humilissimus

Sanctorius Sanctorius.

EPIGRAMMA

A D

PERILLVSTREM, PRÆSTANTISSIMVM,
ET EXCELLENTISSIMVM VIRVM,
D. D. SANCTORIVM SANCTORIVM, &c.
IN COMMENTARIIS SVIS
Aphorismorum Hippocratis.

VNERA SANCTORI *quæ nobis grata dedisti;*
SANCTORI *medica maximus artis honor.*
Perge tuis medicos ornare laboribus hortos,
Commoda quæ vitæ sint meliora, doce;
Sic duce te crescunt cupidi bona publica mundi,
Commendat nomen sic tua fama meum.

Sic ego, sic omnis medicis imbutus ephebus,
Artibus æterno tempore gratus erit,
Et nomen sine fine tuum super astra feretur.
Rem medicam tali quod ratione iuvas;
Vt tua perpetuo, te fama superflite crescens
Plus sensim veteri, lumine lucis habet.
Sic studiosorum, iuuenumque scientia crescens,
Fit magis ex libris ingeniosa tuis,

Vtquit

*Veque senex nomenque tuum miratur & artes ,
Sic colit & laudat teque tuosque libros .
Et tua cum fructu perdocta volumina versas .
Plurima, quæ nusquam viderat ante videt .
Nunc quoque post multos alios summosque labores
En colis Hippocratis scripta labore tuo .
Vive diu, re pergatque favens te sospite parca
Nere tibi fusis flamina longa suis :
Opto ego vitali perfusus balsamo Hygeæ ,
Vt vincas Pylîi secula trina Ducis .*

Benevolentie & gratianimi ergò Paulus Parauicinus de Capellis
Vulturano Berbenensis eiusdem Sanctoriij discipulus . P. P.

In Perillustis

D. SANCTORII SANCTORII COMMENDATIONEM

Pro editis in Aphorismos Hippocratis Commentarijs.

Æc miranda Senis diuini oracula Coi,
Quis agris rectam miseris præscribere victus
Normam, atque instituit tuto præcepta medendi;
Sectio cui venæ prodest, purgatio quando,
Et morbi certum docuit prædicere finem;
Haud satis elapsis ænigmata cognita seclis;

Sanctorius, medicæ lumen qui præbuit Arti,
Explicat ingenio mirabilis oedipus aliter.
Magnus Apollinei Sanctorius gloria coetus,
Atque Decus Patriæ, quam Cæsar condidit olim
Iustinus, nomenque suo de nomine finxit.
Vrbs antiqua ferax oleæ, laticisque lyæi,
Quam scopulo affixam pelagi circum alluit vnda,
Nec procul aprici colles, latique coronant,
Et propius positæ circumstant ritè salinæ,
Debita doctiloquo veræ præconia laudis
Solue Viro, natoque tuo; nam clara per orbem,
Æternum docta hæc viuent dum scripta per æuum,
In precio dum Phæbuserit, tua fama vigebit.
Vosque adeo Sacræ Iuvenes, qui incumbitis Arti,
Abstrusos sitangit amor cognoscere sensus,
Nocturna, hæc versate manu monumenta, diurna;
Hippocratis nectar claro de fonte bibetis,
Vestraque Phæbeæ præcingent tempora lauri.

*Alexander Brutus nobilis Polonus, & Iustinopolitanus Philosophus,
ac Medicus Præceptor doctissimus, ac benemerito obseruantia, ac gratitudi-
nis ergo P.*

EPIGRAMMA

I N

LIBRVM SANCTORII SANCTORII ETC.
DE INVENTIONE REMEDIORVM.

*Q*UOD malè curarent homines languentia membra,
Viderat ex alta Pulcher Apollo Domo:
Respondet Phœbus quæ morbis queritis agri
Pharmaca mortales? quæ medicina datur,
Tenditis in mortem tali ratione medendi,
Corruit & labens, non reparatur opus:
Restitui in melius, si vultis corpora læsa
Vinendique frui commodiore via,
Discite quam vobis Methodum Sanctorius offert,
Vultis tam doctum tempus in omne Librum:
Optima præ reliquis medicandi dogmata tradit,
Integra quoque modo sit retinenda salus.
Extendit vitam, qui longum vultis in ævum,
SANCTORIO Insigni dicite, vine diu.

Grati animi ergo Paulus Paravicinus de
Capellis Vulterano Berbenensis P. P.

INDEX QVÆSTIONVM.

E infestigatione. Quæst. 1. columna 3.

An aphorismi aliquo ordini traditi sint. Quæst. 2. col. 7.

De intentione Hippocratis, & medicinæ diuisione.

Quæst. 3. col. 9.

An hic liber aphorismorum sit isagogicos. Quæst. 4. col. 10.

De subiecto. Quæst. 5. col. 11.

De medicinæ præstantia. Quæst. 6. col. 13.

Quid intelligat Hippocrates per vitam.

Quæst. 7. col. 17.

An medicina sit ars, & quæ ars: & de eius genere proximo. Quæst. 8. col. 18.

Qua ratione ars medica sit coniecturalis. Quæst. 9. col. 23.

Qua ratione ars medica vocetur longa. Quæst. 10. col. 26.

Cut experimentum sit fallax. Quæst. 11. col. 33.

De medicorum sectis. Quæst. 12. col. 35.

Confidentia ægri in medicum cur iuuat. Quæst. 13. col. 48.

Qua methodo dignoscantur peccantes humores. Quæst. 14. col. 64.

In quor pericula solent incidere Athletæ. Quæst. 15. col. 76.

Cut Athletæ fameseant, & auidè comedant. Quæst. 16. col. 78.

Quodnam sit illud quod indicat primo, & per se venæ sectionem. Quæst. 17. col. 87.

Quomodo in principio morborum acutorum possit prævideri quod die morbus sit terminaturus. Quæst. 18. col. 104.

An cibus multus tenuis sit plenus, & an paucus plenus dici possit tenuis. Quæst. 19. col. 110.

De conditionibus acutorum morborum. Quæst. 20. col. 111.

De conditionibus corporum quæ sunt ac-

tomodara ad ieiunium. Quæst. 21. col. 122.

De ieiunij detrimentis. Quæst. 22. col. 134.

Quomodo cōtraria vi morbo, & remedia sint duo extrema. Quæst. 23. col. 145.

An vnum contrarium vni tantum sit contrarium. Quæst. 24. col. 147.

An in omnibus peracutis conueniat ieiunium. Quæst. 25. col. 167.

A quibus causis fiant morbi peracuti. Quæst. 26. col. 169.

An febres semper adnære sint morbus acutis. Quæst. 27. col. 170.

An quatuor tempora morborum differant à quatuor temporibus symptomatum. Quæst. 28. col. 171.

An morbus in principio sit maior, quam in statu. Quæst. 29. col. 178.

An vi ægri sanentur debeant transire per quatuor morborum tempora. Quæst. 30. col. 181.

Cut in principio morbi robusta virtus non vincat morbum: in vigore longuida vineat. Quæst. 31. col. 191.

An in vigore omnium acutorum nihil cibi dandum sit, vt iubet aphorismus. Quæst. 32. col. 193.

An in vigore fiat perfecta coctio. Quæst. 33. col. 195.

Ex quibus signis colligitur, an vires possint perducere ad finem status. Quæst. 34. col. 207.

Quomodo fiant paroxysmi febiles. Quæst. 35. col. 211.

Ostenditur, nec cibos, nec alia remedia conuenire in paroxysmis. Quæst. 36. col. 215.

Ostenditur, & quæ sint, & quos sint tempora vniuersalia, & particularia febrium. Quæst. 37. col. 216.

Ostenditur quando, & quomodo cibus sit ægris nocuus. Quæst. 38. col. 218.

An Hippocrates doctrinam de pulsibus

Index Quaestionum.

caluetis. Quaestio. 39. col. 141
 Quomodo succellina circuituum incre-
 menta praenunciant paroxysmos, &
 morbos longos, vel breues. Quaest. 40.
 col. 143
 De causa immediata periodicationis.
 Quaest. 41. col. 145
 De methodo praecognoscendi paroxys-
 mos, & vigores tardos, seu longos, vel
 breues. Quaest. 42. col. 151
 De signis assidentibus. Quaest. 43. col. 157
 Cur Hippocrates solum octauo die stea-
 uerit venam in Anaxione pleuritico.
 Quaest. 44. col. 159
 De signis coctionis. Quaest. 45. col. 162
 De signis criticis. Quaest. 46. col. 163
 De signis mortis. Quaest. 47. col. 164
 De spatio, & spuratione. Quaest. 48. col. 172
 De vrinis. Quaest. 49. col. 175
 De alui incrementis, & sudoribus.
 Quaest. 50. col. 184
 Oculi dicitur, quae corpora sint magis vel
 minus disposita ad ieiunium. Quaest.
 51. col. 193
 De Aetatibus. Quaest. 52. col. 195
 De Calidi innati principijs. Quaest. 52.
 col. 194
 An calidum innatum sit solus calor tem-
 peramenti. Quaest. 53. col. 197
 An calidum innatum sit caeleste. Quaest.
 54. col. 198
 Quid calidum innatum sit temperamen-
 tum, & non calor temperamenti.
 Quaest. 55. col. 199
 Quomplex sit calidum innatum, seu tem-
 peramentum innatum. Quaest. 56. col. 206
 An calor innatus differat specie vel gradu
 ab aescitio. Quaest. 57. col. 207
 Quodnam sit subiectum caloris febrilis,
 & naturalis. Quaest. 58. col. 209
 De calore influente seu de spiritibus.
 Quaest. 59. col. 210
 Quomodo calor natus perducit nos
 ad senectutem, & mortem. Quaest. 60.
 col. 211
 An ver sit medium inter hyemem, & est-
 tem per negationem, vel per partici-
 pationem extremorum. Quaest. 61. col. 215
 De somno in quibus Galenus conueniat
 & differat ab Aristotele. Quaest. 62.
 col. 217.

In quo anni tempore cibus debeat esse
 copiosior. Quaest. 63. col. 218
 Quomodo hyeme sit plus calidi innati,
 quam alijs temporibus. Quaest. 64. col. 219
 An solus victus humidus sit medicinalis.
 Quaest. 65. col. 228
 Quid intelligat per victum humidum.
 Quaest. 66. col. 229
 Methodus curandi affectus complicatos.
 Quaest. 67. col. 233
 De serie omulium indicantium. Quaest. 68.
 col. 239
 An contraria contrarijs curentur. Quaest.
 69. col. 242
 An similia similibus conferuntur. Quaest.
 70. col. 245
 De quatuor regulis pro cibandis aegris.
 Quaest. 71. col. 247
 Quomodo interpretandus sit aphorism-
 us decimus secundae sectionis, im-
 pura corpora quanto magis nutries &
 Quaest. 72. col. 247
 Quando conueniat epichierastica, & quae
 sint & quomodo multum & sepe illis
 uti liceat. Quaest. 73. col. 249
 Unde morbi autumnales, & maligni se-
 bres oriantur. Quaest. 74. col. 254
 De conditionibus perfectissimae crisi.
 Quaest. 75. col. 255
 Quid agendum in die decretoria, si na-
 tura nihil operetur. Quaest. 76. col. 257
 An motus symptomatatici sint adiuvandi
 Quaest. 77. col. 258
 An critici dies pendeant à mense medici-
 nali. Quaest. 78. col. 259
 De causis eius, & tunc apperitionis lunae
 Quaest. 79. col. 261
 Ostenditur quemlibet diem esse posse in-
 dicatorium & iudicatorium. Quaest. 80.
 col. 261
 A quibus causis proueniant dies critici.
 Quaest. 81. col. 262
 Quando topica applicantur corpori non
 purgato. Quaest. 82. col. 268
 Sex conditiones requirantur, ut loca sint
 conferentia. Quaest. 83. col. 269
 Quenam sint conditiones, quae reddunt
 loca magis & minus conferentia.
 Quaest. 84. col. 273
 De reuulsione. Quaest. 85. col. 276
 An reuulsio indicetur non solum à ma-
 ria

Index Questionum.

ria fluere, sed à fluxa, & fluxura.			
Quæst. 86.	col. 480	deliquiū fieri possit. Quæst. 92. col. 515	
In quibus reuulsio & derivatio conueniant, & differant. Quæst. 87. col. 471		In quibus casibus conueniat sanguinis euacuatio vsque ad animi deliquium.	
De speciebus cutaneis. Quæst. 88. col. 483		Quæst. 93. col. 516	
Quid intelligat per non cruda. Quæst. 89. col. 491		An in magnis doloribus ante phlebotomiam conueniant anodyna. Quæst. 94. col. 520.	
An materies tenuis sit incrassanda. Quæst. 90. col. 496		Antequam materiaurgens pargetur, quæ sint præmeditanda. Quæst. 95. col. 523	
De minoratiis. Quæst. 91. col. 499			
An euacuatio sanguinis vsque ad animi			

Finis Index Questionum.

INDEX RERVM, ET SENTENTIARVM IN HOC OPERE CONTENTARVM.

*A*ctio in philosophia est vivendi:
in medicina est conuulsi-
onis. 158
Altitudo à quo temperamen-
to variatur. 347
Altitudo naturales sunt co-
munes. 361

Acuti morbi vide morbos acutos.
Acuti morbi cur curantur ab eodem. 159
Acutiorum morborum differentia qua sunt.
114
Acutiorum morborum differentia videtur
quatuor. 183
Adagia v. differant ab aphorismi natura. 1
Aegri cur ante serinum diem non cib-
ant agros. 134
Aegri cur albanur columbis, ne peste
corripiantur. 161
Aeger si abeat medico duo sunt contra
morbum. 41
Aegri qui sanari sunt eruda existente ma-
teria. 470
Aeger continet duos scopos. 202
Aegri cur in vigore non sunt nutriendi.
222
Aegri à morbo & à ieiunio quomodo ladan-
tur. 125
Aegri sunt reducendi ad temperamentum
aduentitium & non primitivum. 411
Aegri debiles quomodo magis nutriendi. 427
Aegri conditiores quatuor sunt considera-
da. 123
Aequitatis cur usus sit Hipp. 168
Agrigraue an per vomitum debeat educi. 470

Ætates quot sunt. 295
Ætas decrepita duplex. 295
Albim florum remedia cur vocantur. 140
Alimentum manu, vires in acutis, in chro-
nicis conservans. 203
Alii excrementa qua sunt salubria. 284
Andreas Laurentius ut errat in definiendo
calidum innatum. 342
Angina deplorata quomodo solitione affertur,
arteria curatur. 164
Anni diversis varia. 369, 370
Angustia specierum sex. 12
Anni semper a respondit quatuor regionibus
quatuor aëribus, quatuor temperamentis,
quatuor humoribus quatuor elementis &
quatuor dies paribus. 423
Appetitus vide famem.
Appetitus in omni morbo ut praeveniat sa-
lutem. 363
Aphorismi nomen & natura declaratur. 4
Aphorismi definitiones varia. 4
Aphorismi unde selecti. 5
Aphorismorum verba est accidentalis non
essentialis. 9
Aphorismorum liber an sit isagogeus. 10
Aphorismi Hippocratis non ordinati à Gale-
ni methodo ut plurimum falsi. 430
Apyhneumata ut differant à natura aphe-
ri sui. 5
Apoplexia ex sanguine in ipsa accessione in-
gus mittenda. 77
Apoplexia quibus calidis collitur. 77
Aqua non humilis at neque intus neque extra
ex Galeno. 310
Aqua frigida quomodo iunet. 373
Argu-

Argentum error dum ponat soles acutos esse morbos magnos. 89
Argentum error quod unus sit spiritus, & non plures. 363
Arma quibus medici plebeinacant agros, qua sint. 191
Arx medica quomodo est consuetudinis. 23 200
Arx medica si curaret individua ut individua esset vana. 25
Articulus si ut differat ab artu, & quid significat. 120
Articulus & articulus tamen quid significet. 74
Asinus cur visus sit Hippocrati hoc adhibere. 439
Astria naturalis qua nam sit. 415
Astria conditiones qua sint. 40
Athletarum exercitium est minima pars gymnastice. 72
Athleta omnes cur fameliciant. 79
Athletarum conditiones, & mores. 72, 73
Athleti pleni ad summum & in extremo se differant. 73, 74
Athleta in quos pericula incidunt. 76
Athletarum appetitum non fuisse voluptuosum. 80
Athleta si tamen & tamen & tamen. 81
Athleta qui de repente moriuntur qui sint ibidem. 81
Atrabilis ut per vomitum debeat educi. 470
Atria a cibo per vomitum monenda. 471
Auricular tunc aures. 17
Argumento existente in febricitante cur non sit dandus cibus. 233
Aurum cur facit languidas vires. 425

B

B *Albi: Statius faves opinioni Cremonensi de calido innato.* 331
Balneum proprium remedium bellica febris. 158
Bastardorum quomodo curentur. 469
Belis aruginosa a cibo per vomitum educenda vel cum sale. 471
Blema licet immensus per urinam liberatur. 471

C

C *Acocymia quod duplex sit.* 67, 68
Acocymia a qua causa sit. 66
Calidum innatum si augeretur, animal conservari posset aeternum. 383, 375

Calidum innatum duplex. 379
Calidum ut cum non differt specie ab ascituo. 313, 324
Calidum nativum a sua sede non demonstratur. 317 315
Calidum nativum motus carnis & formae ibidem. 315
Calidum influens tamen si augeretur animal esset aeternum. 375
Calidum influens est subiectum febris & non nativum. 358
Calidum nativum est membrarum omnium formatrix. 319
Calidum innatum est primum efficiens operationum, non influens. 259
Calidum innatum triplex. 306, 348
Calidum innatum esse temperamentum probatur. 344
Calidum innatum esse immortale, praesertim futura esse attributa radice. 342
Calidum innatum esse auctorem operationum probatur ex Galeno. 342
Calidum innatum non esse substantiam calefactam & pinguem probatur. 340
Calidum innatum, & temperamentum habere vim calefaciendi, & refrigerandi. 339, 319, 320
Calidum innatum efficit operationem ut temperamentum. 338
Calidum archigenum continet in se ad alterandam & formatricem. 348
Calidum innatum significat substantiam & qualitatem. 317
Calidum innatum ex Avicenna continet in se virtutem immutativam, et formativam. 316, 317
Calidum innatum archigenum & non archigenum. 318
Calidum innatum esse quoddam mixtum ex Galeno, ibidem. 318
Calidum corpus duplex esse potest vel copia calidorum, vel qualitate ex Galeno. 44
Calor dupliciter consideratur, vel quo ad subiectum, hoc semper minuitur, vel quo ad qualitatem, hoc potest augeri. 117, 118
Calor in sensibus cur paucus. 310
Calor quinque modis potest destrui. 310
Calor ascitus quomodo differat a naturali. 306
Caloris gradus quo instrumento cognoscantur. 137
Caloris motus duplex. 309

Index rerum, & sententiarum

Caloris natini defectus ex Aristot. est frigus. col. 313
 Calor cordis cur sit materia respectu innati. col. 313
 Calor augeatur ob quinque causas. 372
 Calor nativus quia ratione hyeme plus sit. 385
 Caloris extinctio ob quatuor causas fit. 313
 Canticula stellata, & ante canticula quando videntur. 60
 Cardialgia cur aqua frigida tollatur. 373
 Caro cur mala febricitantibus. 421
 Catastasis quid significet. 240
 Castoreus crudus dicitur ab Aristotele amoris & sit a defectu caloris interni, vel externi. 483
 Cathestrichia quid significet. 137
 Causarum morborum tres conditiones in meditando consideranda. 399
 Celsi sententia homo sanus, &c. 125. 142
 Chalybis cur inueni spleneticos. 82
 Ceras quid significet. 29. 30
 Celeritatem cibulatio an prohibeat sanguinis evacuationem. 517
 Chylorum quid significet. 511
 Chymicarum remedia cur semper noceant. 140
 Cibandi tempus in febribus a sex conditionibus colligitur. 433
 Cibus intempestivus quos agros nocet. 432
 Cibus debet proportionari deflacioni. 291
 Cibus quando multum, quando parum ante paroxysmum dandus sit. 232
 Cibus facit quod calor febrilis maneat contrarius. 231
 Cibus triplex minuens, conservans, & augens vires. 213
 Cibus medicinalis habet duas qualitates. 387
 Cibi grati qui sine agris concedendi. 38
 Cibus exigens dandus in valde evacuatis. 72
 Cibus ut cibus cur agros semper laedit. 119
 Cibus importunus quos agros nocet. 119
 Cibus an conveniat ratione morbi, vel ratione virium. 131
 Cibus cur febricitantibus morbus fit. 179
 Cibus cur subtrahendus in principio morbi. 184
 Cibus in statu cur solus. 213
 Cibus quando dandus est in paroxysmo. 218. 221. 225
 Cibi pro agris colliguntur ex consuetudine & cur. 412
 Cibus medicinalis quilibet est si habeat duas

virtutes videlicet nutrientem & medicinalem. 426
 Cibus quando magis dandus, hyeme an aestate. 428
 Cibandi tempus colligitur ex parte affectu ex affectu, ex natura agrotum ex natura principii paroxysmi, ex quantitate & qualitate cibi. 433
 Cicero cur damnet linguam gratam. 67
 Circulus in febribus quid. 431
 Collis ventriculi non innare calidos. 352
 Collionis species sunt tres, & non quatuor ut dicit Capinaccus. 416
 Collis secunda qua fit in hepate, velociter fit ibidem. 416
 Collis quiete fit ex Aristotele & Hipp. 401. 502
 Collis in acutis unica salus. 139
 Collis in hepate, & ventriculo dicitur elixatio. 414
 Colliones ab Aristotele dividuntur in tres species. 414
 Calum agere in hac inferiora ex Aristotele lenius, & mox. 438
 Calum rursus dicitur. 369. & 41
 Calum esse quoniam essentiam probatur. 148
 Calum minus nocet in plenitudine, quam in omnia vacui. 138
 Calum abstinentia quomodo nocet. 409
 Colores fructus humorum cur mali. 273
 Conspirationes omnium indicantium decem sunt. 396
 Conferentia & tolerantia tuta & non tuta. 58
 Confidentia agri in medicum cur inueni. 38. 39. 40
 Consensus mirabilis inter uterum, & processus mammillares. 472
 Consensus lienis cum renibus. 471
 Consipatio aere viciu, id est sandensare. 12
 Consuetudo in agris observanda. 126
 Corrobrans cur est pulvis griseus casaris. 71
 Contrarium cui est contrarium, est principium methodi. 91
 Continua febres a Galeno dividuntur in tres differentias. 236
 Contrarietas quid sit, secundum varios auctores. 146
 Contrarium non agit in contrarium sed in subiectum. 192

In hoc opere contentarum .

Corpora robusta per errata tendunt ad mor-
bum debilia ad mortem. 372
Corpus caleratius ex Galeno indicat san-
tatem suspectam. 72. 73
Cremoribus in quibus laudet, & in quibus
damnes Hippocratem. 308
Crisi lege indicium.
Crisi futura fieri potest quod die, & quod hora.
Crisi à quibus causis extrinsecis impediatur. 41
Crisi quomodo à medicis ignari impediatur.
Crisi bona sit quoque cum difficili tolerancia.
Crisi impediri à medicamento ostenditur
exemplo agrorum Hippocratis. 33
Crisi cur sicum faciat varia symptomata &
qua sint. 167
Crisi dum sit non da'ur cibis. 194
Crisi bona tres conditiones. 195
Crisi optima septem conditiones. 264
Crisi duplex videlicet scitis, & falsa. 419
Crisi optima sex conditiones. 442-443
Crisi tres modi ad salutem, tres ad mortem.
Crisi conditiones ex Autretis. 447
Crisi dies fieri per lunam, ridiculum &
cur. 457
Cruda existente materia serafaliter uti phar-
maco & quomodo. 308
Cruda humores cur à medicamento non pos-
sint euacuari. 34 476
Cruda dum euacuantur, qua mala succedant.
33. 301. 303
Cruditatis gradus in plenitudine. 262
Crudorum deestis quae mala efficiat ex Ga-
leno. 473
Cruditatis duplex est, videlicet aquosa &
crassa. 476
Cruditatis urina, catarrhi, sacum, apostematis,
puris, ex Aristotele s. mucusum sit à de-
fectu caliditatis externa vel interna. 415
Cruda opposita maturacioni cur non pur-
ganda ex Hipp. & Gal. 489. 401. 402
Cruda materia portio, si colla est, phar-
maco ex Gal. utitur. 499
Crudi humores sunt stabiles, & inficci. 302
Cruditatis, & colla in parte quid indicent.
305
Crudi humores quomodo possint inueniri in
principio morbi. 303

Esurientem esse rabiem caninam. 300
D
Dolores vires ab defectum alimenti, vel
ab morbi vehementiam. 81. 133. 191.
Drecepita aras duplex. 299
Drecepita cur dum febricitans moriantur.
Dreceptoria ut causa, & ut signa. 262
Decubitus in latus dextrum, vel sinistrum cur
facilis vel difficilis. 257
Defectio mala tribus modis potest esse ma-
la. 53
Desperare ex Hipp. & Gal. relinquendi pro-
gnostico. 141. 156
Diarrhoea insolita cur laetatur. 134
Diarrhoea quid ex Gal. 113
Dies crisi omnium peracutiorum, & acutu-
rum qui sint. 446
Dies indicatoria qualibet esse potest, quomodo
probetur. 460
Dies qualibet potest esse crisiens quomodo pro-
betur. 461
Dies crisiens à quibus causis fiat. 462
Dissolutio proportionatur cibo. 291. 310
Dysenteria quando conueniant. 431
Dysenteria quomodo differat à colitione. 305
Dysenteria mala nescuntur per antecedentia,
& consequentia. 65
Dysenteria de nominibus venia indigni. 2
Dysenteria, communiter & propriè in
Hippo. non habent locum. 75
Dyuresis cur difficilis sanantur pauperibus. 41
Dyuresis non danda in nephroica passione.
420
Dolor coxendici ne claudicationem faciat
comburatur. 405
Dolor cur dolore sedet. 404
Dolores colici, & nephroici cur frigida per-
fusione sanantur. 373
Dolores mitiganda ante reuulsionem & cur.
261
Dolores vehementes indicant faciendam euacu-
ationem usque ad animi deliquium. 318
Dolore vehementissimo existente ancom-
pantur apudyna ante euacuationem san-
guinis. 320
Dysenteria in principio maior sit diarra-
quam in statu & augmento. 214. 215

Index rerum, & sententiarum

E

E Clysis quid sit. col. 313
 Epithorastica quæ sint. 419-440
 Epitaxis duplex. 419
 Epilepsia curatio cur subitanea. 343
 Epilepsia cur ob minimum interdum fiat. 184
 Epilogum nam quam fecit Hippocrates in suis operibus. 212. 331
 Errata leuissima cur præparant interdum ad mortem. 193
 Erratum in agris exemplo nauigantis declaratur. 192
 Erratum in sanis est via ad morbum in agere est via ad mortem. 132
 Error prima callianis sæpè corrigitur insecundum ex Galeno. 124
 Error in augmentis communicatur vigori. & non declinationi. 433
 Euacuatio reservata ad vocem expulsiorem in oculis. 181
 Euacuatio hepatis quando per aluum quando per urinam sit facienda. 474
 Euacuatio symptomatica an sit utilis. 451. & 452.
 Euacuatio ex Galeno quod versus Iulianum est maxima medicina pars. 43
 Euacuatio cum tolerantia cur non semper bona. 46
 Euacuatio spontanea à tribus causis. 49
 Euacuationis bona quinque conditiones. vide licet, quid, quantum, quando, quomodo, ubi. 53
 Euacuationis quantitas unde sumenda. 53
 511
 Euacuationis iudicium a quantitate tribus modis sit. 53
 Euacuationem præcedunt ex Galeno separatio. & concessio. 443
 Euforbium purgat phlegma. 126
 Euforata cur sit aduerbium. 281
 Exercitium à cibo fugiendum & cur. 124
 Exercitium ex Galeno tria beneficia facit. 386
 Exercitium cur augeat calorem. 386
 Exsiccantia pultribus quando conueniant. 442
 Experientia non est fidendum. 31
 Experimentum quomodo fiat. 21
 Experimentum duplex in fieri & in facto esse. 33

Experimentum cur infallax. 33. 34
 Experimentum falax sed non semper periculose. 33
 Experimentatores sunt fortuna imitatores ex Galeno. 33
 Extrema partes frigida si non incallescunt mortale. 237
 Extrema euacuatio periculosa quia & peccantes, & non peccantes humores euacuantur. 71. 72
 Extrema resectio cur periculosa. 72
 Extremis morbis, extrema remedia approbata amplius ad res polius. 144

F

F Albus coloratio ex Galeno cur mala. 71. 73
 Acciditur semper spernuntur licet sint admiranda. 374
 Facultatis naturalis quies ex Thalesibus est mors. 70
 Fallax ut differat à periculoso. 113
 Fames sit à quinguis accedentibus ex Gal. 78
 Fames extrema ut à melancholia ex Galeno contra Euelsium. 79
 Famen excurantia ad iram capitare dicuntur. 80
 Febris essentia an sit facit. 391
 Febris putrida quomodo est in calidioribus calidioribus esse. 338
 Febris febriacum quomodo sit. 356
 Febris non attinet ad substantiam calidi natum, sed ad qualitatem. 319
 Febres intermittentes quomodo fiant, varia opiniones. 231
 Febres intermittentes quomodo fiant continuae & mortales. 230. 231
 Febris maligna vide malignam febrem.
 Febris maligna cur videtur parua. 174
 Febris defunctio quod sit conuersio ad ignem naturam an sit vniuersalis et vera. 392
 Febres quinquana septimana ex ipso Hippocrate non dantur. 226
 Febris putrida inguntur sex affectus ex Galeno. 395
 Febris putrida quomodo fiat. 222-223
 Febrem putridam non esse calorem accensum in corde ut Aliumarius. 222
 Febris putrida non sit nisi coquinetur cor. 222
 Febris pestilens ex Galeno quomodo fiat. 223

In opere contentarum .

*Febris periodica de tertio instans sine
paradeque . 224*
*Febrim amaram in remittentium differen-
tia . 224*
*Febris exquisita, absoluta, produlta, & enor-
mis quæ sint . 224*
Fibræ clades quæ sint . 226
*Febris tertiana exquisita cur non sit peior
hemorrhæ . 274*
*Febris quomodo est conversio nativi caloris
ad ignem . 316*
Fluxus à tribus causis fit . 49
Fluxus à sex causis . 49. 56
*Fetus quando incipit vita propria . columna
340*
*Frigida passio robustis convenit . columna
347*

G

Galenus non cognovit eccentricos vel
epiciclos . 459
*Gastricus morbus an inter acutos sit . columna
116*
*Gastricus morbus confirmatus cur decollet non
sine ur . 173*
*Gelida partes ne in gangrenam cadant quid
agendum . 147*
Glaucis quomodo tollat omnes dolores . 373
*Græcum idioma caret interdum abundantia
verborum . 411*

H

Habitus Athleticus nec assuimus nec
tarde solvendus est, & cur . 71
*Habitus bonus sine euzyma duplex, absolutè
bonus, & bonus in suo genere . 73*
*Hæliæ febris quomodo habeat quatuor tem-
pora . 176*
Hæliæ quomodo curetur . 373
*Hæliæ febris an sit magis refrigeranda
quàm humilanda . 390*
Hæliæ febres non omnes sunt sicca . 392
Hæmorrhæ quomodo fiat . 274
*Hæmorrhæ cur peior sit quàm tertiana ex-
quisita . 274. 275*
*Hæmorrhæi differentia omnes . columna
247*
*Hæmorrhæus an sit heripicus . columna
238*

*Hæmorrhægia nativum tolli tur evacuando ex
eodem latere in cubito . 471*
*Hepar totum aequaliter laesum non potest sa-
nari . 258*
Hepar poli tur nocet feblicitantibus . 390
*Hepatis contusa pars per alium, gæba per
vinum . 371*
*Hippocratis stirpes, arigo & meres . colum-
na. 6*
*Hippocrates fuit annis 500. ante Chri-
stum . 6*
*Hippocratis libri legimus ut distinguantur
à Sporis . 7*
*Hippocratis Commentatores antiqui . colum-
na. 7*
*Hippocrates cur tradiderit aphorismos sine
ordine . 8*
*Hippocratis aphorismi non sunt ordinum in-
capaces, ut quidam putant . 8*
*Hissimi cur in Italia minimum comedant .
123*
*Hamatona febre affictus quando nutrien-
dus . 233*
*Humidum triplex, æquum, vitale, & ali-
mentale . 340*
*Humores in principio morbi possunt esse ca-
li & quomodo . 305*
*Humores distincti à sanguine quinque modis
vitiantur . 67*
*Humores in parte colli, & in cavo crudi in-
terimunt aliquando . 303*
*Humorum surgentium conditio . columna
67*
*Humorum peccantium signa unde desuman-
tur . 63. 64*
*Humores boni possunt stare cum viriute de-
bili . 422*
*Humores surgentes à se ipsis moriuntur .
428*
*Humores in corpore à facultatibus naturali-
bus moriuntur, sicut omnes fluxus ad in-
feriora fiunt . 468*
*Humores ut tenues intrassandi, ex Hippo-
crate & Avic. & cur . 497*
*Humores tenues quibus remedijs sint intras-
sandi . 497*
Humores crudi sunt in fixi & impelli . 503
*Humores crudi siccis pharmaco possunt
purgari . 508*
*Hydromel duplo magis nartit quàm vinum
alegeseform ex Hipp . 426*

Index rerum, & Sententiarum

Hydrops Thoracis quomodo curetur. 153
Hydrops qui instrumentis curetur ibidem.
Hydrops vnde fiat, & quo remedio tollatur. 77
Hydropici cur moriuntur dum tota aqua simul evacuetur. 155
Hydropicos habere intemperiem siccam solidam partium. 310
Hydropici quomodo habeant hepatis frigidum, & calidum. 314
Hydrops cum febre qua morbo cura. 395
Hydrops quando tollitur pilulis de hellebore. 393
Hydropici rabarbarum ex Aesculapio est venenum. 444

I

I *Iccoris abscessus à Gal. non curatur.* 153
Iccoris abscessus quomodo finiri possit. 153
Ictinum cum esu piscium cur probetur. 410
Ictinum in prima parte vigoris observandum. 162
Ictumini thesalicorum qua mala faciunt. 128
Ictumantis hominis conditiones. 121
Ictinum cur hostis non committat. 163
Ictinum nocere biliosis probatur. 123, 134
Ictinum a communis peste correptis. 162, 168
Ictus in acutis quando vitandum. 193
Ictumum in agris in tribus casibus observandum. 198
Ictumum non esse observandum in agris in alio casibus. 199
Ignis si non sanat nullum remedium sanat. 453
Impedimenta sensationis qua sunt. 400
Impetigine quomodo sanentur. 464
Indicari phlebotomiam esse inominatum probatur. 96
Inflammatio dupliciter recedit à statu naturali. 395
Influentia calidum sit. 371
Influentia calidum sequitur anni tempora. 371
Instrumentum quo curari possit iccoris abscessus. 153
Intestina habent ventricem primarium non secundarium. 30
Intestina carere astringente communi, con-

tra Sacramentum. 30
Intemperies alia est solidam alia immo-
rum. 349
Judicium difficile duplex. 34
Judicium ex Aristotele & Galeno est magis adcozum arti quam experientie. 16

L

L *Altitudo copia quā dabit Hippocrates.* 421
Lapis vesica vel renum non potest communi elutriario ex vitro solvatur. 34
Lassitudo sensiva quando indicat sanguinem evacuandum usque ad lipthimiam. 519
Leucenia majora, minora & minima. 152
Lethalia signa qua sunt. 264
Lethales morbi qui sunt, qui prognostico relinquantur. 116, 157, 187
Lien male affectus cur astringentibus curetur. 83, 198
Lien quomodo evacuetur per urinam. 180
Lipthimia benefici ex Galeno. 469
Lipthimia quomodo diffusetur à sinu cap. 518
Lipthimia duplex vel ab excessu vel ab immixta evacuationem. 513
Loci conferentia qua sunt ex Gal. 469
Loci affecti quomodo mutant formam morbi. 274
Loci affecti cognoscuntur per quinque loca ex Galeno 1. de locis affectis cap. 5.
Localia in septem casibus applicanda ante evacuationem. 521
Longani qui fuerunt. 17
Luna apparitio tarda aut velox vnde fiat. 413, 415

M

M *Agimus terras dum descendit Gal. de mense medicinali.* 456
Magnitudo morbi quatuorplex dicatur. 149, 159
Maligna febris à morbo appoſita fit. 424
Mari parti separata à toto cor citius putrefiat. 407
Marsili Ficti exemplum de duobus dolis. 118
Maturatio ex Aristotele triplex. 419
Medicamentum cur Hippocrates non dedit Pericli, Alerani, mulieri morosa, & virginis Larissa. 528
Medicamentum ab sex causis alium non movet. 527
Medicamenti dosis conditiones. 526
Medicamenti conditores quatuor consideranda. 525
Medicamentum, dum nullum evacuat quomodo

In hoc opere contentarum.

quando magis elidendum.	194
Medicamentum facile impedire crifim pro batur exemplis agrorum Hippocrati.	33
Medicina declaratur exemplo duorum deli- riorum.	405
Medicina sine usu, perficitur.	411
Medici qui replent agros cur sine Carnifi- cibus.	180
Medici qui remedia opposita simul faciunt interimunt.	425
Medicamenta non agunt in morbos; sed in subiectum ex Aristotele.	192
Medicinam non esse docendam usu exempli ex Gal.	38
Medicina praestantia ex sacra scriptura.	13
Medicina praestantia ex magno quaestu.	14
Medicina diuifio.	10
Medicina subiectum.	12
Medicinae ratio non potest capi si vira in tri- plum ex Galeno progrediantur.	15
Medicina an fit aeterna vel temporaria.	18
Medicum transferi circa vniuerfalia.	19. 20
Medicum non femper imitari naturam.	315
Medici conditiones.	37
Medici quomodo errent dum dant in omni morbo medicamenta.	34. 35
Melancholia ex Gal. excitat famem.	79. 80
Memoria quomodo differt a remanefcentia.	32
Menses fiunt ob quatuor caufas.	49. 470
Mensis medicinalis quomodo fiat.	453
Mensis medicinalis non format dies criti- cos.	454
Mensis medicinalis quomodo eft cibi méri- tus.	454
Mensis medicinalis ex ipfo Galeno eft clame- ricus.	465
Menstruationem fequitur motus luna.	463
Moran cruda exiftente materia fanatur & quomodo.	507
Mitridatis temperamentum aduentitium fi- mile veneno.	412
Moliffis eft defectus ciliariis ventriculi, & hepatis.	484
Morbi tempus triplex, vel ratione materia vel ratione gradus caloris, vel ratione fymptomatis.	175
Morbi augmentum quibus fignis cognofcitur	173
Morbi falui non tolluntur ad ablationem caufa.	178
Morbi definiti ex Galeno.	240

Morbus antequam curetur tria tollenda funt; ex Galeno.	380
Morbi principium per accidens indicat ci- bium, & vniuerfationem.	214
Morbi non fiunt fine praecedenti difpofiti- one.	65
Morbus vehementi & non magnus indicat plethoricum.	113
Morbus magnus quinque modis fanatur.	29
Morbi omnes curabiles, fi occafio agendarum non emittatur.	34
Morbi ob quatuor caufas ante flatum hebe- fcunt.	204
Morbi qui hebefcunt ob quatuor caufas inter- rimunt.	204
Morbus ut morbus prohibet cibum.	317
Morbi non fiunt ob vniuersum erratum.	192
Morbi lethales leuiffimis remedijs ab Hippo- crate tractantur.	181
Morbi qui fiunt quid diuidantur in quatuor tempora.	174. 175
Morbi quomodo fiunt declaratur quatuor exemplis ab Aristotele.	192
Morbus acutus fine febre fua natura eft cranicus.	171
Morbi acutiusan poffint effe fine febre.	170
Morbi acuti, à quibus caufis fiunt.	169
Morbi perperacuti fine iunio ut plurimum acidant.	268
Morbi tempus duplex vniuerfale & parti- culare.	175
Morbi perperacuti quo die indicantur.	160
Morbus ledens adiectionem naturalem femper eff per effentiam.	346
Morbi conditiones dua confideranda.	384
Morbum non accidere in vigore & cur.	205.
206	
Mortis figna.	264
Mortui ob cibum intempeftiuum.	231
Mors nunquam accidit in poftrema parte vigoris.	203
Mors velox morbi in principio quomodo cognofcitur.	252
Mors velox praecognofcitur per 8 loca tri- dum.	
Mors appofiti facium febres lethales.	424
Mors vel eff crificus vel fymptomati- cus.	449
Mors fymptomati- cus praecurrit indicium.	430
Mulier trimenftre fau grauidae cum cruda materia fanatur.	507
Mulieres quomodo cibis interimantur agros.	129

Index rerum, & sententiarum

N

- N**aturalis facultas in morbis materia-
libus est principalior. 209
Natura si non mouet, mouetur, quomodo in-
telligat Aristoteles. 441
Natura si dominum moueat quid agen-
dum. 449
Natura vel nauigantibus assimilatur medi-
cina. 132
Nervus trahi à corde reprobat experimentis. 379. 380
Natura adiectiua innumera plurali sunt ar-
ticulo apud Græcos sumuntur aduerbia-
luer. 44. 45
Nocumenta principij communicantur aug-
mento, & vigori, sed non à contra. 232
Nomen rancoris & rixæ quid significet, a-
pud Hipp. 138. 139

O

- O**bservationes agrarum Hippocratis non
respondent dubis criticis à Galeno
consideratis. 464
Occasus cur sit præceps. 21. 30
Occasionem quomodo pingebam veteres. 31
Oia sunt articulo significat qualiter, & non
qualia. 43. 47. 512
Ordo duplex vniuersalis, & particularis vel
accidentalis. 9
Ossa in infantibus deficiunt 115. 9
Onum quomodo conueniat oculis non exa-
cte. 127
Ona cur mala febricitantibus. 420
Oxymeles malificus. 442

P

- P**alpitatione solentur vine de saffra. 388
Parus, cura, cur febricitantibus ad-
uersa. 421
Parus, yfimi accidentia. 432
Paroxysmi tempore cur nil dandum. 432.
226. 434
Paroxysmi habent sex tempora. 227
Paroxysmi in quibus remedia faciunda
sunt. 435
Paroxysmi non habent declinationem. 228
Paroxysmi febiles aliquando usque ad
finem morbi ante primum. 239
Pausania casus. 361
Pedes congelati in gangranam cedunt nisi
in aquam immergantur si gidam. 147
Pepus quid significet ex Hippocrate. 487

- P**ericulosum, & fallax quomodo differat. 37
Periodicus à qua causa fiat. 245
Perperaciorum ultimus terminus est quin-
tus. 165
Perperacui morbi quo die inducuntur. 160
Perperacius morbo laboranti, cur dederit
vinctus aurore. 159
Perperacui cur variè terminentur in. 4165
Perspiratio in robustis maior hyeme quam
æstate. 322
Perspiratio vide diffusio.
Perspiratio in puero cur maior quam in
adolescente. 411
Perspiratio in aëtere sit minor materialium.
333
Peste afflicti cur multum debent nutrire.
431. 183
Persistentia character. 160
Pharmacomonia calida ex Galeno. 504
Pharmacum euacuatio non est utilis nisi præ-
cedat separatio, & ante separationem con-
collis. 46
Pharmacum an sit dandum in die critica si
natura nihil moueat. 448
Pharmacum quando cruda existens numeraria
separatet uri. 508
Pharmacum vide medicamentum.
Pharmacum non operatur ob tres causas. 528
Phlebomotia à quo inducitur variæ opinio-
nes. 11
Phlebomotiam non indicari à morbo magno
probat. 91
Phlebomotiam indicari ab innominato. 96
Phlebosis præseruare annis 23. 117
Pissis in acutis à Gal. conceduntur. 31
Piscis saniores pertinent ad tenuē villā. 126
Pituita quomodo in robusto hyeme oriatur,
& quomodo in debili. 374
Pituita in robusto hyeme dominatur in parte
extrema, in debili in interna, & exre. 384
Plenitudo ad vasa & ad vires quæ sit. 73. 74
Plenus corpori morbi repentina accidit. 76
Pleuria significat leuis, & non membra-
nam. 253
Pleuritici quando circa vigorem nutriendi
164. 193
Pleuritici cur pleniorum cibum exigeat ver-
sus sanos. 180
Pleuritici signa pathognomica. 216
Pleuritici cur in parum lassam habent de-
cubi-

In hoc opere contentarum.

<i>alutium facilem & aliquando non.</i>	257
<i>pleuritidis differentiæ quatuor.</i>	257
<i>Pleuritis non fit solum à vena sine pari ut resalut.</i>	259
<i>Pleuritis cruditatis quatuor gradus qui sint.</i>	262, 272
<i>ritus habet sex significata arti accomoda- ta.</i>	163, 440, 411
<i>Prædicendo morientem medicus magis consi- deratur.</i>	40
<i>Traludina ex Auctores sunt octo.</i>	2
<i>principiū morbi sumitur tripliciter.</i>	493-523
<i>Procrastinitas cur periculosa.</i>	30, 31
<i>Prophasi quid significet.</i>	29
<i>Prognosticū medicū debet esse hypoteticū.</i>	16
<i>Prognosticum de eueniū agri sagendum.</i>	16
<i>Prognosticum notatu dignum.</i>	117
<i>Esora, & ulcera capitis cur sanentur alio de chrua.</i>	403
<i>Prisana quomodo cum iusculo piscium para- batur.</i>	126
<i>Pueri carent 115. affibus.</i>	159
<i>Pueri cur magis conqueunt.</i>	305
<i>Pueri cur non conueniant pharmaca, & missio sanguinis.</i>	309-282
<i>Pueri cur magis resoluant.</i>	303
<i>Pueri esse calidiores quomodo probatur.</i>	303
<i>Pulsus humilis quomodo distinguatur ab in- uido.</i>	187, 209
<i>Pulsus inæqualis quomodo cognoscatur.</i>	208
<i>Pulsus inæquales quos sint.</i>	209
<i>pulsus doctrinam calidat Hippocrates.</i>	242
<i>purgantia non conuenire in principio & aug- mento probatur.</i>	490
<i>purgantia puritatem, melancoliam, & bilem qua sint.</i>	419
<i>purgantia sub cane ex Gal. sæpè incidere in malam febrem.</i>	60
<i>purgantia sub cane quando iuuantur.</i>	61
<i>purgantia nec pueris nec senis par est.</i>	41, 62
<i>purgantia efficaciora & minus efficacia qua- libet.</i>	143
<i>purgandū numquā est per partem laesam.</i>	470
<i>purgantem infra terminum debere subsi- stere ex Hipp. Galeno & Mésue.</i>	300
<i>purgandi duplex in fieri & in fectio esse.</i>	416
<i>purgandi humor duobus modis prepara- tur.</i>	489

<i>leno probatur.</i>	410
<i>Qualitates elementarum non esse formas sub- stantiales; probatur ex Aristotele.</i>	319
<i>Qualitas per se (aut Hippocrati) si euacuam- tur nisi per qualitatē intelligamur; qualiter aphorismus falsus est.</i>	57
<i>Quartana utile remedium.</i>	435
<i>Quartana quo remedia sanentur.</i>	126
<i>Quintanas obscuras ex Gal. dari; sed ab er- ra in multo curare.</i>	241
<i>Quintanas & septimanas febres nec à Ga- leno nec ab Hipp. reuera aduerti.</i>	241

R <i>Abiem caninam esse Cynalem.</i>	300
<i>Remedia omnia non impudè admini- strari.</i>	412
<i>Remedium altius est contumaciū, non corruptiū.</i>	152
<i>Remedia medica non vincere; sed contempe- rare.</i>	158
<i>Remedia equalia duplicia in numero vel in gradu.</i>	115
<i>Remedia grauiora in grauissimis morbis non habent locum.</i>	114
<i>Remedia equalia in gradu. cap. 19. artic. prima.</i>	146
<i>Remedium quoddam ex multis applicatis in- uenit vel nocuerit est difficile inueniri ex Galeno.</i>	36
<i>Remedia omnia aliquid mali efficere.</i>	169
<i>Remedia nec maiora nec minora debere esse.</i>	24
<i>Reminiscencia quid sit.</i>	32
<i>Rembus vitatus quando nocet diuerſimod.</i>	54
<i>Repleto valde danatur ab Hipp. & cur.</i>	126
<i>Repleto repleto est minus malum quā euacuare exinanitas probatur.</i>	195
<i>Retentrix non retinet vel à frigide conden- sante, vel à calido liqueſcente vel ob le- uitatem.</i>	51
<i>Reuulsiois definitio.</i>	480
<i>Reuulsio quomodo fiat secundum reſtin- dum.</i>	479
<i>Reuulsio an à finantibus, fincibus & fincuris inducatur.</i>	480, 481
<i>Reuulsio an fin per d'ſtantiſſima.</i>	477
<i>Reuulsiois quatuor conditiones.</i>	476
<i>Reuulsio quando per p' enyma, quando per remora.</i>	479
<i>Reuulsio & deriuatio in quibus conuenit que & d'ſſerant.</i>	481

Q *Uadragesimam cum esu piscium esse
faciendū ratione desumpta à Ga-*

Index rerum, & sententiarum

5

Sana pars vicina sanæ partem laesam.
 335
 Sanguis niger, & crassus permittendus ut
 exeat, sed non floridus. 310
 Sanguis non est coctionis capax.
 Sanguis non miscendus si cibus incoctus est
 in ventriculo. 159
 Sanguinis evacuationis remedi a maxima, mi-
 nora, & minima. 152
 Sanguinis evacuatio usque ad hypochondriam
 in quatuor casibus fit. 313
 Sanguis an possit evacuari usque ad animi
 deliquium. 36
 Sanguinis multitudo ex Galeno apoplexiam
 hydropem, & synapsem efficere potest. 77
 Sanguis quod modis movet propriam for-
 mam. 67
 Sanguis quomodo distinguitur ab alijs hu-
 moribus. 66
 Sanguis cur mittatur in omni febre quatuor
 responsiones. 53
 Sanguinis missio in quibus morbis non con-
 veniat. 62
 Sanguinis evacuatio usque ad animi deli-
 quium quando facienda. 313. 316
 Sanguinis evacuatio usque ad hypochondriam
 in tribus casibus facienda. 316
 Sanguinis evacuatio an sit facienda in cau-
 sione. 316
 Sanguinis evacuatio usque ad hypochondriam
 in principio morbi facienda. 320
 Sanitas non est finis in medicina, sed se-
 cus. 12
 Sani cur a medicinis ladanur. 53
 Sarcotica quâdo applicantur cavo viceri. 401
 Saxonia damnatur dum inbet evacuationem
 symptomaticam fovendam esse in princi-
 pio morbi, deceptus à prava intelligentia
 secundi aphorismi. 46. 312
 Scammonium cum lacte pro matrona Roma-
 na vulneribus pedum corripit. 326
 Scopus duplex in omni morbo consideran-
 dus. 184
 Secta medicorum qua sint, & quomodo dif-
 ferant. 35
 Semina patrum corrumpi in sua genera-
 tione. 338
 Semina conservari eadem numero usque ad
 senectutem ridiculum. 438
 Semen perdurare usque ad obitum idem

specie non idem numero. 349
 Senes decrepiti; vide decrepiti
 Serum calidum narium esse enigma de-
 claratur duobus pulcherrimis exemplis. 311
 Senti cur cibum conerant & non pitui-
 sam. 411
 Serositate coqui posse ex Galeno. 307
 Serositas ab quatuor causis in corpore comu-
 larur. 49
 Serositas lactis continet duplicem naturam
 aquam videlicet & igneam. 420
 Squalor quod significet apud Hipp. 115
 Stictus est etiam in buiro. 392
 Signa mortalia. 264. 266. 227
 Signa max apparentia qua sint. 236
 Signa communia, antecedentia, & conse-
 quentia qua sint. 85
 Signa humorum peccantium unde desu-
 mantur. 63. 64
 Simile triplex; minus, minus, & aequale. 406
 Similia similibus quomodo conferantur.
 406. 407
 Similitudinis communia principia ex Gale-
 no. 315. 320
 Simonis historia de latro pastali. 430
 Somni definitio qua sit. 379
 Somni quidam quo conveniant & differant
 Gal. & Aristoteles. 377
 Somnus ubi fiat & a qua causa dissentiant
 Aristoteles & Galenus. 377
 Somnifera vera qua sint. 379
 Somnifera vera qua sint ibidem. 379
 Spagiricorum error. 366
 Spagirici cur ladan semper patientes. 192
 Spagirici valens vincere, & non moderari
 idcirco occidunt. 143
 Splen cur sanetur astringentibus. 11
 Splentici vide lien.
 Spiritus varioli cur ladan agros. 147
 Spiritus quor sint. 360
 Spiritus sanguinolentum quomodo curen-
 dum. 144
 Spua qua bona qua mala sint. 273
 Sputum quomodo differat à sputamine. 272
 Status morbi vide tingerem.
 Statua artis fundamenta ex Gal. 70. 71
 Subiectum medicina est incaminatum. 29
 Subiectum in medicina non esse corpus hu-
 manum probatur. 11
 Subsidentia vasorum cur efficiat synapsem. 72
 Subsidentia ex Gal. à tribus causis fit. 32. 33
 unde-

In hoc opere contentarum.

<i>audere qui sint optimi & quando.</i>	285
<i>suppurantia quando conueniant.</i>	405
<i>sympomatica euacuatio an sit utilis.</i>	451.
452	
<i>sympomatica euacuatio non ferenda contra</i>	
<i>faciem.</i>	46
<i>sympoma morbi est accidens, & vocatur</i>	
<i>symmetricus id est simul veniens con mor-</i>	177
<i>bo.</i>	
<i>sympoma ex se nec augmentum vel decre-</i>	
<i>mentum habet.</i>	177
<i>syncope duplex à suffocatione & resolutione</i>	
<i>quomodo curanda.</i>	119
<i>syncope quomodo differat à hypobimia.</i>	16.
113	
<i>synocha non purida indicat euacuationem</i>	
<i>sanguinis usque ad deliquium.</i>	117
<i>synocha inter ardentis collocatur.</i>	116
<i>synocha, hemicrania qua hora cibandum</i>	
<i>fit.</i>	233
<i>synocha febres an habeant quatuor tem-</i>	
<i>pora.</i>	181
<i>synocha perperata cur tractetur à Galeno</i>	
<i>etromone possunt.</i>	158. 159
<i>synochus non indicatur per crism.</i>	433
<i>synocha omnes quomodo fiant.</i>	223
<i>synochus visque ad animi deliquium tollitur</i>	
<i>phlebotomia.</i>	433
T	
<i>Temperatura esse constitutionem &</i>	
<i>constitutionem esse calidum natuum</i>	
<i>aqua aliones dependent.</i>	337
<i>Temperatura essentialis triplex.</i>	346
<i>Temperatura esse causam intellectus.</i>	337
<i>Temperatura accidere ventres & cum</i>	
<i>positione.</i>	337
<i>Temperatura essentialis est omnium mixto-</i>	
<i>rum forma.</i>	341
<i>Temperatura influens qua sit.</i>	350
<i>Temperatura hepatis agrorum non cognosci-</i>	
<i>tur per latitudinem ventrum.</i>	412
<i>Tempera morborum nec cibum nec euacua-</i>	
<i>tionem indicant.</i>	213
<i>Tempus anni an indicet similia, vel con-</i>	
<i>traria.</i>	401
<i>Tinum aqua perfusione sanari, & cur.</i>	404
<i>Ti articulus significat rem perfectum.</i>	34.
164	
<i>Tolerantia, & conferentia qua indicent fe-</i>	
<i>lurem.</i>	48
<i>Tolerantia, & conferentia duplex salubris,</i>	

<i>& non salubris.</i>	112. 114
<i>Topica in septem casibus applicanda aut</i>	
<i>euacuacionem.</i>	521
<i>Transumptio humorum in viuente admi-</i>	
<i>enda.</i>	473
<i>Turgere unde desumptum est.</i>	474
<i>Turgentes humores à se ipsis mouentur &</i>	
<i>non à facultate naturali.</i>	468
<i>Turgentes humores quando sint purgandi.</i>	
413. 127	
<i>Turgentes in acutis an rare turgant ibide.</i>	
<i>Turgentes humores in Crisone Larissa, &</i>	
<i>Horofome, cur pharmaco ab Hippocrate</i>	
<i>non sint purgati.</i>	493
<i>Turgentes humores an saltem tendes sint,</i>	
<i>& non crassi.</i>	496
<i>Turgentes humores cur sint purgandi qua-</i>	
<i>stor causa.</i>	496
<i>Turgentes humores nunquam sunt in mor-</i>	
<i>bis chronicis.</i>	122
V	

<i>V Acutum non attrahit.</i>	31
<i>Valestinus quomodo erret dum negat</i>	
<i>collationem ventriculi esse solum elixatio-</i>	
<i>nem.</i>	416
<i>Varicla cur aqua nescitur curentur.</i>	413
<i>Vasorum inanitas sit ab sex causis.</i>	207
<i>Vena angusta ob qua: causas fiant.</i>	290
<i>Venas laas qui habent possunt commode</i>	
<i>ferre ieiunium.</i>	291
<i>Vena thoracis iecoris, & pulmonis, cur ubi</i>	
<i>est plenitudo facile ruptantur.</i>	76
<i>Vena seltia in qua regione comode fiant, &</i>	
<i>quibus venis spirantibus comode fieri</i>	
<i>possit.</i>	50
<i>Venter quid significat.</i>	48
<i>Ventriculus ex Gal. est tamquam olla.</i>	315
<i>Venter in tres partes diuiditur.</i>	375
<i>Venter, & autumni differentia.</i>	438
<i>Ventris prerogatiua ex Galeno.</i>	463
<i>Vetula, atbeniensis cicuta alra, historia.</i>	412
<i>Villus tenuis ut differat à villo attenuante.</i>	
616	
<i>Villus à vigore desumitur.</i>	131
<i>Villus qui plus est facit nocuas intromen-</i>	
<i>da-biles.</i>	128
<i>Vigore existente datur villus tenuissimus</i>	
<i>ob tres causas.</i>	130
<i>Vigor cur sit forma diatendi.</i>	131.
<i>Vigor morbi diuiditur in tres partes.</i>	162.

Index rerum, & sententiarum

<i>Vigor pars postrema non est periculo a bi.</i>	<i>huius contraindices.</i>	139
<i>Vigor morbus ardens vel brevis quibus signis cognoscitur.</i>	<i>Viam qui longam habuerunt.</i>	17
243. 251	<i>Vi a diuturna quomodo reddi possit.</i>	125. 209
<i>Violenti cur morbis calidis non laborent cum quoniam calidum fit ex Aristotele.</i>	<i>Vuligo quomodo sanetur.</i>	469
68	<i>Vulnere quomodo à plebeis chirurgis male tractetur.</i>	400
<i>Vinum cum pane ex Alexandro Aphrodisiensi fabricantes.</i>	<i>Vulnere ab illa causa non sanantur.</i>	400
143	<i>Vomitus qua cautione movendus.</i>	471
<i>Vinum Hippocraticum ad quid inuit.</i>	<i>Vomitus maleficia.</i>	474
319	<i>Vomitus in hyeme cur periculosus.</i>	61
<i>Vinum de sassafras tollit palpirationē.</i>	<i>Vomitus sit, vel à natura, vel à lesa crenatrice, vel expultrice, vel attratrice.</i>	52
382	<i>Vergentium quatuor classes qua sint.</i>	394. 396
<i>Vires debiles, vel ob morbum vel ob cibi carentiam.</i>	<i>Vrina cruditas dicitur omnis ex Aristotele & à qua causa fiat.</i>	414
22	<i>Vrina qua indicant recidivam.</i>	283. 284
<i>Virus debilis vel fortis quomodo per statum dignoscatur.</i>	<i>Vrina rubra qua mala, qua bona.</i>	280. 281
137	<i>Vrina nigra quando bona quando mala.</i>	279
<i>Virus in acutis minuenda, & non conservanda, & cur.</i>	<i>Vrinarum turbidarum dubitatio in Gal.</i>	279
184	<i>Vrinis exalta passatis.</i>	275. 276
<i>Virus in agris quo robustior, eo temius alendum.</i>	<i>Vrinis crudis duo agri Hippocratici sanantur.</i>	49
192	<i>Vrina umbecula quando statum, vel augmentum indicent.</i>	210
<i>Virus naturalis robusta quomodo cognoscatur.</i>	<i>Vulnera ob illa causas ex Galeno non sanantur.</i>	400
210		
<i>Virus suffocata quibus signis cognoscitur.</i>		
209		
<i>Virus vitalis quomodo cognoscatur, an possit perire.</i>		
208		
<i>Virus que debet conservari, si vitalis.</i>		
208		
<i>Vires cur minuenda in acutis.</i>		
203		
<i>Virus in quibus casibus indicet, & in quibus</i>		

F I N I S.

SANCTORII SANCTORII

Olim

IN PATAVINO GYMNASIO MEDICINÆ

THEORICAM ORDINARIAM PRIMO

LOCO PROFITENTIS.

Commentaria.

IN PRIMAM SECTIONEM APHORISMORVM

HIPPOCRATIS.

ITA brevis, & ad
longa nobis persua-
dent, ut in explica-
tione aphorismorum
omittamus superflua,
ac solem que sunt ap-
pripinè necessaria ad
aphorismos, & artem

medicam addiscendam persequamur. Ceterum, ne opinio illorum manibus ad ho-
rum interpretationem accedamus, hæc sed
paucis quidem, considerabimus. Primum
de inscriptione. Secundum, an aphorismi
aliquo ordine traditi sint. Tertium de in-
scriptione Hippocratis in hoc libello. Quar-
tum an hic liber sit Diagogicus. Quintum
de subiecto huius libri, & totius medici-
næ. Postremo nonnulla pauca de artis præ-
stantia.

Græci tamen, ut simplicius, & Ame-
nias in antepredicamentis ante textus in-
terpretationem decem faciant præludia.

Auerroes vero in primotexti. primi Phyl-
sostorum proponit octo. Nos tamen pau-
ciora. Sed antequam ad huiusmodi inten-
tionem accedamus, hæc tria in his com-
mentarijs pollicemur.

Primum in ijs, que potum velicantis af-
ferunt, non immorabimur: neque illos,
qui fusè disputant de nominibus imitabi-
mur. Contra quos Galenus lib. 1. de diffi-
sentijs pulsuum cap. primo his ferè verbis
invehitur: Isti, qui in hac facultate dispu-
tant de nominibus, sunt venia indigni:
quia tot, ac tanta sunt in hac arte, ut si vita
nostra in triplum prorogareretur: adhuc
illa exatè consequi non possemus.

Secundum, si in aphorismis latinis sen-
sus fuerit clarus, syncretus ac fidelis: Nos
verba Græcæ nec allaturus, nec nominato-
ros quidem: si vero in aphorismis Latinis
Hippocratis æreana non fuerint omni-
no expressa, quod sæpè accidit, nos nonnulla
è Græca eruditione eruta antea fortasse ab

alijs non visa, quæ nobis sensum, non utique adferens intelligentiam, proponemus.

Tertium si à principijs huius Theorice, tamquam à Cælo aliqua colligi poterant medicamenta, vel instrumenta nobis instruientia pro conferenda, vel recuperanda sanitate, illa in medijs afferemus: neque iniuria quidem: quia sicuti Practici minus est comprobare propria theoremata per ipsam theoricam, quæ comprobatio est à priori, & per demonstrationem propter quid: sic Theorici minus est propria theoremata per ipsam practicam confirmare, videlicet à posteriori, seu per demonstrationem quia.

INQVÆSTIO I. DE AV

De Inscriptione.

Quo ad inscriptionem, quæ est Hippocratis Cei Aphorismorum sectio. Circa hanc inscriptionem tria sunt consideranda.

Primum, quid nomen aphorismi significet. Secundum, quænam sit aphorismi natura. Tertium verò de persona Hippocratis.

Quo ad nomen aphorismi, id deducitur à verbo Græco ἀπορίσκει, quod verbum tria significat.

Primo, significat separo: sic Galenus in commenſio primi aphorismi vocat aphorismos sententias separatas: similiter Divus Mattheus cap. 23. inquit, quod pena, quæ Rei afflicta erant, etiam quod ab alijs separarentur, illamque separationem vocabat aphorismum.

Secundo ἀπορίσκει significat confirmo, seu definitio: sic Aristoteles 7. & 4. Ethicorum per ἀπορίσκει intelligit constitutionem seu definitionem: ἀρίσκει enim significat definitio.

Tertio ἀπορίσκει significat eligo: similiter Aristoteles 4. politicorum diſcretiones boni eliguntur, id est ἀπορίσκειται: sic Divus Paulus electos vocat ἀπορίσκειται: quare aphorizo, significat separo, constituo, & eligo siue expurgo. hæc de nomine.

Quo ad naturam aphorismi: aphorismus continet in se tres conditiones.

Prima quod sit sententia separata, di-

ſtincta, & sine ordine prolata, quæ conditio revera magis se tenet ex parte nominis, quam ex parte rei: quia potius ethimologiam, quam intimam sensum patefacit.

Secunda conditio est: ut aphorismus sit sententia constituta, definita, rata, & certa rerum explicatio.

Tertia, quod aphorismus sit sententia selecta continens in se magnam vim.

Hæc duæ ultimæ conditiones magis explicant intrinsecant aphorismi naturam: aphorismi enim sunt sententiarum et alijs libris selectæ, ita ut nullus sit aphorismus in hoc libro, qui non reperitur in alijs Hippocratis libris: sicuti enim apes colligunt mel ex præstantioribus floribus: Sic Hippocrates ex his, quæ dixit in alijs libris, colligit has divinas sententias, tamquam suavissimum mel, easque distribuit in septem sectiones.

Hinc varij Auctores respicientes modo ad primam conditionem, modo ad secundam & tertiam vario modo descriperunt aphorismos.

Auerroes in coll. & Mesues in lib. de consolatione medicamentorum, dum citant aphorismos, dicunt, sicuti dixit Hippocrates in libro separatorum sermonum.

Græci Latini, & ipse Galenus respicientes ad secundam & tertiam conditionem, quæ magis explicant essentiam aphorismi, varijs conceptibus descriperunt naturam aphorismi.

Philosophi antiquos præceptis, & commentatis aphorismorum Hippocratis dixit aphorismum esse sententiam quæ ad verbum inopem, sed quæ ad sensum locupletens, quæ parvis exprimit eas, quæ sunt magni momenti.

Hinc Suidas definit aphorismum vult, esse sententiam tam brevem, ut superet humanum caput, addique Hippocratem illos composuisse potius Divinos quam humano afflatum lumine.

Rudeus definit aphorismum duobus verbis dictis, aphorismum esse dictam sententiam.

Galenus in Comm. 1. aphorismi inquit aphorismum esse sententiam, quæ brevissimis verbis rerum proprietas maxime ad vltum accommodata circumscripta sententia

Galenus, de Hippocrate 4. de ratione vic. 19. promittit illam diuinam sententiam, quæ his breuissimis verbis docet quando sit mittendus sanguis, *si morbus fuerit vehementissimè peruenit, et virium robur affuerit, sanguinem detrahet*, miratur in illo Comm. cur Hippocrates dictam sententiam in aphorismorum numero non collocasset: quia paucis exprimit sententiam, quæ habet magnam vim, cum paucis doceat, quando sit mittendus sanguis: medici enim maximè existimantur, dum semper opportunum mittendi sanguinem rectè percipiunt.

Ex his colligimus, aphorismum esse orationem inopem quo ad verba, locupletem vero quo ad sensum, esseque sententiam electam, & expurgatam, atque in se magnam vim continentem.

Sed inde oritur dubitatio, quia, si de ratione aphorismi esset oratio brevis electa continens magnam vim, sequeretur, quod adagia & apophthegmata essent Aphorismi, quod non est dicendum.

Respondent nonnulli, aphorismos esse solum inuentos ad vsum medicum, atque aphorismos in alijs facultatibus non habere locum. Ceterum falluntur, quia dantur aphorismi politici, de quibus Iustus Lipsius, Ioannes Cokerius, & alij scripserunt.

Quare dicimus, Aphorismos esse sententias breues continentes magnam vim, siue ad vsum medicum, siue ad vsum politicum, vel aliarum facultatum, sed selectas ex eadem facultate. Quando vero non sunt eadem facultate selectæ: sed per omnes vagantur: tunc apophthegmata, seu adagia vocari possunt.

Aphorismi enim Hippocratis præcipuè selecti sunt ex prothriticis, ex lib. prognos. ex lib. de aere, aquis & locis, ex lib. de ratione vic. ex Epidemicis, & ex alijs libris, ita ut nullas Aphorismos inueniatur in hoc libello Hippocratis, qui in dictis libris non reperitur: quasi quod Aphorismi sint tamquam flores seueriarum alibi propositarum: quare & ex Medicina, & Morali Philosophia, & ex qualibet alia facultate aphorismi colligi possunt.

Quo ad personam Hippocratis. Hic fuit

Princeps Coace academiar. Hic fuit nobilis utroque parente. Fuit filius Heraclidis ex familia Asclepiadorum, quæ à Ione, Apolline, & Esculapio originem duxit. A Ione fuit vigesimus: ab Apolline decimus nonus: ab Esculapio decimus octauus: testis enim est Plato in Protagora, & Phædro, ubi inquit, Hippocratem natum esse ex progenie Esculapij. Apollo fuit inventor medicinar: vnde ars medica vocata est apollinea, & Phæbea: diciturque Apollo: quasi ἀπολλών, id est abluens à malis, ut dicit Plato in Cratilo, ubi agit de recta nominum impositione. Eusebius dicit, quod Apollo dicitur ἀπολλών, id est, *remouens morbum*, quia à morbis liberat.

Mater Hippocratis fuit Praxitea, quæ ab Hercule traxit ortum.

Hippocrates fuit sapientissimus, & doctissimus: Galenus n. i. meth. cap. 1. vult, Platonem & Aristotelem ab Hippocrate philosophiam desumpsisse. Fuit doctissimus: habuitque præceptores insignes. In Rhetorica habuit Gorgiam Leontinum. In Philosophia Democritum, in cuius gratiam doctè scripsit aphorismos. In medicina habuit eius patrem, & Herodiam cum illam famosum.

Habuit duos filios, Thessalam & Draconem, qui soliti erant à conicis irrideri: fortasse ob eorū ineptiā, quoniam re vera Thessalus apud Archelaum Regem Macedoniae fuit in maximo honore. Habuit quoque filiam, quam dum esset in Macedonia collocauit suo Aristoteli, vnde natus est Nicomachus.

Floruít Hippocratis Pater annis quingentis ante Christi aduentum. Post Homerum annis quadringentis: ante Aristotelem vero mortuus est annis centum & vndecim. Actus annorum 104, ut refert Suidas: obiitque in Larissa Thessalica, quæ est insula in arcipelago, atque nunc eius domus aduenis ibidem ostendi solet.

Hic fuit ille magnus Hippocrates, qui composuit aphorismos, ut refert Galenus in hoc commento, quod quidem potest quoque comprobari auctoritate, & ratione: auctoritate non solum Galeni, sed omnium Græcorum, Arabum, & Latinorum, ad discretiam Hippocratis Aui, qui secun-

dum opinionem nonnullorum, ut refert Galenus 1. de ratione victus comm. 18. composuit libros de fracturis & de articulis, ad differentiam Hippocratis nepotis, qui secundum opinionem Dioscoridis, refertur Galeno 1. in 6. epid. comm. 28. composuit libros de morbis. Idem probatur ratione: quia libri legitimi Hippocratis distinguuntur à spurijs: nam in legitimis observatur summa breuitas, summa veritas, & summa dicendi grauitas: sed sic est, quod in aphorismis Hippocratis observatur summa breuitas, quia nulla dictio est superflua: summa veritas: quia ex Galeno 1. de V. P. 9. dictio Hippocratis voci Dei equiparatur: observatur summa grauitas: quare aphorismi inter legitimos Hippocratis libros sunt collocandi.

Hic fuit ille magnus Hippocrates, qui fuit & probus, syncerus, & magno ingenio: agens enim de futuris capitis patefecit proprios errores: vnde scilicet, quod Quintilianus lib. 3. cap. 8. de Hippocrate ista dixerit, *Hippocrates clarus in arte medicina videtur honestissime fecisse, dum proprios quasdam errores confessus est, hoc sine ne posteri peccarent.*

Celsus lib. 8. cap. 4. laudans Hippocratem ab confessionem proprii erroris, habet hæc verba: *Leuia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt: at magno ingenio, magna que nihilominus habitorum, conuenientiam simplex proprii erroris confessio, præcipue ne posteri decipiantur.*

Post Hippocratem ante Galenum duodecim famosi aphorismorum interpretes numerantur, nempe Attalus, Bacchius, Donus, Erophilus, Erasclides, Lycus, Marinus, Pelops Galeni præceptor, Quintus, Rufus, cuius adhuc extant monumenta, Soranus Ephelus, & Zenila. Post Galenum innumerabiles fuerunt, sed inter recentiores, isti præcipue sunt legendi, nempe Tricetus, Oddus, Saluus Sclanus, Montanus, Cardanus, Capivaccus, Zechius, & quamplurimi alij, qui eandem doctrinam secuti sunt.

Q. V. AESTIO II.

An aphorismi aliquo ordine traditi sint.

Omnes fere dicunt, & ipse Galenus, aphorismos esse sententias separa-

tas, & sine ordine prolatas. Sed quomodo defendi poterit Hippocrates, quod tradiderit medicinam sine ordine: hoc sane videtur Hippocrate indignum: non ne poterat Hippocrates illud efficere, quod deinde fecit Euclides, qui omnia theoremata geometrica disposuit secundum ordinem compositionum: Similiter non ne Hippocrates poterat efficere quod deinde effecit Aristoteles in analyticis, & moralibus, qui miro ordine resolutio, omnia præcepta disposuit: in primo enim Post. in principio proposuit definitionem scire, quod est finis demonstrationis: deinde ex illa collegit omnia præcepta pro formando demonstratione.

Patimodo in libris ethicorum ex notione finis, id est felicitatis præcepta collegit, quibus observatis reddi possumus (si velimus) felices & beati. Sic Hippocrates poterat in 1. aphorismo, vel in 2. proponere finem medicinae: deinde ex fine colligere aphorismos poriores pertinentes ad partem physiologicam, deinde pertinentes ad simioticam, & pathologicam, demum omnes illos recitare, qui inferunt pro conseruanda, vel introducenda sanitate, quem ordinem observauit Auicennas in 1. lib. Canonis, & Auerroes in libris colligit.

Respondent nonnulli pro Hippocrate, aphorismos esse ordinem incapaces. Hec responsio est alijs deterior: quomodo sunt ordinati incapaces: non ne Auicennas proposuit in Cantica 777. aphorismos mixto ordine dispositos: Præterea non solum aphorismi, sed tabellæ, & nunc possent secundum ordinem resolutarium, vel compositionum disponi.

Respondet Galenus ad instantiam 1. de ratione victus 36. & 3. aphorismorum 16. his verbis. *Non est mirum, si Hippocrates ijs quæ dixerit non dederit ordinem quia fuit primus inuentor: primi verò inuentores non possunt dare complementum rebus. Quare non est mirum, si aphorismi legantur sine ordine.*

Sed augetur dubitatio, quia videntur aphorismi mixto ordine contexti, quoniam à 4. aphorismo vsque ad 20. agit de ratione victus, ita vt, neque syllaba sine mixto ordine prolata sit.

Nos respondemus, ordinem duplicem esse, alium vniuersalem, qui dat esse de formam libris, & est ordo resolutiuus, & compositiuus. Datur quoque ordo particularis, vel accidentalis, qui non est resolutiuus, vel compositiuus: sed inseritur per aliquam occasionem, vel ad memoriam: sicuti dum praesentantes agentes de morbis incipiunt à morbis capitum: deinde descendunt ad morbos thoracis: ille ordo neque est resolutiuus, neque compositiuus: sed solum inseruit ad memoriam: simili ordine vsus est Hippocrates in aphorismis.

Quidam dicit, librum aphorismorum, & artem parum habere illam proportionem ad vniuersam medicinam in tot Galeni libris expositum, quam habent pueri infantes ad viros, quia dicunt: sicuti in infantibus multa deficiunt pertinentia ad solidas partes: sic in libris aphorismorum multa deficiunt pertinentia ad singulas medicinae partes. Addunt in pueris infantibus deficiunt centum, & quindecim ossa, nempe duo ossa bregmatis, quae adhuc sunt cartilagineae, os ithmoideum, duo ossa styloidea, quatuor ossa coccygis, 32. dentes, 48. ossa scapuloidea, 16. ossa carporum, 8. tarsorum, & 2. patellae.

Nos respondemus, non esse patrem rationem de arte parum, & de aphorismis quia in arte illa multa deficiunt: sed in aphorismis omnia solida artis praecepta inveniuntur: ideo aphorismi non habet illam proportionem ad vniuersam medicinam, quam pueri ad viros: sed potius oppositum dicemus, totam videlicet medicinam, quae multis, & superfluis verbis declaratur, habere illam proportionem ad aphorismos, quam habent pueri ad viros, quia paucis in ipsis omnia amplectuntur.

Q V A E S T I O III.

*De intentione Hippocratis & medicinae
distinguitur.*

Quo ad intentionem seu institutum Hippocratis in hoc libello, dicimus esse ex vniuersa medicina seligere sententias magis purgatas, ac ad vsum medicum accommodatas, dicimus ex vniuersa

medicina, & ex qualibet eius parte.

Dividitur medicina in quinque partes: quarum prima dicitur physiologica, quae agit de septem rebus naturalibus, quae sunt elementa, temperamenta, humores, membra, facultates, spiritus & operationes.

Secunda pars medicinae dicitur pathologica, quae agit de morbis, symptomatibus, & causis morborum.

Tertia dicitur sanatoria, quae agit de signis.

Quarta dicitur ygieni, id est salubris, quae agit de men. sanitate.

Quinta vero dicitur therapeutica, id est pars curatrix, quae agit de recuperanda sanitate. Ab omnibus istis medicinae partibus Hippocrates desumpsit sententias magis purgatas, ac magis ad vsum accommodatas, quae sunt ipsi aphorismi.

In hac prima particula Hippocrates nixus illo fundamento, quod medicina (vt docet lib. de flatibus cap. 6.) sit additio, & ablatio: agit de additione & ablatione: de additione agit à 4. aphorismo vsque ad 10. quae additio sit per viginti rationem: de ablatione veto à 10. aphorismo vsque ad finem istius particulae, in qua agit de loco, tempore, quantitate, & qualitate euacuationis, vt fusè in illorum aphorismorum declaratione explicabitur.

Q V A E S T I O IV.

An hic liber aphorismorum sit isagogicus?

Quæritur an hic aphorismorum libellus sit isagogicus, videlicet an sit legendus ante alios, vel post alios. Ex vna parte videtur esse isagogicus: quia Galenus in cōm. alios aphorismos esse viles ad acquirendam primam disciplinam: ergo ante alios legendus est. Ex alia parte Galenus 1. de alimentis cap. 1. vult, compendiosas tractationes conuenire proeclis, & non tyronibus: sed sic est opus aphorismi pertinent ad compendiosam tractationem, ergo conuenient proeclis, & non tyronibus.

Praeterea sectione 4. aphorismorum comm. 71. Galenus habet hanc sententiam *Necesse autem ingredi aphorismorum intro-
præactionem, nisi prius istam doctrinam ad-*

dicat: ergo liber aphorismorum: post alios
enim legendus.

Respondet Orbassius aphorismos legi pos-
se ante alios, & post alios ante alios cum in-
terprete in arte medica versato: post alios
sine boni interpretis auxilio ratio est, quia
in aphorismis continentur precepta peri-
nentia ad quamlibet medicinarum partem, nem-
pe ad physiologicam, pathologicam, simio-
ticam, ygioticam, & therapeuticeam. Si igitur tyro-
nes incidere in aphorismum ad therapeuti-
cam pertinetem, non præcognita patholo-
gia, illum non intelligere, nisi ope boni in-
terpretis. Dum vero dixit Galenus, cõpen-
diosas tractationes convenire promectis, di-
cimus intellexisse sine Praceptoris auxilio.

Q V Æ S T I O V.

De subiecto

Questio est de subiecto: sed quia su-
susin commentarijs Anticennæ egis-
mus de hac re: ideo paucis in hoc
loco. Dicimus igitur illud esse in hoc apho-
rismorum libro subiectum, quod est in to-
ta arte medica: solum differt, quia subiectum
in hoc libello traditum est doctrina aphori-
stica: in tota vero arte medica traditum est
ordine resolutivo, sed fufissima oratione.

Subiectum igitur medicinarum duplex est,
aliud circa quod versatur ars medica, atque
hoc est corpus humanum, quod à Galeno
lib. de partibus artis medicæ cap. 8. vocatur
secunda materia: per hoc subiectum ars me-
dica non distinguitur à philosophia natu-
rali: quia philosophia naturalis considerat
& corpus humanum, & sanitatem.

Aliud vero est subiectum artem consti-
tuens, atque hoc subiectum est ratio for-
malis, per quam medicina distinguitur à
philosophia naturali, & ab alijs artibus:
hecque ratio formalis ex Aristotele 1. Rho-
reticorum in principio, & ex Galeno lib.
ad Trasylum 1. 8. est finis, per quem artes con-
sistunt, & ab alijs distinguuntur.

Finis vetus & proximus in medicina,
per quem medicina constituitur, & distin-
guitur ab alijs facultatibus, si credendum
est Galeno, Aristoteli, Anticeno, & probis An-

ticibus non est sanitas: sanitas enim est
scopus, seu finis ultimus.

Galenus lib. de sectis in principio habet
hec verba: *vis sanare auctoris, pariterque
visus est & a veteribus, id est sanare est me-
dicinæ scopus*: finis vero est conservatio
sanitatis.

Aristoteles 1. Rhetoricorum ad Theo-
dectem cap. 1. habet hec verba: non est fi-
nis medicinarum sanitatem introducere, sed
quousque possibile est bene curare, quare
et curamus etiam insanabiles. Neque
Rhetoris finis est persuadere, sed ut di-
cere ad persuadendum. Neque enim fi-
nis est portus: sed invenire modum, quo
possimus portum adipisci.

Anticenus colligit cap. 1. habet hec ver-
ba: Finis medicinarum non est ad sanandum,
sed ad faciendum quod possibile est ex arte.

Hinc Galenus 1. meth. cap. 7. & 9. meth.
7. loquens de parte curativa non dicit fi-
nem esse sanitatem: habet enim hec ver-
ba: Finis propositus tractationis est inveni-
re remedia, ut bene curemus. Primo ve-
ro de roen. sanat. in principio habet, Finem
medici conservantem esse modum inveni-
re, quo sanitas possit conservari, prout pos-
sibile est: ita ut artifices omnes fabricent
suum subiectum.

Hinc Aristoteles 1. Post. cap. ultimo & 4.
Eth. cap. 4. asserit, artes versari circa gene-
rationem sui finis, sine sui subiecti forma-
lis ad differentiam philosophiæ naturalis,
metaphysicæ, & mathematicæ, quarum su-
biecta non sunt, sed facta sunt ab æterno.

Quare concludimus cum Aristotele
quod bene, & quousque possibile est cu-
rare humanum corpus, quod consistit in
remediorum inventionem, sit finis, & talis
formalis partis curatricis.

Bene vero, & quousque possibile est con-
servare, sit finis, & ratio formalis subiecti
medicinarum conservatricis.

Bene & quousque possibile est restau-
rare sit finis analeptice.

Ideo subiectum in tota medicina di-
cimus esse corpus humanum, quod erat
id est per rectam inventionem remedia-
rum quousque possibile est curare, con-
servare, præservare, & restaurare. Ita
dictum doctrina resolutiva fufissima ora-
tione:

tione: subiectum verò in hoc libello idem esse, sed traditum doctrina aphoristica.

QVÆSTIO VI.

De medicinæ Præstantia.

Quo ad medicinæ præstantiâ spectat omnis alij Auctorib. testes de ipsâ sunt sacra Scriptura, Plato, Aristoteles, & Historiz. Quo ad sacram Scripturam, in Ecclesiastico legitur illud spiritum & valguum, Honora medicum, propter necessitatem: creavit enim illum Altissimus subdit, disciplina medici exalabit illum, & in conspectu magnatum colandabitur. Altissimus creavit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam.

Præterea medicina fuit in tali existimatione, ut Ezechias scripserit librum de medicamentis. Esaiâs verò cap. 3. dum loquitur de medico, sumit ipsam pro homine, qui semper affluat divitijs: profertque hæc verba: non sum medicus, & in domo mea non est panis, neque vestimentum, quasi dicat non sum dives, quia supponit non inveniri medicum, qui divitijs, & abj. fortuna bonis non affluat.

Christus Salvator Noster in sanando paralytico se medicum ostendit. Divus Paulus ad Timotheum ostendit, se verissimam in medicina, dum dicit: noli adhuc aquam bibere, sed modico vino uterere propter Romachum, & frequentes tuas infirmitates. Similiter Divus Lucas Evangelista teste Paulo exercuit medicinam.

Petrus Hispanus, qui deinde fuit Pontifex Romanæ Ecclesiæ, medicinam exercuit: erat enim eius liber de re medica, qui vocatur thesaurus pauperum.

Si verò inspicimus Platonem in Timotheo agide morbis de febrium, & humorum peccantium differentijs, arbitratus est, nihil solcius humanis corporibus contingere posse, quam bene valere. Immo proponit quendam canonicam consuetudinem in Gorgasolentem celebrari à discipulis dicens: opimum est bene valere: secundo loco esse formosum: Tertio habere diuturnam, nulla fraude acquisitas.

Si vero inspicimus Aristotelem, ipse

fuit medicus, egitque de his rebus et de morbo.

Postremo si ex quibus, & mercede huius artis præstantiam colligere velletis, sicut Hippocrates scribens ad Abderitas dicit pro eius vsu mercedem nunquam accepturam nulla esset ista præstantior (omissis alijs textibus) quam refert Philippus Comitiens lib. 6. cap. 3. suæ historiæ, nempe Lodovicum XI. Galie Regem suo medico dedit. dedit Regulis mensibus decem milia aureorum & ultra, ut spatium quoque mensium (ut refert) receperit aureorum 14. milia.

Erasmistratus ob sanitatem Antiocho Regi restitutam mercedē dedit habuit centum talenta, quæ sunt nostrorum aureorum 60. milia.

Plinius mentionem facit de medicorum muneribus, inter ceteros nominat Celsum, Arrianum, Carpiniacium & alios, qui pro annua merce se habebant dotata, & quinquaginta sexertia, quæque Bodeo sunt sex milia decem, & quinquaginta aureorum. Ceterum miramur, si eorum, seu mercedes, quæ sanè non deciderant medicinæ præstantiam: quia non desunt Principes, qui plus dant nebulosis, quam medicis, & philosophis: dignitas enim, & medicinæ præstantia inde est colligenda: quia vitam protrahit, & sanitatem restituit, quod magis valet, quam infinitus thesaurorum numerus. Denique dignitas confirmatur, ut dictum est, quia ipsam sacra Scriptura, illam Plato, Aristoteles, & omnes sapientes ad sidera extolliunt.

APHORISMVS PRIMVS.

VITA brevis, & longa, &
casu præcepti experimen-
tum periculofum, iudici-
um difficile. Nec fa-
cilis seipsam præstare oportet oppor-
tuna facientem: sed & ægrum, affli-
dentes, & exteriora.

In explicatione omnium aphorismorum
trid considerabimus. Primo scopum, & sen-
sam aphorismi. Secundo singula verba per
pædemus: quia nulla est diſſo. immo nullus
est articulus in aphorismo Hippocratis
omninoquod mysticam in se non continet.
Tertio difficultates, quæ contingunt in ver-
borum explicatione pro viribus dilacemus.

Quantum attinet ad scopum seu intenti-
onem Hippocratis in hoc aphorismo, di-
cimus, quod eius intentio sit tradere pro-
mum, quod reddat nos attentos, dociles, &
beneuolos: quod est adeo genericum, ut
deci possit præcæmum vniuersæ medicinx.

Quamdiu autem brevis, duo comprehendit.
Primo reddit auditores attentos: nihil enim
potest magis, quam vite breuitas, reddere
nos attentos, attentos, & suspensos.

Secundo: addit rationem sui instituti-
onis, scilicet aphoristice scripserit.

Vel dicimus respondere euidam ratione,
obediens: quia aliquis potuisset dicere,
d. Hippocrates, cur tractasti artem me-
dicinæ difficilem quidem, & abstrusam do-
ctrina aphoristica, quæ est breuissima?

Respondet, quia vita est brevis, ideo no-
bis in hac vite angustia videtur maximè
difficilis: immo Galenus 3. de diff. pul-
sum cap. 1. ait, si vita nostra in triplum
prorogaretur adhuc non sufficeret pro at-
te medica exactissimè consequenda.

Dum vero dicit, experientia periculosa,
& iudicium difficile. reddit auditorem do-
cilem, quia docet duas vias, quibus in arte
medica sit incedendum: nempe iudicium,
& experientiam. Hæ duæ viæ vocantur à
Galeno in comm. duo crura, dicendo iu-
dicium esse crux dextrum, experientiam
vero sinistrum.

Quod verò iudicium suæ ratio sit crux
dextrum: & per consequens sit magis ad-
noxum artibus, quam experientia probati
potest ex Aristotele, & Galeno ex Aristo-
tele in proem. metaph. vbi dicit, scite &
cognoscere magis inſectari: quàm ipsam
experientiam: ex Galeno 1. meth. cap. 1.
& 3. præcæ: præcæ inquit, methodum in ar-
te, & in experientia.

Dum verò dicit, non saltem oportet red-
dit auditores beneuolos: quia ostendit, ut
fieri debet, ut non saltem conſideret
medicos, sed ægrum, afflicto, & exteriora
magis. Si ægrum non conſideraret, ex
operam facinoram: si afflicto à præcæ pro
nullum, non propter ædificios semper eſ-
se laborandos: quia ægrotantes, si non
conſequantur finem, id accidere potest,
vel ægrum, vel afflicto, vel obre-
ternatum remanere, quæ reuera non
sunt in potestate nostra.

Ideo medici prudentes, dum pollicen-
tur salutem, procedant oportet hæc hypo-
thetica conditione, d. modo ægri, & affli-
tes obediunt, & exteriora non impediunt:
quæ verò aliter incedunt, primo non obser-
uant Hippocratis aphorismum, deinde sepe
accidunt, ut imprudentes, & artis ignari re-
porentur. Quod si medici aliquid do-
cissimi absolute pollicentur salutem, ne-
men ægri ob propria, vel afflicto, etia
ta contrahunt in malignum morbum: & in-
terunt: vnde fit, ut medici docti repu-
rentur imprudentes, & artis ignari, quæ
remanet Hippocrates efficaciter nobis
commendat, ut in prædicando salutem hæc
cautione præcedamus, dum modo non com-
mittantur errata ab ægris, & afflicto:
& exteriora sic comparata sunt.

Nequæquam Hippocratis & Auicennæ
præcepta in prædicando tradita sunt obli-
uioni. Hippo 3. prædictionis: vbi dicit
confuso ut raro medici prædicant, quia si
errauerint, erunt exos & infante exhibi-
bantur: Auicenna, qui cautionem præ-
1. tract. 2. tex 489. ait, si apparuerint signa
debilia de exitu, statim & prælonga iu-
dicium.

Diuiditur hic aphorismus in duas par-
tes, in 1. tradit tres causas, cur ars medica
sit longa, & difficilis. Prima est, quia oc-
casio

casso agendorum sit ita velox, vt facile effugiat. Secunda, quia experimentum sit fallax. Tertia, quia iudicium sit difficile.

In secunda parte tradit causas tres quæ augent difficultatem; quarum prima est, dum ægri non obediunt. Secunda dum astantes non applicant remedia, vt par est. Tertia, sunt accidentia exteriora, quæ interdum omnia evertunt.

¶ *QUEST. 7. Quid intelligat Hippocrates per vitam.*

M Vti disputant quid intelligat per vitam.

Conciliator differentia 21. per vitam intelligit motum cordis corpori communi-entum. Reijcitur, quia hæc vita conuenit etiam brutis, neque est hominis propria. Montanus per vitam intelligit mansionem animæ nostræ in corpore motus auctoritate Aristotelis lib. de respiratione cap. 13. vbi definit vitam esse mansionem animæ in corpore.

Primo fallitur Montanus, quia per vitam debemus intelligere illam, quæ arti medicæ comparatur: manet enim anima in ætoniis, in mulieribus ystericis, in phreneticis: tamen illa vita arti non comparatur.

Secundo, si per vitam intelligeremus mansionem animæ in corpore esse longam: & non breuem.

Auerroes 4. colligit cap. 40. refert, Auzoarem medicum petuuisse ad annos 136. annisque centum exercuisse medicinam.

Montanus in suis commentarijs in ptimam fen. refert, Nicolaum Leoniceum medicum præstantissimum, qui fuit eius perceptor petuuisse ad annum 106. illumque in vltimo senio audiuisse legentem in Patavio Gymnasio sine specillis.

Nauarres, & Sauonerola referunt, Nicolaum de Palauicinis habuisse filium reputatum legitimum in anno. 100. suæ ætatis. Horum vitæ certè non fuit breuis.

Sabelicus refert, Musicanos Indię populos petuente ad annum. 130.

Sraboait, serēs duos vt plurimum accerere ad annum ducentissimum.

Sed quicquid sit de hac re, non potest

negari communis experientia, & Divini Davidis Prophætæ determinatio in Psalmis: quod vitæ nostræ tempus sit vt plurimum annos septuagesimus, & in potentibus octuagesimus, quæ mansio animæ in corpore neque est brevis.

Nos dicimus, per vitam Hippocratem intelligere intellectiuam: quia hæc sola arti comparari potest: dicimus intellectiuam, non quo ad actum primum, sed quatenus est in actu secundo, nempe in actu speculationis, quæ vita respectu artis est brevis, sed non breuissimæ quia actus speculatiuus, & in infantibus, & dormientibus viget: immo in somnijs interdum aliquid reconditi percipitur, quod vigilantibus nobis caligine quadam etat obusulatum.

Vel dicimus intelligere vitam esse breuem respectu actus dicarrendi de re medica: quia interdum mensis spatio sunt medicum res medicæ viâ speculantur.

¶ *QUEST. 8. An medicina sit ars, & quæ ars, & de eius genere proximo.*

TRIA hic sunt ad examen reuocanda. Primum, an medicina sit ars, & quæ ars. Secundum, quod nam sit genus proximum artis medicæ. Tertium, an sit coniecturalis.

Quo ad primum, an medicina sit ars, & quæ ars. Auctores percelebres sunt discordes. Erasistratus, vt refert Introductorius, & Placquamcōmentator dicunt, medicinam esse scientiam, quatenus versatur circa vniuersalia: esse vero artem quatenus versatur circa particularia.

Montanus vult, medicinam, vt est in animo, esse scientiam: vt dirigitur ad operationem esse artem.

Conciliator putat, medicinam, quatenus est in inuentione esse artem: quatenus vero est in uetâ, esse scientiam, motus auctoritate Aristotelis 1. Post. sex. 17. & lib. 6. Ethicorum cap. 4. vbi dicit, artes versari circa ea quæ sunt: scientias verò circa ea quæ sunt: quare inferre Conciliator, quando ab Hippocrate ars figitur, sic ab illo fuisse vocatâ artem, cum veto modo sit facta, & non amplius fiat, esse vocandam scientiam, &

non artem. Ceterum hoc est miserum, quod in disputationibus, & in humanis consultationibus sint ferè semper tot opiniones, quot imaginandi modi.

Argenterius tenet, medicinam neque esse scientiam, neque artem: sed esse quid medium, motus auctoritate. Arist. 3. Celi cœ. 61. ubi Philosophus nominat quasdam scientias effectivas: dicit Argenterius, illas scientias effectivas non esse veras scientias, neque veras artes, sed medium locum tenere.

Avicenna in prima primæ cap. 1. vult, medicinam theoreticam, & practicam esse scientiam proprio modo sumptam.

Quo ad Erasistratum, & Plurquam commentatorem, qui dicunt, artem versari circa particularia, & non circa universalia, asserimus istos reluctari Hippocrati, Aristoteli, Galeno, Avicennæ, & rationi.

Hippocrati, qui primo de natura humana in principio proponit multas demonstrationes, ibique loquens non ut Philosophus, sed ut medicus artifex habet hæc verba „ Qui altius de natura vult considerare, quam pertineat ad medicum, non audiat hos sermones, sed sic est, quod ibi demonstrat ut medicus artifex omnino distinctus à Philosopho. Neque verum est, quod quidam dicant, medicum semper habere minorem propositionem particularem: quomodo minorem particularem? non ne aliquando Hippocrates loquens de natura humana facit conclusiones universales, ut patet legentibus illum libellum? ergo minorem propositionem habet universalem: quia conclusio semper sequitur de deteriori patrem: non enim potest esse conclusio universalis, nisi ambæ propositiones sint universales. Præterea non datur conclusio affirmativa particularis, que non sit suffulta dicto de omni.

Aristoteli deinde reluctatur, quia in proximo Metaph. dicit artem versari circa universalia, & querere propter quid: experientiam vero circa particularia.

Galeno reluctatur qui 1. & 2. meth. cap. 7. asserit, medicum versari circa naturas específicas contentas in particularibus: particularia verò sicuti sunt materie remedium, & affectus particulares, non

ingrediuntur methodum. Hinc 3. meth. cap. 12. 2. ad Glauco. cap. 1. & 3. Meth. cap. 7. vult, indicationem solum desumi à natura, & ab affectu specifico.

Avicennæ aduersantur, qui in fine 1. cap. in 1. sen. dicit particularia, ut particularia esse incomprehensibilia, & ut talia non pertinere ad artem.

Rationi denique aduersantur: primo, quia non datur processus rationalis à particulari ad particulare, omnis enim distinctus, & progressus rationalis est à continente ad contenta, quia nulla methodo, & nulla ratione particularia ut particularia strictim vel artem faciunt.

Secundo illa ratio est monstruosa, quando subiectum quesiti non continetur sub medio, sed sic est, quod si ratio est particularis, nihil potest sub ipsa contineri, & sic conclusio non erit necessaria: quia subiectum conclusionis non erit conclusum, omnis enim distinctus & medicorum, & omnium artificum debet esse suffultus dicto de omni.

Postremo experientia est cōtra Erasistratum, & Plurquam commentatorem, quia dum sanamus Socratem laborantem, exempli causa, hæmorrhæia, illam possumus dissolvere, vel laborantem sanguinis fluxu, Philono Persico, vel trisera Persica sanare. Dicimus ipsdem remedijs posse sanari in finis alia individua Socrati similis, ipsdem tamen affectibus laborantia: quare non sanantur particularia, ut particularia, sed affectus specifici in particularibus contenti.

Ad Montanum, qui dicebat medicinam in animo esse scientiam, esse verò artem, quatenus dirigitur ad operationem. Respondemus, quod si esset verum, medicinam quatenus est in animo, esse scientiam, sequeretur, ut optimè tenet Auerroes 1. coll. cap. 1. nullam esse differentiam inter Philosophiam, & Medicinam in animo existentes, quia etiam Philosophia est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum: distinguitur verò medicina à Philosophia, quia medicina est ars salubrium, insalubrium, & neutrorum: Philosophia verò est scientia salubrium insalubrium, & neutrorum.

Præterea etiam modus considerandi in medicina, quatenus est in animo, differt à Philosophia: quia scientia salubritatis, insalubritatis, & neutrorum in Philosophia traditur ordine compositionis: in medicina vero ordine resolutionis, vel definitionis: isti ordines vocantur universales & essentialis, quia dant artibus & scientiis ipsam essentialitatem, & formam, à qua dependent.

Ad Contingentem, qui dicebat medicinam, quatenus est inveniendi, esse scientiam. Respondemus si hoc esset verum, sequeretur, quod quælibet ars utilisissima esset scientia, sequereturque quod ars fusiliorum, quatenus est inveniendi, esset scientia, quod est ridiculum.

Deinde sequetur, quod omnes scientiæ, ut Philosophia, Metaphysica, quando inveniuntur, fuisse artes.

Postremo solitur Contingentem, quia Arist. locis citatis per ea, quæ sunt (ut interpretatur Philoponus) intelligit contingentia, & per ea, quæ sunt, intelligit necessaria. Quod verò per ea, quæ sunt, Arist. intelligat contingentia, colligitur ex Arist. 6. Ethicorum citato, ubi habetur, circa eadem versatur quodammodo ars, & fortuna, sed fortuna versatur circa contingentia: ergo & ars versatur circa contingentia, quatenus versatur circa affectus contentos in particularibus. particularia enim contingentia sunt: dicit quodammodo, quia fortuna versatur circa particularia, ut particularia sunt; ars verò circa particularia quatenus in ipsis continentur affectus universales & specifici.

Ad Arguerium respondemus cum Simplicio: Aristotelem 3. Celi tex. 69. per scientias effectivas intelligere artes proprio modo sumptas: ibi enim Simplicius exemplificat de arte ædificatoria, quæ est vera ars, ibique nomen scientiæ dicimus ab Aristotele esse acceptum communiter, & non propriè.

Neque probatur Auicenna sententia, dum tenet, medicinam practicam esse scientiam proprio modo sumptam: quia Aristoteles 6. Metaphys. cap. 1. & 6. Ethicorum citato dicit, principia scientiæ esse solum in re: principia verò artis esse quoque in Artifice. Hac ratione medici-

na non potest esse scientia: quia est in potestate medici sanitatem introducere, & impedire, ne introducatur.

Deinde Galenus in Trahyb. cap. 14. inquit, finem medicinæ esse in faciente, quia potest esse in potestate facientis, id est medici, ut introducat, & impediat sanitatem. Postremo medicina ab Hippocrate & Galeno plurimis in locis vocatur ars: quando verò Galenus in arte medica illam appellat scientiam, dicit communiter sumere nomen scientiæ, & non propriè, disputatio estan medicina propriè sit scientia, & non communiter.

Quoad secundam, quodnam videlicet sit genus proximum, & immediatum medicinæ. Galenus in Trahyb. cap.

30. probat medicinam non esse scientiam: quia non est propter scire tantum. Deinde probat non esse facultatis faciendam, quia eius finis non consistit in actione: neque esse artem acquisitivam, quia non versatur circa facta: neque esse effectivam, quia de novo aliquid non facit, ut ædificatoria, & sutoria: sed concludit, artem medicam corrigere collapsam, vel resarcire, sicut est illa ars, quæ laceratas vestes confuit: immo negat, medicinam esse resarcitivam, dicens adhuc inferiorem locum tenere: quia est ministra resarciendi naturæ: natura enim est illa, quæ corrigit, & resarcit.

Sed quomodo medicina non est resarcitiva? immo quomodo medicina non est effectiva? non ne medicina quæ reponit luxata est effectiva? Sicut est ædificatoria, & sutoria: non ne artifex, qui deponit catarrhacum, qui extrahit calculum vesicæ, qui abscindit & vitæ membra sphacelo correpta, & aperit apostemata, est effectiva? Non ne medicus qui extrahit aquam hydropticorum per uretram, vel umbilicum, qui interdum sanare potest, non ne id præstat aliquid de novo efficiendo? quare medica ars est effectiva: immo ipse Galenus interdum illam appellat effectivam.

Respondemus ad obiecta, medicinam duplicem esse, aliam effectivam, & aliam resarcitivam, siue ministram & ancillam naturæ resarciendi: ita ut genus proximum medicinæ, neque sit ars effectiva, neque resarcitiva.

Quodnam sit genus proximum medicinx, intelligi non potest, nisi remouentur ad memoriam quæ dicta sunt ab Arist. 1. Post. cap. 7. de tribus certis circa vniuersale: Quorum primum est, dum attribuiamus passionem speciei individuo: Secundum, dum applicamus passionem generis speciebus: Terrium dū passionem generis innominati applicamus generi nominato, hocque postremum facit ad rem nostram: quia genus proximum medicinx est innominatum: quoniam medicinx genus proximum neque est ars effectiua, neque refarciua, neque ancilla refarciens naturæ, sed quid commune, quod de his prædicatur: quod reuera caret nomine: ideo genus proximum medicinx dici potest innominatum.

QUEST. 9. Qua ratione ars medica sit coniecturalis.

QUO ad tertium propositum, nempe qua ratione medicina sit coniecturalis. Primo sciendum, medicinam non esse coniecturalem ratione theorematum. quia theoremata sūt certissima: ideo Galenus lib. de opt. sec. ad Traſyb. cap. 4. reprehendit illos medicos, qui dicebant, artem medicam esse coniecturalem, eo quia habet præcepta coniecturalia, cum medicina vniuersalia præcepta habeat certissima, ac æternæ veritatis.

Dicimus igitur, artem medicam esse coniecturalem ratione quantitatatis morborum, remediorum, virtutis, ratione proprietatis idest idiosyncrasiæ, & ratione conditionum indiuiduantium.

Ratione quantitatis, medicina est coniecturalis: quia Galenus 1. ad Glauc. cap. 1. & 3. meth. 3. dicit, quod nec scribi, nec dici potest de vnoquoque illud esse quantum.

Ratione quantitatis morborum, quia Galenus 9. meth. cap. 14. habet hæc verba: „ Ut verum exhibentur remedium, non solum opus est cognoscere morbi speciem, sed etiam eius quantitatem, quæ quantitas ex Galeno 9. meth. 14. est certa mensura quantitatis recessus à naturali statu, quem recessum solum coniectura assequi possumus.

Nos diu cogitauimus, quomodo illud quantum morborum interdum percipi possit: excogitauimus quatuor instrumenta, quibus illud dimetimus. Primum est nostrum polyslogium, quo per certitudinem mathematicam, & non per coniecturam possumus dimetiri vltimos gradus recessus quo ad frequentiam, & raritatem, secundum est vas quoddam vitreum, quo facillimè possumus singulis horis intelligere quantum recedat temperatura calida, vel frigida à statu naturali. Tertium consistit in quatuor modis dimetendi siccitatem, & humiditatem recedentem à statu naturali, quos proposuimus in 4. aphorismo 2. sect. staticæ nostræ. Quartum consistit in statica arte, qua mensuram certam perspirationis colligere possumus, quæ expetimenta in aphorismorum modum digesta in lucem edidimus. Horum instrumentorum icones posuimus, & declarauimus in commentarijs nostris primæ sen. Auicennæ.

Ratione quantitatis remediorum medicina est ars coniecturalis: quia Galenus lib. de curandi ratione per sang. mis. inquit, remedijs quantitatatem facere artem coniecturalem.

Ratio desumitur à Galeno in 3. parte artis med. vbi dicit, morbum calidum vt duo indicare frigidum vt duo: Galenus vero 7. meth. vlt. vult, remedium rediens ad statum naturalem esse æquale: quia, si remedium fuerit minus non sanabit: si maius introducet contrarium morbum: similiter 3. de simplici medicina cap. 12. inquit, si remedium fuerit minus, inuabit, sed tamen non sanabit: si maius contrarium morbum efficiet: quare est admodum difficile ingenire remedium æquale, & proportionatum, vt scilicet neque sit minus, neque maius, non maius, quia medici munus non est vincere, sed moderari, & attemperare: Vnam medicici officium esset vincere, medicina sanè esset valde facilis: neque remedium deberet esse minus, quia hoc non compeſcit, & moderatur, vt par est.

Ratione virtutis est coniecturalis: quia nisi scimus quanta sit, nescire possumus quantum debeat esse remedium: virtus enim est permittens, & indicans vitale, quod necessariò conspirat pro eligenda de-

terminata remedij quantitate: dum enim Hippocrates 4. de ratione vic. 19. dicit, quod tria conspirēt ad sanguinem mittendum, nempe vehemens morbus, virium robur, & ætas florens, supponit illa tria, & præcipuè virium robur in omni medica operatione esse considerandum, an permittat, nec no. idest quando seu quis hora sit permittens.

Ratione idiosyncræsiæ idest proprietatis naturæ est coniecturalis: quia Galenus 2. de ratione vic. acutorum com. 11. tertio meth. 7. & alibi habet hanc sententiam, si naturam propriam, quam idiosyncræsiam vocant, exquisitè cognoscerem, talem me putarem, qualem fuisse ferunt Esculapium.

Naturæ proprietates variæ sunt, prout varia sunt individua: proprietas est, veluti si quis valde ab odore rosarum pareretur: hic, si illi propiaretur Serapium rosarum, facile incideret in Liporhismiam: similes proprietates inveniuntur innumerales, quæ medico ut plurimum sunt occultæ.

Demum ratione conditionum indiguum quantum medicina est coniecturalis: quia individua ut individua sunt incōprehensibilia: hac ratione esset quoque ars medica imperceptibilis, si in individuis ut individua sunt, versaretur.

Ceterum notandum est, artem medicam non sanare individua ut individua, sed tollere morbos específicos contentos in individuis. Quod hoc sic verissimum, probatur ratione, auctoritate, & experientia.

Ratione, quia ars medica si curaret individua ut individua esset vana: quandoquidem de individuis neque ars, neque scientia datur.

Præterea, si individua curarentur, illorum indicationes non ostenderent nobis remedia: quia non datur processus ab individuo ad individuum: indicatio enim habet vim syllogisticam, quæ suffulta est dicto de omni, vel de nullo.

Insuper adest auctoritas Galeni lib. de opt. sec. vbi dicit morborum expulsio oem indicari à specifico affectu, & non à singulari. Similiter 1. meth. 1. & 2. meth. 7. habet, methodum esse applicandam specificis

Ideis in particularibus contentis.

Demum confirmatur experientia: quoniam quodlibet remedium, quod potest sanare aliquem particularem hominem, sanare quoque poterit infinitos alios eadem agitudine correptos: ergo & illud remedium, vel illa agritudo erit specifica, & non particularis.

Quæst. 10. Quæ ratione ars medica vocatur longa.

CUt ars medica vocetur longa, an respectu habitus, vel usus, an respectu exercitij: variæ sunt opiniones.

Montanus dicit longam esse quo ad exercitium, non quo ad habitum. Confirmat suam opinionem auctoritate Galeni 9. de placitis c. 2. vbi ait, Artem quoad habitum vnius anni spatio comprehendendi posse: longam verò esse quoad exercitium.

Primo fallitur Montanus: quia exercitium non pertinet ad artem: exercitium enim versatur circa particularia, sed de particularibus neque ars, neque scientia datur: quia artes, & scientiæ sunt æternorum, & vniuersalium. Deinde ea, quæ dicuntur longa, & brevia servant inter se proportionem: sed inter artem, & exercitium nulla servatur proportio: ergo non dicitur longa respectu exercitij. Minor probatur, quia ars versatur circa vniuersalia, & finita: exercitium verò circa particularia infinita: sed sic est quod ex Aristotele 8. Physic. non datur proportio finiti ad infinitum, quare ars non dicitur longa respectu exercitij.

Postremo fallitur Montanus, dum putat, Galenum 9. de plac. 2. loqui de arte medica: ibi enim loquitur de musica, & de Rhetorica, quæ facultates anni spatio comprehendendi possunt.

Quod vero ita sit: patet ex Galeno lib. de plenit. cap. 3. vbi habet hæc serè verba, si spatio vnius anni ars medica posset comprehendendi Hippocrates non dixisset ars longa, & vita brevis.

Ceterum, etiam quod non de placitis citato intelligat quoque de arte medica, dico quod posset stare Galeni sententia, intelligendo de habitu artis in vniuersali, & in

communis, quippe qui anni spatio addisci potest. Sed a posuimus ad habitum medicinæ non solum pertinere methodum vniuersalem, sed præcipuè specificam rationem, cuius ars medica, & longa, & admodum difficilis, ne dicam imperceptibilis est: quia ab Hippocrate ad hæc vsque tempora medici adhuc non intellexerunt omnia specifica indicantia, & indicata: immo in paucis, ad insectiles species ad medicinam pertinentes medici peruenere.

Nonnulli alij credentes Galenum 9. de plac. ciuito intellexisse de arte medica, & scilicet anni spatio comprehendendi possit quod ad habitum, dicunt artem medicam dupliciter considerari, vel respectu inuentionis, atque hæc ratione fuisse longam ipsi Hippocrati, qui fuit eius inuentor: vel considerati respectu habitus medicinæ inuentæ, atque hæc ratione esse breuem, & anni spatio comprehendendi posse.

Nos tamen putamus esse longam, & immensam: non solum ratione inuentionis, sed etiam ratione habitus medicinæ inuentæ: primo, quia Galenus lib. de pleth. dicit, si ars esset breui statione habitus, Hippocrates non dixisset artem longam. Deinde est longa quo ad habitum, quia, vt acquiritur huiusmodi habitus, oportet saltem legere totum Galenum, Hippocratem Auicennam, & obseruationes amaromaticas sine quibus medicina non intelligitur: neque satis est, vt intelligamus, nisi omnia mandentur memoriæ: an igitur fiste habitus sit breuis, ceteri iudicent: certè nec anni spatio, nec centum annorum spatio omnino potest comprehendendi.

Accedit, quod Hippocrates in hoc aphorismo per artem longam intelligat habitum, & vsum: quia de illa arte loquitur, qui incedit duobus cruribus, nempe iudicio, & experimento, quod iudicium est difficile, & experimentum est fallax: est fallax: quia ex se nihil concludit, nisi rationi sit coniunctum: ratio verò, vel iudicium est illud, quod expurgat contingentiam, quæ contingit in indiuiduis, dum obseruamus experimenta.

Claudicant sanè in facienda medicina, qui altero de duobus cruribus sunt destituti, nempe ratione, vel experientia, siue

dicat habitum, vel vsum. Adhuc res, qui habet habitum artis, & non vsum in facienda medicina parum aptus erat: atque ineptis simi sunt nostrates empirici, qui habent medicinæ carent.

Prima Dubitatio oritur, quia non videtur, quod ars sit longa: Galenus v. lib. de diagnoscendis pulsibus cap. 1. inuenitur contra quosdam Sophistas his verbis, Desinite aliquando artem per Deos immortalis ineptis nugis accumulare, quæ per se longa non est.

Respondemus, quod quamuis Aldenus codex legat *non tota ars medicina per se ipsam non existens* per se ipsam longam: in alijs tamen codicibus est *non tota ars medicina per se ipsam existens* per se ipsam longam. Sed data etiam prima lectio: Respondemus Galenum locum esse comparatiuè, & non absolute, quasi dicat, ars certè esset minus longa, si ineptis nugis, & falsis opinionibus purgaretur. Tunc tamen est prima responsio.

Occasio Præcepti. Hippocrates in aphorismo: asserit tres rationes, cur ars medica sit longa: Prima ratio, quia occasio est præcepti. Secunda quia experimentum est fallax. Tertia quia iudicium est difficile.

Secunda dubitatio oritur: quia non videtur, quod ars sit longa ob tres rationes: Arist. enim 1. metaph. vult, artem esse longam ob duas rationes tantum, nempe ob experimentum, & iudicium difficile: de occasione verò præcipiti ne verbum quidem.

Responsio facilis est, quia occasio reducit ad experimentum. Arist. nihil dicit de occasione: quia occasio agendorum non pertinet ad Philosophiam, sed ad Artifices, quorum manus est operari.

Occasio Præcepti. Græca dictio est *παρὰ*: per cheros melius interpretatur tempus opportunum agendorum, quam occasio: Primo, quia cheros apud Græcos communiter accipitur pro tempore opportuno agendorum: similiter Cicero 1. de officijs per occasionem interpretatur tempus opportunum agendorum.

Deinde causa, cur per cheros nos debemus interpretari occasionem, est, vt evitemus illorum errorem, qui putant, occasionem

nem esse quid diuersum à debita quantitate, & qualitate agendorum : quia debita quantitas, & debita qualitas est ipsummet tempus opportunum, vt docet Galenus cap. 87. artis parue, & ad Glaucon. & 3. de temperamentis tertio.

Denum per cheros non debemus interpretari occasionem, quia occasio est vox æquiuoca: ab Hippocrate enim, & Galeno primo, in primam Epidem. occasio sumitur in sensu longe diuerso à nostro proposito, quia ibi sumitur pro extincto calore, quatenus esse possit morborum occasio, & non causa: hæcque occasio non dicitur *quæritur* sed *quæritur*, non enim dicitur *quæritur*.

Declaro quid sit profasis: error exempli causa in victu non dicitur causa morbi, sed occasio, quæ vocatur profasis: error enim in victu neque est causa proxima, neque remota morbi: non proxima, vt omnes admittunt: non remota, quia si esset remota daret ipsam quod, nempe effectum similem, sed non dat: aliqui enim ab usum maluit fieri possunt hydropicæ causæ, quæ sunt remote conspiciunt in effectum similem: maluit enim est res calida, hydrops est affectus frigidus. Quare cum occasio multipliciter sumatur, vt euenit æquiuocationem, merito per cheros interpretatur tempus opportunum, & non occasionem.

Insuper quæritur ex Galeno lib. de morborum temporibus cap. 1. significat tempora morborum, & opportunitatem agendum: quare & *quæritur* & occasio continent æquiuocationem: ideo melius est, vt interpretetur per cheros tempus opportunum agendum, quam occasionem. A cheros omnes dicunt, quod *quæritur* & *quæritur* *quæritur* significet tempus rerum bene gerendarum, quod facillè amitti possit, quia sit breue.

Postremò Hippocrates lib. de præceptis in primis verbis definit quid sit cheros, dicens esse tempus opportunum, in quo non multum est, idest tempus angustum exhibendi præsidia, hæc sunt verba *quæritur* *quæritur* *quæritur* idest tempus est, in quo cheros est, cheros est, in quo tempus non multum est.

Quod verò tempus opportunum agen-

dorum, de quo intelligit Hippocrates in hoc loco, sit, valde breue, & valde angustum. Primo patet, quia Hippocrates lib. de locis in homine per cheros intelligit temporis breuitatem. Deinde in hoc loco addita est particula *quæritur*, quæ significat acutum, seu tempus angustissimum: quare per cheros oxyis debemus intelligere quam maximam temporis breuitatem. Eodem quam efficaciter Hippocrates nobis commendat in remedijs exhibendis non esse procrastinandum, quia ob delationem acri facillè mori possunt.

Hinc Hippocrates scribens ad Cræteum habet hæc verba. In omni arte procrastinationem esse malum, sed potissimum in arte medica, in qua delatio est anime periculum.

Ratio, cur delatio seu procrastinatio sit periculosa, est, quia ægros non solum ob externas & internas causas in alterantur, vt post horam interdum ita me tenent, vt tempus opportunum agendorum omnino effugiat: dicimus tempus opportunum: quia cheros sine alia additione significat tempus opportunum breue: addita vero dictione oxyis significat non solum breue sed etiam acutum, idest quamquod breuissimum video Antiquos Interpretes diminutè vertit per cheros oxyis tempus acutum, cum potius acutissimum, & quamquod breuissimum debeamus interpretari, quia reuera opportunitas agendi consistit ferè in puncto: cum corpus nostrum ita sit in perpetua alteratione, & mutatione, vt interdum remedium, quod horis matutinis ægrum sanitati posset restituere, illam vespere intertimeret.

Orithasius loquens de occasione agendum inquit: Senari quid igitur in summum deponit, & fluxum eleuat, & iterum deponat, non tangit eandem aquam: parimodo singulis horarum momentis corpus variatur, & occasio agendorum effugit.

Hæc ratione Damascenus rectè dixit, non esse eandem sanitatem mane, & in sero: sic nec idem morbus, qui est mane, in sero conseruat: ideo rectè Philothens diem medicinæ difficultatem, idest esse solum in remedij inuentione, sed quo morbi tempore, & qua hora sit remedium applicandum.

Hinc

Hinc Veteres pingebat occasionem cum noxacula, quam dextra inferam gerebat: quia est (vt aiunt) *acutior acie* id est omni acie acutior.

Hinc Practicantes in illa ardua questu quo scilicet tempus opportunum exhibendi remedia indicetur, deserviant indicari a presentia indicantis: quæ presentia (vt dictum est) facile effugere potest.

Quare illi medici, qui remittunt in crastinum esse phlebotomandum, vel purgandum, sæpè non sine maxima ægrotantium lætura id efficiunt: quia ob procrastinationem ægri sæpè in terrentur: idcirco, dum adest occasio agendi, sit noctu, vel ioter diu, & præsertim in acutis, non est procrastinandum.

Galenus loquens de his primo prognos: habet hanc sententiam: *si* Itavolat occasio, vt aliqui moriantur, priusquam vocentur medicus: aliqui acito medico illico moriuntur, sicuti Maritus Lecus ihericus, qui moritur die octava, cum solum septima die vocaretur Hippocratem: quia neque urinam, neque deiectionem emittebat: si antea fuisset vocatus Hippocrates, opportunè visus fuisset deiectionis, & diureticis, & fuisset liberatus.

Hinc Hippocrates lib. de arte habet hæc sententiam: *Omnem morbum curari possent, si medicus occasionem opportunam agendorum non omittat.*

Experimentum fallax. sed non est credendum, quod medicamentum semel exhibitum efficiat experimentum: quia semel exhibitum facit unicam sensationem: atque ex illa fit memoria: deinde ex multis memorijs fit vnum experimentum, sicut docet Aristoteles 2. Post. in fine, & 1. metaph. Hinc Galenus 3. meth. cap. 1. t. habet hæc verba: *si quis fuerit expertus sex vel septem homines aliqua medicina purgatos, dicere certò non poterit, quod omnes homines post hæc illam medicinam purgabuntur.* Insuper 4. meth. cap. 3. habet hæc verba: *esset sine fæditatis munus, si quis vel inspecto Iyargiro, vel castoreo, vel cantharide proutinus intelligeret eorum vires.* Exempli causa, Iyargitus pro ambullis prima vel secunda die valde iunat: attamen tertia die & sequentibus diebus est

fallax, seu nihil facit.

Hinc Galenus 1. epid. r. com. r. maxime damnat Quintum medicum dicentem, experimentum sufficere sine causatum cognitione. Idem Galenus 3. aphor. 1. mor. 1. dicit, *non esse experientia fidei datum: addit: quamvis sæpè idem vidimus: non possumus dicere: id semper erit.* Galenus lib. adversus Iulianum cap. 1. vocat medicos qui experientia sine ratione incedunt, fortunę imitatores, quibus, si aliquid boni succedat, casu ex fortuito contingit.

Parimodo Galenus 1. de officina medica 2. 1. similiter & 3. de officina medica 4. 1. negat medicinam docendam esse visu exempli: negat, quia nihil magis nos decipit, quam exempla, & experientia sine ratione.

Mutat enim occasio agendorum, quia indicantis naturatur, quibus moratis remedium, quod hodie sanavit Socratem, eras interficere poterit Platonem eodem morbo laborantem. Hinc cantharides, que movent urinam, excitantque penis sentiginem in aliquo qui patitur carunculam in collo vesicę, excitant inflammationem, & illum interimunt. Hac ratione experimentum est periculosum, & fallax: vt igitur non fallat debet colligi ex multis memorijs, quia inde ratio, seu iudicium, quod est certum erus in facienda medicina, resurgit.

Poteret pro rei intelligentia sciendum, memoriam, experimentum, rationem, & reminiscenciam non parum differre inter se: memoria reasumit species obiectorum sine syllogismo, ac ex multis illis memorijs fit experimentum: reminiscencia verò reasumit species per syllogismum, & per syllogismum inuenit illas, quę & memoria exciderunt: ideo Arist. lib. de memoria & remin. cap. 1. dicit, reminiscenciam neque de nouo inuenire, neque de nouo addicere: ratio est, quia illi qui de nouo addiscunt, & de nouo inueniunt, querunt principia & conclusiones: reminiscencia verò querit tantum conclusiones: quia principia in memoria conseruantur, ita vt reminiscencia differat a ratione, quia ratio querit quę antea non fuerunt nota: reminiscencia verò querit antea nota, quę exciderunt: experimentum verò caret virtute Syllogismi

ca: ideo dicitur ab Hippocrate fateri

Experimentum vocatur quoque periculosum ob subiecti humani nobilitatem: quia impendit periculum, ne dum facimus experimentum, nocemus: omne enim ^{creatura} est fallax, sed non omne fallax est periculosum: experimentum potest esse fallax in faciendis periculis: sed non periculosum, quia nec importunis temerisque periculis trahitur, non propterea morbus est periculosus.

¶ Tergū ubi habito loca fructu, quia tunc videtur, quod experimentum sit fallax, sed tunc de finem: exemplū gratia, lignum sanctum per certam experientiam deponit lucem gallicam, & thesauri venena superat. Idem dicemus de infinitis alijs per experientiam inuentis: ergo experientia non est fallax.

Respondetur experimentum dupliciter
factum, videlicet in fieri vel in facto esse; in
fieri est fallax: in fieri est veridicum, dum peri-
culum facimus de nouo, an aliquid me-
dicamentum non antea expertum fuerit;
de tale est fallax: experimentum vero in
facto esse antea cunctis expertum, vt de li-
gno sancto, quod depellat lucem gallicam,
de theriaca, quae superet venena, tale expe-
rimentum medicis sapientis: & prout
non est fallax: Et tamen fallax: quod ne-
scimus a quo causis applicatur. 17. 40. 31

QUEST. 117 *Cor. experimentum*
fr. fallax

Sed cur argumentum desumptum ab experientia non fallax non omnes intelligunt. Primo dicimus, quod si fallax, quia experimentum efficit formam arguendi fallacem: ratio est, quia subiectum quatenus quod est minor terminus non subijciatur medio: melius enim in experimento est particularis, & particulare non potest continere aliud particulare: unde conclusio inferat vana: ceterum enim conclusio est conclusio, quatenus eius subiectum subiecto continetur: igitur conclusio

² Secundus, experimentum est fallax: quia daret dicto de omni, sine quo nihil inferri potest: quia dictum de omni est basis & fundamentum humanae rationationis.

omnia enim argumenta, quorum median
terminos est particularis, capiunt dicto de
omni, vel de nullo.

Tertio, est fallax, quia argumentum desumptum ab experimento non tribus, sed duobus consistit terminis. Exempli causa: qui probaret Elicheam esse inuicem Platonem, quia hunc Socratem; faceret argumentationem fallacem: quia in argumentatione essent tantum duo termini: Socrates enim & Plato formaliter conveniunt: Socrates tamen est medius terminus, Plato vero in argumentu est alius extremum. Preterea quid duo termini non differunt formaliter sic principij: petitis sicut si quis probaret, lunam partem eclipsim, quia partem privationem lunam solis argumentum esset cu petito de principij: quia de formaliter est lunam privatio de eclipsi: quare cum argumentu ab experimento earet tribus terminis super forebit potius ad secundu operationem inchoemus, quam ad tertium, nempe ad tunc hoc terminu

Quarto, experimentum est fallax, quia in experimento nunquam retinimus congeniti, & contemporanei, quod Aristoteli relictur, qui 1. Post. ostendit geminos in demonstratione esse contemporaneos: non enim vult, fuit interpositio terre, ergo est etiam ipsa. Similiter dicimus, non vultesse hoc argumentum: medium inquit Platone, ergo inuita Sectarij eodem Platone quousque laborantem.

Postremo experimentum est fallax (ut dicit Orribius) in his quæ de præsanatione ratio est: quæ quantitates, & mensuræ affectuum semper mutantur, spiritusque non conferantur recessus & naturæ sitis: vel igitur illis qui subiacent illis medicis, quæ sunt experimentis, præter methodo in facienda medicina incedunt: illi sanè, ut dicit Ptoleus lib. 19. sue historię, negotiantur animas nostras, & experimenta peritiores habent.

Indicium difficile. Dicitur Græce, quæ significat indicium est, & indicium proprie significat indicationem, & non iudicium: indicium explicatur per verbum *ἰνδικοῦ*, & non per dictionem *ἰστίμ*: differt autem à indicatione: indicium difficultis significat difficultatem selectionis rei, & ἰστίμ

specu nostri: iudicium vero difficile indicat difficultatem respectu nostri. Diffinitio est Aristotelis 1. metaph. ubi dicit, difficultatem duplicem esse, aliam respectu rei, & aliam respectu nostri. Deas est cognitio difficultis respectu nostri, non respectu rei: materia prima est difficultis respectu rei, & respectu nostri.

Orbis huius perperam interpretatus est peritissimum illud iudicium, quod pertinet ad illam præcognitionem, in quibus sit terminatura ad bonum, vel ad malum, & per quas corporis regiones, & quo tempore sit euentura. Que interpretatio est nimis angusta, & recedit à Galeni mente, qui dat expositionem omnino diuersam: quia Galenus peritissimum primariò intelligit indicationem nature, secundariò medici, qui tamen ratione, & experientia incedit: & idè medicus vocatur dogmaticus ad differentiam Empirici, qui sola experientia, & ad differentiam methodicorum, qui sola ratione communiter incedebant.

Quæstio 14. De medicorum sectis.

DE his medicorum sectis Galenus lib. de sectis, & lib. de opt. secta ad Trasib. tractat, sed quia hæc sectas sæpè nominabimus, par est, ut illarum procedendi modum, in remedijs inspicendis paucis declaremus.

Empirici non quaerebant causas, quia putabant esse imperceptibiles, sed ex simplicissimæ syndrome eligebant remedia, ac pro inueniendis remedijs ad tria confugebant: nempe ad, *historiam*, ad *historiam*, & ad *analogiam*, quod est argumentum à simili, similitudinem que desumebant ab his tribus, à materijs auxiliorum, à similitudine affectionum, & à similitudine locorum affectionum.

Methodici vero omnes morbos referrebant ad duo communissima principia, videlicet ad *hæum*, & *densum*, & ex his mixtum, & in his quærebant. Sed quam vana sit hæc secta Empirica, & multo magis methodica, satis superque declarauimus lib. 1. nostræ methodi vitandorum errorum, ubi de analogismo, & falsa experientia fusè egimus.

Dogmatica secta incedit ratione & experientia, habetque indicationem difficilem: quia non quærit tantum in communissimis, sed transit ad subtilissima, & inde ad specifica, quod quantum sit difficile, alibi ostendimus: immo Galenus lib. 1. de dignoscendis pulsibus cap. 1. ostendens medicum dogmaticum difficultatem asserit, per totam viam suam laborasse in pulsuum digtione, & adhuc non peruenisse ad omnimodam absolutionem: sed addimus quamplurima tractari in arte medica, ad quorum omnium omnimodam absolutionem Galenus, & alij Auctores non perueniunt: iure merito igitur iudicium est valde difficile.

Quod vero iudicium sit difficile: Galenus in comm. hac ratione ostendit, si veritas esset inuentu facilis, tot ac tanti viri, qui illam quaesierunt in tam repugnantes sententias non deuenissent.

Quod vero iudicium per experientiam sit difficile, ostendit Galenus in hoc com. his verbis. *Verè quæ sitarunt non explorum facilis est iudicatio, quia dū arger post multa adhibita remedia melius, vel deterius habet, certò percipi non potest, quodnam illorum remedium, quibus visus est, inueniri, vel nocuisse.* Verumtamen si aliquis fides danda est medico, illi fides danda, qui sit natura prudens, qui habeat vegerum ingenium, qui sit in medicina & omnibus speculationis scientijs versatissimus & in experientijs exercitatissimus qui non sit iactabundus, & qui ob alijs addicere posse existimet, secus ille medicus casu, & fortuito incedit, & omnis adempta est spes quod cerit inuenit.

Non solum oportet. Hæc est secunda pars aphorismi. Dicit artificiosissimæ coniectiones cum parte superiori itadi possunt.

Prima quod hæc quatuor proposita in hac secunda parte, nempe, medicus, æger, altæ, & exteriora respondere quatuor propositis, in prima parte, videlicet, an longè, tempore opportuno agendorum, velocissimo quidem, experimento fallas, & indicationi difficulti: quasi dicat, cum sit longa, medicus debet solum opportuna facere: cum tempus opportunum agendum sit velocissimum, æger debet esse ad-

ta in medicum iuncti egros.

Opinio communis est, quod confidentia iunet: quia confidentes maximè obtemperant, & morem gerunt præceptis.

Auicennas lib. 4. de animalibus cap. 4. ait, confidentiam iuare non solum, quia reddat egros magis dispositos ad sumenda remedia: sed quia imaginatio impetiat causis naturalibus, hæc legere: potentia inferiores ex ordine vniuersi inseruiant potentij superioribus: addit quod potentia naturales sunt magis inferiores, quam sit imaginatio: ideo debent imaginationi præconceptæ salutis obedire.

Hæc sunt nimis communia. Neque Auicennas tradit modum, quo imaginatio faciat casum: ideo alia est querenda causa, cui confidentia iunet.

Plurimi alij dicunt, imaginationem interdum efficere casum, confidentiamque egros iuare, quia confidentia est quidam animi affectus: at sic est, quod animi affectus collocantur inter sex res non naturales corpus alterantes, ideo dicunt confidentiam iuare.

Ceterum falluntur, quia animi affectus possunt quoque nocere: cause enim non naturales habent hanc conditionem, ut possint iuare, & nocere: hacque ratione dicuntur non naturales: confidentia verò nunquam nocet, sed semper iuvat.

Credimus, eos, confidentiam iuare, quia imaginatio mouet spiritum in illam partem, quam medicus sanare vult: quibus adiuta necessariò imaginatio iuvat partem istam.

Quod verò imaginatio moueat spiritum in illam partem, quam acri efficitur imaginantur, sciunt hoc perbelli, qui imaginationibus venere: & cantantur: dum se imaginantur partem, quam exercere, desiderant.

Ve igitur egros confidentia in medicum conseruetur, duo sunt præcipuè obseruanda. Primum Galeni præceptum traditum secundo in sextu epid. 4. ubi inquit, & medicum non debere spem egrotantibus agere, quia sub fiducia peccant: mox videntes aliter succedere, & morbum protrahi, duo mala sequuntur. Primum fidem, & obedientiam in medicum

omniò amittunt. Secundum incidentia longe maiorem tristitiam, quæ in egrotantibus est multorum malorum radix. Galenus loquens de hac loco proximè citato habet hæc verba: „ Prudenti egro veritatem dicito: impudenti & timido illa solum dicito, quibus meliori animo sis, ita tamen, vt non magnopere mentiaris, hac conditione, dummodo præcepta obtemperes: deinde egressus, his quæ curam illius gerunt, veritatem dicito.

Secundum præceptum est illud Galeni de diebus decretorijs secundo, quod medicus in prognostico valde ambiguo non loquatur firmiter, hæc sunt verba: „ finis, firmiter præfagire possumus, si tunc est nocere, quam temerè pronuntiare.

Præterea medicus nullo pacto debet domesticos consolari, veritatem occultando: quia illi fidem, & medicus existimationem amittet: quamvis non minus necessaria sit egrotantium, quam domesticorum, qui acri affligunt, confidentia.

Accedit quod maiorem confidentiam medicus acquirit in domesticis ex mortis, quam ex salutis prædictione: hinc rectè Valesius 1. epid. ait, „ ad medici honorem, & artis admirationem magis refert prædicere mortem in moriuris, quam salutem in sanabilibus.

Quantum attinet ad Astantes. Hippocrates lib. de deseri ornata iuxta si ne proponit has conditiones his verbis: „ oportet, vt eligantur vni de discipulis, qui diu sit exercitatus, & profecerit, & patenter egro seruiat. Præterea sciat recitare medico, quæ conuenerit circa egrum. Galenus vero loquens de assistantibus 1. de diebus decret. 6. 1. inquit, „ oportet, vt assistantes sint pudentes, periti, patientes, diligentes, hilares, & egrotantibus grati.

Quarta dubitatio, sed quomodo in sanandis acri requiruntur assistantes, & exteriora: non ne Galenus 9. meth. 1. & Hippocrates 2. in primum epid. tex. 1. dicunt, partem constare his tribus, morbo, acri, & medico: ibi tantum nihil dicit de Assistantibus, & exterioribus.

Responsio est, Assistantes, & exteriora se tenere ex parte medici.

Quinò dubitatio augetur, quia Hip-

Pocrates 6. epid. 5. tex. 1. ait, naturam esse morborum medicatricem: ergo præter medicum erit quoque natura, de qua in hoc aphorismo nihil dicit, quare Auctor videtur dimittitur.

Responsio est, naturam se tenere ex parte medici: quia medicus est naturæ minister.

Quantum attinet ad exteriora, Galenus 1. de diebus decret. 11. & in hoc eodem habet, „ Exteriora quæ impediunt crîsim esse viduorum tumulus, si repicû currum, canum latrans, habitationem turbarum plenam, nimis calidam, vel nimis frigidam, incendia, domorum fuligine, stras, quantitatem vel qualitatem indebitam ciborum, & aliarum causarum nonnaturalium. Addimus nos sonum camparum, & indebitum usum aliarum rerum nonnaturalium.

Sed quæ maximè impediunt crîsim sunt nostrorum medicorum plurimi, qui impotuntè medicinis quotidie vexant ægrotos, eosque lacerant, & ad necem vique deueherant. Contra quos Hippocrates lib. de alimentis inuehitur, & Galenus 1. de diebus decretorijs 11. & 11. methodi 15. hæc ferè verbis, „ Nonnulli medici (ait) quorum numerus his temporibus est maximus, quoties ad ægrum accedunt, aliquid sine ratione faciunt, modo vtuntur cataplasmate, modo persussionibus, modo adulationibus, nunc clysteres inieciunt, venam secant, fricant, aut cucurbitulas affigunt, aut aliud quidpiam faciunt. Adde etiam ego his temporibus medicos ferè omnes eadem crudelitate miseros ægros lacerare. Subdit Gal., hi quoties ad ægrum accedunt, toties peccant: quia iudicium crîsis, & naturæ opera impediunt.

Hinc (ait Gal.) diuites, qui multos tales habent, multo deterius pauperibus curantur: quia semper nona remedia ab his efflagitant: tales non medici, sed non æsimiles sunt ex trinitate pharmacopæis. Tales non obseruantur aphorismum 29. secundæ sec. vbi præcipit Hippocrates, in augmento, & statu nihil agendum, dicens, „ Si quid tibi videretur mouendum moue in principio, in augmento vero & statu quiescendum: illi vero præcipue in augmento &

statu ægros importunis remedijs lacerant, impediunt crîsim, & naturæ opera. An inueniantur tales his temporibus medici, vel potius carnifices, ceteri iudicent.

Relinquitur igitur, vt solum medicos dogmaticos non impediatur naturæ opera, & iudicium, præcipue in ægro obtemperante: Galenus enim in 6. epid. 9. & 2. in 1. comm. 5. 1. ait, si æget obtemperauerit medico, erunt duo contra vnum, id est æger, & medicus contra morbum, & sic morbus facile superabitur: Galenus enim 1. Pronest. 43. & 6. epid. 1. ait, „ paucos morbos esse mortiferos, si neque medicj errent, neque ægri, neque ministrj, neque aliquod noxium extrinsecus accidat.

APHORISMVS SECVNDVS.

IN turbationibus alui, & vomitionibus, quæ spontè sunt, si qualia oportet purgentur, confert, & facile ferunt: sin minus, contra fit: sic, & vaferum inanitio, si talis fiat, qualis fieri debeat, confert. & bene tolerant: sin minus, contra. Inspicere itaque oportet, & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conueniat, aut non.

Intentio Hippocratis in hoc lib. aphorismorum est, tradere artem medicam ad vsum accommodatam doctrina aphoristica, id est per quoddam semina, & quoddam communis sententias, quæ sunt tamquam cardines, quibus nititur vniuersa medicina.

Sed quia medicina ad vsum accommodata definitur ab Hippocrate lib. de flat. cap. 6. quod sit additio eorum quæ deficiunt, & ablatio eorum quæ excedunt: ideo Hippocrates in hac 1. sect. respiciens ad redundantiâ, & defectum humoris agit & de euacuatione, & de victus ratio-

per de evacuatione, quatenus evacuatio respicit redundantiam: de victus ratione, quatenus victus ratio respicit defectum: agitur de qualitate, quantitate, & modo vivendi cuacuatio: & de quantitate, qualitate, & modo vivendi victus ratione.

In hoc aphorismo incipit ab evacuatione, quatenus est euacuatio: quali et esse debeat; & merito, tum quia à communioribus est exordientium, tum quia ex Galeno lib. aduersus Iulianum euacuatio est maxima medicinarum pars. Hinc decepti sunt, qui putarunt, intentionem Hippocratis in hoc aphorismo esse de euacuatione, quæ fit in febribus: istaque à Galeno merito reprehenduntur.

Deinde sunt, qui putant, Hippocratem in hoc aphorismo loqui de quantitate euacuationis.

Reijciuntur, quia ne verbum eisdem facit Hippocrates de quantitate. Deinde Hippocrates in aphorismo sequenti agit de quantitate, nempe de habitu pleniori, seu de habitu Architecturæ.

Alij sunt qui dicunt, Hippocratem hic loqui de euacuatione humorum qualitate peccantium: probantque, quia dicit *in hoc aphorismo* id est si qualis oportet purgari: ergo dicunt Hippocratem agere de purgatione, quæ respicit Philopodis qualitate, & non quantitate peccantes: immo illi in hoc loco sumunt occasionem agendi de minoratibus.

Hallucinantur quidem, quia Hippocrates loquitur in hoc aphorismo, etiam de vasorum inapitione, quæ periculum sit ubi dicit *in hoc aphorismo* id est si talis sit qualis fieri debeat vasorum inapitio. Præterea vitium in qualitate non tollitur euacuantibus, sed alterantibus.

Communis opinio est, quod Hippocrates loquatur de euacuatione humorum qualitate, vel quantitate peccantium.

Sed hæc opinio videtur à veritate omnino aliena, quia aphorismus dicit: si talia qualia, &c. quare loquitur de qualitate, & non de quantitate: Sed de qualitate euacuationis, & non de qualitate humorum euacuandorum, ut ostendimus.

Primâ dubitatio exoritur, quia vitium

in qualitates ut dictum est, non tollitur euacuantibus, sed alterantibus: ergo Hippocrates non recte facit agens de euacuatione, & purgatione: idem profert illa verba talia qualia.

Respondetur, sumitur à Galeno, de temperamentis cap. 7. ubi docetur, quomodo fieri calidum, barbariam, vel quod plus caliditum faccorum sit fortitum: vel quod calidiores habeat febres, &c. antea. Eandem rationem de frigidis febribus, & de alijs qualitatibus est dictum: Videtur vel quod phlegma fiat, vel quod non fiat phlegma: sed loquitur qualitas facta sit intentio. Postquam hæc distinctio, dicimus, cum animal plus caliditum fortitum sit fortitum, indigere evacuatione, seu purgatione: si vero solum qualitas sit facta intentio indigere alteratione, & non purgatione.

Nos putamus, Hippocratem in hoc aphorismo primo intelligere de euacuatione in communem, id est quantæ fieri debeat euacuatio, & non de euacuatione humorum qualitate, vel euacuante peccantium. Primum confirmatur ex Galeno, aphorismorum com. 1. ubi ait, Hippocratem in hoc aphorismo fuisse locutum de euacuatione in communem, id est de modo euacuationis, seu de recurrentis tunc euacuationis, & id de euacuatione qualium hæc veritas ex Galeno Cod. colligitur, ubi dicit *id est*. Hæc vox *id est* significat in hoc loco (ut ostenditur) qualiter, & non quibus, sicut intelligat Hippocrates de regimētis, seu de conditionibus bonæ euacuationis: quæ animi, quæque parte nos (quod sciam) non fuit edina.

Quod et idem hæc sic verâ, & germana interpretatio aphorismi, quod fuit nec ita intelligat qualiter, & non quibus. Primum patet, quia *id est* est nomen nomen adiectiuum, propositumque sine articulo: at sic est, quod omnia neutra adiectiva in numero plurali sine articulo apud Græcos substantiæ adverbialiter, & præcipue apud Hippocratem: ergo *id est* significabit qualiter, & non quibus.

Patet quoque Hippocratem in aphorismo huius (scilicet ubi dicit, tenes facillime morbum ferat, per facillimè, legitur et

εὐχρηστὰς, quod verbum est. neutrum adiectivum in numero plurali sine articulo, quod non significat facillima, sed facillime: secus ille aphorismus nullam haberet sensum. Similiter in aphorismo 18. dicit *ἀσχετὰ*, idest dissimilime, & non dissimilima.

Præterea apud *Γράκος*, hæc neutra adiectiva sine articulo, & in numero plurali iuncta cum verbo similiter plurali transeunt in naturam adverbiorum, quod infinitis exemplis ostendi posset: neque de hoc est dubitandum; præcipue in lingua Antica, quam Hippocrates ut plurimum secutus est, sicuti animadvertit Galenus 1. de humoribus comm. 2. his verbis: „ Ἀντι- ci quoque quotum lingua Hippocrates aliqua ex parte vititur, numerum multitudinis pro numero singulari ponere consueverunt.

Insuper *ἁ* ab Herodoto, & Tucide semitur adverbialiter pro qualiter: sicuti etiam patet in annotationibus apud Ioannem Scapulam. Quare si Hippocrates per *ἁ* intellexisset qualia non dixisset *καὶ ἀσχετὰ* in plurali, sed dixisset *καὶ ἀσχετῶν* in singulari: ideo per *ἁ* in hoc loco intelligit qualiter fieri debeat euacuatio, idest de conditionibus bonæ euacuationis; & non de euacuatione qualium: conditio vero bonæ euacuationis est, ut fiat qualiter fieri debeat, idest in die critico, materia concocta, seu tempore opportuno.

Præterea Hippocrates primo de ratione vict. 13. dicit. „ si quæ à pulmone excernantur, sint qualia oportet, augenda est sorbitio. Galenus in comm. per qualia interpretatur qualiter: quia inquit, Hippocratem per qualia intelligere quod ad finem concoctionis notæ, quæ excretio non est qualium solum; sed qualiter fieri debeat.

Addimus, quod si per *ἁ* intellexeret qualia, aphorismus esset falsus: in febribus enim malignis, & lethalisibus sæpè euacuantur qualia oportet cum conferentia, & tolerantia, ita ut mitigentur, & sedentur calores febiles, melius dormiant, & quiescant: ita tunc modici præparati aphorismi intelligentia decepti latentur

cum ægris & domesticis de signo futuræ salutis: attamen ægri post biddum ex humanis decedunt non sine magna illorum medicorum ignorantie nota: cur hoc evenit? quia euacuatio non est facta qualiter, idest cum signis cõtionis.

Sæxonia aliqui vir doctissimus communis huius expositionis impetu absteptus in capite de diarrhæa disputans, an in euacuatione symptomatica media, quæ fit in morbi principio, & cum tolerantia, & quæ respondeat morbo, idest, quod in morbo bilioso biliosa euacuentur, tenet euacuationem non esse supprimendam, sed fovendam, licet sit in principio, & sit symptomatica, suffulcit præta aphorismi intelligètia, quod scilicet, si qualia oportet purgari purgentur confestat & leuiter ferant: cum vera aphorismi interpretatio sit, si qualiter oportet purgari, & non qualia: quoniam in diarrhæa principio bilis euacuatio non potest fieri qualiter oportet: ideo neque est fovenda, neque supprimenda: sed utendum est alterantibus in contrarium, auferentibus causam diarrhææ, inter quæ serum lactis videtur tenere primas.

Hinc Galenus 4. aphorismorū comm. 11. dat nobis hoc præceptum, diuinum, quod ante vellem euacuationem præcedere debet separatio, & ante separationem, concoctio: sed sic est, quod in principio morbi non potest esse concoctio: quare licet in principio morbi obsecratur aliqua euacuatio cum tolerantia, causa est, quia ex Hippocrate 1. aphorismorum 30. in principio, & sine omnia apparent remissiora; ideo tolerantia euacuationis in principio morbi pertinet ad naturam principij, & non ad conditionem bonæ euacuationis, quia sola illa euacuatio bona est, quæ fit qualiter oportet, idest concocta materia, seu in tempore opportuno facta.

Hinc Vegha, licet per *ἁ* non interpretetur qualiter, tamen vernate cõctus protulit hæc verba in expositione huius aphorismi, per qualia non solum esse intelligendam speciem humoris euacuandi: sed etiam omnes alias conditiones, quæ requiruntur ad optimam euacuationem.

vel à natura, vel ab aliquo irritamento, vel quia vasa humores continere non possunt. Parimodo Galenus lib. de diff. symp. 6. loquens de spontaneo fluxu menses inquit, fieri vel à materia, vel ob digestim, vel ob retentionem, vel ob feruginitatem, serositatemque sanguineâ fieri, vel quia tenes non utrahunt vel ob diminutâ sanguificationem, vel ob retentricem depravatam, trahunt ex his Galeni locis, euacuationes spontaneas sunt duum generum, alie naturales & alie symptomatice naturales sunt tempore opportuno à natura dominante, & per has (dicit Galenus) servatur animal: symptomatice vero ut symptomatice sunt à viciis, ac semper mala sunt. Idem dicit Galenus in Philisof. historia, his verbis. Decretoria non indicantia, aut lethalia, aut difficilis iudicij: lethalia, si iungantur cum signis lethalibus.

Dictum est, euacuationes symptomatice, ut symptomatice semper esse malas, ad differentiam euacuationum, quae sunt symptomatice mixtae ex naturali, & symptomatice, quae reuera non sunt omnino malae: observavit enim Hippocrates in muliere minime si nato grauida, & in Pericle per sudorem symptomaticeum mixtum videlicet ex crinâ & symptomatice euacuatione illos duos egrotantes fuisse sanatos, vrina adhuc existente cruda: ratio est quia humores magna ex parte erant cocti, erudi vero, qui fuerunt partim euacuati, partim resoluti, ac paucorum dierum spatio in corpore relictis à natura cocti, & domiti fuerunt: quare omnis euacuatio symptomatice mixtae, sed non quatenus est symptomatice, sed ut naturalis, & coctis materiz particeps.

Spontaneas euacuationes ex Galeno 4. aphorismorum comm. 1. à tribus causis sunt, videlicet à natura, vel ab irritamento, vel à vasis non valentibus continere. Si consideremus irritamentum expulsiuiss, vel vasa quae non possunt continere: dicimus fieri vel à copia grauantem, vel à qualitate irritante, vel à frigore densante, vel à calido liquefaciente, vel ab imbecillitate retentricis partis mandantis, vel ab imbecillitate expulsiuiss partis recipientis: quae omnia colliguntur ex Galeno vt infra.

De euacuationibus, quae sunt à copia grauantem, & à qualitate irritante mentionem facit Galenus 3. de sympt. causis cap. 4. & pluribus in locis.

De euacuatione quae fit à frigore densante mentionem facit Galenus 3. aphorismorum 11. vbi inquit, frigus externum exprimit e cerebri excrementa, perinde se esset manus extrinseca, quae spogium aqua imbutum exprimat: sic hybernus tempore sunt fluxiones, & interdum pleuritiden notat.

Langius reprehendit medicos nostrae semperis, qui putant, frigus externum cerebri comprimere posse: neque vidit hunc conceptum fuisse Galeni loco citato.

De euacuatione, quae fit à calido liquefaciente, sermonem habet Galenus loquens de febribus hecticis, & ardentibus, in quibus apparent colliquationes in vrinis, & in fecibus crassis, quorum secum pinguedo obseruatur, si aqua calida permiscetur, & in ipsa supernaret. Similiter Galenus de euacuatione, quae fit à calido liquefaciente loquitur 5. methodi 13. vbi proponit casum Matronae Romanae affecta catarrho tenui, ac corrodente.

De euacuatione, quae fit ob imbecillitatem retentricis partis mandantis mentionem faciunt Auctores, dum agunt de lienteria, & de ciliaco affectu, qui affectus sunt propter ablatam, vel diminutam retentricem ventriculi, & intestinorum: Galenus enim 4. aphorismorum comm. 1. ait, laxitatem intestinorum fieri ob tres causas, videlicet ob debilitatem retentricis stomachi, ob intemperiem intestinorum, vel ob ipsorum exulcerationem.

Ex his colligimus, quod intestina habeant retentricem quidem, sed priuam intestinam, videlicet proprijs sibi gratia uersionis: negamus tamen quod habeant retentricem communem: quia pro communi sufficiens intestinum circumuolutiones, quae totum eius unum commune continent, quae dum euadunt laxiores, sic dilatae, & deinde lienteria.

Deintus quoque cum Laurentio lib. 1. controuers. cap. 18. eorum Radico conari ipsum Saxoniâ, intestina non solum venter retentrice communem, sed etiam atria;

atrice communi. De priuata vero attrahente fibris rectis inserta gratia attrahendi alimentum nemo dubitat. Saxonia vero vult intestina habere quoque attractricem communem idque probat: quia ratione doloris, vel caloris possunt ab alijs partibus attrahere humores: Nec vidit attractricem ratione caloris, & doloris fieri virtute vacui, talemque attractricem factam virtute vacui esse transmissionem, & non attractionem: quia vacuum, quod nihil est, aliquid efficere non potest: sed solum potest recipere quod expulsum est, sicuti ostendimus in commentarijs Auicennae, & in lib. de instrumentis hanc contemplationi dicatis: sed satis superque idem ostendimus in decimo lib. meth. vitandorum: errorum cap. 1.

De euacuatione, quæ fit ab imbecillitate expultricis partis recipientis aliquid dicit Galenus 3. de facul. naturalibus c. 13. dum asserit „ Quamlibet partem expellere excrementa in aliam imbecillam, & illam adhuc in aliam imbecilliolem, donec omnium imbecillissimam ipueniat. Isti sex modi propositi sunt valde utiles, quia aliud remedium requiritur, dum expultricis irritatur à copia grauantis, aliud à qualitate irritante: aliud verò in euacuatione facta à frigido condensante, & aliud omnino diuersum si fiat à calido liquefaciente.

Sed notatu dignum est, quod euacuatio facta à copia grauantis, & à qualitate pertinet ad irritamentum: illa vero quæ facta est ab imbecillitate retentricis facta à frigido condensante, & à calido liquefaciente reducatur ad vasa, quæ non possunt humores continere. Illa autem quæ fit ab imbecillitate expultricis recipientis ad nullum illorum trium modorum reducitur: Ideo diuisio illa Galeni proposita 4. aphorismorum comm. 1. quod omnis spontanea euacuatio fiat vel à natura, vel ab irritamento, vel quia vasa continere non possunt non complectitur hunc postremum modum euacuationis.

Redeunt igitur vnde digressi sumus, dicimus, Hippocratem per spontaneas euacuationes non intelligere symptomáticas per sex modos declaratos, sed illas euacu-

ationes, quæ sunt à natura dominantemque semper sit qualiter oportet: & quam sequitur ex necessitate firma & stabilis conferentia & tolerantia.

In vniuersis. Querendum est, de quo vomitu intelligat Hippocrates. Sciendum igitur, vomitum vel fieri à vi morbi: vel à natura cum tolerantia, & conferentia: A vi morbi sit vel ob læsam expultricem, vel retentricem, vel attractricem: Quod fiat ob læsam expultricem omnes intelligunt. Quod vero fiat ob læsam retentricem, animaduertit Auicenna lib. 3. fen. 13. tract. 7. vbi ait de causis vomitus, atque fieri ob læsam retentricem, vel quis ex ventriculi saporem sit laxam, vel quæ os inferius sit nimis validum, vel ob calum circa initium pylori, vel propter obstructions, & constitutiones, ob quas aliquantulum impeditur chyli descensus: Vnde vomitus.

Quod vero vomitus fiat ob depressam attractionem, Galenus 3. de symptomatum causis cap. 2. aduertit, dum dicit, ventriculum aliquando attrahere chylerem illosque reijcere per vomitum, quod ego interdum in praxi obseruui.

His positis dicimus, Hippocratem in aphorismo per vomitus non intelligere istos symptomáticos, qui sunt à vi morbi sine legitima conferentia & tolerantia: sed intelligere illos, qui sunt à natura qui sunt qualiter fieri oportet cum conferentia, & tolerantia perseverante, quæ sola critica est.

Sed conferamus hanc theoreticam Hippocratis ad ipsam practicam: inquit, tunc nos obseruare euacuationem per vomitum, vel per alias vias, esse naturalem, quando sequitur tolerantia & conferentia, quæ videlicet perseveret. Querimus nos quamam similitudinem conditionem, quibus admonitus medicus, qui est nature minister & imitator, non erret in facienda euacuatione: conferentia & tolerantia admonet post factam euacuationem, qualiter euacuatio facta sit, sed non ante: Medicus, si vult mederi, & sanare debet inquam euacuet præfixas conditiones optimæ euacuationis.

Quinque igitur loci proponuntur ab Hip-

Hippocrate & Galeno 1. in 6. epid. 3. & 33. à quibus. somniantur conditiones optimæ euacuationis, quæ sunt, ut antequam medicus operetur euacuando, vel alterando sciat quid, quantum, quando, quomodo, & ubi? si de hac prima conditione loquimur ex Galeno loco citato. Quid ab effectu indicatur, an videlicet sint euacuandi, vel alterandi humores frigidi, vel calidi.

Quantum euacuandum desumitur ab euacuatione euacuandorum humorum. Dicitur tantum esse faciendam euacuationem, quanta est æstuitas: malorum humorum, & dimmodo virtus permittit: quia illa existente debili parum & per epistemesi robusta, multum euacuamus.

Circa quantum, tria sunt aduerenda. Primum ne diminutè euacuemus. Secundum ne superfluè. Tertium ne transcendenter, veluti si in hydro pico quis sanguinem mitteret, vel bilium rhubarbaro euacuaret, euacuatio esset transcendens, & vitiosa: quia in hydro pico sanguis & bilis desiderantur.

Idem Aristoteles 1. Post. tex. 4. docet esse obseruandum in tradenda diuisione, & definitione ne extremus. Primum ne addamus in definitione verbum superfluum. Secundum ne diminutum. Tertium ne ponamus aliquod verbum transcendens pertinens ad aliud genus. Similimodo in euacuatione tribus modis errare possumus, vel euacuando superfluè, vel diminutè, vel transcendenter, idest humorem non petentem.

Quando verò desumitur à presentia humorum euacuandorum, & à virtute permittente, & ab absentia prohibentium. In quando obseruantur duo error: transcendens videlicet, & superfluum: transcendens, & superfluum simul obseruantur, dum homines sani tractantur medicinis: Galenus enim 3. aphor. 14. inquit, si quis sanis voluerit bis in die, sicut semel uti medicamento, verius ne aggregetur superfluitates, nocbit, & trahet corpus in malum consuetudinem. In sanis medicamentum euacuans est transcendens, quia euacuat humores vitales. Est superfluum, quia non solum euacuat alii

excrements, sed etiam excrementsa euacuanda à natura per alias regiones.

Quomodo verò desumitur à passione euacuandorum humorum, tunc enim sunt humores euacuandi, quando possunt pati, seu vinci à medicamento: dum vero sunt erudi, non possunt pati, quia non sunt fluidi: corpora enim ex Hippocrate 2. aphor. 9. cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere.

Similiter Hippocrates 1. de humoribus comm. 17. dicit, Incoctos humores esse in infixos, & stabiles in ipso corpore, ut à medicamento dimoueri non possint, nisi coquantur.

Circa quomodo duo committi possunt errata. Primum dum vitiales medicum videntur remedio superfluo. Secundum dum videntur remedio extraneo, vel transcendente.

Exemplum superflui est, si in vitiosis renibus, & vesica, quis semper vtiatur diureticis: tunc renibus, & vesicæ adderentur quod addi non debet: ideo Galenus 1. in 6. epid. comm. 7. ait, vitiosa vesica, aut renibus melius est per alium derivare, quam per urinam euacuare: diximus (semper) quia Galenus 7. meth. vltimo inquit, Dum renes multo vitioso succo abundant per cathartica purgandum: si mediocri succo, per urinam: Sed ut plurimum corpora statim erudis succis: ideo præstat prius per alium derivare.

Exemplum extranei, seu transcendentis remedij est, si in calculo vesicæ videretur electuatio vitri Montagnana pro corrodendo, & comminuendo vesicæ calculo, quo vitæ est vir quidam Illustris, medico quodam iubente; inde ab eodem electuario trium mensium spatio fuerunt erosa intestina, ac miser ante diem dysenteriens perijt.

Vbi sumitur ab inhatentia humorum Galenus lib. ad posthumum cap. 3. & alibi inquit, esse multas vias, per quas excrementa expellantur, idest per sanguinis emptionem, per vomitum, per urinam, & per sudorem. Quare, dum ad prædictas vias excrementa habent inclinationem, purgantia euadunt extranea, & transcendenta, & crifim prohibentia.

Exempli causa: Hicophons, qui in decima septima die est indicatus sudore, si in decima sexta sumpsisset pharmacum, non sudasset, & fortasse ob sumptum pharmacum, ex humanis decessisset.

Si Chericoss, qui liberatur die vigesima multitudine vinarum biliosarum, pharmacum paulo ante sumpsisset, sine dubio fuisset, saltem magna ex parte non sine periculo impedita illa crisis.

Si Metom, & virgo Larissæ, qui egrotantes liberantur febre acuta hæmorrhagia à naribus, sumpsissent medicamentum ante crisin, fuisset impedita hæmorrhagia. Sed de his ampla rationum serie egimus lib. 13. meth. vitandorum errorum. Ceterum explicata prima parte aphorismi occurrant nonnulla dubia.

Secunda dubitatio, dum euacuatur humores peccantes, euacuatur qualia oportet cum conferentia, & tolerantia: è contra vero dum euacuatur humores qui non peccant. Contra hoc dictum sic arguitur: sanguis in febribus biliosis vel melancholicis non peccat, tamen euacuatur cum conferentia, & tolerantia: quia Galenus 11. meth. 1. c. asserit, saluberrimum esse in omnibus febribus putridis mittere sanguinem.

Responsio est, sanguinem peccare copia, & non qualitate.

Vel respondemus, sanguinem euacuari gratia præseruationis, & non curationis.

Vel respondemus Hippocratem in aphorismo intelligere de purgatione, & non de sanguinis euacuatione.

Responsio quoque communis est, sanguinem peccare non principaliter, sed ut causam, siue qua non.

Tertia dubitatio, dum euacuatur crudi humores non euacuatur cum conferentia, & tolerantia, quia ex Galeno 1. de humoribus 1. p. humores crudi, & incocti sūt adeo infini, & stabiles, ut à medicamento dimoueri non possint sine magno corporis detrimento: sed crudi humores sunt humores peccantes: ergo non euacuabuntur cum conferentia, & tolerantia. Præterea tantum abest, quod cruda euacuentur cum conferentia quod Galenus 4. de uicenda sanit. cap. 6. dicat, delectio cru-

dorum facit tetrima, rosiones: & obstruit angustas vias: ergo nulli o pacto cruda debent euacuari.

Responsio pendet ex recta intelligentia aphorismi, quia (ut ostendimus superius) per 12. nō debemus intelligere qualia, sed qualiter fieri debeat purgatio: illud enim qualiter supponit naturam esse euacuandam in tempore opportuno, nempe in die critico, quo casu humores sunt cocti, & non crudi, & purgantur cum vera conferentia, & tolerantia.

Quarta dubitatio, dum euacuatur atra bilis, euacuatur humores peccantes, & qualia oportet: sed sic est quod, euacuata si atra bilis nunquam est cum conferentia, & tolerantia: quia ex Hippocrate 4. aphorismorum 11. atra bilis si supra, vel infra exteriori lethale.

Respondetur, atra bilis euacuationem esse malum non ratione bilis, atra euacuat: sed ratione causæ ipsius atræ bilis, quæ causæ est relicta in corpore, quæ est corporis incendium.

Deinde respondetur, dum Hippocrates 4. aphorismorum 11. proponit prædictam sententiam, inquit, incipientibus morbis, si atræ bilis supra, vel infra exteriori, lethale: quare non euacuatur qualiter oportet, dum in morbo prius ipso mouetur: quia incipientibus morbis, materia est cruda, & atra, & habet vim exdendi, & exulcerandi intestina: si vero in tempore opportuno, id est dum superata est atra bilis ab ipsa natura euacuetur, tunc euacuatio est qualiter fieri debeat, & ideo salutatis.

Hinc Hippocrates 7. aphorism. 5. dum dicit ab infantia difficultas intestinorum, bonum, licet infans fiat ab atra bile: quia illa atra bilis spatio multorum dierum à natura superata, & victa non ledit, seu corradit intestina, sicuti incipientibus morbis.

Quinta dubitatio: non videtur, quod qualia oportet sint purganda, sed quanta, quia id purgatur, cui respondet euacuatio: sed euacuatio respondet quantitati, & non qualitati: ergo Hippocrates debebat dicere, si quanta oportet purgati purgantur, & non si qualia, quia qualitate.

races prauiorum humorum alterantibus. Et non purgantibus tolluntur.

Respondetur per quia nos debere interpretari qualiter oportet purgari: hocque aduerbium qualiter amplecti quoque quantitatem.

Aristoteles enim in metaphysica de quali dicitur qualitatem simplicem habere significationem: quia loquitur, sumi tribus modis, nempe, vel pro qualitate de praedicamento qualitatis, vel pro qualitate substantifica, secundum quem modum rationalitas dicitur hominis qualitas, quia de homine praedicatur in quale quid: vel pro qualitate intelligi discretam quoniam aliorum praedicamentorum: quia quilibet differentia praedicatur in quale de suo subiecto: atque secundum hanc significationem quilibet differentia cuiuslibet praedicamenti sit quantitas, sit relatio dicitur qualitas, secundum quam subiectum dicitur quale: sic dicimus homines magnos dici à magnitudine, longos à longitudine, & sic de alijs.

Sic & videretur inanis: si talis fiat, quale fieri debet. Hec est secunda pars, quae docet qualiter fieri debeat euacuatio facienda per inanitionem, videlicet per sanguinis missionem. Sed oritur

Sexta dubitatio, quia Hippocrates: qui est omnium auctorum breuissimus, videtur superfluum quia ibi repente eadem verba in principio aphorismi habet haec verba: Si qualis oportet purgari purgentur confecti & facile ferunt. deinde iterum repetit eadem sententiam his verbis: Si inanitio fiat qualis fieri debet.

Respondemus, intentionem Hippocratis in hoc aphorismo esse de qualitate euacuationis, ut est euacuatio, dicendo tunc esse bonam euacuationem, quando sequitur tolerantia, & conferentia. Hoc posito dicimus cum Orbasio in principio aphorismi exemplificare de euacuatione qualiter fieri debeat per medicamenta cathartica. Hic vero de euacuatione per sanguinis missionem: explicando per inanitionem ipsam phlebotomiam.

Nec valet, quod dicit Truettius contra Orbasium, quod Hippocrates non intelligat de euacuatione per phlebotomiam:

quia qualitas euacuationis non pertinet ad sanguinis missionem: quoniam qualitas euacuationis, id est qualiter fieri debeat, pertinet ad euacuationem, ut est euacuatio, quae praedicatur de purgatione & sanguinis missione, & (ut probatum est superius) de quantitate, & quantumque alia conditione optime euacuationis.

Septima dubitatio: proponit Hippocrates duas condiciones optime euacuationis, quae sunt conferentia & tolerantia: quae duae condiciones aliquando observantur, quod potest prauiorum humorum euacuationem: ob quam multumque omnia deumque, meliusque se habent ad obliuiscuntur: apertum post tres vel quatuor dies ex huiusmodi decedunt: ergo duae condiciones non sufficient in declaranda optima euacuatione: quare Hippocrates videtur dimissus.

Respondetur, conferentiam & tolerantiam duplicem esse: aliam perseverantem: aliam vero non perseverantem, quae interdum in euacuatione symptomatica coniungitur: posita distinctione dicimus, Hippocratem intelligere de conferentia & tolerantia perseverante, & de illa, quae fit post euacuationem factam, qualiter fieri debeat, quae fit in die critico, in concocta materia & in sine stas, ut docet Galenus 3. de crilibus 6.

Octava dubitatio: non videtur, quod in euacuatione qualiter fieri debeat, sit facilis tolerantia: maleque enim euacuationes critice & salutaris conferunt quidem, sed acri non facile ferunt: quia ex Galeno 3. de crilibus 2. p. crises non sine certamine sunt signis superius. in optima euacuatione excitantur dolores capitis, febiles difficultates, & varia symptomata, ut docet Galenus 3. de crilibus, quae acri non facile ferunt. Immo Galenus aphorismo 3. huius primae sectae vult, in vehementissimis de febribus, in acutissimi febribus, & in maximis inflammationibus sanguinem esse euacuandum, usque ad animi deliquium, quam euacuationem certe acri non facile ferunt: ergo in optima euacuatione non est facilis tolerantia, ut admonet Hippocrates.

Respondetur, quod crassa facta per evacuationem duplex sit, alia est facta per evacuationem optimam, & perfectissimam, & hæc semper est cum conferentia & tolerantia: de hac intelligit Hippocrates. Vel responderetur quod evacuatio crassa consideretur vel dum fit, vel postquam facta est: primo modo non est sine certamine: Si undomodo sumpta non solum est cum conferentia, sed etiam cum facili tolerantia.

Inspicere autem oportet: Hæc est tertia pars aphorismi: Sicut in prima parte Hippocrates docuit purgandum esse optimam, dum sit qualiter oportet. Et in secunda docuit manifestum vasorum esse similiter optimam, & sit qualiter oportet: id est in tempore opportuno, & ita conciliante in die crasso, & ita ita morbi, ut docet Galenus p. de crassibus & de viribus ipsi permixtionibus. Sic ipse hæc tertia pars docet morbum quo observato intelligimus non solum qualiter sed etiam quando sit facienda evacuatio: quia proponit quatuor fontes, ex quibus hæc rimula facile colligere possumus, nempe regionem, ætatem, tempus, & morbum.

Dicit Hippocrates, esse inspicendum regionem: quia ex regione colligimus qualiter humores sint evacuandi: & qualium sit facienda evacuatio: quoniam in regione calida, & sicca dominatur bilis: in calida & humida dominatur sanguis, in frigida & humida pituita: in frigida & sicca melancholia: talesque debent evacuari.

Præterea ex regione colligimus qualiter sit facienda evacuatio: videlicet an multum, vel paucum, vel assatum, vel per epistolim: quia ex Galeno lib. de sectis cap. 8. habetur, in Regione valde calida & valde frigida nec multam evacuationem, nec assatum factum continere: ibidem enim habet hæc verba: Neque ipsi qui incolunt Septentrionem, vel Ægyptum, & totam meridiana plagam, cunctis multa sanguinis evacuatio, & assatum factum: non multa: quia in his Regionibus non abundat sanguis: non assatum factum, quia ibi homines non possunt robore: subdit

Galenus evacuationem multam: & assatum factum continere ipsi qui inter hos sunt interiecti, dummodo non sint expositi ventis australibus: australes enim ventus transferunt robur, & præstunt membris.

Hinc Galenus & ipse Asclepiades, colligitur: epid. observabant venæ sectionem confestim factam Romæ, & Athenis in pleuritidis non valde edocuisse: quia utraque civitas ventis australibus maxime est exposita. Addit Galenus in Hellepontio venæ sectionem assatum factam bene suare: quia ibi non australes, sed septentrionales venti venæ spitant. Hellepontus enim est interiectus inter septentrionales, & meridionales plagas, ubi maior pars est sub quibus climata. Hinc colligimus quoniam erant illi medici, & qui ventis australibus predominantibus plenam faciunt evacuationem, & qui ventis septentrionalibus dominantibus omnino placentem evacuationem.

Præter Regionem, Hippocrates addit ætatem, ex quo colligimus qualium, quales hæc, & quando sit facienda evacuatio. Dicimus qualium, quia in tempore calido & æstivo humores calidi, & biliosi dominantur, & talium facienda est evacuatio: in tempore frigido, frigidi, & pituitosi in temperato, sicut est verus sanguis est educendus in tempore inæquali, sicut est Autumni, melancholia est purganda. Similiter Hippocrates 1. de natura humana tex. 34. & 35. inquit, hyberno tempore pituitam abundare: vere sanguinem, & melancholiam: quare tempus anni indicat qualium humorum sit facienda evacuatio.

Colligimus quoque ex tempore qualiter, & quantum sit evacuandum: Galenus 10. meth. vltimo inquit, in tempore æstivo, aut patum, aut nihil esse evacuandum: quia fieret notabilis vitium resolutio. Parimodo Hippocrates 4. aphorismorum 1. ait, sub cane, & ante eam difficiles esse putigationes: Galenus vero in eodem dicit plures sub cane purgatos incedere in malas febres. Canis oritur 10. Iulij, terminatur: que 10. die Augusti, licet non ubique genitum habeat 10. dies: in aliquibus enim locis habet plures: in aliquibus vero pauciores.

ciotes: sed notandum per ante canem intelligi illam stellam, quæ dicitur procyon, & est canis minor, quæ oritur per decem dies ante canem, atque hi dies vocantur prodromi, id est præcurrentes, in quibus non euacuatur sanguis, neque sunt purgationes, intelligendo de purgationibus electis, non de lenientibus.

Ceterum tria notanda circa hoc præceptum. Primum subeunt, & ante canem spirantibus venis septem rationibus, & urgente necessitate, & phlebotomiam conveniunt. Secundum notandum est: aphorismum esse intelligendum de multa, & affari facta euacuatione non de pauca, quæ fit per euentriculas, vel hyrudines. Tertium notandum aphorismum esse intelligendum de pharmacis, non de lenientibus, quia hæc omni tempore conveniunt.

Similiter neque in tempore valde frigido conveniunt purgationes, quia corpora eo tempore non sunt fluida: tum quia ex Hippocrate 1. de natura humana hyeme dominatur pituita: de cuius ratione est constipare, & prohibere, ne corpora sint fluida.

Demum colligimus ex tempore, locum, per quæ sit facienda euacuatio: quia Hippocrates 4. aphorismorum 4. dicit astate potius per superiora, id est per vomitum: hyeme vero potius per inferiora euacuandum: quia hyeme propter impetum, qui fit in ipso vomitu, interdum tunc punctus venæ, quia propter frigus non sunt ita laxæ, & ita molles, ut in æstate: deinde æstate dominatur bilis, quæ per vasa cholodica ad pylorum transmittitur, deinde ad ventriculum, unde vomitus promptior fit.

Post regionem penis ætatem, ex qua colligimus qualiter, & quantum humorum sit facienda euacuatio. Colligimus qualiter: quia Hippocrates & Galenus 4. de ratione vie in ac. 1. 9. ponunt inter scopos mittendi sanguinem ipsam ætatem: excluduntur itaque duæ ætates, videlicet senilis, quia in hac virtus est languida, & multo magis excluditur puerilis: dicimus multo magis puerilis: quia in senibus robustis convenit euacuatio & purgatio, quæ non ita conveniunt in pueris robustis: quoniam ex Gale-

no 9. meth. 17. 11. Puerorum corpora ita facile diffilantur, ut aliquando contingat post conservationem in pueris corpora adeo exhalare, ut paulo post euacuationem exhalent animam ipsam.

Deinde ex ætate colligimus qualiam humorum. Ex Galeno enim lib. de salubritate habetur, ætates in dicere dominum peccatum humorum: senes enim, propter debilitatem, & ipsi pueri propter ingluviem indicant pituitam: Adolescentes sanguinem: Iuvenes bilem: viri qui sunt in ætate consentaneæ melancholiam esse euacuandam.

Post ætatem proponit morbos, ex quibus colligimus, an sit euacuandum, quid sit euacuandum, & quando. An sit: sicuti tabidi, hectici, hydropici, syncope vel cardiagia, vel fluxu correpti indicant sanguinem non esse euacuandum: dicitur vel fluxu correpti: quia Galenus 8. ad Glauc. 14. in fluxu cum febre, quamvis fluxus non sit prævalitudo radinis ratione, nec purgandum, nec phlebotomandum, iubet: febres vero putride, & omnes interperies cum materia, & omnes morbi, si vires permittant, indicant sanguinem esse euacuandum, & humorem purgandum. Similiter dicimus, omnes morbos magnos vitibus permittentibus indicare sanguinem esse mittendum.

Morbos vero typos dicimus, indicare varios humores esse euacuandos: quia typus vel est de tertio in tertium diem, & indicat bilem esse euacuandam: vel de quarto in quartum & indicat melancholiam, vel quotidie inuadit, & indicat pituitam euacuandam.

Quo ad quando, Tempora morborum indicant quando: quia principium morbi indicat sanguinem esse mittendum: augmentum & statum esse quiescendum: Hippocrates enim 29. aph. 2. sec. ait. Si quid tibi videatur mouendū moue in principio: in augmento vero & statu quiescendum: si finis sit, & declinatio indicant esse purgandum: hinc Hippocrates 21. aphor. huius 1. sec. ait. Concocta medicatio: quæ igitur perfectè concocta sunt in fine status, & in declinatione habent locum. Ecce quam artificiose Hippocrates

et his quatuor verbis: tempore, regione, tempore, etate, & morbis non facillimè docet & qualiter, & qualium humorum, & quomodo sit facienda euacuatio.

Nona dubitatio ex dictis suboritur: Hippocrates videtur diminutus: quia patet regionem, tempus, etatem, & morbos alia dantur signa indicantia humores predominantes. Galenus in comm. considerat colores. Similiter lib. 1. de humoribus Hippocrates & Galenus text. & comm. 1. dicunt ex coloribus colligi posse humores predominantes: albi ex actione laeta, ex qualitate mutua, & ex utribus mutatis humores peccantes facillè colligi posse affirmat. Interque Galenus 4. aphorismorum 2. proponit. Constitutum particularem naturam agentis, consuetudinem, vitæ studium, & precedentem victus rationem, ex quibus colligere possumus qualiter & qualium humorum debeat esse euacuatio. Insuper secundo ad glauc. 2. proponit robur, presentem constitutionem, consuetudinem, & naturam agentis: de quibus Hippocrates in aphorismis nihil dicit, ergo est diminutus.

Responsio est, quod hæc omnia virtute continentur in quatuor propositis ab Hippocrate in aphorismis, id est in regione, tempore, etate, & morbis: Vel dicimus, illa quatuor fuisse proposita, vt exemplis quatuor præcipuis illustraret modum dignoscendi peccantes humores. Immo ab Auicenna 4. primi proponuntur loca, ex quibus qualiter, & qualium debeat esse euacuatio: sicut Auicenna videatur facere omnium locorum Hippocratis, & Galeni veluti fasciculum, vt inde exactissimè intelligatur qualiter, & qualium debeat esse euacuatio: quæ loca his trib. capitulis declarantur. Ars, Aetas, Regio, virtus, complexio, forma. Mos, & symptoma, repletio, tempus, & vias. Et bene si numeros, figuram addere debes. Alia tria carmina continentia omnia loca proposita, & nonnulla alia circumferuntur per scholas, quæ sunt: Temperies, ætas, etiam, æstus, æstus, morbus, vias, causa, totum, symptomata, iuxta seculum: Consimiles morbi, mos, motus, pharmaca, gestus.

Quæstio 1. Quæ mercede digni fuerint peccanti humores.

Ceterum, nisi omnia proposita signa referantur ad aliquam causam, ut dicitur, potius considerentur, quænt doctriam patienti. Dicimus igitur humores peccantes, qui debent euacuari, vel diuisi per signa propria, vel per syndromen signorum communium, quæ communia signa in vnam collecta non sunt minoris efficacie, quam demonstratio quæ, quæ est propriissima signis constari.

Quo ad signa, quæ singula febrium sumpta indicant certum aliquem humorum prædominari sunt: hoc est, apoplex, coletus, & typi. Dileis super in pituita indicat pituitam euacuandam: dileis manifestus ex Galeno 2. de facul. nat. cap. 9. indicat sanguinem: Spor amarus bilem: si quis pituitam, æstus melancholicum, & secundario pituitam: sed de his satis egi- mus: lib. 1. meth. viandorem, & in comm. nostris Auicenna.

Si verò de coloribus loquatur Galenus in hoc comm. huius aphorismi inquit, colores indicare humores peccantes, nisi ad intra regurgitantur: regurgitant vero ex Galeno 4. de tuen. fac. 4. ob tres causas, vel ob frigus aeris ambientis, vel ob libidinem, vel ob animi passionem, nempe ob iram, timorem, vel tristitiam.

Colores verò humorum sunt decem videlicet, albus, qui indicat pituitam, pallidus pallidam bilem, citrinus flauam, luteus vitellinam, ruber sanguinem, vel sanguinis icorem, vitidis poraceam, eruginosam prasinam, æruleus isaridem, color niger cutis indicat melancholicam naturalem ex Galeno 3. de loc. aff. 7. color niger splendidus atram bilem adustam ex Galeno 4. aphorismorum 23. de quibus coloribus suse egimus in comm. nostris artis parue quasi 49.

Si vero de typis loquamur, dicimus motum de rechio in terram indicare bilē, de quarto in quantum melancholicum, & quoridiano in pituitam.

Quando vero hæc signa humorum propria non habentur: sic accedendum est ad syndromen signorum communium, quæ

est partis efficacia cum signo proprio, quod docere potest, an peccet vnius, vel alius humor.

Notandum igitur signorum communium aliqua esse necessario antecedentia: aliqua vero necessario consequentia.

Necessario antecedentia desumuntur à duobus fontibus: quorum primus continet sex res non naturales. Secundus corporis dispositiones.

Causæ non naturales sunt sex: Prima est aer: Secunda cibus & potus. Tertia somnus & vigilia: Quarta morus & quies: Quinta animi passiones: Sexta quæ excutuntur & remittuntur.

Hæ causæ non naturales non valde alterant corpus, nisi sit dispositum: immo Galenus lib. de causis morborum capit. 2. inquit: sine subiecti dispositione nec ignis combureret, nec gladius incideret. Similiter Aristoteles 2. de anima tex. 24. inquit, actum altiorum esse in patiente bene disposito. Hinc aer feruidus, & potus calidissimus: si est vinum malum, cum possunt hydropem efficere, qui est affectus frigidissimus, si ad hydropem corpora sunt disposita: immo si non sunt disposita disponuntur: quia calidissima sensum superat calorem naturalem, unde corpus frigescit.

Hinc Aristoteles 3. sec. probl. 1. loquens de varia subiectorum dispositione querit, cur vinolenti non calent, cum vinum calidum sit.

Respondet, quia valde calida superant naturam, & suffocant calorem naturalem: ideo aut vinolentos morbis frigidis vexari. Similiter sentis sua natura frigidi interdum post viam frigidorum hybemus tempore incidunt in causam, cor. 3. quia illa corpora, vel propter abstractiones, vel alias causas disposita sunt ad cumulandam bilem, & non pituitam.

Quo ad malas dispositiones dicimus, dignosci posse per loca antecedentia, & consequentia. Loca antecedentia sunt quinque, id est, ætas, habitus corporis, affectio hereditaria, suppressa euacuatio, & loci affecti sine afficiendi.

Sicut in mala valetudine lenis indicatur melancholia: in mala valetudine cere-

bri, glandularum, & ventriculi vel plurimum pituita: dum vero afficiuntur membranae, & ipsum hepatis, bilis peccare solet: diximus membranas: quia membranae sua natura dense non penetrantur, nisi ab humore tenui, & acri, cuiusmodi est bilis: unde Hippocrates 6. aphorismorum 33. qui acidum eructant, non sunt pleuritici: quia ractus acidi indicant pituitam, quæ ob suam crassitiam, & viscositatem non penetrat membranas, quæ sua natura sunt dense.

Loci vero affecti cognoscuntur per quinque loca proposita à Galeno 1. de loc. aff. 1. & lib. 2. cap. 9. quæ sunt, actio laesa, siue excrementa, doloris proprietas, & propria accidentia. Sextus vero locus colligitur ex Hippocrate 4. aphorismorum 33. ubi dicitur, si quæ ante morbum pars laborauerit, ibi morbi sedes.

Loca vero consequentia, quæ indicant viscerum dispositiones, sunt quinque. Primo sunt substantialiter inherens, quæ sunt illa, quæ tactu dignoscuntur. Secundo sunt necessario accidentia, quæ pertinent ad dispositionem, sub eua sunt, magnitudo, situs, numerus, & figura. Tercio sunt operationes, sicuti sunt qualitates mutæ, excreta, vel retenta immodice. Quarto sunt inuapritia & ludentia. Si igitur ex quolibet istorum locorum vnum signum colligimus, componimus syndromen sufficientissimam, quæ nos illico docebit, an peccet vnius, vel alius humor.

Præcognitis humoribus corpus nostrum ludentibus. Sciendum istos peccare posse, vel plenitudine, vel qualitate: si plenitudine, secunda est vena: si qualitate alterandum, & deinde purgandum corpus.

Galenus in comm. sic definit purgationem. Purgatio est humorum, qui sua qualitate molestant. Unde resultant duo affectus videlicet plenitudo præter naturam, & cacochymia. Plenitudo fit à sanguine ex Galeno lib. de plenit. cap. 1. cacochymia ab alijs humoribus.

Distinguatur sanguis ab alijs humoribus: quia solus sanguis ex Galeno lib. de art. bile cap. 2. extra corpus concretus: quæ igitur euacuatur per venam sectam.

n illi concreſcant, non pertinead naturam ſanguinis, ſed potius ad cacochymiam, ſi vitiat ſint humores: quia cacos ſignificat malum, chymos verò ſignificat ſu-
cum.

Humores igitur diſtincti à ſanguine quinque modis viciari poſſunt.

Primo vel ob immoderatam agitationem, ſicuti quando ſunt turgentibus, de ratione quorum humorum turgentium eſt, quod moueantur à ſeipſis, & non ab aliqua ſaculatrice expulſrice, vel attrahitrice.

Secundo vel quia ſint vitiat humores quando mouentur ad aliquam præcipuam corporis partem, vt ad cerebrum, ſecur, vel ad alias partes, efficiuntque tumores, nempe eryſipelas, ædema, vel ſcirtos.

Tertio vel quando mutant naturam, ſicuti dum putreſcunt, & corrumpuntur.

Quarto dum mutant ſpeciem, ſicuti dum bilis ſua ſit vitellina: vel dum vitellina ſit poſtacea, & poſtacea utuginoſa, & ſic de alijs.

Quinto quando adaugetur quantitas, velati quando bilis ſua præter naturam augetur.

Queritur, an ex ſanguine fieri poſſit cacochymia. Reſpondemus, quod ſanguis dum conſeruat propriam formam, nullo modo efficere poſſit cacochymiam: ſed ſolum quando mutat formam.

Mutare poſſe ſanguis propriam formam his duobus modis, vel dum potius tenuior ſanguinis ob putredinem vertitur in bilem, & craſſior in melancholiam, vt docet Galenus 1. de diſſ. feb. 9. & 1. de criſibus 11. & Auicennas prima optimi. Vel mutat propriam formam, dum corrumpitur: corruppiſſe verò duobus modis, vel dum humor in pus ſacceſcit, vel dum ob putredinem conuerſitur in cinerem.

Diſtinguitur cacochymia: quia alia ſumitur à loco: alia ab affectu. A loco, vel eſt in venis, vel extra: vel in toto corpore, vel in vnica parte. Hinc Galenus lib. de curandi ratione per ſim. cap. 4. dicit cacochymiam vel eſſe vniuerſalem, nempe in toto, vel particularem, id eſt in aliqua parte, vt in iecore, bene vel alijs partibus.

Ab affectu ſumuntur differentiæ cacochymie, quia vel cacochymia eſt ſimplex,

vel mixta cum plenitudine: hæc mixta vel eſt vincente plenitudine, vel vincente cacochymia: ſi ſit vincente cacochymia dicitur cacochymia plethorica: ſi ſit vincente plenitudine dicitur plenitudo cacochymia: ſi verò æqualis ſit, dicitur cacochymia æqualis.

Notandum non ſolum plethoram tota li euacuatione, ſed etiam cacochymiam: Galenus enim lib. de ſimp. medic. cap. 5. habet, duos affectus poſtulare euacuationem, nempe cacochymiam, & plenitudinem: quam plenitudinem diſtinguit in vniuerſalem, & particularem: ſubdit iſtos affectus poſtulare euacuationem, ſed non protinus ſanguinis miſſionem: quia aliquando eſt purgandum, vt in cacochymia: at in plenitudine ſolum eſt phlebotomandum: itat Galenus non negat in cacochymia interdum eſſe venam ſecandam.

APHORISMVS TERTIVS.

HABITVS Athletarum, qui ad ſummum bonitatis attingunt, periculoſi, ſi in extremo conſiſterint:

neque enim poſſunt in eodem permanere, neque quieſcere. Cum verò non quieſcant, neque poſſint proficere immelius, reliquum eſt igitur, vt decidant in deterius. His de cauſa bonum habitum ſtatim ſoluere expedit, ut corpus rurſus vitriui incipiat. Neque compreſſiones ad extremum ducende: periculoſum enim. Sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit. Sic, & euacuationes, quia ad extremum deducunt, periculoſe. & rurſus reſtitutiones, cum extrema fuerint, periculoſe.

Omissis alterationibus, quæ sunt ab Expectoribus circa continuationem huius aphorismi cum superiori, quatuor faciemus. Primo paucis aphorismum cum superiori conecimus. Secundo sensum & divisionem aphorismi proponemus. Tertio verba perpendemus, & ex illis novum sensum, & novam intelligentiam colligemus. Quarto questionem famo-
sam circa aphorismum examinabimus, quæ est, à quo indicetur per se primo mis-
sus sanguis.

Quoad primum, continuatio hæc est: cum dixerit Hippocrates in prima parte superioris aphorismi, quod si purgatio, & evacuatio fiat qualiter oporteat, conferat, & agri facili serant: atque in secunda parte proposuerit quatuor fontes vide-
licet regionem, tempus, etatē & morbos, ex quibus nos facili colligere possumus non solum qualiter, sed etiam qualium hu-
morum, & quidō debeat esse optima eua-
cuiō: merito agit in hoc aphorismo de
quantitate evacuationis: quia cognita rei
natura & qualitate essentiali, statim se of-
fert consideratio quantitatis.

Prima dubitatio occurrit circa hanc
continuationem: quia Galenus in commen. 23.
aphorismi huius testis, inquit, Hippocrate-
m in hoc aphorismo egisse de indicij
qualitatis evacuationis: de indicij vero
quantitatis in illo 23. quare si ageret hic
de quantitate evacuationis, Hippocrates
esset superfluous.

Respondetur, Hippocratem in hoc 3.
aphorismo agere de quantitate evacuationis,
ut est evacuatio: in 23. vero de quan-
titate humorum evacuantorum, dum di-
cit quæ evacuantur multitudine merien-
dum sunt.

In hoc aphorismo agens de quantitate
evacuacionis, ut est evacuatio, duo facit:
primo dat normam circa nimias eua-
cuiōnes, & nimias repletiones.

Secundo ostendit, nimias evacuationes,
& nimias repletiones esse fallaces.

Id probat argumento à minori, quod
à Cicerone vocatur in Topicis à minoris
celebratione, efficacissimum quidem,
taleque est: « Si nimie repletiones, &
nimie evacuationes sunt fallaces, & pe-

riculoſe in Athletis, quorum corpora sunt
robusta, quanto magis erunt fallaces, &
periculoſe in debilibus, & agris: Probat
Hippocrates antecedens, videlicet quod
nimie repletiones in Athletis sunt peri-
culoſe: hoc modo: Athleta non possunt
in eodem statu permanere; neque in me-
lius proficere, ergo reliquum est, ut in de-
terius decidant. Non possunt in eodem sta-
tu permanere: quia ex Galeno in commen.
& lib. de bono corporis habitu in Athletis
semper fit maior sanguinis augmentatio:
ideo tandem erit necessarium, ut decidant
in deterius: non enim potest semper fieri
nova sanguinis additio, quia vena non aut
infiniti sanguinis capax: quare alterum
de duobus necessario sequitur, vel, ut rum-
paneur vena, vel ut calor à nimia sanguinis
copia suffocetur. Neque poterant in eo-
dem statu quiescere: quia, ut optimè an-
taduvertit Philothecus, facultates natura-
les nunquam quiescunt: ipsorum enim
quies est mors.

Præterea non possunt in melius profice-
re, quia sunt in summo gradu bonitatis:
talis enim erat illorum status, ut semper
fieret maior sanguinis additio, quam reso-
lutio: unde ex necessitate sequebantur, vel
rupturæ venarū, vel suffocationes, & mor-
tes repentine.

Cæterum, quemodum cognoscatur, quā-
do maior fiat additio sanguinis, quam eua-
cuiō, vel maior fiat evacuatio, quam ad-
ditio, vel an additio sit æqualis eua-
cuiō, non omnes ita facili intelligunt:
quo non intellecto nunquam cognosce-
mus quid sint Athleta, qui temperati, qui
ad tamen vergant: hæc sunt dignosci
non possunt, nisi perpendentes ea, quæ
eduntur ac bibuntur, & præterea excre-
menta sensibilia, & insensibilia, & præci-
pue insensibilia, quæ sunt maioris ponderis
(ut nos probavimus in facili expeti-
mentis) quam omnia ex remota sensibi-
lia simul voita. Quod vero pro tam ne-
cessarij cognitiōne requiratur prædica-
tio, Nos docet Galenus & de men. sanis. 6.
non longe à principio, ubi habet hæc ver-
ba: « Vbi quod ē corpore exhalat minus
est, ignis, enim eduntur ac bibuntur, redu-
dantur morbi oriri solent: ergo prospici-

ciendum est, ut eorum quæ eduntur, & bibuntur respectu eorum quæ excernuntur, conveniens mediocritas servetur: conveniens mediocritas servabitur si in utrisque ponderabitur quantitas. Hæc sanè sine statica nostra sunt imperceptibilia.

Suffulta est statica tribus fundamentis: primum distinctione medicine tradita ab Hippocrate lib. de flux. cap. 6. dum dicitur, medicina est additio eorum quæ deficiunt, & ablatio eorum quæ excedunt. Secundum suffulta est experimentis staticis, quæ cursa multorum annorum observantibus, quæ adeo certa sunt, ut contingant certitudinem mathematicam. Tertium fundamentum artis staticæ colligitur ex Galeno 6. de mensuris. cap. 6. citat. & ex alijs locis, ut sicut ostendimus in comm. nostris Aulicæ.

Dividitur aphorismus in duas partes. In prima Hippocrates probat, habitum athleticum esse eucucudum, quia in eodem statu non potest permanere, nec in melius proficere. In secunda ubi dicit (neque compressiones) tradit tres causas, cur habitus Athleticus neque assatum, acque tardè sit solvendus: dicit enim *περὶ συντήσεως*, idest non punctanter, idest per epictasim, idest per partem post partem, seu parum pro vice.

Prima causa, cur non assatum sit solvendus habitus Athleticus, est ne vasa ducantur ad subsidentiam: nimis enim subsidentia efficit syncope: quia impedit transitum alimenti ad cor.

Quod verò ita sit, patet per ipsam prædicam, quia & remedia curatoria, quæ repellunt alimentum, & spiritus ad cor, sicut est aqua frigida in faciem coniecta, igitur syncope affectos, & remedia præcuratoria, quæ roborant cor, quæ impediunt, ne spiritus vaneant, cuiusmodi est pulvis grævus, cæsaris ad viciam semis superbibendo vini albi generosi vicias quatuor circiter: quod remedium in hoc proposito tenet primas.

Secunda causa, cur non statim sit habitus ex toto solvendus, est, quia omnes evacuationes extremæ sunt periculose: in extrema enim evacuatione evacuatur hu-

mor peccans, & non peccans: non enim totus sanguis peccat: nititur Hippocrates aphorismo 31. secundæ sectionis ubi dicit, omnem nimum esse naturæ inimicum.

Tertia causa, cur non omnino sit solvendus habitus plethoricus, est, quia refectiones extremæ sunt fallaces, tum quia natura debilitata ob nimiam evacuationem, cibum non potest concoquere: tum quia non potest ob debilitatem concoctum cibum distribuere. Accedit quoque subsidencia quæ sit post nimiam evacuationem, quæ maximè impedit alimenti transitum ad cor, & ad alias partes. Hæc est diuisio, & sensus aphorismi.

Quo ad verba *ἡ τῆς γυμναστικῆς* idest in gymnastis, idest in exercitantiis. Galenus lib. ad Trasib. cap. 41. dicit, illam esse artem gymnasticam, quæ agit de omni exercitio. Athleticarum exercitiorum est minima artis gymnasticæ pars: quare Hippocrates non intelligit in hoc aphorismo de Athletis, ut nonnulli putant: sed de gymnastis, qui amplectuntur omnia exercitia. Galenus tamen in hoc comm. & lib. ad Trasib. cap. 3. & Philotheus antiquus Hippocratis interpres per gymnastas exponant Athletas: quia Athletæ sanctissimi, qui habent has duas condiciones, de quibus Hippocrates mentionem facit: quarum prima est, quod tales gymnastæ ad summum bonitatis perveniunt. Secunda quod illorum habitus sit fallax. Sed cur Hippocrates vltus est nomine generis idest in gymnasticis, & non dixit in Athleticis? ratio est, quia possunt inveniri gymnastæ, qui non sint Athletæ, qui habeant illas duas condiciones, nempe quod acquirant habitum summæ bonitatis, & habitus illorum sit fallax. Credimus tamen Hippocratem præcipuè intellexisse de Athleticis, quia tunc magnus erat Athleticorum numerus.

Athletæ nodi in Theatris ad luctam, & ad alias validas exercitationes se populo ostendebant. Hi se totos agnabant malis ac bonis alimentis, eo fine, ut multa caro generaretur, & corpus splendidum, speciosum, bene coloratum, & robustum redderetur: quævis corpus factum speciosius, & coloratus, quam ante, ex Celsi

fo lib. 2. cap. 2. indicet sanitatem suspectam conceptus verus & notata dignus. Hi omnino eorum fugiebant, eo fine, ut pulcherrimi, & fortissimi conservarentur. Ceterum in illis talis in dies fiebat sanguinis augmentatio, ut facile incidere aut in caloris suffocationem, aut venarum rupturam. Hoc hominum generis Galenus vocat miserinum, vocatque Athletis quasi *ἀθληταί*, idest miseros.

Secunda dubitatio dixit *ἀθληταί* idest boni habitus ad summum: non vno in loco iste habitus Athleticus vocatur ab Hipp. bonus habitus ad summum: nihilominus bonus habitus ad summum est ille, qui consistit in quatuor humorum symetria, & optima partium commensuratione: sed sic est, quod in Athletis neque quatuor humorum symetria, neque optima servabatur commensuratio: non symetria, quia in ipsis tres humores non proportionabatur sanguini, sanguis enim debitam excedebat proportionem. Neque observabatur optima partium commensuratio, quia in ipsis pars carnosa debitam superabat proportionem: quare habitus athleticus non erat bonus ad summum: immo Athletæ ob vasorum plenitudinem facile incidebant in plenitudinem quo ad vires.

Galenus 2. de natura humana comm. 1. dicit duas esse plenitudines, vnam quo ad vas nimis repleta, aliam quo ad vires, quæ sit ab humorum corruptela, quæ ferme in optinendis viribus tenet primam locum.

Praeterea Plato 3. de Republica, Galenus in hoc comm. & lib. de constit. artis dicunt habitum athleticum neque ad actiones civiles, neque ad alias artes esse idoneum.

Respondetur, quæ iam idest bonam habitudinem aliam esse absolute bonam, quæ invenitur in corporibus quadratis. & sapientissime (ut ait Galenus) in fossilibus: aliam vero esse euectam, cū hac additione Athleticam, quæ euectæ est bona in suo genere, & non absolute: sic dicimus, medicinam bonam, venenum bonum, & Ethiopem pulchrum: sic dicimus, habitum athleticum esse bonum in suo genere.

Tertia dubitatio oritur ex τῷ 3. Græco:

quia Hippocrates videtur includere in manifestissimam tautologiam, idest in superfluum verborum repetitionem: quia dicit *ἐν τῷ ἀθλητικῷ*, idest bonæ habitudines ad summum tamen statim subdit *ἐν τῷ ἔκτατῳ*, idest in extremo fine: sed sic est quod idem videtur esse bonæ habitudines ad summum, & bonæ in extremo. Sine intelligentia horum verborum Græcorum ceteraphorismus intelligi non potest.

Respondemus differentiam esse inter *ἐν τῷ ἀθλητικῷ* & *ἐν τῷ ἔκτατῳ*: quia quando idem constituitur eam accusatio indicet motum, & rem esse in fieri, & in via, & formam adhuc non esse acquisitam. Praeposicio vero *ἐν* cum articulo τῷ significat quietem, & rem definitam, & quæ iam devenit ad terminum ad quem, utraque terminum non datur alius terminus.

Quod verò præpositio *ἐν* eam articulo τῷ significet ultimum terminum supra quem ascendere non potest, confirmatur ex Aristotele 1. Cælitex. 100. ubi appellat *ὁ δὲ τῶν τῶν ἀπὸ τοῦ* cum articulo, idest illud ens omnino primum, & τὸ δὲ δυνάμει, idest, illud summum, supra quod non dantur alia entia.

Ecce quod Hippocrates in aphorismo duo respicit, primo illos qui non possunt in eodem statu permanere: secundo illos qui ad melius non possunt proficere.

Qui sunt illi qui non possunt in eodem statu permanere? sine dubio sunt illi qui habent plenitudinem *ἐν τῷ ἀθλητικῷ*, quæ plenitudo adhuc est in fieri.

Qui sunt illi, qui ad melius non possunt proficere? sunt qui habent plenitudinem *ἐν τῷ ἔκτατῳ*, idest in ultimo termino. Hinc si diceremus coexist, idest bonæ habitudines perveniunt *ἐν τῷ ἀθλητικῷ*, idest ad summum: ergo in melius non possunt proficere, falsa esset consequentia: ratio est, quia inter plenitudinem quæ adhuc est in fieri, & plenitudinem, quæ est in ultimo termino non parva reperitur latitudo: Athletæ enim qui habebant plenitudinem: *ἐν τῷ ἀθλητικῷ* erant fortissimi, & robustissimi, & per multos annos in Theatris se exercebant: dum vero perveniebant ad illā plenitudinem, quæ erat *ἐν τῷ ἔκτατῳ* idest in

ultimo termino, statim rumpebatur vene, vel calor suffocabatur, & de repente ex humanis decedebant.

Hinc si Hippocrates in aphorismo non addidisset *in τῷ ἔσχατῳ*, eius argumentum fuisset vanissimū: quia plenitudo ad summum potest adhuc in melius proficere: sola enim plenitudo, quæ est *in τῷ ἔσχατῳ* idest in extremo, & in ultimo termino plenitudinis non potest in melius proficere, & de hac intellexit Hippocrates.

Quarta dubitatio: Hippocrates in aphorismo videtur sibi contradicere: quia vocat habitum Athleticum, & ex alia patto dicit esse lubricum: non ne de ratione habitus ex Antiocho in predicamento qualitatis est ut sit stabilis, & difficilis mutationis, & non lubricus?

Respondet omnes ex Galeno lib. de alimentis, habitum Athleticum vocari dispositionem Athleticam, & non habitum: ita ut ab Hippocrate sumatur nomen habitus communiter, & non propriè.

Non est adducenda hæc responsio. Primò quia dispositio nullo modo potest vocari habitus: habitus tamen potest vocari dispositio.

Deinde illæ distinctiones communiter & propriè, latè modo, & strictò modo non conveniunt in explicatione aphorismorum Hippocratis, quæ propriè locutus est, qui neque articulum proposuit sine mysterio: illæ distinctiones: revera potius inferunt ad fugam, & est: eibus potius logicarum, vel quorundam monachorum, quam conueniunt doctrinæ apotheticæ, & medicinæ, in qua agitur de vita conservanda, vel recuperanda.

Respondemus igitur nos, habitum Athleticum, vel considerari, ut est habitus *in τῷ ἔσχατῳ*, & sic est fallax & lubricus: quia Athletæ incipiunt amittere habitum. Quid significat lubricus habitus? significat habitum amissum, & conuersum in dispositionem facillè mobilem: vel consideratur habitus Athleticus, qui pervenerit ad summum, idest *in τῷ ἔσχατῳ*, & tunc habitus in Athleticis erat stabilis, spatique 10. annorum, & vitæ perdurabat.

Restant duo de Athletis consideranda.

Primum in quo pericula habitus Athleticus, qui est *in τῷ ἔσχατῳ* solitus erat prolabi: quia Hippocrates inquit, nimias repletiones esse periculosas. Secundumque Athletæ, cum sint sanguine repleatissimi, tamen & de auidè comedant.

QVÆST. 15. In quo pericula solent incidere Athletæ.

QVoad primum ex Hippocrate 4. de ratione victus, Athletæ in quatuor pericula magni momenti incidere solebant: primum in venarum rupturam: Hippocrates enim 4. de ratione vict. & Galenus in hoc comm. & lib. de bono corporis habitu asserunt, habitum Athleticum incidere in rupturam venarum pulmonis, thoracis, vel iccoris. Omnisus hic loquens de Athletis habet hæc verba „ in his, aut venæ disrumpuntur, aut arteriæ, aut spiritus vitalis, vel calor naturalis, & nimia conflagratione exstinguitur: in pius in apoplexiam vidimus istos incidisse, & de repente prefecatos decessisse.

Cum verò præcipuè venæ thoracis, pulmonis, vel iccoris rumpantur, ob nimiam repletionem: tres sunt rationes.

Quarum prima est, quia dicte venæ habent tunicas tenuiores.

Secunda quia citius, & magis impletur, quam alie.

Tertis ratio est, quia in illis venis est maior copia calidi innati, unde maiori quoque indigent evacuatione: sed quia contingit, quod in continua evacuatione venarum fibræ fiant magis tenues: ideo sunt magis obnoxie rupturæ.

Secundum periculum Athletæ est, quia facillè incidunt in vasorum interceptiones: unde apnæ, aphonia, apoplexia, & mortes repentinæ sequuntur: causa vero horum accidentium est, quia spiritus vitalis ob maximam sanguinis plenitudinem non excurrit ad plexum mirabilem: unde cessat spirituum animalium generatio: unde apoplexia, & mors.

Quod vero ob sanguinis plenitudinem fieri possint apoplexiæ, & reliqua accidentia patet per ipsam prædictam, quia in ipsa accessione apoplexiæ à copia sanguinis.

guis, & cetera vena cubiti, apoplectici, ut videmus, statim sanantur.

Acrius, & celsius fecant venam in accessione apoplexie: immo Gentilis non solum in accessione apoplexie facit à sanguinis copia, sed etiam in accessione vertiginis, si sanguis copia peccet, vult esse secundam venam. Veli igitur his acrius, dum eorum medicos eligit post accessionem, sanguinem mittendum, quia in ipsa accessione sæpe moriuntur: interdum enim remittunt phlebotomandum in crastinum, & in accessione intereunt.

Postremo ipsi Hippocrates 4. scotorum comm. 24. animaduertit propter venarum interceptiones quasdam fieri suffocationes ex sanguine: quo casu præcipit Hippocrates loco citato, venam in cubito dextro esse secundam. Valeant igitur, qui in accessione apoplexie vel apoplexie ex sanguinis copia non admittunt venæ sectionem.

Tertium periculum Athletarum est, dum incidunt in suffocationes, quia calor innatus suffocatur eo modo, quo hæcerna ab olei nimietate, & quo flamma in cucurbita, quæ quanto maior est, eo citius extinguatur. Parimodo sanguis, quo copiosior est, eo citius calorem suffocat, & suffocatio cor, iecur, & cerebrum refrigerat.

Quod probatur ex Galeno, & ex ipsa practica: ex Galeno 4. de ratione viri, comm. 23. ubi ait, dum præ nimia multitudo sanguinis calor suffocatur: sunt apoplexie, syncopes cardiacæ, & aqua inter cutem: idque sæpe accidit ob menses, vel hamorrhoidas suppressas.

Probatur ex ipsa practica: quia remedia austeritatis dictos affectus post factam euacuationem sunt calida. Hinc pro hac apoplexia iuuant peonia, grana paradisi, quæ calida sunt: ipsum vero cranium à quadam proprietate iuuare videretur: pro hac syncope post euacuationem iuuant okum de cornibus citri, & lignum cassiæ: Pro hydropse aqua centauri maioris, quæ videtur habere primas.

Quantum periculum est: dum Athletæ incidunt in totius massæ sanguineæ interfectionem ob prohibitam perspirationem factam à sanguinis multitudine: quo-

casu ob duas plenitudines læteratur corpus, nempe plenitudine quæ ad vasa, & plenitudine quæ ad vires: quæ distinctio est Galeni lib. de plenit. cap. 3. & 2. de natura humana comm. 1. & alibi.

Plenitudo quæ ad vasa est respectu vasorum: hæcque facillè intelligitur.

Plenitudo quæ ad vires non supponit humorum multitudinem, sed humorum corruptionem, & cacochymiam, quæ pleniudo dicitur quæ ad vires, quia vires ferre non possunt illos prauos humores, licet essent in paucis quantitate: ab illis viribus corpus sentitur maxime onerosum, & maxime plenum: ideo dicuntur pleni quæ ad vires, seu respectu virium: De hac plenitudine Hippocrates in hoc aphorismo non intellexit, sed de illa quæ ad vasa.

QUEST. 16. Cur Athletæ famescant
& auidè comedant.

Quo ad secundam nempe, cur Athletæ, quorum vena sunt sanguine referatissima, famescant, & auidè comedant. Pro intelligentia sciendum ex Galeno 1. de symp. causis cap. 7. ad excitandam famem naturalem quinque conspirare accidentia.

Quorum primum est priuatio alimenti partium existentium sub cure: loquens ibidem Galeus de hoc primo accidente habet hanc sententiam. Vnum quodque animal in ambientem aerem digeritur per insensibilem perspirationem, quæ euacuat, ut ostendimus in statica nostra, solet esse longè plenior, quam euacuaciones sensibiles simul vniat.

Secundum accidens pro excitanda fame est sustus siue tractus: quia membra, quæ toti subseruiunt alimento priuata trahunt illud à vicinis venis, & hoc ab alijs quadam continuatione, dente tractio perueniat ad ventriculi ostiolum: quod est vltimum.

Inde statim oritur tertium accidens, quod est quadam oris ventriculi diuulsio.

Quantum ex diuulsione sensus oris ventriculi suboritur, merito nervorum ambientium os, qui procedunt à sexto pari nervorum cerebri.

Inde statim oritur quintum accidens, idest appetitus qui fit in cerebro: si enim mens agrotaret, animal non famesceret: nec doleteret, licet alia quatuor adessent accidentia.

In fame vero morboſa, ſicuti in boulimo, idest in fame bouina, & in fame canina non ſeruat ſuſtento: in boulimo omnes partes corporis ſunt priuatae alimento, trahunt à vicinis, & diuellunt os ventriculi: tamen deſicit ſenſus oris ventriculi: vel ob refrigerationem, vel ob ſemi paralyſim.

In fame canina è contra ſit: quia ubi nulla eſt priuatio alimentari, nullus ſuctus: ſed propter humorem frigidum, & acidum, & propter ſenſum exquisitiſſimum neruorum ambientium ſtomachum, fa- mes ingens excitatur: ideo eleganter dicunt medici in boulimo eſſe famem ſine appetitu: in fame vero canina eſſe appetitum ſine fame.

His ſuppoſitis querendum eſt, quæ ratione Athletæ famellant, & quid comendant, cum ſint alimento reſeruiſſimi, quod ſua præſentia ceſſare facit ſuctum, diuulſionem, & reliqua accidentia famem efficiant iam ſuperius propoſita.

Reſponder Breſauius in Athletis non fieri famem ratione illorum accidentium: ſed ratione melancholiz à ſplene tranſmiſſæ ad ventriculum: citat Auicennam dicentem in prima primi melancholiam excitare famem, ſed eſto melancholiam habere hunc uſum, non propterea arbitramur hanc eſſe dubiæ ſolutionem. Deinde dicimus, appetitum Athletarum eſſe naturalem, & non caninum, & Athletas non eſſe melancholicos.

Leonardus Fuchſius reprehendit Auicennam dicendo non inueniri in Galeno quod dicat, melancholiã excitare famem.

Fallitur quia, & Oddus, & Valſius colligit ex Galeno melancholiam naturalem excitare famem: primo enim de ſymp- toſibus cap. 7. habet hæc verba, Immoderatio ſucci frigidi excitat famem, vitioſam: inferunt ex his verbis, ergo moderatio ſucci frigidi excitabit famem naturalem: addunt ſed melancholia naturalis eſt ſuccus frigidus.

Perterea addimus nos aliam Galeni locum clariorem ſibi, videlicet de plenit. cap. 11. ubi habet hanc ſententiam, Quando licet ob imbecillitatem non tractis humorem melancholicum, ille per vomitum interdum expellitur: addit nonnulli ob hanc euacuationem ſuppreſſam meſtitia melancholica verſatur: nonnulli cibos auidiſſimè conſumpſerunt, idque præcipuè ſi excrementa melancholica ſint valde acida. Ex hoc loco colligimus melancholiam ſecundum Galenum habere uſum excitandi appetitum.

Postremo Galenus q. de V. P. cap. 4. loquens de melancholia naturali dicit, habere hanc uſum, ut promoueat actionem ventriculi, & valde inuocet diſſolutionem: addimus ſed ſic eſt quod inter actiones ventriculi eſt etiam appetitus, ergo per ipſum Galenum melancholia excitabit famem.

Demum patet per ipſam præſentiam, melancholiam excitare appetitum: ſiquidem iſta quæ ſolent excitare famem ad tria capiæ redocuntur, videlicet ad ea quæ ſopitum excitant appetitum, ut ſunt acida, agreſſa, aliq. ſynapi, diſſynapi, ſalita, naſturtium, & quæ ex his componuntur: vel ad ea, quæ roborant, ut ſunt uinum abſynthite, piper garyophylli: vel ad ea, quæ cogunt in arctum os ventriculi, ut ſunt aſtringenti & aqua frigida, ut docet Hippocrates 4. in ſextum epid. tex. 2. ubi dicit, Aqua rorax: tunc ſic, ſed ſic eſt, quod melancholia eſt acida: & ut acida ſopitum excitat appetitum, ut aſtringens roborat, & cogit in arctum: & ut frigida reddit homines voraces.

Sed quid quid ſit de his, quæ excitant famem naturalem conſtanter aſſerimus: Athletis appetitum eſſe naturalem, & non vitioſum à melancholia videlicet: ideo dicimus, dubium propoſitum de Athletis adhuc eſſe in ſuo robore: quia & appetitus illorum erat naturalis, & in ipſa melus erat alimentari deſectus.

Marſilius inquit Athleta habuiſſe appetitum voluptuoſum, qui ſequitur ciborum recordationem.

Neque rectè ſine reſponder: quia quæritur cauſa excitans ipſam recordationem, qua deſiciente recordatio ciborum

potius nascam, quam appetitum mouet.

Alteratio verò visorum est veluti cæcorum pagina: non enim intellexerunt visum verborum graecorum aphorismi. Nos igitur respondemus, Athletas esse posse in duplici statu, vel *in τῷ ἰσχυρῷ* vel solum peruenisse *ἐν τῷ ἰσχυρῷ* qua posita distributione dicimus Athletas *ἐν τῷ ἰσχυρῷ* non famelicari: sed solum illos, qui perueniunt *ἐν τῷ ἰσχυρῷ* qui sunt fortissimi: suntque calidi & humidi, ut facit: quo fit vt in ipsis valde dissimè omnia conquantur, & inde valde famelicant.

Non parua enim est latitudo inter *ἐν τῷ ἰσχυρῷ* & *ἐν τῷ ἰσχυρῷ*: quia illi qui perueniunt ad *ἐν τῷ ἰσχυρῷ* adhuc sunt, in motu: illi verò qui sunt *ἐν τῷ ἰσχυρῷ* incipiunt esse in quiete: quare nati illic quæcuntur, omnino quæsiunt id est moriuntur: quia dum anima vegetatur, seu distributio alimenti & nutrimenti quiescit, animal de repente moritur: hæc enim anima semper est in actu secundo, quo ablato cessat eius effectus.

Hinc rectè asserit Philothens, animæ vegetatur quietem motum effici: animæ tamē sentitiæ quietem esse ipsam vitam: quia facultates animales per somnum & quietem roborentur. Hinc Galenus 4. de V.P. non sine ratione assimilauit animam vegetatiuam beluæ, quæ sine cognitione operatur, sed semper operatur.

Neque est dicendum, vt quidam dicunt, distributionem alimenti in Athletis cessare, quia membra non possunt extendi: si quidem est, quod non possent amplius extendi: dicimus quod nutritio, & alimenti distributio per se uicem potest, dum modo ita coheresceretur insensibilis peristaltis, vt proportionetur additiō: dum verò non proportionatur, & membra amplius non possunt extendi, ex necessitate vel calor natiuus ab alimentis suffocatur, vel ab ipso vena rumpitur, & sequitur mors.

Dicimus igitur, vt redeamus vnde digressi sumus, quod de variis famis naturalis sit defectus alimenti: quando verò Athleta sunt in extremo plenitudinis, licet in eorum ventriculo essent decem libris melancholiæ dicimus, stomachum tunc non posse cogi in arcum: & nisi præce-

dat succus, appetitum naturalem fieri nullo modo posse.

Neque compressio est ad extremum dinaganda: id est, non esse euacuandum vsque ad *ἐκκρίσιν*.

Leoniceus, per symptoma interpretatur compressiones. Quæ interpretatio est aliena, & à Græca dictione, & à veris medicinarum fundamentis. A Græca dictione, quia *συμπίεσις* est à verbo Græco *συμπίεω* quod significat conpideo, vel subsideo, & non comprimio.

Interpretatio quoque Leoniceus est aliena à veris medicinarum fundamentis: quia symptoma est quædam species angustia, quæ dicitur subsidencia, & non compressio.

Angustia verò ex Galeno lib. de diff. morborum & alibi sub se continet sex species, nempe obstructionem, compressionem, subsidenciam, condescenciam, occlusionem, (quæ non ab humoribus, sed à re solida fit), & constipationem, quæ ex Galeno 2. in primum epid. 7. est angustia meatuum insensibilium, atque ex Galeno 1. meth. 4. fit à frigore externo, & vocatur densitas (vt air) meatuum insensibilium: stipatio dicitur *ἀπὸ τῆς στένσεως* quod significat condensare: idco dum meatus insensibiles occluduntur dicuntur constipati: compressio ergo differt à subsidencia quia compressio fieri solet à tumore, & interdum à nimia pinguedine comprimente.

Subdencia verò ab his causis nullo modo fieri potest: sed fit, dum vasa subsident, & flacciscunt: subsident vero ex Galeno 3. de symp. causis secundo, vel quia contrahuntur tota vasorum propter atrophiam, vel contrahuntur propter refrigerationem, vel propter molliem, vt accidit in erumena ære vacua.

Præterea probatur, per ipsam prædicam, compressionem differre à subsidencia: quia remedia quæ inuant pro aggrauanda compressione, non inuant, sed potius nocent pro auferenda subsidencia. Exempli causa chalybis preparatus in lienis humoribus comprimendis meatus ipsius lienis valde inuat: habet tamen vim adstringendi, vt obseruatur in alui fluxibus, & vt adstringens tollit fluxiones:

quibus adeptis facile humor fluxus assumitur. Hinc Galenus 11. meth. 16. animaduertit in remedijs pro auferendis tumoribus splenis esse permittenda astringentia, vt auferatur fluxionis occasio: qua adeptum, quod reliquum est facile resoluitur: Hoc remedium astringens certe non finaret subsidentiam, sed potius prohiberet, ne vasa iterum implerentur: quare maxima, & notabilis differentia est inter compressionem, & subsidentiam.

Periculosa enim = supple euacuare vique ad omnimodam subsidentiam: quia omnimodo subsidentia aditum alimenti ad eor intercludit, vnde syncope, & apoplexia. Hinc Galenus 12. meth. cap. 1. reprehendit medicum quemdam quinquagesimum dolore capitis insigniter affectum, qui sibi ipsi venam incidens vique ad subsidentiam, viribus non valentibus, dolorem sanatur: sed in posterum manifeste decolor & imbecillus, incidique in quandam atrophiam, vt viz ad pristinum statum rediret.

Ideo subdit Hippocrates esse euacuandum. *Quatenus natura fert*: Galenus per naturam 11. meth. 1. & lib. de curandi ratione per sim. cap. 12. interpretatur virtutem viralem, quae ex ipsis pulsibus praecipue dignoscitur.

Sexta dubitatio exoritur, quid quando Hippocrates inquit, esse euacuandum quatenus natura fert, videtur desumere quantitatem euacuationis à viribus: quod refutatur principijs meth. medendi: idque probatur hoc argumento. Quod non potest indicare genus auxilij euacuatorij non potest indicare quantitatem, vel qualitatem auxilij: sed virtus non potest indicare genus auxilij: ergo non indicabit quantitatem, vel qualitatem auxilij: Maior est Galeni lib. de opt. sec. cap. 49. vbi probat contra methodicos, quod tempus morbi non potest indicare quantitatem, vel qualitatem auxilij: quia tempus non potest indicare genus auxilij: Similiter robur non indicat genus auxilij euacuatorij, ergo nec quantitatem auxilij indicat. Et sic genus euacuationis indicabitur à genere repletionis, & specie euacuationis à specie repletionis: & quantitas, &

qualitas euacuationis indicabitur à quantitate, & qualitate repletionis: minor est clarissima: quia si robur indicaret euacuationem, vt dicit Galenus lib. de opt. sect. 41. & in hoc loco, idem indicaret quoque in sanis.

Respondendum cum Galeno lib. de opt. sect. cap. 12. robur non indicat remedium, sed contraindicare, id est permittit quod est vtile, definiens enim contraindicans dicit esse illud quod indicat vtile permittendo. Hinc Galenus 9. meth. cap. 12. & 13. & lib. de curandi ratione per sim. mis. 14. inquit tantum esse euacuandum quantum vires permittunt, & non quantum indicant, quia nihil indicat.

Hinc quoque Galenus 7. meth. 6. vbi loquitur de interperie secca veniuculi, dicit, hanc intemperiem semper esse iunctam cum virtute debili: ideo non permittit cibaria valde resistentia.

Septima dubitatio: Hippocrates 2. de ratione vie. tex. 10. videtur desumere quantitatem euacuationis à coloris mutatione: ergo non à natura: ergo Hippocrates non debebat dicere quatenus natura fert: loco citato Hippocrates dicit, dum color sanguinis mutatur ad bonum, & subrum colorem, signum est totum malum sanguinem esse euacuatum: siquidemque tunc esse euacuationem.

Responderetur, colorem esse tantum signum, & non tantumquam indicans ipsam phlebotomiam. Praeterea signum indicans sanguinis euacuari, & non euacuandum signum fallax: quia aliquando in magnis febribus sanguis qui euacuatur floridus est, & talis vt copiose euacuatus suffragari potest ipsam febrem. Quare in omni euacuatione & refectione meta quantitas est desumenda à viribus non quatenus sunt indicantes: sed quatenus sunt permittentes: Quodnam vero sit illud quod venae sectionem indicat, paulo infra declarabitur.

Concludit Hippocrates in fine aphorismi extremas inanitiones, & extremas repletiones esse periculosas. Primum hoc sententia confirmatur ab Hippocrate aphorismo 11. 2. sec. vbi dicit, Plurimum periculi est repleti euacuare, repleti, &

lesacere, refrigerare, vel quomodolibet corpus mouere, periculosum: quia omne nimium est nature inimicum. Omne nimium est nature inimicum: quia bona ipsius nature consistunt in symetria, & quod est nimium symetria tollit, ut in comm. præcipit Galenus.

Hinc medicum officium est moderari, & non vincere, Hinc valeant spagirici, qui remedijs validissimis tñant vincere, vincendo enim tollunt symetria, & sæpè miseros ægotantes ad necem vsque conducunt. Quare optimè Hippocrates & summa cum ratione concludit, nimias euacuationes non solum esse fallaces, sed etiam periculosas.

Præterea si non licet repente totam aquam hydropicorum per paracentesim euacuare, quanto minus licebit extremam sanguinis euacuationem facere?

Similiter si non licet totum pus alicuius magni abscessus euacuare, quod pus est toto genere præter naturam, quanto minus licebit sanguinem, qui est viæ thesaurus, copiosissimè euacuare: nimia enim vacuitas, & immodica purgatio vel in resem, vel in animi deliquia deducunt.

Causa vero cur euacuando totam pus alicuius abscessus, & totam aquam hydropicorum ægri moriantur à Galeno 6. aphorismorum comm. 27. declaratur his serè verbis. «Aperiuntur ora arteriarum, & simul cum pure, vel aqua exhalant spiritus vitales magno cum nature incommodo. Collige multo magis ipsos spiritus in sanguinis copiosi euacuatione, ob consensum venarum & arteriarum euacuari, & exhalare: Cur verò liceat aliquando ex Hippocrate aphorismo 23. huius sec. euacuare vsque ad animi deliquium infra declarabitur.

Octaua dubitatio: inquit Hippocrates & Galenus extremas euacuationes esse periculosas: atamen aphorismo 23. huius sec. laudat euacuationem vsque ad animi deliquium: Galenus quoque in comm. assertis, in calidissimis febribus, & in maximis inflammationibus, & vehementissimis doloribus euacuationem sanguinis vsque ad animi deliquium conuenire.

Respondet. Beniaminus: Hippocratem

& Galenum laudasse euacuationem sanguinis vsque ad animi deliquium exclusiue, & non inclusiue.

Fallitur: quia Galenus r. aphor. 23. 9. meth. 4. & lib. de curandi ratione per sang. miss. tubere esse euacuandum sanguinem vsque ad animi deliquium inclusiue: ibidem enim describit animi linquentis accidentia: Similiter 9. meth. 4. citato proponit beneficia, quæ febricitantes colligant ex animi deliquio: habetque hæc verba. «Celerimè ex animi deliquio refrigeratur totum corpus febricitantis: nemo inuenire potest ipsis ægris, & naturæ iucundius, & vtilius remedium isto. Deinde subdit, superuenit alii deiectio, aliquando bilis vomitio, sudores, & maiores totius corporis: sed sic est quod istæ sunt conditiones lipothymie, idest animi deliquij inclusiue & non exclusiue.

Respondemus nos ad dubium: quando dixit Hippocrates, extremas euacuationes esse periculosas, non intellexisse de corporibus quadratis, & absolute robustis, sed de Athletis, quorum corpora non erant absolute boni habitus, quia sanguis superabat aliorum humorum proportionem: virtus vitalis reuera solum in illis hominibus est robusta, in quibus repetitur quatuor humorum symetria, & optima partium enumeratio, quæ omnia in Athletis deficiebant: pars enim sanguinea, & pars carnosæ superabant aliorum humorum & aliarum partium proportionem.

Nel respondemus: in hoc aphorismo per extremas euacuationes intelligere illas, quæ deueniunt ad omnimodam vasorum subsidentiam, vnde vt plurimum syncope, & mores repentina sequuntur: in aphorismo verò 23. Hippocrates & Galenus in comm. intelligunt de euacuatione vsque ad lipothymiam, sed non vsque ad synopem: de quacuatione intelligit in hoc aphorismo.

Maxima enim est differentia inter synopem, & lipothymiam, vt colligitur ex 12. meth. cap. 12. vbi definit synopem quod sit præceps omnium virium lapsus: lipothymia verò est casus virium, sed non omnium, pulsus enim non amittitur, nec

que lesus omnino auferuntur: à syncope nunquam natura colligit aliquid beneficium, à hypochymia verò quamplurima.

Vel respondemus Hippocratem dicere in aphorismo, quod extreme evacuationes sine ratione, id est fallaces, id est quod aliquando sine male, & aliquando bonæ: dum verò Hippocrates vult intelligere aliquid esse periculosum, non dicit *extreme*, sed *excessive* maxima est differentia inter fallax, & periculosum: ut dictum est in primo aphorismo.

Postremo Hippocrates colligit in fine aphorismi, repletiones nimias esse, quæque periculosas, quod probatum est superius, quia omne nimirum est nature inimicum. Idem confirmatur ex Hippocrate 2. auctoritatem tex. 31. ubi habentur hæc verba: „Efficax argumentum est, quod maxime mutationes eorum, quæ circa naturam & habitum nostrum contingunt, maxime morbos patiunt: quare & maxime evacuationes, & maxime repletiones erunt fugiendæ.

Quæst. 17. Quodam sic illud quod indicat primo, & per se una sententia

QUæritur in fine istius aphorismi, quod nam sit illud indicans, quod primo & per se indicat venæ sectionem.

Dum dicit Hippocrates id Athletis eo usque esse evacuandum, donec natura fert propositum: permittens videlicet virtutem vitalem validam, quæ sola percutit validam sanguinis evacuationem, sicuti medicis mediocrem, & debilis debilem: quod distinctè docet Galenus 9. meth. cap. 12. & 13. idem affirmat lib. de cur. ratione per sang. miss. cap. 14. Parimodo Galenus 7. meth. cap. 6. loquens de deficientibus inquit, incemperiem siccam, quæ semper iuncta est cum virtute debili, permittere debilia deficientia: quia virtus valida indicat valida deficientia, mediocris mediocria, & debilis debilia.

Hic notatur error medicorum trifiduum qui in aegris debilibus solent confugere ad deficientia valida, nempe ad contra caponis, & alia id genus: quibus perinde ac veneno ipsos ægros iugulant: nec

viderunt Hippocratem & Galenum 2. de ratione ric. tex. com. 48. dicentes: „Qui sunt debiles oblationem vasorum egent alimentis qui verò sunt debiles ob mortis vehementiam, vel doloris prægressum non egent alimentis: sed potius evacuatione.

Nec legimus Galenum 1. aphorismo cum committit dicentem: „Si vires sint debiles ob morbum, & non ob alimenti defectum parum, & sepiè alendum.

Quod verò vires debiles à valido alimento ledantur confirmat Galenus 7. meth. cap. 6. loquens de viâ, pro debilibus ait vinum generosum ledere vires debiles: quia si visus virtus valida possit lae valida deficientia, sic debilis solum debilia permittit.

Hic obiter damnantur plurimi medici, qui vires ægrotum valde debiles malitico refici posse arbitrantur. Hactenus de permittente.

Cæterum, quia Hippocrates nihil dixit de indicante venæ sec. sed solum aliquid dixit de permittente: merito ab Expositoribus in hoc loco tractatur, quodnam sit illud indicia, quod primo & per se indicat sanguinis evacuationem. Nos igitur paucis aliorum opinionibus explicabimus, easque ex una parte confutabimus: ex alia spero fore quod ex omnibus opinionibus aliquem fructum colligamus: quia ex illis intelligemus requisita in scientia profacienda sanguinis evacuatione: Demum nostram opinionem subiectemus.

Prima est opinio communis: defenditurque à Maffiâ lib. de scopis mirandi sanguinem, & à multis alijs ante illum, quod videlicet indicans proprium, & adequatum sit magnitudo morbi.

Primum fundamentum pro hac opinione desumitur ab Hippocrate 4. de ratione vic. in 20. tex. 19. ubi præcudit hæc sententiam: „In acutis morbis sanguinem detrahes, si verumens morbus videatur, atque floruerit, & virium robur adfuerit. Miratur Galenus in comm. & 7. meth. 7. cur Hippocrates non collocaret hæc sententiam in aphorismorum numero, quia paucis verbis continet magnam vim.

Secundum fundamentum pro hac opinione

ratione defumant à Galeno 4. meth. 6. ubi dicit, quod magnitudo morbi aut præsentis aut imminens, ætas florens, ac virium robur indicent venæ sectionem.

Quid verò intelligat Hippocrates per morbum magnum explicat Galenus 4. meth. 6. dicens, morbum magnum summi tripliciter.

Primo dicitur morbus magnus ob affectu partis præstantiam, veluti dum cor, iecur, cerebrum, & alia viscera principalia affecta sunt, quæ licet leui affectu veniunt, affectus dicitur magnus, quo casu sanguis mittendus est.

Secundo dicitur magnus morbus ob coethiam id est ob malum morem, sicuti sunt febres malignæ: ita ut si esset hæc malignitas in parvo ulcere, aut vulnere, morbus esset vocandus magnus, & sanguis esset mittendus.

Tertio dicitur morbus magnus ob magnitudinem affectus, sicuti sunt magna apostemata, magna vlcera, & magna vulnera, licet occupent partes ignobiles, & à visceribus distantes.

Præterea datur quoque morbus magnus ratione dignitatis, de quo nihil dixit Galenus loco citato: sicuti dum passio ysterica sit à semine corrupto, dicitur magnus ratione dignitatis, ut anima ducitur Galenus lib. 6. de loc. aff. cap. 5. ad differentiam passionis ystericæ, quæ à menstruo corrupto sit, quæ non est magna ratione dignitatis.

Quinto datur morbus magnus ratione imbecillitatis virtutis non valentis vincere morbum, licet ex se morbus non sit magnus: de hac magnitudine locutus est Galenus lib. de totius morbi temporibus cap. 4. ita ut morbus magnus sumatur eumque modis. Tres sunt explicati à Galeno 4. meth. 6. quartus verò morbus magnus explicatur à Galeno 6. de loc. aff. 5. Quintus morbus magnus libro de totius morbi temporibus cap. 4.

Hic notatur Argentrij error, dum putat, Hippocratem per morbum magnum solum intellexisse morbos acutos.

Recedit à Galeni doctrinæ atque experientiæ adversatur: recedit à Galeno quia 6. aphorismorum comm. 47. explicans

aphorismum Hippocratis, qui est Quibus venæ sectio prodest, his verè venæ secanda: mentionem facit de arthritide, cui morbo sæpe prodest venæ sectio, sed sic est, quod arthritidis est morbus chronicus, & non acutus.

Adversatur experientiæ, quia venæ sectio luit in quartanis, in destillationibus, & alijs morbis longis: quare per morbum magnum qui indicare potest venæ sectionem non intellexit solum morbos acutos.

Opinio cõmunis, quod morbus magnus cum viri robore indicat venæ sectionem, nõ potest omnino instingi, quamvis rarsa sit aliena à questione, quæ questio est, quodnam sit proprium & adequatum indicans venæ sectionem.

Nos ad minimam, magnitudinem morbi cum virium robore semper indicat, venæ sectionem: sed negamus, quod venæ sectio primo & per se à morbo magno semper indicetur: quia multa sunt in phlebotomia, quæ non sunt remedia morbi magni, sicuti præbere motum sanguini, dum quiesce peccat, eo tempore, quo nullus imminet morbus magnus. Perimodo, dum volumus auferre faciei serpiginem, quando nullus morbus magnus imminet. Similiter per phlebotomiam auferuntur faciei macule, quæ vocantur basia mortuorum vel faciei rubor infusus, quæ pertinent ad decorationem, & non ad morbum magnum.

Audio in Galia, feminas pallidas existimari pulcherrimas: ibi ut fiant palidæ, iubent ipsæ, ut illis mittatur sanguis: quare multa facit phlebotomia, quæ à morbo magno non indicantur: concedimus igitur valere hæc: est morbus magnus cum virium robore, ergo sanguis mittendus: negamus tamen valere vice versa, nempe sanguis est mittendus: ergo est morbus magnus.

Hæc igitur communis opinio rejicitur à Trinitate, qui fuit ante Massariam & à multis alijs. Nos verò illam his quatuor argumentis efficacissimis explodimus.

Primum argumentum est tale. Morbus magnus per se indicat magnum remedium, sed non omnia magna remedia, sed ma-

magnum remedium curatorium, & non præservatorium.

Præterea efflo, quod morbus magnus indicet magnum remedium absolute, quid tum? Nonne magnum remedium, æquè dicitur de purgatione, de venæ sectione, de vesicantibus, de vitionibus, & de multis alijs? ergo morbus magnus neque indicabit per se primo venæ sectionem, neque remedia, quæ in ipsa venæ sectione continentur.

Insuper, si quis diceret eff, morbus magnus, ergo sanguis est mittendus, efficeret argumentum à genere ad speciem, vitiosum quidem, quia faceret transitum à positione consequentis non convertibilis ad positionem antecedentis, præcederetque ex medio termino communiori, quam sit questum, seu prædicatum conclusionis, quod in humana rationatione non habet locum.

Demum morbus magnus indicat remedium magnum curatorium, & non præservatorium: venæ sectio est remedium præservatorium, quia tollit causam.

Secundum argumentum, si morbus magnus indicaret per se primo venæ sectionem, sequeretur quod unum vt unum indicaret duo, id est quod magnus morbus indicaret magnum remedium, & sanguinis missionem, quod quidem reluctatur rationi, Galeno & Aristoteli.

Rationi, quia vnum contrarium vni tantum aduersatur.

Galeno, quia 11. meth. cap. 11. inquit: vnum vt unum indicare vnum, & nō plura: Immo suffultus hoc principio composuit totam medendi methodum: ac qui illud destrueret, destrueret methodum seu totam medicinam therapeuticam: quæ nititur hoc principio, quod contraria contrarijs quærentur: hac lege, quia vnum contrarium vni aduersatur, & nō pluribus.

Aristotelis quoque reluctatur, quoniam hoc principio, quod vnum vni aduersatur, inuenis Caelum esse quintam essentiam, vt colligitur ex tex. 10. primi de Cælo, ubi inquit, si motus circularis conueniret per se, & propriè ipsi, sequeretur, quod duo vni aduersatur, id est quod motus circularis igit, & motus rectus

factum aduersarentur motui recto, grauium deorsum: inde concludit motus circularis per se primo conuenire Cælo: addit, cum motus immediatè proneniat à natura vel intrinseca, motusque circularis sit natura & species diuersus à motu recto, infert: Aristoteles, ergo: natura Cæli erit quoque diuersa secundum essentiam à quatuor elementis: ideo dabitur quinta essentia. Ecce igitur quod qui negaret hoc principium, quod vnum scilicet vni aduersatur destrueret quintam essentiam, & per consequens totam fabricans librorum de Cælo.

Tertium argumentum desumptum est à Galeno 3. meth. cap. 12. ubi dicitur in diuisione indicantium, & indicatorum non esset trans eundem de genere morborum à genus causarum: addimus: sed qui dicit morbus magnus magnè indicare missionem sanguinis transeat de genere morbores in genus causarum, quod est vitium notandum: missio enim sanguinis respicit causam, quæ genere differt à morbo, sic morbus calidus indicat remedium curatiuum, & non præservatorium; remedia enim curatiuis desumuntur à morbo, præseruatoria vero à causa.

Ecce igitur quod remedia sunt perquirenda in eodem genere: quia contrarium vnius generis non potest esse contrarium alterius: hac ratione contrarium promobilis calidis inuenitur in genere primarum qualitarum: contrarium saporis salis inuenitur in genere saporum, & non in genere primarum qualitarum: contrarium nigredinis inuenitur solum in genere colorum: quia generata sunt impermixtibiliter: immo etiam illorum differentie subalternæ. Hinc Aristoteles 2. Post. text. 19. vt in perquirendo quod quid est faciendum esse diuisionem in eodem genere, diuidendo per contrarias differentias usque ad propriissimas.

Quartum argumentum, morbus magnus est differentia subalterna: missio sanguinis est quoddam aggregatum differentiarum specificatum: sed sic est, quod ex Galeno 1. ad Glauc. cap. 1. in remedijs inueniendis, & in effectibus: præter naturam procedendum est à generalissimis differentijs, ad subalternas, ac deinde à subal-

temis ad specificas: quia illi qui persistunt in subalternis, neutriquam sciunt mederi.

Praeterea committitur erratum circa universale attribuendo superiori quod convenire debet inferiori, & specifico. Hinc qui dicunt, morbus est calidus, ergo frigiditas lactuce iuvabit, peccant: non enim valet, quia calidum adhuc subdividitur in quatuor gradus; ideo Galenus 7. meth. vult. habet: remedium tantum esse, quantum est recessus à statu naturali: quia si esset maius introduceret contrarium morbum: si vero minus non sufficeret. Hinc tertio de simp. medicina cap. 12. habet hæc verba „ si remedium est plus statim nocebit: si vero minus iuvabit quidem, non tamen sanabit: quare debet esse æquale.

His argumentis infringitur opinio multorum, qui torrente opiniois communis abrepti in hanc sententiam lapsi sunt. Nos enim fatemur, morbum magnum cum virtum robore semper indicare venæ sectionem, sed non primo, & per se, seu convertibiliter, & adæquate, quia iam ostensum est fieri posse venæ sectionem quando morbus magnus neque est præsens, neque imminens.

Secunda opinio est Trincavelli, Salvi sciani, & multorum dicentium plenitudinem, quæ excitat, vel excitare potest morbum magnum primo & per se indicare venæ sectionem. Cōfirmat suam sententiā ratione, & auctoritate: ratione, quia plenitudo est contraria evacuationi sanguinis. Auctoritate, quia Hippocrates 2. sec. aphorismorum 22. habet hunc aphorismum „ morbi quæ ex repletionem sunt, evacuatione curantur, ergo plenitudo iudicabit sanguinis evacuationem.

Reijciuntur sic: concedimus plenitudinem indicare sanguinis evacuationem: sed negamus, quod plenitudo indicet primo & per se. Primò probatur quia Galenus 9. meth. cap. 1. habet hæc verba „ Venæ sectio utilis est, vel quando sanguis non ferat suam qualitatem: vel quia nimia crescit multitudo: ecce quod præter plenitudinem, etiam mala qualitas indicat venæ sectionem: ergo plenitudo non indicabit sanguinis evacuationem primo & per se.

Secundò Avicenna 4. 1. dor. 5. cap. 20. habet hæc verba „ unusquisque phlebotometur, aut propter sanguinis multitudinem, aut propter malitiam, aut propter verumque: ergo non sola plenitudo indicabit venæ sectionem.

Tertio Galenus lib. de ratione curandi per sang. missionem cap. 3. inquit in morbo magno, quemvis nulla sit plenitudinis nota, venam esse secandam.

Quartò Galenus 5. meth. 14. proponit hos duos casus: Socratem, qui paucus, & Platonem qui multum sanguinem habent: subdit si Socrates, & Plato morbo magno vexarentur, utriusque esset mittendus sanguis: ergo secunda est etiam vena, quando non est plenitudo.

Nec valet, dum dicunt, plenitudinem duplicem esse, aliam totius, & aliam partis: quia hæc plenitudo partis in corporibus sanguine destitutis est nimis metaphorica, ne dicam chimerica, & ridicula, quia hæc distinctione posset quoque defendi opinio Menodori, qui dicebat, syndromen phlethoricam indicare venæ sectionem: Quoniam pro Menodoro possemus dicere, syndromen phlethoricam duplicem esse, aliam totius, & aliam partis: quia dum sanguis evacuetur, saltem in aliqua parte debet esse iusto copiosior, sed hæc reluctatur Galeno.

Quo ad Trincavellium, concedimus & nos, plenitudinem indicare missionem sanguinis, sed non per se primo, seu sanguis mitti non possit, nisi adsit plenitudo.

Quo ad rationem, dum dicebat, plenitudinem sanguinis esse contrariam missioni sanguinis.

Respondemus hæc duo videlicet plenitudinem, & missionem sanguinis non esse propria contraria: quia hiis se habet in se sanguinis, quam plenitudo, quoniam per missionem sanguinis non solum evacuat, sed refrigerat, teuellimus, detrahimus, destruisimus, & multa alia facimus, quæ omnia indicant, ut si remedia desiniant in ipsa sanguinis missione à chirurgo facta, quæ reuera non est remedium, sed materia multorum remedium, vel aggregatum multorum indicationum.

Tertia opinio fuit Horatij Eugenijque effloram mei viri alioquin doctissimi, qui dicebat, morbum magnum factum à sanguinis plenitudine, vel à fluore indicare sanguinis missionem.

Hæc opinio est valde diminuta, quia in phlebotomia præter plenitudinem & fluorem sunt alia plura, et diximus quare hæc opinio tamquam diminuta relinquatur.

Quarta opinio fuit Hieronymi Capuacci præceptoris nostri, qui dicebat, vehemens peccatum sanguinis indicare primo & per se sanguinis missionem: sed vehemens peccatum sanguinis (aia) considerari posse tribus modis videlicet, aut vehemens peccatum secundum formam aut secundum quantitatem, aut secundum motum. Addebatur quod peccatum sanguinis secundum formam indicet euacuationem sanguinis eradicantem: peccatum secundum quantitatem euacuationem minorantem: secundum motum indicet euacuationem repellentem.

Primo hæc sententia non accipitur, quia sanguis dum peccat secundum formam vires destruantur, quo casu purgandum potius esset, quam phlebotomandum.

Secundo dum sanguis peccat secundum formam ex sententia Galeni 2. de crasibus cap. 12. & alibi: atque ex Avicenna, ubi agit de humoribus in prima primi à putredine corrumpitur: parique tenuior vertitur in bilem & crassa in melancholiam: ideo dum peccat secundum formam est purganda bilis, vel melancholia, & non phlebotomanda.

Tertio fallitur, quia sanguis, dum quantitate peccat, non semper est minuendus: non ne sanguis peccat quantitate etiam quando est iusto partior? Quis esset tam fatuus, qui iunc sanguinem euacuaret?

Colligimus tamen ex Capuacci opinione hunc fructum, quod sanguis copia peccans sit minuendus, peccans motu repellendus quatenus hæc non indicent per se primo.

Verior opinio est Vallisij libro 7. controuersiarum cap. 1. ubi dicit, venæ sectionem non esse vnum remedium, sed esse multorum remediorum aggregatum, quod

debet indicari ab aggregato multorum indicantium: Concludit, & rectè quidem, non dari vnicuique affectum, qui per se indicet venæ sectionem.

Nos verò dicimus, indicans venæ sectionem esse innominatum, quia & illud, quod prædicatur immediate de plenitudine de fluore, de qualitate calida, de sanguine obstruente, de quiete peccante, & de alijs qualitatibus dicimus, hoc aggregatum cetero nomine: octo nos enumeramus indicata, quæ continentur in venæ sectione.

- Primum est eradicans.
- Secundum est tollens plenitudinem.
- Tertium est tollens malignā qualitatem.
- Quantum est tollens calorem.
- Quantum repellens.
- Sextum est deriuans.
- Septimum est præbetis motum sanguini quiete peccanti.
- Octauum est de obstruente, nisi immediate saltem mediare.
- Quare aggregatum horum indicantium, siue remedium, quæ colliguntur ex ipsa sanguinis euacuatione, non habet nomen: dum enim euacuatur sanguis, corpus refrigeratur. Præterea potest fieri humorum eradicatio, reuulsio, vel deriuatio, meatuum apertio, vel dari potest motus sanguini, vel auferri aliqua mala qualitas in sanguine existens: quo pacto verò nominetur hoc aggregatum, nescitur.

Quod verò in philosophia & medicina sepius in hæc innominata incidamus, nos admonet Aristoteles 1. post. cap. 5. ubi animaduertit, præcipuum erratum circa vniuersale accidere, quando genus, de quo aliquid queritur, est innominatum. Quis est ille, qui posset nominare genus proximum, quod solum conuenit equo & asino? Quis est ille, qui sciret nominare obiectum adæquatum visus, quod conuenit luci, & colori? idem de alijs propemodum infinitis dici potest.

APHORISMVS QVARTVS.

XICTVS tenuis atque exquisitus in morbis quidem longis semper, in acutis vero, in quibus non convenit, peri-

culosus. Et rursus qui ad extremum devenit tenuitatis, gravis est. Nam, & repletiones, quæ ad extremum devenerunt, graves sunt.

Vario modo conneclitur hic aphorismus cum supradictis.

Montanus conneclit hoc modo: cum medicina cutantur triplici instrumento, videlicet chirotagico, pharmaceutico, & dieterico, ut docet Celsus, & Galenus, a se ratione vicin ac comm. 6. Cum igitur Hippocrates egerit in 1. aphorismo de pharmacia, id est de evacuatione, quæ habetur per pharmacum; & in 3o de chirurgia, id est de evacuatione pertinetente ad chirurgiam; merito in hoc 4. aphorismo incipit agere de diæta usque ad aphorismum vigesimum exclusivè.

Hæc conneclio non respondet ipsi, quæ distat ab Hippocrate in aphorismis declaratis; quia in 1. aphorismo locutus est de qualitate evacuationis in generali, nempe qualiter esse debeat, non solum in pharmacia, sed in chirurgia, & diæta: dicimus & diæta, quia dicitur sic de vasorum inanitione, quæ per diætam quoque fit. In tertio vero aphorismo dat notitiam circa nimias evacuationes similiter pertinentes ad pharmaciâ, & chirurgiam; atque circa nimias repletiones, quæ cerè solum pertinent ad diætâ, & non ad chirurgiam, vel pharmaciâ: quare non incipit Hippocrates solum in hoc 4. aphorismo agere de diæta: cum egerit quoque in secundo & tertio: incipit tamen de diæta, sed magis particulatim faciens de ipsâ tractatum ita completum, ut nihil desiderari possit ab hoc aphorismo usque ad vigesimum exclusivè: quia agitur de quantitate, qualitate, de

modo & tempore cibandi. Incipit distinctius à diæta, tum quia ex Galeno lib. de medicamentis parato facilis in arte medica tenet primum locum: tum quia acturus in fine istius particule de modo vitendi ipsâ evacuatione non poterat ignorata victus ratione de hac re aliquid dicere.

In hoc aphorismo agens de quantitate & qualitate victus incipit dammare tres errata, quæ committuntur in cibandis ægris, qui acuto morbo vexantur: quorum primum est, dum exhibent victum exquisitè tenuem, ubi non convenit. Secundum dum exhibent victum extremè tenuissimum, ubi non convenit. Tertium dum exhibent victum crassum in acutis: itur Hippocrates damnetur acutis viti formam vivendi normam.

Similimodo Hippocrates 1. de ratione victus in ac. tex. 131. damnat & rejicit illos, qui in omni morbo videntur vicia vivendi norma, pessima videlicet vel alio cibo: sicut & nos valde damnamus non rarum plurimos, qui in omnibus febribus acutis, sint petacutis exactè vel non exactè, vel acutis exactè, vel non exactè, præbent omnem & panem excorsum, contrita caponis, vel illud stultitium pellosum crassum & viscosum, quod vix in chronicis morbis convenit: quæ errata quomodo, & quot interrimant infra declarabunt. Ostendemus quod victus, qui in acutis non exactè convenit, in petacutis sit tamquam venenûm.

Dividitur hic aphorismus in tres particulas. In prima damnat illos, qui vituntur victu tenui & exquisito, sicut est tremor petulant, quem damnat in morbis longis, & in illis acutis, in quibus non convenit: quia ex Hippocrate & Galeno tremor petulant convenit in acutis exactè, qui terminantur citra decimumquartum diem. Non convenit verò in acutis exactè deciduas, quorum terminus est quadragesimus, ut docet Hippocrates 1. Prognost. 28. Neque convenit in alijs morbis longis neque in petacutis exactè, qui terminantur in primo quartetione: quia in his ægri tractantur jejuniis: Neque in petacutis non exactè, qui terminantur in

prima septimana; quia pro istis cremor
pissanz esset cibus nimis plenus: Demum
non convenit in acutis non exactè, qui
terminatur 10. die; quia pro his esset
cibus nimis tenuis: his enim convenit
tota pùsana.

In secunda parte damnat victum ex-
tremè tenuem, ubi videlicet non conve-
nit: per extremè tenuem intelligit ieli-
nium, vt infra patebit.

In tertia parte damnat victum exactè
crassum, qui in nullo morbo convenit:
itaui Hippocrates semper abstinuerit ab
extremis videlicet ab immodica repletio-
ne, & immodica inanitione.

Ex his colligimus quantum errauerint
Thesalus, & Erasistratus, dum reprehen-
debant Hippocratem (vt refert Galenus
1. de ratione vie. in ac. comm. 27.) Thesa-
lus dicebat, Hippocratem nimium reple-
visse agros: sed si Thesalus fuisset ab Hip-
pocrate ad eam inuicatus, & illas epu-
las preparasset, quas laudat in morbis pe-
raceutis exactè videlicet cibum extremè
tenuem idest ielimum, certè in salutato-
holpiti discessisset.

Erasistratus dicebat Hippocrate agros
pocasse fame: sed Erasistratus ostendebat
se Hippocratem non legisse: quia Hip-
pocrates, prout morbi erant magis vel
minus acuti, maiorem, vel minorem in-
ediam obseruandum docebat, licet inchi-
paret in ielimum: vnde Galenus 1. ac-
utorum comm. 25. citato inquit, potius
ignoscendum esse Erasistrato, vt pote qui
verisimilia dicit, quam Thesalo dicenti,
Hippocratem agros nimium replevisse.

Præterea Galenus maximè damnauit
Petronam medicum, qui vt patet primo
de ratione vie. in ac. 17. in febribus acutis
concedebat carnem assatam, vinum ni-
grum, & alios cibos, qui solum homini-
bus bene sanis conueniunt.

Parimodo eodem comm. 27. reprehen-
dit illos medicos, qui agros alliciunt victu
suauis, & agunt (vt ait) malo dolo. Simi-
liter nostrorum plurimum digni sunt repre-
hensione, dum maximè recedunt à præ-
ceptis Hippocratis in hoc aphorismo tra-
dictis allicientes agrotantes victu suauis,
qui non conuenit: sicuti dum concedunt

hepar pulorum assatum febricitantibus;
perinde ac essent Petronæ sectatores.

Quoad verborum intelligentiam, id est
victus vox græca est *diæta*, nomen diæte
apud Hippocratem, & Galenum sumitur
duobus modis, vel pro fonte dietæ, in
quo continentur sex causæ, nonmutatæ
quarum prima est Act, secunda cibus &
potus, tertia somnus & vigilia, quarta
motus & quies, quinta quæ excernuntur
& retinentur, sexta animi-passiones: atque
in hoc sensu diæta sumitur à Galeno ter-
tio in tertium epid. 9. & in tertia parte atque
med. lib. ad Traisib. 37. primo de rati-
one vie. in ac. & alijs in locis. Vel sumitur
nomen diæte, pro vt significat cibum, sicut
in hoc loco sumitur ab Hippocrate quæ
cibum Galenus in comm. diuidit in suas
differentias, sine quarum distinctis cog-
nitione ægri acuto morbo laborantes regi,
& sanari non possunt.

Sed ante diuisiōem cibi, sciendum est,
cibum minui plus, minusve prout mor-
bi sunt magis, vel minus acuti: quia ex Ga-
leno 1. acutorum 44. morbus vt morbus
non indicat cibum: Immo ex Hippocrate
7. aphor. 67. cibus febricitantibus morbos
fit: & primo ad Glauc. 10. inquit Galenus,
quod virtus quanto validior, tanto min-
us adhibendū remedium, & tanto minus
cibandū: sed quia sine cibo ægri nō possunt
sustineri: idcirco de differen-tijs ciborum, qui
omnibus ægris conueniant, agendum est.

Galenus in comm. diuidit victū suū
cibum in tres differentiās, in plenum medi-
crem, & tenuem: deinde tenuem in
quatuor differentiās, nempe in exactè tenuis-
simum, in tenuissimum, in exactè tenuem
& in tenuem non exactè: Plenus est victus
vulgaris, qui consistit in carne, ouis, pisci-
bus, & ceteris cibis, qui sanis conueniunt:
hic sanorum cibus vocatur à Galeno in
comm. augens vires, exhibetur magis vel
minus plenus, prout vires sunt magis vel
minus robustæ.

Mediocritis victus consistit in cibis li-
quidis, & facili concoctionis, vt sunt cea-
rentia, panis tritus excoctus, atque hic
cibus medicoris à Galeno vocatur cibus
æquans, idest vires conseruans, tales, quales
erant prius, & conueniuntque eos poribus acutis

vi sunt senes, & conualescentes, in morbis chronicis, & in acutis ex decidentia, qui ex Galeno 2. de diebus decret. 12. vel sunt exactè ex decidentia (Hi non excedunt quædragessimum) vel non exactè ex decidentia: qui perueniunt ad sexagesimum. Hi in omnibus conueniunt victus mediocri.

Hi circumspecti sunt illi medici, qui consulunt vris bene sanis solum victum medicum, vt potiusculas, oia recentia, panem tritum excoctum, paruos pullos, & alia id genus, quæ debilibus solum sunt proportionata: tandem per hunc victum natura vilescit & vires quoque satiscunt.

Tengis verò cibis conuenit acutis morbis, & vocatur à Galeno victus minuens vires in comm. habet hæc verba „ In morbis longis studemus vires conseruare: in acutis vero satis est illas moderatè debiliari & seruare: addidit, quasi illas voluerimus conseruare, quales in præcipio accipimus, fietet additio ad morbum. Idem testatur Galenus 4. meth. cap. 6. Causæ vero, quæ per alimentum fiat additio ad morbum, duæ sunt: Prima quia natura per cibum à certamine diuertitur: Secunda quia excrementa cibi augent morbum.

Prima dubitatio Galenus in comm. inquit, in acutis morbis, alimentum debet esse minuens vires: si minuens, quomodo vires superabunt morbum? non hæc vires sunt illæ, quæ certant cum morbo, & morbum depellunt?

Respondemus alimentum minuens vires non esse minuens respectu morbi: quia minuendo vires cum paucis cibo, morbus citius superatur: dicitur verò minuens vires respectu virium.

Quod vero vires dimittunt per cibum possint esse validæ in relatione ad morbum, patet ex Galeno 9. meth. cap. 4. cum in curatione febris synochæ laudet venæ sectionem usque ad animi deliquium, quia post animi deliquium excitantur vomitus, alii delictio, sudores & maiores, & inde natura se extollit, & quam citissime morbum depellit: quo depulso temporis momento vires recuperari incipiunt: ideo alimentum minuens vires non est minuens respectu morbi.

Galenus in comm. diuidit victum tenuem

in quatuor differentias. Prima est victus extremè tenuissimus, & est ieiunium, quod conuenit morbis, qui iudicantur ad salutem primis quatuor diebus, si vires valde sint. Idem dicit secundo de diebus decretorijs, cap. 12. atque isti morbi vocantur exactè peracuti, & à Barbaris Latinis perperacuti: tales sunt angina acutissima, febres malignissime & pestilentes, quæ tractantur victu extremè tenuissimo, ac ieiunio: videlicet: ieiunium vocabant victum extremè tenuissimum, quia in ieiunio viuens nutritur pinguis, quæ dicitur victus extremè tenuissimus.

His temporibus nequæ audemus spatium quatuor dierum ægros robustos tractare ieiunio, vt tractabat Hippocrates, tantominus debiles: quia si debiles spatium trium vel quatuor dierum tractarentur ieiunio, antequam morbus in vigore consideret, obirent: ideo non semper obseruanda est tam rigida viuendi ratio, vt ægrotantes morbo perperacuto correpti sine vilo cibo & potu spatium trium vel quatuor dierum relinquuntur: facienda enim est distinctio temporis, ætatis, regionis, & consuetudinis, vt bene videamus quinam sint illi, qui ferre, vel non ferre ieiunium possunt: quod præceptum reliquit Hippocrates 17. aphorismo huius sectionis, dum præcipit, concedendum esse aliquod tempus, regionis, ætati, & consuetudini.

Non parua sanè est differentia inter hæc & Hippocratis tempora. Dum Hippocrates 6. aphorismorum 28. ait, Eunuchos non laborare potagra, Galenus in comm. reddit hanc rationem: quia tempore Hippocratis Eunuchi erant temperatiores nostris, & Galeni temporibus, in quibus homines magna ex parte erant, & sunt intemperatiores, & debiliore: ideo nos loco ieiunij concedimus iusculum parum, vel ad duos vel tres cyathos diei spatios, vel tantundem mulsæ.

In peracutis verò, qui terminantur in fine primæ septimane, concedimus ieiunium potissimum. In acutis exactè, qui terminari solent in fine secundæ septimane, totam potissimum.

In acutis non exactè, quorum terminus est vigesima concedimus osium vel iusi-

culam montaniam, vel pulpam parui puli-
cum ptisanæ cremore bis in die: Gali-
verò qui quær in die edunt, quær quo-
que alendi, nisi morbus valde prohibeat:
Seruandæ enim sunt, quantum possumus,
consuetudines: ideo Hippocrates & Gale-
nus 2. de ratione, vic. 23. dicunt „ Ter
in die repleti nihil mali, si fuerint assueti.

Parimodo inspiciendæ sunt ætates, tem-
pora, & consuetudines particulares: qui-
dam enim ieiunio sunt assueti, quidam
omnino insoliti sunt: atque vt summationem
dicam, quidam ieiunium ferre, & quidam fer-
re non possunt.

Secunda differentia est victus requisi-
tus, sed non extremè tenuis, assuetus, atque
ex Hippocrate hic victus est ipsa mulla,
quæ vocatur mellicetaton: consuetitque
morbis peracutis non exacte, qui termi-
nantur in secundo quaternione, videlicet
in fine primæ septimanæ. Admonet Ga-
lenus in comm. si in his morbis peracu-
tis, viribus non fidamus, succo ptisanæ la-
co mulla vtendum, quare inspicere oportet
ipsas vires, quia in ægris robustis pro-
posita præcepta observantur: in debilibus
nequaquam.

Tertia differentia est victus exquisitè
tenuis, & est cremor ptisanæ, qui conge-
nit acutis exacte, quorum terminus est
decimusquartus dies, vt docet Hippocra-
tes 1. aphorismorum 23. sed hac lege, & vt
vires sint validæ, & vt bene videamus, an
in exacte acutis sit aliquis affectus, qui pro-
hibeat ipsum cibum, sicut animaduertit
Hippocrates & Galenus 2. de ratione vic.
23. in pleuritico vbi dicit „ Si ptisanam
dederis pleuritico, antequam soluiatur dolo-
r, egrem sanguinis coactionem, vel al-
qui subdullione ingulabis: quia dolor,
& deinde inflammatio arguitur, vnde
mors.

Quarta differentia est victus tenuis non
exquisitè, sicut est tota ptisana, quæ con-
uenit morbis acutis non exacte: quorum
terminus est vigessimus, vt docet Galenus
2. de diebus decretorijs vltimo, & alibi.
Morbus verò chronicis conuenit panis tri-
tus excodius & alia sercula mediocritia.

QVÆST. 18. *Quomodo in principio mor-
bium acutorum possit præcognosci, quo
die morbus sit terminaturus.*

Sed antequam alia verba aphorismi de-
claremus, tria occurrunt consideran-
da. Primum quomodo in principio mor-
bium acutorum possit præcognosci, an
morbus sit terminaturus in primo, vel in
secundo quaternione, vel in secunda septi-
mana. Hoc certè nil præcognoscitur su-
perflua redditur hæc de ciborum differan-
tijs cognitio. Hæc Galenus 3. de crisi-
bus chap. 7. tenet, in nulla se adeo esse in-
dicium extendendum, quam in vigore, vel
status morbi præcognitione, quia vigor
seu status morbi est norma dierum, non
præcognito statu, vel vigore futuro, quo-
pacto sint cibandi ægri, omnino actum.

Secundum, quod est considerandum, eo
intellectu aphorismi est, an cibus tenuis-
simus copiosus, possit dici plenus, vel pan-
ctus plenus possit dici tenuissimus. Oportet
has questionis esse Galenus in comm.
qui inquit „ Ptisana hordicea in ægri-
tute non est exquisitè tenuis, nisi casu quo
pauca sumatur.

Tertium erit de conditionibus morbo-
rum acutorum: quia & Galenus vide-
tur varius, & Auctores latet se sine dis-
cordes.

Quintum attinet ad primam, quomo-
do scilicet primis diebus possit præcogno-
sci, an morbus sit perperacutus, vel peracu-
ti, vel acuti exacte, vel acuti non exacte,
scd quo tempore, & quo die sint termina-
turi. Nos non inuenimus Auctores, qui
distinctè scripserint de hac re tanti mo-
menti: dicimus tamen inueniri, quia hæc
re non intellecti. Hippocratis doctrina re-
ditur omnino superflua. Dicimus tamen
hæc omnia colligi posse ex historijs ægro-
rum Hippocratis.

Primo ex historia Philippi colligitur
quando morbus est terminaturus in fine
primæ septimanæ: Galeus enim in cōm.
protulit hanc sententiam „ Quando
symptomata grauissima apparent primo
vel quarto die, nequebunt illam terminari
ad salutem, vel mortem in secundo
quaternione, id est circa septimum diem.

Philiscus in 3. & 4. die habuit symptomata gravissima & lethalia. nempe viriditas nigra, non mortem precedebant. Non erat verendum de morte in quarto, quia signa lethalia expectant apparere in quinto: neque erat verendum de morte in quinto: quia exacerbationes in die pari observabantur: acceptum enim est in iudicio ab omnibus, quod egrotantes semper iudicantur in die maioris exacerbationis. Neque usque ad octavum Philiscus poterat excurrere, quia octavus est ultra secundam quaternionem: ergo debet mori in sexta die: quia observatum est à Galeno (ut refert in hac historia) quod, vel tertius vel quartus dies habet gravissima symptomata iudicium ad salutem, vel mortem expectandum esse in secundo quaternione.

Ex hoc casu Philisci, duo colligimus præcepta: alterum quod ubi tertius, vel quartus dies habet symptomata gravissima, mortem esse periculum non excludit & terminatum in circa finem primæ septimane, vel ad mortem, vel ad salutem.

Alterum præceptum: si exacerbationes sunt majores in die pari: iudicium in die pari expectandum esse: si majores sunt in die impari, in impari. In Philisco quartus dies fuit maioris afflictionis, quæ requiritur ut obiit in sexto, & non in septimo.

Erasmus in secundo & tertio die apparentibus viridis nigris valde delitavit: ob hanc rationem debebat iudicari in quarto: quia lethales exacerbationes secunda die apparuerunt: ob hoc tamem in quinta, Galenus reddit rationem, cur obiit in quinta die, dicens quia primum diem habuit quietum.

Ex hoc casu Erasmi duo præcepta sunt: primum exacerbationes gravissimas in secunda die indicant mortem perpetuam, cum, idem periculum excludit, id est terminatum in quarto, vel quinto, quia tunc est periculum terminatum: secundum si ex Hippocrate & Galeno quatuor dies est moriendum, si prima die sit quies, vel non apparuerit, vel iudicium deferendum esse ad diem sequentem, videlicet ad quartum, in quo mortuus est.

In vxore Diomedæ gravia symptoma-

ta, videlicet sudores frigidi apparuerunt in tertio: ergo mors circa finem primæ septimane: cum: quia sudores frigidi in tertio non indicant mortem perpetuam: tunc terminus est quartus, vel quintus dies: ergo non erat mors expectanda in fine primæ quaternionis: quia non in secundo die apparuerunt lethalia symptomata, sed in tertio die, qui est index secundæ quaternionis: ergo iudicium erat expectandum vel in quarta, vel sexta, vel septima. Non in quinta, quia quinta potest rursus ad perpetuitatem. Non in septima, quia exacerbationes graves fuerunt in quarto: videlicet stillicidium perierat alacrum symptomata: ergo in sexto, in quo moriturus erat expectandum iudicium ad mortem.

In adolescente decumbente in foro, megadacium, aut in tertio & quarto die fuisse gravia symptomata: ergo morbus peracutus: ergo circa finem primæ septimane iudicium: sed quia in tertio patitur extrema, apparuerunt ligida, & vena nigra: ideo mors vel in quinto, vel in septimo, vel in sexto, non in quinto, tum quia dies quintus est terminus peracutorum, & non peracutorum: non in sexto, quia signa mortalia apparuerunt in tertio: ergo in septimo. Non evasit, quia ligida patitur extrematum, ut docet Galenus in hac historia, alterum de duobus significat, vel emori natium calorem, vel vitæ secretum apostema, quæ sunt insuperabilia.

In Sileno dno tertio apparuerunt exacerbationes, & viridis nigra: ergo Silenus morbus est peracutus non excludit: ergo iudicium expectandum in fine primæ septimane: non in sexto die, sed in septimo, quia in tertio fuerunt exacerbationes lethales, sed quia in quinto die habuit morbus deiectiones, ut patet in historia, quæ sunt indicium ad mortem, sed quia in octava die eruperunt paguli, id est pustulæ, ut patet de latum est ad diem tertio decimum, quod dicitur decessit.

Collige ex hoc casu, & vires robustas, & motus symptomatice, præcedere in longum iudicium: sicut in hoc casu, in quo dicitur Galenus, qui præterea dicitur in

uit motus symptomatiæ interduum conu-
re, quatenus participant imperfectum
crisim. Nonnumquam motus sympto-
maticos aliqui ex parte iuntes, qui vo-
cantur symptomatiæ ratione temporis.
Sed ratione excurrenti ratione tempo-
ris sunt, quando in principio morbi bi-
liodis, hoc biliosus obderuntur: si vero in
morbo bilioso fluxio esset pituitosa, vel
melancholica, esset excretio symptomati-
ca ratione excurrentis, quæ semper in octo, &
nunquam in quatuor diebus.

In Horophonte adolescentem robustissi-
mo in quarto apparuerunt urine nigre,
& extrema frigida, & in quinto feces ni-
græ: & que in eodem die omnia fuerunt
exacerbata cum signis lethalibus, quæ reue-
ra ostendebant mortuum in septima: sed
quia in quinto lenis rapit innumescere, &
magnam partem prætorum humorum reci-
peret ideo neque in septimo, neque in nono
obiit: quia (ut in insuadet Galenus) præ-
tor humores in octava die in veramque ti-
biam confluxi sunt: non in vndecima:
quia in noua dies sudauit, & sudores in die
impari semper boni: ergo debet termi-
nari, & iudicati ad salutem quatuordecima
die: sed quia una pars prætorum humo-
rum confluxa erat in veramque tibiæ, &
alia pars relicta fuit in vena: ideo totidē
relinquebantur dies pro absoluenda illo-
rum coctione: ergo vel in decima sexta vel
decima septima, vel decima octaua, vel deci-
manona, vel vigesima erat in iudicium: non
erat expectandum iudicium in decima sex-
ta vel decima octaua, vel vigesima, quia
exacerbationes maiores fuerunt in die im-
pari: non in decimanona: quia nunquam
aliquis ex putrida febre mortuus est, vel sa-
natus in decimanona: ut Hippocrates &
Galenus obiterunt in filia Eurianactis,
quæ licet mortua sit decimanona, inquit
Galenus in commentis huius historie nō obijisse
ob illum morbum, sed ob destillationem,
& tabem, qui duo affectus, ut ait ordinem
criticorum dictum peruehant: quare Ho-
rophonte fuit iudicatus ad salutem die de-
cime septima.

Quem eandem mirantes Galenus dicit Ho-
rophontem fuisse sanatum præter ratio-
nem, & ob maximum robur: habuit enim

varia signa lethalia, nempe extrema frigi-
da, urinas, & feces nigras, & sordiditatem
postquam fuerit biliodis fierent repositi.

Ex hoc casu colligimus, morbos fluxio-
na periculis ob robur prætorum sustine-
re formam humorum non exalisse: tuncque
beneficere, quando adduntur hæc duo, nempe
robur vitæ, & motus symptomatiæ ra-
tione temporis mixti cum criticis: quæ
duarum conditionum sunt in causa, ut non so-
lum iudicetur ad mortem, vel in aliud rem-
pus protrahatur, ut dictum est de Sileno:
sed etiam ut morbi sui natura mortales
remouentur ad salutem: ut in Horo-
phonte.

Hinc experientia patet, quod signa mor-
talia tum ob robur, tum ob motus sym-
ptomatiæ mixti cum criticis possint ef-
ficere salutem, & nihil mali indicent.

Colligimus tamen ex propositis histo-
rijs, & ex alijs ab Hippocrate narratis, ut
plurimum in morbo iudicari, quæ sunt morbi
perpetuati, qui peracuti, qui acuti, cui
die, & inde quis victus conuenire debet
in principio morbi, quoniam non præcognito
de nomina dignitatis in acutis iacta est alia.

Primum colligimus, morbum fore pe-
peracutum, & argumētum salutis tractandum,
si grauissima symptomata in primo vel se-
cundo die appareant: ut in casu Phreneti-
ci, qui tertio die mortuus est. Idem col-
ligimus in casu Erasmi, qui mortuus est
die quinta, & non quarta: quia inquit Ga-
lenus primum diem fuisse quietum: in
hoc casu in secundo die tutius prævidens
possamus terminum perperacutorum, quam
in primo: sicut confirmat Galenus 3. meth.
cap. 3. his verbis: „Ego verò nec in om-
nibus ægotantibus facior exactè me scire
in primo die affectum: ergo in se-
cundo die tutius prævidebimus & affe-
ctum, & vigorem.

Secundum præceptum, quod ex propositis
historijs colligi potest, quod grauissima
symptomata in tertio & quarto indicent
morbum esse peracutum non exactè: il-
lumque iri iudicatum in fine prima septi-
mane, ut coningit Philisco, Vxorī Do-
medæ, & Adolescenti decumbenti in for-
mendacium: hosque morbos tractari meli-
literato, vel iustulo pariter pulzari: qui agis

nostratibus solum mellactatum teuera sustinere non potest.

Tertium si exacerbationes sint maiores in die pari: in pari egrum iudicatum ita ex Hippocrate dicendum est; quare ex his non solum colligimus in qua septimana sit terminaturus morbus, sed etiam quod die.

Quartum preceptum est, quod robur, & motus symptomatici possint in longum protrahere morbum, qui sua natura sit brevis, atque ob robur morbus mutet formam, videlicet, ut ex petacuto fiat acutus, ut contingit Hypophonti, qui morbo petacuto correptus ob robur incidit in acutum ad salutem tandem terminatum.

Quintum si tertio die appareant signa lethalia, corpore existente robusto, nullo modo sequitur mors die quinta, sed iudicium potrahi potest ad septimum, ut contingit Adolescenti decumbenti in foro mendacium, qui in tertio habuit extremam liquidam, quod est signum omnino exitiosum, & indicans moriturum in quinta: tamen ob robur mortuus est in septima.

Sextum preceptum est, quod nemo indicetur ad mortem, vel ad salutem die decima nona: licet filia Eurianactis decimam nona fuerit indicata, id evenisse (Galenus docet) propter destillationem & tabem, qui affectus peruenire solent criticorum diem ordinem.

Deinde habemus decem signa indicantia morbos longos, vel breves, quae desumuntur ab ipso Galeno 1. de differentiis feb. vnde decimo, secundo de crisi bus vnde decimo, & secundo praefig. comm. 28.

Primum signum morbi longi desumitur ab humorum copia.

Secundum a lentore.

Tertium a crassitie.

Quartum a virtutis imbecillitate.

Quintum ab angustia meatuum.

Sextum a loco affecto: sicut si ilium est affectus, morbus longus erit.

Septimum ab erroris commissis.

Octavum a temperatura: quia frigida longum: calida breuem indicat morbum.

Nonum ab aetate: senes enim longum, iuvenes breuem.

Decimum ab anni tempore, autumnus & hiems longum pollicentur morbum: aestas vero & ver breuem, quia oppositum eadem est disciplina. Ex aliquorum signorum syndrome possumus colligere longitudinem, vel brevitatem morbi.

Deinde morbi brevitatem, vel longitudinem colligimus à sex rebus non naturalibus, ut pote ab aere crasso, vel frigido: longus morbus sit à tenui brevis à crasso: multum, crasso, & frigido oritur morbus longus à tenuibus brevis: somnus longus morbum longum, vigilia vero breuem facit: motus breuem, quies nimia longam, animi passionem, ut iraror & melitior longum, ira breuem praecellunt.

Præterea, ut distinctius omnia declararetur Galenus 1. praefig. comm. 28. dicit febrem esse longam ob tres causas, videlicet vel ob particulam aliquam corporis male affectam, vel ob errores commissos: vel ob humores crassos, & viscidos.

Libro vero 2. de crisi bus. r. r. dicit, fieri longos, vel breves ob quatuor causas, quae dependent, vel à loco, vel à materia, vel ab affectu præter naturam, vel à facultate. Secundum vero de differentiis febrium vnde decimo dicit fieri longos ob quatuor causas nempe vel ob materiam multitudinem, vel ob crassitatem, vel ob imbecillitatem, vel ob angustiam.

Quæst. 19. Ab eis multum tenuis si plenus, & an paucis plenus dici possit tenuis.

Queritur, an eibus tenuissimus copiosè sumptus videlicet cum appetitu sit victus plenus, & an paucitas pleni possit dici tenuissimus, veluti si quis drachmam tantummodo porcinæ carnis in cena sumeret & nihil aliud; queri solet an dici possit victus tenuissimus.

Ex una parte Galenus in eodem. huius aphorismi vult, quod tota pulchra hordeacea, si paucæ sumatur, sit eibus tenuis exquisitè. Ex hac auctoritate plurimi colligunt, quantitatem ciborum mutare victus differentiam: nam dicunt, paucissimè victus pleni esse tenuissimum, & tenuissimè multum copiosum esse victum plenum.

Ex alia parte nos agnoscimus, & experientia suffulget, quod si inuenimus auctoritate Galeni 8. meth. 2. & 3. de facul. nat. 4. afferentis, cibum plenum in quibus minimis quibuslibet generis vitæ tenuis cibi: quia 8. meth. citato habet hanc verba: In pane, ovo, & carne esse duas partes, scilicet viliam, & nutriti- lem: viliam (inquit) plurimum nutrit, & in ventriculo febricitantium, cum diffi- cultate concoquitur: atque dum coquitur, deinde in venis coctionem non absoluit: reddit rationem, quia pars viliis panis, cuius, & carnis in febricitantibus ipsam- matur, & adurit: inutili verò & ex- mentolam, aut, non esse frigidam, & humi- dam, sed adrem, modicam, & ad alimentum- factam, & exiguam: quare inquit, pro fe- bricitantibus esse eligendum alimentum frigidum & humidum, ut est, pistana, & non oleosum, & pingue, & panem.

Valent igitur qui in febris, acutis præbent ovi, carni, & panem, & c. Præterea concludimus, quod nequum, nec, quarta ovi pars assumptis, si vitæ ita reusificati sunt quatuor, scilicet, pistana collata. Immo ex ipso Galeno 3. de argu- mentis colligimus, difficultus, concoqui in ventriculo febricitantium, quartam par- tem ovi, quam integrum ovum, quia vi- dum non coquitur, nisi ventriculus illum amplectatur: sed sic est, quod ventriculus non potest amplecti minimam ovi, por- tionem, quo si vi, igitur quantum sparsa in- tra inter cibum, & ventriculum: quibus relicta, cibus in ventriculo manet crudus.

Quod verò citius concoquatur pistana ad duas vel tres libras, quam quæ, & citius digeratur quarta pars ovi, quam in- tegrum ovum, confirmatur experientia: quia si in alembico essent due libras cre- moris, pistanae facillime assilari, possent: si verò in eodem vase pro insillatione po- neretur ovum, difficultis esset insillatio, & si quarta pars ovi diffunderetur: quia ante- quam in vapores esset convertita, combu- reretur. Quando verò Galenus dixit, pistana esse vitæ exquisitè tenuem, si pan- ca sumatur, dicimus Galenum non fecisse transitum ab una in aliâ, alimenti spe- ciem: sed permanisse in considerataque

classe hordei, dicto de vitæ cremore esse vitæ tenuem exquisitè, & pistana, item esse vitæ tenuem, quidem, sed non exquisitè: si vero pauca, pistana sumatur, dicimus autem, valere, quan- tum valet magister, & magis copia, quæ ten- men talis sit, & commode possit à ventri- culo amplècti, & in venas transire.

Quare collatur illi medicis, qui dicunt, ita esse cibum, tenuem, viliam, vel duas annulas mortanas, vel quassam puli par- tem, vel pingem excocturam, sicuti est libra cremoris hordei, qui in acutis morbis est proprius cibus, & non, panis excoctus, quo venosus, nullusque, quid etiam ma- xime Hippocrates reprehendit primo de ratione vitæ, in acutis, & in viliis habet hæc verba, in acutis panis non datur, sed solum pistana: sed, factio, austero panis dari potest. Paulo infra Hippocrates lo- quens de pane, cur in acutis non conue- niat dicit, acutis, panis neque hume- ctat, neque sperat: addimus, sed in acutis, & humefare, & scire seu incidere, vel, de, erigere est, oportet, & ergo panis in acutis non conveniet, quod à papali, obstat.

De conditionibus acutorum. Q. 4. T. 20. De conditionibus acutorum. (notandum) illi morborum.

Quo ad conditiones acutorum, mor- borum Galenus videtur varius: quia 1. de diebus decretis, 2. & 3. de diebus decretis, cap. vltimo, proponit tres conditiones acutorum, quas desump- sit ab Archagiae. Prima, quod omnes acuti sint celeres. Secunda, quod agant cum impetu. Tertia, quod sint periculosi per hanc postremam conditionem exclu- duntur ephimeræ, & febres intermit- tentes.

Secunda dubitatio: ex alia parte Gale- nus 1. de crisiibus cap. 16. & 1. de diebus decretis, cap. vltimo, inquit, dari febres acu- tas, in quibus non subest periculum: ergo tertia conditio non videtur necessaria: ideo Altimarius motus huius auctoritatis negat, quod omnes acuti sint periculosi.

Nos autem respondemus acutos per- se, & ratione sui esse periculosos: tamen virum

virium robustatum non esse periculosos.

Tertia dubitatio exoritur: quia Galenus 2. aphorismorum 19. proponit duas condiciones acutorum morborum: Prima quod celeriter indicentur. Secunda quod acuti statim magnitudinem habeant. Quare præter tres erit quarta conditio, quod sc. acuti sint morbi magni. Ex altera parte non videtur, quod omnes acuti habeant magnitudinem: quia Hippocrates 4. de ratione vic. tex. 19. vult in acutis sanguinem esse detrahendum, si morbus fuerit magnus: ergo non omnis acutus erit magnus.

Solutio desumitur à eod. Graeco: quia dū dicit Hippocrates loco citato: si morbus videatur magnus, dicit *ὁρμηδὴν*, idest vehementem, & non *μέγαν*, idest magnus: omnis enim vehemens est magnus, sed non vice-versa, nemis magnus est vehemens. Valesant illi, qui ex hoc loco Hippocratis 4. de ratione vic. in ac. 19. colligunt magnitudinem morbi indicare veni scilicet: quia Hippocrates loquitur de morbo vehementi, qui valde differt à morbo magno.

Quarta dubitatio quo ad verborum explanationem dicit *ἐν τοῖς μακροῖς καὶ ἐν τοῖς βραχέσι* idest in longis passionibus, & non in longis morbis: sed sic est, quod morbus acutus non est passio: quia passio significat rem in fieri: morbus verò significat rem in facto esse, vt docet Galenus 2. meth. 2. & 1. de loc. aff. 3. vbi vocat dispositionem morbosam *διαθεσιν*, diathesis est in facto esse, & non in fieri.

Respondet Galenus huic dubitationi 3. aphor. 18. fuisse in usu apud antiquos, morbos tamen chronicos, quam acutos vocari passiones.

Per morbos longos intelligit morbos, qui excedunt quadragimum diem: quia licet acutorum terminus sit vigesimus dies, nihilominus, si perdurent vsque ad quadragimum, dicuntur acuti, vel quia sint ex decidentia acuti, vel quia ipsi acuti post vigesimum pagellam sua diminuantur, vt omnino desinant in 40. die: si vero ultra quadragimum excurrant, verè chronici vocantur, seu temporanei, qui videlicet temporis cursu longiori terminantur: chronicus enim significat temporaneum.

Et in acutis vbi non convenit. Dicit Hippocrates in aphorismo vichum tenuem & exquisitum in acutis vbi non convenit esse fallacem.

Discrepant auctores quid intelligat Hippocrates per morbos acutos: morbi enim acuti multiplices sunt: dantur enim morbi acuti qui terminantur in primis quatuor diebus, qui vocantur peracuti: dantur acuti, qui terminantur in fine primæ septimanæ, qui vocantur peracuti: dantur acuti exacte qui desinent vsque ad decimumquartum diem: dantur acuti non exacti, qui excurrunt vsque ad vigesimum diem: & acuti ex decidentia, cuius terminus solet esse quadragimus. Queritur de quibus acutis intelligat Hippocrates:

Capidaceus, Paretnos, Bressanus, & alij plures per morbos acutos, in quibus non convenit vichum tenuem, & exquisitum (qui est succus pituitæ) intelligunt a vros ex decidentia.

Horum interpretatio non potest defendi: Galenus in comm. habet hæc verba „ Quod adiectum est sermoni de acutis, in quibus non convenit, dicitur propter peracutos: Græca verba hæc sunt „ *διὰ τὸ ἐν τοῖς ἀκριβοῦσι καὶ ἐν τοῖς λεπτοῖς*: ergo per morbos acutos non intelligit acutos ex decidentia.

Deinde si per morbos acutos intelligeret acutos ex decidentia. Hippocrates fuisset superfluous: quia acuti ex decidentia sunt morbi longi: satis enim fuisset Hippocrati, si dixisset in morbis longis vichum tenuem, & exquisitum esse fallacem.

Causa erroris istorum fuit Leonicenus, qui verbis Galeni addidit particulam negatiuam, hoc modo „ Non esse dictum propter morbos acutos, quæ particula negatiua in Græco eod. non reperitur.

Causa erroris Leoniceni fuit, quia Galenus statim subdit hæc verba „ De peracutis verò mox dicemus: ex his inferbat: ergo non dixit propter peracutos.

Hæc mutatio verborum Auctoris non est admittenda, quando optimus sensus à Auctoris verbis colligi potest: quādo enim dixit de peracutis mox dicemus, intelligere possumus fuisse dicemus: ideo per acu

ros ubi non convenit victus tenuis, & exquisitus, qui est cremor ptisanæ, dicimus Hippocratem, intellexisse perperacutos, & peracutos, in quibus victus tenuis, & exquisitus non convenit: quia est nimis plenus.

Similiter per acutos ubi non convenit victus tenuis, & exquisitus dicimus Hippocratem intellexisse quoque acutos non exacte, qui excurrunt usque ad vigesimū, in quibus morbus cremor ptisanæ est nimis tenuis: immo hic victus tenuis, & exquisitus, si vires sint debiles, non conveniet morbis acutis exacte: quia solum conveniet morbis acutis exacte, supposita virescente robusta.

Hippocrates miro artificio dixit, victum tenuem, & exquisitum id est cremorem ptisanæ in acutis ubi non convenit, esse fallacem: quia hæc dictio fallax indicat, & posse, & non posse convenire, & potest etiam in peracutis eadē ratione victum labentium, ut dicit Galenus in comm. non potest continere ratione morborum peracutorum: quia in peracutis cremor ptisanæ est nimis plenus: itaque valeant hæc consequentia, est fallax victus tenuis, & exquisitus: ergo non necessario, & semper nocet: ergo interdum poterit convenire, quando videlicet vires magis possent ad indicandum, quam morbus peracutus ad prohibendum. Quod vero ita sit patet ex Galeno in comm. ubi inquit „ si in peracutis, viribus non fidamus, succo ptisanæ utendum.

O quam artificiosus verbi usus est Hippocrates & quam inaccessibili, & felici brevitate nobis insinuat per illā dictionem *οπαλποι*, victum tenuē & exquisitum eadē ratione, & non convenire, & aliquando iuvare, & aliquando nocere respectu diversorum. In toto Ioanne Scapula, vel lingue Græce thesauris non invenietur dictio aliqua, quæ significet posse, & non posse convenire respectu diversorum, nisi *οπαλποι* id est fallaces: quare per *οπαλποι* perperam interpretantur periculosæ, quia hæc dictio periculosa non habet illam vim, qua ostendi possit, victum tenuem, & exquisitum convenire, & non convenire, & iuvare, & non iuvare posse, ut dictum est.

Quinta dubitatio ex verbis Hippocratis oritur, dum dicit, victum tenuem, & exquisitum non convenire in morbis longis, quod videtur reluctari experientia: quia morbus gallicus est longus; tamen victu tenui tractatur, nempe passula, amygdalis, & biscocto, qui victus in illo morbo est saluberrimus.

Respondemus, amygdalas, & passulas cum biscocto non esse victum exquisitum, tennem: quia victus tenuis ex Galeno in comm. est minuens vires, sed, sic est quod passula, amygdalis, & biscocto vires conservantur, quales erant in principio: hæc ratio in morbo gallico propositus victus est æquis vires, & non minuens. Præterea in gallico morbo cōceduntur ossella ex carne vitulina, quæ pertinent ad victum plenum. Deinde morbus gallicus non est longus, quia mensis spatium sanari potest, nisi sit omnino inveteratus. Postremo notandum, Hippocratem in aphorismo asserere, victum tenuem exquisitum, in morbis longis esse fallacem: ergo non ex necessitate nocere, quia dictio fallax significat posse convenire, & non posse convenire habita relatione ad diversa, ut dictum est.

Sexta dubitatio, non videtur quod victus exquisitus tenuis conveniat in morbis longis: quia Avicenna in morbis longis vitur, victu tenuissimo: sicuti lib. 4. fen. 1. ubi, agit de cura quartana, in qua præcipit, victu tenuissimo utendum usque ad tres hebdomadas. Similiter lib. 3. fen. 2. ubi agit de paralyti, in cura paralyti vitur victu tenuissimo, sicuti est aqua hordei, & aqua mellis per spatium trium dierum: Immo subdit, si paralytici hunc victum tenuissimum tolerant, illo esse utendum usque ad decimum quartum diem. Denum Avicenna lib. 3. fen. 14. loquitur de cura ascitis vulgaris, in principio esse utendum victu tenuissimo: quare si quartana paralyti, & ascitis sunt morbi longi, & diuturni: ergo in morbis longis luctandus erit victus tenuissimus, quod est contra aphorismum.

Respondemus, esse magnam differentiam inter victum tenuem, & victum tenuantem, ut docet Galenus lib. de anuria victus ratione cap. 1. 2. & 8. & in hoc

hoc aphorismo : vinum enim album attenuat, tamen inter victum plenum cannumeratur. Posita hac distinctione Respondemus, Avicennam vltim fuisse victu attenuante propter humores crassos, & viscidos, qui obseruantur in quartana, paralyti, & ascite propter obstructions, & eouique Avicennam vltim fuisse victu attenuante, quousque natura ferre potest : quia subdit ipse Avicenna „ Natura non ferente victum attenuantem confugendum esse ad carnes, & ouia. Vel Respondemus Avicennam proposuisse victum tenuem, & attenuantem quatenus indicatur à morbi causa, & non à virtute.

Septima dubitatio oritur ex verbis Hippocratis, quia dicit, victum exquisitè renum esse periculosum : si periculosus, ergo reijciendus : quia Galenus 14. meth. 1. j. semper laudat illos tres Asclepiadis scopos, videlicet cito, tuto, & inouandè esse n. edendum. Quare si victus tenuis, & exquisitus non est tutus, est relinquendus.

Respondemus esse periculosum victum tenuem, & exquisitum vbi non conuenit, nō tamen esse periculosus in morbis acutis exactè, dummodo vires non sint debiles : quare victus tenuis & exquisitus potest dici salutaris etiam in acutis exactè, dum vires admodum languent „ sed si vires persistant in suo robore, nullus victus in acutis exactè magis potest conuenire, quam victus tenuis & exquisitus, qui est tremor p.issanz hordeaceæ.

Sed circa Galeni commentum in hoc duo occurrunt consideranda dubia.

Octaua dubitatio dicit Galenus in cōm. victum plenum augere vires : mediocrem victum vires conservare : quod non videtur : quia ex Galeno 1. de tuen. sani. cap. 2. vires à principio generationis vlt. que ad obitum semper diminuantur : scus nisi hoc esset, essent immortales : quare neque victus augens vires, neque conservans dari potest : sicut enim lumen nocturne semper oleum depascitur : sic calor nocternaturalis vitrum substantiam absorbit, unde senectus & mors.

Respondemus, calorem naturalem dupliciter conservari, vel penes substantiam caloris : & hoc modo calor nec potest au-

geri, nec conservari sicuti erat prius : quia semper minuitur : vel penes quantitatem ex alimento ortam, & hoc modo potest augeri, & conservari : augetur enim post somnum, post cibum, post vini generosi portionem.

Martilius Ficinus in suo argumento Athlantici Platonis, proponit pulcherrimum exemplum, vnde colligimus, quomodo caloris substantia semper, & in dies magis diminuat, tale semè est : accipitur doliū mero pleno extrahaturque quotidie vini ephiala : deinde alia aqua ephiala illic infunditur : ait, in doliō etiam post multos dies servati eandem vini quantitatem, sed non eandem vini substantiam : si nos quotidie amittimus aliquid substantiæ nostræ, conservatur tamen eadem quantitas, & eadem qualitas caloris saltem ascitij, dum corpus nutritur, vel agitur : non tamen eadem calidi innati substantia.

Nonā dubitatio : Galenus in comm. huius aphorismi, & primo ad Glauc. cap. 10. dicit, vires validas in acutis indicare victum tenuem, & in peracutis inedia m. Ex alia parte Hippocrates aphorismo 14. huius sec. vult, vires validas indigere copioso alimento, vbi dicit „ Qui cresunt.

Respondemus, vires dupliciter considerari, vel in sanis, vel in aegris : in sanis vires quanto sunt validiores, tanto plenior cibum expostulant : In aegris verò totum oppositum, quia aegri quanto sunt validiores, tanto tenuiorem indicant cibum. Hippocrates aphorismo 14. consideravit vires in sanis, & in his, qui cresunt, qui habent plurimum calidi innati : ideo inquit copioso indigere alimentis : egent copioso alimento, tum ratione virium, tum ratione fluxus conuulsi ipsius substantiæ. Ecce quod vires valida validum exjeunt alimentum, & debiles debile : hæc ratione si quis possit digere 30. uncias alimenti, & sumeret solum 49. temporis spatio tabesceret, & propter laborem tandem interiret.

Præterea, quod vires valida in aegris (de quibus Hippocrates in hoc aphorismo intelligit) indicet victum renum, patet ex Galeno 1. de ratione vic. in ac 44. vbi

inquit, omnem nutritionem morbum augere, & omnem nutritionis defectum morbum minuire. Patet similiter ex Galeno lib. de opt. sec. ad Trasylb. cap. 43. vbi inquit, morbum contraindicare alimentum, idest prohibere alimentum.

Insuper Galenus in hoc comm. dicit, cibum vires conferuantem in acutis morbis esse morbi agnificum. Præterea Hippocrates lib. 7. aphorismorum 61. habet hunc aphor. „ Si quis febricitanti cibum præbeat, quem sanis, valenti robur, & ægrotanti morbus fit. Ratio aphorismi colligitur ex eodem Hippocrate, 2. sect. aphorismorum 10. vbi inquit „ Imputa corpora quanto magis nutries, tanto magis lædes. Parimodo Hippocrates 2. sect. aphorismorum 17. habet „ Vbi alimentum præter naturam plus ingestum est, hoc morbum facit. Postremò quanto magis morbus viget, tantò magis cibum prohibere oportet. Hinc Hippocrates aphorismo 11. huius sect. ait, in accessionibus abstinere oportet, atque Aulcennas 4. 1. cap. 1. inquit, quando natura est occupata in maturatione humorum, cibus omnino prohibetur.

Cæterum ex tribus historiis Hippocratis præcipue colligimus, cibum in paroxysmis, seu quando viget morbus, non esse præbendum, ac dum præberet ægrum intemperate.

Prima historia est illa, quæ proponitur ab Hippocrate 1. epid. 3. 29. de ægro in nominato, qui decessit è viuist quia cognauit calefactus, nempe quando urgebat paroxysmus, idest in principio augmenti, & principio status paroxysmi. Alia historia est de Filia Platonis, quæ mortua est ob eam intemperantiam. Tertia est de filia Euryanactis (de qua Hippocrates mentionem facit 3. epid. 1.) quæ in principio paroxysmi comedit vix racemum, & ob hoc erratum incidit in delirium, & inde moritur. Ecce quomodo vires in ægris in accessionibus, vel dum viget morbi nihil cibi indicent, dummodo possint ferre in ediam.

Rursusque qui ad extremum deuenit temerarius, grauis est. Hæc est secunda pars aphorismi, in qua concludit, victum ex-

tremit tenuem, idest ieiunium esse graue, & molestum, supple. quibus non consentit. Capimæus putat per extremè tenuem intelligere exquisitè tenuem, sicuti est etiam mor. pituitæ, quemadmodum Hippocrates intellexit in prima parte. Sed quantum recedat à vera intelligentia verborum Hippocratis paulò infra decidimus.

Decima dubitatio exoritur quia Gal. meth. 13. ait virtutem in acutis & omnibus morbis omnium primam custodiendam esse: ergo non solum ieiunium est graue, & molestum, sed exteriosum, quia vires per ieiunium non possunt consistere, vnde ægri moriuntur.

Respondemus, Hippocratem in hoc aphorismo intelligere de robustis, in quibus ieiunium nec graue, nec molestum est: dñ vero Galenus dicit, virtutem omnium primam esse custodiendam, intellexit de languida, & non de robusta.

Vndecima exoritur dubitatio quia diximus Hippocratem per victum extremè tenuem intelligere in hoc aphorismo ieiunium, quod non videtur, quia Hippocrates appellat ieiunium victum extremè tenuissimum, & non extremè tenuem: magna est differentia inter extremè tenuem, & extremè tenuissimum. Vocatur ab Hippocrate ieiunium victus extremè tenuissimus: quia in ieiunio, licet nihil omnino sumatur, ratione petuitur, quæ conuertitur in bonum nutrimentum, dicitur victus.

Respondemus ad dubitationem (ab alijs ante me, quod sciam non solutam) & responsio colligitur ex recta intelligentia verborum Græcorum, dum Hippocrates ieiunium vocat victum, qui ad extremum tenuitatis deuenit his verbis *ἐν τῷ ἐκτῷ ἀσθενέσει*. Articulus *ἐν* significat extremum, seu ultimam partem latitudinis tenuitatis: namque articulus semper significat rem definitam, & completam: dixisset *ἐν ἰσότητι* sine articulo non significasset ultimum terminum, qui est ieiunium: extrema enim tenuitas habet latitudinem, sicuti etiam extrema plenitudo, quæ (ut diximus superius) habet *ἐν ἰσότητι* & *ἐν τῷ ἐκτῷ*: extrema tenuitas habet *ἐν ἰσότητι* & *ἐν τῷ ἐκτῷ*, *τὴν ἐκτῶν* est ieiunium.

quia

quia est ultima pars tenuitatis cibi; in hoc aphorismo additus est articulus *et* ergo per extremè tenuem victum Hippocrates intelligit ieiunium, & non victum exquisitè tenuem, qui est cremor ptisanæ.

Hinc valde recessit ab aphorismi intelligentia Capivaccus, qui putabat, Hippocratem in hac secunda parricula aphorismi non loqui de ieiunio, sed de victu exquisitè tenui, id est de cremore ptisanæ, sicuti est locutus in prima parte, itaut apud Hippocratem idem sit victus exquisitè tenuis, & extremè tenuis. Sed si Capivaccus perpenderit Græcæ verba in hunc errorem non fuisset lapsus.

Dicit victum exquisitè tenuem id est ieiunium esse græcè; vox Græcæ est *κατα*, quæ id est difficiles *πρακται* sunt difficiles agrotis, qui audientes quatuor dierum spatium in morbo perpetuato esse ieiunandum, terrentur: sunt difficiles medico imperanti habere extremam cibi tenuitatem, quia si eger morietur, medicus trahitur in culpam, licet fortasse obassisterium, vel agroti erratū id euenisset: esset difficile, si prescriberetur ieiunium, ubi non convenit, nempe si vires essent debiles, si morbi essent peracuti non exactè, vel acuti exactè, vel morbi essent chronici, in quibus ieiunium nullo modo convenit, licet vires sint robustissimæ.

Cam igitur Hippocrates in hac secunda parricula intelligat de ieiunio, videndum est, quænam sint corpora apta, & quæ inepta ieiunio: namque plurima sunt corpora alioquin robustissima: quæ in morbis exactè peracutis, si ieiunio tractarentur, interirent.

Galenus loquitur de corporibus ieiunio ineptis 1. de ratione vic. in ac. 44. Nos verò ex Hippocrate & Galeno colligemus omnes condiciones, ob quas corpora profunt, vel nō possunt ieiunium ferre: decem igitur reperio in Galeno, & Hippocrate.

Quæst. 21. De conditionibus corporum, quæ sunt accommodata ad ieiunium.

Prima est complexio frigida, quæ facile ieiunium fert: quia in hac complexione minor alimenti resolutio fit. Hac

ratione calidi & siccī, vt. plethocoli, qui sunt illi, qui abundant amarā bile, non sūt tractandi ieiunio, secus in hecticam elabuntur: sicuti Galenus 8. meth. ostēdit contra medicos diatritarios, qui spatio trium dierum ieiunio tractabant plethocolos febricitantes, atque paulo post in hecticam incidebant, & moriebantur. Similiter pueri, quorum temperamentum est calidum, egent plurimū alimento, quia maxima à calore puerorum sit alimenti resolutio. Primò modo senes decrepiti sunt inepti ad ieiunium: quia vt dicit Orbasius eorum pectus est vitreum, quæ non potest superari ab illorū calore, ideo sæpe cibi sunt reſectendi: unde si, quod senes febricitantes facillimè moriantur: quia eorum natura cibo frequenter diuertitur, & deinde victoria se tenet ex parte morbi.

Secunda conditio corporis apti ad ieiunium est corporis densitas, & virtus aliqua ex parte valida. De corporis densitate Galenus lib. de cibis bonis & mali succi cap. 10. & Hippocrates lib. de salubri dieta tex. 19. inquit, corpora densa non ita resoluuntur.

Tertia conditio est consuetudo pauci cibi, sicuti obseruauimus in Aloyſio Cornelio, qui lib. de propria salubritate refert, se diutissimè sanum conseruasse sumendo vnius dici spatio 12. vncias cibi, & 14. vncias vini. Immo refert se consilio agnoscitum, & medicorum, qui tam rigorosam dietam damnaſe, sumpsisse quatuordecim vncias cibi & 16. potus, ob quam mutationē refert paulo post in maximā febrem incidisse, quæ de pulsā reuersum ad consuetam alimentum quantitatem saluberrimè vixiſſe viſque ad annum setē genēsimum.

Quantum possit consuetudo offendit Hippocrates & Galenus 2. acutorum 20. ubi dicunt, melius esse in victus ratione solita, licet sit vitiosa, persistere, quam subito ad meliorem victus rationem transire. Galenus in comm. inquit, si transitus ad insolitos cibos nocet sanis, quanto magis ægris. Valeant igitur medici dum in ægris vtuntur cibis valde insolitis, quia inde maximum illis nocumentum inferre possunt.

Quarta conditio corporis apti ad ieiunium

nium ferrentium, est regio frigida & humida.

Quinta, ut ea ventriculi sit validum & non ita facile dissolubile, sicut erat illud Diodori Grammatici, qui ex Galeno lib. de viena sec. ventriculo existente unico, bilis uellicabat os ventriculi & statim in epilepsiam incidebat: sumptus vero cibis omne malum, summocibat. Quod vero corroborato ore ventriculi cesset vertigo; seu epilepsia, potest probari per ipsam practicam: quia sumptus diastoni paulillo parati cum cinamomo, & saccharo, cessat predictus affectus. Parimode solet interdum reddi os ventriculi invalidum ob flatus, ob quos in lipothymiam incidunt. Quod vero flatus hoc malum efficiat, confirmatur quoque per ipsam practicam: quia in hoc casu vltus tripherie satacenice perstantissimo est remedio.

Sexta conditio, qua dignoscitur corpus dispositum ad ieiunium, est, si alimenta, quibus viuant, sint coctu difficilia, quia illorum usu diu manere possunt sine cibo. Referunt de Hispania, qui in propria regione parum comedunt, quia totum alimentum non breui spatio coquuntur, & resoluntur: dum vero in Italia, vel Germaniam se conferant nonnulli à mane ad vespas comedentes vix famem amovere possunt: causa est alimenti varietas. Triticum Hispanicum ob terræ ariditatem est adeo densum, & durum, ut præbeat alimentum, & validum, & coctu valde difficile: nostrum vero coctu facile. Idem referunt de vino Hispanico, de fructibus, & de oleis. Idem quoque dici potest de Grecia, & de his, qui incolunt meridiana plagam, qui (ut aiunt) ob eandem causam possunt facili ieiunium ferre: quod non accidit apud nos, ubi & triticum, & vinum, & oleum, & fructus, & carnes sunt magis molles, & magis resoluibiles ob regionem molliorem, & temperatorem.

Septima conditio, quæ sint senes in primo senio: quia ex Hippocrate in hac prima sec. aphorismo decimo tertio habetur: Senes facillime ieiunium ferunt: per senes intelligit senes in primo senio: quia Gra-

ec distio est *γυνή*, per gerontes Graeci omnes intelligunt senes in primo senio: sunt enim facili ieiunium, quia abundant pituita naturali, illamque commodè convertunt in bonum alimentum: si vero in vltimo senio abundant puritas vitæ, quæ non potest converteri in alimentum: ideo sepe nutriendi sunt.

Octava, quod vena sine hinc, & sanguine referta.

Nonia, quod virtus sit valida, & non facile resoluibilis.

Decima, quod corpora non videntur pluribus laboribus, & exercitiis, quia alimentum facile per moderatæ exercitiis sumitur: Galenus enim lib. de alimentis cap. 2, loquens de rusticis, qui post paucum cibum ingestum illis laborant, habet hæc verba: „Carnes exinanitæ rapiunt ex ventre succum non solum semicoctum, sed aliquando omnem, & eradunt, cum à cibo fatigauerint: & ob hanc causam morbo gravissimis corrumpuntur: interdum tamen minus læduntur, quia post laborem tenet Galenus lib. de ossibus et ossa succidunt in fontem profundum, qui maxime luvit coctionem crudi succi paulo ante attracti, ut in ipso hepate, & in ipsa venis corrumpitur etatim primæ coctionis, quod in rebus sæpe fit, ut animadvertit Galenus lib. de cibis bonis, & mali succi cap. 3, trahit non sit semper vera illa communis sententia, quod error primæ coctionis non corrigatur in secunda.

Vandecim addi potest in his, qui erant, ieiunium non conuenire, sed esse grave, & molestum: quia calor, si cibo priuentur, humidum proprium radicale deperdit.

Nam & repleti ones quæ ad extremum augument graves sunt. Hæc est tertia particula aphorismi, quæ docet, victum extremè crassum esse grauem, & molestum.

Duodecima dubitatio existit, quia Hippocrates in hoc tex. videtur variari in aphorismo precedenti dixit, repletiones extremas esse periculosas in hoc vero aphorismo non dicit esse periculosas sed esse graves. Hæc duæ voces nempe esse periculosam, & esse grave valde differunt: quia non omne grave est periculosum.

Respondemus, Hippocratem in precedenti

denti aphorismo locutum fuisse de sanis, & dixisse esse fallacem, & non periculosum: fallax sanè non semper est gravis: ostensum est in explicatione primi aphorismi, fallax maxime differre à periculoso.

Præterea in hoc aphorismo loquitur de ægris, in quibuslibet extremis semper est gravis, & semper lædit: ideo quia locutus est de sanis dixit, repletiones extremas esse fallaces, quia modò mutant, modò nocent: in hoc aphorismo loquitur de ægris, in quibus videtur extremè crassus semper est gravis. Læso in ægris à duplici causâ dependet, vel à morbo debilitante vires, vel à ieiunio diminvente vires, quæ bene sanis non ita consentiunt: quia licet, & nimiam comedant, & sœvè observent ieiunium, semper simili gaudent sanitate.

De bene sanis loquens Celsus lib. 3. cap. 1. habet hæc sententiam: Homo sanus, qui bene valet, & sui iuris est, nullis obligari se legibus debet: varium debet habere vitæ genus: modò ruri esse, modò in urbe, modò navigare, venari, quiescere interdum, sed frequentius exerceri: subdit: nullum tibi genus, quo populus vescatur, fugere debet: interdum in conuiuio esse, interdum ab eo se retrahere, modò plus iusto, modò minus assumere. Deum nec medicum, nec pharmacopolam consulere: quare homo sanus videtur varietate roboratur, & minus obnoxius redditur ægritudinibus. Addit quoque Celsus: reliquis verò qui sanitatem querulam habent in exquisito victu cuique permanendum, quousque ad roburam pervenerint: hæcenus Celsus.

Sed longè meliori doctrina suffultus Galenus, quam Celsus, qui 8. meth. cap. ult. loquens de corporibus saluberrimis, nempe de iis, qui sanitate fruuntur locustis, extremas, & frequentes mutationes potius timere debent, quin temporis cursu corpora bene sana disponuntur ad ægritudines, & inde ad mortem.

Colligimus, extremas repletiones, & extremas evacuationes esse graves, & molestas, non solum in ægris, sed etiam in bene sanis: quis symmetriam tollitur.

Addimus, extremas repletiones maius

malum efficere posse, quam extremas evacuationes: Id colligimus ex Galeno 2. de ratione vici. in ac. comm. 20. ubi habet hæc Diuinam sententiam: Minus malum est evacuari illos, qui indigent repletionem quam replere illos, qui indigent evacuationem: quia extrema repletio suffocat calorem, & obstruendo auferit vires inferentes ultra instrumentis: extrema vero evacuatio resoluit spiritus, & humores, sed non tollit aptitudinem instrumentorum inferentium spirituum generationi.

Ex quo præcepto colligimus, quantum nostratum medicorum pharisi recedant à veris medicine fundamentis: dum nimium replent ipsos ægros dum saltem in peracutis, quando solum etiam præstant sufficeret concedunt otia, contra expositis, stillaticiumque illud crassum, quod vix in chronicis morbis esse admittendum.

Decimatertia dubitatio occurrit circa Galeni comm. in quo habetur, viscum plenum esse ossa, alicam, & pisces: viscum vero tenuem esse pissinam. Hæc non respondent iis quæ aibi dicta sunt ab ipso Galeno: quia 1. de ratione vici. comm. 27. in morbis acutis lapidat pisces, ergo pisces pertinebunt ad viscum tenuem, & non crassum: quia in acutis tenuis dumtaxat conceditur: loco enim citato habet hæc verba: Si pissina solidierit, dandi sunt pisces saxatiles, ex aqua, portulaceto, oleo, & sale cocti.

Præterea ex ipso Galeno lib. citato, pissina non fit sine piscibus: quia pissina fit ex iure albo, in quo pisces maritimi fuerint cocti: in hoc iure albo piscium dissoluebant antiqui pissinam, quam dabant in febres acutas, & in pleurnide: parumque salis adiciebant, ut conservarent appetitum (Valerius Noster, qui viscum omnino insipidum præbent) ergo si cum pissina dantur pisces, viscus erit plenus: ergo male Galenus in eodem, dum dicit, pissinam esse viscum tenuem.

Respondemus, pisces saxatiles pertinere ad viscum tenuem, non saxatiles ad viscum plenum. Præterea ius album piscium, ex quo dissoluebant pissinam, sancte siue piscium substantia, solamque pi-

sciam qualitatem continebat, hoc sine ut alteraret, & refrigeraret feblicitantes: piscis uero respiciebat.

Decima quarta dubitatio: in hoc comm. Galenus inquit, oua constituere uictum plenum, tamen Galenus 1. ad Glauc. cap. 10. & 10. meth. 3. in tertiana exquisita debet oporū uictuosi: sed sic est, quod in tertiana exquisita conuenit victus tenuis, & exquisitus: ergo oua pertinebunt ad victum tenuem, quod negat Galenus in hoc comm.

Respōdemus, eoum tremulum in aqua coctum ad tenuem victum pertinere: eoumque tremulum conseruare temperamentum symmetrum, habereque vim refrigerandi; hac ratione esse cibum epichorasticum, quod dici non potest de quo cocto in sanguine, uel indurato, quod certe ad victum tenuem nullo modo pertinere uidetur: dicimus tamen non conuenire in peracutis, neque in acutis exalid, sed ad acutos non exalid esse accommodatum.

APHORISMVS QVINTVS.

N tenui victu agri delinquūt, quo fit, ut magis laddur: quicūque enim error committitur, maior in hoc fit, quam in paulo pleniori victu.

Præterea etiam sanis periculosus existis valde exquisitus victus, & constitutus: quoniam errores grauius ferunt: ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo qui sit paulo pleniori magis periculosus.

Intentio Hippocratis in hoc aphorismo est difficillima: illa tamen præcognita facile sensum aphorismi intelligemus. Nos in medium proponemus aliorum sententias, illasque examinabimus, quæ cum reuera de

medico non collant omnia dubia, nouam in medium proponemus, quæ (nisi me fallat) aperit uerum Hippocratis sensum, & omnia dubia de medio tollit.

Vulgaris expositio est, quod Hippocrates in hoc aphorismo admonet semper esse inclinandum potius ad victum plenius, quam ad tenuiorem: curi Hippocrates dicit, agros magis ladi à victu tenuiori, quam à paulo pleniori.

Hæc expositio est omnino aliena à mente Hippocratis, Galeni & ueritate ipsi. Et aliena à mente Hippocratis, quia 2. de ratione vic. 17. habet hæc uerba „ In acutis semper studendum est ciborum demotioni, & non adiectioni, donec methodus manifestetur. A Galeno est aliena, quia eodem comm. 17. habet hæc sententiam „ victus, qui plus est in acutis effluuiis inemendabiles: qui uero minus est emendari potest, ubi paulillum præbendo: quare non solum melius est inclinare ad paulo tenuiorem cibum: sed est omnino attollendum hoc efficere pro salute agrotantis.

Quod uero errata, quæ sunt in victu tenuiori longe facilius corrigantur, quam errata, quæ sunt in victu pleniori, colligi potest ex illa historia à Galeno proposita 10. meth. cap. 13. ubi refert, quædam agrotum ob nimiam inediam præscriptam à medicis Thesalicis ad tantam imbecillitatem deuenisse, ut uix oculos atrolle ret, qui deinde paucos cibos cum uino tenui diluis à Galeno exhibitio sustulit oculos, & sanæ vires fuerunt restituta. Errata uero quæ sunt in victu pleniori non illud emendatur, sed longa inedia & eneuacuatione. Quare victus tenuis non uidetur fallacior paulo pleniori.

Præterea Hippocrates & Galenus 2. de ratione vic. 19. dicunt „ In acutis motibus illos minus ladi, qui accipiunt panem solum, quam qui præstant collatam: & multo magis illos ladi, qui integram possunt accipiunt.

Insuper cibis paulo pleniori in acutis febribus non nutrit, quia non coquuntur: calor enim febrilis impedit: deinde obseruandum est, quod admonet Galenus 11. meth. cap. 15. quod uidelicet cibus, qui non coquuntur, excitat corruptellas, in quibus

bus (ait), aliquid etiam prioris cibi bene cocti euacuat: vel nisi exigentur coarctare, cibis crudus non coctus in ventriculo, vel in hepate maxime auget febrem. Accedit, quod scuti cibus semper diffinit naturam à corruptione cum morbo, & morbus, sit febris, vel alius quævis distrahit naturam à cibi concessionem.

Démum inclinare ad victus plenitudinem est ingredi in pessimam mulierum opinionem, quæ semper dicunt, satius esse pugnandum cum imbecillitate, quam cum ipsa morbo: ob quam opinionem quotidie petunt innumeri mulieres, præp. hac diabolum opinionem persequi inter cunctos suos parentes, suos viros, suos filios, & tandem luunt præcis præcepti intermendo, semineptas: atque in hoc sunt adeo pernitentes, & irrationales, ut à medicis persuaderi non possint.

Ceterum par est, ut videamus quid dicant alij de ratione & sensu ipsius aphorismi: quod quidem est valde vile, quia ex omnibus aliquem fructum colligimus, quævis scopum, si fallor, non tetigerunt.

Antonius Musa vocatus Brethynola ait, Hippocratem in aphorismo non facere comparationem inter vnum victum, & alium victum: sed inter errata, quæ sunt in tenui victu, & in paulo pleniori: ita, & dicit Hippocratem, maiora esse illa errata, quæ sunt in tenuiori, quàm in paulo pleniori. Fallimur quidem: quia Hippocratis aphorismus est in postremis verbis, ubi dicit, ob hoc igitur victus tenuis, & exquisitus paulo pleniori est fallacior. Ecce quod Hippocrates comparationem facit inter vnum & alterum victum, & non inter errata. Deinde adhuc persisteret contradictioni in Hippocrate, qui constanter sustinet 2. de ratione vic. in ac. 37. studendum esse ciborum detractioni: ergo in paulo pleniori victu erant maiora errata, quam in tenuiori.

Salvus Schinus, & ante illum Furfhius dicunt, Hippocratem in superiori aphorismo dimittere tres malas viuenti normas, quibus imperiti medici victabant. In hoc verò aphorismo dignus, Hippocratem aliud tangere errorem, in quem incidebant medici diuturnarij, qui in principio morbi ægros inedia, seu ieiunio macerabant: atque

solum quarto, vel quinto die ægros cibare incipiebant, semper magis in diebus sequentibus augendo ipsum victum. 112

De his medicis Aristoteles. 1. Politicæ, mentionem faciens dicit, quod in Ægypto medici aliquo supplicio afficiebantur: si ante tertium diem ægros cibarent, vel alij auxilij vitarentur. Contra istos disputat Hippocrates 1. de ratione vic. text. 15. & Galenus 1. ad Glauc. cap. 8.

Sed, quod contra istos in hoc aphorismo loquatur, neque somniauit, Hippocrates: quia in hoc loco non intelligit de victu tenui, exhibendo in principio, vel augmento, vel statu morbi: quia de his agit in sequentibus aphorismis, ut ostendimus.

Deinde non tollit apparentem contradictionem, id quod hic dicit Hippocrates, victum tenuem esse fallaciorum, & 2. de ratione vic. in ac. 37. semper, studendum esse ciborum detractioni: videtur, in ac. 37. 113

Trimerius videns in Hippocrate hanc contradictionem, quod scilicet dicat in hoc loco, victum tenuiorem in acutis esse magis fallacem, & 2. de ratione vic. studendum esse detractioni: Respondit victum, tenuiorem esse magis fallacem pleniori intelligi debere, vel in chronicis, vel in acutis.

Posita hac distinctione vult Trimerius, Hippocratem 2. de ratione vic. ergo, intelligisse de acutis: in hoc verò aphorismo de chronicis. Sed valde fallitur, quia in hoc aphorismo loquitur de illis morbis, quibus convenit victus tenuis: sed sic est quod victus tenuis convenit acutis, & non chronicis: ergo de acutis intelligit.

Thadæus Florentinus, & Capivaccus pro solutione dicunt, victum tenuiorem, & pleniorum necessariam considerationem posse, vel respectu totius morbi, vel respectu status morbi: respectu totius morbi dicunt, tenuiorem esse fallaciorum: Hippocratem verò in hoc aphorismo intellexisse esse fallaciorum respectu totius morbi: respectu verò status seu vigoris victum pleniorum esse periculosiorem, & hoc modo dicunt Hippocratem intellexisse 2. de ratione vic. 37. quod, cum acutis semper, studendum sic detractioni, habita relatione ad statum morbi. Hæc Responsio nullo modo potest defendi, quia dum loquimur de victu,

bilibus: quia in hoc aphorismo respicit vires agrosas, & non morbum.

Quo ad verba prima partis dicti in tenui victu per tenuem intelligit tenuem victum ratione qualitatis, & quantitatis: tenuissimum enim, sive potius cibus in maxima quantitate, potest etiam strangulare. Quo patet verò cognoscatur, quoniam quantitas conueniat, id solum coniectura aequi potest: ex Galeno enim lib. de ratione curandi per longum, 21. remedia quantitas est: et artem coniecturalem. sed satis hinc ostendimus superius, non solum remedia quantitatem, sed modum, & virtutis quantitatem, idiosyncrasiam, & conuenientes individuanes, efficere artem coniecturalem.

Quidam per tenuem victum intelligunt tenuem in genere, & recte eundem. Eugenius rejiciebat hanc opinionem hoc argumento. Id in premisis debet intelligi, quod inferitur in conclusione: sed in conclusione inserti Hippocrates de tenui exquisito victu, quod sit salustior, quam paulo plenior in debilibus: ergo in prima parte, ubi proponit premisas, intelligit de tenui exquisito. Errat Eugenius: immo ostendi fecisse, logicè obliuiscens, quia argumentum à genere ad speciem affirmatiuum videtur esse efficacissimum: & est tale in aphorismo. Si in victu tenui in genere peccat agrosus, ergo ratio magis peccabit in victu tenui exquisito: quare per tenuem in prima parte intelligit tenuem in genere: deinde concludit de tenui in specie, secus argumentum nullam haberet efficaciam.

Per paulo plenior intelligit victum tenuem, sed dicit plenior, scilicet ex comparatione inter victus tennes: sic dicimus, succum hordei esse pleniorē victum, quam sit muls, & mulsam pleniorē, quam sit victus exacte tenuissimus: qui ieiunio perficitur: Quare Hippocrates in aphorismo de tenui victu, & non de pleno locutus est.

Galenus in eodem, tradit duas causas, cur errata, quæ sunt in agris in victu tenuiori sit grauiora, quam in paulo pleniori: Prima, quia natura agrosorum ob victum tenuiorem sit debilior: deinde æget

non potest peruenire ad satiam. Secunda causa est, quia dum ægri videntur, vixen tenuiori, faciunt rursus, quæ ad pleniorē quæ mutatio de plibus est maxime molestia: Hinc Philorheus inquit, agrosos offendit ex cibi tenuitate: sed adimas tanto magis offendi, quando magis ægri debiles sunt. Hippocrates lib. de veteri medicina, inquit, si quis coniectam cennam emittat, os valde amaram, fieri iracundiam, vel tristinam excitat: quare ægri qui omniunt horas coniectis cibandi, cibisque videntur, insolitis, insulsis, & tenuissimis in nauisam incidunt, & valde ledunt. Hippocrates 2. sec. aphorismorum, 30. ita damnat insolentia, ut dicit, coniecta deteriora esse minus molesta in sanis, melioribus, adeo Galenus 8. meth. 9. ait, naturam gaudere obsequiis: tertio, verò de simp. mod. cap. 18. testatur, quandam vetulam solita cicuta vescebat ex ipsa tandem aspidem, sed beneficium collegisse. Cur verò natura gaudet assuetis, & qua de causa vetula ex longo cicute usu colligeret beneficium, nos ampla rationum serie ostendimus lib. 4. meth. nostræ vitandorum errorum.

QUEST. 11. De Ieiunij damnis.

Hippocrates 1. de ratione vict. 44. proponit ieiunij damna, atque biliosorum ventrem ob ieiunium repleri cruditatibus ex quibus eleuantur vapores, ad caput & inde tempora pulsare. Parimodotext. 30. 2. acutorum aut, ob inediam bilem reddi amariorē: Galenus verò 1. aphorismorum comm. 21. inquit inediam in tem pestuam in biliosis febrem excitare.

Postremo biliosi facili ob inediam incidunt in febrem hecticam, ut animaduertit Galenus 8. meth. ubi agit de picrocolia, quare medici, qui in acutis morbis debent studere detergendi ciborum, debent quoque distinguere corpora apta ad ieiunium ab illis corporibus, quæ sunt ieiunio omnino inepta. Præterea Galenus lib. aduersus Erasistratum cap. 9. ait ex ieiunio epilepsiam oriri posse, ut contingit Dioscoro Grammatico: subdit in eodem capite, ieiunium caput replere, & tensionem vehementem circa brechia efficere.

ideo quantum sint corpora apta, & que inepta ieiunio est dignoscendum. Idque facile non solum ex dictis colligetur, sed etiam ex ipsa practica, nempe ex iuuantibus & ledentibus, ita ut valeat haec victus tenuissimus debiles egrotantes ledit: ergo vitandum pleniori, quoniam etiam videtur paulo plenior in acutis nocere: quia inter duo malis semper minus est eligendum: in robustis perperatio morbo correptis ieiunium magis iuvant, quam nobilitas illis illis vitandum in debilibus vero & in plethoricis longe magis nocet, quam iuvet: ideo pleniori vitandum, ita ut remedium inveniatur maxime iuvet.

Neque est contra hos, illud quod refert Aristoteles 3. Polit. cap. 1. de Aegyptiis, qui medicos aliquo supplicio affliciebant, si ante tertium diem aegros cibarent, vel alio auxilio uterentur: quia Aegyptii erant perversi, reserptisque erant viis diis multum inveniunt, talesque ieiunio facere solentur, sicut vides sint debiles: quia Hippocrates & Galenus 2. de ratione vic. 38. habent hanc sententiam: Quis sunt debiles ob inanitionem vasorum egent alimentis, qui vero sunt debiles ob morbos praegressos, & morbi vehementiam non egent alimentis sed potius evacuatione. Aegyptii in morbis peracutis non poterant esse debiles ob inanitionem vasorum, quia erant resertissimi pinguis: ideo in perperacutis summo cum beneficio ab omni cibo, & potu abstinere.

Prima dubitatio contra hanc sententiam Hippocratis est dabitur: quia Hippocrates 1. de ratione vic. 14. 40. inquit: esse minus malum evacuare illos, qui indigent repletione, quam replete illos qui indigent evacuatione. In hoc aphorismo vero, totum oppositum dicit: in quo habet, quod maior error statim agri in victu tenui delinquit, quam dum peccant in victu paulo pleniori: ergo vel male in aphorismo, vel loco superius citato.

Prima responsio est, quod loquatur Hippocrates in hoc aphorismo de debilibus, in quibus vitandum est victu paulo pleniori: in robustis vero paulo tenuiori, si morbo peracuto vexetur. Hinc Galenus

2. de ratione vic. 44. proponit duas aegros, debilem videlicet cum magno morbo, quem nutrire conuenit, & robustam cum eodem morbo, quem (ait), si non nutries te, cito ages: si vero contrarium in utroque egeris, videlicet non nutries debilem cum magno morbo, & nutries robustam, eodem modo uterque peribit.

Deinde respondemus, Hippocratem 1. de ratione vic. considerasse morbos, sed non vires: ratione morbi vult victum debere esse tenuiorem, & providendum semper esse ciborum detractum: negat tamen ratione virium, quia illi inquit, vult victum debere esse paulo pleniorum.

Deinde possumus respondere cum Cardano, & alijs, Hippocratem 2. de ratione vic. considerasse quantitatem cibi exhibendam in vigore: in hoc vero aphorismo qualitatem, quando enim laudat victum paulo plenioribus, in hoc aphorismo non intelligit quantitatem, sed qualitatem: sic cremor pituitae est cibis plenior, quam multa quantitas decupio maior. Quod vero Hippocrates 1. de ratione vic. consideret quantitatem cibi habita ratione ad vigorem, sive ad statum morbi, patet ex text. 14. secundum acut. citati, ubi leguntur haec verba: si quinta die sit futurus morbi status & aeger solo potu sit usus, sufficere non potest: melius est (ait Hippocrates) si procius ab initio des pituitam, & neque tertia, neque quarta die dare incipiamus morbus sit idcirco. Ex his verbis colligimus quod aeger quanto magis accedit ad statum, tanto cibis debeat esse repletior: itaque status morbi sic vera cibandi norma.

Ut igitur perfecte cognoscimus, quantum cibi temptas in acutis conueniat, duo sunt praecognoscenda alterum, quando status futurus sit, quod praecognoscitas in morbi initio oportet: quo pacto vero praecognoscatur, ostendimus in explicatione superioris aphorismi: alterum quanta sit egrotantis virtus, quam sola coniectura assequi possumus.

Nos tamen diu insudauimus, ut virtus vitalis quantitatem certa cognitione assequi possemus: inuenimusque tria instrumenta, quorum icones proposuimus

commentarijs nostris super Aulicenam.

Primum est pulsilogium nostrum, quo distinguimus pulsum humilem à pulsu inualido, hoc modo, si pulsus, qui antea fuit vehemens & frequens remittat vehementiam & frequentiam, dicitur humilis: invalidus vero ut plurimum caret hac conditione, quod scilicet quiescat: hæc maior vel minor frequentia si perexigua sit, à medicis sine pulsilogio dignoscendi potest.

Secundum est instrumentum vitreum, quo quisque manu propria dimitri poterit singulos caloris gradus: dum enim magnum caloris augmentum paucorum dierum spatio sit, virtutis constantia significatur.

Tertium per staticam perpendi potest perspiratio insensibilis, quæ singulis horis fiat: unde virtutis firmitas & constantia significatur: inde præcognoscitur visque ad quod tempus possit illa virtus perducere egredientes: quo præcognito scimus præscribere victum, an scilicet solo ieiunio vel sola melle, vel pissina, cremore sic incedendum.

Præterea etiam sanis periculosus existit. In hac secunda parte Hippocrates proponit argumentum tale si victus valde tenuis nocet sanis: ergo multò magis nocet aegris, argumentum non videtur concludere: quia ex ipso Hippocrate 4. aphorismorum verarum nigrum, si sanis exhibitum efficit colliquationes, & maximè nocet: ergo & aegris: non valet, quia in quibusdam aegris verarum est præstantissimum medicamentum.

Respondemus, quod quando sit comparatio inter duo, illa duo debent convenire tertio: sed sic est, quod victus tenuis potest nocere sanis & aegris: verarum dictò sanis semper nocet, & nunquam iuvat: quare comparatio non tenet, & argumentum ut nunquam relinquatur.

In text. dicit *æstivum* qui dicitur, *statio*. i. state, seu constituta exquisita diæta sanis sunt *opposita*, & fallaces: cathestichia significat dietam statam & continuam, & meliò, quia nisi esset stata, sed solam unius dietæ sanis non esset fallax: immo maximè iuvare posset. Ex his colligimus quantum et traherit, qui dixerunt dictio-

nem cathestichiam non esse necessariam, sed ab aliquo fuisse additam.

Secundum observandum est quorundam erratum, qui dum Hippocrates dicit sanos gratius ferre errata in victu tenui putant textum esse mendosum, & legunt, quia errata graviora ferunt, & non gratius ferunt. Primò errant, quia non sunt mutanda verba Auctoris. Deinde argumentum Hippocratis est contrarium: quia si sani possent ferre graviora errata in victu tenui, ergo & aegri ferre poterunt graviora errata in victu tenuiori, quàm in paulò pleniori.

Postremo quod sani gratius ferant errata in victu tenuiori patet, quia Galenus cap. 36. artis med. asserit „ Qui videntur contra minus peccant, dum sunt cibo pleni, quam omnia ind vacui. Similiter omnes animi passiones minus nocet plenus, quàm vacuus: quare falsum est, quod aegri in victu tenui ferant graviora errata.

Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus.

In hac tertia particula còmetur aphorismus, qui insertus ex prima & secunda parte, ubi dicit, victu magis tenuem ledere aegros, quia nocet sanis. Confirmatur ex Hippocrate 2. de ratione vie, in ac. 20. ubi habetur: quæ ledunt sanos magis ledere aegros: verum est hoc Hippocratis assumptum, hoc supposito, quod diæta lædat sanos, & aegros ideo valet argumentum, diæta exquisita lædit sanos, ergo multò magis aegros, qui sunt imbecilles: quamvis multa sint, quæ sanos lædant, & non aegros, veluti medicamenta purgantia, quæ maximè lædunt sanos: attamen maximè iuvant aegros, ut paulò infra declarabitur. Ceterum, qui nò animadvertit de Hippocrate dicentem tenuem & exquisitum victum esse periculosiorem intelligere de aegris debilibus, & non de robustis, de quibus vera totum oppositum est dicendum, in robustis videlicet victu pleniori esse periculosiorem paulò tenuiori, nec aphorismum, nec practicam medicinæ percipient.

Dum se offerunt curandi morbo acuto labores, statim medicus debet providere, ut quàm citissime fiat prætorum humo-

tum concoctio: quia in acutis vicia saluberrima consistit in celeritate coctionis, quæ à nulla re magis impeditur, quàm ab ipso cibo: ideo in acutis causa mortis est, quia cibis non nutrit: nõ nutrit, quia nõ concoquitur: non concoquitur, quia febris impedit: unde duo mala protinus oriuntur: primum per cibum vires nõ restantur: secundum per cibum natura maximè diuertritur à morbi concoctione. In morbis verò longis ratio est diuersa: quia in longis impendit periculum de vitium casu: quia status, qui est norma dietæ, maxime distat à principio. In acutis non vires debiles angunt nos, sed morbi magnitudo: hac ratione, in acutis minus in chronicis plus cibis indulgendum: Galenus reddit rationem, cui minus cibi in acutis, dicens quod in acutis promptius sit addere, quam demere: addere enim illico possumus nutrimentum: demere verò excrementa solum temporis spacio valeamus: intra quod æger potest mortem obire: quod de chronicis dici non potest: quia spacio multorum dierum tunc demere possumus excrementa.

Dixit in fine aphorismi Hippocrates magna ex parte. hoc aristoteli, quod fortasse alij non animaduertunt (licet multa dicant circa hanc dictionem magna ex parte) quia aliquando debiles, de quibus hic considerauit Hippocrates, inueniuntur, qui in morbo acutissimo nempe duorum dierum: sicuti sunt quædam angine perniciosa, possunt suffere ieiunium: in quibus non est verum, quod victus tenuis sit paulo, pleniori salubrior: ideo dixit magna ex parte in debilibus victum tenuem & exquisitum esse periculosiorem paulo tenuiori.

Postremo notandum est, hoc præceptum ampliari posse ad victum tenuissimum, quod scilicet in debilibus victus tenuissimus sit periculosior, seu salubrior victu pleniori, quamuis Hippocrates in aphorismo solum intelligat de victu tenui & exquisito.

Tertia dubitatio occurrit dum Hippocrates dixit, peccatum grauius esse in victu tenui, quàm in paulo pleniori: ob hoc tale est argutèctum: ille victus in morbis acutis est periculosior, qui est magis contrarius, & magis nocet, sed victus plenior

est magis contrarius: ergo victus plenior periculosior: minor probatur ex Hippocrate 1. de ratione victus, vbi habetur in acutis potius esse studendum ciborum detractioni, quàm adiectioni.

Respondemus: Hippocratem in hoc aphorismo considerasse vires debiles: quando verò de ratione victus considerasse morbum, supponendum vires esse robustas. Deinde respondetur, Hippocratem in hoc aphorismo considerasse dietam statim id est præseuerantem, quæ dicta ab Hippocrate in aphorismo dicitur carecticia, quæ sunt à principio morbi usque ad finem status, quæ non conueniant, nisi in peracutis.

Quarta dubitatio: Hippocrates aphorismo 7. inquit, in peracutis extreme tenuissimo victu vitendum: per victum extremè tenuissimum intelligit ieiunium: ergo si ieiunium non est periculosum in peracutis, tantò minus erit periculosus victus tenuis, & exquisitus, de quo in hoc aphorismo.

Respondemus: in hoc aphorismo similiter considerasse morbos acutos cum virtute debili: in septimo verò aphorismo considerasse peracutos cum virtute robusta. Hac vicia responsione tolli possunt alie quam plurimæ insinæ contra hunc aphorismum.

Quinta dubitatio: ille victus, qui minus grauat vires, minus lædit: sed victus tenuior minus grauat vires: ergo minus lædat, quam plenior.

Respondemus eadem distinctione, nempe Hippocratem considerasse in hoc aphorismo vires debiles, quæ requirunt victum paulo pleniorum. Quando verò laudat Hippocrates magis ieiunium, id est victum extremè tenuem, dicimus tunc respicere morbum, & non vires. De ratione cuius morbi est cibum prohibere, vt superius Hippocrate & Galeno ostendimus.

Sexta dubitatio: peccatum positum magis nocet, quam priuatum: sed peccatum ob victum pleniorum est positum, & ob victum tenuiorem est priuatum: ergo in victu paulo pleniori erit maius peccatum.

Respondemus, argumentum procedere respectu morbi: sed non respectu virium: quia

quia sicuti per cibum morbus augetur, sic per cibum augentur vires, quæ morbum depellunt.

Septima dubitatio: ille victus, qui magis auget morbum, est periculosior: sed victus plenus magis auget morbum, quam victus tenuis, ergo plenior est periculosior.

Respondemus, argumentum esse verum ratione morbi: sed Hippocratem in hoc aphorismo dixisse esse maius peccatum in paulo tenuiori respiciendo ad vires: quia sicuti inedia est viribus inimica, sic cibus est inimicus morbo.

Octava dubitatio, in qua probatur magis malum esse in victu pleniori, illud malum, quod citius interimit, maius est: sed victus plenior citius interimit: ergo maius peccatum erit in pleniori, quam in tenuiori. Maior est clara: quia victus plenior in acutis vnicui hora potest suffocare: cibis vero tenuissimis non resoluit vires, nisi post multum spatium. Præterea eadem responsione tollitur argumentum quo tolluntur argumenta superiora, dicendo quod Hippocrates considerauerit morbum acutum cum virtute valde debili, quam in omnibus morbis medicus inspicere debet.

Nona dubitatio, qua probamus, non esse maius peccatum in victu tenuiori, quam pleniori: sed peccatum esse æquale. Extrema mala que possunt euenire in victu tenuiori & pleniori sunt æqualia, ergo non erit maius malum in tenuiori, quam in pleniori, patet antecedens: quia in victu tenuiori potest sequi mors cum resolutione: in pleniori vero per suffocationem.

Respondemus aphorismum non esse de extremis malis, sed de morbis acutis, ubi est suspicio de viriû casu: qua occasione maius malum est inclinare in tenuiorem victum, quam in pleniores: quia medicus in quolibet aegrotante magis debet considerare vires, quam morbum: ideo dum medicus inspicitur, quod vires non possint agere perducere ad finem vigoris, ut citius progrediamur, cibo paulo pleniori vii debet.

Decima dubitatio argumentum Hippocratis est, quod victus tenuis noceat sa-

nis: ergo multo magis agris, non videtur concludere: quia ex Hippocrate & Galeno 4. aphorismorum habetur, esse cibum in sanis exhibitum efficere colliquationes, & maxime nocere, ergo & in agris non valet consequentia: quia si ciborum aliquando in agris quam maxime unit.

Respondemus non valere consequentiam, quia non est par ratio de esse ciborum, & victu tenui: quia dum sit comparatio inter duo debent illa conuenire in tertio: certum esset quod esse ciborum posset iuuare sanos, & agros, quod non admittitur: quia sanis, & esse ciborum, & omnia medicamenta nocent: victus vero tenuis docere potest sanis & agris importune exhibitus, & iuuare potest si opportune exhibeatur.

Vndecima dubitatio: Hippocrates inquit in aphorismo, quod victus ratio valde tenuis, & stata hominibus sanis sit parum tota. Hæc sententia aduersatur Celso lib. 1. cap. 1. ubi proponit sententiam his temporibus ab omnibus receptam, quæ est, quod sanus homo, qui & bene valet, & suæ frontis est, nullis obligare se legibus debet: ergo homo sanus tuto potest vii quæcumque victus ratione, sit plenus, sit statur, vel tenuis, dummodo illi placeat: ergo vel fallitur Hippocrates, vel Celsi sententia communiter recepta non est probanda.

Respondemus duplicem esse modum cibandi sanos: alterum consistere in diminuendis viribus paucio cibo, hoc sine vi natura distracta à cibo lapsum aliquem corporis non perfecte sani posset vincere, & superare: alterum modum cibandi consistere in conservando, & augendo ipsas vires. Celsi sententia non est de primo modo, quia loquitur de omnino sanis. Hippocratis vero aphorismus est de primo modo, nempe de modo, quo natura non distracta à cibo morbum facilius vincere possit.

Duodecima dubitatio non videtur quæ magis peccat in paulo tenuiori, quia si natura cibum conciperet, vires augerentur, quibus aduocis ager citius sanaretur.

Respondemus quod sententia illa diuerse naturam pugnantem cum febre, sic febris ducit.

diuertit à cibi concoctione: ideo cibis debet esse tenuissimus, ne diuertat naturam à certamine cum morbo: quia huius collisionis celeritas in acutis est vera salus: quoniam ob humorum prauorum tardorem concoctionem ager moritur. Hinc Galenus primo de ratione viæ. in ac. 44. proponit duos agros, videlicet debilem, & robustum cum morbo magnos: deinde dicit, si non nueris robustum, debilem verò nutries fecit facies, si verò contrarium in vtriusque egeris, vresque petibis, & robustus si ipsum nueris, & debilis si sine cibo relinques.

Decimatercia dubitatio: non videtur quod peccet agros in victu paulò pleniori ob rationes allatas ab Alexandro Aphor. 2. sec. probl. 67. vbi ait, vinum cum pane à proptertate inagere febriçtates: quia membra recreantur, & firmiora redduntur ad concoquendam materiam morbi: sed sic est, quod vinum cum pane pertinet ad victum plenum, ergo cum victu pleniori agri non peccabant.

Respondemus, Alexandrum loqui de febricitantibus debilibus: atque intelligere de vino tenuissimo, & in pauca quantitate, vt reficiantur vires debiles ne cadant.

APHORISMVS SEXTVS.

EX TREMIS morbis, extrema exquisitè remedia optima sunt.

Egit in duobus superioribus aphorismis de victu tendi exquisitè, qui est modius inter tenuem, & extremè tenuissimam. Concludit in superioribus aphorismis, hunc victum tenuem exquisitum esse fallaciorem, quàm sit victus paulò plenior: quicquid enim aphorismus est verissimus & falsissimus: verissimus in debilibus, quia in debilibus semper debemus inclinare in victum paulò pleniorē: falsissimus in robustis: quia secundo de ratione viæ. in ac. 37. loquens de robustis dixit, in acutis semper esse studendum ciborum detractiōi.

In hoc verò, & sequenti aphorismo agit de victu tenuissimo, qui conuenit morbis extremis, qui sunt periculi acuti, qui terminantur in primo, quaternione, & periculi, qui terminantur in secundo quaternione, qui primo modo vocantur morbi extremi. in 2. 1. 2. 3. 4. Particulæ autem confunduntur, non haueñt tamen in eod. Galeni, sed ferè in omnibus alijs.

Continuatur aphorismus hoc modo. Postquam egit superius de victu tenui exquisitè: modo se conuertit ad victum tenuissimum, qui est uel ictericus, uel gastricus, uel uterinus, uel alius extremè tenuissimus: nulla però dicitur tenuissimus non extremè.

Hic aphorismus propositus est ab Hippocrate propter auctum morborum periculosorum: tamen potest applicari morbis longis, remedijs magnis, chirurgicis, pharmaceuticis, & rebus potius. Applicatur morbis longis, quia ipse Galenus 3. meth. cap. 15. illum applicat spū sanguineo, quod fit ex erofione, quæ affectus est diuturnus. Ita enim tenens Erasistratus, qui putabat in omni morbo curam à lenioribus incipiendā, loquitur. Vbi impendit vitæ periculum, si cuti in spū sanguineo ex erofione, et à ratione alienum à lenioribus remedijs exordiri: quia extremis morbis extrema remedia conueniunt: ibi enim proponit Galenus tria remedia extrema in spū sanguineo conuenire: quorum primum sunt purgantia medicamenta. Secundum medicam quod dicitur dispermaton, quod præcepti fit ex sem. papaueris: Nos verò & obist huius loco vrimur pillulis de cynoglossi scrupulum vnum alternis diebus perorant. Tertium sunt cerata ex thapsia, quæ bregma applicatur: Nos verò huius loco vrimur sinapismo ex duabus partibus ericaturæ pinguium, & ex vna parte sinapismum acerrimum, quo excitatur in pericrano & rabor, & pruritus.

Applicatur aphorismus extremis remedijs chirurgicis, & pharmaceuticis, atque quæ numerantur à Galeno 1. aphorism. 3. phlebotomia & purgatio. Sed præcipue per extrema remedia pertinentia ad extremos morbos intelligit hæc tria, nempe

sanguinis evacuationem vsque ad animi deliquium. Secundum, potum frigida. Tertium ieiunium.

Potest quoque applicari aphorismus rebus Politicis, sicuti applicatur à Cicerone primo de officijs, ubi citat hunc Hippocratis aphorismum, his verbis, sicuti me dici extremis morbis extrema insinuant remedia: ita & nos in maximis rebus maxima adire pericula non debemus timere.

Præterea notandum, hunc aphorismum tribus principijs esse fassum. Primum quod contraria contrarijs curentur. Secundum quod contraria inter se sint extrema. Tertium quod illud, quod uni extremo aduersetur, sit vnum & non plura: quia extremis morbis remedia extrema, & non media exquisitè aduersantur.

Quo ad primum, quod contraria contrarijs tollantur est in arte medica tamquam axioma. Quod aliquo modo confirmatur ab Hippocrate lib. de flatibus. c. 6. dum tradit medicinæ definitionem, quod scilicet sit additio, & ablatio, ubi ait, sicuti cibus tollit famem, & potus sitim: & euacuatio tollit repletionem, quæ omni modo inter se sunt contraria.

QVÆST. XXIII.

Quomodo contraria vt morbi, & remedia sint duo extrema.

QUOD verò contraria sint inter se extrema, & morbi, & remedia sint duo extrema, omnes intelligunt: sed quomodo sint extrema, non omnes percipiunt.

Aristoteles 10. metaph. tex. 13. dicit contrarietatem esse maximam differentiam eorum, quæ sunt sub eodem genere: neque Aristoteles distinctè per hanc definitionem declarat contrarietatem: quia per contrarietatem potest intelligere oppositionem priuatiuam, sicuti intellexit 1. Physic. dum dixit: in omni genere vno dari vnam primam contrarietatem, sumendo videlicet contrarietatem pro oppositione priuatiua.

Themistius 1. Physicæ tex. 47. distinctius definit contraria, quod scilicet contraria sint illa, quæ extremos margines obtingunt.

Dignus Thomas in meteorologicis ad hanc clarius dicit, contraria esse duas formas in eodem genere distantissimas: ideo contrarium, quod sanat, debet esse extremum respectu morbi, & non medium.

Demum Galenus in arte med. cap. 89. magis ad propositum nostrum de his loquens ait: remedia morbis debere esse quidem extrema, sed æqualia in gradu (per hanc definitionem ostenditur differentia inter Empiricos Alchimistas, & dogmaticos) ita ut si affectus præter naturam sit calidus in tertio gradu, remedium debeat esse frigidum in tertio gradu: quia medici officium nõ est vincere, sed moderari, & temperare, quod Alehymistæ non intelligunt: quia volunt vincere remedio potèntiori, & non æquali. Quod verò ex Galeno remedium debeat esse æquale: ibidem subdit, si affectus sit in parte corporis profunda, citò frigidius eligendum est remedium, quantum, postquam peruenerit ad locum affectum, sit æquale in gradu.

Hinc Galenus lib. de const. artis medicæ cap. 12. inquit, si recessus à statu naturali sit maximus, maximus quoque debeat esse retrocessus, qui fiat per eandem viam, sed progrediendo modo opposito versus mediocre, & nequaquam versus extremum: quia si progredieretur versus extremum introduceretur contrariam agilitudinem. Hinc actio, quæ fit à bonis remedijs, non fit à maiori, sed ab æquali opposito: quia sic reducit ægrum ad symmetriam, siue ad sanitatem: quia sanitas nihil aliud est, quam symmetria: si affectus est calidus in secundo gradu, remedium debet esse frigidum in secundo gradu, sed non vt reducat ad secundum gradum frigiditatis: sed vt ex secundo gradu caliditatis, & secundo frigiditatis fiat symmetria, & equalitas: ideo valde errant Chymicidum putant malas temperaturas frigidas auferti posse spiritibus calidissimis, qui viuacè morbum, & naturam, intemperies contrarias introducentes.

Quod verò remedium debeat esse æquale, patet quoque ex tertio de simp. medicina cap. 12. ubi habet Galenus hanc sententiam, si remedium est plus, protinus nocet: si minus non sanat, nisi longè temporis cursu. Quare colligimus in facien-

da medicina hæc duo esse obseruanda, primum, vt remedium conueniat ratione morbi: quod rectè conueniet, si fuerit contrarium æquale progrediens ad medium. & non ad extremum secundum vt conueniat ratione vicij totius, & partium.

Hinc valde errant illi empirici, qui vtramque conditionem transcurrunt. At, vt aliqua exemplorū luce hoc innoteſcat, libet aliquod illorū statim proponere. Dum voluit sanare pedes gelidos eorum, qui per nives iter fecerunt, is qui actu caleſcunt, errant: quia illud pedum frigus voluit vincere: quibus caleſciti deinceps (proli dolor) pedes faſciunt in gangrænam: cum hoc: quia per aſtuta lida reſolunt calidum naſum pedum: nec vident remedium per experientiā cogniti, quod eſt, pedes immergere in aquam & profundo putei recenter hauſſam: quæ hæc duo afferūt beneficia: primum reducit ad mediocte pedem congelatū: deinde conſeruat vires partes, quibus per aſtū ſi bidui ſpatio vino nigro pedes abluitur, liberantur.

Parimodò quidam pro febre ardente impotenti præbent frigidum, videlicet debilibus: nec vident, frigidam calorem naturalem vincere, & debiles interimere: quod non accidit in robuſtis: quia vt frigida, niſi aliquid aliud impediat, illos maximi iuuat. Similiter dum Chymici vtrum uolco vel ſpiritu vitrioli vincunt calorem, & introduciſt frigiditatem immoderantem. Quod verò hic ſpicinus ſit valde frigidus experientia patet, proſciendo ipſum ſuper carbonem accenſum, quem adeo illam extinguit, vt vix iterum igneſcat.

Q V Æ S T. XXIV.

An vnum contrarium vni tantum ſit contrarium.

Quod vñ contrarium vni ſolū ſit contrarium, primò pater ex Galeno 9. meth. 12. vbi habet hæc verba: „ Conſeruetis indicium ſemper eſſe vnum: deinde 11. meth. 13. ait, vñ ſemper dari ex quaque re indicationē: lib. de opt. ſect. ad Traſyb. 45. dicit vnum indicare vnum: quia vnum vni aduerſatur, intelligendo reſpectu vniuſ, & eiuſdem, ad idem, ſe-

cundum idem, eodem modo & eodem tempore: quia vnum reſpectu diuerſorum, poteſt indicare centum indicata: vniū enim eſt febris putrida, tamen Galenus 1. meth. 1. in ea curāda: proponit plures indicationes reſpectu diuerſorum, quæ deſumuntur vel ab humorum copia, vel eſtaſiſie, lentore, prohibita perſpiratione, perardine & febre: vñ 20. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Quoad verba aphoriſmi. Nonnulli per extremos morbos intelligunt lethales: primo falluntur: quia Galenus 2. aphoriſmorum 29. aſſert, deſperatos non eſſe curandos, ſed ſolò prognostiſco relinquendos. Deinde Galenus 1. metaph. 9. habet hæc verba: „ In quo omnino deſperata ſalutis eſt, imprudentis conſilij fuerit inſamare præſidia: quæ multis alijs ſunt ſaluti. Præterea Hippocrates primo præſeg. 4. protulit hanc ſententiā: „ inotiuos prænoſcens, prænuſciat ſque culpa macabit. Poſtremò lib. de conſt. artis medicæ cap. 16. habet hæc verba: „ In ſorem fore medicum, & ab omni mortis culpa ſote immunem, ſi motuſque ægros prænuſciat. Quare ſi vera ſunt hæc præcepta, nõ eſt credendū per extremos morbos Hippocratem intelligere lethales: quia morbis lethalibus neque remedia extrema, neque ſequia conueniunt.

Dicimus nos per morbum extremum intelligere morbum magnum, & vehementem, & præcipuè perperacurum & peracurum: quibus morbis conuenit vñ ſus tenuiſſimus: quia vñ ſus tenuiſſimus eſt remedium extremum, de quo intelligit Hippocrates.

Præterea per extremum morbū intelligere poſſumus morbum magnum & vehementem: magnus verò morbus vel ratione dignitatis, vel ratione propriæ eſſentiaſ, vel ratione necroſis, vel ratione leſionis partium præſtantiam, quæ omnia indigent declaratione.

Morbus magnus ratione dignitatis solet exemplis illustrari. in vteri suffocatione: dum efficitur à semine corrupto: ex Galeno lib. 6. de loc. aff. vocatur praefocatio vteri facta à semine corrupto morbus magnus ratione dignitatis: quia semen est dignius sanguine menstruo: Praefocatio vteri à sanguine menstruo non vocatur à Galeno magna ratione dignitatis: symptomatica sane longè inferiora sunt in vteri praefocatione facta à semine corrupto: quam à sanguine menstruo suppressio. & corruptio: ideo remedia magis extrema convenientia in praefocatione ex semine: quam ex sanguine: quia in praefocatione ex sanguine: euacuatio sanguinis ex sapientia sepe tollit symptomatica illius effectus: in praefocatione vteri ex semine: sanguinis euacuatio parum vel nihil iuvat: sed contagiosa dum est (omulso) verò remedio: quod omnes norunt ad mitidatam confessionem: & in febrili praefocione ad ceratum ankercuriale applicandum parti hippocraticam: quo nos interdū feliciter vrimus & ad alia morda ex mercurio composita.

Parimodo Galenus loquens de morbo magno ratione dignitatis 4. de men. san. cap. 9. hoc exemplo illum declarat: si aliqua pars esset corrupta, ac materiam excrementitia conflueret in illam partem, appostemaque efficeret, dicitur si utraque affectio parti interuallo à naturali statu recederet, curā esse exordindam à phlegmone: quia phlegmon est magis dignitate pollens.

Similiter febris pestilens: quae fit à sanguine corrupto dicitur morbus magnus: & vehemens ratione dignitatis: quia est magis vehemens: quam febris ardens: quae fit à bile: morbus maior est: qui fit à sanguine corrupto: quam qui fit à bile: quoniam quod amicum est, dum corrumpitur, magis naturae aduersatur: quia quod amicum est, dum corrumpitur, vertitur in contrarium positum: quod est venenis verè contrarium naturae nostrae: quod de aliis humoribus dici non potest. Quando igitur morbi sunt magni ratione dignitatis, tunc remedia debent esse extrema exquiri, vnde dictum est superius.

Quo ad morbum magnū, & extremum ratione propriæ essentiae, dicimus illum

esse, qui est multi lapsus. sicuti est magnus aliqua inflammatio: cuiusque sit, vel magnus aliquod vulnus, vel vlcus, sit in pedibus, vel coxis à visceribus distantibus, vel in quibus alia parte non prestanti.

Insuper datur morbus magnus, vehemens, & extremus ratione concoctae id est mali moris: sicuti est febris maligna, quae ex omnium opinione inter acuos collocatur: cuius caecothix signa à Galeno proposita sunt lib. 3. de praesag. expul. cap. 4. quorum primum est, quod pulsus à naturali statu recedere non videtur. Secundum quod egri faciantur febrem non pottingere. Tertium quod urina reddatur similis naturali. Quarta additur ab Hippocrate & Galeno 3. de ratione vici in ac. 1. 4. quod est, si post deiectiones biliosas calor vehementior reddatur, dicunt esse signū malignae febris. Sed in explicatione. ex aphorismis quam plurima malignae febris signa proponuntur.

Demum datur morbus magnus, sine extremis ratione partium principum, sicuti est vlcus pulmonis, aut ventriculi, licet per exiguum sit, quod si in coxis, vel brachijs esset, vix morbus dici posset: tamen in pulmone, in corde vel hepate mortem praesentat. Hanc distinctionem morbi magni in tres differentias proponit Galenus meth. 6. Nos igitur per morbos extremos ab Hippocrate propositos intelligimus periculosos: distimus tamen aphorismū posse ampliari ad morbum magnum aliquem ex his quatuor modis declaratis: quibus magnis morbis, magna, & extrema remedia convenire possunt.

ad hanc deinde, id est extremae curationis.

In tex. Græco non leguntur extrema remedia: sed extremae curationes: quia Græca dictio est therapia, quae significat curationes, & non remedia: remedia tamen sunt instrumenta curationis.

Curatio sumitur tribus modis. Primum pro depulsione omnium affectuum propter naturam: sicut morbi causa, vel symptomata: secundum hanc significationem lib. 9. meth. 1. 7. dicitur affectū propter naturā indigere curationem. Secundum sumitur curatio pro depulsione morbi habentis causam, qui partim fit, & partim factus est: sicuti

est febris putrida, & omnes morbi, qui dependent ab aliqua causa antecedenti. Tetratio sumitur cutario pro depulsiōe morbi facti, qui non amplius sit, nec à causa dependet: sicuti est febris ephimera, & hectica. In hoc loco Hippocrates per Therapias id est per curationes intelligit curationes in generali, quæ sunt per contraria, ut colligitur ex Galeno 9. meth. 1. q. ubi dicit primam indicationem sumi ab effectu præter naturam, qui indicat contrarium: subdit contrarietatem esse illam dissimilitudinem, quæ est ab affectu naturali ad affectum præter naturam.

Sed addit Hippocrates: *de acutioribus* id est exquisitis: quia si morbus est, calidus in secundo gradu, exquisitum remedium debet esse frigidum in secundo gradu: & sic de alijs: si morbus est extremus & magnus, magnum & extremum debet esse remedium.

Capiuaceus in hoc loco diuidit remedia magnam in absolutum & respectiuum: quæ diuisio non est ex natura rei, quia magnū & parū ex Aristotele sunt relatiua vera, quæ dicuntur secundum esse, & non secundum dici: dicitur enim formica magna & mōs paruus, ut dicit Aristoteles in prædicamentō relationis: imò dici potest formica maximus, & totus terræ globus minimus, & tamquam punctum impartibile respectu primi mobilis: quare implicat dicere, remedia esse absolute magna, quia semper dicuntur magna respectu remedium leuiorū.

Si de magnis remedijs loquamur, Galenus 1. aphorismorum 29. proponit duo remedia, quæ appellat magna, videlicet purgationem, et phlebotomiam: in hoc loco iunium vocatur remedium magnum. Purgantia magna quæ sunt magis vehementia & quæ collocantur in primo ordine sunt veluti antimonium, coloquintide, castapelia, elaterium, esula, gumigutæ, scamoneum, & elleborus.

Medicus verò rationalis, cuius officium est reducere ad symmetriam, admodum rarè his magnis, & efficacissimis vultur. Deinde dantur remedia minora, quæ sunt magis in usu, sicuti sunt agaricus, hermodactylus, turbit, thabarbarum, gra-

tiola, & alia id genus. Sub his adhuc sunt minora, quæ licet alicui possint esse magna, & extrema, alteri tamen possunt esse leuia, quia nullum potest esse remedium magnum, quod alicui non sit leue.

Sub his adhuc dantur minora, ut infusa rosarū, sena, manna electa, quæ patrum sunt purgantia, partim lenientia: immo varia inueniuntur corpora, ut alicui hæc sint magna, & vehementia, atque alicui leuia & blanda lenientia.

Sub his adhuc sunt leuiora, ut cassia, tamarindi, cremor tartari. Deinde adhuc magis leuia inueniuntur, ut oleum amygdulæ, Lac coctum cum saccharo, quod inuocant panellam, vel cum iure posui.

Demum leuissima proponuntur lenientia à Galeno quinto de tuen san. cap. 9. d. cū sunt pruna damascena cum melle macerata, vel cum mulso inter herbas, mercurialis, marina brassica, erucus in psillina: & resina therebentina, quæ omnia citra noxam alium leniunt.

Phlebotomia est remedium magnum, si fiat per sec. venę cubitalem de est sicut de scissio, cæcathizale, vel hirrudines, quæ hemorrhoidibus, vel alijs ventis applicantur. Sub his sunt pila suiles, qui immisi inter narium pinas leniter cōprimendo sanguinis paulillum euacuant. Sub his sunt illa, per quæ euacuatur sanguis per hemorrhoides leniter illas comprimendo sicuti sunt squatinæ, vel pisces canis coriū vel tella aliqua aspera, vel applicando folia ficul, vel leniter ea comprimendo, vel idem faciendū cum folijs botagin 2. quorum vis sanguis commodè egreditur.

Remedia tamen magna sunt hæc tria, purgatio electua, phlebotomia, & scissio de quo precipuè intelligit Hippocrates in aphorismo. Sed præter hæc tria proposita aphorismus potest ampliari ad alia remedia longè maiora, quæ varijs affectibus præter naturam cōueniunt: sicuti est illud propositum ab Hippocrate 7. aphor. 45. d. loquitur de hepatis abscessu his verbis: Quibus per durū icter adonitur, si purum pus effluit, & album, salui sunt: si verò qualis amurca profluat, intereunt. Omnia remedia, quibus vtuntur nostrates in hoc abscessu hepatis sunt minora, & vana quidē.

dem, quia solum hoc propositum ab Hippocrate in aphorismo inter extrema inuare potest. Nostrates relinquunt hunc casum tamquam desperatum: atque reuera eius cura neque in Galeno, neque in alijs Authoribus (quod sciam) inuenitur. Nos autem pro extrahendo hoc pure proposuimus instrumentum commodum, & tutum in nostris commentarijs Auicennae: sumenda tamen est cura cum protestatione, ne si pereant, in medicum culpam trahant: pereunt enim, si pos appareat vt amurca.

Similiter dantur alia remedia extrema, quae non excluduntur ab aphorismo, sicuti citradistilio, & sectio, quae fit inter tertiam, & quartam costam pro extrahendo pure in empyemate, quod magnum remedium proponitur ab Hippocrate lib. 3. de internis affectibus, ubi loquitur quoque de hydrope thoracis. Nos vero rarius tertiam costam retabella perforando aquam euacuamus: in costae enim perforatione nervi, vena, & arteria musculorum intercostalium non sunt. Vel vtmur instrumento ex nostra inuentione pro euacuanda aqua hydropicorum faciendo patacentesim inter tertiam, & quartam costam. Vel si aqua est in abdomine per umbilicum, de quo etiam instrumentum in commentarijs nostris Auicennae egimus, eiusque iconem proposuimus. Plurima alia, quae sunt remedia extrema, quae tunc, & scilicet ad monstrantur per instrumenta, ipsorum icones in eodem libro descriptimus.

Sed vt paucis progrediamur, remedium magnum, & extremum in morbis maximis, & extremis ex Hippocrate est ignis 7. aphor. ultimo dicit. Quae medicamentis non sanant, ferru sanant, quae ferum non sanat, ignis sanat, quae ignis non sanat sunt inmedicabilia. Visiones sunt remedia extrema, vt in sphacelo, gangraena, & in demorfo a cane rabido.

Per extrema exquisita intelligit illa contraria, quae sunt aequalia in gradu. hisque vtmur, ubi impendet vite periculum, quia tunc morbus est exquisitus extremus: quo casu medicus dogmaticus non debet imitari Erasistratum, qui incipiebat a patris remedijs, contra quem Galenus 5. meth. cap. 15. his verbis inuehitur, Si parua

nihil profecerint, agredienda sunt maiora: nam in morbis, in quibus periculum non impendet, vera ea opinio est: at ubi moriendum agro prorsus est: si phthoe semel ager detineatur, alienissimum a ratione est a minoribus remedijs inchoasse. Maiora igitur remedia debent esse exquisita opposita, id est aequalia in gradu, & non in numero: sicuti affectui calido in tertio, remedium aequale in gradu debet esse frigidum in tertio, si exquisita opposita esse debent in numero vero dici potest frigidum in secundo, quod multoties exhibitur in morbis leuioribus temporis cursu sanare potest, quamuis haec non sint exquisita extrema. Ex alia parte aphorismus non videtur omnino verus ob dubias, quae occurrunt.

Prima dubitatio in Hippocrate videtur contradictio manifesta: quia in aphorismo superiori in acutis ludat victum paulo pleniores: in hoc vero aphorismo, in quo similiter agit de acutis, dicit, extrema esse applicanda remedia: per morbos intelligit acutos, & per remedia ex omnium consensu, intelligit leuissima: ergo contradictio videtur manifesta.

Respondetur in aphorismo superiori considerasse agros acuto morbo correptos cum virtute languida & debili: in quo casu in tenui victu peccant aegroti: in hoc vero aphorismo considerasse morbum cum virtute valida, & robusta, quae in morbo acutissimo non indiget cibo: quia morbus vt morbus semper cibum prohibet.

Secunda dubitatio: non videtur quod victus tenuissimus conueniat extremis morbis: quia dantur morbi extremi, qui non tractantur victu tenuissimo: Galenus enim. 5. meth. cap. 15. vult spem sanguinis cum imminere pulmonis erosionem esse morbum extremum, tamen non tractatur victu tenuissimo: ergo non omnes morbi extremi, extremis remedijs sanantur.

Respondetur, morbum extremum duplicem esse, vel esse simpliciter extremum, vel esse extremum in suo genere: Hippocrates in hoc aphorismo intelligit de morbis perperacutis, qui simpliciter sunt extrema, & non de extremis in suo genere: omnis enim morbus drutacutus, si depletus sit

fit extremus, est in suo genere, ut deplorata phthisis, & deplorata pleuritis, hectica deplorata, & similes sunt, qui dicuntur extremi in suo genere.

3. Tertia dubitatio: Hippocrates in tertio aphorismo huius scilicet, dicit, esse euacuandum quatenus natura fert. Idem confirmat aphorismo 23. ergo non semper conuenient remedia extrema, quamuis morbi essent extremi.

Auicennas 4. primi cap. 1. sic determinat hanc dubitationem: si vires tolerant, semper conuenire remedia extrema: si non tolerant conuenire leuiora. Galenus verò 3. meth. 15. sic respondet: in morbis in quibus periculum non imminet à leuioribus esse exordium: ubi verò imminet vitæ periculum, ait, alienissimum esse à ratione, à leuioribus inchoasse.

Quarta dubitatio: aphorismus Hippocratis videtur reluctari experientia: quia in febribus ardentibus, quæ pertinent ad extremos morbos, vnum leuissimis refrigerantibus: sicuti sunt insula cichorea, botraginis, acetose: sed hæc non sunt extrema, nec aqualia febrilienti.

Respondetur, quod remedium est æquale morbo extremo dupliciter, vel quia sit oppositum æquale in gradu, ut est aqua frigida, opposita æqualis in gradu febris, ardentis: vel balnei frigida, quo Galenus 10. meth. ult. sanauit hecticam tertij gradus, seu, ut melius dicit, sustulit solum calorem, relicta sicpitare: ita ut remedium extremum, quod conuenire possit extremo calori, sit aqua frigida, quæ equaliter in gradu opposito respicit extremum calorem: vel dicimus remedium esse æquale oppositum in augmento: quod non semel, sed multoties exhibitur reddatur æquale in gradu, quod probatur hoc exemplis: vnicuique scilicet mallo excavari potest lapis, eodem tamen per exigua exagorio fieri potest à mille aquarum guttis cadentibus, & percutientibus ipsam lapidem: dicimus omnes illas guttas esse æquales in virtute: vnicuique scilicet mallo: parimodo leuiora remedia multoties exhibita erunt æqualia: quæ remedijs, quæ sunt æqualia in gradu, quæ semel exhibita sanare possunt, sicuti est portio frigida quanta vno haustu sumi potest, febrem

ardentem sanare potest.

Quinta dubitatio ex Galeno 3. meth. 15. habetur, ubi imminet vitæ periculum, conueniunt remedia extrema: ubi non imminet, et leuiora: ergo non semper extremis morbis extrema remedia conuenient, quia in morbis peracutis, in quibus non imminet periculum, conuenient quoque remedia leuiora.

Respondetur, quod in peracutis semper imminet periculum: deinde dicimus Hippocratem per extremum remedium precipue intelligere ieiunium, quod solummodo exatle peracutis (dummodo vires persistant) est extremum remedium. Præterea extremis morbis vnum remedium extremum, & æquale solum proportionatur: sed hoc extremum est æquale vel in in gradu, vel in numero: æquale in numero multoties exhibitum potest dici æquale in gradu: quia non differt specie ab æquali in gradu:ambo enim vnum faciunt remedium. Hinc rectè Galenus 3. meth. 12. conferentis indicatum semper esse vnum, 2. meth. 13. & lib. de opt. sed. similiter dicit vnum indicare vnum, & non plura: ideo extremis morbis extrema conuenient remedia, quæ extrema sub diuiduntur in extrema in gradu & extrema in numero.

Sexta dubitatio: extremis morbis lethalius neque remedia extrema, neque leuiora conueniunt, quia ex Galeno 1. aphorismorum 29. desperati solo prognostico sunt relinquendi, ne in faciemus putidia: ergo aphorismus Hippocratis non est absolute verus, quod extremis morbis, extrema remedia conueniant. Præterea videtur esse in Galeno quædam contradictio: quia 10. meth. cap. 10. dicit auctoritate Tucididis habere hæc. Quoties est aliquid nonnulla fiducia, vel cum periculo facere, quam spe adempto certo petere: tanto profectio facius est potentibus auxilijs pugnare, quam nihil agere. ergo desperati non sunt relinquendi. Insuper Celsus ait, melius est incipere experiri remedium, quam nullum agere: nam ratio eorum, quæ profectioque præueniendo videlicet astutibus futurum periculum: eadem nos admonet Galenus

lenus 12. meth. 3. ergo desperari non erit relinquendi.

Respondemus pro Hippocrate, aphorismum habere locum, ubi spes non est omnino adempta. Pro Galeno vero nonnulli respondeant, dum prohibuit, desperatos esse curandos, non absolute voluisse esse relinquendos: Sed tantum prohibuisse magnorum remediorum usum, ne infametur ars, solum leuora remedia esse adhibenda: quia si deinde exger ex humanis decedat, propter leuora remedia non infamabitur medicus.

Hæc responsio primò rejicitur: quia Galenus 2. aphorismorum absolute dixit, desperatos esse relinquendos. Deinde Galenus 10. meth. 4. proponit curationem hecticæ tertij gradus, quæ est morbus omnino desperatus: vix est in illa febre balneo aque frigide, quod sanè est remedium maximum, & non leue.

Respondemus Nos, morbos desperatos esse duum generum, alios ita desperatos, ut nullis unquam euaserit, & tales absolute relinquantur solo prognostico: alios verò esse fere semper desperatos, inquit inter dum aliquis euaserit: sicuti sunt hectici tertij gradus, qui hoc unico remedio, nempe balneo frigide, licet rarissimè ad aliquam lenitatem sanantur redacti sūt. Auicenna tamen ubi agit de phthisi dicit, mulierem quandam fuisse remedij preseruatam ab hoc morbo per spatium 23. annorum: ideo tales non sunt relinquendi, sed cum protectione curandi, ut executus est Galenus (ut refert) 10. meth.

Sed in prognosticando nō est hoc præceptum obliuioni tradendum: quod ad medici honorem, & artis admirationem magis referat prædicere mortem in morituris, quam salutem in conuulsis.

Septima dubitatio non videtur, quod extremis morbis extrema conueniant remedia quia ab agente æquali in gradu opposito nulla potest actio provenire, quia agens, ut vincat, debet superare virtutem passi, ut in physicis. ab Aristotele probatum est.

Respondetur: extrema remedia non vincere morbum extremum, quia si vincerent, introducerent contrarium mor-

bum: sed extrema remedia attemperare, & moderari: sic remedium frigidum in secundo gradu non solum tollet morbum calidum in primo gradu: sed introducee morbum frigidum: quare actio remedium non dēt esse corruptiua, sed euentipetatiua. Quando Aristoteles dixit ab agente æquali non provenire actionem, intellexit de actione vincente ipsam: passum novamque formam in ipsum passum introducentes: nos verò medicum intelligimus de actione contemperatiua, vel reducente ægrum ad æqualitatem, & ad symmetriam: quo peracto natura ipsa, & non medicus est ille, qui immediate morbum propellit.

Octava dubitatio, hectica febris est morbus extremus, tamen extremum remedium id est ieiunium, de quo intelligit Hippocrates in hoc aphorismo non conuenit hecticæ febrī: quia Galenus vult, ut hectici parum & sæpè nutriantur.

Respondetur: Hippocratem in hoc aphorismo præcipue intelligere de morbis extremis, qui statim habent extremos labores, & tales sunt desperandi: de quibus loquitur etiam in 7. aphor. hectica verò non est huiusmodi.

Ceterum, quia hic aphorismus potest ampliari ad morbos longos, ut patet ex Galeno 5. meth. 15. ideo hecticæ febrī conuenient aliqua remedia extrema, sed non omnia: illud verò remedium extremum quod conuenit hecticæ febrī, ex Galeno 10. meth. 10. est balneum frigide, quo reduxit quendam patientem hecticæ tertij gradus laborantem ad meliorem statum: atque licet remedium hoc sit valde periculosum, maluit Galenus (ut loco citato refert) potentissimè præsidij aliquid facere, quam spe adempta permittere, ut æger cerò pereat.

Nonæ dubitatio non videtur, quod extremis morbis conueniat remedium extremum, quia Galenus 9. meth. 1. proponit casum cuiusdam iuuenis palestrici, qui patiebatur synochum putridam, quo laudatus est quarta die. Galenus in illo casu vix est tremore passus, qui pertinet ad victum exquisitè tenuem, qui conuenit acutis exactis, & non perperacutis: ergo

motbo extremo non conueniet remedium extremum, quod est ieiunium: febris illius iuuenis fuit morbus perperacutus, quia quarta die fuit iudicatus.

Respondetur, casum illius iuuenis, ut ibidem refert Galenus, fuisse synochum puridam perperacutam quidem: cui noluit Galenus 11. die mittere sanguinem, quia fortasse cibus non erat illa die in ventriculo concoctus: euacuauit tamen octaua hora noctis ante tertium diem sanguinem usque ad animi deliquium: facta euacuatione sudauit, & dormiuit usque ad meridiem: deinde transacta die tertia exhibuit pituitae cremorem, quia erat sanatus, quo tempore poterat quoque dare cibum pleniorum, & sic nulla est dubitatio.

Decima dubitatio: Galenus 11. meth. 6. in febre acuta cum syncope, quae est morbus extremus, & perperacutus exhibet victum plenum videlicet vitellos ouorum, deinde galorum testiculos, alicam, & panem cum struthibus acerbis, demum cerebella porcellorum cocta cum porro, & anetho, & carnes ipsas, ergo extremis morbis non conueniet extremum remedium id est ieiunium.

Respondemus, aphorismum esse verum supposita virtute robusta: Galenum verò loco citato locum fuisse de febre acuta cum syncope, quae est praecipua omnium virium lapsus.

Præterea syncope duplex est, alia sit a suffocatione, in qua statim facienda est euacuatione per epirastum, & pro hac proponitur victus tenuissimus: alia verò sit per resolutionem, in qua mentus sunt consipandi, ne spiritus omnino dissoluantur, quod sit victus crassus nempe vitellis ouorum, alicæ, cerebellis porcorum, quæ generant alimentum crassum, viscidum, & frigidum.

Densum pane cum succis acerbis vitum, ut melius mentus consipientur, ne spiritus omnino exhalent: de hac syncope intellexit Galenus loco citato, cui ratione virium debiliū nullo modo potest conuenire remedium extremum id est ieiunium.

Vndecima dubitatio: Hippocrates in

tertio aphorismo declarato damnat extremam sanguinis euacuationem: quæ valde reduceretur ad subsidentiam, & æger interiret: ergo si hæc extrema euacuatio non debet fieri in Athletis, qui & sunt robusti, & indigent hac euacuatione, tantò minus extremis morbis conueniet.

Respondetur, Hippocratem in hoc aphorismo per extrema remedia intelligere extremam proportionatam ratione morbi, et ætatis virtutis: ideo in proposito aphorismo inquit, eousque esse euacuandum, quousque natura fert: 4. verò de ratione vic. 19. vel Hippocrates morbum vehementem indicare sanguinem esse mittendum, hæc lege, ut vires per instant: Si vires sunt robustissimæ conuenit ieiunium, ac illa extrema sanguinis euacuatio, quam vires ferre possunt.

Duo-decima dubitatio: Galenus in cōm. dicit, terminum morborum peracutorum exactè esse tertium diem: Hippocratem 1. aphorismorum 6. loquens de quodam morbo peracuto exactè id est de consuisione dicit, terminum esse quartum diem his verbis „ Quicumque distentione, seu consuisione corripuntur, in quattuor diebus pereunt: si verò hos effugerint, sanissimi ergo peracuti exactè possunt terminari quarta die: & nō tertia, ut dicit Galenus in cōm. Immo Erasimus correptus modo peracuto exactè indicatus fuit quinto die ergo sciri non poterit, quisnam sit extremus morbus, & per consequens quantum debeant esse extrema remedia: ergo aphorismus imperfectus.

Respondetur ex Galeno 4. aphorismorum 19. illum esse morbum exactè peracutum, qui potest iudicari tertio, quarto, vel quinto die, qui est ultimus terminus omnium peracutorum exactè, & omnium extremorum morborum, de quibus intelligit Hippocrates in hoc aphorismo.

Decimatertia dubitatio: Hippocrates 1. de ratione vic. tex. 1. agens de pleuritide quæ est morbus extremus, exordium à fomento, sed sic est quod fomentum est remedium leue, & pleuritidis est extremus morbus: ergo extremis morbis non conuenient extrema remedia.

Respondetur, pleuritidem esse dumtaxat

generum aliam locum: alia verò magnam-
tous fuit in Anaxione: ideo in ipsa primo
vltus est fomentationibus, deinde sangui-
nem euacuauit. In pleuritide verò ma-
gna, & extrema semper exordiantur Hip-
pocrates & Galenus à sanguinis euacua-
tione, vel à purgatione, quæ sunt duo
magna, seu extrema remedia.

APHORISMVS SEPTIMVS.

*Si igitur morbus pera-
cutus est, statim extre-
mos habet labores, & ex-
tremè tenuissimo victu
vtendum est. Vbi verò*

*non, sed pleniorẽ victum contin-
git adhibere: tantum cibi indulgen-
dum est, quanto morbus extremis est
mollior.*

Diuiditur hic aphorismus in duas par-
tes. Prima inferitur ex superiori aphorismo:
morbusque hic perfectissimus syllogismus
extremus morbus extrema cõueniunt reme-
dia: sed morbus peracutus est extremus,
ergo morbo peracuto: conuenient. extre-
ma remedia. Maior propositio est: apho-
rismus præcedens. Minor probatur ab
Hippocrate in prima parte huius aphorismi
hoc modo: ille est extremus morbus,
qui habet extremos labores, sed morbus
peracutus habet extremos labores: ergo
est extremus.

Per extremos labores Galenus in com-
ment. intelligit symptomata vehemen-
tia, & vehementes accessiones, quæ fieri
solent in morbi vigore: Syllogismus est
in secunda figura ex duabus affirmationibus:
sed valet, quia maior est conuertibilis, &
reducitur ad primam.

Vbi verò non. Hec est secunda pars,
quæ continet aliam conclusionem, quæ est
hæc: vbi verò non conuenit victus extre-
mè tenuissimus, sed plenior (ait) tantum ci-

bi esse indulgendum, quantum morbus re-
cedit ab extremis morbis: de qua secunda
parte paulò infra.

Quantum attinet ad primam partem,
dum dicit quod victus extremè tenuissi-
mus conueniat illis morbis, qui habent ex-
tremos labores, probati potest authoritate,
& ratione: authoritate videlicet apho-
rismi sequentis, vbi dicitur. Quando mor-
bus in suo vigore consistit, victu tenuissi-
mo vtendum: sed sic est, quod morbi pe-
racuti semper sunt in suo vigore: ergo in
ipsis semper victu tenuissimo vtendum.

Ratione quoque probatur: quia Gale-
nus in comment. inquit, tum propter mag-
nas febres: tum propter magnas phleg-
masias id est inflammationes, & ardores
narata in vigore est maximè occupata co-
ctioni: ideo cibi non est distrahenda vel
ut verbis Hippocratis loquar, victu extre-
mè tenuissimo est vtendum, id est ieiunio.
Accedit, quod in vigore cibi facillè cor-
rumpitur, inde corruptella auger morbum:
quo uictu virtus fit debilior, & minus
conquirit, ut colligitur ex Hipp. auctor. 48.

Prima dubitatio occurrir, quia non vi-
detur, quod morbi, dum sunt in vigore,
sint tractandi ieiunio, quod sic probatur:
dantur acuti non exadè, quorum vigor
perdurat per tres dies: quo casu erger est
valde debilis, & ieiunium ferre nõ potest:
ergo non est verum, quod in vigore acuto-
rum conueniat ieiunium per tres dies.

Respondetur, vigorem diuidi in tres
partes, scilicet in anteriorem, in qua solum
vigor est in fieri: in posteriorem, quæ est
vigor in facto esse, in qua ægri sunt res-
tuerendi: quia morbus est victus & supera-
tus à natura: quo tempore cibi commo-
dè dari potest: In mediam, in qua vigor
parum est in fieri, parum in facto esse. Per
vigorem Hippocrates intelligit vigorem
in fieri, cuius tempus est breuissimum, ut
vix in non exadè acutis contineat volus
diei spatium: quo casu si vires non sint ad-
modum debiles, ferre possunt ieiunium.
Ducitur admodum debiles: quia vbi vi-
res non ferunt cibi auxilium omni tem-
pore agrotantibus dari potest.

Secunda dubitatio Hippocrates & Ga-
lenus in comment. tenent non esse cibandum.

extrahitur nullo vulneris relicto vestigio, atque à periculo strangulatus liberatur dummodo præter anginam pulmo non sit læsus: huius instrumenti iconem in commentarij Aulicenzæ posuimus .

Quartò Galen. hoc comm. per morbos petacuros exponit ultra quos nō sunt alij supple acutiores morbi: ergo Hippocrates in hoc aphorismo per morbum petacutum intelligit petacutum exactè, qui à Butharo vocatur perperacutus.

Quoad dictionem illam (statim) Galenus per statim vult Hippocratem intelligere quatuor dierum spatium: ergo intelligit de perperacuto, qui terminatur in primo quaternione.

Bresauolus inquit, Galenus per statim Hippocratem intelligere spatium quatuor dierum, vel paulo vterius. Addit Bresauolus Galenum per paulo vterius intelligere vique ad septimum diem.

Describitur: quia septimus dies non est paulo vterius, sed multo vterius. Dicimus Nos per paulo vterius intelligere quinquē diem, qui pertinet ad perperacutum: quod probatur: quia Galenus 3. de crisi, cap. 4. inquit, morbos petacuros exactè terminari in tertio die, & aliquando quinto die.

Addit, tardè terminari in quarto: quia accendunt à bile, & bilis mouetur in die impari: Immo Galenus ibidem dicit, semel tantum vidisse petacutum exactè terminasse in quarto. Refertque Archigenem bis tantum vidisse perperacutum terminatum in quarto: ideo tarsi semper vel in tertio, vel in quinto. In quarto, quando motus est tardior: ut, siue in Erasino. In tertio, quando motus est velocior, ut siue in Phrenetico, qui in tertio die decellit.

Quid verò intelligat Hippocrates per extremos labores colligimus ex Codice Græco: quia dicit *τέρας*. Latini non habent vocem, quæ contineat tam multa significata, ut hæc vox *pones*, quæ significat labores, & omnia mala, quæ oriuntur à morbis perperacutis.

Primo *τέρας* significat laborem: ideo Hippocrates 2. sec. aphorismorum primo dicit 22. Vbi semper laborem facit, & thalæ dicit *τέρας* *ποιεῖν*.

Secundò *pones* significat causam doloris. Hinc Hippocrates in Cranone vocat dolores calidos & frigidos, vtriusque hæc voce *τέρας*.

Tertiò *pones* significat tristem sensum ex Hippocrate 2. aphorismorum 6. dum dicit, quicumque dolentes dolores non sentiunt mens agrotat, per dolentes legunt *αἰσθησάμενοι*.

Quartò *pones* significat exercitium, defatigationem, & laborem, sic Hippocrates 2. aphorismorum 16. dicit. Vbi fames, laborandum non est.

Quintò ex Hippocrate per *pones* 2. aphorismorum 48. intelligitur lassitudo, & motus corporis.

Sextò ex Galeno 8. meth. 3. vbi mentio fit de hoc aphorismo inquit, per extremos labores Hippocratem intelligere maximas accessiones, maximos casus, & maximas iritationes. Quare Hippocrates multo artificio vsus est hæc dictione *pones*, ut comprehenderet omnia proposita significata, & præcipuè maximas inuisiones, comprehenderetque illa, quæ observantur in ipsi inuisionibus, quæ sunt calor ingens, dolores, defatigationes, lassitudines, vigiles, conuulsiones, animi deliquia, casus virium, vomitus, difficultas respirandi, & omnia illa, quæ possunt explicari per hanc dictionem *pones*, quæ dicitio cum tam multa comprehendat, maximè inseruit aphoristice doctrinæ.

Inde colligimus magna verborum Hipp. mysteria: dum per plura significata verbi æquivoci strictim sepe explicat aphorismorum archana: sic aphorismo 20. dum dicit, quæ indicatur & indicata sunt *κρίσις* quod aduerbium habet tria significata. Primum *κρίσις* significat integrè: Secundò significat dies pares: Tertium significat nuper inde patet aphorismum ampliari secundò tria significata. Primum quod in crisi integra non sit mouendum, vel nouandum: Secundum, quod in diebus paribus non sit mouendum, vel nouandum. Tertium, quod in crisi nuper facta, imperfecta tamen non sit mouendum, vel nouandum: quia Galenus 3. de crisi, cap. 4. dicit, crisim in idem tempus incidere cum accessione: sed sic est quod in accessione abstinere oportet à re-

medijs & à cibistratio traditur à Galeho 3. de crisi lib. cap. 2. ubi ait in crisi sunt difficiliter anhelitus, varij dolores, & plura alia mala, quæ debilitant, ideo parumper expectare oportet, ut aliqua ex parte vires recreentur: maxime propterea miramur Hippocratis ingenium, quo inuenit vocem explicantem tam multas symptomata, quæ superscunt morbis perperacutis.

Cicero tamen à quasi. Tota reprehendit linguam Græcam, quod vnicæ dictione multa declaret, proponit exemplum istius vocis (ponos) Hippocratis tamen ad sidera laudibus extollendum est: quia paucis desiderans explicare omni in symptomatum varietatem, inuenit hanc vocem, quam si in thesauris lingue Græcæ quævisisses, aliam tam mirabilem vocem præter hanc cetere non inuississet.

Plura relinquuntur, querenda: præ intelligentia primæ partis: primum in omnibus morbis perperacutis conueniat visus extremè tenuissimus, id est ieiunius. Secundum à quibus causis sunt acuti morbi. Tertium an febres semper ante se sint morbi acutis. Quartum an vigor morbi differat à vigore symptomatum.

Q V Æ S T. XXV.

An in omnibus perperacutis conueniat ieiunium.

Prima facie nō videtur, quod in omnibus peracutis conueniat ieiunium; quia potius correpti bene curantur: tamen potius est morbus perperacutus, ergo in perperacutis visus extremè tenuissimus id est ieiunium non conuenit. Præterea Galenus 3. epid. 3. § 8. mentionem faciens de famōsa quadam pestilencia scilicet, solum illos euasisse, qui sibi ipsi vim inferentes cibum sumebant: Idem quoque mutatus Aulicenus 1. quarti tract. 4. cap. 4. dicit, quod in febribus pestilencibus, dum cedit appetitus, cogantur ad comestionem, quia solum illi, qui sumunt cibum in morbo illo quissimo & acutissimo sanantur: In istis reuera appetitus adeo cedit ob acutissimam ventriculi lesionem,

ut, ut potius mortem, quam cibū cligat.

Respondent nonnulli, pestilentiam non esse collocandam in numero perperacutis: ideo ieiunium pestilentis non conuenire.

Primo falluntur: quia & pestilentia & febres pestilentes interdum terminantur tertiae vel quinta die: quare si natura morbi est auocanda à certamine cum morbo, solum ieiunium conuenit: deinde Galenus in febribus pestilencibus præscribit cibum longè pleniorē, quam sit massa, ergo ieiunium non conuenit.

Respondemus ad difficultatem indicationem cibandi principalissimam esse ducendam à virtutis ratione: cum in pestilentia vires cadant, illis ex animo est attendendum. Quod verò in pestilentia vires subito cadant, animaduertit Galenus 3. de præseg. ex pul. ubi inquit, quod character febrium pestilencium sit virtutis casus. Horum vires resiciuntur columborum infusio, & carne: immo etiam in Aegypcio canis, quod qui columbis obnoxi vescebant, pestiferis morbis non corripiebantur. Cōcludimus ergo, quod Hippocrates dicit vult in perperacutis esse visum, dum visus extremè tenuissimus locutus sit de perperacutis, ubi virtus est valde & robusta, quæ possit ieiunium usque ad vigorem perferre, & non de perperacutis cum virtutis casu.

Quinta dubitatio: Hippocrates 1. de ratione vitæ vult, morationē in victas ratione acutorum morborum esse cauendam: quare transiunt ad omnimodam inadiam in perperacutis ut docet Hipp. in aphorismo est cauendum quia non potest nisi nocere.

Respondetur non omnimodam inadiam, sed ieiunium triū dierū absque dubio aliquod detrimentum afferre solo perperacutis: sed maleficium compensari longè maiori beneficiis quia sine ieiunio agri ferē semper moriuntur, dum acutissimis morbis corripiontur, sicut sunt agnimosi, qui spatio dierum vel trium dierum obire possunt ieiunio verò observato natura non diuturnitas à certamine: ideo vincit morbum ac licet in vltima parte vigoris ager relinquantur admodum debilis refici tamen potest sine aliquo vite periculo.

Præterea omnia remedia sunt naturæ impetura, ut animaduertit Galenus lib. de

de opt. secta ad Trasyb. cap. 47. sed pre-
berda sunt, dum afferunt plus beneficii,
quam maleficii. Hinc Galenus 4. apho-
ris. comm. 67. habet hæc. Admittenda
sunt illa, quæ plus vitæ afferunt,
quam damnum.

Q. V. A. S. T. XXVL

A quibus causis fiant morbi peracuti.

Cum ex Hippocrate in peracutis viden-
dum sit victu extremè tenuissimo
videndum est à quibus causis fiant morbi
peracuti, hoc sine, ut illico, & bene intelli-
gamus quando victu tenuissimo sit viden-
dum. De hac re multa dixerunt Jacobus
de Partibus, Cardanus in comm. & multi
alii: attamen nos morborum peracuto-
rum ætiam reducemus ad quinque causas:
in quibus præcognitis faciliè intelligi
poterit, quando victu tenuissimo si se-
gno videntur vrendum.

1. Prima morborum acuties fieri potest à
febre intensa, cuius interne causæ sunt in-
venis valde proximis cordi.

2. Secunda affectum præter naturam acuti-
tis sit à magnitudine affectus, sicut à do-
lore colico sensuissimo: vel à dolore as-
trictivo, vel à quocumque affectu præter na-
turam habente magnitudinem ratione
proprie essentis. Vt colligitur ex Galeno
3. prognost. Addimus quoque à quocum-
que affectu habente magnitudinem ratio-
ne dignitatis.

3. Tertia sit acuties ab impetu materie de-
iembro ad membra: vel quando ma-
teria surgit, vel quando materia in thora-
ce transmittitur ad cor: vel quando ma-
teria delapsa in pectus occupat lenes arte-
rias: vel aliquo alio modo excrementa
manentur ad partem principatam obli-
dentem.

4. Quarta sit acuties à copia, ut in peri-
pneumonia, quæ deberet esse morbus lon-
gus: quia sit à plenitudine ament ratione
copie est morbus acutus, ut vel brevis
suffocare possit: ideo in ipsa victu tenuis-
simo vrendum.

5. Quinta acuties sit à maligna qualitate,
de qua mentionem facit Galenus 3. in 34.

epid. 25. & 26. quæ malignitas quomodo
fiat, & eius naturæ sit, nos amplius ratio-
num serie lib. 8. methodi nostræ vitando-
rum et otum declaravimus.

Q. V. A. S. T. XXVII

An febris semper ad acutiam fiat morbi acutis.

Quæritur pro intelligentia peracuto-
rum, an febris semper ad acutiam fiat
morbi acutis. Ex una parte vi-
detur quod de ratione omnium acutorum
morborum sit febris continua: quia Ga-
lenus in hoc comm. 2. aphoris. 19. & 20. de
ratione sic, 28. inquit. Natura acuto-
rum morborum est, ut eorum febres sint
continue.

Sexta dubitatio circa hunc aphorismum alia
parte sunt autoritates, & experientia, quæ
inducunt febrem non esse ad acutiam omnibus
morbis acutis. Primum colligitur ex Hip-
pocrate 6. aphoris. 1. ubi habent hæc apho-
rismi. Quicquid quæ sunt dolore capitis
repente caput turt, & statim muti fiunt, &
serpunt in septem diebus pereunt, nisi feb-
ris apprehenderit: ex hoc aphorismo colli-
gimus, dari posse morbos acutissimos,
sine febre. Deinde Galenus exponens apho-
rismum 30. quintæ sectæ, quilibet quilibet tenui
gradum capi morbo sentio periculosum.
Galenus in comm. dicit sententiam Hippo-
cratis esse veram, siue intelligamus de acuto
cum febre, siue de acuto sine febre: ut
est apoplexia, & convulsio. Idem quoque
affirmat Galenus 1. prognost. comm. 2. 30.
Quare dari possunt acuti sine febre.

Præterea patet experientia, dari acutos
sine febre, sicut sunt apoplexie, convulsio-
nes, & species quædam extrinsecus, quæ vo-
cantur ignis Sancti Antonii, qui affectus
solent esse sine febre. Hinc Galenus 2.
aphoris. 19. dicit ratio sunt mortis acutis
quibus non accendit febris, ut non apoplexia &
ergo acuti fieri possunt sine febre.

Pro solutione apparentis contradi-
ctionis quidam dicunt, sententiam Hippocratis
& Galeni, licet vniuersitates, & sine excep-
tione præferantur, esse veras ut pluri-
mum, & non semper. Certe non ita dicitur
dicunt, quæ Hippocrates, & Galenus nos

deciderent proponendo propositiones vniuersales, quæ nō semper sint veræ. Deinde licet signa lethalia proposita ab Hippocrate Aphoristis 8. Galenus dicat in communi: ut plurimum esse veræ, dicimus id accidere ratione virium robustarum, non esse lethalia: sed propositiones vniuersaliter prolatas nulla habere relatione ad materiam contingentem circa quam versatur individuus, semper esse veras. Præterea sepius observamus, morbos acutos sine febre, quia, ut dictum est apoplectici, epileptici, vel convulsione correpti sine febre interdum inveniuntur.

Quidam alij respondent, acutos sine febre esse ex se, & sua natura morbos chronicos, & non verè acutos: sicuti est epilepsia, & peripneumonia, ut colligitur ex Galeno Aphoristis 6m. 47. ubi inquit: convulsionem, peripneumoniam, & omnes morbos acutos sine febre sua natura esse chronicos: dicuntque ex accidenet esse breves; quare natura rationis posse eorum vehementiam diu sustinere. Quæ responsio non est improbanda.

Nos tamen dicimus, Galenum nunquam dixisse febrem esse de natura acutorum, & licet Galenus in hoc communi faciat mentionem de febribus, quod à morbis acutis sunt inseparabiles: dicimus loqui de illis acutis, qui sunt cum febre, quæ hæc duobus ab illis sunt inseparabiles: non tamen per dicta verba apparet, quod omnibus acutis sit adnexa febris, quemadmodum perpendendo non solum verba Latina, sed etiam Græca colligi potest.

Q V A E S T I O XXVIII.

An quatuor tempora morborum differant à quatuor temporibus symptomatum.

Relinquebatur considerandum, an quatuor tempora morborum differant à quatuor temporibus symptomatum: seu an vigor morbi differat à vigore symptomatum. Occasio istius questionis est Galenus, qui in communi huius aphorismi deest, vigorem morbi esse semper maiorem symptomatum, quasi quod vult Galenus principium morbi esse principium symptomatum;

rem: augmentum morbi augmentum symptomatum: & vigorem morbi esse vigorem symptomatum.

Plurimum commentator disputat de hac in arte medicinali, & tenet illi quatuor tempora morborum ratione essentiae morbi, & quatuor tempora ratione symptomatum omnino diversa: quod probat quatuor argumentis.

Primum argumentum plurimum commentatoris est tale. Principium morbi non est principium symptomatum: neque augmentum morbi augmentum symptomatum, nec status morbi status symptomatum: sed principium symptomatum est in augmento morbi, & augmentum symptomatum in statu morbi: ergo quatuor erunt tempora morborum, & quatuor symptomatum.

Secundum argumentum est: morbus, qui est salutaris in principio, ratione essentiae est acerbissimus, & in priori statu: quam esse possit: ratione verò symptomatum est mitissimus: E contra euenit in statu, videlicet, morbum in statu esse mitiorem, & symptomata feruora. Hinc Hippocrates loquens de symptomatum 2. aphorismorum aphorismo 30. dicit: v. Circa initia & finem morbi omnia remissiora, in statu vero feruora. Similiter Galenus 3. de ratione viarum, vlt. loquens de morbis salutaribus dicit, morbum salutarem in statu esse mitiorem, quam in principio, non tamen esse mitiorem, quo ad symptomata.

Tertium datur febres malignissimas, quæ in principio videntur esse adeo paræ ratione symptomatum, ut sepius decipiant medicos veratissimos: qui eas paræ faciunt: tamen in augmento, vel statu symptomatum, incipiunt adeo gravis, & ferua, ut improprie ager propter illa ex humari decedat, quare tempora morborum, & symptomatum erunt diversa.

Quartum argumentum: Galenus prius de crassib. 3. & Auicennas 1. quarti tractat. cap. distinguunt symptomata, quod aliqua sint quæ in quatuor morborum temporibus, ut vmbra corpus: aliqua verò non iniqui morborum tempora. Symptomata, quæ consequuntur morborum tempora, sunt, sicuti in principio morbi vrinæ cruda, spūs crudi.

da. Symptomata verò, quæ insequuntur augmentum, sunt quædã coctionis rudimenta, quæ, si de urinis loquamur, observantur in urinae substantiis, in cõtentis, & in coloribus. Symptomata verò quæ insequuntur itatum, sunt signa perfectæ coctionis, ut puta, si de urina loquamur, quod eius nubecula sit alba, vitæ, & æqualis: si de substantiis, quod neque crassa, neque tenuis sit: si de colore, quod sit cinerea. Eadem signa maioris vel minoris coctionis observantur in pleuriticorum sputis. Insuper dantur alia symptomata, quæ non insequuntur quamvis tempora morborum: de his loquens plusquamcommentator dicit: Illa pertiñere ad quattuor tempora symptomatum: inferque dari quattuor tempora morborum, & quattuor tempora symptomatum, quæ non insequuntur morbum.

Pro deinceps illius difficultatis primò dicimus cū Galeno 3. de crisi. 4. in morbis quatuor esse consideranda, nempe ideam, magnitudinem, motum & morem: ita ut valeat his quattuor conditionibus non sit de ratione alterius: quia una potest stare sine alia.

Secundò dicimus, quattuor tempora morborum, quæ à motu sensibili mensurantur, non convenire ideæ morbi, ut est idea: quia omnibus ideis conveniret, quod dici non potest: quia quattuor tempora morbotum non conveniunt heclicæ, vel ephemeræ febris nec morbis, qui sunt immateriales, qui videlicet carent causa humoralibus: Immo hæc quattuor tempora neque conveniunt morbis materialibus quando facti sunt, & non amplius sunt, sicuti sunt gummi, podagra nodosa, condylomata, carnis excrecentia, catarrhata perfecta, polypus, pierygius, fistula confirmata, & infiniti alij affectus, qui non amplius sunt in fieri, sed solum in factio esse.

Hinc irridendi sunt illi medici, qui putant decocto quacumque, vel salte auctori posse gummos capitis confirmatos, fistulas confirmatos, condylomata, & reliquos affectus in factio esse, qui non amplius sunt, quippe cui non colligitur ad ablationem causæ antecedentis. Idem confirmatur per ipsam prædictâ, quia cū factio est morbus, sicuti sunt gummi, & alij propositi affe-

ctus non causam auferendo sanantur, sed aperiendo ferro, vel caustico, vel phæstigma: Si verò ossis corruptellâ adesset remedijs auferentibus ipsum affectum, & non ipsam causam, in curatione progredimur.

Tertiò non solum Idea morbi quatenus est Idea dividi potest in quattuor tempora, sed neque magnitudo, neque mos divisibilis sunt in quattuor tempora. Pater de morbi magnitudine ob affectus partis præstantiam, veluti si de corde, & pulmone loquamur, rabidos affectus non dividitur in quattuor tempora. Pater de magnitudine morbi ob cacoethiam: quis dantur ulcera maligna, quæ nō amplius sunt, quæ non habent quattuor tempora. Pater de magnitudine ratione propriæ essentia: quia febris heclicæ est magna ratione propriæ essentia, tamen non habet quattuor tempora: Ideo solus motus humorum est divisibilis in quattuor tempora, quæ sola coctionem humorum respiciunt, non idea, non magnitudo, vel mos ad coctionem pertinent. Hinc quando Galenus 3. de ratione vic. ult. dixit morbum salutatem in statu esse mitiorem, & symptomata esse seuora, dicendum est esse mitiorem ratione Ideæ, vel moris, sed non ratione motus: Sic quando Hippocrates 2. aphorismorum 30. dixit circa initia, & finem omnia leuora, intellexit ratione motus, non ratione ideæ, magnitudinis, & moris. Parimodo febres malignissimæ in principio sunt paræ ratione motus: sunt tamen in excessu ratione moris, & Ideæ: Ideo medici prudentes non debent solum symptomata ad motum pertinentia perpendere, sed etiam illa quæ non insequuntur motum, sicuti sunt illa, quæ pertinent ad ideam, magnitudinem, & malignitatem.

Sed vera ratio, cur idea, mos, & magnitudo morbi non dividantur in quattuor tempora, est, quia idea, magnitudo, & mos pertinent ad prædicamentum qualitatis, nempe ad haberi, & dispositionem: tempora verò morborum non ad qualitatem, sed ad prædicamentum quantitatis, in quo est motus cõtinuus, & motus augmenti & decrementi. Continuus est in quantitate ratione fluxus: quia ex Aristotele 3. Physi.

cap. 1. non est de genere coniunctionum.

Præterea cum temporis in prædicamento quantitas, & non qualitas: ideoque morbi, magnitudo, & mox pertineant ad prædicamentum qualitatis: videlicet ad habitum & dispositionem, sequitur quod quid dicitur ideam morbi, magnitudo em, & motem in quatuor tempora facit transiit de genere in genus, videlicet à Prædicamento qualitatis ad prædicamentum quantitatis, quod non est admitterendum, quia & prædicamenta sunt impetribilia: & aliorum differentie multo magis: quia ex Aristotele in ante prædicamentis. "Dictionum generum non subalterna sunt potestum dicitur sunt species, & differentie quare quid dicitur dari quatuor tempora symptomatum proceduntium ab idea magnitudinis, vel more attribuit proprietatem quantitatis ipsi qualitati, quod in Philosophia est etiam non ferendum. Tempus enim est mensura motus: hæc mensura est in quantitate, & non in qualitate. Tempus morbi ex Galeno lib. de totius morbi temp. cap. 1. dicitur morbi ætas quæ sicut etates sunt quatuor: sic morborum tempora sunt quatuor, videlicet principium, augmentum, status, & declinatio.

Insuper tempus morbi tripliciter consideratur: vel penes motus materię, videlicet bilis, pituitę, vel melancholicę putride: motus cæteris quatuor tempora manifestissima, de quibus modo loquimur: vel consideratur tempus morbi penes motus essentię seu gradus caloris præter naturam, vel alterius qualitatis: vel tertio considerantur quatuor tempora ratione symptomatum: si verò considerentur quatuor tempora penes motus materię videlicet bilis, pituitę, vel melancholicę putridę: hoc tempus morbi est manifestissimum, & sensibus valde apertum: hocque duplex est, aliud universale, & aliud particulare: universale totam morbi latitudinem complectitur, à principio videlicet usque ad finem: dividiturque in quatuor tempora, nempe in principium, augmentum, statum & declinationem.

Tempus verò particulare ipsius est illud quod consideratur in unico, paroxysmo,

quod similiter habet principium, augmentum, statum, & declinationem: hæcque tempora sunt universalia, quam particularia, quæ sunt omnibus similibus convenient: solum illis morbis, qui partim sunt in fieri, & partim in factis esse, qui morbi vocantur materiales, à causis scilicet: prædictis quibus proceduntur facit sunt febres partiales, illas quæ non sunt in fieri, sed in statu esse, quæ tempus morbi potestatem essentię, seu gradus caloris, vel alterius qualitatis præter naturam, negati non potest quod quatuor morborum tempora aliquo modo, & per quandam similitudinem concurrere possint omnibus morbis in factis esse: sic dicimus febrem hecticam primi gradus habere hæc quatuor tempora: principium erit quando calor naturalis ita incipiet absumere humiditatem, toridam, va esse rufescentem, sed non exsiccatam: deiqua effectus essentia loquitur Galenus in de diff. feb. ap. 3. Augmentum verò hectice primi gradus erit quando humiditas torida incipiet exsiccatam: ita erit, quando humiditas torida erit magna ex parte exsiccata: declinatio verò ad salutem erit quando illa humiditas torida incipiet instaurari.

Similiter dantur quatuor tempora secundum vel tertium gradus hectice febris, sed non sunt ita sensibilia, & manifesta: quia non dependent à causa antecedente, sed ab actione eiusdem caloris, qui formaliter non differt à febre hectica: Ideo hæc quatuor tempora dicuntur secundum essentiam, & non secundum materiam.

Idem dicimus de quolibet subiecto sensibili, sit animatum, vel inanimatum, quod possit mensurari, per quatuor tempora videlicet per principium, augmentum, statum, & declinationem.

Denum dantur quatuor temporatione symptomatum, quæ incipiunt & desinunt cum morbo: sicut sunt symptomata morbi pathognomonica, quæ indicant crudelitatem, vel coctionem, sed hæc quatuor tempora symptomatum coincidunt cum quatuor morbi temporibus: quia hæc symptomata inséquuntur morbum et umbra corpus.

Dantur quoque alia symptomata, quæ similiter insequuntur mortuum aliquem supernatantem, & umbra corpus: quia valet hæc; est symptomata: ergo est morbus: symptomata dicitur accidens morbi: accidens vocatur *υποσπασιν*, quod significat simul veniens cum morbo: atque licet Galenus 3. de ratione vie. ult. dicat, morbum in statu esse mitiorem, & symptomata vehementia, dicimus morbum esse mitiorem: quia vel brevis sanitatem prænuñciat: symptomata verò sunt vehementia, quia etiam morbus in statu est vehemens, siquidem symptomata, ut symptomata semper sequitur morbum, ut umbra corpus: hæcque responsione facile tolluntur argumenta proposita. Idem patet ex Galeni exemplo ibidem proposito de inflammatione: dum pus conficitur, inflammatio est mitior: symptomata tamen sua sunt: quia augetur febris: seu a sunt, quia sequuntur febrem, quæ seuior est, & non inflammationem, quæ mitior est: symptomata seuum sequitur morbum seuum, ut insequitur mitem.

Ad Argumētū pluraquædamentatoris, ex dictis facit solui possunt. Ad primum quod scribit principii morbi non sit principium symptomatum: neque augmentum morbi sit augmentum symptomatum: ergo quatuor erunt tempora morborum, & quatuor symptomatum: consequentia est falsitas quia symptomata variantur, non ex se: sed quia ipsi morbi variantur ob materiam: sicut ob humores magis vel minus grauantur: symptomata ex se, neque habet augmentum, neque decemētum: quia eius esse consistit in hoc, ut semper insequatur mortuum, ut umbra corpus.

Ad secundum argumentum parimodo respondetur, symptomata mitiora, vel seuiora esse, quia morbus, & eius causæ sunt seuiores, vel mitiores. Neque admittimus morbum in principio ratione essentiali esse in peiori statu: Galenus enim lib. de totius morbi temporibus cap. 3. & 4. dicit, incipit morbus cum exigua humoris quantitate, & tandem ad summam venit: quia ipse citat ex Hippocritensi aphorismo 65. agrotanti morbus fit. Similiter in morbi principio, dum incipit putredo,

illa exigua est, in tamquam scintilla agens putredinem: quare ratione essentiali febris putrida non est acerbior in principio, sed semper magis fit acerbior, donec natura ipsam discuit, quod fit in fine status, sicut in principio declinationis.

Ad tertium respondemus, licet in febribus malignis symptomata sint parua in principio & sua in augmento & statu: non propterea sequitur, quod illa tempora sine symptomatum, quia sunt tempora morbi maligni, à quo symptomata procedunt, quæ insequuntur morbi conditiones, ut umbra insequitur corpus: tamen si magis sua fiat malignitas in augmento & statu, magis seuia fiant symptomata: quia ipsi morbi sunt illi, qui variantur, & dum variantur variantur symptomata: quare non dantur quatuor tempora symptomatum, sed omnia tempora respiciunt ipsum morbum.

Ad quartum negamus, dari symptomata, quæ non insequantur morbo: sed omnia dicimus illum insequi, qui dum variantur, varia quoque obferantur symptomata, quæ semper insequuntur morbum, ut umbra insequitur corpus: quare non dantur quatuor tempora symptomatum dicata à quatuor morborum temporibus.

QVÆST. XXIX.

An morbus in principio sit maior, quam in statu.

Hippocrates in aphorismo dicit, ubi est morbus peracutus, statim habet extremos labores. Quatuor Expositores, an morbus in principio sit maior, quam in statu. Pluraquædamentator in arte med. considerans hunc aphorismum probat morbum in principio esse maiorem, quam in statu.

Primum argumentum est tale: Hippocrates in hoc aphorismo ait, quod morbus in principio statim habeat summos labores: ergo morbus erit maior in principio, quam in statu. Argumentum est vana illud quia Hippocrates intelligit de peracutis, qui parum durat, & in toto morbo habent summos labores: itaque

perpetuus morbus sit, quā vnus pater-
zyffus trium dierum, vel paulo vltorius,
vt dicit Galenus in hoc conu.

Secundum argumentum: quo probat
Platquam commentator, morbum esse
maiores in principio, tale est. Morbus
eo tempore est maior, quo materia est
magis copiosa, & magis cruda: sed in
principio materia est magis copiosa, &
magis cruda: ergo in principio morbi
est maior.

Respondetur, falsam esse maiorem, &
minorem prepositionem: maior est falsa:
quia morbus magnus nō sumitur à quan-
titate humoris. In plethorico, qui optima
gaudet sagitate, multa est humoris quan-
titas: tamen non verantur morbis: neque
in principio morbi est maior cruditas.
Galenus enim lib. de totius morbi tem-
poribus cap. 3. & 4. inquit. Incipit mor-
bus cum exigua quantitate, supple humo-
ris, & eadem ad summum venit: cur? quia
ipse cibus, vt docet Hippocrates 7. sec.
aphorismorum aphorismo 65. sebelitan-
ti morbus fit: quia propter morbum, vel
propter sebre natura diuersitur à conco-
ctione, unde cibus malè concoctus dege-
nerat in causam morbi ficam.

Sic dū incipit putredo in morbi princi-
pio, exigua quidem est: mox ita exigua, tā-
quā scintilla, exget putredinē in augmento,
& stato: ratio proponitur à Galeno 1. de
diff. feb. 4. vbi dicit, quod tāquam à putri-
do putrescit: sic Galenus 2. de diff. feb. vlti-
mo inquit, in omni morbo putrida si febrim
principijs confluere calorem naturalem
cum spiritibus ad fomitem putredinis,
& inde in sanguine putredinem augeri.
Hinc in morbi principio interdum maio-
ris putredinis occasio aufertur, quod non
potest fieri in augmento. & statum quem-
admodum obseruatur in vinis: dum in-
cipiunt corrumpi, quā cito euidentur,
vina in aliud dolium committādo, sed de-
si verò putredo, vel corruptella si pro-
gressa, vt vina in acetum, vel vapam-
cedant, non amplius sicut bona equare
nullo modo cōcedimus in principio mor-
bi esse maiorem crudicatem, & peiorem
qualitatem. Præterea est, quod in prin-
cipio effect maior cruditas, dicimus illam

esse admodum paucam, multā vt respectu su-
terioris, quā reperitur in augmento: non sit
comparanda quare minor propositio qua-
que falsa est: quia scilicet materia in princi-
pio sit magis copiosa, & peiora qualiteria.
Tertium argumentum: vltimo morbus
est minor, quā dicitur materia vltima: sed in
statu vincitur, ergo tunc: est minor. Res-
pondetur, vinci morbum in declinatione,
vel in postrema parte statum. Præterea
negamus vinci morbum in statu: quia in
statu est finis victorie: & dicimus vinci in
principio, & augmento, quia tunc victus
est fortior, & magis disponit possentia
in statu: hoc enim guttur os dentes non ex-
citantur, vna tamen guttula minor
omnibus alijs excantur: quia ab alijs guttis
materia est disposita dicere nō possunt,
gutturem, postremam minimumque vici-
cere, & excantare, sed alias disponēdo sen-
sim vincte. Hinc in principio & augmen-
to magis vincitur morbus, quam in statu.

Quartum argumentum: tunc maior est
morbus, quando symptomata sunt sum-
ma: sed in apostematibus principio, & aug-
mento, dum si per symptomata sunt sum-
ma: ergo in principio, & augmento maior
erit morbus, quam in statu.

Respondetur, morbos materiales esse
duam generum: aliquos esse in quibus re-
seruatur materia peccans ad vnicum ex-
pulsionem criticam, & tunc morbus ma-
ior est in statu: aliquos verò esse in quibus
materia peccans in morbi principio
incipit expelli: itant circa finem augmen-
ti euacuatio cessare incipit, sicut in pleu-
ritidis principio: per totum, sputamina
euacuantur, & in fine augmenti expulsio
seu euacuatio cessare incipit, itant in vi-
gore pleuritidis ferè tota materia peccans
sit expulsa: in his summas symptomata
est in principio, & non in vigore.

Idem dicimus de omnibus morbis, in
quibus natura, vel medicus in principio,
vel augmento maximè euacuat: in his cer-
tè expulsio non omnino seruatur ad vni-
cam expulsionem criticam. De his loquitur
Hippocrates 1. de ratione vie: dicit: in
pleuritide, in qua non seruatur expulsio
humoris peccantis ad vnicā expulsionem,
dandum esse totam pristinam: in princi-
pio.

et concoctionis, quæ ut vena apparet, ex qua sensibilibiter colligimus principium augmentum, statum, & declinationem, intelligendo de synocha putrida quæ partim est in fieri, & partim in facto esse. De hac quoque credimus, sanguinis missionem, & alijs remedijs posse sanari non solum in statu, & declinatione, sed et in principio, vel augmento.

Vbi error est. Hec est secunda pars aphorismi, in qua proponitur hæc conclusio nem: quod quæcumque morbus magis recedat à morbo extremo, & à vigore, præ plenior debeat esse cibis: quanto vero minus recedat, tanto tenuior ita ut sicuti vigor est norma dietandi, sic virtus sit norma permittendi remedia, hac lege, ut virtus quanto validior sit, tanto validius admittat remedium, & quanto debilius, tanto lenius, & ceterum.

Septima dubitatio Bressaus, & nonnulli alij dicunt, hæc conclusionem Hippocratis propositam in secunda particula istius aphorismi non esse veram in omnibus peccaculis, tum quia in illa pestilentia, de qua mentionem facit Hippocrates 3. epid. 3. & 8. peste affecti magis nutriebantur in vigore, quam alijs temporibus: nihilominus sanabantur: tum quia ex Galeno 8. meth. pichrocoli nutriuntur in principio, pare, zyma, & in ipso vigore, alioquin in febrem hæticam labuntur.

Bressaus, & alij non possunt defendi: quia Galenus in eodem, et aphorismo huius sectionis inquit, sententiam Hippocratis in hoc loco propositam non solum esse veram in peccaculis, sed in omnibus morbis: per omnes morbos intelligit acutos, tum quia Hippocrates hic loquitur de acuto, tum quia in chronicis non convenit videtur tenuis, sed mediocris, de quo mediocri victu non agitur in his aphorismis.

Ad instantias respondemus, quod peste inquinari, & pichrocoli debent magis nutrir in vigore: quia magis potest virtus cum febreate coniuncta ad indicandum cibum, quam morbus ad prohibendum: virtus enim in peste facili cadit: immo Galenus 3. de prælag. ex pulz. ait, quod character pestis sit vicium casus:

dum vires cadunt, iacta est altera, huius statum reficiantur.

Quoad pichrocolos dicimus, quod magis possit periculum: ut pichrocoli in hæticam labantur, quam vigor paroxysmi & morbi ad prohibendum cibum: quia nisi illo tempore nutrantur, in hæticam eadunt.

Quare in omni morbo expedit videre, quidnam scopus prævaleat, an ille qui est desumptus à virtute: an ille qui est desumptus à morbo. Notandum tamen, tunc prævalere scopum desumptum à virtute, quando cum illis viribuseger non potest perdurare usque ad finem vigoris: quia licet vires sint debiles, dummodo possint durare usque ad finem vigoris, non indicant recessum. Hinc Galenus contra 4. huius sectionis habet hæc verba. Si conservaremus vires in acutis, quales accepimus in principio morbi, ferat additio ad morbum: ideo Medici, ut Hippocratis præceptis obsequens sit, in acutis ita tenet victum, ut debet, ut vires quoque languide conserventur, hac lege tamen, ut possint durare ad finem status: quia tunc facillime paucis, & vini panzillo possunt restaurari.

Valent igitur illi medici, qui volunt conservare vires, quales erant in principio morbi, & qui in ipso augmento, & in principio vigoris recessum arguunt, contumacem ad morbum: unde perniciem, & mortes magnas ex parte sequuntur.

Octava dubitatio occurrit, dum dicit Hippocrates in secunda parte aphorismi tantum cibi esse indulgendum, quantum morbus recedit à vigore, quod videtur esse contra communem usum: quia dum labuntur magnitudinem, statim primo & secunda die, quæ maximè distant à vigore per regulam Hippocratis, egri essent bene nutriendi, tamen minus nutrimur, hocque maximè iuvat.

Respondemus, in principio morbi subtrahi cibum, non ratione etiam ad recessum à vigore: sed ratione crudæritatis, & ratione pleuritidis ventriculi ob cibos præcedentes paulo ante ingestos: quare præceptum Hippocratis erit verum post

exhiberetur leniens medicamentum, cuius auxilio excreta, quæ sunt in primis vijs, sunt euacuatæ. Deinde plenior, vel tenuior debet esse victus, prout morbus est magis, vel minus acutus, vel (quod idem est) prout magis, vel minus à vigore recedit.

Quatuor sunt morborum acutotum differentie, æ quatuor sunt victus tenuis differentie. In peracutis eligitur victus extremè tenuissimus, id est ieiunium. In peracutis extremè tenuis, sicuti est, magis: sed in vigore extremè tenuissimus. In exaltè acutis cremor possit: in vigore tamen extremè tenuissimus: in acutis non exaltè tota possit. In vigore, vel extremè tenuissimus, vel multum tantummodo. Hæ victus differentie obsequantur in virtute robustis: si verò est languida, ut non possit perdurare usque ad finem status, tunc virtuti attendendum est cibi, qui vires hæ resiciant, ut possint perdurare. Quatuor dubitationes occurrunt, quæ vires solutione tolli poterant, ut infra.

Nonæ dubitatio Hippocrates in hoc aphorismo dicit in peracutis summè tenuissimo victu utendum. In aphorismo 7. magis laudat victum pleniorē: ergo sibi contradicit.

Decima dubitatio: ubi sunt extremi labores, vires prosteruntur, sed ubi vires prosteruntur, cibo sunt resiciendæ: ergo in peracutis, in quibus extremi sunt labores, non erit utendum victu extremè tenuissimo: quia magis est attendendum viribus, quam morbo.

Vndecima dubitatio: in peste ex Hippocrate 3. epid. 3. 58. qui magis nutriebantur liberabantur pestes: sed pestis est morbus peracutus: ergo in morbo peracuto non conveniet victus extremè tenuissimus.

Decima secunda dubitatio ex Galeno passim in methodo, semper magis est attendendum viribus, quam morbo: ergo victus extremè tenuissimus, qui vires diminuit, reprehendendus.

Responsio ad istas quatuor postremas dubitationes: vires est quatuor aliæ difficultates tolli possunt, quæ est, quod aphorismus sit verus, ubi vires possunt perdurare sine cibo: ubi verò non possunt

perdurare, illis cibis sunt resciendæ, quibus possint conservari ita languidæ & debiles, ut sufficiens, ac possint perdurare usque ad vitium pattem vigoris, in qua parte nullum subest periculum, & in qua parte nemo moritur, nisi novus superveniat morbus.

APHORISMVS OCTAVVS.

Quando morbus in suo vigore constitit, tunc victu tenuissimo utendum est.

Zechius, Crispus, & multalij sic coniectant. Cum Hippocrates in superiori aphorismo dixerit, in omnibus morbis peracutis esse utendum victu extremè tenuissimo. In hoc aphorismo vult in omnibus morbis esse utendum victu extremè tenuissimo: an non omni tempore, sed solum in morbi vigore.

Hæc connectio non continet veritatem: quia, in hoc aphorismo intelligit solum de peracutis, & non de omnibus morbis. Quod se probatur: Galenus in hoc comment. dicit, hunc aphorismum non esse separatum à præcedenti: sed in præcedenti ex consensu omnium intelligit solum de peracutis: ergo non intelligit de omnibus morbis. Deinde Galenus 8. meth. 3. citans hunc aphorismum inquit esse de peracutis, & non de omnibus morbis. Postremo, si in hoc aphorismo intelligeret de omnibus morbis, aphorismus esset falsus: quia dantur morbi chronici, qui sunt adeo longi, & diuturni, ut eorum vigor durare possit per mensem. Novi inueni laborantem quartana trieni annorum cursu, quæ etiam fuit depulsa (ut obiter doceam materiam remediij) pulvere radicis assati ad 3. 1. & semis in principio accessionis cum vino albo generoso ter in tribus partibus ymis eodem modo sumpto. Certe vigor in hoc luene fuit valde longus, atque sine cibo in toto vigore non perdurasset.

Capiatæus sic connectit. Cum Hip-

poerates superioris locutus sit de victu
agrosantium, quatenus victus prohibe-
atur a toto morbo perperacutus. Reliquum
erat, ut ageret de victu, quatenus prohibe-
retur non a toto morbo perperacutus, sed ab
aliqua eius parte. Sed quia pars quae ci-
bum prohibet duplex est, universalis, vel
particularis: universalis est vigor: parti-
cularis est paroxysmus in hoc aphorismo
dicit, Hippocratem agere de ratione vi-
ctus, quatenus prohibetur a parte univer-
sali ipsius morbi, videlicet a vigore. In
aphorismo vero 1. 1. quatenus prohibetur
a parte particulari morbi, id est a paroxys-
mo isti contra inquit. In accessionibus
abstinere oportet, nam cibum dare no-
cum est.

Hec connectio nisi esset distincta, non
esset improbanda. Quod vero sit disti-
ncta, patet, quia omittit quae conside-
rantur ab Hippocrate in secunda parte
superioris aphorismi, ubi dicit, cibum esse
reminorem, vel plenorem prout magis
vel minus recedit a vigore.

Nos sic connectimus. Cum Hippocra-
tes in prima parte superioris aphorismi
locutus sit de victu perperacuto, ac
dixerit in toto morbo perperacutorum
victum esse victum extremum tranquillum.
Atque in secunda parte superioris apho-
risimi egerit de victu omnium acutorum,
qui observari debet in principio, & aug-
mentis, dicendo victum debere esse re-
minorem, vel plenorem, prout morbus
magis, vel minus recedit a vigore. In
hoc aphorismo vult prohibere victum in
vigore omnium acutorum, dicendo in vi-
gore acutorum quando morbus habet
maximam vim, non esse dandum cibum,
habereque maximam vim in vigore pera-
cutorum acutorum ex parte, & hoc ex parte.

Res intelligentia istius aphorismi sic
occurrunt consideranda. Primum quid
intelligat per morbum. Secundum quid
per vigorem. Tertium quid per victum
et nihil. Quartum, cur Hippocrates
subeat in vigore nihil cibi dandum esse.
Quintum an in vigore cibum penitus
sum licet vel solum. Sextum an in vi-
gore fieri possit cibi connectio.

Quo ad primum, quid per morbum

Hippocrates intelligat, dicimus intelli-
gatur morbum salutem, & non lethali-
tem. Primum quia agit de morbo, qui
potest provenire ad vigorem, qui non est
lethalis. Secundum quia videtur extremo rei
medio, nempe scilicet, quo Hippocrates
non videretur, si per morbum intelligeret
lethalem, quia ex Galeno 1. aphorismi, 1.
lethales solum prognostici sunt felici-
tatis, & 1. morbi, 9. alio. In quo omni-
no solum desperata est, imprudenter con-
siliis fuerit apud vulgum in famam periculi,
quae melius foret saluti.

Quod vero Hippocrates vult sit in mor-
bo lethali, bene remedium testatur, & hoc
extremis colligitur ex his locis, ubi
Hippocrates in epidemidis propositum est
in Phlegma, qui mortuus est a toto die non
vixit est phlegma, vel phlebotomia, &
solum 1. die vixit est chylus, & in 1. di-
gitate 1. die vixit est chylus.

Similiter in Erasmo, Hermete, vel
Aliis morbo lethali corruptis non vidi-
mus, quod Hippocrates aliquo remedio
extremis sit, & 1. die vixit est chylus.

Quo ad secundum, nempe, quid intelli-
gat Hippocrates per vigorem, ad totum
vigorem, vel aliquid vigoris partem,
sciendum pro intelligentia, vigorem esse
tempus morbi dissolutis eius partem, in
priori hypostasi, & medium: prior
pars adnectitur fini augmenti, & hec pars
est vigor in fieri tantum, posterior pars
adnectitur principio declinationis, & est
solum in facto esse. Pars vero media
partim est in facto esse, & partim in fieri
de hac parte media Hippocrates intelli-
git in aphorismo.

Quod vero Hippocrates per vigorem
intelligat partem medium vigoris, patet
quia vultur distinctio, & hoc, & non
est, & hoc significat morbum non solum
factum, sed etiam fieri: quia & hoc
est nomen verbale dependens a prima
persona praeteriti passivi, & omnia haec
modi verbalia significant rem partim esse
in fieri, & partim in facto esse, & hoc
vero significat solum partem factam ip-
sius morbi: quia & hoc formaliter est
la constitutio: ac sic est quod de ratione
malae constitutionis est res facta.

Hec

Hæc ſunt omnia ſunt inter ſe diſtincta ſeruat idcirco præcipue præcipue ſignificat aggravaſionem, id eſt morbum in abſtractione præcipue ſignificat ideam morbi, quæ eſt facta, & completa præcipue ſignificat morbum in conſpectu, id eſt formam morbi ſuam cum materia & ſed quia de ratione materiæ eſt alteratio: ideo præcipue eſt pars morbi partim facta, & partim in fieri quia eſt idea adhuc in materia. Quare cum Hippocrates in aphoriſmo viſus diſtione præcipue, intelligit per vigorem morbi partem mediam, quæ partim eſt facta, & partem fit.

Præterea ſi per vigorem intelligeret vltimam partem vigoris, aphoriſmus eſſet falſus: quia æger in vltima parte vigoris eſt in viro, & tunc eſt reficiendus: eſt in viro quia morbus tunc eſt victus, & ſuperatur: eſt reficiendus, quia victo morbo, vires ſunt augende.

Quoad tertium: quid intelligat Hippocrates per victum tenuiſſimum, qui explicatur per illas diſtiones præcipue præcipue præcipue.

Prima dubitatio occurrir circa propoſita verba quia Hippocrates videtur ſibi contradicere: ſuperius enim dixit, in vigore eſſe vitendum victu extremè tenuiſſimo: Hic verò dicit ſolam tenuiſſimo ſine illa diſtione extremè: ideo nonnulli dicunt Hippocratem in hoc aphoriſmo non intelligere de ieiunio.

Reſpondetur Hippocrati in hoc aphoriſmo intelligere de victu extremè tenuiſſimo, id eſt de ieiunio: quod colligitur ex Græca voce præcipue præcipue & quia articulus præcipue ſignificat vltimum terminum tenuitatis, qui eſt ieiunium: articulus enim ſignificat rem completam: ſicuti expoſuit in 3. aphoriſmo præcipue præcipue præcipue, nempe articulum præcipue ſibi ſignificat vltimum terminum præcipue præcipue.

Plurimi tenent Hippocratem in hoc aphoriſmo intelligere de portione, ſicuti eſt mèta, quia non nominavit victum extremè tenuiſſimum, qui eſt ieiunium. Sed aduerſantur Galeno, qui in eodem inquit, in vigore illud peracutorum, qui dicuntur peracuti non ex ætate, obſequere victum extremè tenuiſſimum, ut in hoc aphoriſ-

moloquitur de vigote. Deinde ut patet ex ſolutione dubitationis præcipue præcipue præcipue intelligit vltimum terminum tenuitatis, & hic terminus eſt ieiunium. Præterea Galenus 19. aphoriſmo huius ſectæ, dicit, nihil dandum æſtante iudicatione: ergo tantò minus in iudicatione: ſed ſic eſt, quod in vigote ſit iudicatio: ergo in vigote nihil omninò dandum, neque ipſa muſta, contra multos, qui per tenuiſſimum victum intelligebant muſta.

Nonnulli alij, ut Criſpus dicunt Hippocratem in hoc aphoriſmo intelligere de vigote omnium morborum, tam acutorum, quam chronicorum, dicuntque quod habita relatione ad alia tempora, in vigore vitendum ſit victu tenuiſſimo, quam in principio, & augmento. Primo falluntur, quia Hippocrates loquitur in his aphoriſmis de acutis, & non de chronicis morbis. Deinde, ſi per tenuiſſimum intellexiſſet cibum tenuiorem eſſe præbendum in vigore, quam in principio, & augmento, non eſſet locutus modo ſuperſuſo, ſed comparatiuè, dixiſſetque tenuiori, & non tenuiſſimo vitendum.

Quoad quantum, ſcilicet dicit Hippocrates, in vigore eſſe vitendum victu tenuiſſimo, tres ſunt cauſe. Prima proponitur à Galeno in hoc comm. his verbis. In vigore non oportet diſtrahere naturam ad alteram novam coctionem: cum eo tempore natura humorum morbos facientium coctioni foriter vacet.

Secunda cauſa, eſt in vigore nullarum cibis conveniat, eſt, quia tuæ natura eſt adeo occupata morbo, ut cibis non coquantur, ſed corrumpantur & deinde cibi corrupti maxime angere morbum.

Tertia cauſa proponitur ab Hippocrate 2. acutorum text. 48. ubi dicit, quod natura in vigore ſeſſe debilis minus concoquat: ideo victu extremè tenuiſſimo vitendum: poſſuntque ſine cibo perſiſtere, quia quando ſunt in vigore, ſunt ſerè in fine: ideo poſſunt per paucos dies ſine cibo perſiſtere.

Hinc illi medici, qui copioſius nutriunt vigoris tempore à Dogmaticis Medicis iure merito vocantur catadiſci: quia tot in tenuiſſimo bello non occiduntur, quod

agrotantes à cibo exhibitio in vigore suffocantur. Arma hostilia, quibus inietti-
munt agros in ipso vigore, sunt capous
contusa, vel expressa, vel stillantia illa vi-
scida, infensa crassa, coxa, & quamplurima,
quæ ad plenum & non ad tenuem, vitium
pertinent: facilesque sunt medici impe-
riti, ut incidunt in hunc errorem, quæ vi-
dent mulieres hac via incedere nempe ad
miserrimi agrotantis perniciem. Nec va-
let, dum dicunt, agros in vigore esse ad-
modum debiles, quia ex Galeni præce-
pto comm. 4. hujus aphorismi habetur
hæc verba „ Egri sunt conservandi de-
biles usque ad finem vigoris, secus fieret
additio ad morbum .

Deinde non distinguunt, quinam sint
illi debiles, qui indigent cibo, quemad-
modum Hippocrates, & Galenus 2. de
ratione vic. 48. distinguunt, his scilicet ver-
bis, quæ autem libetiam cordibus no-
stris essent inscribenda, „ Qui sunt debi-
les ob inactionem valorum egent ali-
mento: qui verò sunt debiles ob dolo-
res prægressos, & morbi vehementiam,
non egent alimento, sed potius euacua-
tione.

Q V Æ S T. XXXI.

*Cur in principio morbi robusta virtus non
vincat morbum: in vigore langu-
da vincat.*

A Verroes 4. coll. cap. 33. quærit, cur
natura in vigore, in quo est valde
debilis, possit morbum vincere, cum non
potuerit illum vincere in principio, vel
augmento morbi, quando ipsa virtus erat
robustissima.

Respondet Auctores hoc accidere,
quia actus actiuorum sunt in patiente
bene disposito, quæ sententia est Aristote-
lis 2. de anima 14.

Humores in principio morbi sunt re-
belles, in augmento verò minus rebelles
sed in media parte vigoris sunt ita dispo-
siti, ut à virtute debilissima & languidissi-
ma, nisi cibis distrahatur, possint vin-
ci & superari.

De dispositione, ob quam introducun-

tur formæ substantiales, & accidentales
locutus est Aristoteles primo Physicorū
tex. 67. vbi conclusit, agentia non agere in
contrarium, sed in subiectum contrariū.
Ibi enim habet hæc verba „ à se invicem
constraria pari est impossibile colligi-
mus, nostras medicinas non agere in
morbos, sed in subiecta viscera: inde quo-
que colligimus, spagiricos, qui putant
suis medicinis vincere morbos, à veris
medicinis scopis longè abesse, & quod de-
terrimū est sapetando morbos ledere vi-
scera, & introducere effectum contrariū,
qui est primo deterior, dirigenda est igi-
tur actio medicam materiam: seu in sub-
iecta viscera ea disponendo, & non in
formas morbosicas, alioqui actum esse de
re medica. Hinc Aristoteles 3. Physicorū
23. disputans contra Heraclitum dicen-
tem omnia semper moveri, dicit ante aug-
mentationem & diminutionem prius se-
re dispositiones, quibus effectus solum fieri
augmentationem, & diminutionem:
quod principium summè necessarium
pro efficienda mutatione substantiæ, &
quas anima accidentali: Aristoteles eo-
dem tex. idem declarat, quatuor exem-
plis hinc contemplationi accommodatissi-
mis. Primum est de aquarū guttis ciden-
tibus, & excauatis lapidem: dicendo
aliquas disponere, & aliquas paucas ex-
cavare. Secundū exemplū est de arbore, quæ
ex lapide nascitur, quippe quæ cursu tem-
poris, dū arbor augetur, disponat lapidem
ad scissionem: & dispositū unico momento
scindat. Tertium est de aquarum conge-
latione, quæ non fit sine præcedenti di-
spositione. Quartum exemplum pertinet
ad nostrum propositum, atque est de a-
gredo tendente in sanitatem, vbi dicit
prius disponi subiecta viscera, nempe in
principio, & augmento, & in prima & se-
cunda parte vigoris: deinde post disposi-
tionem à virtute quoque languida, & im-
becilla sanitatem introduct.

Similiter post dispositiones in visceri-
bus dū conceptas sunt morbi, & febres
curata difficiles: dicimus curatu difficiles:
quia ut colligitur ex Galeno 1. ad Glau-
cap. 2. 4. de ratione vict. comm. 119. & in
hystoria Sileni in epidemicis propter co-

tata externa hoc precedenti viscerum dispositione: possunt quidem fieri febres diuturnae, sed non febres purridae, vel hecticæ, vel morbi curatu difficiles. Hinc Hippocrates 4. de morbis ait „ morbos diu conceptos *ἀδύρκατοι* id est subito erumpere. Galenus verò in historia Sileri, qui propter potationes, & intempestiva exercitia incidit in affectum lethalem, habet hæc verba „ Vixque Silerius non incidisset in gravissimum affectum propter illa errata externa, nisi antea fuissent præparata viscera. Hæ sunt rationes, cur post leuissima errata, corpora multo ante malè disposita incurrant in morbos curatu difficiles, & interdum lethales. Hæ quoque sunt rationes, cur in statu, natura existente debili, sinentur ægroti, quia scilicet materia tunc maximè est ad expulsionem disposita.

QVÆST. XXXII.

An in vigore omnium acutorum nihil cibi dandum sit, ut iubet aphorismus.

Quærebatur rãdem, an in vigore omnium petacutorum, & acutorum seuerè vitandum sit ieiunio, vt dicit aphorismus. Respondemus, acutos esse duum generum, aliquos, in quibus reseruat materia peccans ad vnicam expulsionem: aliquos verò in quibus nata in principio, & augmento morbi ita expellat excrementa, vt quando morbus sit in vigore, omnia accidentia sint remissa, sicuti cœnit in pleuritide, in quâ in vigore sit sputaminum expulsio, sed in principio & augmento. Posita hæc distinctio, dicamus aphorismum Hippocratis, qui docet in vigore esse vitandum victu tenuissimo, esse intelligendum de acutis, in quibus reseruat materia peccans ad vnicam expulsionem, & non de illis, in quibus à principio vsque ad statum excernitur materia peccans. Hæc doctrina est Hippocratis primo de ratione vic. tex. 13. & 14. vbi loquens de pleuritide habet hæc verba „ Quoties sputamina excutuntur quæssa, & qualiter excerni debent,

augenda est forbitionis quantitas. Adidimus, sed in statu seu vigore, quod idem est, expulsa sunt copiosa excrementa, ergo in vigore vitandum est pleniori cibo, quam in principio & augmento: quia in illis roborata natura in vigoris principio aliqua tenui forbitione, quod reliquum est, ab ipsâ facilius vincitur.

Præceptum Hippocratis potest etiam ampliari ad euacuationem factâ ab arte: quòd videlicet in principio, & augmento medici importunè verant ægros euacuantibus reiterâdo bis, & ter non solum sanguinis missionem, sed etiam lenientia & purgantia: tunc si ægri in prima parte vigoris post hanc importunam euacuationem sunt admodum debiles absque dubio augenda est forbition.

Præterea est profectò prudentis consilij in principio morbi euacuare: deinde in augmento, & statu quiescere iuxta aphorismum Hippocratis 29. secundò sec. „ si quid tibi uideatur mouendum moue in principio: in augmento verò & statu quiescendum, quia concocta sunt medicanda, non cruda ex Hippocrate 12. aphorismo primæ sect. nam mouêdo cruda innumerable mala suboriuntur, scopi explicabimus in aphorismo 22. huius sectionis.

Petrus Crispius, & nonnulli Alij dicunt, aphorismum Hippocratis esse uerum in omni morbo, & in plenitide & alijs similibus, in quibus non reseruat materia ad unicam expulsionem in morbis ex bile (dicunt) nullo excepto in uigore utendum esse victu extremè tenuissimo.

Ad Hippocratem dicentem in uigore plenitudinis esse augendam forbitionem. Respondent esse augendam, non pronutritionem, sed ut fauces madefiant, hoc sine, ut facilius sputa reiciantur. Ceterum Crispius non tollit dubitationem: quia aliud est madefacere fauces, & aliud lobere & deglutire. Hippocrates pro madefaciendis faucibus proposuisset *σπασμὰ* id est lambitum, & gargarismata quæ statim expuantur, & non forbitionem.

QVÆST. XXXIII.

An in vigore fiat perfecta coctio.

Relinquatur considerandum, an in vigore fiat perfecta coctio. Auerroes 3. coll. cap. 9. inquit: quando cessat coctio, cessat augmentum: ergo in augmento fiet perfecta coctio: & non in vigore: ergo in augmento erit videndum visus extremè tenuissimus, & nō in vigore.

Galenus verò in hoc eodem dicit, perfectam coctionem fieri in vigore: primo de crisi. cap. 17. & 18. loquens de coctione partis, dicit perfectum pas fieri in vigore. Similiter Hippocrates 1. de ratione vic. 48. & alibi, & in hoc aphorismo, ne diuerstis natura à coctione: ægros non esse cibandos in vigore.

Nonnulli respondent Auerroem fuisse deceptum ab etimologia huius dictionis status, quasi quod status dicatur, quia natura, & quiescat ab omni operatione.

Nos dicimus, coctionem fieri in augmento, sed petiti in prima parte status seu vigoris, quod Auerroes non negasset. Deinde in secunda parte vigoris naturam separare humorem iam coctum. Intertis naturam efficere expulsionem, & in declinatione perficere eandem excrementorum expulsionem: quare si natura in prima parte vigoris distrahat cibis à morbi coctione: in secunda parte humor noxius non separabitur ab innoxio, ac inde facillè recrudescet: si verò in tertia vigoris parte impediretur expulsio, citius nō fieret, & sic ager morbo nō liberaretur. Ad crism bonā Galenus 4. aphorismorum 22. docet tria requiri, primo coctionem, post concoctionem, separationem, & post separationem evacuationem.

Dubitatio Hippocrates videtur asserere in hoc aphorismo, visus rationem summendam esse à morbi vigore: tamen primo de ratione vic. in ac. 44. Galenus docet, morbum prohibere cibum, atque salutem virtutem cibum indicare: rebus enim 42 Hippocrate 7. aphorismorum 69. ægrotanti morbus fit.

Respondetur vigorem morbi prohibe-

re, & non indicare cibum, idem Hippocrates in aphorismo dicit, in vigore ad tenuissimum esse utendum cibo: hæcque est causa, quod tenuior, vel plenior cibis dandus sit, prout videlicet tenuis cibandi magis, vel minus distat à vigore: plenior, si multum distat tenuior, si tempore cibandi à vigore repertum distet: quia in vigore acutorum nihil dandum est. Idem est dicere in vigore videndum esse visum extremè tenuissimum, ac dicere in vigore nihil cibi dandum esse.

APHORISMVS NONVS.

CONIECTARI autem oportet, an ager cum vultu sufficiat perdurare, donec morbus consistat, & nunquid prius ille deficiat, nec possit cum vultu perdurare, et morbus ante deficiat atque hebetescat.

Nonnulli connectunt hanc aphorismum cum superiori hoc modo. Cum Hippocrates superius locutus sit de visus quantitate sumpta indicatione à morbi vigore. In hoc aphorismo similes loquitur de visus quantitate, sed sumpta indicatione à viribus.

Hæc connectio videtur pulchra, facilis, & brevis tamen continet salutaritatem, & relictatur ipsi Galeno. Continet salutaritatem Hippocrates in hoc aphorismo intelligit de maiori, vel minori tenuitate visus: sed sic est, quod maior vel minor tenuitas pertinet ad qualitatem, & non ad quantitatem visus, ergo agit de qualitate visus, & non de quantitate.

Relinquitur Galeno, quia lib. de op. secta. ad Trasylle cap. 38. inquit, Quādo Hippocrates dicit in 8. aphorismo, in vigore videndum esse visum tenuissimum, loquens est de qualitate, & nō de quantitate visus. Decepti fuerunt: quia viderūt Galenum

in comm. 16. aphorismi huius sectionis, qui est virtus hominibus febricitantibus epoleari, dixit Hippocratem in precedentiibus aphorismis egisse de quantitate victus, inde putarunt omnes precedentes fuisse de quantitate victus: tamen solum aphorismum, qui sunt post duodecimum, videlicet ad decimum sextum exclusivè, sunt de quantitate victus, & non isti precedentes, quos exposuimus.

Dicimus igitur nos, Hippocratem superius egisse de ratione victus sumpti indicatione à toto morbo perperacuto, & à vigore peracuto. In hoc aphorismo verò agere de ratione victus sumpti indicatione morbo acuto, & ab ipsa virtute: à morbo quatenus, prohibet cibum: quia morbus à quomodo maior est, tanto magis prohibet victum, atque quomodo minor, tanto minus illum prohibet: à virtute non videlicet indicant cibum, sed videlicet indicant, & non contraindicant: virtus verò coindicans potest comparari dupliciter ad morbum acutum: vel ad morbum acutum, in quo conservatur materia potius ad entem expulsiorem criticam, de quo morbo egit superius: vel comparari potest ad morbum acutum, in quoque conservatur materia potius ad vitium expulsiorem, atque de his acutum in hypophorismo intelligit in secunda parte, sique tractamus de ratione victus erit completum. Medicum perhibet: Sed pro intelligentia aphorismi, ista sunt consideranda. Primum quid sit indicans, quid coindicans, & quid contraindicans. Secundum in quibus casibus virtus coindicit. Tertium in quibus casibus virtus contraindicat. Quarto ad primum dicimus, quod indicans, vel consideratur ratione morbi, vel ratione virtutis: si consideretur ratione morbi, dicimus virtutem magnum parum remedium parum: morbum calidum remedium frigidum, & sic de alijs: si verò consideretur indicans ratione virtutis: tunc virtus, vel consideratur in sanis, vel in aegris: si in sanis virtus robusta semper indicat cibum plenum quo ad qualitatem, &

quo ad quantitatem, qui tamen non excedat vires, virtus debilis indicat victum tenuem quo ad qualitatem, & quo ad quantitatem.

Si verò consideretur virtus in aegris, tunc virtus non amplius indicat, sed vel coindicat, vel contraindicat: coindicat, dum permittit quod indicatur à morbo permittit, dum potest perdurare, usque ad vigorem, tunc in aegris virtus vel est robusta, vel debilis: si robusta, quando est robustior, tanto tenuiorem victum indicat: si debilis, vel potest perdurare usque ad vigorem, vel non: si potest perdurare, ita debilis virtus est conservanda: si non potest perdurare, non coindicat, sed contraindicat, & tunc pleniori cibo est victum: quia magis potest illa virtus ad indicandum cibum, quam morbus ad prohibendum. Hinc Galenus in meth. cap. 5. loquens de virtute quatenus est coindicans, & contraindicans protulit hæc verba. Quoties vires, ferunt, exhibendos est cibum componens ratione morbi: quoties verò non ferunt, augendus est victus, qualis esse potest, adveniens ratione victum rebarum: in morbis acutis quibus est propositus à Galeno comm. 4. & 7. huius sectionis, ubi dicit, in perperacuto proponendum esse vitium: in perperacuto multum in exacte aquis extremum pristinam: in acutis non exacte totum pristinam. Quo ad secundum quod erat considerandum, in quibus casibus videlicet virtus coindicat. Secundum in tribus casibus virtutem coindicat. In primo dum virtus est robusta, qui tunc per coindicat, id est permittit quod indicatur à morbo. In secundo dum virtus est debilis, quia sit suffocata, quo calidius coindicat, quam virtus robusta: quia ita suffocata melius suffert ieiunium, quam robusta. In tertio casu, dum virtus est debilis, possit tamen ita debilis perdurare usque ad vigorem: Galenus in comm. 4. huius sec. habet hæc verba. sufficit, ut virtus conservetur debilis usque ad vigorem: quia in postrema parte vigoris aeger est in tuto, & tuto refici potest: si verò non potest perdurare, contraindicat, indicando videlicet victum contrarium morbo, & sic spectatur etiam in perperacuto.

cursu ieiunium, quo casu præberi potest
pissana cremor.

Quoad tertium, quod erat consideran-
dum, nempe in quibus casibus virtus con-
trahit: sciendum est, virtutem in octo
casibus præcipue contrahiditæ, id est non
posse perdurare usque ad vigorem sine
alimento. Primus, in alimenti defectu,
sicut in valde senibus, in lienteria, in ex-
tremâ passione, & in aliqua maxima he-
morrhagia. Secundus in assuetis copiosis
cibis. Tertius, in ætibus temporibus, seu
in locis calidis. Quartus, ieiunium non est
observandum in illis, qui patiuntur lum-
bricos: docet enim Galenus lib. de The-
orica ad Pisonem cap. 1. ubi sunt lum-
brici, corpus extenuari: quia ingestum
alimentum depascunt, ipsique lumbrici
eos mordere, & tenebrare i testina illo-
rum, quorum ventriculus cibis vacuus est.
Quintus, in ætate puerili, vel decrepita in
puerili, quia eorum corpora facile resolu-
untur: in decrepita, quia cibis magna
ex parte convertitur in pusillam vitream,
quæ illos non nutrit: Senilis est imbe-
cillitas oris ventriculi, ob quam facili de-
cursu ob incediam fit morbus, ut accidere
solebat Diodoræ Græmator, de quo Gale-
nus 7. de loc. aff. 1. qui ob ieiunium sæpe in
grania & dædæria epilepsia incidēbat. Septi-
mus, in peste contrahitur: Galenus enim
3. de persig. expul. 3. habet, Quod caratæ
pestis, & febris pestilētis, vel malignæ sit
victum casus, ideo cibo rescidendi. Octavus
in picrocholia, qui ob ieiunium incidit in
hecticam, & nisi opportunè nutrantur,
moriuntur: ideo Galenus 10. meth. admo-
net, picrocholos in principio paroxysmi
quoque esse nutriendos, tumne incidant
in febrem hecticam tum ut humectentur
cibo: quia hoc modo hectica periculo fa-
cilius liberantur. De his casibus mentio-
nem facit Galenus 1. de ratione victus 44.
secundo de ratione vic. 45. & alijs in locis.

Dividitur hic aphorismus in duas par-
tes. In prima dicit, habendam esse conie-
cturam de virtutis ægrotantis, an possit
cum victu tenuissimo perdurare usque
ad vigorem: intelligitur de victu sum-
pta indicatione à virtute comparata ad il-
los acutos, de quibus egit superius, in qui-

buis reservatur materia peccans ad uni-
cam expulsiōem. In secunda parte di-
cit habendam esse coniecturam de ægro,
an scilicet cum victu tenuissimo sustinere
possit, intelligit de victu sumpta indica-
tione à virtute comparata ad illos acutos,
de quibus egit 1. de ratione vic. 43. & ubi
dicitur tales ægros ante vigorem de-
ficere & hebescere, ubi Hippocrates ap-
tales esse interdum plenitudines, in quarum
vigore dari potest tota pissana. Primo,
dum sunt plurimæ concussiones à na-
tura vel à medico in principio, & ag-
mento, ita morbus hebescat, ægri tunc
erant magis nutriendi in vigore, quam in
principio.

Quoad verba: dicit Hippocrates, ha-
bendam esse coniecturam supple de quan-
titate virtutis ægrotantis, an possit cum
prescripto victu perdurare usque ad vi-
gorem, quod certe solum coniectura as-
sequi potest, sicut animaduertit Galenus
1. ad Glau. in principio, & 3. meth. cap. 1.
dicens quantitatem assequi coniectura, hanc
que describere dicitur.

Quantitates igitur, quæ faciunt artem
coniecturalem, sunt quantitates remedi-
um, inter quæ remedia cibi quantitas
etiam collocatur, quam nos coniectura as-
sequimur, illamque utimur in prescribendo
medicis similiter quantitas virtutis, &
quantitas morborum concurrunt ad fi-
ciendam artem coniecturalem. Præterea
sunt etiam alie duæ quantitates, quæ fa-
ciunt eandem coniecturam, quæ ad pro-
positum nostrum non faciunt in expli-
catione istius aphorismi, quæ sunt conditio-
nes individuantes, & idiosyncrasie, de quæ
Galenus 3. meth. 7. habet hæc verba, si
naturam propriam, quam idiosyncrasiam
vocant, exquisitè cognoscerem, tunc me
putarem, qualem mente concipio, esse
Æsculapium.

Sed Hippocrates in aphorismo dicit
habendam esse coniecturam quantitas
virtutis, & morborum, & per consequens
remediorum. Primo habenda est conie-
ctura de quantitate virtutis: quia si
sciamus quantum sit virtus, scire non pos-
sumus quantum debeat esse remedium di-
teticum, chirurgicum, & pharmaceuti-
cum.

cum. Dum Hippocrates 4. de ratione vic. 19. vult, in mittendo sanguine tres scopos concurrere: nempe morbum vehementem, virium robur, & ætatem florentem, dicimus dictos scopos conspirare quoque in præscribendo victu tenuissimo.

Similiter ex Hippocrate quantitas morbi facit artem coniecturalem, quæ morbi quantitas nihil aliud est, vt docet Galenus 9. meth. 14. nisi illa certa mensura quantitatis recessus, à quo medici debent colligere remedij quantitatem: inde Galenus lib. de curandi ratione pot. sang. mis. cap. 12. inquit, quantitatem remedij, efficere artem coniecturalem. Hippocrates igitur in aphorismo dicit, habendam esse obiecturam supple quantitaris virtutis, & post consequens quantitatis recessus à statu naturali factus in ægro, & remedium: quia reuera istæ quantitates solum coniectura, & nō certa scientia dignosci possint: quo pacto verò per artificiosam coniecturam prædictæ quantitates dignosci possint, paulo infra declarabimus.

In codice Græco legitur *εὐσταθία*, id est simul esse faciendam coniecturam de viribus, & de morbis: quia duo sunt scopi: alter qui desumitur à viribus: alter, qui desumitur à morbo tamquam prohibente ipsum cibum: ideo semper videndum est, quis ex duobus scopis præualeat, ne incidamus in errorem methodicorum, qui à morbotum temporibus cibandi indicationem desumebant, decepti, vt ait Galenus lib. de opt. sec. ad Trasib. 39. à praua intelligentia superioris aphorismi, qui est: quando morbus in suo vigore constiterit vel tenuissimo victu vitendum: qui aphorismus est de prohibente cibum, & non de indicante: si esset facienda coniectura solum de viribus, dixisset *εὐσταθία*, & non *εὐσταθία*. Deinde aphorismus nō expheussit hoc eximium præceptum, quod scilicet simul, & eodem tempore sit necessarium vires, & morbi perpendere: quia non valet, vires sunt debiles, ergo cibi sunt augenda: quia si esset aliqua angina acutissima & breuissima: licet

vires essent debiles, non essent augenda, nec corroboranda: quia ita debiles possent sufficere vsque ad vigorem, qui post primam, vel secundam diem succederet: quo adepti, vel incipiente declinatione ægri ad libitum nutrirî possunt, quia ex Galeno 3. de crrib. 7. & 9. in postrema parte vigoris, & in declinatione nemo moritur.

Dicit, *an æger cum præscripto victu perdat ad vigorem*: dicit, an æger: quia in ægro duo continentur scopi, alter desumendus à viribus: alter à morbo: idem dicit, an virtus, sed an æger perdat: quando virtus potest perdurare vsque ad vigorem præualeat scopus desumptus à morbo: quando verò non potest perdurare, præualeat scopus desumptus à viribus, & merito quidem: quia indicatio desumpta à viribus obscurat omnes alias indicationes: ideo dixit coniectari oportet, nempe qualis videlicet scopus præualeat: quare vires vel possunt durare sine cibo vsque ad vigorem peracutorum, vel non possunt: si possunt, nihil cibi dandum: si non possunt, in principio, & augmento nutriendum, hac lege, vt quo magis morbus appropinquat vigori, eo magis de cibo aliquid detrahatur: dum verò morbus est in vigore, summa inedia est obseruanda: si verò accidat, vt ante vigorem æger non sit nutritus, & cogatur in ipso vigore nutrirî, inquit Hippocrates 2. de ratione vic. esse valde malum coactè ægros nutrire in summo morbi vigore: tamen si vires non sufficiant, & illo tempore cadere videantur, cibi ita paucillum dandum est, vt non diuertat naturam ab opere suo: quia dum vigor est in postrema parte, ita non amplius possit crescere, cibis tutius exhibetur: quia tunc morbus victus est.

At si ne prius deficiat, & cum tali victu non possit perdurare.

Prima dubitatio hæc est secunda pars, in qua videtur Hippocrates ponere verba superflua: immo Tricerius non intelligens verborum Hippocratis mysticam dicit, Hippocratem esse superfluum incidereque in manifestissimam tautologiam:

giam: quia Triquetius asserit idem esse deficere, & non posse perdurare.

Respondemus deficere, & non posse perdurare esse verba diuersa: non enim valet consequentia, vires deficiunt: ergo non possunt perdurare: quia vires quoque deficientes interdum possunt perdurare usque ad vigorem: sicut in illis, qui detinentur angina, quippe qui non possunt deglutire per tres dies: deficiunt quidem vires, sed tamen perdurant, & sanantur.

Præterea deficere indicat defectum, non omnimodam extinctionem. Insuper Hippocrates non sine aliquo misterio addit, an prius deficiant: voluit enim admonere in morbis peracutis sufficere virtutem debilem, talemque esse conservandam usque ad vigorem: quæ doctrina est Galeni comm. 4. huius sectionis, ubi alimentum ætiorum morborum appellat mîcuens vires, non conservans, neque augens ipsas vires. Quod certè non animaduerrunt Medici Plebei, qui non solum vires in acutis volunt conservare, sed etiam augere, nõ sine magna egrotantium pernicie. Idem confirmat Galen. experientia 10. morbi. cap. 13. quod scilicet vires valdè deficientes ubi pauxilla illico restituerentur, si tempore opportuno nutrantur: ibi ostendit exemplo cuiusdam iuuenis febriacutis, cuius vires ieiunio importunè à diæteticijs præscripto erant setè extinctæ: ibi dicit Galenus, panis pauxillum cum vino tenui iuvenem sumendo statim oculos sustinisse, alantes cognovisse, & vires illud fuisse restituras.

¶ Vel morbus ante deficiat, & hebescat, idest ante vigorem: Hippocrates 1. epid. 3. tex. 10. inquit, dari morbos, qui in principio augentur, & deinde sub iudicio morbi mires sunt.

Secundæ dubitatio: sed quomodo morbus ante vigorem poterit deficere & hebescere? hoc certè non convenit augmento, quod est ante vigorem, sed solum declinationi, in qua morbi deficere, & hebescere solent.

Respondetur Hippocratem addidisse hæc postrema verba propter illos

morbos, in quibus natura non conservat totam materiam peccantem ad unitatem expulsiõis: sicuti observatur in pleuritide, in cuius principio, & augmento per tussim expellitur materia peccans. Idem observatur ab Hippocrate, de ratione victus 13. & 15. in morbis acutis. Hi quæ sunt, qui ante vigorem deficiunt, & hebescent: quæ casu in statu seu urgore plenius nutriti oportet, quam in augmento.

Hinc observamus ob tres causas ante statum, seu ante vigorem, morbi deficere, & hebescere posse. Prima ob evacuationem à medico, factâ in morbi principio, & augmento satis copiosam. Eadem ratione Galen. 1. ad Glauco. refert, se in principio ingulasse febrem sanguinis missione usque ad ansem deliquium. Secunda causa, si dum natura expellit materiam à parte nobili, ad ignobilem: Tertia, quando materia peccans non reservatur ad unitatem expulsiõis: quando, videlicet præcesserunt evacuationes per crasis imperfectas, per urinam, sudorem, per alium, vomitum, vel per insensibilem evacuationem, quæ maior est (ut probavimus in statibus) quam omnes sensibiles evacuationes simul videntur. Inde fit, quod Galenus 3. de crisi. cap. 6. dicit, in fine augmenti interdum expelli materiam coctam: deinde morbum minorem reddi, idest deficere, & hebescere.

Tertia dubitatio occurrit: quia interdum morbi ante vigorem ob multas evacuationes deficiunt & hebescent, tamen in principio vigotis interinunt: ergo non valet: deficiunt & hebescent morbi, ergo sunt salutares.

Respondemus, morbum post multas evacuationes crasis imperfectas deficere, & hebescere posse: deinde eundem morbum interimere: id quæ ob quatuor causas. Prima: quia materia peccans, licet pauca sit, trãsferatur ad partem nobiliorum: Secunda, quia sit delata ad locum angustiorum, in quo fiat inuincibilis: Tertia, quia vires redduntur propter præcedentes evacuationes debiles minus possint resistere. Quarta, quia humor occultet anima hostili: quia non sit adhuc bene se-

mentatus: nulla enim putredo, vel malignitas ante fermentationem se ostendit.

Ceterum pro intelligentia aphorismi tria adhuc occurrunt consideranda. Primum, dū dicit Hippocrates an erger cum praescripto victu perduret vique ad vigorem, supponit, neminem mori posse in vigore, tamen infiniti moriuntur in vigore: Galenus enim 3. de orisib. 5. & 9. dicit hanc esse prerogativam solius declinationis, ut in ipsa nemo moriatur. Secundum quod est considerandum, inquit Galenus si vires sint imbecillae & nō possint perdurare, esse reficiendas. Queritur de qua vires imbecillitate intelligat, an de illa, quae provenit à labore, & vehementi morbo: vel de illa imbecillitate, quae provenit à vasorum inanitione, quae sine dubio ante vigorem est cibus reficienda. Tertium quomodo praecognosci, & ex quibus fontibus colligi possit, quando vires valeant, vel non valeant perdurare v. quae ad vigorem: quae consideratio est magni momenti quia si in hac se committitur error, id in aegrotantis perniciem succedit.

Quo ad primum, dum supponit Hippocrates in hoc aphorismo, neminem mori posse in vigore: sciendum est, solutionem difficultatis à Graeca, dictione desumi: quia dicit in aphorismo *απερ τῶν δυνει*: particula *απερ* significat ultimam partem, vigoris, quae est in facto esse, & non amplius sit, in qua parte morbus est superatus: & victus: tres sunt partes vigoris, ut dictum est: si dixisset *απερ δυνει* sine articulo, sententia esset falsa: quia infirmi possunt, in prima parte vigoris, & in media ex humanis decedere in postrema, verò quae adnectitur declinationi nemo moriuntur quia erger adeptus est victoriam, & iam est sententia de bona salute egrotantis. Ratio quoque est: quia in postrema parte vigoris amplius non fit motus, nec morbus ultra progreditur depascendo, vel putrefaciendo: ubi non fit motus, ibi non potest fieri mutatio: ubi non potest fieri mutatio non potest fieri corruptio, ubi non potest fieri corruptio, non potest fieri mors: quia mors est mutatio, & corruptio: immo mors supponit

mutatum & corruptum esse.

Quarta dubitatio ex dictis suboritur, quia non videtur valere haec consequentia: morbus est factus, & non amplius sit: ergo est victus, & superatus: quae licet possumus extrema pars vigoris sit in facto esse, & nō amplius sit, non propterea morbus erit superatus, & victus: quod confirmatur experientia: quia febris hectica est in facto esse, & non amplius sit: ergo morbus est victus, & superatus, non valet, quia hectica primi vel secundi gradus potest humidum naturale depascere, & ulceris progredi.

Respondetur in ultima parte vigoris non solum morbum esse victum, & superatum, sed non amplius coinquinare, vel depascere: quia illa pars postrema innodiat adnectitur declinationi, quae mutatio est in melius, & non in peius: ideo egri tunc sunt in tuto: hectici verò non sunt, quoniam hectica tabes depascit exsiccando in diem magis, nisi arte infrenetur humectantibus, & refrigerantibus.

Quo ad secundum dicit Hippocrates: si vires sint ita imbecillae, ut non possint perdurare, queritur de qua imbecillitate intelligat. Respondet Galenus 2. de ratione vic. 48. vires deficere ob duas causas, nempe vel ob defectum alimentarii, quo causa, nisi reficiantur, non perdurant, sed brevi spacio exoluantur, & egri moriuntur: vel ob laborem & vehementiam morbi, nulla tamen existente vasorum inanitione, hoc casu non exhibetur cibus. Hinc Hippocrates 2. de ratione vic. citato habet haec verba: *αγρος malum est dare potum, & sorbitionem corpori debilitato ob laborem, & acumen morbi.* Ecce non valet consequentiam vires sunt debiles ob laborem, & vim morbi, ergo reficienda sunt cibus: Galenus in praedicto comm. 48 habet haec verba: *αγρος* est agri ob dolorem sine pulsu redduntur, & animi defectione videntur ob morbi vehementiam, in his non est danda sorbitio, nisi accidat, quod illa imbecillitas pascitur à vasorum inanitione: haec accidit, ut asphixia, quae est pulsus amissio, & animi defectus fieri possunt, vel ex repletionem, vel ex veneficiis quatuordecim prodeuntibus ab

vtero, vel ab alijs partibus: quare hæc corpora propter hæc accidentia reddita imbecillia, & admodum languida, cibis non sunt reficienda, nisi casu, quo vasa sint inanita. Valeant igitur nostratum plurimi, qui non distinguant imbecillitatem procedentem à vasorum inanitione ab illa, quæ pendet à dolore, vel morbi vehementia.

Notandum, vasorum inanitionem (ut perfectè illam dignoscamus) à sex causis fieri posse. Prima ab evacuatione sensibili facta à medico, vel à natura, cuiusmodi est aliqua insignis hemorrhagia, vel fluxus, vel nimij sudores.

Secunda ab evacuatione insensibili, quæ præcipuè fit in corporibus rari habitibus, qui facillimè resolvuntur. Hæc insensibilis evacuatio solet esse longè plenior, quam omnes sensibiles simul unire ut declaravimus in aphorismo 4. 1. sect. staties nostre.

Tertia à longa inedia fit vasorum inanitio.

Quarta à laboribus precedentibus.

Quinta à precedentibus vigilijs, cui iuncta sit inedia.

Sexta à maximo, & diuturno morbi labore, cui unita sit parimodo aliqua inedia: in his casibus, cibis vitæ est reficienda.

Insuper reficienda est, dum adsint contraindicantia, quæ satis superque declaravimus, cuiusmodi sunt alimenti defectus, consuetudo multorum ciborum; æstiva tempora, ætas puerilis, vel senilis, lumbrici, morbus oris ventriculi, qualis erat in Diodoro Grammatico: picrocholi, & peste affecti.

Q V Æ S T. XXXIV.

Ex quibus signis colligitur, an vires possint perdurare ad finem statum.

Quomodo verò præcognoscatur, atque ex quibus signorum fontibus colligi possint, an vires possint vel non possint perdurare usque ad finem statum: paucis explicabimus.

Primo sciendum, esse esse vires cor-

poris nostri custodiendas, nempe animales, naturales, & vitales, & præcipuè vitales, quia in hoc aphorismo de his intelligit: Galenus enim 1. de ratione vic. 44. dixit, vitam facultatem esse respondentem, dum cibamus, & purgamus: subdit, ope facultatis vitalis finem edimus, bibimus, cetera omnia vitæ munia exerceamus: propter hanc nos ægros nutrimus.

Quo ad animales virtutes, dicimus facillè perdurare posse, quod cognoscitur ex commoda inspiratione, quæ maxime ad vitam virtutem confert: non enim ut cognoscatur virtus animalis impetamus ægotantibus vt ambulent, vel eant salutatim, quia (vt dixi) commoda, & quædam inspiratio est signum sufficiens, quod facultas animalis perdurare possit. Deinde animales sunt istius conditionis, vt morbo depulso facillè reficiantur.

Parimodo naturales virtutes facillè perdurant, nisi cibis multis opprimantur: ideo Hippocrates in hoc aphorismo præcipuè intelligit de virtute vitali, hæc quæ neque animales, neque naturales refici possunt.

Quo ad vitales, ex quibus signis videlicet possint præcognosci, an possint perdurare cum victu tenuissimo usque ad vigorem. Nos confugimus ad quinque signorum fontes.

Quorum primus desumitur à resistentia arteriarum: resistentia verò cognoscitur, dum quatuor digitis comprimitur, & compressa resistit: in plurimis ægros pulsus videtur debilis, tamen illum comprimendo resistit, ille certè non est debilis.

Secundus fons desumitur à pulsus æqualitate, ita ut valeat consequentia, pulsus est æqualis, ergo non est debilis, quia omnis pulsus factus iusto debilius est inæqualis.

Deinde inæqualitas pulsus distinguitur hoc modo: vel consideratur in unica pulsatione, vel in pluribus, quæ dicitur systematica id est collectiva: inæqualitas in unica pulsatione solet efficitur tres pulsus inæquales: quorum primus est interitus, id est inæqualiter c-

currens. Secundus est dictoratus id est bis feriens. Tertius est transiens à celeritate ad tarditatem, vel vice versa. Si verò consideretur inaequalitas in systematica, id est in pluribus pulsationibus; tunc arterie occurrunt non est similis; quia vultur decem tales differentiæ inaequalitatis pulsus, quæ sunt istæ, nempe in magnitudine, paritate; duritie, mollitie, vehementia, humilitate, crebritate, raritate, ordinate, & frequentia.

Tertius fons desumitur à differentia inter pulsum humilem, & debilem, quam differentiam nos ex pallio sic comprehendimus: si pulsus aegrotantis tactui nostro occurrit videatur debilis, quam fuerit die antecedenti, inveniatur tamen cum aliqua minori frequentia, perceptibili per nostrum palliologium: ille pulsus nullo modo est debilis, sed humilis: sique humilis, quia vehementia causarum morbositatem remissa sit, quæ remissa, virtus vitalis commode potest perdurare usque ad vigorem.

Quartus fons, hæc quartum signum indicans vitritatem posse perdurare desumitur à pulsu resistente. Cognoscitur resistentia, si saltem semel ipsam tangendo vehementius feriat digitos.

Quintum signum, si pulsus modo eleuetur, modo vix eleuetur significat oppressionem, & suffocationem virtutis: hæc virtus ita oppressa est illa, quæ magis potest com ieiunio perdurare, quam robusta: quia robusta per ieiunium manuitur: suffocata verò per ieiunium augetur.

Quo ad naturalem virtutem, hæc est appropinquè necessaria, sed non in omni morbo, sed solum in morbis materialibus, qui concoctione superantur. Hinc Galenus 4. de præfag. expul. cap. 12. vult, facultatem naturalem in morbis materialibus esse principalem, sequi deinde viralem, & deinceps animalem: vult esse principalem habita relatione ad concoctionem, sed non ad viram protrahendam, quod non natural, non animal, sed principaliter debetur virali.

Colligimus ex tribus fontibus signo-

rum, an naturalis cum victu tenuissimo possit perdurare usque ad vigorem.

Primus fons colligitur ex concoctione, & humorum malorum separatione, quæ omnia observantur præcipue in vix nubecula: hoc modo: si versus fundum vergat, indicat magna ex parte ipsum statum: si verò in superiori parte perstiterit, indicat principium augmenti: si in medio, finem augmenti: si versus fundum detineatur, ipsum statum significat. In alijs quoque evacuationibus, quæ per alvum, & per tussim fiunt idem quoque, si alia signa consentiant, indicare possunt; habemus enim ex Galeno 4. aphoristicorum 22. ad crislum tria esse necessaria, nempe concoctionem, separationem, & expulsionem.

Secundus fons signorum indicantium vires naturales robustas desumitur ex appetentia: quia Galenus 3. epid. 3. comment. 72. habet, facultatem naturalem imbecillam cognosci ex inappetentia: robustam verò ex appetentia naturali; ibi loquitur Galenus de Pario, qui mortuus est die 120. præcognovit Hippocrates ex Parij inappetentia facultates naturales usque ad vigorem non dataturas, & propterea morituras.

Tertius fons desumitur à perspiratione insensibili, estque præcipuus, quia perspiratio, si debita & solita quantitate, & solito tempore fiat, cerè indicat facultatem naturalem esse robustam. Quopado vero facultas in sanis, & ægri possimus dimetiri perspirationem, in flatibus nostris, & in commentarijs supra Avicennam docuimus.

APHORISMVS DECIMVS.

VIRVS igitur statim morbus consistat, his statim tenuit victus adhibendus est: quibus verò posterius debet consistere, his, & ipso consistendæ tempore, & parum ante illud.

illud, eibus subtrahendus; prius vero uberius agendum, ut ager sufficiat.

Hoc aphorismus adeo facilis vilis est, ut à multis non fuerit iudicatus dignus expositione: nihilominus nonnulla pauca in ipso scitu digna observari possunt.

Nonnulli dicunt, Hippocratem in hoc aphorismo colligere per epilogum, quæ hæcenus dicta sunt de victus, ratione & ita hie aphorismus sit precedentium epilogus. Hocque probat ratione, & auctoritate Hippocratis & Galeni. Ratione quia in hoc aphorismo proponit victum tenuem, & tenuissimum: sed de victu tenui, & tenuissimo superius egit: ergo est epilogus. Confirmant quoque auctoritate Hippocratis, quia utitur his vocibus (quibus igitur) bis repetens has voces: quare inferunt esse epilogum. Idem confirmant auctoritate Galeni: quia in eodem habet hæc verba. In hoc aphorismo Hippocrates habet eundem sermonem cum sermone, quem habuit superius.

Ex alia parte nos defendimus, non esse epilogum, quia Hippocratis gravitas, & dicendi breuitas non admittunt epilogum. Præterea epilogus in aphoristica doctrina non est necessarius, ne quando esset necessarius, esset ponendus in fine huius sectionis, & non paulo post principium. Demum nunquam invenietis epilogum in operibus Hippocratis, neque in fine huius scæ, neque in fine aliorum librorum: pergit enim hoc ab initio, dum dixit (vita brevis,) nullam proferre syllabam sine summo artificio: quare adduci non possum, ut credam, hunc aphorismum esse epilogum.

Ad instantias, dum dicebant, Hippocratem loqui in hoc aphorismo de victu tenui, & tenuissimo, de quo egit superius. Respondemus, Hippocratem in hoc aphorismo deo victum tenuem, vel tenuissimum nominasse, sed solum dixisse *αὐτὸς*, id est tenuiter esse alendum.

Ad argumentum desumptum à verbis Hippocratis qui bis repetit (quibus igitur)

ex qua repetitione colligit, aphorismum esse illarum ex superioribus, & propterea esse epilogum. Respondemus, quod hæc ratione sequeretur, omnes libros Euclidis, esse epilogum primum libri, quia demonstrationes omnium librorum tandem inferuntur ex primis principijs, quibus egit in primo libro. Præterea epilogus non inferitur ex superioribus, sed breviter repetit: quæ dicta sunt in toto libro.

Ad Galenum dicentem Hippocratem habere eundem sermonem cum sermone superiori, respondemus esse eundem sermonem, sed sermonem superiorem esse magis particularem, hunc vero esse magis universalem: superius intellexit solum de peracutis exactè, & non exactè; hic vero aphorismus potest ampliari ad acutos exactè, & non exactè, ad acutos & decidit, & ad chronicos, quod scilicet in ipso vigore omnium morborum tenuiter sit alendum. Demum mirandum est, quomodo multi dicant, hunc aphorismum esse repetitionem septimi & octavi quod nullo modo defendi potest. Non est repetitio septimi: quia in septimo vult esse vitandum in toto morbo victa extrema tenuissima: in hoc vero aphorismo de hoc victu ne verbum quidem: non est repetitio octavi, quia in octavo vult esse vitandum victum, extrema tenuissimo in vigore peracuti: in hoc vero aphorismo vult in vigore omnium morborum tenuiter esse alendum.

Intentio igitur Hippocratis in hoc aphorismo est docere modum, ordinem, & progressum, qui observari debet in omni morbo circa rationem victus, ita ut ille aphorismus sit omnium aphorismorum regula de victus ratione in quolibet morbo observanda.

Dividitur aphorismus in tres partes. In prima docet ordinem cibandi, qui debet observari in morbis, qui statim vigent: dictaque tenuiter in his esse alendū. In secunda docet ordinem observandum in morbis, qui non statim vigent, dictaque in ipso vigore, & paulo ante esse demendum cibum. In tertia dicit (autem) id est in principio & augmento morbi plenius esse alendum.

Quo ad primam partem ait. *Quibus vigor statim fuerit esse tenuiter esse alendum*: ergo non intelligit de perperaculis: quia in perperaculis nihil dandum est: non intelligit de peracutis, ut multi putant, quia in peracutis non tenuiter, sed tenuissime est alendum: ergo intelligit de acutis ex acutis, & de acutis non ex acutis, in quibus vixit victu tenui, vel tenuiter nutritus: quod idem est.

Quo ad secundam partem. *Quibus vero postea non dicit parum postea, ut praeceptum possit ampliari ad acentes ex decedentibus, & ad chronicos, in quorum vigore paulo ante est demendus cibum*: quaequidem sententia non convenit acutis, cum in acutis in vigore ipso non parum, sed multum cibi est demendum.

Quo ad tertiam partem per se est clarissima. Declaravit Galenus in 4. comm. huius sectionis, cibum dividi in tres differentias, videlicet in tenuem, qui dicitur minuens, in mediocrem, & in plenum. Tenuis convenit acutis, mediocri acutis ex decedentibus, & chronicis: plenus vero convenit sanis robustis: in hoc aphorismo intelligit de tenui, & mediocri.

Dicit in principio *plenius esse alendum*: quia Hippocrates 2. de ratione vic. tex. 19. habet. *melius est forbete in principio, quam inanitis venis*, quia tunc est tempus iudicii, quod per cibum impeditur.

Prima dubitatio occurrat non spernenda: quia Hippocrates videtur desumere indicationem cibandi, & evacuandi à morborum temporibus, quod in arte medica non admittitur cibandi, quia in hoc aphorismo inquit, in vigore tenuiter esse alendum. Paulo ante vigorem cibum esse demendum: in principio & augmento plenus esse alendum: ergo indicationem cibandi desumit à morborum temporibus. Eucundus, quia 1. sect. aphorismo totum 29. dicit Hippocrates. *Si quid tibi videtur moriendum mori: cum videri consilium, & vigeat morbus ab evacuatione quiescendum*. Hae doctrinae adversatur Galeno lib. de optima secta ad Trasylb. ubi ostendit, nullam indicationem cibandi, vel evacuandi esse desumendam à morborum temporibus. Non cibandi, quia ex Galeno 5. apho-

ristorum 64. & 1. de ratione vic. 44. indicationis cibandi desumitur à viribus. Non evacuandi: quia indicatio evacuandi desumitur ab humoribus praeter naturam.

Respondemus tempora morborum, secundarios & per accidens indicare & cibum, & evacuationem. Sed dicimus principium morbi per accidens indicare cibum pleniotem: quia natura tunc non certat cum morbo. Similiter principium morbi indicat esse evacuandum, quia in principio natura non est occupata morbo.

Sed pro intelligendis aphorismi duo occurrunt consideranda. Primum apud vetera Hippocratis sententia, quod versus statum cibum sit subtrahendus. Secundum cum dicat Hippocrates ante statum cibum esse demendum, cur non dicat etiam statim post statum, id est in declinatione parum cibi esse dandum: quemadmodum, & ipsa Hippocrates & Gal. 1. de ratione vic. 23. de nutriendoegro, in declinatione observant: quia natura valde abhorret saltem ab extremo ad extremum, ideo si nihil in vigore dandum sit, in declinatione non multum, sed parum cibi exhibendum.

Secunda dubitatio quo ad primum, non videtur ante statum cibum subtrahendum esse: quia Hippocrates 1. de ratione vic. 23. in quibusdam acutis in principio dat et morem ptilianae: in statu totam ptilianam: ergo versus statum, & in statu ipso non solum cibum est subtrahendus, sed augendus. Deinde Aesculapius lib. 3. sen. 16. tract. 2. cap. 7. agens de dysenteria iubet primis duobus diebus à cibo abstinendum, deinde esse alendum: similiter in angina Aesculapius primo dat oxymel, & aquam hordeae, deinde auget cibum praebendoci vitellum. Denique secundum commune vultu in acutis prima & secunda die ferè nihil demendum, de summo cum beneficio requiritur nutrimus, quod valde iuvat: ergo versus statum in acutis cibum non est subtrahendus.

Ad Hippocratem respondemus, ipsam dedisse versus statum integram ptilianam in pleuritide: quia pleuritidis versus statum incipit desicere, & habere: quia materia peccans ut plurimum in pleuritide

non referuatur ad vnicam expulsionem: ideo pleuritici versus statum, & in principio statas sunt minus grauari, quam in principio, & augmento morbi. Aphorismi verò Hippocratis sunt de acutis, in quibus referuatur materia peccata ad vnicam expulsionem. Ipse Galenus 4. de ratione vie. vi. proponit hanc distinctionem de acutis, quod aliqui sint in quibus tota materia morbifica ad vnicam expulsionem referuatur, de quibus locus est Hippocrates in aphorismis prædictis: sicut aliqui verò sunt, in quibus non referuatur materia morbifica ad vnicam expulsionem, sed in principio, & augmento semper euacuatur: ita ut morbi in statu incipiant deficere, & habere: sicut sunt pleuritides multæ, anginæ, & febres, in quibus natura vel medicus plus debet, & importanter euacuat in principio, & augmento: ideo in statu ægri minus grauari morbo pleniori tractantur cibo.

Ad Aulicennam respondemus multis modis. Primo dicimus in dysenteria angina & alijs inflammationibus parcius esse alendum in principio notatione morbi, sed ut prohibeatur fluxio: isti enim morbi in principio propter fluxionem maxime augentur, nisi parcius cibus tractentur: ideo fluxio magis potest ad prohibendum cibum, quam ad permitendum.

Secundò respondemus in dysenteria, angina, & phrenitide primis diebus esse cibos amouendos gratia præseruationis: quia isti morbi primis diebus valde augentur. Tertio in principio vitentur omnimoda inedia in his affectibus: quia ventriculus, & venter mesenterique sunt refectæ pituita alimentali, quæ supplet vires alimenti: ideo à cibo abstinendum. Quartò in dysenteria à cibus abstinemus: quia remedia pro dysenteria magna ex parte habent vim nutriendi. In dysenterico affectu vitantur loricantibus, sicut est iusculum pedum viruli, quod habet vim loricandi, & nutriendi: deinde vitantur euacuantibus, & refrigerantibus humores mordaces, quæ aliquomodo nutriunt, sicut sunt tamatindi, diaprana & ne scamoneo ad drachmas quatuor

cum sero lactis chalybeato, quod medicamentum euacuat, refrigerat, corroborat, & aliquomodo nutrit.

Præterea dicimus fluxionem ab intestinis diutius, cuiusmodi sunt lac amygd. dulc. seminum melonum cum aqua viuentis coacta in iusculum paræ pulc. Demum vitantur astringentes, & corroborantes, sicuti sunt diaæbon, diamepsillum cum pauillo seminum acacie, diacitonium, ossa panis in sacco citoniorum, vnum ex prunis siue uetribus, & in casu difficili cascus anis. Quis dulcis locus & decoctus in melle citoniorum, est Aulicennæ præstantissimum quidem: itaque ipsa remedia, dynteriatæ, serè omnia nutriunt: dysenterici ipsi loricantes ex iusculo insectisotum cum sero hyrcino cum oui vitello & albamine cum vnela leargiri, quippe qui tollunt tenebrum, sanant viceræ, & aliqua ex parte nutrire possunt. Propter has causas in principio, & toto morbo, dysenteria cibus subtrahendus est.

Ad experientiam desumptam ab vña communi, quod scilicet prima & secunda die maxime iuret, si cibus non sumatur. Respondemus non ratione morbi iurare, sed quia primis diebus corpora sunt repleta cruditatibus, quæ per ieiunium in nutrimentum conuertere possunt.

Postremo respondemus ad omnes difficiles leates: regulas Hippocratis non verificari, quando virtus contraindicat: dum enim dicitur in perperacutis nihil dandum, regula non tenet, si virtus ut debilis contraindicat. Similiter dum dicit, in vigore peracutiorum nihil cibi dandum, non debet observari, si virtus contraindicet: contraindicat vero in octo casibus, quos superius distinxit recitauimus.

Tertia dubitatio quo ad secundam est Hippocrates nihil dicat quid sit agendum statim post statum, videlicet in ipsa declinatione, sicuti docuit primo de ratione vie. 25. Respondent multi Hippocratem dum dicit (sub vigore) comprehendere quoque declinationem: quia præpositio (sub) significat paulò ante & paulò post vigorem.

Hæc interpretatio est nimis violenta: quia

quia in Græco legitur *ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας* *ἀσπείδης* idest ante ipsum parum aufe-
rendum, & non sub ipso; apud Græcos
nunquam præpositio *ἀπὸ* significat sub,
quare dum interpretatur sub ipso, effi-
ciunt textum mendosum, legendum
enim est ante ipsam.

¶ Dicimus igitur nos, Hippocratem in
hoc loco non agere de ratione victus ob-
servanda in declinatione, sed de ratione
vie. habita relatione ad vigorem: quia
dum morbi sunt in declinatione, nemo
moritur, ut animadvertit Galenus 7. de
crisibus c. 7. & 9. ideo consideratio decli-
nationis ad hos aphorismos nō pertinet.

APHORISMVS VNDECIMVS.

IN *accessionibus absti-*
nere oportet, nā cibum
dare nocuum est, et qui-
bui per circuitum sunt
cessiones, in ipsa acces-
sione abstinere oportet.

¶ In illis aphorismis Græcis, in quibus
inueniuntur dictio *ἢ* idest autem, continen-
tur hic aphorismus cum postremis ver-
bis præcedentis aphorismi hoc modo:
postrema verba sunt „ ante verò ple-
nius alendum videlicet in principio &
augmento; ne quis igitur crederet in
eodem tempore principij, & omni tempo-
re augmenti agros esse alendos, Hippo-
crates statim in hoc aphorismo excludit
tempus paroxysmi, quod in principio,
augmento, & statu morbi fieri solet: hæc
continuatio est. Philothesi, habet enim
hæc formalia verba „ Cum docueris
Hippocrates in superiori aphorismo,
quando oportet nutrire; nunc docet
quando non oportet.

¶ Sed quia dictio *ἢ* idest autem non est
in cod. Galenides concessimus aphori-
smum non cum vniuersis verbis præceden-
tis aphorismi, sed cum alijs aphorismis
superioribus hoc modo. Cum Hippo-

crates superius egerit de victu agrotan-
tium quatenus à toto morbo peracuto
prohibetur. Reliquum erat ut ageret
de victu agrotantium, quatenus prohi-
betur à parte morbi: sed quia pars morbi
cibum prohibens duplex est, hæc vniuer-
salis, & alia particularis: de vniuersali
idest de vigore egit quoque in aphorism-
o superiori, dum dixit in vigore tenui-
ter esse alendos agros: reliquebatur, ut
ageret de victu agrotantium, quatenus
prohibetur à parte particulari, quæ est
paroxysmus: ideo inquit in hoc aphorism-
o, in ipsis paroxysmis, idest in ipsis ac-
cessionibus cibum adimere oportet.

¶ Cardanus sic connectit, & rectè: ci-
bus prohibetur solum ab his tribus,
nempe à morbi genere, à tempore, & ab
accessione: de morbi genere intellexit,
dum dixit, in toto morbo peracuto
nihil tibi dandum: de tempore prohibe-
nte cibum intellexit, dum dixit in vi-
gore peracutorum, vel tenuissimo cibo
vendum: de accessione in hoc aphorism-
o, dum dixit, in ipsis accessionibus ci-
bum adimere oportet.

Eandem doctrinam Hippocrates ma-
nifestius, & cætius docet 1. de ratione
vie. 46. & 4. de ratione vie. 39. dicimus
manifestius, & clarius: quia non solum
docet cibum esse adimendum in accessio-
nibus, sed docet, quando agri sint, eban-
di his verbis „ Cum pedes fuerint fri-
gidi, non solum à seditione, sed etiam à
potu esse maximè temperadum, sed cum
caliditas ad pedes descendente, & reli-
querit cor, & thoracem, dandum esse
cibum.

¶ Hic aphorismus ad putgationem, ve-
næ sectionem, & ad quodvis aliud per-
ficendum ampliari potest: immo conclu-
ditur argumentum à minori efficacissimo,
quod in accessionibus, vel paroxysmis
non conueniant remedia chirurgica, nec
pharmaceutica: argumentum, cuius sic
deducitur: si de quo minus videtur in cl-
se & inest, ergo de quo magis, nempe si
cibus non est dandus in accessionibus,
tanto minus erunt administranda reme-
dia chirurgica, vel pharmaceutica: quia
hæc naturam, à certamine cum morbo

magis distrahant, quam cibum. O quoties nostrorum plerimi non animadvertentes an pedes sint calidi, vel frigidi, dant cibum, dantque medicamenta, venam secant, quando ad hoc extremis partes frigeant: unde fit, quod sapientissime agrotantes interrimant.

Dividitur aphorismus in duas partes. In prima docet, non esse dandum cibum in paroxysmis: quia cibum dare noxium est. In secunda non esse dandum cibum in paroxysmis, seu in accessionibus, quod idem est, aliorum morborum qui habent circuitus.

Ex hac aphorismo colligi solet hæc demonstratio. Abstinendum est ab omnibus his, quæ nocent agrotos: sed cibum dare in accessionibus nocet agrotos: ergo in accessionibus à cibo abstinendum. Pari modo Galenus lib. 12. meth. in principio & lib. 14. eiusdem inquit: officium medici esse cito, trito, & iucundè sanare. Hæc res scopi propofiti fuerant ante Galenum ab ipso Asclepiade. Similiter Hippocrates lib. 1. epid. sec. 2. tex. 40. inquit his verbis, te ita exercito in morbis et prois, aut ne quid nocess.

Sed quia i tem videtur esse, quod dicit in prima parte, & in secunda: in prima dicit, in accessionibus abstinere oportet: in secunda in accessionibus, quæ redeunt per circuitus: sed hoc est, quod morbi qui habent paroxysmos sunt illi, qui redeunt per circuitus: ergo superfluum est Hippocrates Auctores valde laborarunt in declarando quid intelligat Hippocrates in prima, & quid in secunda parte.

Philothæus asserit, Hippocratem in prima parte intelligere de paroxysmis omnium febrium. In secunda de paroxysmis omnium morborum, qui redeunt per circuitus.

Oribasius vult, Hippocratem in prima parte intelligere de paroxysmis febrium, & omnium morborum. In secunda addit aphorismo Hippocratis dictionem paulò ante, dicens, aphorismum esse legendum hoc modo, non esse nocendum paulò ante paroxysmos, itaut Hippocrates faciat mentionem de morbis, qui ha-

bent certos circuitus, in quibus facili cognosci potest, quando sit cibandum paulò ante accessionem.

Ambo adfertur Galenus: quia in comm. vult in prima parte Hippocratem intelligere de paroxysmis omnium febrium continuarum. In secunda de paroxysmis febrium intermittens, & omnium morborum, qui redeunt per circuitus. Sciri sunt apoplexie, asma, colicus dolor, catarrhus, hæmorrhagia, hyemorrhagia, hystericus affectus, mania, melancholia, hypochondriaca, nephritis, podagra, verrigo. Denum omnes affectus hæreditarios, qui redeunt per circuitus, amplexus est.

Quod verò Galenus in prima parte intelligat de paroxysmis continuarum febrium, & in secunda de paroxysmis intermittens, & aliorum morborum, qui redeunt per circuitus, patet, quia habet hæc verba. In accessionibus licet dare cibum, vel quando declinant, vel quando cessant paroxysmi. Dum dicit, vel quando declinant intelligit de paroxysmis continuarum febrium: dum dicit, vel quando cessant, intelligit de paroxysmis intermittens, qui redeunt per circuitus. Deinde confirmatur, quia in superioribus egit de continuis febribus, idcirco prius de ipsis intelligere debet. Quare rejiciendi sunt Oribasius & Salvus Sclanus, qui addunt verba aphorismo Hippocratis dicentes, legendum esse paulò ante accessionem, cum nihil dicat.

Quo ad verba dicit in accessionibus abstinere oportet. Per accessiones intelligit quatuor tempora accessionis sue paroxysmi, videlicet principium, incrementum, augmentum & statum accessionis, in quibus temporibus à cibo abstinendum est: declinatio verò propriè non est pars accessionis: idem enim significat accessus, & paroxysmus, sed est recedens pars ditionis.

Deinde notandum ex Galeni comm. per accessiones, in quibus non est dandus cibum, esse intelligendas accessiones ordinatas, & non inordinatas: quia in accessionibus inordinatis non habemus regulam de victu exhibendo.

Præterea notandum est præceptum Hip-

poeratis, dum dicit, non esse cibandum in paroxysmis, limitandum esse, quod non habeat locum in contraindicantibus, sicut in picrocholia, qui ex Galeno ro. meth. nihil in principio paroxysmi cibo humectantur, incidere in hecticam febrem. Parimodo præceptum Hippocratis non habet locum in his octo casibus, de quibus etiam superius, videlicet in alimenti defectu, in corporibus qui multis, & copiosissimis cibis sunt affecti, in ætate puerili, vel senili, in moria ætæ ventriculi, in pestilentia affectis, in locis calidissimis, in quibus facile corpora resolvuntur, & in habitu bilioso sicut sunt picrocholia, qui etiam in accessionibus sunt cibandi.

Insuper ægri non sunt cibandi in paroxysmis aliorum morborum, ut in dolore colico, nephritico, & alijs doloribus, locus doloris fieret firmissimus: causa verò, cur neque in accessionibus, neque in ipsis doloribus, neque paulo ante ægri sint cibandi colligitur ex Galeno 3. de diebus decret. cap. 8. dicente paroxysmos esse quasi stimulos incitantes naturam ad pugnam: additque in paroxysmis fieri crism: ideo cibis naturam non esse divertendam à certamine cum morbo.

Notandum quoque est, Hippocratem per cibum intelligere cibum solidum ad differentiam potus, quia potus alteraret, ut Symplicius, vel iuscula tenuissima in statu morbi, quando calor ad pedes descendit, non prohibentur.

Et quibus per circuitum. Circuitus Græci dicitur periodus: circuitus differt à typo: quia periodus (ut exemplis illustremus) quodidiana febris est 24. horarum, tertiana 48. quartana 72. typus verò significat ordinem ipsam: hinc dicitur typus quotidianus, tertianus, & quartanus: ultra hos ordines medici in praxi non cognoscunt alios typos: quamvis Hippocrates 1. epid. 3. tex. 2. clarè dicat, dari quantanam, septimanam, & nonam febrem: Galenus verò in illo comen. solum fuitur, se observasse obscuras quasdam quantanas. Ibidem Galenus laudat Dicolem: quia contraxit Hippocrati de septimanis, & novanis febribus.

Quare ego suspicor hanc opinionem de septimanis & novanis febribus non fuisse Hippocratis: sed fuisse additam ab aliquo antiquissimo Auctore: ratio, quæ me movet est, quia Hippocrates in alijs suis operibus non quam facit mentionem de alijs febribus intermittensibus, quam de tertianis, & quartanis.

Sed varia occurrunt considerata pro intelligentia istius aphorismi. Primum quomodo fiant paroxysmi febiles: quia illi sunt evidentiores, quam sint paroxysmi aliorum morborum, hoc cognito facilius intelligemus, cur in accellionibus abstinendum sit à cibis. Secundum quot sint tempora universalis morborum, & que sint, & quomodo cognoscantur, & quot sint tempora particularia, que conveniunt, circuitibus, de quibus loquitur in aphorismo. Tertium quando, & quomodo cibis sit ægris nocuus. Quartum quando ægri sit dandus cibus.

Q U A E S T I O . XXXV.

Quomodo fiant paroxysmi febiles.

Quomodo verò fiant paroxysmi febiles. Primum sciendum ex Galeno 1. de diff. feb. cap. 1. febilem paroxysmum consistere in accellione cordis: deinde, calorem febrilem diffundi, vel in omnes partes, vel solum in nobiliores, ut inquit Galenus 1. in 6. epid. 18. dicit: vel solum in nobiliores: quia febris interdum non diffunditur ad cutem: immo febris non semper sit morbus totius.

Secundò sciendum, aliud esse principium accellionis, & aliud principium febris: principium accellionis non est principium febris: quia in principio accellionis calor in corde non est adhuc accensus: ideo erravit Altimarus, qui dixit, primum calorem esse accensum in corde. Aliud enim est calor accensus in fonte putredinis: & aliud in eum quod accensus accellionem solum sit febrem: ut inquit Galenus 1. de diff. feb. cap. 1. dicit: quia calor accensus in corde non est adhuc accensus: immo febris non semper sit morbus totius.

Tertio sciendum, si partes solidae cordis sint accense, fieri febrem hecticam: si humores, putridam; si spiritus, diariam. Præterea si solidae sint accense, non necessario eo quod accendantur humores, vel spiritus, quousque fiat febris putrida, vel diaria: hoc docet Galenus 8. meth. cap. 1. exemplo lignorum igni appositorum, quæ prius incalcescunt, deinde accendantur: Accedit, quod partes solidae cordis, licet essent frigidae, possunt incallescere: cognoscuntur caliditas cordis ex Galeno 4. de prælag. ex pul. 7. et passu parvæ, languis, & cordis. Exemplum est optimum, si igni apponatur: hoc est incallescere, inquit, tunc incalcescit ad hunc frigidum: sic solidae cordis partes quo ad substantiam possunt incallescere, frigidaeque conservari, majores tamen, vel spiritus esse accensos.

Sed statimur pro exemplo illis, quæ inferuntur proprio nostro. Putredo, siue accensio, vel sit in humoribus cordis: vel in humoribus extra cordis in humoribus cordis, siue accensio ex putredine, siue febris pestilens, ut docet Galenus 3. de prælag. ex pul. 3. & 1. de diff. feb. cap. 4. & in hac febre non sunt paroxysmi: quia ipsa febris est unus paroxysmus. Vel accensio sit ab humoribus extra cordis, quo casu accendantur humores cordis per fuligines, quæ ut efficiant febres, oportet, ut cohaerent cori, & videntur, febris non sit febris: quia quando cor solum incalcescit, & non sit coagulatum, & secundum aliquam partem victum, seu possum in balneo esse, febris nullo modo fieri potest.

Deinde fuligines, vel elevantur a sanguinis effervescencia sine putredine, vel ab adusta bile sine putredine, vel à putredine bilis, pleuritæ, vel melancholicæ: si à sanguinis effervescencia sine putredine eleventur, sit synochus, quæ potest esse vel homocœna, vel epacmaistica, vel paracmaistica. Homocœna sit quando tanta est perspiratio, quæ evaporat, quanta est illa, quæ retinetur: epacmaistica quando plus est quod remanet, quam illud quod exhalat, proceditque augendo: paracmaistica quando plus est

quod exhalat, quam illud quod retinetur, quia semper procedit decrecendo.

Si vero fuligines eleventur ex bile adusta sine putredine, sit quædam periodus de tertio in tertium, de qua Galenus lib. 10. meth. & vocatur synochus. Idem tenet Valerius quædam conseruat, quod dicitur synochus ex bile adusta sine putredine, quæ efficit periodum de tertio in tertium, quod non admittit Iulius Alexandrinus, qui de hac re loquens, impugnat Nicolaum Florentinum, & Iulium Valerium.

Si vero eleventur fuligines ex bile, melancholica, & piqua putrida, videntur fieri circuitus quatuor: ille qui sit a piqua est 24. horarum ad summam: Circuitus qui sit à bile est 48. horarum, à melancholica 12. horarum.

Præterea, sicut ex Galeno 3. in epid. 7. dantur tres differentie tertianarum intermittens, videlicet exquisita, calida, paroxysmus non excedit duodecim horas: Absoluta, cuius paroxysmus non excedit 24. & producta, cuius paroxysmus non excedit 36. additur quarta differentia id est enormis, quæ normam videlicet excedit, cuius paroxysmus excedit 36. quæ tamen adhuc est intermittens: sic dicitur possunt quatuor differentie febris quartanæ intermittens, & quatuor quotidianæ intermittens: eadem tamen sortuata proportionem, hoc modo: si paroxysmus exquisita tertianæ non excedit duodecim horas, si paroxysmus exquisita quartanæ non excedit 18. horas: Parimodò si absoluta tertianæ non excedit 24. horas, sic paroxysmus absoluta quartanæ non excedit 36. horas: si paroxysmus producta tertianæ non excedit 36. horas, sic paroxysmus producta quartanæ non excedit 54. horas: Similiter si enormis tertianæ excedit 36. horas: sic enormis quartanæ excedet 54. horas. Ad eundem modum, si quotidianæ exquisita non excedit 12. horas, absoluta non excedet 18. Enormis vero excedit. Qui igitur non præcognoscit, an intermittentes sint exquisitæ, absolutæ, productæ, vel enormes, ut dictum est

nefcient cerere, qua hora fit cibandas ager, nec quando sint purgandi, vel alterandi homines, & ut summarim dicā, his non præcognitis, medicus fortuito, & casu incedet non sine magno agrotātis discrimine: ideo dum Hippocrates in aphorismo dicit, in ipsa accensione cibum dare nocuum est, & abstinere oportet, supponit, nos distindē intelligere longitudinem, vel breuitatem paroxysmorum omnium febrium.

Q V A E S T. XXXVI.

Offenditur, nec cibis, nec alia remedia curantur in paroxysmis.

QUARE aphorismus testē obseruetur, quando videlicet dandus sit cibis: primum præceptum obseruandum colligitur ex Hippocrate lib: 1. de ratione vit. in ac. 46. & 4. de ratione vit. 39. ubi admonet, cibum dandum non esse, nisi calor febrilis reliquerit cor, & ad pedes descenderit, subdit „ cum pedes fuerint frigidi non solum à sorbitione, sed etiam à potu maximè esse temperandum: Prohibet etiam omnem potionem, quæ habeat vim alterandi: quia habet hæc verba quarto de ratione vicituro „ nisi calor ad pedes descenderit, & reliquerit cor, nec sorbitionem, ne aliud quidquam dato, seu excludat non solum insula, sed & serum lactis, aquam hordei, & si quid leuius illis ioueneri possit: quoniam aliquid etiam tenuissimum exhibendo, natura à certamine cum morbo diuertitur.

Insuper cibandi sunt agri hac lege, ut in principio paroxysmi facta sit in ventriculo prima concoctio: de secunda nihil dicitur, quia ita cito fit, ut in ipsa celebranda à certamine cum morbo natura non diuertatur: Si verò paroxysmi sint ita continui, ut nulla appareat declinatio, tunc potum pro vice agri sunt nutriendi. Si verò vires sint imbecilles, & pedes maneant semper frigidi, & morbus longior sit, quam peracutus, ferè semper inquirunt, nisi parum, & sæpè nutriendi, & vires omnino cadant.

DEUM notandum circa hunc aphorismum, nō solum à cibo in paroxysmis abstinendum: sed à purgatione, vena sectione, & alijs remedijs chirurgicis, vel pharmaceuticis, quæ cerè in paroxysmis non habent locum, quod potest probari argumento à minori, quia si in paroxysmis cibibus aliquis tenuis quoque nocet, quia diuertit naturam à certamine cum morbo: quantum magis remedia, quæ sunt omnia præter naturam diuertent ipsam à certamine cum ipso morbo? Hic notatur error meliorum, qui se passim dant cibū agrotantibus, licet pedes sint adhuc frigidi, & quod perus est, videntur phlebotomia, purgationibus, & alijs remedijs eo tempore, quo natura est maximè occupata morbo, unde & febres malignæ, & mortes eo medicorum inscitiam facillè succedunt.

Q V A E S T. XXXVII.

Offenditur, & qua sint & quæ sint tempora vniuersalia, & particularia febrium.

QUANTUM attinet ad secundum: quod scilicet sint tempora vniuersalia, & quæ sint Cum igitur morborum tempora, alia sint vniuersalia, & alia particularia, loquens Galenus lib. de morborum temporibus cap. 1. de temporibus vniuersalibus, inquit esse certas morborū ætates, sicuti sunt ætates in animalibus hæc verò tempora vniuersalia ex Galeno lib. de opt. sec. ad Trasib. cap. 37. distinguuntur ex morione causarum morbilicarum, & ex symptomatum vehementiis sunt hæc quatuor: principium, augmentum, status, & declinatio. Principium morbi habet duas conditiones: prima ut symptomata habeat leuiora, quæ conditio pro ponitur ab Hippoc. 2. aphorismo 30. ubi dicit „ In principio, & sint omnia leuiora: Secunda conditio est, ut in urinis nullum appareat signū coctionis. Augmentum similiter habet duas conditiones: prima, ut symptomata notabiliter incipiant ægrum vexare: Secunda ut appareat in urinis signum coctionis, hæc natura incipiat separare contenta

ab ipsa substantia efficiendo vel nubeculam, vel hypostasim, sicut imperfectam.

Obiter tamen notandum est hoc, quod maxime confert ad prognosticum, quod si symptomata incipiunt notabiliter verare, & ex alia parte nullum appareat signum coctionis, ut plerumque moritur.

Status habet duas conditiones: prima, ut symptomata sint ad summum aucta: secunda, ut appareant signa perfectæ coctionis: quæ si non appareant, quando ad summum aucta sunt symptomata, signum est victoriam & tenet ex parte morbi, & inde agrum non amplius conualiturum.

Declinatio parimodo habet duas conditiones: prima, ut symptomata sint facta leuiora: secunda, ut natura incipiat expellere, nisi verò incipiat expellere, quando symptomata facta sunt leuiora, impendet periculum recidivæ, quod signum nunquam nos decipit.

Quæ ad tempora particularia, quæ conveniunt circuitibus ex Galeno lib. de morbo temp. cap. 3. sunt sex videlicet principium, paroxysmus, inæqualitas, augmentum, status, declinatio, & intervallum, quod dignè interpretatur seu infebriçario.

Principium circuitus est donec perdurat rigor, vel extremitatum partium frigiditas quo tempore ex Galeno 4. de ratione vic. 3. calor reatrit ad cor.

Inæqualitas est post rigorem, se dante quæ augetur caliditas, quod est inter finem rigoris, & principium accessionis.

Augmentum est, dum calor diffunditur ad partes extremas, quo tempore partes extremæ non sunt amplius frigidae, sed incipiunt incallescere.

Status est quando caliditas extremitatum partium sit æqualis caliditati thoracis.

Declinatio est, si calor incipit relinquere cor, ut admoet Galenus loco citato.

Intervallum seu integrum est omni modo infebriçario. Hæc sunt illa tempora, quæ conveniunt circuitibus omnium febrium interminuentium.

Notandum tamen est, febres continuas habere solam quinque tempora, quia carent intervallum seu integritate, id est infebriçatione.

Cognitis temporibus particularibus colligimus non esse cibandos egros in paroxysmis, intelligit per paroxysmos hæc quatuor tempora, nempe principium, inæqualitatem, augmentum, & statum: nisi dicimus de declinatione: quia declinatio non est pars paroxysmi.

Prima habitatio ostitur circa aphorismum Hippocratis: quia Galenus lib. de morborum temp. cap. 5. & 6. & primo de crilib. 3. vult, paroxysmos habere declinationem: ergo si in accessionibus cibum dare nocuum est, per hunc aphorismum neque in declinatione acri etiam cibandi: ergo nunquam.

Respondere potest huic instantiæ: paroxysmum revera non habere declinationem: quia Galenus lib. de morbo temp. c. 6. dividit circuitum in accessionem, & remissionem: deinde dividit accessionem in quatuor tempora, videlicet in principium, inæqualitatem, augmentum, & statum: remissionem. verò in declinationem, & intervallum: ideo Galenus lib. de morbo temp. & Avicenna cap. de horis febrium, definiunt paroxysmum, quod sit deterior pars periodi: ergo declinatio non pertinet ad paroxysmum. Deinde respondemus, statum paroxysmi dividi in partem anteriorem, mediam, & posteriorem: quæ pars posterior est partem facta: ad quam, si acri perueniant extremitates pedes habent: quia non amplius impendet vitæ periculum: sicuti asserit Hippocrates dum vult, ut acri perderent cum cibo remissionem usque ad vigorem, id est usque ad ultimam partem vigoris, in quam nemo moritur: quia in illa parte, si cibus reficiatur, non propter naturam diuturnam à certamine: siquidem morbus tunc est victus, & suspectus.

Q V Æ S T. XXXVIII.

Offenditur quando, & quomodo cibus sit acri nocuus.

QUO ad cibum quando, & quomodo sit nocuus acri. Primò dicimus cibum esse nocuum acri quatuor sunt acri. Secundò quarens sunt

in vigore morbi: Tertiò quatenus sunt in principio accessions, in inaequalitate, in augmento, & quatenus sunt in vigore accessions: Quartò est nocuus aegris, quatenus sunt propè accessiones.

Quod cibis sit nocuus aegris, quatenus sunt aegri, confirmatur ratione, & auctoritate Hippocratis, & Galeni. Ratione: quia aegri nullo videntur exercitio. Quod verò ob hanc rationem sit nocuus aegris, probatur argumento à minori hoc modo: si cibis est nocuus aegris, quando nullo videntur exercitio, quantò magis erit nocuus aegris in letho iacentibus? Secundò est nocuus: quia cibis semper distrahit naturam à certamine: ideo Galenus in comm. 8. huius sec. habet hæc verba „ non oportet naturam cibo distrahere ad alteram coctionem, quando vacat coctioni humorum morbum efficiens. Deinde morbus ut morbus contraindicat cibum, ut probatur est superius. Præterea auctoritate Hippocratis 1. aphorif. 9. idem confirmatur, dum dicit „ impura corpora, quantò magis nutries, tantò magis lædes: ergo cibis æger, quorum corpora sunt impura, nocuus erit. Similiter 7. aphorif. morbi 61. Hippocrates habet nunc aphorismum „ cibis febricitantibus morbus sit. Galenus 1. ad Glauc. 10. videns eum esse aco nocuum aegris, vult in tertiana notha, ægros non quotidie, sed solum alternis diebus nutriendos esse.

Insuper dicimus, cibum esse nocuum aegris quatenus sunt in statu vniuersali, seu in vigore morbi, esseque magis nocuum in statu, quam in principio & augmento. Primò quia Hippocrates aphorif. 8. huius, loquens de peracutis non exatè ait, peracuti non exatè dicuntur qui terminantur in secundo quæstione dicendo „ quando morbus est in vigore, vel tenuissimo viâ, idest ieiunio vitandum, & in 10. aphorismo nuper declarato loquens de acutis ex decedentia, & de chronicis vult in statu requiri esse alendum: anteq. verò idest in principio & augmento plenius alendum, quàm in

statu: ideo cibis principè in statu ægri est maxime contrarius.

Secunda dubitatio ex dictis contrahitur, quia videtur, quod cibis sit magis nocuus in principio, quam in statu: contra id quod dictum est: idque probatur duobus rationibus. Prima ratio est, quia in principio corpora sunt magis impura, quam in statu: ergo magis nutriscendum in statu. Secunda ratio: sicut se habet æger in temporibus particularibus morbi: sic se debet habere in vniuersalibus: sed in tempore particulari idest in paroxysmi vigore plus cibi dandum est, quàm in principio, & augmento paroxysmi: ergo etiam in vigore vniuersali morbi plus cibi dandum erit, quàm in principio, & augmento particulari.

Respondetur ad primam rationem negando, quod in principio morbi corpora sunt magis impura: tunc enim sunt magis impura, quâdo putredo est magis fermentata: sed in statu est magis fermentata, quam in principio, vel augmento.

Ad secundam rationem respondeamus non valere similitudinem inter tempora vniuersalia, & particularia: quia in principio vniuersali materia quiescit, atque est omnimò inebilla: in principio particulari paroxysmi materia est in motu, & concoquitur: in principio vniuersali omnia accidentia sunt remissa, ut docet Hippocrates 1. aphorif. 30. In particulari verò omnia sunt in summa agitatione. In principio vniuersali conueniunt lenientia, & phlebotomia: in particulari yero nec lenientia, nec phlebotomia: sola enim quies est illa, quæ in principio paroxysmi conueniente potest.

Demum dicimus, cibum esse nocuum aegris, quatenus sunt in principio paroxysmi. Quod confirmatur ratione, & auctoritate Galeni, & Hippocratis. Ratione, quia in principio paroxysmi cibi impedit, ne fiat transmissio humoris peccantis à venis maioribus ad minores: & à minoribus ad extra venas: modò febres, quæ sunt intercurrentes ob hanc impediunt transmissionem sunt continuæ, & continuæ sunt malignæ, & ma-

ligna mortales, sicuti configit filie Philonis, & agro inominato, qui egrotantes ob eandem intempelluam, ut dicit Hippocrates, mortui sunt. Intermitte-ntes siue continuæ, dum à cibo impe-ditur transmissio, quia humor peccans non transmittitur extra venas, & statim putrescit in venis.

Gentilis tenet, intermittentes fieri, dum humor peccans actus putridus in venis expellitur ad extra venas.

Communis opinio est, quod dum expellitur ad extra venas adhuc non sit actus putridus: quia coquinaret sanguinem, & febris fieret continua.

Hernelius rectius sentit in hoc, dum tenet, continuas fieri ex humoribus sanguini permixtis: intermittentes verò ex humoribus sine sanguine. Sed quid quid sit, eibus in principio paroxysmi semper impedit, ne à venis ad extra venas fiat transmissio. Causa est, quia in principio paroxysmi calor est contractus ad ima: inde propter cibum perseverat multò magis contractus: quo causa febris non se dissipat, & tales sunt malignæ.

Ceterum, quia dictum est, probari posse auctoritate Hippocratis & Galeni eibus esse nocuum aëris, quatenus sunt in principio accessions: ideo cōfugien- dū est primò ad Hippocratem qui 1. de ratione vic. 46. & 4. de ratione vic. 39. lo- quens de statu ægrotum existentium in principio accessions, & de momento cibi (si tunc exhibeatur,) habet hæc verba. „ Venter de necessitate calens, fasti- ditque eibus, ne dicitur hypochondrium subdit, dolet æger, lancinatur, vellicatur, & vomere affectat. Subdit expedit dare sorbitionem, dum calor ad pedes de- scenderit, sedus sorbitio eua sit pernicio- sa.

Idem confirmatur auctoritate Galeni, quod scilicet eibus sit valde noxius in principio accessions: quia lib. de mor- borum temp. cap. 3. & 3. de pte. 3. in- quit: visus in principio est suffocatus, & à cibo multò magis suffocatur.

Præterea eibus est nocuus aëris, quate- nus sunt in augmento quia tunc augetur calor febrilis, & eibus redditur aeris, & tandem corrumpitur, ob quam corru-

ptellam febris multò magis incenditur.

Diximus quoque eibus esse nocuum aëris, quatenus sunt in statu paroxysmi, quia calor adhuc non reliquit cor: non tamen est ita nocuus, sicuti est in princi- pio, & augmento paroxysmi: tum quia in principio & augmento eibus febrilis non est adhuc diffusus: tum quia (& hæc est præcipua causa) nocumetu principio & augmenti communicatur vigori, sed non vice versa quia præsens malum nõ potest communicari præteritis, sed solum futu- ro, & futura declinatio non est capax, nõ èmenti præteritis: ideo nocumetu vigo- ris non communicatur alijs quia statim sequitur declinatio, in qua ægi sunt li- bati, & in ipsa nemo moritur.

Quo ad tempus cibi dī ægros, Hippo- crates docuit in accessionibus non esse dandū eibus. Relinquitur ergo, ut eibus exhibeatur, vel in declinatio- ne, vel intervallo, vel multo ante princi- piū paroxysmi, vel paulò ante. Galen. 1. meth. c. vltimo omnia docet. Primò do- cet quando multo ante paroxysmum sit dandus eibus, his verbis. „ Si iecur, ut venter patiatur inflammationem: vel in corpore sit adeo magna humorum te- dundantia, ut pedes die conseruentur frigidi, vel formus in principio paroxys- mi sit profundus, cavendū est eibus paulò ante paroxysmum, ut res perniciosissi- mas: tunc enim adeo ante paroxysmum est æger cibandus, ut eibus in principio paroxysmi sit omninò contrarius in dety- lum. Secundò Galenus docet loco citato quando paulò ante paroxysmum sit dan- dus eibus, his verbis. „ Si verò non fuerit inflammatio, vel succoratus, & edundans, vel formus profundus, corpusque sit li- quum, paulò ante: immò in ipso paroxys- mo corpora sicca, ut picrochola cibo sunt humectanda, ne in hæticam cadant, quia in his eibus siccitatem corrigit.

Sex igitur sunt consideranda, ut rectè intelligamus, quando sit dandus eibus, vi- delicet pars affectus, affectus, natura princi- pij paroxysmi: natura ægrotantis: qua- litas, & quantitas cibi.

Paras effecta, quia Galenus 11. meth. citato inquit 19. si iecur, vel ventriculus sit valde ignis, malum ante paroxysmum nutritum est. Affectus est considerandus; quia in tenui graui affectu: nulli sint contraindicationes multò ante paroxysmum aeger nutriendus est. Dum verò morbus est visiformis, vt in homotena, ex Galeno 11. meth. cap. 4. ad duo contigimus, videlicet ad consuetudinem, & ad faciliorem tolerantiam: quia si aeger solet cibari hora decimopostua, vel alia, illa est eligenda, quoniam magis.

Insuper naturae principij paroxysmi est consideranda; quia si diu partes extremae constrictae frigidae, somnusque sit profundus in principio ipsius paroxysmi multò ante paroxysmum est cibandum, an sine status praeteriti paroxysmi: immo, & in statu ipso potius, quàm paulò ante. Porro natura agnoscenda est consideranda; pituitosa, & sanguinea multò ante: biliosa verò paulò ante, & in ipso principio.

Demum quantitas, & qualitas cibi: quia si cito digeritur ratione qualitatis, & quantitate paulò ante, si tardè, multò ante: ideo Aesclepias prima 4. de his inquit 11. Ita esse agnoscendos, vt aduertente paroxysmo ventriculus sit vacuus.

Tertia dubitatio occurrit, Galenus dixit aliquando, aegros esse cibandos in principio, & aliquando in statu: tamen nihil dixit de augmento: immo semper prohibuit cibum in augmento, quod nostrorum plurimi non obseruant.

Responsio facilis est, quia in augmento incipiunt praua symptomata: ideo si in augmento cibarentur sine dubio in statu iterum, frangere accidentia. Hinc Cornelius Celsus lib. 3. cap. 1. habet haec verba 11. si propter necessitatem viget cibandi necessitas, sanius est consistente febre aliquid cibi offerre, quam incescente, & satius est instante, quam incipiente. Valeant igitur triuales Medici, qui post quinque horas exiit à principio paroxysmi, quando pedes non sunt omnes incubi, dant eorum, vel singulorum cum caponis sufficiti crasso, & cocto difficulte, quoniam est perniciosus.

Quarta dubitatio Hippocrati in hoc aphorismo directi, in accessibus nihil dare oportet: atque quodam repenti aphorismo 19. ergo est superfluum.

Respondetur: Hippocratem in hoc aphorismo intelligere de ciborum quantitate. In aphorismo verò 19. de modo vitendi ipsi cibis. Deinde in aphorismo 9. non solum de cibo, prohibendo in accessione: sed etiam ante, accessione: quare variis in vasis, locis est Hippocratis intentio. Nonnulli respondent, ad dubium, hoc loqui Hippocratem in hoc aphorismo prohibere cibum, in 19. verò cibum & perum: sed prior solutio magis probatur.

APHORISMVS DVODECIMVS.

ACCESIONES Verò & constitutiones morbi indicabunt, & anni tempora, & circulum successiva incrementa, siue quatuordecim, siue aliorum decem, siue per maiora intervalla fiant. Sed & ex his, quae max apparent, indicia sumantur: quomodo admodum in morbo laterale si circa initia statim spiritum appareat, morbum breuiat: si vero postea appareat, prodidit. Et vrinam, & alia excrementa, & sudores, quocumque apparuerint, vel bonum morborum indicationem, vel malum, vel breuiet, aut longae fore morbi ostendunt.

Hic aphorismus est maximè utilis: qui tradit methodum prognosticandi futuros paroxysmos, & constitutiones siue letales viget: siue quibus victus ratio instanti non potest. Agit de signis

non demonstratiua, sed prognostica, & est primus aphorismus, qui agit de hac re.

Connectitur cum superiori aphorismo, ut docet Galenus in comm. hoc modo: tria sunt necessario considerata in victu instituen- do, primò vires ægrotantis; secundò accessiones; tertio constitutiones, seu vigores, an scilicet morbus sit futurus longus, vel brevis.

Primò sunt considerata vires, quia vires per se primo indicat alimentum, ut docet Galen. 1. de ratione vic. 44. de vitibus institutionem fecit Hippocrates aphor. 6. dum dixit collectari autem oportet, & in fine aphor. 10. dixit, „antes verò plenius alendum, ut ægrotus perfecte queat.

Secundò oportet considerare accessiones, seu paroxysmos, tamquam illos, qui prohibent cibum, de quibus in aphorismo superiori.

Demum oportet considerare constitutiones, seu vigores, à quibus norma dietandi dependet, non tamquam indicantes, sed tamquam prohibentes ipsum cibum, de quibus vigoribus egr. habita tamen varia consideratione in aphor. 4. 7. 8. & 10. huius sectionis.

Cum igitur hæc tria propo- sita absolute tractamus de instituendo victu. Reliquum erat, ut in hoc aphorismo Hippocrates doceret, quæ arte & quo ingenio possint præcognosci futuri paroxysmi, an longi, vel breues, & quæ arte possint præcognosci vigores, an tardè, vel citò sint aduentaturi, seu constitutiones, an scilicet morbi sint futuri longi, vel breues. Quod ut faciat, in hoc aphorismo Hippocrates tradit quatuor fontes signorum indicantium futuros paroxysmos, & futuros morborum vigores, quorum primus continet signa, quæ desumuntur à morbis ipsis. Secundus fons continet signa, quæ colliguntur ex anni temporibus. Tertius continet successiua incrementa. Quartus verò continet signa mox apparentia.

Quoad diuisionem, Philotheus diuidit hunc aphorismum in duos aphorismos, quæ diuissio videtur esse Galeni, qui volens exponere illa verba „ & circuitum

inaccessiua incrementa dixit: hæc verba esse finem aphorismi: ergo sequentia verba pertinebunt ad alium aphorismum, & sic aphorismus erit duplex.

In primo aphorismo, vel in prima parte huius aphorismi præcipiunt tres fontes indicantes paroxysmos, & futuros morbi vigores, qui sunt morbi anni tempora, & circuitum successiui incrementa. In secundo aphorismo vel in secunda parte tradit signa mox apparentia indicantia futuros paroxysmos, an longi, vel breues, & futuros morborum vigores, an scilicet tardè, vel citò sint aduentaturi, quod idem est, ut docet, si morbus esset longus, vel brevis, vel an constitutiones pertineant ad morbus acutos, vel ad chronicos.

In prima parte Hippocrates primò ponit morbos. Galenus verò in comm. de exempli de febribus intermittentibus, & de continuis. De intermittentibus dicit, certianam sæpè ex quibusdam indicare bilem, & per consequens paroxysmos breues futuros, & vigorem citò aduenturum: nam Hippocrates 4. aphorismorum inquit, „septem circuitibus, quæ longissimum est, hanc tertianam terminari: ad differentiam tertianæ nocturnæ, quæ tri- bile iuncta cum pituita, vel melancholia fit: hæc longos paroxysmos, & tardos vigores prænu- nciat. Quartanam autem indicat melancholiam, quæ longos paroxysmos, & tardum vigorem indicat. Quotidianam pituitam, quæ tardum morbi vigorem prænu- nciat.

Deinde Galenus in comm. dat exemplum de continuis: diuiditque febres continuas in tres differentias, nempe in- cendentes, quas vocat caustodes id est ardentes: in succedentes, quas vocat ephodes, quæ vocantur etiam elodes id est humide, quæ statim prima die fudat incipiunt absque ulla beneficio, tales tribunt morbi longitudinem, & huiusmodi id est semitertianas. Facta diuisione dicit Galenus incendentes idem paroxysmos breues, & vigorem citò aduenturum: hæc sunt domini generis: quædam habent accessionem, sicut tertianæ continuæ: quædam non habent ac- cesso-

cessionem, ut sunt synochæ febres. Succedentes (ait) paroxysmos longos, & tardum vigorem: quia hæc febres sunt, vel à pituita, vel à melancholia. Semperternas (ait) indicare modicum statum idest nec longos paroxysmos, nec tardos vigores: quia sunt ex bile, & pituita.

Sed, quia Galenus in comm. mentionem facit de hemirriteo, aliquid dicendum est de hemirriteo. Dantur quatuor species hemirritei. Quædam composuit ex tertiana continua, & quotidiana continua: hemirriteus scilicet ex Galeno 2. de diff. feb. est febris composita ex tertiana, & quotidiana. Secunda species hemirritei sic ex tertiana intermittente & quotidiana continua. Tertia species ex quotidiana intermittente, & tertiana continua. Quarta ex quotidiana intermittente, & tertiana intermittente.

Insuper obiter notandum, hemirriteum esse morbum compositum per complicationem, & non per confusionem: morbus verò compositus per confusionem est quando duo humores inuicem confunduntur, atque ita nascuntur, ut fiat vnica massa, sicuti euenit in tertiana morbo, in qua pituita sequitur motum bilis, bilis tamen omnino prædominatur. Morbus verò per complicationem est duorum generum: quorum primum est quando sunt duo humores, qui faciunt duos morbos, sed non per confusionem, ut dictum est, quamuis in eadem parte peccent varij humores. Secundum genus morbi per complicationem est, quando ex vno humore putrescente in diuersis locis sunt duo morbi, sicuti sunt duæ tertianæ, vna scilicet ex bile putrescente in vna parte, & alia ex bile similiter putrescente in alia parte. Hemirriteus igitur est febris composita per complicationem, sunt duæ febres, vna quotidiana, quæ ex pituita fit, & alia tertiana, quæ ex bile.

Sed quia quatuor modis sumitur hemirriteus, dicimus eas esse hemirriteum ex Hippocrate 3. in quatuor epid. 1. & ex Galeno 2. de diff. feb. 8. & alibi esse febrem horificam.

Prima dubitatio: disputant tamen plu-

rimique modo hemirriteus sit febris horifica, quia non videtur, quod si horifica: tertiana enim facit rigores, & non horores: ergo non erit horifica.

Respondemus Nos ad hæc instatiam, hemirriteum sicuti horificum, quædo vna & eadem hora simul tertiana, & quotidiana inuadunt: ideo Galenus dicit, hemirriteum esse febrem horificam in replicatione, quando vna, & eadem hora duæ accessiones sunt: sitque horos, quia bilis flans eodem tempore agitata ita obtunditur à pituita, ut fiat horos, & non rigor.

Deinde Hippocrates proponit secundum fontem signorum, in quo continentur anni tempora: quia morbi non sufficiunt ad præcognoscendos futuros paroxysmos & futuros vigores: sed requiritur syndrome quatuor signorum, videlicet morborum, temporum, circuituum, & signorum innox apparentium.

Dicit, anni tempora indicare paroxysmos futuros, & futuros morborum vigores: quia anni tempora indicant humores peccantes, & per consequens an futuri paroxysmi breues, & an morborum vigores cito, vel tardè sint aduenturi. Hinc morbi, qui sunt in vere ut plurimum sunt à sanguine, qui efficit febres synochas, quæ breues sunt: immo morbi, qui sunt in vere magna ex parte sunt breues. Morbi verò qui sunt in æstate, ut plurimum sunt à bile quæ similiter prænunciat paroxysmos breues, & vigores citissime aduenturos: immo à quacumque causa fiant morbi, in æstate semper eadum breuiores: ideo Hippocrates secundo aphorismorum 25. loquens de quartana, quæ sua natura longa est, inquit æstivas quæstanas breues, autumnales verò longas, & maxime quæ hyemem attingunt. Morbi verò, qui fiunt in autumno, ut plurimum sunt à melancholia, quæ indicat morbos longos: sed à quacumque causa fiant morbi in autumno sunt longi, & periculosi, tum quia illa temporis inæqualitas prohibet illorum morborum resolutionem: cum quia autumnus recipit humores tempore æstatis superaffatos. Morbi denique

que, qui sunt hyeme, v. plurimum sunt à pueris, quæ & paroxysmus longus, & tandem vigorem præconant. Et tunc à quocumque causatur morbus hyemalis tempore sunt longiora & fluxus tardus est morbusque, confusum colorem.

Notæ Galeni ad cetera, addi Hippocratis fuit mentionem de anni temporibus archægenum esse de aëte, de temperamento, de consuetudine, de regione, morbo de ceteris, quæ morbi in ætate sunt breviores, idem dicendum est, in ætate morbus est brevior, in senectute longior, & sic de alijs temperamentis.

Circumspice fuit illius incrementa, dicit Hippocrates indicare paroxysmos de vigores. Hinc periodos de tertio veritatem indicat peccabilem, inde paroxysmos & vigores fore breviores. Periodus vero de quarta in quartam indit melancholicam, quæ longitudinem significat.

Periodus quotidiana indicat putritiam, quæ parimodo paroxysmos, & vigores tardos præconant.

Sed circa hæc primâ partem aphorismi quatuor occurrunt consideranda. Primum examinabimus verba Hippocratis.

Secundum considerabimus, cur Hippocrates inter signa indicantia paroxysmos, & vigores non proposuerit in hoc aphorismo virtutem: nō ne ex Galeno de diff. feb. vlt. habetur virtutem imbecillam prænuñciare, paroxysmos longos, & tardos vigores, & virtutis validitatem indicare breves fore paroxysmos, & vigores cito aduecturos.

Tertium considerabimus quomodo circumspiciam successiva incrementa possint prænuñciare fortiores vigores. Res sanè non videtur ita facilis, quia dantur febres ex Galeno primo de crisi bus 3. quarum paroxysmi vsque ad finem morbi semper anteposunt: & dantur febres, quarum paroxysmi vsque ad finem postponunt: quō igitur circumspiciam successiva incrementa indicare poterūt summos vigores.

Quartum coram sit causa immediata periodorum considerabimus: vide licet, quæ de causa pueri quotidie excideret paroxysmos, bis alijs diebus, &

melancholia de quarta in quartam.

Quæ ad verba aphorismi, Hippocrates in hac parte vult docere, morbos, anni temporis, & successiva circumspici incrementa, seu periodorum. (quod idem est) indicare fortiores paroxysmos, & summos morbi vigores hæc sunt verba, *et si morbus pueri sit de tertio veritatem indicat peccabilem*, & ipse Galenus & fere omnes alij interpretantes constitutiones hanc vult, quod Hippocrates dicat, morbos indicare constitutiones. Ceterum hæc expositio mentē Hippocratis reuera non explicat: immo reddit hanc artificiosam aphorismum nominē inartificiosam: quia secundum illorum interpretationem Hippocrates diceret, quod morbi significant constitutiones: quæ constitutio est genus synonymum morbi: quod artificium esset Hippocratis, quod morbi significant suum genus: veluti quod homo significet animam: eoque veritas est in medicina, quod morbus significet suum genus.

Deinde constitutio, quæ est idea morbi non vocatur *κατάστασις*, sed vocatur *κατάστασις* seu diacresis: quis dixit hoc ipse Galenus 1. de diff. symp. cap. 1. ubi sic definit morbum *in vlt. et κατάστασις διακρίσις*.

Insuper morbi non possunt ostendere constitutionem: quia in ostensione ferret petitio principij, procederetque Hippocrates per ignota: vniuersalia enim sunt nobis nota: ideo constitutio est nobis notior, quam morbus: quare quod est minus notum non potest indicare magis notum: ideo per *κατάστασις* debemus interpretari vigores, sicut interpretatur Cenotamus, & non constitutiones.

Præterea colligitur ex Græca observatione *κατάστασις* significare statum, & vigorem morbi: quia apud Herodotum res status dicitur *κατάστασις* *πραγμάτων*.

Addit Hippocrates *3. siue quando sit alternis diebus, siue per maiora intervalia sunt*. Dicit quatuor alludendo ad quotidianam, cuius paroxysmi quotidiè fit, Dicit alternis diebus significandâ tertianam: addit per maiora intervalia:

non dixit de quarto in quartum, ut comprehenderet non solum quartanam, sed quintanam, septimanam, & nonanam, de quibus intervalis Hippocrates loqui videtur 1. epid. sec. 3. text. 1. 7. & 9. quamvis Galenus huiusmodi fateatur, se non vidisse, nisi obscurem quandam quintanam: immo laudat loco citato Diolem: quia contradixit Hippocrati credenti dari quintanam, septimanam, & nonanam.

Probat Galenus non dari, nisi tres citenitas, his rationibus, quarum prima hæc est: si darentur plures circuitus, quam tres propositi: ergo præter pituitas, bilem, & melancholicam darentur alij humores, ex quibus quintana, septimana, & nonana febres fierent.

Secunda ratio Galeni est: si darentur alij circuitus præter tres propositos, observarentur quotidiè ab omnibus: sed (addit) ego nunquam observavi, nisi obscurem quintanam, quæ ex prava vivendi ratione, & casu accideret: quare rectè dicit Galenus aliquè addidisse in epidemicis illas quintanas, septimanas, & nonanas: quia nunquàm Hippocrates, neque in aphorismis, neque in prognosticis, neque alijs de illis circuitibus mentionem fecit.

Secunda dubitatio quo ad virtutem: cur Hippocrates inter signa proposita non collocaverit virtutem, ex qua faciliè præcognoscimus, an longi, vel breves sint futuri patoxyimi, & morbi vigores, ut colligitur ex Galeno 1. de diff. feb. vii. Accedit, quod à virtute principalissima dictandi indicatio desumitur.

Respondet Galenus in comm. vires faciliè dignosci ex pulsibus, & ex ijs quæ scripsit Hippocrates in Prognosticis: ideo propositum solum illos fontes, qui poterant satis superque nos declarare futuros patoxyimos, & an morbi vigores breves vel longi sint futuri.

Q V Æ S T. XXXIX.

An Hippocrates doctrinam de pulsibus calaverit.

IN hoc loco nonnulli dicunt, Hippocratem de pulsibus nihil dixisse: quia doctrinam de pulsibus non calabat: refe-

runt quoque, Hippocratem nunquam tenuisse pulsus suis ægris, quæ calumnia certe non est ferenda. Galenus enim primo de diff. pulsuum cap. 1. habet hæc verba: omnium primus fuit Hippocrates, qui nomine pulsus litteris prodidit, & artis depulsibus non fuit ignarus.

Deinde Hippocrates 7. de morbis populi, in principio loquens de gravissimis acciditibus febris continuæ Perihodori dicit pulsus ei non defecisse: ideo fuisse liberatissimum, quamvis habuerit refrigerationes totius corporis, exceptis temporibus: dicit exceptis temporibus: quia quando tempora sunt refrigerata, in quibus sunt ætcriæ vicibus vicina, signum est cerebrum & cor esse refrigeratum, unde cito mors.

Præterea Hippocrates 4. de morbis populi, refert, pulsus zoli fabri fuisse tardos, & tremulos.

Insuper Hippocrates lib. de alimentis circa finem vult, signa salutis, & mortis esse desumenda à venarum pulsationibus id est à pulsibus.

Amplius lib. 2. de morbis mulierum loquens de pulsu habet hæc verba: pulsus ad manus accelerantes, debiles, deficientes esse mortis indicia.

Demum in coacis prænot. text. 14. ait: lenegicos habere pulsus tepidos, tardos, & sepultos. Valeant igitur illi, qui dicunt, Hippocratem non tenuisse pulsus.

Potè in his pulsuum differentijs propositis ab Hippocrate locis citatis: magno artificio continentur ferè omnes differentie pulsuum: quæ tangit illarum differentias, quæ pertinent ad hæc tria capita: à quibus omnia, quæ sciri possunt de pulsibus, desumuntur, nempe ad motum, ad corpus ætcriæ, & ad virtutem vitalem.

CAusa vetò cur Hippocrates in hoc aphor. nihil dicat de pulsibus, est, quia sufficeret futuri patoxyimi, & futuri morborum vigores colligi possunt ex morbis, anni temporibus, ex circuituum successione incrementis, & ex signis mox apparentibus.

Neque est mirandū, nihil dixisse de virtute, quia reliquit etiam locos affectos, qui indicant breves, vel longos morbos, sicut sunt apoplexia, vel epilepsia, qui affectus sunt

fiant à crassis humoribus; hac ratione humores crassiores illi affectus essent longissimi, tardique essent vigores, tamen ratione loci affectus ratione capitis, vnde faciles expulsi valdissima pro dictis affectus fiunt brevissimi. Hinc Galenus 1. de symp. causis cap. vii. dicit, epilepsiam fieri à multitudine pituitae accretae in ventriculis cerebri: ideo eius solutionem esse subitanam: quia paroxysmi epileptici non fiunt ab intemperie, sed à materia, quae est soluta facilis. Ecce, quod vbi statum non sit ab intemperie, discussio facilis est. In hoc loco Hippocrates solum de illis sermonem fecit, quae sufficienter praenunciare possunt futuros paroxysmos, & futuros vigores.

Q V A E S T. XL.

Quomodo successiva circuituum incrementa praenunciant paroxysmos, & morbos longos, vel breves.

Quomodo circuituum successiva incrementa indicare possint futuros vigores, & futuros paroxysmos. Primò sciendum est, futuros vigores non solum indicari à successiva perindorum incrementis: sed etiam ab alijs signis simul unitis, seu per syndromen collectis.

Secundò sciendum est ex Galeno 1. de crisiibus 3. 16. & 17. haec tria esse observanda pro vigotis praecognitione. Primò antepositionem, & postpositionem paroxysmi antecedentis: Secundò longitudinem, & brevitatem antecedentis: Tertiò vehementiam, & debilitatem symptomatum: quare si viderimus paroxysmum anteponi, & simul fieri longiorem, & symptomata fieri vehementiora inde colligemus paroxysmos futuros longiores, & vigores tardius adveniaturos. Haec tria simul unita requiruntur: quia nec antepositio sola, nec postpositio sufficiunt praecognitione futurae vigotis: non enim valet sic antepositio paroxysmi: ergo morbus est in augmento: quia antepositio interdum fit, quando morbus est in ipsa declinatione: requiruntur igitur alia duo, nempe longitudo, & brevis paroxysmi: ac vehementia, & debilitas symptomatum.

Parimodo si viderimus paroxysmum postponi, & simul esse breviorum, ac symptomata esse debiliora: inde colligemus paroxysmos & breviores futuros, & vigores celerius adveniaturos. Praeterea si fieret antepositio paroxysmi, & paroxysmus esset brevis, & symptomata debiliora, dicere poterimus, vigorem quoque cito adventaturum: si verò eadem hora paroxysmi invadant, tardus erit vigor, & morbus erit longus & solutus difficilis, quod colligitur ex Hippocrate 4. aphorismorum 30. ubi habetur 11. Quibus accessiones sunt quaecumque hora febris dimittitur, eadem si eras repetat, iudicium habet difficile. Galenus interpretatur difficile solubile: ideo invasionis, seu paroxysmi aequalitas indicat & tardum vigorem, & solutum difficilem: quia, ex Galeni commentis, significat materiae fixationem.

Causae vero, cur paroxysmi fiant longiores, & breviores, & vigores tardiores, aut velociores, proponuntur à Galeno 1. de diff. feb. vii. 2. de crisiibus 11. & 1. praesag. 28. ubi habetur 33. longae accessiones fieri propter 11. causas, videlicet vel ob copiam, vel leviorem, vel crassiciem humoris, vel ob morbum angustiam, vel ob vitia, imbecillitatem, vel ob partem internam male affectam, vel ob errata commissa, vel ob locum affectum frigidum, vel ob morbum frigidum, vel ob etatem senilem, & demum ob anni tempus frigidum. Breves vero accessiones fieri à contrariis causis: quia contrariorum eadem est disciplina: nempe ob materiae paucitatem, vel ob materiae tenuitatem: ob virescentem, vel ob mensem a perturbatione, & ob alias causas oppositas.

Addi potest ex Galeno 7. Prognost. 31. & 2. de diff. feb. 3. paroxysmos celeriores, & tardiores fieri à veluti cinere praesentati paroxysmi: cinis enim est finis putredinis, & in quolibet paroxysmo fit: hic cinis habet vim fermentativam putredinis: ex Galeno enim 3. prognost. 32. & 1. de diff. feb. 3. habetur, quod hic cinis magis, vel minus copiosus in corpore detentus possit efficere paroxysmos longiores, & breviores, & vigores velociores, & tardiores: habetque haec verba 11. si natura ipsam

illam veluti cinerem humorum supra modum adustorum euacuare non antehabuerit, ille rursum in corpore manens, & calidior excitabit de nouo aliam febrem. & efficiet non solum rardum vigorem, sed etiam recidiuam. Cognoscitur, hunc cinerem in corpore detineri, & non euacuari, dum in vris nabeula nō conspicitur. Hic cinis distinguitur ab arenulis: quia in nube manet, nec petit fundū, vt arenulę.

Q V Æ S T. X L I.

De causa immediata periodicitatis.

PRŌ aphorismi intelligentia agendum est de causa immediata periodicitatis, cur scilicet pituita quotidie accendatur: bilis a ternis diebus, & melancholia de quarto in quartam. Primò opinioniones aliorum: deinde nostram proponemus.

Auerroes 4. coll. 27. vult, periodos fieri à natura, & à calido innato. Ratio præcipua est, quia proprium est naturę, & calidi moti mouere, attrahere, coquere, & retinere amicum, & familiarem succū, & expellere inimicum. Non accipitur hæc opinio: quia pituita ex Auerroes, vt crassa, debere tardius moueri à calido innato, & non velociter: bilis pituita enim quotidie, bilis solum alternis diebus mouetur.

Conciliator differentia 88. inquit, periodos à motu lunę, & ab humorum forma pendere: Primò dicit, pituitam à luna citius moueri, quam alij humores moueantur: quia luna præstet aquę, & alijs humiditatibus: pituita verò est magis humida, quam alij humores: hinc dicit fluxū, & refluxum maris fieri propter lunam. Deinde confirmat, pituitam moueri à luna: quia sicuti in quotidiana modica quies comprehenditur, seu modica pausa, vt ipse dicit: sic in luna ob Epicycli paruitatem non percipitur lunę statio, & retrogradatio: itur pauca pausa quotidianę dependat à pauca pausa ipsius lunę.

Refellitur Conciliator, tum quia vnius rei vnicuique causa, & non duar, ipse verò ponit lunam, & formam humorum tamquam causas proximas periodicitatis: tum quia dicit esse modicam pausam in

quotidiana, eo quia in luna ob epicycli paruitatem sita pauca pausa, vt non percipitur lunę statio, & retrogradatio.

Valde errat Conciliator: quia supponit, lunę esse posse retrogradam, & stationariam, alioquin modicę quiescent pituitę io quotidiana ex luna colligere non potuisset: quod suppositum est falsum: quia Eccentricus lunę ferens epicyclum mouetur 27. diebus: Epicyclus verò 31. diebus: quo posito implicat dicere, Eccentricum esse velociorem, & epicyclum tardiorē, & lunam habere paucam pausam: quia nulla est & nullo pacto esse potest retrogradatio & stationaria. Soliti sumus dare exemplum de homine speciente in nauis contrario motu, quando natis velocius hominis speciente mouetur, tunc certè in illo non daretur statio, vel retrogradatio.

Fernelius lib. 4. de febribus cap. 11. dicit, causam periodorum esse naturam & qualitatem contractę putredinis. Non potest accipi hæc opinio: quia non reddit causam, cur pituita putrida citius, & bilis tardius moueatur. Deinde sequeretur, quod paroxysmi fierent post factam putredinem, & non quando sit putredo. Demum peto à Fernelio de causa primi paroxysmi, quando adhuc non est contracta putredo.

Gentilis & Arculanus dicunt, periodos fieri à proprietatibus occultis. Reiecitur hæc opinio, 8. methodi nostre vitandæ errorum: ostendimusque non dari qualitates occultas, quas dicunt esse substantias immediate operatrices. Deinde Galenus 3. de prædig. ex pul. cap. 5. contra Erratistatū habet hanc sententiam: si qui nihil sciunt ad alterum de duobus confugunt, vel ad nomina ignota, vel ad qualitates occultas.

Nec rectè sentit Eugenius meus Præcessor, dum dicebat, sciri nō posse causam periodicitatis: solebat enim confugere ad hæc duo carmina Disti. Aldigeri Porę celeberrima: quatin ore sæpè habebat. *Passi- cū nel poter della natura. Ella el feci. Ma el no sol de se passa.* Sed his carminibus omnes lites faciliè dirimi possent: Galenus enim 2. meth. j. inquit, nullam esse scientiam perfectiorem, quam illam, quę habe-

tur per causam. Idem admonet Aristoteles 1. Physic. tex. 1. ubi inquit „Tunc enim putamus vnumquodque cognoscere cū causas primas, principiaque prima & vsque ad elementa cognoscimus: quare qui relinquunt difficultates insolutas, quando causas possunt inueniri, sunt & illi relinquendi.

Valesij lib. 4. contro. cap. 25. & plurimi Recentiores dicunt, periodos varias fieri ab humorum maiori, vel minori copia. Sic dicunt, pituitam velocius moueri efficiereque quotidianam: quia in corpore est copiosior alijs humoribus: melancholiam vero tardius: quia est in minori quantitate: bilis vero esse quidem in maiori quantitate, quam sit melancholia: sed in minori quam sit pituita: ideo moueri de tertio in tertium.

Hæc opinio Valesij, fuit Alexandri Aphrodisiæ 2. probl. deinde illam secutus est Argenteus lib. de causis morborum. Contra istos est experientia: quia si copia efficeret varias periodos, sequeretur, quod bilis in maxima copia extra venas exiens citius moueretur, quam si esset in paucis, quod non videtur, quia tertiana semper seruat eandem periodum de tertia in tertiam diem, sit multa, vel pauca bilis. Præterea ex Auerrois 3. celi 67. & ex ipsa Aristotele quantitas nullo modo esse potest principium actuum: ideo actiones non sunt in prædicamento quantitatis.

Nonnulli Recentiores, inter quos fuit Thomas Minadous, tenent, causam periodorum esse inquinamenta cinerulenta. Fundamentum pro hac opinione desumunt à Galeno 2. de diff. feb. 4. ubi ait „In pituitosa febre relinquē plurimum inquinamenti: ideo pituitam celerius accendi: Addunt in tertiana non quotidie accendi: quia in fine putredinis bilis purum inquinamenti relinquitur: in quartana vero minus.

Hæc opinio Minadoi patitur instantias insolubiles: nec respondet quæsitio: quia quærimus causam periodicationis in communi, & non in febribus tantum. At sic est, quod inquinamenta cinerulenta in nephritico, in podagrico, & in hæc gallica affectis, febre parua delinuntia dolores

periodicè vexant: ergo inquinamenta cinerulenta non erunt causæ adequate periodicationis. Si loquamur de hæc gallica: hæc solet quotidie horis vespertinis inuadere: deinde post mediam noctem cessare: die sequenti verò ipsam horis vespertinis periodicè redire: ergo inquinamenta cinerulenta, quæ solum in partibus febre obseruantur, non erunt causæ adequate periodicationis.

Præterea, si inquinamenta cinerulenta essent causæ periodicationis in febribus putridis: ego perirem ab illis de primo paroxysmo febris putridæ, à quo inquinamento existeret, cum nullum fiat cinerulentum, nisi post primum paroxysmum: omnia enim cinerulenta in putridis febribus sunt in fine paroxysmi, & non ante. Nos admittimus ex Galeno hæc cinerulenta augere accessiones: negamus tamen, esse causas periodorum immediatas.

Nos verò (vt diximus in methodo nostra) varias membrorum dispositiones esse causas periodicationis in communi. Hæc opinio videtur esse Galeni secundo de diff. feb. vii. ubi habet hæc verba „Quicumque per circuitus accessiones huius, ex membrorum dispositionibus ortum habent. Quod verò humores putridi non efficiant periodos patet, quia vbiomque essent, humores putridi, ibi semper efficerent periodos: sed hoc non apparet: bilis enim putrida extra venas fuit tertianam: eadem bilis in venis proximis cordi non tertianam, sed ardentem, in qua nulla periodos obseruatur. Amplius ex Galeno tertio de symp. causis secundo è bilis peccat in toto ambitu corporis facit icterum: si in parte peccet bilis, fit erisypellæ: ibique putrescit sine periodicatione. Patimodo dicimus de pituita, & melancholia, qui humores si extumpant in eam pedum, & ratione putredinis efficiant vlcuscula, nulla iode sequitur periodos quotidiana, vel quartana: ergo ab humoribus non fieri periodicationes. Relinquitur ergo, quod periodicationes suas (vt colligitur ex Galeno locis citato) ex membrorum dispositionibus. Cæterum quænam sint, istæ membrorum dispositiones, nos omnes animaduertunt.

Nascedimus: membra vario modo disponi & vario modo operari ob varias membrorum conditiones, vid. licet vel ob varium firmum partium, ob meatus, magnitudinē, figuram, substantiam, temperantiam, compositionem, connexum, ob vasorum progressum, vel ob vasorum exordium, & officium ipsorum membrorum, meritis quatum dispositionum in membris sanitas, aegritudo, & omnes alij affectus generantur.

Quo ad febres putridas: quanto magis laesa viscera erunt in sima magis distantia à corde, tanto periodus tardior erit: hæc est Galeni opinio primo ad Glauc. ubi dicit, quotidianam fieri in ventriculo, tertianam in iecore, quattanam in liene: hinc pituita putrefacta in ventriculo quotidie inuadit; quia est cordi proximior: bilis putrefacta in iecore vel circa iecur alternis diebus inuadit: quia post uentericulum iecur est cordi proximus: melancholia putrefacta in liene fiet quattanam, quia magis distat à corde, quam iecur: quando verò humores putrescant in locis valde distantibus à corde, vt in pedibus & brachijs, tunc nulla obseruatur periodus febrilis.

Præterea possunt ob membrorum situm, & ob alias conditiones alias periodos obseruari. In nephritica passione ob arenulas, vel lapillum conglobatum, vt plurimum obseruatur periodus sex mensium, plus minusve ob varias rerum dispositiones, vel quia papillæ ita occludunt vterque, vt non possit lapillus egredi, nisi aliqua ex illis rumpatur. In hamorrhagia è naribus, vel hamorrhoidibus, vel vtero, varia obseruatur periodicatio, prout meatus magis vel minus sunt aperti, & prout sunt maiores, vel minores, magisque vel minus densi, vel prout viscera sunt magis, vel minus intemperata: variusque sit vasorum progressus, & prout connexio vasorum sit magis vel minus compacta, & prout pars laesa magis vel minus sit proxima cordi. In arthritide sunt periodi, vel annuati semel, vel bis, prout articuli ad recipiendos humores confluxus sint magis, vel minus dispositi, & prout partes mandantes plus minusve participent illis dispositionibus, quæ concutunt ad tardam, aut velocem

excrementorum expulsionem. Dispositiones articularum sunt causæ maior, vel minor; intemperies articularum magis, vel minus frigida & ea vel acquisita, vel hereditaria. Idem dicimus de parte mandante, quæ magis, vel minus promptè propellit excrementum, prout magis, vel minus est intemperata: quare prout varia sunt corpora, variantur periodicationes, quæ per se dependent à varijs membrorum dispositionibus, & non ab humoribus per se primo.

Secunda dubitatio oritur ex dictis: quia periodi videntur primo & per se fieri ab humoribus, & non à varijs membrorum dispositionibus: itaut in praxi valeat hæc consequentia in febribus obseruari periodus de tertio in tertium, ergo peccat bilis: de quarto in quartum ergo melancholia: ergo causæ proximæ periodorum erunt humores, & non membrorum dispositiones.

Responderi potest, periodos indicare humores peccantes quo ad existentiam humorum, idest quo ad quod, sed non quo ad propter quid: quia humores sunt causæ remotæ periodorum, & non proximæ: causæ verò remotæ ex Aristotele 1. post. tex. 30. dant solum quod, sed non propter quid: valet quidem, periodus est quotidiana: ergo pituita in ventriculo putrescit: sed propter quid fiat periodus quotidiana, dum pituita putrescit in ventriculo, & non fiat tertiana, vel quattana, hoc non desumitur à pituita putrescente, sed à membrorum dispositionibus, idest à situ ventriculi, qui est cordi valde vicinus: immo neque absolusè valet: sunt periodi, ergo dantur humores putridi prædominantes: quia dantur periodi, quæ fiunt ab humoribus non putridis, vt ab arenulis, à lae gallica, à lapillis & ab alijs causis.

Demum si humores essent causæ proximæ periodorum, ipsa periodus non solum indicaret existentiam humorum, sed etiam intussecam, & essentialem humorum naturam: quia proprii affectus declarant vel naturam: humores igitur erunt causæ remotæ periodorum: at sic est, quod ex causis remotis nihil concluditur affirmatiuè: quia ex Aristotele 1. post. citato, ex causa

remota non potest fieri nisi argumentum in eam estres, quod est negativum, & vtile dare non potest ipsam propter quid, sed solum ipsum quod, id est existentiam rei: ideo concedimus bilem putrescentem indicare posse febrem tertianam, pituitam putrescentem quotidianam, & melancholiam putrescentem quartanam: sed cur ex istis humoribus putridis fiant istae periodicationes, ex humoribus certe colligi non potest, sed solum ex varijs membrorum dispositionibus tamquam ex causis proximis, ut dictum est.

„*Ed ex his quae mox apparet indicia.* Hec est secunda pars aphorismi, in qua Hippocrates proponit signa mox apparentia, quae longum, vel breuem morbum pronunciant: datque exemplum prius de ipso, quod scilicet in principio pleuritidis apparet breuiet morbum: postea vero apparet producit: deinde dat exempla de urinis, de alui excrementis, & sudoribus, quae vel bonam, vel malam crism indicant: vel breues, vel longos morbos pronunciant: hic est sensus secundae partis.

QVÆST. XLII.

De Methode præcognoscendi paroxysmos, & vigores tardos, seu longos, vel breues.

Methodus, quam proposuit Hippocrates in hoc aphorismo pro præcognoscendis paroxysmis, & vigoribus, an longi, vel breues sint futuri, constat ex quatuor fontibus, videlicet ex morbis, anni temporibus, & circuituum successivis incrementis, & ex signis mox apparentibus: de quibus fontibus in hac secunda parte. Hæc methodus est paucior, & artificiosa, aphoristica tamen. Nos vero præter hanc, aliam methodum magis locupletem ab his, & ab alijs Hippocratis & Galeni locis desumpsimus, quæ maximè respondet practicæ medicinæ, constatque ex octo locis.

Primus desumitur à velocitate, vel tarditate motus principij ipsius morbi, vel à tarditate, aut velocitate symptomatum: valet enim consequentia, principium mor-

bi est veloci: ergo morbus erit brevis: principium est tardum, ergo longus. Similiter symptomata gravissima apparuit in primo quaternione, ergo brevis erit morbus. Hic locus observatur in agrotantibus Hippocratis, sicuti in Philisco, & Anaxione de omnibus alijs: duo tamen isti propositi casus est famosi. De Philisco Galenus quærit in eodem, quomodo Hippocrates potest in principio prænoscere morbum esse breuem, concludit id colligi posse ex velocitate principij, & symptomatum: habet enim Galenus hæc verba. „ Vbi tertius & quartus dies habent gratia symptomata, brevis expectabis iudiciam, quia morbus brevis est. De Anaxione Pleuritico, Hippocrates prænotuit pleuritidem illam fore longam ex tarditate principij: in octavo enim die tussis adhuc erat sicca, & omnino cruda: quia nisi inciperet concedere, non incipit augere tam: atque in die octavo Hippocrates secuit cubitum, ideo fuit solum liberatus 14. die.

Secundus locus desumitur à determinatis horis diei: quia sicuti ex Hippocrate lib. de natura humana, & alibi, quatuor elementa respondent quatuor humoribus, & quatuor humores quatuor anni temporibus, & quatuor anni tempora quatuor statibus, videlicet pueriliæ, adolescentiæ, iuventuti, & senectuti: sic quatuor humores respondent quatuor diei partibus: idem in meritis dominatur, & moxetur bilis horis vespertinis usque ad mediam noctem melancholia: post mediam noctem pituita, sive catarrhus, & horis matutinis sanguis: quare si moxulantur symptomata in meridie, breues erunt accessiones, & vigores: cito erunt aduenturi: quia in meridie indietur bilis, quæ morbos, & accessiones brevior: si vespere dominatur melancholia, unde longi paroxysmi, & morbi diuturni sunt: si media nocte symptomata moxentur, indicatur pituita, unde alius dicitur: si horis matutinis in symptomata sanguis moxetur, & per consequens affectus brevis: hinc omnes synocha sunt breves.

Tertius locus desumitur ab imbecillitate loci affecti, quæ imbecillitas fiante morbum fuerit, morbus, qui occupat illam partem, longus erit. Hippocrates 4. aphorismo-

morbum 33. habet hunc aphorismum notandum dignum „ si qua ante morbum pars laborauerit, ibi morbi sedes: hæc pars igitur debilis, dum morbo corripitur, prændit morbum longum: quia ut debilis non potest nisi longo temporis spacio morbum vincere: quia facultas expultrix debilis est. Quod verò partes, quæ ante morbum sint imbecilles, indicent morbi longitudinem, patet ex Galeno 2. de diff. feb. vit. ubi proponit quinque causas longitudinis morbi, & paroxysmi, videlicet humorum copiam viscositatem, crassitiam, meatuum angustiam, & vitium imbecillitatem.

Quartus locus desumitur à natura & cōditione paroxysmorum: hinc Galenus 11. meth. vit. & 2. de diff. feb. 3. docet, si rigores paroxysmorū diu durēt, vel diu durēt partium extremarum refrigerationes, vel acidas, quod somnus in principio paroxysmi sit profundus, dicitur indicari extenuationem redundantiam, quæ & longos paroxysmos, & morbos diuturnos prænuñciat: è contra verò ubi rigores, & frigiditas extremarum partium parum darent, nec somnus sit profundus, morbus brevis, & paroxysmi breves significarent.

Insuper Auenennas prima 4. trac. 1. cap. 4. loquens de paroxysmis indicantibus breuitatem, vel longitudinem proponit præceptum quoddam Dinum, quod est: si in fine accessionis sequatur aliqua euacuatio, & deinde accessio, quæ subsequitur, mitior fiat: inquit indicari morbi breuitatē: subdit: Si vero subsequens accessio post factā euacuationem non fiat mitior, sed sit omnino similis præcedenti, nihil colligi potest: si verò senior: signum est, euacuationem illam præcedentem fuisse merè symptomaticam, quæ vel mortem, vel morbi longitudinem prænuñciat; quæ doctrina maximè consentit Hippocrati & Galeno hæc dicentibus in Philisco „ Decretoria non iudicantur esse lethalia, vel diffilis iudicari, lethalia, si iungantur cum aliquo signo lethali: primo modo euacuatio symptomatica est decretorium non iudicans, & ferè semper malum prænuñciat: nihilominus medicus debet inspicere alios locos, & videre an simul consentiant: quoniam singuli propositi loci seorsum sum-

pti nos facile possunt fallere: sed per syn-dromam vñtri æquivalent demonstrationi quævnum. n. tollit seu expurgat alterius contingentiam: sic præceptum Auenennæ alioquin vñle interdum nos fallit, quoniam accessiones tempore crisis post factā optimam euacuationem fieri solent sequiores, tamen sunt omnino salutares.

Quintus locus desumitur à situ, seu loco, ubi stibulantur humores. Hinc bilis extra venas efficit morbum longiorem, quam si eadem bilis peccaret in venis: nam quæ bilis extra venas efficit tertianam, quæ si est exquisita ex Hippocrate terminari solet 14. diebus, quod longissimum est. Eadem bilis in venis efficit ardētem, quæ septem diebus terminatur: quia ex Galeno 3. in primum epid. comm. 17. in tertiana exquisita loco accessionum enumerantur dies: sic libere differentiis feb. & alibi vñles dies febris ardētis proportionatur vñico circuitui tertianæ. similiter ex Galeno 3. de symp. causis cap. 2. si bilis in toto ambitu corporis peccat facit isætherm, qui morbus longus est, & per consequens vigor tardus: si eadem bilis in parte peccat facit erisypellam, cuius vigor velox est: ratio diuersitatis est, quia bilis effusa in totum ambitum è capillaribus exadat: bilis vero quæ facit erisypellam per vasa maiora reijcitur: unde calidior, & resolutioni accommodatior: idem dicimus de omnibus alijs succis.

Ceterum accedamus ad alia exempla, ut res melius intelligatur: Galenus 6. aphorismorum 33. dicit morbum mordacem in cerebro efficiere maniam, cuius vigor interdum tardus est: attamen si idem succus mordax esset in cute, efficiens non maniam, sed exiguum pruritum, vel vlcusculum, cuius vigor velocissimus est. similiter si catarrhus continetur in cerebri ventriculis efficiere potest epilepsiam, quæ est velox: si idem catarrhus in pectus decumbat efficiere asthma, cuius vigor tardus est: si in articulos efficiet podagram, vel alium articulare morbum, qui longissimus est. Si melancholia peccet in cerebro efficiet affectum melancholicum per essentiam, cuius vigor tardus & morbus tardus, & valde longus sit. Sim-

ore ventriculi excitat intensam famem, cuius vigor in propinqua cena superatur. Denique ipse flatus ob varios litus, & breues, & longos morbos efficere potest. Hincdem occupat cor efficit palpitacionem, cuius vigor interdum tardus est: si idem flatus occupat ventriculi cavitatem, ructum; si intestinum rectum, crepitum, cuius vigor est ventus velocissimus: si occupat penem efficit priapismum, cuius vigor ob patris densitatem non est ita velox: quare qui inquirunt humores peccantes, omisso aliorum locorum examine, sepius decipiuntur. Hinc Galenus damnat imperitos medicos, qui à specificis non desunt remedia: sicuti lib. de opt. sect. ad Trasyb. cap. 9. ubi reicit illos, qui oleum applicant oculis dolentibus, quib. est maximè inimicum: causa erroris est, quia vident oleum esse anodynum in alijs partibus: inde colligunt ex hoc communi conceptu, oleum quoque oculos iussurum. Hæc ratio communis in praxi est omnium errorum origo, ut docet Galenus 3. meth. 7. & 1. ad Glauc. cap. 1. Hinc Galenus huius methodi nunquam oblitus, quod videlicet solum remedia à specificis indicatione desumpta sanare possint, 3. meth. vii. cum omnium admiratione illico sanavit penus cæciem sicis remedijs proportionatis, quam medicus Thesalicus tamquam incurabilem reliquit, quam sanationem miratus Thesalicus erupit in hæc verba „ non tantum lætatus sum de salute hominis, quam tristatus, quod in mala scella fuerim educatus: inde Galenus colligit, & loco citato & 1. ad Glauc. 1. remedia generica, & subalternæ esse vanissimæ, solumque illa sanare, quæ à specifico affectu desumuntur.

Sextus locus desumitur à symptomate gravitatis, aut leuitatis: valet enim symptoma est cum sensu gravitatis: ergo morbus longus: quia indicat humorum frigiditatem & tneduantiam, ut observatur in oedemate, in scyrthis, in apostematibus, in dolore gravativo, & in plurimis alijs affectibus. Similiter valet: morbus est cum symptomate leuitatis: ergo morbus brevis.

Septimus locus desumitur à varietate

partium læsarum, nam si læsæ est lien, peccat melancholia: ergo morbus longus: si glandulæ, ergo affectus longus, tum ratione humoris crassi, & viscosi, quo facili implentur, tum ratione imbecillitatis: scilicet naturalis glandularum, & præcipuè expultricis, nulla enim est corporis pars, quæ obtineat facultates naturales imbecilliores, quam ipsæ glandulæ. Si læsæ sint membranae quo ad partem internam, ut pleura, dura mater, & aliæ omnes: signum est peccare bilem: ergo affectus brevis. Quod vero membrana læsæ indicent, bilem esse causam lesionis, patet ex Hippocrate & Aphor. 33. ubi habet „ qui acidum eructant non valde sunt pleuritici: Galenus in comm. reddidit hæc rationem, quia qui acidum eructant sunt pituitosi, & prout quatenus crassi non possunt membranae densitatem penetrare: ergo membranarum morbus ut pleuriticus erit biliosus, & brevis.

Octavus locus desumitur à signis mox apparentibus de quibus Hippocrates in secunda parte huius aphorismi mentionem facit. Signa mox apparentia sunt illa, quæ neque necessario incipiunt cum morbo; neque necessario desinunt cum morbo: quia hæc signa mox apparentia non sequuntur naturam, & essentiam morbi.

Sed & ex iis quæ mox apparent. Hippocrates in hac 1. parte aphorismi declarat, quoniam sint signa mox apparentia sumitque in exemplum pleuritidem, cuius signa mox apparentia dicit esse hæc tria, spatium, sudores, & vtinas, quæ proponuntur ab Hippocrate ad differentiam signorum pathognomoniceorum, quæ sunt illa, quæ semper constantur morbum, ut umbra corpus. Signa pathognomonica pleuritidis proponuntur à Galeno in hoc comm. suntque hæc quatuor tussis, difficultas respirandi, dolor lateris punitivus, & febris continua: hæc quatuor signa incipiunt, & desinunt cum pleuritide, immo, si vnicam ex quatuor propositis deficiat non est pleuritis: immo si omnia quatuor adessent, & dolor non esset punitivus, sed gravativus non esset pleura inflammatio, sed viscerum hepatis.

paris, in quatuordecim, difficultas respicienda, febris continua, & dolor grauius observantur.

Signa mox apparentia, que vocantur ab Hippocrate epiphenomena continent sub se quatuor signorum differentias, nempe signa assidentia, signa coctionis, & cruditatis, signa critica, & symptomata, & signa salutis, & mortis.

Q V A R T U S . X L I I I .

De signis assidentibus.

Quo ad signa assidentia primo sciendum, interdum reduci ad mox apparentia: interdum non esse mox apparentia, sed innuere eum morbo, quod patet: quia ipse Galenus in comm. laudat Praxagoram, qui in hoc libro locutus est de signis assidentibus, & in alio de mox apparentibus si idem essent hec duo signa, non esset laudatus Praxagoras: ideo dicimus signa assidentia aliquando mox apparentia, & aliquando innuere eum morbo.

Ceterum signa assidentia sumuntur pro illis signis ab Hippocrate in hoc aphorismo, que sunt mox apparentia, & que non committunt naturam morbi, sed si tum partim affecturam, id est indicant morbum esse vel in parte dextra, vel sinistra, vel anteriori, vel posteriori, interiori, vel exteriori, in superiori, vel inferiori, vel utriusque pleuritide dolere circa ungulum, quod signum à Galeno sic commune vocatur assidens: quia ostendit partem, superiorem pleuritide lesam. Similiter dolor circa hypochondrium ex Galeno indicat partem inferiorem pleuritide inflammata. Item decubitus facili supra latus lesam est signum assidens: quia significat pleuram esse lesam versus cavitatem thoracis. Decubitus vero difficilis significat pleuram esse inflammata versus costas, & musculos intercostales: quod casu ager in latere opposito melius decumbit.

Hinc quatuor oritur sunt differentie pleuritidis, prout varius est situs ipsius pleuritidis. Prima pleuritis dicitur intercostalis, que fit à ramo venatum excurrentium per musculos intercostales. Secunda dicitur

pleuritis hypochondriaca, que fit à vena sine parte. Tertia dicitur pleuritis antica, que fit à venis mammarum. Quarta est dorsalis, que fit à venis excurrentibus per pleuram dorsum, que nullo modo fieri potest à vena sine parte: quatenus scio quomodo possit defleui Vesalius, dum tenet, pleuritidem solum fieri à vena sine parte: & quia voca sine parte sonatur à parte dextra, vena cavum, vel in omni pleuritide venam basilicam esse secundam in dextro cubito. Sed in methodis vitandorum erroris causa, perque hanc Vesalii opinionem reiecit.

Præterea non solum inflammatio membrae, que communiter dicitur pleura esse, fit pleuritidem, sed etiam quilibet inflammatio lateris manente illa, si fieri possit ipsa membrana, vocabitur pleuritis: quia pleura propriè non significat membranam: Quis dixit hoc Galenus, de articulis comm. 37. ubi dicit, quod etiam costæ vocantur pleurae: Similiter Gaza in Arist. per pleuram ventrem costam, quia costæ efficiunt latus: sic totus navis ab omnibus vocatur pleura: quare, qui putant pleuram solum significare membranam, falluntur: quia inflammatio pleuræ propriè est inflammatio lateris, si in membrana, ut in costis, vel in musculis intercostalibus. Hinc quilibet pars lateris habet signa assidentia, quatenus latus habet octo differentias positionis partium, à quarum situ diversis oriuntur signa assidentia diversa, que indicant locum affectum.

Insuper notandum est, signa assidentia in omni morbo esse consideranda: quia quilibet corporis pars habet omnes differentias positionis, licet partes affecte non semper secundum omnes partes sint lesæ: quare in omni morbo sunt perquirenda signa assidentia, ut intelligamus ubi sit morbus.

Hinc Galenus loquens de vario situ ipsius hepatis, de loc. aff. 7. dicit hepar interdum esse lesum in parte convexa, interdum in parte concava, atque prout in vario situ hepar est lesum, sic varia proponuntur medicamenta: si vero membrum sit æqualiter lesum, nempe secundum omnes partes, lesio non potest auferri, affectusque redditur insanabilis: quia opus est

sanitatis non potest esse, nisi pars sana ipsius membri: quare si nullibi est sana, morbus sana ri non poterit.

Sic Galenus in arte med. in 3. parte, ubi agit de viceribus, & 4. meth. cap. 1. habet: nec vici, nec vulnus sanari potest, nisi carosubiecta sana sit. Dicit Thomas loquens de hac re 2. de anima y8. habet hanc sententiam: sanitas non potest aliter reddi, nisi aliqua pars sana sit: ratio est, quia reuera sanitas inroducit à parte sana: vicina virtute proprii calidi innati: quia operationes formaliter pendunt à calido innato: & non à corde, nisi materialiter: quia calor influens cordis est potulum, & materia caloris innati.

Oppositum tamen tenent Peripatetici, nempe omnes operationes omnium partium corporis in virtute cordis formaliter à calore influente pendere: materialiter verò à calido innato.

Quod hæc opinio peripateticorum ab Auctore explicata 3. coll. cap. 2. non respiciat veritatem experientie: Patet, quia cor robustissimum sanare non potest, per exiguum alicuius infimæ partis corporis affectum: sed calor innatus singularum partium est ille, qui est sanitatis opifex. Exemplum si repres, seu spina infixa sit alicui parti infimæ: certe virtute cordis non separabitur, sed virtute calidi naturæ illius partis: idem dici potest de quolibet alio affectu exiguo, licet sit infimarum partium.

Q. V. E. S. T. XLIII.

Cur Hippocrates solum octavo die secuerit venam in Anaxione pleuritico:

Ceterum antequam ad signa coctionis accedamus, Expositores, quærun in hoc aphorismo, cur Hippocrates secuerit venam in Anaxione octavo die, & non in principio, quod est contra aphorismum Hippocratis 2. sect. aphorif. 29. ubi ait, si quid tibi videtur moriendum, mori in principio.

Causa Anaxionis, qui est de pleuritide consideratur à Galeno in hoc comen. & mirantur Expositores, cur Hippocrates

non inceptis, curationem pleuritidis à sanguinis missione: sed hoc remedium adeo necessarium ad octavum diem distulerit.

Quidam dicunt, Hippocratem in causa Anaxionis fuisse solum vocatum septimo die: sed non tollunt dubitationem: quia Hippocrates refert illam historiam à prima die, & deinde usus fuit sexta, & septimationibus.

Manardus lib. 12. Epist. prima asserit Hippocratem misisse sanguinem in octava, quia fuit dabilis, & sanguinis missio, vel potius purgatio conveniret. Adde: quando videt Hippocrates in septima omnia apparuisse detentio, in octava sanguinem esse mittendum statuisse.

Salvius Manardus, quia Hippocrates in ipso principio pleuritidis pronovit, morbum illum esse magnum. Præterea Galenus 2. de ratione vic. undecimo inquit: In pleuritide, licet dolor ad hypochondria veniat, & phlebotomia illoca sit auxilium minus, quam purgatio: attamen Galenus dicit, tutius esse phlebotomare, quam purgare: addit, quia ex re ipsa sectionem nullum periculum impendit: ex pharmaco maximum: quia periculose est, ut plus, vel minus per pharmacum evacuetur, quam par sit: de phlebotomia hoc dici non potest, quia evacuetur quantum volumus: quare Hippocrates non videtur, quod possit defendi.

Altimarus tenet, non omnem pleuritidem postulare venæ sectionem, quia iniqua non sit phlebotomia: sicut erat in Anaxione: ideo inquit, non fuisse sectam venam, sed quod Hippocrates erraverit, non est admittendum. Accedit, quod in principio illius pleuritidis erat febris, nalis, difficultas respirandi, & dolor lateris pungitius: ideo sanguis non erat omittendus.

Montanus dicit, Hippocratem distulisse phlebotomiam ad octavum diem: quia prius voluit somitationibus dolorem mitigare: sed poterat Hippocrates primis diebus anodynis dolorem sedare, & eodem tempore venam secare.

Nos ctedimus, Hippocratem in Anaxione non solum sanguinem misisse in octavo die, sed etiam in secunda, aut tertia, inquit bis sanguinem evacuaerit: omisit tamen

relationē primā phlebotomizē quia sicuti
demonet Galenus, nō scripsit illos casus, ut
nos remedia, sed solum prognostica docer-
et, adeō dicit criticos, & ea quæ tardē acci-
dunt: tardē autem contingit, quod in pleu-
ritico vena octava die sit secunda.

Ideo Hippocrates 1. de ratione vict. in
principio inquit, in pleuritide statim inci-
piendum à fomentationibus ex tex. 9. si so-
mnia non, iuvenis, statim sanguinem esse
evacuandum.

Causa verò, cur in pleuritide sit incipi-
dum à fomentis est, ut mitigentur dolores
quia dolor est virgēs, & est causa fluxionis:
dicit ad partem dolentem transfusitū san-
guinem: ideo ante alias reuulsionēs dolo-
rem prius esse mitigandum.

Hinc Aulicenas prima quartis: tract. 7.
cap. 10. ait „ antequam ad constitutam
partem detrahas, & renckes, doloem mi-
tigas.

Nos ostendimus ex Galeno lib. 1. 5. meth.
nostræ, qui est de indicantium æquilibrio,
ante morbum, ante impedimenta, & ante
causas morborum principales esse atten-
dendum virgentibus, ostendimusque dolo-
rem inter virgentia collocari.

Demum Galenus in Ataxionis historia
dixit, Hippocratem fecere mentionem de
phlebotomia facta in octavo die, ut repre-
henderet illos medicos qui habent pro lege
vtra quartū diem venam nō esse secūdā.

Hinc Galenus 9. meth. 7. ait non esse die-
rum numerum inspicendum, sed virium
rotur, quia (addit) & 6 & 7. & sequenti-
bus diebus sanguis mitti potest, dum mo-
do vires permittant.

Hippocrates in aphorismo docuit mor-
bos, anni rēpora, successus circuitus
incrementa, & signa mori apparentia indi-
care longitudinem, vel brevitatem affe-
ctus. Nos superius diuisimus signa mori
apparentia in signa assidentia, in signa co-
ctionis, & cruditatis, in critica & sympto-
matica, & in signa salutis, & mortis. De-
clarauimus signa assidentia pleuritidis ex-
emplo proposito ab Hippocrate in a-
phorismo & alijs quamplurimis exemplis.
Reliquum est, ut ad alia signa declaranda
accedamus.

Quo ad signa coctionis hæc sunt senten-
tiae per fida, & secaræ: ideo Hippocrates
1. epid. 1. tex. 45 & 46 de crilibus
cap. 4. habet „ coctionem indicationis co-
leritatem, & salutis securitatem indicare, rex.
verò 46: subdit Hippocrates „ cruda &
incocta ostendere vel saturos abscessus, vel
morbi longitudinem, vel mortem, vel recidi-
dus: primo verò de crilibus cap. 15. ait „
signa coctionis fidam, & certam præbere
salutis præcognitionem.

Notandum tamen ex Galeno in comm.
signa cruditatis suscipere magis, & minus:
addit in comm. „ Maxime cruda, si à vi-
morbi expellantur, sinem malum, & inter-
dum exitiosum prænuunciare, non tamen
ratione cruditatis esse finem exitiosum:
quia cruditas in principio morbi, ut pro-
bauimus in nostris, arte parua, est signum:
neutrum per negationem extremorum,
id est neque esse signum bonum, neque
malum: sed ratione motus symptomati-
cum cruda mouentur, esse signum pessimi-
cium: quia tunc indicat victoriam se-
tenere ex parte morbi, & non ex parte na-
ture: quia indicatur maxima humorum
acrimonie, quæ non potest à natura vinci,
& superari.

Galenus in comm. loquens de pleuritide
de mentionem facit de gradibus cruditatis
pleuritidis. Primus gradus (ait) est nihil
penitus expuere: tunc est pleuritis in pri-
ma parte principij: quæ cruditas, neque
est bonum, neque est malum signum: ideo
dicitur signum neutrum per negationem
extremorum.

Secundus gradus est, dum expulitur ichor
tenax peccantis humoris, qui pertinet
ad secundam partem principij: ad hunc
gradum pertinent spua suppurata, & sub-
flaua, si tepida sint.

Tertius gradus, dum expulitur crassum
crassius, & crudus.

Quartus, dum expulitur crassum coctum
quod pertinet ad augmentum.

Addit Galenus in comm. si expuantur
flaua, vel vitridia syncera nō permixta indi-

carum mortem, & multo magis si luida: & nigra sint: namque ex Galeno 2. Prognog. 3. omnes sinecti colores deterrimi sunt, quia validissimas intemperantias indicant: permixti vero non sunt, ita mali. Hec signa non pertinet ad coctionem, vel cruditatem, sed ad morem, idest ad malignitatem, & ad mortem.

Q V Æ S T. XLVI.

De signis criticis.

Quo ad signa critica: hæc differunt à signis coctionis, & cruditatis: quia signa coctionis sunt fida, & semper bona signa, verò decretoria non semper fida: quia interdum salutem, interdum mortem, vel longitudinem significant.

Insuper signa decretoria sunt in duplici differentia: quedam sunt signa solum: quedam sunt signa & cause: signa solum sunt sicuti nox sine ratione molesta, quod signum proponitur ab Hippocrate 2. sect. aphorismorum 13. dicente „ Quibuscunque crisis idest indicatio sit, hippos gravis ante accessum. Præterea dolor repente inuadens caput, difficultas respirandi præter rationem crisin præcedunt, de quibus signis Galenus agit 3. de crilibus, 1. 1.

Decretoria verò, quæ sunt signa, & cause, sunt vrinx, alui profusio, sudores, hæmorrhagia, vomitus, & abscessus.

Hæc decretoria quæ sunt signa, & cause, vel sunt cum signis coctionis, vel sine signis coctionis: si cum signis coctionis, salutem: Si verò sine signis coctionis vocantur decretoria non indicantia, quæ ex Galeno 1. de crilibus cap. 8. indicat longitudinem, vel reciduum: si verò ager debilis sit & cum signo lethali indicat mortem.

Denique decretoria vel apparentia statum, vel declinationem, & hæc sunt fida & salutaria: vel apparent ante statum, videlicet ante coctionem: hæc non sunt fida: quia (vt optimè docet Galenus 3. de crilibus 6.) sūt ab aliquo irritamento: hinc Galenus 3. de crilibus cap. 6. de crisi habet hanc sententiam „ crisis tantò deterior est, quando magis anticipat statum.

De ratione optimæ crisis, sunt hæc tria

munia à Galeno proposita quanto aphorismorum comm. 21. coctio, separatio, & euacuatio.

Præterea septem conditiones perfectissimæ crisis proponuntur à Galeno: sex enumerantur in comm. 20. aphorismi huius sectionis: quarum prima est, vt crisis fiat per euacuationem inferiorem, idest per aluum, per vrinam, & per sudorem, idest per extremum, & non per abscessum.

Secunda vt humor peccans totus, & solus euacuetur, idest non permixtus alijs humoribus.

Tertia vt euacuatio fiat 2. 7. 8. 9. id est secundum rectitudinem.

Quarta vt fiat cum tolerantia.

Quinta quod humores, qui euacuantur, sint concocti.

Sexta vt euacuatio fiat in die critica.

Septima, quæ colligitur ex Galeno 3. de crilibus 6. est fiat in fine status ipsius morbi.

Vnica ex his conditionibus deficiente, crisis non erit integra. Sed vocabitur fida, obscura, & cum periculo recidua.

Q V Æ S T. XLVII.

De signis morbis.

Quo ad signa morbis à nobis in partibus non semel obseruata, & collecta ex Galeno 1. & 2. Prognog. & ex alijs locis reduci possunt ad hæc quatuor capita, nempe ad læsas partes ad viam necessarias, ad excrementa, ad corporis dispositiones, & ad actiones vitales, animales, & naturales.

Ad læsas partes vulneratas, sunt partes quæ proponuntur ab Hippocrate 6. aphorismorum 18. quibus vulneratis, sequitur morbus, hic est aphorismus „ secto cerebro, pulmone, corde, septo transuerso, ventriculo, intestino recto, hepate, & vesica lethale. Sed possunt ad alijs partes vt potest sectis renibus, liene, trachea, arterijs, & venis iugularibus, vena & arteria magnæ venis pulmonis, & si quæ alię sint ex maioribus venis, & arterijs, & riuorum fœculis, lethale. Galenus in comm. huius aphorismi per lethale intelligit non necessariò lethale, sed vt plurimum & sæpe semper lethale.

Quo ad signa lethalia, quæ defumuntur ab excrementis, quæ ut plurimum mortem prænuntiant, hæc quindæcim à nobis in præxi non semel fuerūt obſervata: prius tamen inuenta in Hippocrate & Galeno.

Quorum primum est urina nigra: quo ad substantiam, & non quo ad contenta.

Dicimus non quo ad contenta, sed quæ quo ad substantiam, quia in passione nephritica, & in muliere menstruata urinae contenta semper apparent nigra.

Nigra urinae substantia fuit obſervata lethalis ab Hippocrate in Pythione, Philisco, & multis alijs: non tamen semper est lethalis: quia in Heropito, in Harofonte, in Melidia, in Nicodemo, & in vxore episcopi non fuit lethalis.

Secundum signum lethale est: dum in urina apparet quædam corona nigricans crassa in nube quadam citulari, hoc significat humores esse combustos, & ut tales propter igneam spiritum petere partes superiores nempe cot., vel cerebrum & intemere.

Tertium signum est urina destituta omni odore, & est Avicennæ secunda primi doc. 3. cap. 4. significat in hepate esse ablatam coctionem.

Notandum tamen est Avicennæ præceptum secunda primi doc. tertia cap. 3. ubi ait, tunc in urina signa esse verè mala, si perseverent mala, quod præceptum defumplit ab ipso Galeno 2. præfag. 16. ubi dicit, si inter cõctas urinas nulla cruda incidit, ea optima est.

Præterea perseverantia requiritur non solum in signis, quæ defumuntur ab urina sed in omnibus alijs signis, in malis malum confirmatur: parimodo in bonis perseverantia confirmat signum esse salutare.

Quartum signum sunt colliquationes in urinis, quæ indicant liquefieri pinguedinem, & resolui humidum radicale.

Quintum, spatamine nigra ex Hippocrate 4. aphorismorum aphorismo 12.

Sextum, vomitui atque bilis ex Hippocrate loco citato.

Septimum, excrementa alui nigra ut prius ex quarta aphorismorum 11.

Octavum, feces bilioſissimæ & fetidissimæ ex quarta aphorismorum 47. & 2. Pro-

gnost. 20. addit etiam liquidissimæ esse exiisofas.

Nonum, sudores frigidi. Hinc Hippocrates 1. Prognost. tex. 30. (ait) sudores frigidos circa caput, collum, & vultum in acutis mortem significare, in mitiori scilicet morbi languiditatem. Parimodo 4. aphorismorum 37. sudores frigidi indicant mortem: quia ex Galeno in comm. indicant tantam esse frigiditatem, ut neque à calore natum, neque à febrili possint callescere. Idem docet Aristoteles in problematibus loquens de sudoribus. Præterea calidi sudores in principio morbi, si continuè sint, indicant mortem, ut obſervavit Hippocrates in Erasino, & hoc non semel in præxi obſervatum.

Decimum, stilliciter meri sanguinis, quæ indicant mortem in vxore Dromedæ.

Undecimum, excrementa aurium dulcia indicant humidum radicale ipsius cerebri liqueſcere, quod est lethale: est Hippocratis 6. epid. 3. tex. 190.

Duodecimum, lachrimæ involuntariæ, est Hippocratis 4. aphorismorum 32. Galenus enim primo in sextum epid. comm. 2. habet hæc verba, lachrimæ in acutis voluntariæ bonæ: involuntariæ malæ: quia moribundis non fiunt lachrimæ: ergo dum fiunt involuntariæ sunt lethales.

Decimum tertium, lentores circa dēre, ut plurimum minantur floem exiisofum ex Hippocrate 4. aphorismorum 33. habetur, fontes febres in his agrotantibus fieri.

Decimum quartum, viscositas circa cutem signum est exiisofum: quia tunc res soluitur humidum nativum.

Decimum quintum, excrementa pauca, & prava ex Galeno 2. proteret. 47. siue peccetum, siue per alium, vel alias partes excernantur: Galenus in comm. in quid, dum prava, & pauca excernantur alietum deducibus indicari, vel naturam non posse tolerare morbi magnitudinem, vel esse valde imbecillam. Similiter Hippocrates 3. coac. præfag. sec. 3. tex. 8. inquit, dum pauca apparent veluti stilla sanguinis meri, urinae pauca, vomitus, & excrementa alia pauca, & prava omninò malum est, & pessimum, si de proximo se consequantur.

Similiter Hippocrates 1. proteret. sec. 3.

tex. 42. .. dicit sanguinis eruptiones vehementes sunt pessime: quia sic *interit* eis quam dicit esse metuendam.

AD corporis dispositiones octo lethalia signa reducuntur. Primum est facies hippocratica, quæ describitur à Galeno 12. meth. 6. quod scilicet nares sint acutæ, oculi concavi, & tempora collapsa: sit talis facies: quia flaccescunt venæ & arteriæ, & exiiccat humiditas musculorum exiguorum faciei: quare si in paribus istis remota vasa, & muscoli flaccescunt, quando magis erunt flaccidæ partes internæ ipsorum viscerum, in quibus morbus altus agit radices?

Secundum signum est florida facies, & æger tristis valde: hoc signum in acutis febribus minatur delirium, & est Hippocratis 1. prædict. 14. Notandum, colorem floridum non esse solum in summitate genarum, ut in tabidis, & peripneumonicis, sed in tota facie.

Tertium signum: dormiunt ut hiantes, est Hippocratis 6. aphor. 32. & ex Galeno indicat egros magna indigere inspiratione ob cordis incendium.

Quartum, durities circa cutem frontis: est Galeni 3. in 6. epid. 29. quod significat ab incendio interno corpus calcescere: hoc signum prænuntiavit morietem in Adolescensæ melibæ die 23. hoc signum frequenter observatur à mulieribus Vagatilis: quæ comprimunt digitis cutem frontis: si post compressum non redit cutis ad proprium suum, prænuntiavit ægrum moriturum: quod sinit frequenter contingit.

Quintum, suspensa hypocondria, est Hippocratis signum observatum lethale in pluribus ægrotantibus in Epidemiis: quia omnia excrementa ad viscera tetrahuntur, unde facillè opprimuntur,

Sextum, sunt digiti denigrati, quod signum erat in Adolescensæ decumbente in loco mendacium. Galenus in illo comm. dicit, digitos denigratos alterum de duobus significare, vel emori nativum calorem, vel inflammationem viscerum.

Septimum, macule violaceæ, & nigre, scurpeticulæ nigre indicant mortem ob

eandem causam, ob quam digiti, & ungues lividi sunt.

Octavum, stertores indicant subsidetiam vasorum pulmonis ob virium casum, ac nemo cum hoc signo evadit.

AD actiones actuales restrictas, seu lethalia signa, eaque præcipue reducuntur. Primum est delirium cum permutatione ad petus: hoc signum proponitur ab Hippocrate 1. in 3. prædict. 16. Galenos in comm. declarat quid intelligat cum permutatione ad petus, inquit, se permutationes ad petus, si prius delirant cum risu, & deinde cum timore: vel prius delirium sit intermitiens, & deinde coherens:

Secundum, dum æger non credit se valde ægrotare, licet febre acuta sit contemptus: Hoc signum indicat interna instrumenta iudicii seu ratiocinationis facultatis esse victa.

Tertium est, dum æger ex timido se edat, & contra, hoc indicat ipsum cor, & naturam propriam corrupti: hoc omnia signa magna ex parte desumptis ab Hippocrate locis citatis.

Quartum signum est amissio memoriæ rei notissima, ut patet nominis alicuius familiaris amissi, est Hippocratis 2. in 1. prædict. 30. indicat calidum nativum cerebri valde resolut.

Quintum est oblitio cum rigore, quæ indicat calorem nativum vinci, ut animadvertit Galenus in illo comm. 2. in 1. prædict. 30.

Sextum soporem lassitudine in declinatione morbi, est Hippocratis secunda aphorismorum primo: indicat enim futuram remissionem, quæ erit peior radice.

AD actiones sensitivas reducuntur ab oculis: Hippocratis enim 4. in tertio epid. tex. 28. dicit 6. Oculi, ut vident ita & totum corpus. Plinius lib. 7. historiarum naturalium cap. 51. inquit signale thaba in oculorum & nativum aspectu esse indubitata.

Primum signum est dum ægri distrahili palpebram inferiorem in supernam palpebram,

bram: sicuti fieri solet, dum aliquid incidit in oculos, quod signum fuit observatum ab Hippocrate in Cidis filio, qui apparente hoc signo breviter humanis decessit.

Secundum, oculi semiaperti dum dormiant, est Hippocratis 6. aphorismorum 31. nisi tamen id post alui fluxionem fiat; indicat hoc signum totum corpus à magno viscerum incendio excrescere.

Tertium venule oculorum si paleant, vel nigrescant est lethale ex Galeno 1. præfag. 10.

Quartum sorditas superueniens in acutis febribus indicat mortem: est Hippocratis 4. aphor. 49. Idem habetur 1. Prognost. 3. sed clarius 4. aphor. 49. ubi Hippocrates alia plura signa lethalia proponit: hic est aphorismus. In febre non intermitte, si labium, aut supercilium, aut oculus, aut nasus pervertatur, si non videt, non audit, imbecillo iam corpore, in propinquo mors: causa est, quia dum partes pervertuntur, id fit per convulsionem, quæ superueniens febribus acutis prænnunciat mortem.

Quintum, odor cadauerosus.

Sextum vox glangosa ex 1. prædic. 13. est ex Galeno loco citato à siccitate orta à nimia inflammatione, & est principium steroris.

Septimum, commessa ut lutus, est malum signum: quia indicat abolitionem gustus.

Octavum: dum agri non sument cum lingua artida, ut in Hermocrate: Galenus in illa historia dicit, vel significare mentis alienationem, vel emori nativum calorem, utrumque indicat mortem.

AD actiones motrices animales reducitur novem signa. Primum respiratio magna & rara, ut in Sileno: Galenus in comen. vult hoc signum indicare mentis alienationem.

Secundum, respiratio frequens ut pulsus: natura enim viam ita auctum sufferre non potest.

Tertium signum, si in respiracione moventur scapulae, & pinæ nativum ob debilitatem moriuntur, quia indicatur talis debilitas, qualis morbum vincere non potest.

Quartum, motus convulsivus, qui ut plu-

timam mortem prænnunciant.

Quantum, singultus ex inanitione.

Sextum signum malum est, dum ager vult sæpè tesidere, ex 1. præfag. 2. colligitur significari internum angorem.

Septimum, dum agri omnes sitis sunt molestus est Galeni 1. præfag. 16. Si hoc signum est continuum, mortem significat, vide Galenum 3. præfag. 13.

Octavum 1. Prognost. 25. 33. fridere dentibus in febribus, quibus non est consuetum, insaniam & mortem significat.

Nonum colligitur ex 7. epid. 28. de Pherecrate vlt. dicit quod habebat signum mortale: quia in lecto decumbens vix poterat se convertere.

AD operationes vitales reducuntur Septem signa desumpta ab Hippocrate 1. de morbis mulierum. Primum, pulsus admodum contracti perseverantes sunt exitiosi.

Secundum pulsus inter cidentés.

Tertium valde debiles.

Quartum deficientes, vel luti asfixia.

Quintum convulsivus pulsus.

Sextum minimi.

Septimum ad manum maximè accellerantes. Valeant, qui putant Hippocratem non serigisse pulsus.

AD operationes naturales octo signa lethalia reducuntur. Primum desumitur à decretorijs non indicantibus: ideo Galenus in Philisco, & passim lib. de crifibus nobis reliquit hanc sententiam. Decretoria non indicantia aut lethalia, aut deficientis iudicij: lethalia si iungantur, cum aliquo signo lethali & deficientis iudicij, simul aliud appareat signum exitiosum.

Hæc decretoria non indicantia observantur, dum in acutis, & malignis febribus in morbi principio vel augmento exstantur sudores copiosi, frigidi, vel calidi, vel alui fluxus, vel alui evacuationes.

Hæc decretoria non indicantia vocantur motus symptomatatici: qui sunt dum generum aliqui sunt symptomatatici ratione excentis, veluti dum in morbo melancholico euacuantur bilis, in bilioso pituita, vel melancholia, & tales motus sunt symptomatatici perniciosi. Aliqui verò sunt motus symptomatatici ratione temporis, dum

dum scilicet in morbo bilioso evacuetur bilis, in principio morbi, & in putrido pituita, & ista non sunt ita mali.

Secundum signum criticum est, si in febribus hiant maximi rigores sine ulla evacuatione per alvum, vel urinam, vel sudores, vel per vomitum, vel per hæmorrhagiam: hoc signum est Galeni 4. aphor. 46.

Tertium, rigores maximi sine consecutione caloris partium extremarum: hoc signum fuit observatum in muliere decumbente in foro mendacium, quod fuit lethale.

Quartum, rigores maximi in debilibus, febre non deficientes est Hippocratis 4. aphor. 46.

Quintum, rigores in principio febrium ardentium est signum malignitatis, ut colligitur ex Galeno 2. in 1. epid. 74. argue ex Hippocrate 2. epid. 1. significat bilem velicere membranas viscerum, & ipsa viscera opprimere.

Sextum signum est, dum concoctrix est ab ista, sit prima concoctio, quæ sit in ventriculo, vel secunda, quæ sit in hepate, vel tertio, quæ sit præcipue in visceribus obstruentibus principatum: est Galeni 3. de crasibus sexto & tertio de symp. causa cap. 1. ubi vult: si ventriculus nihil concoquat signi licet tertiam, vel tympanitem: si coctio in hepate deficiat, fieri alvitem: si tertio coctio est ab ista, fieri anasarcam, qui affectus indicat finem exitiosum.

Septimum, est passio diabetica in febre maligna, quæ est certum mortis indicium: quia sit à retentice ablata (sed non ob incompetentem frigidam, ut dicit Aulicennas, ubi agit de diabete quia in vino non est tanta frigiditas) & sic ut dicit Galenus 6. de loc. aff. 3. ab attractice tenem depravata à materia calida in ipsis febribus addimus quoque fieri à concoctione ferè extincta sæpè ob gangrenam, quæ lisiones evocant finem exitiosum.

Octavum signum est, si in statu a dissummitas symptomatum cum urina cruda, est lethale: quia de ratione status sunt duo signa: quorum primum est summas symptomatas, secundum est perfectissima coctio, si primum est sine secundo, est lethale. Hæc de signis lethalibus.

IN secunda parte aphorismi loquitur Galenus de signis morbi apparentibus mentionem facit de spuro, dicendo quod si diu appareat circa morbum initium brevis fore morbum, intelligens per initium, per primos dies, ut infra declarabitur, si posterius, ut in Anaxione, longum fore morbum: Concludit deinde urinas, alui excrementa & sudores longum vel brevis morbum, est morbum, sed de his distinctus.

Quo ad spurum notandum ex Galeno 1. de crasib. cap. 1. spurum differre à spuramine: spurum enim est illud naturale quod tempore sanitatis expulsum: spuramine vero est, dum cum spuro proicitur aliquid morbosæ substantiæ. Hippocrates in aphorismo per spurum intelligit spuram. Galenus in comm. de spuramine habet hæc verba: si spuramina in plenitudine partuerint statim id est in tertio die, pleuritidis minabitur decima quarta si ante tertiam diem apparuerint terminabitur in septima, & ad summam vnde decima eadem proportionem dici potest, quod si spuramina apparuerint in sexta, terminatum pleuritidem, in 17. si post octavam in 34 die, ut in Anaxione. Galenus in comm. usus aphorismi facit mentionem exemplo spororum de gradibus cruditatis pleuritidis, dicens primum cruditatis gradum esse quando nihil omnino expulsum, quod indicat pleuritidem esse in primi parte principij: in Anaxione non solum tertio dies, sed etiam octava ad primam partem principij pertinebat: quia nihil expulsum.

Secundus gradus cruditatis pleuritidis est dum expulsum pituita cruda: tuncque morbus est in secunda parte principij.

Tertius gradus est dum expulsum est spurum cum aliqua ratione obscura coctione, & cum aliqua facilitate: tuncque morbus est in fine principij, quod colligitur ex Galeno primo de crasibus cap. 18. & ex hoc comm.

Quartus gradus est dum spurum coctum est obscurè coctum: dicitur obscurè quia

quis apparteat inaequale, videlicet partim coctum, & partim crudum: tuncque plenitudo est in augmento.

Quintus gradus cruditatis est, dum spumina rejiciuntur flava, viridia, et uenta, & syncera, quae non solum indicant cruditatem, sed malignitatem.

Hinc Hippocrates, & Galenus 1. Prognost. 38. & 40. dicunt, colores synceros. Semper malos, & deteriores: quia indicant calidissimas dyscrasias: dum verò isti colores sunt permixti aliorum humorum coloribus non sunt ita mali: quia non est à temperatura naturali eà insignis lapsus. Ceterum, qualiscomque sit lapsus in plenitudo, dummodo vires sint robustae, vena scilicet semper conuenit: ideo Hippocrates in Anaxione die octaua à morbi principio phlebotomiam non abhoruit.

Dubitatio: cum Galenus in hoc comm. mentionem faciat de sputis tuffa, flauis, nigra, & liuidis synceris, quod scilicet sint deteriores, quam permixta alijs humorum coloribus, videndum est, cur huiusmodi excrementa sint ita mala: quod prima facie non videtur: quia sequebatur quod deterior esset tertiana exquisita, quae à syncera bile fit, quam haemittitæ us, qui simul fit à bile, & pituita. Nihilominus optimi sputi conditiones sunt ex Hippocrate & Galeno in comm. & alibi quod sint cocta, sintque alba, leuia, & aequalia: alba: quia tunc reddita sunt partibus solidis similia: leuia ex Galeno 1. acut. 17. dicitur leuigata, id est non aspera, nec diuisa: taliaque sunt à natura superata: aequalia ex Galeno 2. Prognost. 18. sunt illa quae ubique sunt uniformia, neque sunt in vna parte crassa, & in alia tenuis, neque in alia alba, ac in alia tubra, vel alterius coloris.

Insuper notandum ex Hippocrate 1. Prognost. 26. quod de ratione sputi optimi sit trium propositarum conditionum perscrutatio: namque si vnica die sputa essent aequalia, altera verò die inaequalia, alteram de duobus indicarent, vel humores prestantes varios esse, vel à patiente esse commissum errorem in sex rebus non naturalibus. Addit Galenus in comm. praeter tres optimi sputi conditiones, quod scilicet sint alba, leuia, aequalia, habeat parte-

rea, quod sputa neque nimis crassa, neque nimis tenuia sint.

Tertia dubitatio: quo ad difficultatem propositam, cur scilicet sputa syncera, flaua, vel alterius coloris synceri sint deteriores, quam si essent alijs excrementis commixta: instantia etat de tertiana exquisita quae fit à syncera bile: quae reuera non est deterior haemittitæ à bile, & pituita factio.

Primo respondemus in tertiana exquisita bilem synceram transmitti extra venas: ibique ab alijs humoribus eius acrimoniam obtundi, secus in euacuatione per aluum efficeret diarrham, & dysenteriam. Vel dicimus, si eadem bilis quae facit tertianam exquisitam esset in venis proximis cordi efficeret ardentem, & malignam febrem.

Praeterea bilis syncera depulsa ad ventriculum, intestina, & mesenterium facile vincitur: quia in his partibus & maxima est virtus concoquendi, & maxima commoditas expellendi prauos humores: qui si essent in pleura statim intermitterent.

Quod verò maxima vis transmutandi & concoquendi sit in ventriculo, intestinis, & mesenterio poterit experiri: quia in his partibus maxima ciborum, & potuum moles breui spacio in aliam substantiam transmutatur. Hinc superius diximus, humores in varijs partibus varios affectus producere: namque murus mordax iniecerit ex Galeno loco citato efficit maniam: in cute pruritus, qui est affectus minimus respectu maniae: status in corde palpitacionem: idem status in ventriculo tuctum; in recto intestino, cæcipo, & sic de alijs.

Quarta dubitatio: quoad instantiam de haemittitæ quod non debet esse affectus scilicet, quam fit tertiana exquisita, quia non constat ex synceris humoribus, sed ex bile, & pituita.

Respondemus, haemittitæm, seu semitertianam legitimam esse compositionem ex tertiana intermitte, & quotidianâ continua: sed hanc compositionem non esse per humorum confusionem, sed per complicationem: declaro per confusionem est, quando bilis permiscetur pituitæ, & ex hac permixtione vnica massa putrefacta

fit, quæ febris est simplex: quia provenit à putredine vnius massæ in qua humores iniuncti se atemperant, licet ita mixti consecuti sint seorsum vnam formam: quia illa massa, neque est bilis, neque pituita, sed quoddam mixtum à putredine corruptum per humorum confusionem. Per complicationem verò est quâdo humores non simul nascuntur, sed vnus humor est in vna parte, & alius in alia, ita ut vnus alium non attemperet. Parimodo componuntur morbi per cõfationem, veluti de pleuritide, quæ est tumor inflammatorius pleuræ, sicuti in pleura est intemperies, soluta vnitatis ipsius pleuræ, & magnitudo actus, vel componuntur morbi per complicationem, veluti dum varij sunt morbi in varijs corporis partibus: medicus igitur in morborum complicatione debet hanc distinctionem animaduvertere quia modus morbi complicatis per confusionem est valde diuersus à modo morbi complicatis per compositionem.

Sed redeamus vnde digressi sumus de semitertiana, quæ fit per complicationem: quæ est deterior: quia pituita putrescit in venis: sincera bilis extra venas. Accedit quod pituita separata à bile non potest ætimoniam bilis retundere: ideo hæmitriticus est febris mali moris, non solum, quia sincera bilis non contemperatur à pituita, verum etiam, quia pituita non sonatur à bile: dum verò bilis cum pituita confunditur inicem se emittunt, & maximè inuicantur.

Q V Æ S T. XLIX.

De vrinis.

CVM Hippocrates in aphorismo inter signa mori apparentia colloct vrinam alui feces, & sudores: de his aliquid dicendum. Hippocrates 6. epid. 8. reu. 7. diuidit totum corpus in continentia, contenta, & impetum facientia: inde ad reparandas has tres corporis partes tria sunt necessaria: nempe cibibus, qui est necessarius pro continentibus, quæ sunt partes solidæ: potus pro contentis, id est humoribus, & æt pro spiritibus, qui vocantur impetum

facientes: sic tria resultant excrementa, nempe alui feces à cibo: vrinæ à potu: sudores, & excrementa insensibilia ab excrementis tertie cõctionis. Alui excrementa, quæ sunt mox apparentia, primò significant statum ipsius ventriculi, & intestinorum: secundariò statum ipsius hepatis, quatenus bilis, vel sanguis specibus permiscetur, vel quatenus melancholia & catarrhus cum alui excrementis excrementantur, quæ licet vel cerebrum indicare possunt.

Similiter vrinæ primariò significant renes, venas, & arterias magnas & hepatis gibbam: secundariò possunt significare statum omnium lesarum partium, quatenus ab omnibus partibus possunt excrementa deduci ad venam cavaam, & inde per emulgatores ad renes, & vesicam.

Sudores, & halitus insensibiles primariò indicant excrementa tertie cõctionis: secundariò conditionem aliarum partium, idque præcipuè ostenditur per halitus: qui nostra arte sunt perpenduntur.

Quantum igitur attinet ad vrinam, tria in ipsa considerantur nempe continentia, substantia, & contenta. Per continentia medici intelligunt vrinarum colores. Per substantiam intelligunt crassitatem, & tenuitatem. Per contenta intelligunt, & hypostasim id est sedimentum, & suspensum quod dicitur *hypostasis* quod in medio firmatur, & nobilem quæ non consistit in medio, sed tendit ad summam: similiter inter contenta ponuntur omnia, quæ vrinæ superstant, sicuti sunt spume, gutta oleoginea coronæ, quæ à Græcis dicitur *corona*, & resse araneæ cum circulis maioribus, & minoribus cum lineis à centro ad circumferentiam. Hæc omnia inter mox apparentia collocantur, de quibus omnia Hippocrates intelligit in aphorismo.

Quantum attinet ad continentia videlicet ad colores: sciendum est ex Galeno primo de crassibus cap. 2. quod omnes vrinæ remissioris coloris, quam sit color subflauus, indicant defectum caliditatis: vrinæ verò insensibilis coloris indicant excessum caloris.

Per vrinam subflauam Galenus intelligit palcasem, quæ est modicè pallida: & hac

huc loquens Galenus 2. de mensuri. 2. habet hæc verba „ Urina modicè pallida est indicium perfectæ coctionis.

Præterea notandum est, colores remissiores subtiliorem in ipsis urinis esse albos, & valde pallidos: Intensioris verò coloris esse flaves, subrubros, impensè rubros, jaleoscos, ceruleos, virides, & nigros, quamvis denique multi alij colores intensiores subtiliorem, sicut sunt urinae spicæ, aureæ, & crocæ: de quibus Aduarius lib. de urinis omnes tamen ad prædictos reducuntur.

Sed quomodo sunt colores albi, nigri, & modij dependentes, vel independentes, legendum est: nostra digressio quadragesima octava in commentariis parat & in Aulicibus quasi propria, licet apud nos vix inspectione & hæc omnia per experimenta illud intelligantur, & quomodo sunt colores modij dependentes, & quomodo sunt dependentes.

Quid verò urinae albae & valde pallidae, quæ sunt infra subtiliorem, indicant: primò cōfugimus ad Aduarium lib. 1. sent. 2. doc. 3. cap. 2. ubi dicit, urinas albas perseverantes eò eadem albedine indicare privationem digestionis: dicit perseverantes quia nisi ita alba perseveraret per plures dies non indicaret privationem digestionis: quia reddi possunt albae ex tribus causis, nempe ex nimio potu, ex vigilia, vel ex nimio coitu.

Hinc duæ conditiones sunt observandæ, ut urinae albae indicent privationem digestionis. Prima ut sint albae, & perseverantes: secunda ut non sint splendide, seu valde lucidæ: ideo Galenus 2. præfag. 26. habet hæc verba „ si inter coctas urinas nulla incidit cruda, et optima est (addit) si aliquando apparent coctæ, aliquando cruda, illa indicat in varijs locis humores peccare: ita ut in una parte sint cocti, & in alia erudi: ideo solum urinae perseverantes verè possunt indicare omnes humores esse coctos, vel erudos.

Deinde urinae albae, & pellucidae, sunt valde male, de quibus Hippocratis 4. aphorismorum 72. protulit hunc aphorismum „ Pellucidæ & albae urinae præsertim in phreneticis, si superueniant, mala. Iam Hippocrates 3. epid. prænotat egrum quantum moriturum quinta die ex urinis

pellucidis albis, & tenuibus: in hoc ægrò in secunda die apparuit suspensum paucum generatur humanæ simile, signum quidem perniciosum: prænotat Hippocrates egrum quinta die moriturum: quia secunda die apparuerunt quoque urinae albae, & lucidæ: unde scilicet etiam fuit sordus, & deliravit.

Prænotat quoque Hippocrates, ex urinis albis, & pellucidis tenuibusque urorè Dealkis in phrenitidem lapsam, & tandem die vigesima morituram.

Quinta dubitatio ex dictis exoritur, quomodo urinae albae, & lucidæ, quæ sunt infra colorem subtiliorem indicare possint ægros præ nimio calore febrili morituros: non ne confirmatum est ex Galeno, urinas albas indicare defectum caloris?

Respondetur, urinas albas per se non indicare phrenitidem, sed ex accidenti quatenus scilicet indicant urinae sublimem, & crassum deleterium quiddam, quod erat evacuandum per urinam, in corpore detineri, & deventum inuadere cor & præcipuè cerebrum: unde phrenitis.

Insuper respondetur, urinas albas indicare summam eruditatem: luciditatem verò magnam incendium: ratione cuius fieri potest phrenitis. Propter hæc causam in Sileno prius secutus sunt urinae crassæ, & subjugales, deinde lucidæ, & tenues, deinceps tantus, risus, delirium, & inde mors.

Quod verò urinae lucide postquam fuerunt subjugales, & crasse prænunciant finem exitiosum, probari potest argumento à minori hoc modo: si illud crassum, & turbulentum urinae, dum evacuat, est adeo naturæ hostile, ut inducat perniciem: quanto magis erit naturæ hostile, quando in corpore detinebitur.

Hoc argumentum confirmatur per exemplum Hippocratis. Primò patet per historiam vxoris Philinæ, quæ (ut refert Hippocrates) filiam pepererat cum urinis subjugalibus; inde deliravit, & paulò post mortua est.

Deinde confirmatur per casum famulae Eualcidæ phreneticæ, quæ periit: quia in toto morbo urinas habuit turbatas.

Confirmatur quoque per casum Polyphanti, qui cum urinis subjugalibus mori-

ur conuulsus. Quare si ita crassus, & turbidus sine male, erunt peiores quando erunt pellucida, & tenues: quia illud crassum, & turbulentum nature ianroscum in corpore detentum, & non euacuatum lethalia symptomata efficere solet.

Notandum ex Galeno 1. de crisi bus 12. triplicem esse differentiam vinarum turbidarum. Primam ait, esse dum mita paulo post residueat, & has esse minores. Secunda differentia est, dum semper turbide manent. Tertia dum putre munguntur, & deinde turbantur.

Sexta dubitatio oritur circa ultimam differentiam: quia sapè in sanis hominibus putre munguntur, & deinde turbantur: quomodo igitur ite erunt deteriores subingalibus? que solum in aegris munguntur.

Respondetur, Galenum loco citato loqui de turbidis, & subingalibus: hac sunt verba Galeni. „triplex est vinarum turbidarum differentia: illæ que vocantur putræ à Galeno sunt illæ puræ: que intus relinquunt crassum, quod est delecterium: ideo sunt deteriores: hæc certe non conuenient sanis.

Quo ad vrinæ colores, qui sunt intensiores, quam sit palcaris, & substantius, dicimus tanè esse peiores, quanto magis approximantur vrinis nigris: quia nigra excrementa omnia ex Hippocrate 4. aphor. 21. a. 1. & ræmortem prænunciant.

¶ Duo tamen de vrinis nigris sunt notanda: vnum ex Galeno 1. de crisi bus 12. habetur, vrinam nigram significare vel magnum incendium, vel caloris extinctionem: æque ambo mortem postedere.

¶ Secundum notandum est de vrinis nigris esse intelligendum quo ad substantiam, & nõ quo ad sedimentum: quia vrina nigra quo ad sedimentum in quinque casibus nihil mali significat. Primus casus est dum in nephritico sumptis aliqua renum papilla à lapillo ingrediente vteretur, quo casu statim vrinæ sedimentum sit nigrum ob sanguinis paulillum, quamuis vrinæ substantia, omni nigritudine sit destituta.

¶ Secundus casus nigredinis vinarum obseruatur in mulieribus menstruatis.

Tertius in suppressis menstruis, vt nouit Galenus in muliere morosa, ubi dicit vrinam nigram in ipsa muliere non fuisse periculosam, quia menses erant suppressi.

¶ Quartus casus post epotum elæborum superuenire solet nigrum vrinæ sedimentum, vt refert Actuarius de sermo suo in lib. de iudicijs vinarum.

¶ Quintus dum splen depletur per vrinam, vrinæ apparent nigra quo ad sedimentum: quia euacuatur humor melancholicus.

An verò splen depleri possit per vrinam: à multis non creditur, quia Galenus 12. meth. cap. 17. ait, nulla est via à liene, vt per vrinam superfluum possit euacuari. Antamen ex Hippocrate 1. epid. text. 17. in historia Bionis habetur, Bionem habentem splenem elatum, & tumidum, vrinæ profluvium fuisse liberatum. Insuper Galenus 2. ad Glauc. 2. docet splenem interdum depleri per vrinæ profluvium sed per quæ via non docet. Ego autem puto, vt in scilicet corpusculum obferuat, splenem euacuari posse per vrinam per duos fuculos arteriales, posteaque ab artetijs splenis, qui deinde implantantur in arterias emulgentes. Quæ pado verò apparet contradictio in Galeno tolli possit, non est ita facile: sed nos ubi satis superque de hac contradictione scripsimus.

¶ Colores verò qui sunt supra vrinam substantias tendentes ad nigrum sunt subrubri, valde rubri, olei, cerulei, & virides: vrinæ subrubræ ex Hippocrate 2. præfag. 17. indicant securitatem & morbi longitudinem, sed eo modo, quo intelligit Galenus 4. aphor. comm. 71. ubi citans Hippocratem dicentem vrinam subrubram esse salutarem dicit, esse intelligendum de sedimento rubro, quod scilicet indicat securitatem & morbi longitudinem.

Hinc in Cleonactide in die 40. præmittit vrinam rubram & morbus protogarus est ad 80. diem, in quo factum est iudicium ad salutem per sudorem, vrinæ sedimento existente rubro, & laui.

Vrina verò rubra indicat securitatem, quia affectus est in sanguine. Indicat longitudinem, quia indicat sanguinem esse

factum tenentem, & per consequens inco-
ctum; verba Galenus in comm. longita-
men temporis spacio concoquitur: quia
ferè tota massa pariter aliam conditatem;
quando vrinæ tales sunt: quia vrinæ des-
cendunt venam cavam, quæ est venarum
truncus maximus: in colimaq; in corp.

Urinæ verò impensè rubre ex Galeno
1. prædic. 2. comm. 1. 7. sunt valde crudæ:
ideo indicant maiorem longitudinem, &
vni ferocitatem.

Siverò rubedo sit in sedimento, indi-
cat maior longitudo, & maior lecoris
imbecillitas: quia significat maiorem re-
cessum à statu naturali.

Feminaque vult, urinam impensè rubram
non reddi ex sola imbecillitate alteratricis
lecoris, nisi renes quoque affecti sint: quia
vrum sanguinolentia transiens per renes,
nutritur illi proportionem sanguinis, quæ in
ferocitate est dispersa: quare cum vrinæ
sint sanguinolente, renes non nutriuntur,
& per consequens sunt male affecti. Va-
leant igitur Saxonia, & nonnulli alij
contra Femelium dicunt urinam sangui-
nolentiam illis renibus reddi posse: id
probat, quia etiam hepaticus fluxus
facilius fieri potest, illis intestinis. Fallun-
tur quia non est par ratio de renibus &
intestinis: quia intestina sanguine locutio
non nutriuntur.

Quod verò vrinæ rubra absque sedi-
mento rubrè nō indicet sedariorum, con-
firmatur per Hermocratis casum citatum
ab Hippocrate 3. epid. 1. in quo apparuit
vrina rubra, quæ indicabat sanguinem
adeo crudum, & ferocem, ut naturæ op-
porteret illum concoquere: ideo ex ha-
mante Hermocrates decessit.

Oleosa verò vrinæ ex Galeno 1. de cri-
sibus: 1. vel significat colligationem, vel
in potu fuisse venenum haustum, ut dicit
Aulicenna, ubi agit de vrinis: ibique ad-
dit, si appareat in oleosis aliqua hypostasis
de vita sperandam: si minus, valde ti-
mendam.

Similiter cereæ, vrinæ significant ex
Aulicenna lib. 2. sen. 2. doct. 7. cap. 2. de
& mortificationem, & haustum vene-
num, ut de oleosis dictum est.

Virides ex Galeno 1. de crasibus 12. sunt

in via ad nigredinem factam, vel ab in-
cendio, ut in febre ardente, vel in conge-
latione, vrinæ valde sturbe & mortem signi-
ficant. Isthinc sunt colores, quibus colla-
cantur inter signa moræ apparentia, de quibus
Hippocrates in aphorismo intelligit.

Quoad vrinæ substantiam, quæ simili-
ter ad signa moræ apparentia rededitur,
duæ sunt conditiones, nempe crassities, &
tenuitas, utraque conditio ex Galeno 1. de
crisibus 12. significat cruditatem, & tenui-
tas, quia indicat naturam adhuc non in-
cepisse coctionem: liquidem ex Aristotele
4. Meteor. cap. de coctione, coctio fit in
crassando, dum verò incipit concoctio,
statim remittitur tenuitas.

Crassities similiter significat crudita-
tem, quia status spiritus, vti idem docet
Galenus, sunt permixti: sicut permix-
tus est in vinis natis, & in vrinis sub-
galibus. Hinc Galenus 2. prædic. comm.
40. ait, vrinæ crassas, & turbidas fieri, quia
agitantur crassi humores à statuoso spiritui-
tu, qui citille, quippe eleuat partes crassas,
ea ratione, quæ panis fermentatur, dum in
maiorem molem accollitur, vel ea ratione,
quæ melancholia in terram coniecta ele-
uat bullas: vel sicut spiritus in musto, qui
reddit vinum turbidum: hæc exempla à
Galenio hoc citato proponuntur. Simili-
ter 4. aphorismorum comm. 40. habet hæc
verba: tales vrinæ, quales sunt lumen-
torum, sunt à materia crassa, ac densa à ca-
lore agitata. Hæc siquidem maxime, & ab-
extrinsecus caliditate videtur in spiritum
soli, ut bitumen, pix, & resina.

(Addit turbata, quæ citè sedinem cra-
ssum habent: citè morbum solutum ita si-
gnificant: subdit quod citè maxime notata
dignum: 1.) vrinæ quæ non resident in to-
bulis ostendunt longam fore morbum,
in debilibus mortem præcunt. Ecce-
quam mutabile præsignum ex vrinis tur-
bidis colligi potest, quod certè nos nun-
quam fecimus in prædicando.

Quoad vrinam tenuem: si ægri feb-
re liberantur cum vrina tenui, expe-
ctanda est recidiva, nisi à medico prohibeatur. Acce-
dit, quod si febris fuerit maligna, recidiva
erit deterior, & ut plurimum mortalis:
quia de ratione recidivæ ex Aulicenna est

hæc conditio, quod semper sit sua radice deterior causa est, quæ locuti corpora de-
cidentia sunt robustiora, sic conualescen-
tia sunt debiliora: unde sic quod sæpè re-
cidit, interrimant, sicuti contigit Her-
mocrati qui decima quarta die febre ma-
ligna liberatus, tamen cepit decimas se-
ptima apparere vrina tenuis: unde Hip-
pocrates prævidit Hermocratem in æ-
moriurum, quod non contigisset, si vires
perdurassent usque ad ultimam partem
vigoris.

Quod crassitiam ex Galeno 2. præfag.
comm. 26. habetur in fine morbi, vrinam
si debito crassior sit, minari recidivam, in-
telligendo de crassitie substantiæ ipsius
urine, non de crassitie consistentiæ: quia in-
terdum urine sunt adeo odum crasse, quo
ad sedimentum, & sunt bonæ, quando pot
aliqua enim ita crassior dicitur: sunt: cras-
sities verò vrinæ quo ad substantiam nun-
quā possit esse perniciosa: quia semper si
quiescat cruditatem. Dum Galenus primo
de crassibus 1. dicit turbidagum vrinarum
peiores sunt quæ puræ minguntur, ac
deinde turbantur: intelligit quo ad sub-
stantiam vrinæ, non quo ad contenta: dum
in sanis potæ minguntur, & deinde tur-
bantur sunt tales quo ad contenta: non
quo ad substantiam: quia in sanis cadere
semper solet vrinatum substantia.

Quo ad contenta mox apparentia qua-
tor esse possunt, nempe sedimentum, su-
spensum, aurorina id est nubecula, & quæ
supernant. Quo ad sedimentum siue
hypostasim, Hippocrates 7. aphorismorum
3. 1. si fuerit crassum & velut farina cras-
sus morbi longitudinem significat: sed
hæc legere non sic criticum: quia quando
sedimentum est crassum, & criticum in-
dicat morbi solutionem: sciendum tamen
quod sedimentum in vrina sana non inue-
nitur: invenitur tamen suspensum.

Quo ad suspensum, quod est illud quod
facit in medio, docet Hippocrates 2. præ-
gnost. 26. in sanis debere esse album lene
æquale & moderatè crassum.

Notandum quoque est, quod multi fal-
luntur: dum credunt, æqualitatem suspensi
significare æqualitatem substantiæ suspen-
si, quod non est dicendum, quia quando su-

susum est lene ex necessitate est æquale,
quare per æquale cum Hippocrate & Ga-
leno loco proximè citato intelligimus su-
spensum album, & lene quod æqualiter
perseveret tale, id est multis diebus ita va-
tum non dissolvatur, & hoc dicitur æquale
quia nisi perseveret tale, indicatur morbi
longitudo, quod confirmatur ab Hippo-
crate in Historia, Cleonachidis, in quo ap-
parebas vrina modo cocta id est cum su-
spenso albo, & leni, modo cruda id est sine
suspensio quod indicabat morbum. Cleo-
nachidis fuit longum: id eo solum die
fuit liberatus à febre, illa enim inæqui-
tas apparitionis suspensi indicabat plurimum
esse matris crude portiones, quæ indige-
bant coctione: sicuti admonet Galenus in
cons. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Quod nubeculam dicimus, indicat
humores seu vapores ad eaput excremen-
tes. Ceterum, si in vrina non appareat
aliæ malæ conditiones, nihil malè signifi-
catur, quia paulo post, ipsa nubecula in su-
spensum facile degenerare solet.

Quo ad ea, quæ supernant, quæ sunt
spuma, & bullæ si citò dissolvantur nihil
malè indicant: si tardè, affectû picuosum.
Gutæ verò oleoginose indicant colliqua-
tionem. Telluræ autem cum circulis & co-
rona significant perfectam coctionem, &
omnimodam separationem.

Q V A E S T I O N E S

De alui excrementis & sudoribus.

Q UO ad alui excrementa: Galenus
comm. huius aphorismi præponit
duas condiciones optimarum fo-
cum 1. Prima ut excremantur illa hoc, qui
tempore sanitatis. Secunda quod neque
dura, neque molles sint, habeantque mol-
lem consistentiam, æqualem, tam in prin-
cipio, quam in fine excretionis.

Septima dubitatio Hippocrates 2. præ-
fag. 14. videtur diversus à Galeno: quia de-
bet alui excrementa debere esse liquida si-
ne strepitu excrementis, & cum ordine. Gal-
enus verò vult excrementa neque dura ne-
que mollia esse, ergo vel male Galenus, vel
Hippocrates.

Respondemus, Galenum loqui de excrementis significatibus alui coctionem: Hippocratem verò de excrementis significatibus crifim, in qua semper liquida sunt: ratio est, quia per crifim coeuntur excrementa, quæ ab internis visceribus procedunt, quæ sunt liquida.

Præterea sciendum est de alui excrementis, quod admonent Hippocrates & Galenus 1. præfag. 23. ubi habentur 3. quod de lectio excrementorum varia, & diversa, multa, & curata difficultes affectiones inducit.

Quo ad sudores crificos duæ sunt præcipue coctionis prima ut fiant cum signis coctionis. Secunda ut fiant diebus imparibus. Dies impares, in quibus sudores fiant laudandi, recensentur à Galeno 8. in sextum epid. côm. 3. sunt dies 3. 5. 7. 9. 11. & 14. qui est septimus secunda septimana, 17. & 20. qui est 7. tertia septimana 27. & 34. qui est post 20. dies 14. Ceteri dies sunt indicia laborum.

In diebus imparibus peccat bilis, quæ solè soluitur: In paribus mouetur melancholia, quæ natura est magis rebellis, & difficile soluitur.

APHORISMVS DECIMVSTERTIVS.

Entes facillimè ieiunium ferunt: secundo loco qui aetatem consistentem habent: minus adulescentes: omnium minimè pueri, præsertim qui inter ipsos sunt iuuiiores.

Cum Hippocrates à 4. aphorismo vsque ad hunc 15. exclusiue egerit de ratione victus agnorum. In hoc aphorismo, & in alijs sequentibus vsque ad decimum nonum inclusiue agit quoque de ratione victus sanorum: sed in hoc aphorismo de ratione victus sumpta indicatione ab ætate: inquit hic aphorismus sit regula omnium aphorismorum, qui sunt de ratione victus. Quod sic probatur: ex hoc aphorismo

colligimus ex ætatum differentia quando parum, quando multum, quando semel, & quando parum & multum, & per plures vices sit cibandum: ergo est regula omnium aphorismorum: vult enim Hippocrates multum & semel in senibus præmisi: multum, & per plures vices in pueris viuacioribus: parum, & sæpè in decrepitis esse cibandum: in medijs ætatibus plus minusus, prout magis, vel minus ad pueritiam, vel senectutem vergunt.

Cum igitur Hippocrates in superiorem aphorismo proposuerit quatuor fones signorum indicantium futuros paroxysmos, & futuros morbi vigores, eo fine, ut illis cognitis facillè dignoscamus, quam victus tenuitatem, & quod ieiunium virtus ferre possit vsque ad vigorem: Ideo in hoc aphorismo declarat quoniam graties facillimè, & quæ difficillimè ieiunium ferant: ac merito in hoc loco de ætatibus: quia superius egerit de victu tenui sumpta indicatione à morbo: deinde de victu tenui sumpta indicatione à virtute: reliquum erat, ut ageret de victu tenui sumpta indicatione ab ætate: quod facit in hoc aphorismo.

Similimodo progreditur Hippocrates 4. de ratione vict. tex. 19. dum proponit scopos mittendi sanguinem principalissimos, quos vocat *apud veteres* ubi agit de ratione curandi per sanguinis missionem sumpta indicatione à morbo, à virtute, & ab ætate, dicens „ sanguinem detrahes, si vehementer fuerit morbus, virtutisque rebus affuerit, & quæ floruerit. Ecce quanta artificiosè Hippocrates in hoc aphorismo quoque progreditur sumendo indicationem primò à morbo, deinde à viribus, & tertio ab ætate, quod non solum fieri debet in phlebotomia, & in ratione victus, sed in omnibus alijs magnis remedijs.

Hæc connectio est memoria consignanda: quia docet quomodo sit procedendum in actu practico, docendo semper esse hæc tria respicienda, morbum, virtutem, & ætatem.

Diuiditur hic aphorismus in quatuor particulas. In prima proponit victum ætatis senilis. In secunda victum ætatis consistentis. In tertia victum adulescentis.

rium: In quarta vigilia postquam, 1933

Quo ad verborum explanationem, & aphorismi intelligentiam: per facile intelligit sententia in primo sensu, qui dicuntur *γινώσκοντες* tamquam adneret Galenus in cōm. 1. Per lectionem Galenus in cōm. explicat Hippocratem intelligere omnimodam incedam, quam solum fenes, qui sunt in primo sensu facile fesse possunt. Secundum hanc interpretationem aphorismus non est verus de quacumque aetate senilis: et qui sententia non est autem sententia.

z Addis Galenus, vel Hippocratem per
solum intelligere non simpliciter
inediam, sed quia paucitatem, et quod
secundum hanc interpretationem aphorismos
effectus de quatuor sensibus,
& principis de deceptis, qui paucis, &
fere exhibito cibo sunt nutriendi.

Nos tamen credimus cum Philosopho, cum Celso, & multis alijs, Hippocratem per senium potius intelligere omnigredam incediam, quam solum *propter* qui sunt senes in primo senio, ferre possunt ad differentiam senum, qui sunt in ultimo senio, qui vocantur *sextiles*, quæ vox significat senes ad pompam, funeralium bene dispositos & preparatos, (scilicet) sunt decreuit.

et Cellus lib. cap. 3. citans hunc aphorismum Hippocratus habet hæc verba.

Quo ad aetates attinet, utrumque facillime
ferunt: medius aetates: minus iuvenes, &
minimè pueri, & senectute confecti: quare
per sententiam non intelligit in hoc aphorismo
senectute confectos, sed solum illos,
qui sunt in primo senio.

Quod verò leues in primo senio facillimè ieiunium ferant patet argumento à contrarijs : primo enim topicorum cap.3. oppositum eadem est disciplina: quare si corpora puerorum, quæ sunt calida & humida, difficillimè ieiunium ferunt: corpora contraria quæ sunt frigida, & sicca, sicuti sunt illa, quæ sunt in primo senio facillimè ieiunium ferent: corpora enim decrepita quo ad excrementa sunt frigida & humida, & non sicca.

Præterea fides non decepti facile ferunt
semetipsos ob tres causas: prima quia parvitas
in ipsis convertitur in alimentum, quæ in

decrepitis converti non potest: quia con-
vertitur eibus in ipsa magna ex parte in
pulverem vitreum, quæ est omnino natu-
ræ incepta.

Secunda causa est calor dominatus: in
aetate enim quanto ethyrium maius
est, tanto citius oleum abluunt: ideo du-
tius cum cibis quoque determinato per-
tant. 3.

Tertia ratio est, quia corpus lenius est, rugosius, & densius, unde fit quod alimentum cum difficultate penetrat, & cum difficultate resolvitur; unde non ita promptè apparet in iuvenibus. Totum oppositum obvenit in pueris. Namque Galenus 9. meth. cap. vi. inquit, puerorum solida sunt omnia facilè resoluenda, & dilata: quis est horridissima? Sexto, verò de men. san. cap. 4. dicit alimentum proportionari diffusioni, vel quod plura alimento pueros indigere, quam iuvenes, & longe plura, quam senes: quia alimentum, tantum esse debet, quanta est diffusio: ideo Galenus primo de ratione viæ. 4. p. totum hanc sententiam. „ si nihil effluisset ex corpore nostro, nihil cibi de remus: quare cum pueri maximam habeat diffusionem, duo debent à medico observari. Primum quod non sint tractandi inedia. ferendum (ut docet Galenus 11. meth. 14.) quod pueri non sint cuiusvis per mediamenta, vel per venæ sectionem: quia facilè resolerentur.

Demum Galenus in sequenti comm. probat exemplo aquæ, olei, picis, & ferri ad solera appositurum, corpora humidiora & cellis resoluti, & citiora verò difficilior. Inde colligitur, quod ubi est facilior resolutio, & diffusio, ut observatur in pueris, ibi plus cibi dandum sit; ubi verò difficilior est resolutio & diffusio, sicuti in senibus, ibi minus cibi exhibendum. In decrepitis verò licet resolutio, & diffusio minima sit, parum, & sæpe perniciendum, ac magis quam in senibus primum senty; quia in decrepitis (ut dictum est) pennis sit vitrea, quæ in infis omni modo nutritioni inopata.

Deinde dicit Hippocrates *ῥᾶπὸς* idest facillimè, & non facillima: quia nostra pluralis, ut *ῥᾶπὸς*, sine articulo transeunt in naturam adverbiorum, ut probauimus in explicatione 2. aphorismi huius

huius sed. Poserat dicere Hippocrates *de senectute*, id est tolerabiliter sed dicitur *de senectute* quod noster prolatum sine attentione ab Hippocrate semper sumitur adhibetur.

Deinde dicitur *secundo loco qui aetate in se habent, minus adulescentes*. Quæritur eorum Hippocrates omnes iuvenes, Galenus in eorum. Respondet omnes iuvenes, quia medio modo se habent, inter adulescentes, & ætate consistentes, ut est modo, se habent in ferendo, id est in se, namque non ita ferunt senectutem, sicut illi qui sunt in ætate consistentes: ferunt tamen magis senectutem, quam adulescentes, quorum ætas maxime, id est quæ est pueritia.

Subdit Hippocrates *tertio loco qui aetate in se habent, minus adulescentes*. Galenus affert duas rationes, quæ pueri indigent pueri alimentis: prima est, quia etiam secunda est, quia prædicti sunt maiori calore.

Sed Hippocrates multa breuitate explicat, sed pueri vigiliantes, minus omnium possint pati senectutem, cum dicitur *secundo loco* quod verbum continet in se duas conditiones, primo comprehendit ætatis viam diuturnam, & promptitudinem ad ægendam: ex Galeno enim in arte parua cap. 29. habetur, promptitudinem ad ægendam esse certissimum caliditatis indicium: ea vero quæ sunt prompta ad ægendam, sunt quoque præpæ ad resoluendum alimentum.

Secundo *tertio loco* comprehendit etiam calorem: quia *secundo* non solum significat animum, sed iram, & feruorem, & per consequens calorem ad differentiam resoluendi, quæ dicitur oxythimia, quæ non calorem, sed frigiditatem indicat: hinc iram viri magis dissolvit, & resolvunt, atque maiori indigent ciborum quantitate, quam iracundi: quare cum pueri sint maiori calore, & maiori humiditate donati, & per consequens magis resoluti, ea erant pueris nutriendi.

Post pueros sequuntur adulescentes: deinde iuvenes: post iuvenes sunt ætate consistentes, & postremo senes in primo senio, qui mixti sunt omnium sunt nutriendi. De decrepitis nihil dicitur, quia in sequentibus dubitationibus declarabitur.

Prima dubitatio occurrat, quia, differt est, senes decrepitos pati non posse, iuniorum, quod videtur tamquam aduersari, quia eorum corpora tardius dissolvuntur, & resoluntur, & tardius assimilantur. Ex alia parte Galenus 5. de senectute, 4. ait se pueri debere decrepitos, alioqui resoluntur, & moriuntur.

Respondetur, in decrepitis dissolutionem maiorem quidem esse, sed quæ eorum pueri, ita sic vitæ, quæ non convertitur in alimentum, sicut convertitur in senibus primi senii, necessitate epæchi debet parum, & sæpe cibari: unde fit, quod si decrepiti febrem leuissimam incidunt, facillime moriantur: quia cuncti sunt in ipsis peroxissimis, ut resoluatur, cibum sumere: unde facit & morbo interimantur: Eorum calor assimilatur lectis, quæ est propè extinctionem, quæ indiget continua, & paulatim facta est adiectione: dicimus paulatim, quia si assatim oleum infundatur, extinguuntur: sic in ipsis paulo utimur cibo, ne calor suffocetur, ac sæpe exhibetur, ne resoluatur.

Secunda dubitatio, Hippocrates inquit, pueros difficilis ferre senectutem, quæ adulescentes, & iuvenes. Contra hoc habemus in eorum, sequenti, & in Apuleia prima primi caliditatem iuuenum, & adulescentium esse æqualem caliditati puerorum: ergo æqualis erit dissolutio: ergo iuvenes, & adulescentes æque ferent senectutem, ac pueri.

Respondetur caliditatem nasquam puerorum quæ ad substantiam esse maiorem, quam iuuenum: esse vero æqualem quæ ad qualitatem, licet humiditas puerorum efficiat caliditatem halitusosam, namque talis potest non animaduertat caliditatis acrimoniam.

Deinde respondetur, quod licet caliditas puerorum sit æqualis caliditati iuuenum, non tamen est æqualis dissolutio, & alimentum resolutio: quia pueri sunt humidiores, & ut tales longè magis dissolui, & resoluantur, quam iuvenes, qui sunt calidi, & sicciores. Sic Galenus in eorum, sequenti dat exemplum de ferro igneo, & de oleo dicit, si ferum ignitum esse calidissimum sibi, somnus ratione siccitatis non resolutui;

si verò eadem ferri caliditas esset in oleo, & aqua, quammaximè oleum: & aquam resolveret, & exsiccaret: diffusio enim seu va por elevatur ab humido, & non à secco. Quare cum cibis ex Galeno 6. de tnen. san. sexto & primo de ratione vic. comm. 44. proportionetur diffusioni, plus cibi dandum erit pueris, quam iuvenibus.

Causa verò cur Galenus dixerit, cibum debere proportionari diffusioni, & non evacuationi sensibili, est, quia, ut probavimus in facili, gustatio insensibilis sola est longè plenior, quam omnes sensibiles simul vaite.

Tertia dubitatio. Galenus 1. de temperamētis cap. 4. inquit, q. qui habent venas latiores facilius ferāt ieiunium, quam illi, qui habent venas strīctas. Torum oppositum asserit Galenus in arte parva ubi loquens de hepate calido inquit, istos habere venas latas, esseque calidi hepatis: sed sic est, quod calidi difficilè ferunt ieiunium: ergo Galenus sibi contradicit. Hæc dubitatio proposita est ab Argenserio in hoc loco, & à Triclerio contra ipsam, Galenum.

Respondent tamen Triclerius & Argenserius, locum Galeni 1. de temp. esse mendosum, vel Galenum esse deceptum.

Respondent Alij, & rectè quidem, venas esse latas vel ob sanguinis copiam, ut in Achiletis, quorū corpora ob sanguinis plenitudinem habebant venas latas: & tales faciliè ferre ieiunium, vel venas esse latas à natura: ac tales homines esse calidos, & ieiunium ferre non posse.

Similiter dicunt, venas angustas esse vel ob infusæ evacuationis, quo casu ieiunium ferri non potest, vel esse angustas à natura, talesque esse frigidos, propterea faciliè ieiunium ferre: quia in illi pauca est diffusio.

Quarta dubitatio: dictum est, senes ratione siccitatis inedia ferre: tamen Galenus 2. de ratione vic. 19. & 10. meth. 3. inquit corpora siccā inedia ferre non posse.

Respondetur, corpora siccā vel esse coniuncta cum caliditate, vel frigiditate: primo modo inedia ferre non possunt sicuti picrocholi, qui calidi sunt & siccī, de quibus Galenus locis citatis intellexit: secundo nempe corpora siccā iuncta cum frigiditate ieiunium faciliè ferre posse.

Quinta dubitatio nō videtur, quod corpora siccā tatione frigiditatis inedia ferant: quia Galenus in arte parva cap. 61. & 63. asserit, ventriculum frigidiorē magis appetere, ergo minus inedia ferre.

Respondetur, Galenum in arte parva comparasse appetitum concoctioni dietæ, ventriculum frigidiorē plus appetere quam concoquere, sed nō absolute, quod scilicet concoctio in frigido maior sit, quā in calido: quia vult in frigido factā comparationē inter virtutem concoquentē, & appetēdi maiorem esse virtutem appetēdi, quam concoquendi, quod non est contra Galenum: & Hippocratem.

Sexta dubitatio dictum est ab Hippocrate in aphorismo: senes, quā sūt, in primo, nō faciliè ieiunium ferre: q. videtur, hactā experientia: quia senes decepti tardius fameſcunt & tardius eorum corpora dissolantur, & resoluuntur: ergo faciliōres erant in ferendo ieiunio, quam senes in primo senio.

Respondetur, q. ferre ieiunium intelligatur dupliciter, vel quod tardius fameſcant, vel quod facilius ferant cibi paucitatem. Decepti tardius fameſcunt, & difficilīus dissolantur eorum corpora: tamen non ferunt facilius ieiunium: quia nō expauescunt, & sepe exhibito succurrunt, resoluuntur, & moriuntur ob causas superius allatas.

Septima dubitatio nō videtur, quod semper pueri plus appetant, quā adolescentes, & adolescentes plus quā iuvenes: quia innuuntur iuvenes qui duplicius appetunt, & concoquū, quā pueri: ergo aphorismus nō erit semper verus.

Respondemus, Hippocratem in aphorismo fecisse comparationem respectu vnius individui; nempe quod Socrates puer difficilīus ferat ieiunium, quā dum erat adolescēns, vel iuuenis: quia factā comparationē ad diversi individui aphorismus esset falsus: potest enim contingere, quod Socrates puer facilius ferat ieiunium, quā Plato adolescēns.

Deinde respondemus per faciliè ferre ieiunium Hippocratem intelligere, quod faciliè tolerent ieiunium, & ab ipso non offe-

offenduntur, non quod non appetant, quia corpora picrochola ob intemperiem calidam & siccam, & est bilis copiam non appetunt quidem cibum, tamen quam maxime à ieiunio offenduntur.

Q V Æ S T. II.

Offendunt, qui corpora sunt magis vel minus disposita, ad ieiunium.

Sed tria occurrunt ad hoc consideranda pro intelligentia aphorismi primi. Quamvis sint corpora magis, & minus disposita ad ieiunium. Secundum, cur Hippocrates & Galenus faciant adeo solliciti in disponendis araribus. Tertium in sequenti quaestione quaeritur, & quot sint arates.

Quoad primum: ad memoriam revocanda sunt decem conditiones, quae pautescunt corpora magis vel minus disposita ad ieiunium: prima conditio est complexio calida & humida, quae maxime resoluit: unde redditur corpus ineptissimum ad ieiunium: sicuti sunt corpora puerorum sua natura calida & humida, quae difficillime ieiunium ferunt: sed quia oppositorum eadem est disciplina: corpora opposita sunt frigida, & sicca, haec erunt aptissima ad ferendam inediam.

Secunda conditio corporis minus dispositi ad ieiunium est corporis raritas: quia Galenus lib. de cibis boni, & mali succi cap. 10. & lib. de salubri dieta 29. asserit: corpora rara magis solui: densa vero minus: ideo densa esse magis disposita ad ieiunium: rara vero minus: ubi enim multa est dissipatio, ibi est multa resolutio, ubi est multa resolutio, ibi difficillius ieiunium ferri potest: quia ut dictum est à Galeno 6. de ruen. san. 6. cibis proportionatur dissipationi.

Tertia conditio est consuetudo multo cibi. Hinc Galenus 1. ad Glauco, cap. de tertiana concedit eam, & carnes haec qui multis cibis sunt assueti: quia ob praevalentem multorum ciborum consuetudinem minus apti sunt ad ferendum ieiunium: tantum enim potest consuetudo, ut Hippocrates 2. de ratione vict. in ac. tex. 3. ha-

beat haec verba, „ter in die repleri nihil mali si fuerint assueti.

Quarta conditio est regio calida, in qua multa sit dissipatio.

Quinta est ventriculi validitas: & non ita facile dissolubile, sicuti erat dissolubile illud Diodori Grammatici, qui ex Galeno lib. de venae sect. ventriculo cibis vacui exilicoto, bilis os velicabat, & in epilepsiam statim incidebat: sumpto cibo, omnem malum sumocubat.

Sexta conditio est vias alimentis coctus facilis. Exemplum proponitur de Hispanis, qui in propria regione parum comedunt: in Italia vero & Germania, licet à mane ad vespertas cibum sumant, vix satiantur: causa est, quia in Hispania ob terrae ariditatem, vinum, & reliqua, quibus pro alimentis utuntur, sunt coctus difficilia: apud nos vero ob terrae humiditatem omnia sunt coctus facilia: quare apud nos Hispani ferre non possunt ieiunium. Idem dicendum est de alijs regionibus, valde calidis.

Septima conditio est aetas puerilis, & decrepita, quorum corpora ad ieiunium non sunt disposita, ut dictum est superius.

Octava: dum venae sunt exanimatae indicant corpora non esse ad ieiunium apta: ideo Galenus 2. de temp. 4. inquit, qui habent venas laesas, & multum sanguinis magis ferre possunt ieiunium, quam qui habent venas angustas: hinc Galenus 1. de ratione vict. in ac. comm. 44. & alibi dicit, „Qui habent va. sa plena, & laesa minus esse nutriendos, ergo tales apti sunt ad ieiunium.

Nona conditio est virtus facile resolutiva, quae ieiunium ferre non potest.

Decima conditio: illi sunt ad ieiunium inepti, qui pluribus laboribus, & exercitijs utuntur.

Quo ad secundum, cur Hippocrates & Galenus faciant adeo dispenses in disponendis araribus, ut hic & alibi de haeccegerunt. Ratio est, quia regula cibandi desumitur à vario temperamenti statu. Ista vero varij temperamenti status seu mutationes sensibiles sunt ipsae aetates: Temperamentum naturam acquisitum in utero matris est calidissimum & humidissimum:

dum, verò nascimur, quondam vespis ad
 obitum exsiccatur, & deinde refrigetur
 & quædam spiritus obtemperant alijs
 sensibilibus temperamenti mutationibus
 constitutur, & de pueritiam fiat; & ad
 habitum de iuuentutem constituit hanc
 determinatam ætatem, ut sint ita resolu-
 tiles, ut nullo modo redivitum ferre possint.
 Deinde sequuntur alij spiritus, tempera-
 menta, resolutiones, cum de decessum ma-
 nifestatur, cum habitum inde minoris dis-
 tinctio. Præterea Media obtemperans de-
 terminat & de iuventute quædam est quæ ex
 Galeno patet p. 14. parum debeat esse re-
 mediorum, quamvis est necesse à naturali
 situatus verò naturalis varius est, pro-
 ut variis sunt ætates, ut patet de iuventute
 quodammodo. Quædam de iuventute est
 habitus. Q. V. ad. 8. Tunc. L. Hic nullo
 modo habetur de decessu, & de iuventute
 non habet. De decessu.

Quo ad aetates, nempe quæ sint, & quot sint? Primò dicendum, quæ aetates annorum numero definitæ non possint: Galenus enim præf. com. 3. habet hæc verba. Non quilibet ætas tempore explet dentes, pubertati, florescentiæ, ætatis. Similiter Galenus de tuen. Sanf. cap. 2. inquit, vna annorum mensura iunctis non convenire: Immo Aristoteles 7. Polit. cap. 17. damnavit illos, qui ætates per septimanas dividunt: ac merito, quia ætates variæ sunt, propter variæ citatiōis, & tarditatis in humidum substantiarum. Hinc factum est, quod vult tradidit sint ætatum divisiones ab Aristotele, Hippocrate, Galeno, & Astrologis: habita variæ ratione considerationi.

Ab Aciloteſte: dux traduntur ætatum diuiſiones, prout vario modo corpora viuentia conſiderantur. Prima ætatum diuiſio trahitur ꝑ. de ſenectute, ꝑ. 39. ubi dicitur tres eſſe ætates, nempe iuueſcentem, conſiſcentem, & decreſcentem habita hac conſideratione, quod omne genitum habeat principium, ſummum, & declinationem, ſeu principium, medium, & ſinem: vel quia nutrimentum maior apponatur, vel æquetur, vel ſit minus quam oportet.

Secunda dialeptis proponitur ab Aristotele.

la lib-doinoerate, de senec. que est in dno
grates, videlicet in iuramento: de seneca
tam: que dicitur fuit Hippocratis lib-de
salubris dicitur: vixit habita hac considera-
tione, quia sub orbe huius omnia vel au-
gentur, vel decrescunt: non enim datur
hatus seu quies. Hinc nonnulli: vt Cu-
cius, negant dari aeternam confidentiam quo
substantiam sed solum dari quodam rationem

- Sed fallimur valde quia hoc non constat esse illud momentaneum; & per consequens chimericum. Præterea iuvencus, & senectus, non sunt motus oppositi, qui motus oppositi debent influere utriusque contrarius, & in motu continuo non mediantes, sed intermedii. Ex quo patet, hoc

- Ab Hippocrate parimodo die traditum
est, ut ait de functione prima legum in hoc
aphorismo: Sc. prima de diata; lib. qui in-
scribitur brevis adnotatione dogmatis Hip-
pocratis prefatus Galenus de lib. de natu-
ra humana; ubi facit quatuor elementa
pudentes quatuor anni temporibus; qua-
tuor humoribus, quatuor elementis; &
quatuor diei partibus. unde magis ap-
paret.

Secunda est uxor: quæ respondet
igni: effusioli: & horum mercedi.

Tertia ciliatascitifficentia, quæ respon-
det autumno, mela de holsis, terra, & ho-
ris vespertinis a senectus, quæ respondet
breui, plenus, aqua & quatuordecim

Secunda dimissio traditur ab Hippocrate lib. de carnibus. & lib. de seprimetri palat ubi states fecerunt artem munda digne cultu

Prima, nec est dum dñes fiat, que
condita in pñe septenar, ab. 3. oratio

Secunda est pueritia; quae consistit in
faciendo septenarium; etiam facit quatuordecim
annuum. etiam facit quatuordecim annuum.

• Tercia est adolescentia a quatuordecim annis
excurrere usque ad annum 21. gignit solum

Quarta edição em duas semanas, produzida por equipes de jornalistas.

Quota est a res conficta est, quae tunc

ter continet duas annorum septimanas, & extendit usque ad 49. sexta est primum senium, quod parimodo continet duas septimanas, & producit usque ad annum 63. Septima est vitimum senium quod usque ad obitum extenditur.

A Galeno quatuor traduntur ætatum divisiones.

Prima legitur lib. de salubri diæta, ubi diuidit ætates secundum diuisionem quatuor primarum qualitarum.

Secunda ætatum diuisio habetur 1. de natura humana comm. 13. 14. & 15. ubi diuidit ætatem in incrementum, & decrementum ut fecit Aristoteles lib. de iuuentute, & senectute, & Hippocrates lib. de salubri diæta.

Tertia diuisio proponitur à Galeno 3. aphorismorum comm. 30. ubi diuidit ætatem in incrementum, consistentem, & decrecentem deinde subdividit decrecentem cum manifesto virium lapsu, & sine manifesto virium lapsu, quam ætatum distinctionem desumpsit ab Aristotele 3. de anima tex. 59. eandem diuisionem Anicetas proponit in prima primi cap. de ætatibus.

Quarta ætatum diuisio proponitur à Galeno in sex ætates.

Prima est pueritia, quæ ex lib. 6. de tuen. sanis, cap. 2. extenditur usque ad annum quartum decimum.

Secunda est pubertas, quæ ex Galeno 3. aphorismorum comm. 27. extenditur usque ad annum decimum octauum.

Tertia est adulescentia, quæ ex Galeno 3. aphorismorum comm. 27. durat usque annu 25.

Quarta est iuuentus, quæ producit usque ad obitum, quæ ex Galeno 3. aphorismorum comm. 30. ab anno 25. usque ad 49.

Quinta est ætas consistentiæ, quæ dicitur consistens, dicitur quoniam substantia, id est consistentiæ potius quam consistentiæ, ut nonnulli interpretantur, quia consistere potius pertinet ad ætatem iuuentutis, quam ad viriditatem.

Quod verò quæ consistentiæ non debeat vocari consistentiæ potest, quia à Galeno 3. aphorismorum comm. 27. dicitur declinans, quomodo igitur cum quæ consistentiæ, & declinans habet eandem imperfectionem potest dici consistentiæ, quia consistentiæ respectu potius animæ

quam corporis vires, virilis quæ profectio animi constantiam obseruat: hæcque quæ extenditur usque ad annum 49.

Sexta est senectus, quam Galenus in hoc comm. diuidit in senectutem erudam, quæ vocatur senectus viridis, & in decrepitam, quæ senes vocantur à Grecis *αἰσχροί*, quæ vox significat senes ad pompam funeralem accomodatos, præparatos, & bene dispositos atque orcho quamcivissime demandandos.

Obiæ dubitatio ex dictis oritur, quia in hoc comm. Galenus diuidit senectutem in viridem, & decrepitam, ita ut nihil dicat de secundo senio. Insuper Galenus 3. de tuen. sanis cap. 4. & ultimo agens de geronomica id est de illa medicinæ parte, quæ pertinet ad senes, subdividit ætatem decrepitam in duas partes: scilicet senectus triplex sit, alia quæ dicitur eruda seu viridis, & dicitur primum senium, quod excurrit usque ad annum 63. secunda senectus est media quæ continet duas septimanas, & dicitur senium, quod excurrit usque ad annum 77. Tertia verò senectus est decrepita quæ à 77. usque ad obitum producit usque: ergo Galenus in hoc comm. diuidens senectutem in viridem, & decrepitam est diminutus.

Respondere potest, mediam senectutem subdividisse: quia hæc media modo vergit ad erudam, seu viridem, modo ad decrepitam: sicut sit media, seu neutra per participationem extremorum: vel dicimus fuisse in usu apud Galenum, & Hippocratem interdum nominare solum extremas quia media subintelliguntur.

Galenus tamen 3. de tuen. sanis. citato subdividit ætatem decrepitam in duas differentias, prout duplex est victus ratio: idque declarat exemplo Antiochi Medici senis 30. annorum, & Thelphi qui parum distabat ab anno 100. Ambo erant decrepiti: sed quia victus ratio erat diversa: ideo diuersa debet consistere ætas decrepita.

Diuersa erat victus ratio in Antiocho, & Thelphi, quia Antiochus (ut refert Galenus) quondam utebatur balneo. Thelphus solum bis vel ter in mense. Antiochus autem statulum egros

visitando pedibus conficiebat quasi trium
stadiorum spacium. Thelephus verò lon-
gè minori exercitio utebatur. Antiochus
semper pisces saxatiles, vel illos qui in alto
mari degunt, in prandio sumebat. Thele-
phus interdum pisces, interdum viam
ex iure comedeat, itaut victus variò erat
diuersa, ob quam diuersitatem duplex ætas
decrepita constituta est ab ipso Galeno.

Conueniebant isti duo senes (ait) quia
ambo ante ientaculum fricabantur, prius
alio delecta. Ambo hora tertia sumebant
ientaculum ex melle atico cocto, panem,
vel aleam sumendo: ambo hora septima
habebant prandium, prius sumendo, quæ
reddunt aluum lubricam, cuiusmodi sunt
pruna damascena, Hispanica, vel mercuri-
alis. Ambo (ait Galenus) in ætate non pi-
sces, sed autem ex iure sumebant.

Demum sunt Astrologi, qui similiter fa-
ciunt septem ætates, vt refert Proclu., &
Plorinus in lib. de anima, & demone, ac
vnicuique ætati attribunt vnum plane-
tam. Infantie attribunt lunam, quia in-
fantes, & lana sunt corpora humida.

Pueritiæ attribunt mercurium magis
inuentorem: quo tempore pueri tam mul-
ta cognoscunt naturalia, quod si in alijs
ætatibus tanta perciperent, facti senes es-
sent veluti Diogenes.

Pubertati, venerem, quia membrageni-
talia in hac ætate incipiunt fieri robusta.
Hinc Aristoteles 5. de historia animalium
cap. 14. ait, hanc ætatem declarari vocis
mutatione, testium magnitudine, & ortu
pilorum circa pubem; tuncque incipiunt
sepiusmodi pendendis admoveere manus.

Adoleſcentiæ perfectæ attribunt so-
lem: quia in hac ætate est magnanimitas,
& animi splendor, in qua ætate, si pecu-
niæ essent in illorum potestate, profectò ad-
modum impenderent.

Ætati vigoris attribunt Martem: quia
in hac ætate arma concupiscunt.

Ætati consensientis, quæ ab Hippocrate
vocatur *adulescentia* attribunt Iovem: in
hac ætate trahimur ad studium veritatis.

Senectuti dicunt præcise Saturnum:
quia hæc ætas est frigida & secca, & per ac-
dens humida: Ecce quod corpora nostra
vario modo considerata ab Auctoribus

distinguntur in varias ætates.

Conmoda tamen, & ex rei natura in-
uenta est ab Hippocrate in hoc apho-
rismo diuisio in quatuor ætates, nempe
in senilem consistentem, adolescentem, &
puerilem: quia victus variò in qualibet
iætu debet esse valde diuersa, nutrimento
semper magis illos, qui sunt proximæ
primæ generationi, sicuti sunt pueri: dein-
de minus Adolescentes, atque minime om-
nium senes, tam sanitate, quam ægritu-
dis tempore.

APHORISMVS XIV.

*Vi crescent plurimum
habent calidi innati;
plurimo igitur egent
alimento, aliquin cor-
pus absorbetur: febri-*

*bus verò parum calidi innati inest,
paucis propterea famitibus egent: quia
à multis extinguuntur. Hanc etiam
ob causam febres si vibus non simili-
ter acuta sunt, frigidum enim cor-
pus.*

In hoc aphorismo Hippocrates reddi-
t rationem, cur senes facillimè, & pueri dif-
ficillimè ieiunium ferant, quæ est: quia qui
crescunt plurimum habent calidi innati,
plurimoque egent alimento: itaut ex mæ-
te Galeni, & Philothei hic non sit nouus
aphorismus: sed sit ratio precedentis.

Diuiditur aphorismus in duas partes.
In prima reddit rationem, cur pueri dif-
ficillimè ieiunium ferant, dicendo, qui cre-
scent plurimum habent calidi innati: &
sic est, quod qui plurimum habent calidi
innati plurimum resoluunt, & qui plu-
rimum resoluunt plurimo egent alimento:
quia ex Galeno & de tuen. lib. 6. & alibi
alimentum debet proportionari dissolu-
ti: quare si multa est dissolutio, multum
est paucis paucus continere debet. Pla-
rimo

rime egent alimento, quia plurimum resoluunt per insensibilem perspirationem, quæ perspiratio, ut probauimus in stictis longè magis enascitur, & resoluunt, quam omnes excretiones sensibiles.

In secunda parte reddit rationem, cur senes facillimè ieiunium ferant, quæ est, quia paucum habent calidi innati. Confirmat Hippocrates quod senes habeant modicum calidi innati: quia non ita facillè febricitant, ut iuuenes. Suffulta est hæc Hippocratis ratio hoc fundamento, nempe quod caliditas febrilis differat ab innata caliditate solum gradu, & non specie: scilicet vanissima esset Hippocratis ratio: quia si caliditas febrilis à caliditate innata differret specie, non valeret hæc cõsequentiæ senes habent modicum calidi innati: ergo minus febricitant: quia, si caliditas magna differret specie à febrili, senes possent multum febricitare, & modicum calidi innati habere, ac verâ vice, posset quis plurimum habere calidi innati, & nunquam febricitare.

Quo ad verborum explanationem: dicitur *qui crescunt*. Notandum per incrementum Hippocratem intelligere illud quod in qualibet corporis parte sit secundum tres dimensiones, quod certè primò pueris, deinde Adolescentibus conuenit: dum enim adulti sunt pinguior, & crassiores non verè augentur: quia non augentur secundum omnes dimensiones, videlicet secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ideo illa pinguedinis, & carnis augmentatio propriè dicitur *extropositio*, & non *augmentatio*.

Immo si præter modum pinguedo creascit euadit morbosa, atque indicat suablationem: medici enim illam excedentem remedijs diminuunt, cuiusmodi est lenimentum ex oleo, auripigmento, & melle, quo abdomen illiuro statim facit generatrix ipsius pinguedinis diminuitur, sine tamen aliarum partium læsura.

Dicit (*plurimum*) quid intelligat Hippocrates per plurimum calidi innati non conuenient Expositores.

Plurimi putant, Hippocratem intelligere in pueris esse plurimum calidi innati quo ad substantiam, sed non quo ad quali-

tatem & robur natui caloris: quia vident in iuuenibus esse plus caliditatis, & plus roboris, quam in pueris.

Lycus (referente Galeno in comm. & libello aduersus Lycum) reprehendit Hippocratem, probatque triplici argumento esse in iuuenibus plus calidi natui, quam in pueris, hoc modo: Hippocrates vel intelligit per plurimum calidi natui plurimum secundum substantiam, vel secundum qualitatem, vel secundum robur: addit: sed in pueris neque est maior substantia calidi natui, neque intensior qualitas, neque maius robur quam in iuuenibus: ergo pueri nullo modo habent plurimum calidi innati, ut tenet Hippocrates.

Primum argumentum quo probat Lycus, in pueris non esse copiosorem substantiam calidi innati, est, quia in maiori corpore calido est copiosior caloris substantia, quam in minori: infert: ergo in iuuenibus, quorum corpora sunt maiora, erit plus calidi innati, quam in pueris.

Secundò probat de qualitate: ex eo quia sensu patet, iuuenes esse calidiores, ad motum vegetiores, & cibos concoctiores duriores, quam pueros. Additur, Hippocratem errare in voce: quia qualitates non dicuntur plurimæ, vel paucæ, sed intensæ, vel remissæ.

Tertiò probat de robore: quia iuuenes sunt robustiores, quam pueri.

Addit Lycus, Hippocratem similiter errare in voce, quia esse, quod puerorum robur maius sit, non debet dici plurimum, sed validum: & quia validum robur non consistit in plurimo calido, sed in maximè temperato. Ergo non rectè Hippocrates: dum dicit qui crescunt plurimum habent calidi innati.

Ad primum argumentum Lysi dictis, in pueris non esse copiosorem substantiam calidi innati: quia eorum corpora sunt maiora.

Primò respondemus ex Galeni comm. distinguendam esse caloris substantiam, quod videlicet alia sit substantia natui caloris, alia aëne: substantia natui est aërea, & aqua: hæcque maior est in pueris, aëneque verò est terrea & ignea, quæ certè maior est in iuuenibus, & longè minus in

febricitantibus. Hæc posita distinctione dicimus, Hippocratem in aphorismo intelligere de nativis; non de ascitis; quare qui non distinguunt nativum ab ascitis non loquantur de calore: quia à nemine intelliguntur.

Dum dicunt in maiori corpore calido esse copiosorem calorem nativum; argumentum valeret, si dum corpora augentur, eodem modo etiam nativus calor cresceret; vixim hoc esset: tantum enim abest quod nativus calor incipiat augmentum, ut quotidie magis decrescat, & magis asciticus fiat. Hinc Galenus 1. de temp. 2. ait à animal recentet editum esse calidissimum intelligendo de nativo calore; deinde in dies magis nativum fieri aciem, & semper decrecendo progredi; idem Galenus in eodem, loquens de nativo, ait pueros habere calorem abundantiorē: iuvenes vetō acriorem.

Præterea ridicula est hæc consequentia: corpus calidum est maiotis molis: ergo est calidius corpore calido minoris: quia in minori corpore potest esse calor abundantior, quam in maiori, quod non solum est verum in corpore mixto, sed etiam in simplici: sic in doliolo vini generosi potest esse calor abundantior, quam in magno doliolo vini ottophoti: parimodo nativus in pueris est abundantior, quam in adultis.

Insuper Galenus lib. aduocatus Lyci cap. 7. confirmat exemplis pulcherrimis in pueris esse copiosorem calorem, quam in iuvenibus. Primum exemplum est de terrapharmaco, taleque est: si aliquis medicamentum terrapharmacum, quod ex cera, adipē, pice, & resina æqua portione constat, duplum picis aliorum proportionē indat, certè in terrapharmaco erit plus picis, non solum quo ad substantiam, sed quo ad qualitatem, & robur.

Secundum exemplum est de medicamento composito ex Aristolochia: ait Galenus si in medicamēto ex Aristolochia factum ex thure, mirra, farina orobi, esset aristolochia in longe maiori copia, certè sine ulla hæsitacione in hoc medicamento esset plurimum aristolochia quo ad substantiam, qualitatem, & robur. Parimodo in pueris calidum nativum non solum ad aliarum

proportionem erit plurimum, quo ad substantiam, qualitatem, & robur, sed etiam absolute intelligendo de ærea substantia, quam immediate temperamentum efformat insequitur.

Ad secundum Lyci argumentum, quod erat iuvenes sunt calidiores pueris: quia sunt ad maiorem vegetiores. Respondemus concludere de calore ascitis, acris, mordaci, & igneo, sed nō de nativo suo vi & temperato: itaque non debemus confundere nativum calorem cum ascitis, v. Lycus si citius, sicut egeremur fieri subridens habere abundantiorē calorem nativum, quam pueros inculpata similitudine patiens.

Præterea si pueri habent calidiori inui substantiam abundantiorē, ut probum est, habebunt quoque illas qualitates, quæ necessario dependent à substantia, ipsæque necessario comitantur, vegetiores.

Galenus in hoc eodem, sua oratione declarat differētiā inter calorem nativum, & asciticum, dicens, nativum habere sanæ evaporationis similes illis, quæ sunt ex aqua tepida: asciticum verò habere evaporationes mordaces illis similes, quæ erant à corpore secō exale facto, scilicet à ferro ignito, & alijs similibus ignis rebus in commento Galeni propositis.

Hinc calor nativus magis concoquit, & magis resquit in pueris, quam in adultis, quia eorum corpora sunt calida & humida, taliaque certè non habent iuvenes. Pro huius doctrinæ confirmatione pergit Galenus in commento dicens, de ratione evaporationis duas requiri conditiones, altera quod corpus sit calidum: altera quod sit humidum, & non siccum, quia halus seu vapores non eleuantur à sicco, quod his verbis Galenus in comm. confirmat: si ad solem ardentem aquam & ferrum pari pondere exponas: deinde sequenti perpendas aquam, & ferrum, iuxta aquam multo seipsa minorem effedam: ferrum verò primum pondus conservare: inde quoque apparet, pueros esse calidiores & humidiores intelligendo de calore nativo, cuius essentia præcipue consistit in temperatura calida & humida, & non in illa calida & sicca, quam possident iuvenes.

... Dum dicunt, iuvenes esse vegetiores ad motum.

Respondemus motum velocem à calore igneo, & aëthereo provenire: sic manifestum sunt ad motum vegetiores ratione caloris aëris, & modicis, & non nativi, qui consistit in calido & humido temperato.

Ad Lyci dicentē, iuvenes esse calidiores pueris, quia magis concoquit cibos duros.

Respondemus Lycum, & qui illum sequuntur, non intellexisse differentiam inter coctionem, & digestionem: adnotimus iuvenes magis digerere cibos duros: pueros verò magis concoquere: coctionis quidem est mutatio vnius substantiæ in aliam, ut lactis in sanguinem, & sanguinis in ossa: digestio verò non est mutatio, sed est solum delatio, seu transmissio cibi vel alimenti ab una ad aliam partem. Hinc Galenus 1. meth. cap. 3. tradens aliquam differentiam inter coctionem & digestionem, inquit coctionem fieri per somnum, digestionem verò per vigiliam: dicit coctionem fieri per somnum: quia per somnum calor dispersus per sensiteria retrahitur ad internas partes, & cum calido innato viscerum unitur, & geminatur, ac ita geminatus tantæ est virtutis, quantæ possit substantias transmutare: dicit digestionem fieri per vigiliam, quia in vigilia calor influens seipsum ab innato non potest quidem convertere, vel transmutare cibum in chylum, & chylum in sanguinem: potest tamen digerere, seu transferre, vel transmutare alimentum ad venas, & à venis ad partes nutriendas, & excrementa foras expellere.

Quod verò pueri sint calidiores, & magis concoquant, facile colligi potest ex incrementis: eo, quod maximam supponit præcedere coctionem: ideo Galenus 1. de Usu P. 7. dicit, pueros ob incrementum valde concoquere quod in adultis non fit. Quomodo verò pueri magis concoquant, quam iuvenes, nos satis superque ostendimus contra Conciliatorem quæst. 17. in commentariis nostris in primam primi Avicennæ.

Ad tertium Lyci Argumentum probans, pueros quo ad robur non habere plurimum calidi innati, ex eo quia iuvenes sint longè robustiores pueris.

Respondemus Hippocratem loqui de illi robore, quod solum provenit à calido nativo, quod maximè observatur in concoctione, & augmentatione, quæ duæ actiones sunt maximè omnium difficiles, & quæ in pueris sunt longè calidiores, quam in iuvenibus.

Quod verò iuvenes ex Lycō sint robustiores.

Respondemus quo ad motum voluntarium esse robustius: cum quia eorum instrumenta ad motum destinata sunt vndeque perfecta, quæ in pueris adhuc non sunt stabilita: tum quia motus voluntarii iuvenum non parum distantur à calore aëthereo, quales interdum observantur in phreneticis, qui paulo ante obitum possunt efficere motus ita validos, ut vix plures homines sanos, & robusti possint unum phreneticum sternere, & infrenare. Ecce igitur quam vana sit hæc consequentia, motus sunt validiores: ergo plurimum habent nativi caloris.

Insuper ubi plurimum est substantiæ calidinatæ, ibi certè erit plurimum qualitatis, & roboris ipsius calidi nativi: Sed in pueris, ut probatum est ex Galeni libello citato exemplo terrapharmaci, & medicamenti ex aristolochia plurimum est quantitatis substantiæ: ergo erit quoque plurimum illius qualitatis, & roboris.

Præterea, ubi actiones caloris sunt validiores, & efficaciores, ibi quoque caloris robur est validius, & efficacius: sed in pueris actiones caloris sunt huiusmodi, quia in ipsis est una augmentatio, quæ superat omnes alias actiones: hæc certè non est in adultis.

Demum in pueris omnia membra sunt sanguinea: in senibus verò exanguia: quare si oppositum eadem est dispositio, ut videlicet senes, quo magis sunt exanguies, eo magis sunt & calore, & robore destituti: ergo pueri quorum membra maximè omnia sunt sanguinea, plurimum habebant calidi innati, & quo ad substantiam, qualitatem, & quo ad robur.

Accedit, quod illi sunt calidiores, qui sunt proximiores fonti caloris: ideo Galenus 2. de temp. 2. animal. recentior editum est calidissimum: ideoque pueri omnimodo sunt calidiores iuvenibus, nempe quo ad substantiam, qualitatem & robur.

Ex his colligimus Hippocratem non errasse in re, ut Lycus temerè imprudenter, & sine ulla ratione attribuit Hippocrati dicenti qui crescunt plurimum habent calidi narium.

Præterea Lycus in errorem venia indiguus prolabitur, dicens, Hippocratem errasse quoque in voce, dum vult hoc vocabulo (plurimū) quia nec substantiæ calidi innati, nec qualitatē, nec robori applicari potest: non substantiæ quia hæc vox plurimum, pertinet ad quantitatem: non ad qualitatem: quia qualitas dicitur intensus vel remissa, non plurima, multa vel paucā: non ad robur, quia robur dicitur validum, vel invalidum, & non plurimum, vel paucum. Insuper robur plurimum dependet à calido maximè temperato, & non à plurimo: inquit Lycus, Hippocratem abusum fuisse vocabulo, & errasse in voce.

Sed unica responsione hæc Lyci obiecta tolluntur à Galeno in comm. dicente, quod tempore Hippocratis: ut refert Theophrastus, in lib. de calido & frigido fuerit maximè in usu, quod calidum dicitur plurimum, vel multum, vel paucum, tam referendo ad quantitatem substantiæ calidi, quā ad qualitatem, & robur: ideo cōmunis usus loquendi nō erat ab Hippocrate relinquendus: quia Aristoteles debent uti vocibus, quæ sunt in usu, & quæ facili intelliguntur: sic & Nos loquentes de ægritudinibus, quæ pertinent ad qualitatē dicimus esse magnas, vel parvas: sic dicimus apoplexiam esse magnam, vel parvam, & omnes alios morbos esse magnos, vel parvos, quamvis morbi sint qualitates & non quantitates, similimodo de robore, seu virtute, dicimus esse magnam, vel parvam, finitam, vel infinitam: quamvis omnis virtus sit qualitas, & non quantitas.

Præterea ut omnino rejiciatur Lycus. Respondemus quod licet (plurimum) significet quantitatem, attamen applicari potest substantiæ, qualitati, & robori. substantiæ: quia in predicamento substantiæ genus generalissimum est corpus generale: qualitati, & robori, quia ex cōmuni usu loquendi virtus potest dici multa, & plurima: licet virtus sit qualitas ratio potest dici robur quoque plurimum: quan-

te Hippocrates neque in re, neque in voce erravit.

Cæsar Cremoninus in Patatino Gymnasio celeberrimus partim laudat Lycum partim damnat, laudat dum contradicit Hippocrati dicenti, quod in pueris sit plurimum calidi innati sumendo calidum pro ratione substantiæ: quia vñ cum Lyco tenet in maiori corpore esse maiorem calidæ substantiæ, colligitque in adultis, & non in ijs qui crescunt esse plurimum calidi innati ratione substantiæ.

Laudat quoque Lycum, quod dicat calidum sumptum pro qualitatē intensiore esse matius in iuuenibus, quam in pueris, quia iuuenes sunt ad motum vegetiores, & res duras magis concoquunt.

Damnat Lycum dicentem, Hippocratem errasse in re, & in voce: si intelligat per plurimum calidi, quod pueri quo ad robur habent plurimum calidi innati, & sint robustiores iuuenibus. In re, quia robur plurimum consistit in maximè temperato calore, & non in plurimo. In voce, quia abstinat vocabulo plurimum: quia nō dicitur plurimum robur: sed validum robur: in hoc (Cremoninus defendit Hippocratem: & rectè: quia tempore Hippocratis (ut refert Galenus in hoc comm. ut Theophrasto) hic modus loquendi nimirum plurimum robur erat vocabulum statum. Similiter Aristoteles, ut dictum est, vocat virtutem finitam, vel infinitam, quare dici potest plurimum robur: eadem ratione Cremoninus poterat laudat Galenū quod posset dici plurimū ratione qualitatis, quia & ipsa virtus est qualitas.

Quod verò Hippocrates dum dicit, qui crescunt plurimum habent calidi intelligat solum de robore, seu de vi agendi, & non de substantia, & qualitate calidi, probat Cremoninus hoc modo: Dicit Hippocrates, qui crescunt habent plurimum calidi: ideo egent plurimo alimento, alioquin corpus absumitur. Addit sed sic est quod illud absumi pertinet ad robur agendi, non ad qualitatem, quasi quod robur, seu virtus non sit qualitas nos querimus ab illo, cur illud absumi non pertinet quoque ad substantiam? Immo magis propriè à substantia: quia substantia est

ta, quæ absumitur, & ipsa qualitas quatenus necessario subiectum committitur.

Præterea comprobatur, quod intelligat solum de robore agendi ex sequentibus verbis, quæ sunt *in senibus inest parum calidi: ideo pauci egent succulentius: quia à multis extinguuntur* inferre Cremoninus: sed sic est, quod ista extinctionio nihil aliud est, quam actionis impedimentum.

Ego respondeo, quod illa extinctio nihil aliud est quam substantiæ, qualitatis, & modum roboris amissio, naque ex fundamentis ipsius colligitur. Hippocratem per plurimum calidi principales intelligere quo ad substantiam, ut dicit Galenus in commentis consensum verè intelligere quo ad qualitatem, & robur naturalis caloris, quæ emissa sunt super quæ probauimus contra Hyem, neque est, ut eadem in hoc loco reperamus.

Thermis igitur egent alimento. Quæritur possunt esse causæ, cur pueri copiosius egent alimento.

Prima quæ eorum caliditas, quæ maxima est, maxime quoque in humidum agit, illud resoluendo, & exsiccando. Accedit quod calidum innatum habet duplicem morem, unum deorsum versus alimentum gratia conseruationis seu non ignis generationis alterum sursum ad insular flammam: uterque in puero est velocior: ideo copiosius eget alimento: quia in motu velocius velocius absumitur alimentum.

Secunda causæ est perpetuum alimentalis substantiæ effluuium, quod in pueris maximum est, tum ratione caloris, tum ratione humidi aeris maxime resoluti: in ob quam causam Galenus 9 meth. 17. ait, pueri non soluuntur euacuatione artificiali, quæ fit per medicamenta, & per sanguinis missionem: quia est insensibilis perspiratio quam maxima est, ut nos quoque in statibus probauimus. Hinc Galenus in commentis proponit duas causas distillationis, nempe caliditatem, quæ sola reuera non sufficit: quia aut in eremamento, seu ignis habere intensam caliditatem, tamen non efficere distillationem, vel perspirationem insensibilem: quia ex ferro ignis non eleuatur vapor, sed eleuetur aliquid emitteret sui pondus, & fieret leuius: ideo proponit secun-

dam causam, quæ est humiditas, quæ maxima est in pueris, ob quam causam maiorem habent distillationem, & inde egent copiosius alimento: Galenus enim 7. de tueri. san. 6. vult alimentum proportionari distillationi, ne quantitatem nutritionis à quantitate distillationis coinditari.

Tertius causa, cur pueri egent copiosius alimento, est, quia maxime augentur.

Quarta est, quia magis concoquant, ac merend quia concoctio est elixatio, & elixatio fit à calido & humido, non à calido, & sicco.

Alloquin corpus absumitur: calor quinque modis consumitur, videlicet à nimio calore: vnde Hippocrates 1. Prognost. 1. à febre acuta hydrops. A defectu alimentis. A frigido potius. A frigido potenciali, ut ab opio, & à suffocatione ob nimiam alimentum: sed ex Arillorē libello de vita & morte caloris extinctio ad duos modos reduci potest: primus modus est per resolutionem: secundus per suffocationem: si pueri non tractarentur copioso alimento, calor haberet in adipem: deinceps in carnosam substantiam, & tandem in membranosem: hac ratione per resolutionem labescerent, & interirent.

Senibus verò parum calidi innati inest: paucis propterea sumuntur egent. Inest senibus caloris parum: quia eorum humiditas naturalis, quæ est caloris subiectum, est serè resoluta seu exsiccata ab ipso calore: Calor enim innatus ex Philotheo semper in agendo est occupatus, id est in absumendo humidum, ideo in senibus non solum est parum caloris, sed etiam parum humiditatis propriæ & naturalis: cum qualitas actiua non exaltet sine passiuæ, nec passiuæ sine actiuæ ideo utraq; magna ex parte in senibus exhalat: propterea in ipsis parum inest caloris naturalis quo ad substantiam, qualitatem, & robur.

Deinde senes egent paucis somnibus, seu alimentis: quia senti exiguus lucet ignis olei multitudine facile extinguuntur: sic senum calor multis cibis facile extinguatur potest.

Hippocrates in hoc aphorismo tangit duas causas mortis senum: altera quæ fit per resolutionem humiditatis: altera quæ fit

alioquin corpus absumitur: altera que sit per suffocationem caloris, dum dicitur quia à multis cibis extinguitur: senes verò sunt proximi morti, cum ratione pauci caloris, cum suo exiguo humido nativo facile resolubili: tum ratione suffocationis: immo si credendum est Aristoteli lib. de vita, & morte cap. 14. senes vltimi senij moriuntur omnes per suffocationem & non per resolutionem; habet enim hanc sententiam, senum instrumenta inspersioni destituta adeo exsiccantur, ut non possint eleuari: unde fit quod ille paucus ignis per suffocationem marcescat.

Quod verò in senibus sit exigua substantia calidi innati, exigua qualitas, & exiguum robur, declaratur à Galeno & Marfilio Ficino, pulcherrimis exemplis.

A Galeno lib. aduersus Lycum, ubi proponit hoc exemplum. Accipiatur dolium, & cyathum aqua plenum, in utroque sit vicia meri, dicimus eandem esse quantitatem vini in dolio, & cyatho: dicunt tamen in cyatho esse plus substantiæ, plus qualitatis & roboris vini, quam in Dolio: ite in senibus calor nativus est veluti vini ynicia, que est in dolio aqua plena: ideo exiguus est in substantia, qualitate, & robore. Hoc exemplum inseruit Manardo, & Nonnullis alijs asserentibus, calidum implantatum totum conservari usque ad obitum, eiusque substantiam non minui, sed reddi aquosam, ut in senibus. Nos verò credimus calidum nativum minui, eo modo, quo oleum in lucerna.

A Marfilio Ficino in Arhantico Platonis proponitur hoc exemplum: si esset dolium intero refertum, & multoties in die vini ephiala extraheretur, & vicissim perforam supernum alia aq. ephiala infunderetur, ceterè breui spatio vinum rediretur paulillum in substantia, qualitate, & robore. Id potest applicari calido innato puerorum, & senum; calidum puerorum erit vinum merum: senum erit vinum dilutum. Hoc exemplum inseruit illis, qui putant, calidum nativum non conservari tale in quantitate usque ad obitum, sed semper minui.

Hanc etiam ab causam febres senibus non agnè acuta accidunt: quia eorum corpus est

frigidum. Circa hæc verba Hippocratis primò est notanda causa, cur senes non ita febricitent, ut iuvenes, quæ est, quia corpus senum est frigidum: ideo dum senes febricitant, ut plurimum moriuntur, quia causa, cur in febres incidunt, sunt vehementissima: at sic est, quod causa vehementissima citius senes, quàm iuvenes extingunt.

Secundò notandum, in pueris calorem esse ita copiosum, ut raro dum febricitant, partes extremæ diu frigide conscrvantur, ut in senibus: quando verò manent diu frigide in pueris, ut plurimum moriuntur.

Tertiò notandum: Hippocratem per hoc exemplum de febribus intelligere de qualitate calidi nativi, non de substantia: quia febris non pertinet ad substantiam calidi nativi, sed ad eius qualitatem: substantia sanè ex se est inalterabilis usque ad obitum: non est capax alterationis: moriuntamen potest. Ad quam verò qualitatem pertineat febris infra, declarabimur. Sed circa aphorismum in gratiam adolescentium varia dubia proponuntur.

Prima dubitatio: iuvenes sunt calidiores pueris: ergo pueri, qui sunt illi, qui crescunt non habent plurimum calidi innati: probatur antecedens: quia iuvenes sunt vegetiores ad mortem: ergo calidiores.

Respondetur, in pueris instrumenta ad motum non esse adhuc stabilia, & perfecta.

Secundò, respondetur, plurimum calidi desumi ab actione calorifica, omnium difficillima, quæ est augmentatio: & non à motu, quippe qui potest quoque fieri validissimus ab aleitio calore, sicut in maniacis, & phreneticis interdum observatur.

Secunda dubitatio: adulti magis concoquant res duras, quam pueri, qui cresunt: ergo adulti, & non qui crescunt, erunt calidiores.

Respondemus, adultos magis digerere: pueros verò magis concoquere: concoctio est transmutatio substantiæ: digestio est transmissio alimentis à ventericulo ad locum, vel ad intestina, vel ad cutem, & deinde in ambientem ætem sine substantiæ transmutatione. Præterea ex Galeno lib. 1. de fac. nat. cap. 1. nonnulli citius digerunt bubulam carnem, quam pisces fixantes obilem ætem & mordacem in ventericulo.

effluentem i fatiscere in pueris non innu-
ditur, et in adultis.

Tertia dubitatio: Hippocrates dicen-
do, qui crescunt habent plurimum cali-
di, facit transitum de genere in genus:
quia plurimum pertinet ad quantitatem:
calidum verò ad qualitatem, vel substanti-
am (vt dicit Galenus in comm.) ergo
damnandus Hippocrates.

Respondetur ex Galeno in comm.
quod hic modus loquendi plurimum cali-
di etat maximè in vñ tempore Hippocra-
tis. Primò Galenus lib. 1. de diff. feb.
cap. primo habet hæc verba „ medici
vocant febrem magnam, vel parvâ non pro-
ptèr normam quanti accomodantes, hæc
tamen facere sunt assueti non in febribus
tantum, sed in mille alijs rebus. Similiter
apud Nos inualuit vñs, domi dicimus,
morbus est magnus, vel parvus: magnus
& parvus pertinent ad quantitatem: mor-
bus verò ad qualitatem. Preterea, respon-
detur, per calidum intelligere quoque
substantiam, vt probatum est: substantia
verò sequitur molem: ideo in prædica-
mento substantiæ constituitur corpus ge-
nerabile, & corruptibile pro genere ge-
neralissimo: itaur omnia quæ sunt in recta
linea prædicamenti substantiæ sunt corpora,
& per consequens dici possunt magni,
parva, multa vel plurima.

Quarta dubitatio, si qui crescunt habent
plurimum calidi, vel haberent plurimum
ratione substantiæ, vel ratione qualitatis,
vel ratione roboris: sed sic est, quod nullo
modo potest dici plurimum: quia pluri-
mum pertinet ad quantitatem.

Respondit traditæ est superius: quia hoc
est argumentum Lycæi superque solutum.

Quinta dubitatio: non videretur, quod
pueri egeant copiosiori alimento, quam
iuvenes, quia iuvenes duplo magis, quam
pueri comedunt.

Respondetur, pueros indigere copio-
siori alimento habita relatione ad suum
corpus: si enim iuvenes haberent calidum
natum puerorum, duplo magis com-
ederent.

Sexta dubitatio: si qui crescunt habe-
rent plurimum calidi innati, & adulti ha-
berent minus calidi, sequeretur quod cali-

dum innatum, quod ex ipso Galeno est
substantia, suscipere magis, & minus:
quod est contra præcepta Aristotelis di-
centis, substantiam non suscipere magis
& minus.

Respondetur dum substantia est pluri-
ma, non propterea est magis substantia.
Elephas enim non est magis substantia,
quam formica, licet elephanti substantia
plurima sit, & formica sit admodum pusilla.

Septima dubitatio: iuvenes tactui cali-
diores occurrunt: ergo non qui crescunt
habebunt plurimum calidi, sed adulti.

Respondetur in pueris calidum esse plu-
rimum respectu caliditatis ætatis: in iuue-
nibus verò qualitatis ignem, & astrictum.
Respondet quoque Galenus: plurimum cali-
di esse in pueris habita proportionem corpo-
ris puerorum ad corpus iuuenum: si enim
in iuvenum corpore duplo maiori, quam
sit corpus puerile, calidum paritatem esset
duplo magis, quam in pueris, non cessaret
corporis augmentatio, corporaque iuue-
num magis augeretur. Denum si plus ca-
lidi innati essent in iuuenibus: quia haberet
calorem mordacitorem, sequeretur, quod
in febricitantibus esset plus calidi natui
quam in pueris sanis.

Sed pro intelligentia aphorismi varia
occurrunt consideranda: Primum quid
sit calor innatus, nimirum ex quibus prin-
cipijs sit, an sit substantia, vel accidentis:
an sit corpus mixtum, an sit celestis vt Fer-
nelius: An differat specie, vel gradu ab-
senticio: de subiecto caloris febrilis: de in-
fluente. Postremo cur calor natus pro-
ductos gratis conservationis nos perdu-
cat ad mortem, & de causis mortis.

Q V Æ S T. LII.

De calidi innati principijs.

Galenus s. simp. cap. 8. vult confundi
calidum nativum cum spiritum ina-
to, & humidum radicale cum humido se-
minali. Insuper in hoc comm. & libello
adversus Lycum asserit, hoc calidum inna-
tum fieri ex semine, & sanguine menstru-
o in plantis in metallis, & alijs mixtis di-
cimus fieri ex illis principijs, quibus se-
men,

men, & sanguis menstruus aliqua proportionem respondent: corrupto calido innato: mixta corrumpuntur, quia à calido innato mixtorum essentia dependet.

Neque Galenus principia communia calidi innati ignorauit, ut quidam putant, quia si loquamur de principia similitudinis, eius essentia recte est calidum innatum: Galenus satis superque quatuor simplicium, cap. 1. intellexit: ibi enim asserit quod frigidi propriam se contrahere, & condensare, calidi fundere, & liquare: deinde similia congregare. Parimodo 17. de Viop. cap. 1. habet hæc verba: Folius corpus densat, cogit, & condistingit, producit, quæsubstantie defluunt: calor verò contrahit corpora, rarefacit, liquat, tenuat, ac digerit. Idem confirmat Hippocrates 3. epid. 6. text. 24. Hæc certe sunt principia communia, quibus sit similitudo: quare nescio quare ratione dici possit, Galenum ignorasse innati caloris, vel similitudinis principia communia.

Neque ignorauit Galenus in omni mixto esse calidum proprium: quo corrupto mixtum corrumpitur. Secundo enim de temp. cap. 6. dicit, quod omnis, quæ putrescit, aduentitio calore sine calida, propria verò calore, sunt frigida. Aristoteles verò 2. Meteorum. cap. 2. defectum naturæ caloris appellat frigus, & statim concludit, putrescentiam esse communem passionem frigiditatis propriæ & caliditatis alienæ: ex his colligitur Galenum rectè intellexisse, non solum hominem, sed omnia mixta habere calorem innatum: illudque distinctionem ab aduentitio. Valeant igitur, qui sequuntur, Leuon dicentem in maiori corpore calido esse plus calidi naturæ, cum ingreditur sic plus naturaliter dum plus aduentitij.

Præterea Galenus non ignorauit calidum esse præcipuum agens: frigus verò attemperat: ac humidum esse rationem glaciem. Parimodo Aristoteles 2. de generatione 49. ait, terram sine humido non posse consistere, sic Auicennas, qui proficitur esse Galeni, interpretem, inquit in prima primi loquens de terra, secum terræ concutere ad retentionem, & fixationem, ut videlicet partes mutuo se comprehen-

dant, & figuras cassidiant. Neque ignorauit Galenus quomodo elementa veniant ad mixti compositionem, videlicet per mixtam actionem, & passionem: quomodo duæ qualitates sint actiue, & duæ passivæ, ut declarauimus ex Galeno in commentis artis, pariter quomodo in plantis, & animalibus, quæ putrescunt, sit aliquod proportionale semini, & sanguini mensura, & aliquod proportionale hepatis, & ventriculo, quod est in radicibus, per quæ dispensatur alimentum in omnes sacculos.

Neque denique ignorauit, cor esse fontem caloris actualis, seu vitalis, qui per totum corpus diffunditur, discrepantiam in hoc ab Aristotele, ut declarat Averroës 3. coll. cap. 2. ubi loquens ex sententia Philosophi de calore cordis habet hæc verba: calor qui transmittitur à corde ad reus, & ad nonnullas alias partes est sicut forma partium: calor verò innatus illarum partium est sicut materia. Me dici res totum, oppositum cum Galeno, repent, nimirum calorem cordis esse materiam, seu pabulum caloris innati, & partium similitudinem: calorem verò harum partium esse sicut formam, quæ omnes operationes dependent: eunt à Participatio valde discrepant: quia Participatio tenent omnes calores à corde provenire: Galenus verò negat, calidum innatum, & ingeneratum à corde prodire. Ideo in arte pæniæ cap. 6. dicit, partes quas nostri corporis ex se ipsis, & non corde habere regimen: neque indigne arctetis, & venis, nisi pro vita detrahantur, quatenus calor cordis efficiunt potum ignem ad maiorem vitam.

Idem confirmat Galenus 6. de local. cap. 17. quod, scilicet facultates sensum sint connatæ, & à corde non procedunt.

Hæc Galeni opinio confirmatur experientia: quia in syncope partes corporis priuantur calore influente cordis, tamen viuunt per suum calidum innatum, quod à corde non venit: sic mulieres ystemicæ tertium adeo passocantur, ut credantur mortuæ, & viue sepeliuntur: viuunt tamen per suum calidum innatum, & non per calorem cordis: quia tunc neque uteretur pulsant, neque cor palpat: ideo

Galenus & communia, & particularia intellexit, & melius fortasse quam Peripatetici: quare dum praeclarus Philosophus reverenter contra Galenum invehitur: haec reverentia seu modestia est superflua: quia in hoc proposito non habet locum.

Q V A E S T I O L I I I .

An calidum innatum sit salus calor temperamentum.

QUO ad naturam calidi innati prius sciendum, calidum innatum aliud est, scilicet quod Galenus lib. adversus Lycum cap. 7. appellat *dyphymon* id est principale, id est primo, & immediate genitum ex semine, & sanguine menstruo, quod calidum innatum in prima constitutione ex Galeno in comm. sequenti omnia membra efformat.

Parimodo Avicenna de hoc calido loquens doctrinam sestr. cap. 1. palmar. sent. dicit in ipso esse duas virtutes, unam, quam vocat immutativam, in qua residet alteratio, quae est illa, quae omnibus membris praebet temperatam, vocatur immutativa, quia immutat semen in netuos, in membranas, & in alias partes similes: alia vero virtutem dicit esse ipsam formatricem: quae non dat temperatam, sed compositionem, videlicet figuram, situm, meatum, & numerum.

De hac formatrice egimus quaest. 117. in commentariis nostris Avicennae, ubi proposuimus novem opiniones de formatrice: tandemque ostendimus & alteratricem, & formatricem à calido innato archigono prodire, quod vita, & est vitae principium: nec valet in vtero non est organizans, ergo non vivit: quia in vtero vivit vitamatrix effusa per vasa umbilicalia: dum vero membra, quae adnascuntur sunt perfecta, tunc solum vita cordis ipsius factus vivere incipiunt. Qui sunt in Anatomia viscerum breviorum factum gestantium versari, de hac re non dubitant.

Netui, membranae, & caeterae partes similes, quae immediate sunt à semine, & sanguine menstruo, genitae sunt cum suo calido innato, quod non est archigono.

quia hoc caret virtute generandi, & efformandi de novo alias partes: cor enim robustissimum non potest de novo efformare partem, quavis vilem, & parvillam: differt enim hoc innatum patrum genitum ab archigono, ut filius à patre: loquens igitur Galenus in comm. sequenti de calido innato quatenus praedicatur de innato pendente immediate à semine, & innato partium seminalium, habet haec verba. Nec aliud quicquam ab innato efformavit animal, a duxit, & ad mortem usque nutrit, quam calor innatus, qui est omnium operationum, opifex. Idem confirmat & de plac. cap. 6.

Præterea Galenus primo ad Glisc. cap. 1. vocat ipsum calidum innatum substantiam ipsam, his verbis. *ἡ natura calὸς ὡς ὁ νοῦς* Philosophi, & summi medici putant, existit substantia vivacior: aut saltem primum, & maximè necessarium instrumentum ac merito, quia Galenus in hoc comm. & r. de temp. cap. 6. ait. *ἡ calὸς* calidum innatum significare non nudam qualitatem: sed subiectum, & qualitatem simul: sic Aristoteles in praedicamento qualitatis dicit, album significare qualitatem, & subiectum: sic nos per calidum non intelligimus calorem solum: ergo calidum innatum non erit solus calor temperamenti: itaque calidum innatum non erit simplex qualitas calida, sed erit mixtum ex quatuor elementis quia subiectum, ex quo fit, mixtum est: sit ex semine, & sanguine menstruo: sanguis menstruus ex Galeno primo de ven. san. cap. 1. respectu feminis est frigidus, & humidus: semen vero respectu sanguinis menstruus est calidum, & siccum. Hinc dum huius mixti pars terrea absamitur, remittitur per cibum, idum aqua per porum, dum aëreæ per inspirationem, dum ignea, per pulsum: ergo mixtum est, ergo non erit solus calor temperamenti.

Patet quoque ratio, calidum nativum esse quoddam mixtum: quia ut docet Galenus in comm. sequenti, & alibi, edis omnes operationes: addimus Nos minorem, sed sic est quod operationes sunt super partem, ut docet Aristoteles 1. de anima. text. 24. quod in primum non est, & ex

sed mixtum. Hinc Aristoteles, 1. de anima tex. 66. vult ipsum intelligere non esse operationem animæ, sed hominis, sufficiens hinc principio, quod operationes sint compositorum, & non simplicium.

Demum idem confirmatur per fontem analyticum: eo quia omnes operationes definiuntur per subiecta, quæ sunt composita ex materia & forma substantiali, & prædicantur in secundo modo dicendi per se: dicimus definire per subiecta substantia: quia accidens ex Aristotele 4. metaph. tex. 14. non est accidentis accidens, sed est accidentis solius substantia. Quod verò hoc prædicantur, de quo prædicantur operationes, sit compositum, patere potest inductione: quia visio prædicatur de oculis auditus de auribus in secundo modo: & sic de alijs.

Qui verò arbitrantur, calidum innatum esse calorem temperamentis: fortasse lapsi sunt in hanc opinionem, quia tenent, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum, alijsque non possint defendere, quod calidum innatum à quo, & esse, & vivere, & operationes dependet, sit qualitas accidentalis: esse enim & vivere à rei forma & substantia, & non ab accidente dependet.

Sed quam vana sit istorum opinio, quod primæ qualitates sint elementorum forme substantiales colligitur ex Aristotele præcipue 1. metaph. tex. 17. ubi ait, quatuor qualitates esse elementorum passiones, & non substantias. Idem colligitur ex hoc famoso Aristotelis axioma, quod vni est accidens alteri non potest esse substantia: quare si primæ qualitates sint passiones, & accidentia, non possunt esse forme substantiales elementorum.

Respondere non esse universaliter verum axioma: quia & figura orbicularis est Calidi forma & substantia: tamen in elementis est accidens. Quibus responderemus figuram orbicularem Calidi differre, genera orbiculari elementorum: si esset eadem, certè si in Calido est substantia, esset quoque in elementis.

Demum quod calidum innatum non sit calor temperamentis, ex eo patet, quia calidum hoc innatum non solum habet vim calefaciendi, sed etiam refrigerandi, hume-

standi, & exiccandi: si esset calor temperamenti non superaret morbos calidos, & Quod verò superet, & febres & calorem cystipellens patet evidentiissima experientia: quia nisi haberet vim refrigerandi, sed solum calefaciendi illos, qui in quibus calidi verantur, interimeret.

Nec valeret idem, calidum temporementi resoluendo calidos humores refrigerare: quia calidum inter se perfectius, & simplices sine ulla materia, quæ ab ipso calido natum superatur: ergo nullo modo calidum natum erit simplex calor temperamentis, ut multum ambigunt.

Præterea idem experientia, & Galeni auctoritate 3. de temp. comprobatur hoc modum si in ventriculum cibi valde calidi, cuiusmodi sunt expæ, allium, vel aromata ingeritur, nunquam in chylum transmutantur: nisi à calido innato superetur actualis, & potentialis cibi caliditas, quod si calidum innatum esset calor temperamentis, certè ejus virtute calidi innati non deponeret actualem, & potentialem caliditatem.

Ideo dum afferunt, calorem temperamentis esse calidum in natura, quia esse, & vivere similiter a b ipso calore dependet, & ipso alterato alterari ipsi esse, & vivere: non rectè dicunt: quia dicimus Nos non solum à calore pendere esse & vivere similitudinis, sed etiam à frigido, ab humido, & à sicco. Addimus, quod quilibet ex his qualitatibus alteratur, sic frigida, sicca, vel humida esse, & vivere similitudinis partium alteretur: quia virtus, & essentialitatem constituit à quatuor qualitatibus: non ab vna tantum nam elementum reducitur ad unionem, vel fiat pars similis, non solum ratione caloris, sed etiam ratione frigiditatis, humiditatis, & siccitatis: neque solum est de ratione calidi adhibere similitudinem, sed frigidi, humidis & siccis, quare sicuti dum calor amittit suam vim destruitur similitudo: sic dum frigus vel siccum, vel humidum, quod est aliam qualitatem glutem, destruitur similitudo destruitur: quia calidum innatum formaliter est quoddam mixtum robustans ex quatuor primis qualitatibus: ergo non est calor simplex ipseus temperamentis.

Nec

Nec valet dum dicunt, omne calidum ionatum, à quo vivere, & ipsa vita immediate dependet, est calor temperamenti, mediatus verò est influens cordis calor, à quo solum vita dependet, & sine ipso cordis calore temperamenta nec viuunt, nec opera sua obire possunt: ergo calidum innatum erit calor primo cordis, deinde temperamentorum.

Respondetur negando, quod vita, & esse caloris innati à corde dependens: quod probatur auctoritate Galeni & ipsa experientia. Auctoritate primo de loc. aff. vir. & lib. de fetus formatione cap. 5. ubi dicit, facultates partium naturalium esse conaratas & ab alio non pendere: ideo calidum nativum non pendere à corde.

Prius Galenus lib. de arte parua cap. 3. loquens de cartilagine, & alijs partibus, quæ ex seipsis habent regimen, ait, has partes vitam habere sine cordis auxilio: sic semen habet vitam sine corde.

Similiter probatur experientia: necne plantæ euius à radice habent vitam antequam inferantur? quare non omnis vita à corde dependet. Similiter in syncope affectis, & in ystericis partes corporis habent vitam absque eo quod pulset cor.

Nec valet, dum dicunt ex Aristotele 2. de part. animalium 3. dicente, alimentum coctionem, & mutationem fieri per caloris vim: Tertio verò de part. animalium 6. calorem obtinere vim agendis 2. de anima tex. 4. 1. ignem esse cunctis: quia respondemus Aristotelem per calorem intelligere calidum nativum ex quatuor qualitatibus resultant, quod patet: quia secundo de generatione animalium tertio vult, quod hoc calidum infirmum neque sit ignis, neque ex igne: ergo ad erit calor temperamenti: quia hic calor temperamenti similem est ex igne.

Denum quod Aristoteles per spiritum nativum non intelligat solum calorem temperamenti, patet ex 1. de generatione animalium cap. 2. ubi dicit, spiritum nativum in alijs pulsum, in alijs spirationem efficere: addit in aure auditum, & in oculo visionem: tunc sic: sed sic est quod visio sit ratione totius temperamentum ipsius oculi: sic auditus non sit ratione caloris ipsius aeris: sed multò magis ratione frigiditatis, sed

adacquare ratione totius temperamentum instrumenti auditus: ergo hic spiritus nativus est temperamentum & non solum calor ipsius temperamentum: sicut satis superque confirmabimus quasi paulo infra.

Admittimus tamen in faciendo calidum nativum, calorem tenere primum locum inter qualitates: sed in calido nativo factum totum temperamentum esse totum esse rei, & ab ipso operationes pendere.

Q V Æ S T. LIV.

An calidum innatum sit celeste.

Q Vidam (ut refert Albertus Magnus lib. 20. de animalibus) putabatur Cæli substantiam reperti in corporibus animalium, hancque esse ipsorum calidum nativum. Contra hanc opinionem satis superque dictum est ab Alberto.

Nostrates Alchemisti affectum, & in animalibus, & in omnibus mixtis inventi substantiam celestem, quam ipsi vocant Cælum, seu quintam essentiam: illam dicunt per sublimationem separari posse, hancque esse calidum nativum, & totum esse ipsorum mistorum: Sed quam vana sit hæc opinio ab Alberto, & ab alijs à scholis est explosa.

Denum Fernelius 4. suæ physiologiæ, & plurimi Alij sustinent, calidum nativum non esse elementare, sed celeste. Argumenta præcipua Fernelij & sectatorum hæc sunt.

Primum argumentum desumptum est à viventibus frigidissimis, talesque est: si calor innatus non esset Cælestis, mædragora, serpentes, & alia viventia frigidissima non viverent: quia in his calor est adeo exiguus, ut non possit regere ipsam mandragoram, & alia id genus viventia: quia vita, & vitæ actio est prædominantis: ergo si hæc frigida viuunt, vivunt per calorem celestem: qui licet sit exiguus potest prædominari his in ferioribus, quatenus constant ex quatuor elementis.

Secundum argumentum calori vitali ex Aristotele non frigus sed extinctio opponitur: sicuti tenebræ opponuntur lumini: ergo calor vitalis erit celestis, & non ele-

mentalis: quia elementalī calori frigus opponitur.

Tertium argumentum Fernelij desumptum est ab Aristotele 2. de generatione animalium cap. 3. vbi asserit, in semine esse calorem, qui facit semina fecunda, qui neque est ignis, neque aliquid ex igne: ergo erit Cælestis.

Quantum Aristoteles 1. de part. animalium 7. & 1. de generatione animalium 3. loquens de calore innato, dicit proportionem respondere elemento stellarum: ergo erit Cælestis.

Denum confirmat Fernelius per Hippocratem lib. de carnibus, vbi inquit, calorem innatum esse Cælestem. Hæc sunt fundamenta, quibus tueretur, calorem innatum esse Cælestem.

Cæterum hæc Fernelij opinio reluctatur Hippocrati, Platoni, Aristoteli, Galeno & principijs Philosophiæ naturalis. Hippocrati, qui primo de natura humana comm. 1. tenet, quod omnia, quæ sunt, sicut ex quatuor elementis, quæ igitur calidum narium, & fiat, & (vt probatum est superius) sit mixtum, non potest nisi ex quatuor elementis eorum constare, esseque elementale, & non Cæleste.

Platoni aduersatur: qui in Timæo tenet, calidum innatum esse quasi igneum, id est ignem reſectū, vt explicat Galenus lib. de decretis Hippocratis & Platonis.

Aristoteli, quia lib. de respiratione cap. 4. asserit animā operari mediante igne. Idem quoque colligitur 1. de anima tex. 41. vbi dicit post animam in corpore esse ignem cum causam augendi, & nutriendi, ergo calor innatus, qui est immediatum animæ instrumentum, non erit Cælestis. Insuper quattuor Meteororum c. 2. habet hanc sententiam, quod generatio quæ inest animalibus, & stirpibus proueniat a quatuor virribus elementorum: ergo non à calore Cælesti.

Galeno Fernelius aduersatur, qui in hoc comm. & libello aduersus Lycum cap. 7. it, calidam innatum fieri ex semine, & sanguine menstruo. Parimodo lib. de rigore cap. 6. vult, calidam innatam esse mixtum: ergo non Cæleste. Præterea Galenus clarissimè 8. de plac. cap. 7. asserit,

non esse ignem, sed ex ipso met Hippocrate fieri ex ignis commixtione, & ex alijs elementis resultare.

Ad primum argumentum de serpentibus, & mandragora respondemus, openosam mandragoræ, & aliorum venenorum frigidorum prouenire à temperamento mandragoræ, & non à simplici calore, temperamentumque edere omnes operationes: quare qui dicunt, quod sit priuilegium caloris vincere qualitates passivas, quo ad regimen, non quo ad gradum intensiōem, melius certè diceret quod vincere qualitates passivas sit priuilegium temperamenti priuigentij mandragoræ: quia totum esse mandragoræ temperamentum, & non solus calor: quæ à temperamento adæquatè, & non à calore prouenire ope rationes.

Insuper si calor mandragoræ esset Cælestis, mandragora, & Nos cum illa essemus immortales: quia Cælestia sunt immortalia: nisi dicamus esse Cælestem effectus seu equiuocè, vt infra probabimus. Immo addimus, quod hoc temperamentum seu calidum innatum non solum differat à calore Cælesti, sed etiam aliqua ex parte à calore elementalī: quia dum generatur, generatur per veram elementorum transformationem, ita ut resulet virtus noua, & ab elementis formaliter diuersa.

Deinde quod hic calor Cælestis, qui gubernat, & regit mandragoram, & serpentes diminuat, & corrumpatur, non se negat Fernelius asserere verè quod aliqua ex portio sit corruptibilis, non solum est falsum, sed ridiculum.

Præterea non valet, dum dicunt, alidum innatum non esse falsum per totalem mutationem seminis, & sanguinis menstrui: quia in infantibus ex Galeno locis citatis adhuc conseruatur semen, & sanguis menstrualis, cum ipsa ossa infantium sint adhuc sanguinolenta.

Respondemus, materiam feminalem, & sanguinolentam esse quidem in infantibus, sed non eandem numero cum sanguine menstruo matris, & semine patris: sed esse eandem speciem: quia dum sit embryo, statim corrumpuntur semen, & sanguis menstrualis: deinceps ex calido innato embrio-

brionis sit similis materis seminalis, & sanguinolenta: simile enim generat simile.

Sic Galenus lib. 1. de sem. cap. 16. habet hanc sententiam, quæ nostram opinionem confirmat. „ testes efficiunt semet: arteriæ quoque, & venas (ait) idem efficere, sed non ita multum & exquirit coctum semen, vt facium testes: in infantibus vero spermaticæ partes cum sint feraciores in seminis generatione, & sanguinis generatione, non est mirum, si ossa ipsa, & alia membra spermatica sint sanguinolenta.

Quod vero semē, & sanguis menstruus, dum sit embryo, transfunderetur, & in embryone idem nomen non relinquantur: probari potest argumento à minori; tale quæst: ex Galeno 3. de facul. nat. cap. 7. & ex ipsa experientia rursus quibus qui in ore agitur, manifestè moritur in aliam speciem eadem hora, quomvis ad perfectionem non transformet, vt ipsi Galeni verbis vtar: quoniam magis semina parentum, & sanguis menstruus aliquotum dierum spacio in vitro in generatione embryonis transmutabuntur.

Ad secundum argumētum de calore vitali, quod extinctio, & non frigus opponatur calori vitali, & per consequens esse Celsiorem. Respondemus oppositorum alia esse priuatiua, alia contraria, alia contradictoria, & alia relatiua, vt docet Aristoteles in post. Prædicamentis: hoc posito, dicimus, quod caloris extinctio sit oppositum priuatiuum ipsi calori vitali: sicuti tenebræ sunt oppositæ luminī, de hac oppositione dicimus intelligere Aristotelem: frigus verò calori vitali esse oppositum positium contrarium.

Præterea calor quinque modis extinguī potest, nempe, vel à calore, sicuti dum à calore febris ardens destruitur: he patis calor: vnde hydrops: est Hippocratis 2. Prognost. tex. 1. vbi habet „ A febre acuta hydrops. Secundo destruitur calor à nimia fluxione: de hoc modo Galenus mentionem facit 1. de facul. nat. 8. Tertio extinguītur à defectu pabuli: hic modus differt à secundo, quia calor extinguītur quoque à nimia putis cūcuatione. Quarto à nimia suffocatione: de hoc Hippocrates 6. Aphorif. 1. 1. Quinto à nimio frigido actua-

li, vt à nixē, vel à potenciali, ut ab opio.

Ad tertium Fenelii argumētum desumptum ab Aristotele, quod scilicet calor innatus neque sit ignis, neque ex igne. Nonnulli respondent id dixisse: quia calor innatus est acutus, id est calidus & humidus & suauis resultans ex semine, & sanguine menstruo. In quo mixto prædominatur temperamentum calidum & humidum, & non calidum & siccum: ideo neque est ignis, neque ex igne.

Hæc responsio non omninò tollit difficultatem: quia calidum innatum constat ex quatuor elementis: ergo & ex igne.

Respondemus nos, calidum innatum pendere quidem à Cælo, tamquam à causa efficiente remota, & accidentali. A semine verò & sanguine menstruo tamquam à causa per se proxima efficiente, & materiali.

Causa verò cur non sit ignis, neque ex igne est, quia dependet ex refractione luminis solis, & aliorum Astorum: non tamen dicimus, calorem esse in Cælo, sed per refractionem fieri de nouo in ipsa terra: huncque calorem neque esse ignem, neque fieri ex igne; sed vocari quoque ab ipso Aristotele Cælestem. De hoc loquens secundo de generatione animalium cap. 3. inquit, non esse ignem, vel ex igne, sed corpus magis Diuinum, quam sint elementa; quia ex sole, & astris genitum est.

Primodo tertio de generatione animalium vnde decimo ait, in vniuerso esse calorem animalis, ita vt quodammodo animæ plena sint omnia: Ecce quod calor Solis sit apud Nos ex refractione luminis.

Similiter ex refractione luminis Lunæ sit aliquis calor apud nos, qui conducit ad omnes generationes: ideo Aristoteles 4. de generatione animalium decimo dicit, Lunam esse principium caloris propter Solis societatem: hic calor sit apud Nos non tamen demissus à Cælo: talisque, neque est ignis, neque ex igne.

Quātus verò sit hic calor factus in terra à refractione luminis Lunæ, & in qua proportionē respectu solis, ostendimus in commentariis nostris Auienna quæst. vnde decima, vbi proposimus tria instrumenta, quibus calorem Lunæ dimetiri possumus.

Auerroes 11. metaphys. comm. 18. lo-

quens de hoc calore habet hanc „ semina agunt per calorem, qui est in eis non per calorem igneum: quia calor ignis corrumpit, & non generat; ideo Aristoteles dixit, calorem, qui est in semine, neque esse ignem, neque ex igne: subdit Averroes „ Aristoteles dixit, homo factus est ex Sole, & homine, & calor factus est ex terra & aqua à calore Solis admixto cum calore aliarum stellarum.

Ecce quod calor diffusus per orbem dici potest Caelestis: non tamen ipse calor est demissus à Sole, vel à Stellis: quia ibi non est calor: sed factus est ex terra & aqua per luminis refractionem. Subdit Averroes „ calor solis, & stellarum diffusus in aqua, & terra generat animalia ex putrefactione: calor verò ignis, ut repetit Averroes lib. de substantia orbis cap. 2. corrumpit & destruit entia: calor verò eorum possumus Caelestium (supple factus in terra ex refractione luminis) largitur vitam vegetabilem, sensibilem, & animalem.

Quo pacto verò fiat calor ex refractione luminis, Caesar Crenomannus Philosophus peripateticus celeberrimus inquit ex refractione excitari calorem, quia lumen rarefacit: lumenque esse aliam perspicui, quae perspicuitas pertinet ad raritatem, quam raritatem dicit sequi excitationem caloris.

Tot errata, quot verba.

Primum dura inquit, calorem excitari, quia motus Caeli disgregat materiam, dico quod quanto magis disgregat, tanto minus calefacit: hinc ignis in sua sphaera, quia est maxime disgregatus, & rarefactus, neque lucet, neque alio calidus est.

Purmodo si lumen rarefacit, ergo non excitabit calorem.

Demum falsum est, quod perspicuitas pertineat ad raritatem: non ne adamans est perspicuus, tamen est res densissima.

Purmodo aqua est perspicua, tamen dum agnatur in bullas convertitur vade fit rarus, & ita rari evadit opaca.

Inde in spongia est rarissima & opacissima; fumus rarus, & opacus, alia quoque exempla proposuimus in nostra arte parva fol. 191. quibus ostendimus, nec raritatem pertinere ad corpus perspicuum, nec

opacitatem ad corpus densum.

Hinc alia non sunt opaca, quia sunt densa, nec calum est diaphanum, quia sit rarus. Quo pacto verò diaphanum fiat, & opacum: & quomodo diaphanum, & opacum propriè conveniant Caelo, in arte parva satis superque ostendimus: itaut maxime à veritate recedant, qui tenent, quod qualitates primae commodo conveniant Caelo, quo raritas, densitas, perspicuitas, & opacitas: quia qualitates primae neque per prius & posterius, neque villo modo conveniant Caelo: perspicuitas verò & opacitas nō equivoce, vel per prius & posterius, sed aequè propriè Caelo, & elementis conveniunt.

Quo pacto verò calor, vel lux ex refractione luminis fiat, ostendimus ratione, & experientia in commentarijs nostris in Anticennam col. 4. §. nullam lucem, nullumque calorem fieri, nisi ex refractione luminis facta in opaco: quia calor, & lux sunt accidentia corporis opaci & non diaphani.

Si in Caelo essent mille Soles; & terra globus, & nos essemus diaphani, apud nos nullus esset calor, & nulla lux: quia de ratione lucis, & caloris est radiorum repercussio: repercussio verò radiorum fieri non potest, nisi ubi est corporis opacitas quare cum supra aerem infra Lunam vi est ignis, & aer, nulla sit opacitas, nulla observatur.

Cur quæso crepuscula non apparent secunda vel tertia hora noctis, quo tempore radij solis sunt effusi in aerem supra terram ultra 12. milliaria: quia vapores qui percipiunt aliquam opacitatem, & qui possunt crepuscula efficere ultra 12. millia non eleuantur: ideo nulla lux, & nullus calor radiorum solis tunc observatur.

Media nocte radij solis sunt effusi, & per ignis sphaeram, & per omne Caelum sed cur non videntur: quia ibi non duplicantur, cur non duplicentur: quia nulla est opacitas, nisi in Stellis: ideo ipsas solas videmus: in illis tamen nō sit calor, quia stellarum materia non est capax caloris: nō est capax, quia non est eiusdem generis cum materia inferiorum: si esset eiusdem generis duplicatio radiorum in Luna, & alijs Stellis efficeret calores, & calores vapores: & vapores

portet nubes, & nubes pluvias, & pluvie flumina, maria, & animalia ipsa, quod est omnino à veritate aliendū, quoniam si quis esset in Luna, dum magna Europæ pars nunc albescit, videret magnam aspectus mutationem, attamen Nos neque specillo nuper inuento ullam nunquam mutationem in luna videmus: nec valet dum dicūt, materiam Cæli esse sua forma contentam, & suriatam: quia quando esset eiusdem naturæ à perpetua radiorum refractione disciparetur, & in vapores, & in reliqua, quæ dicta sunt, resolveretur.

Sed ut redeamus vnde digressi sumus excludimus, calorem nostrum vocari posse celestem, non quia formaliter à Cælo deferretur, quia in cælo, nec calor, nec frigus est, sed effectivè, quatenus astrorum lumen est causa efficiens remota, & accidentalis: quia ex continuo luminum refractione facta in terra, & aqua duplicantur radij, & ita duplicati efficiunt calorem, qui dicitur Cælestis, à quo esse & vivere viventium dependet.

Quopactò vero duplicatio radiorum efficiat calorem facillè intelligunt, qui tenet, radios esse corporeos, sed de hac quæst. an sint corporei, vel incorporei, hac non est locus.

Cæsar Cremoninus, qui tenet, calorem innatum esse calorem temperamenti, quærit, cur calor noster innatus ab Aristotele vocetur Cælestis. Respondet: quia est subordinatus Cælo, agitque quatenus regulatur ab ipso Cælo: addit quod omnia agentia sublunaria quatenus sunt ordinata ab ipso Cælo possint dici Cælestia.

Si esset vera hæc expositio, possemus dicere non solum calorem, sed frigus, humidum, & siccum, & omnia mixta ut agentia vocari posse Cælestia: quia omnia agentia sublunaria, tam calida, quam frigida, siccæ, vel humida, & quæ subordinata sunt superioribus rationibus: sic penia, vulva, clunes, fletus, & si quid vilius istis invenitur quatenus agentia vocarentur Cælestia, sed certè locutio illa esset nimis impropria. Sæpius est, ut dicamus, calorem hunc esse Cælestem quatenus ex accidenti provenit à Sole, & alij astris, ut dictū est, ad differentiam caloris ignei, & ad quatenus sub-

ordinatus: quia non solum calida, sed frigida, humida, & siccæ ut agentia sunt subordinata, quæ certè à Cælo non proveniunt, & per consequens Cælestia dici non possunt.

Respondemus quoque alio modo, cur calidum innatum non sit ignis, nec fiat ab igne, dicendo, calidum innatum fieri ex sem. & sanguine menstruo post factam totalem mutationem seminis & sanguinis menstrui in calidum innatum, quod edit operationes omnino diversas ab ignis quæ est quoddam mixtum, quod non est ignis, nec pendet ab igne: quia antequam fiat ignis est transmutatus: nisi dicamus ignem esse incorruptibilem: credimus enim Nos elementa potentia, & non actu manere in mixto.

Hinc est quod calidum innatum ut mixtum edit operationes diversas ab operationibus suorum principiorum, & aliquando contrarias.

Quod verò calidum innatum fiat ex mutatione seminis & sanguinis menstrui totius in totum, probari potest experientia, & Galeni auctoritate: Galeus enim secundo de sem. cap. quarto ait „ ut primum semen coniectum est in uterum una pars in membracum, alia in vasa, & in alias partes convertitur: ergo dum sit calidum innatum ex semine & sanguine menstruo oportet, ut transmutentur semen & sanguis menstrui totius in totum.

Quod verò mixtum edit operationes diversas, & contrarias, patet argumento à minori efficacissimo, hoc modo: si medicamentum compositum à Pharmacopola, quod non est verè mixtum, sed ita copositum efficit operationes diversas, & interdum contrarias operationibus suorum principiorum: quare magis mixtum ex quatuor elementis, quod est verè mixtum, cuiusmodi est calidum innatum, edere poterit operationes diversas? Sic calidum innatum non solum habet vim calefaciendi, sed etiam refrigerandi, ut superius probatum est: hæc ratione dicimus, calidum innatum non esse ignem. Hæc ratione Galeus octavo de placitis septimo damnat Platonem dicentem, calidum innatum esse ignem, quod si esset, sequeretur (a it Gale-

Galenus) quod febricitantes melius, quam sani homines concoquerent, quod est, aperiè absurdum.

Præterea confirmatur ex Galeno, & experientia, quod non solum mixtum, sed iuxtapositum artificiale edere possit operationes contrarias operationibus suorum principiorum. Ex Galeno enim 3. Meth. cap. secundo habetur, æruginem, ceram, & oleum efficere mixtum, quod est Sarcoticum præstantissimum, quod vlcera causa potest carne implere: tamen oleum, cera, & ærugo seorsum sumpta, & applicata exculant, & non implent vlcera: quare si iuxtaposita non edunt operationes virtute simplicis prædominantis, tantò minus mixta, quæ per alterationem sunt longè magis diuersa, quam sint iuxtaposita, virtute ignis, vel aliterius elementi suas edunt operationes.

Experientia quoque confirmatur, operationem mixti artificialis non provenire à simplicium operatione. Ante sibiunt vltum, & crisocolia simul vnita efficiunt medicamentum purgans: tamen hæc seorsum sumpta nullam habent vim purgandi. Indem tetrapharmacum emplastrum quod fit ex aceto, lictigiro, & oleo veteri est Sarcoticum: tamen singula separatata non sunt Sarcotica. Ceratum de Euforbio maximè, iuuat partes conuulsas, vt Mesues animaduertit: tamen simplicia, quæ component hoc ceratum, quæ sunt cera, oleum, & euforbium seorsum sumpta si applicentur partibus conuulsis valde nocerent.

Demum puluis pyrius est adeo im petuosus, vt per ipsum ascensum grauissimæ pilæ ferreæ eant illic volatum in partes admodum distantes. Simplicia verò, quæ illum component sunt sulphur, carbones, & nitrum: hæc nullum impetum faciunt, si seorsum accendantur.

Ex his sic argumentatur: si mixta artificialia edunt operationes à suis simplicibus componentibus ita diuersas, quanto magis naturalia mixta, quorum principia sunt transmutata id efficient?

Sic mandragora licet sit exiguo calore donata dicimus, operationes non pendere ab illo calore, sed ab eius calido innato, quod est quoddam mixtum resultans ex

sem. & sanguine menstruo, & factum de nouo, vt probatum est, quod habet vim non solum calefaciendi, sed etiam refrigerandi, prout opus est.

Valent igitur qui dicunt, mixta operari mediante igne, nisi per ignem inæstigmatum calidum innatum: quare si instrumentorum artificialium operationes prodire possunt à mixto, vt mixtum est, & non à simplicibus ipsam mixtum componentibus, tantò magis in mixtis naturalibus, & de nouo genitis operationes prodire à natura seu à calido innato, quod consistit totam mixti essentiam, quæ neque est ignis, neque ex igne: quia ex astrorum calore (ut dictum est) tanquam à causa efficiente remota, & accidentali, natus calor originem ducit.

Ad quartum argumentum dum dicitur ex Aristotele, calidum natuum proportionē respondere elemento Stellarum: ideo esse Caleste: dicimus totum oppositum inferendum esse: hoc modo: proportione respondet elemento stellarum: ergo non est Caleste. Sic sphaera lineæ proportionē respondet sphaeræ Cælesti: ergo non est Cælestis. Sic caput nostrum, quod est remedium proportionē quadam respondet Cephæ: tamen non est Caleste: quæ enim consonant proportionē, genere differunt.

Calidum natuum habet proportionem cum Cælesti calore: quia sicut Calidum non comburit, sed conseruat, sic calor natus bene temperatus est ita suauis, & mitis saltem per aliquod tempus non conseruat & non comburat.

Ad quintum dum dicebant ex Hippocrate calorem nostrum esse Cælestem. Respondens à refractione luminis solis fieri calorem: hocque modo dici Cælestem quatenus calor genitus à sole non maneat à Cælo: quia in Cælo nec calor, nec frigoris stare possunt: sed calor fit in terra ex radiorum refractione: ideo habita refractione ad diuersa potest dici tetrastichus Cælestis.

Similiter radij Solis refranguntur quidem in Lunâ: in ipsâ tamen nullus generatur calor: quia Lunæ corpus est inæperum ad generandum calorem: si enim ibi foret calor, statim, & vapores, & pluuia, & nix

nives ferent, quod repugnat ex periculis: quoniam si in aliqua Lunę patre interdum essent nives, nobis apparerent varij Lunę aspectus, & non vnicus impermutabilis. Si verò nos essemus supra Lunam, & terrę partem aliquam nunc circumuentam inspicere mus aspectus varietatem admiraremur, quam in Luna nemo vnquam obseruauit.

Q V Æ S T. LV.

Quod calidum innatum sit temperamentum & non calor temperamenti.

Galenus in comm. sequenti, & libello aduersus Lycum esp. 7. dicit quod illa quę calidum innatum ἀρχαῖον id est primigenium complent sunt sanguis menstrualis, & seminalis materia. Addit, ex hac primigenia nostra substantia in prima generatione fieri constitutionem partium videlicet similiarium, quę sunt illę, in quibus perficitur augmentum, & nutritio vsque ad mortem.

Hinc calidum innatum vel consideratur quatenus immediatē sit ex semine, & sanguine menstruali, quod vocatur ἀρχαῖον seu primigenium: vel quatenus est prima constitutio genita à calido archigono, quę constitutio est totum esse partium similiarium. In primo calido quod est primigenium (vt docet Auicenna d. oct. 6. in prima primi) continetur aliteratrix, quę prebet temperamentum omnibus partibus similiaribus, & formatrix, quę prebet omnibus partibus compositionem, videlicet situm, numerum, figuram, & materiam.

In secundo calido innato, quod sit à primigenio, nec virtus generatrix, quę de nouo facit partes, nec formatrix continetur: quia in fetu formato nulla virtus reperitur, quę de nouo membra efficere, vel componere possit: in ipso tamen continetur virtus auctrix, nutritrix, & carere facultates simulantes: neque de hac re Auicenna, Galenus, & Hippocrates vnquam dubitarunt. Quomodo verò calidum innatum primigenium differat à calido innato partium similiarium, paulo infra quoque declarabitur.

Querimus modo quid sit calidum innatum communiter sumptum, quod videlicet predicatur de primigenio, & de facto à primigenio. Pro intelligentia sciendum, quod caliditas aliud est essentialis, & aliud accidentale. Sic Galenus in hoc commento air, calidum interdum transferri ad qualitatem, interdum ad corpus calidum: citatque Theophrastum dicentem, apud Antiquos in omni vita fuisse in vsu, vt per calidum intelligamus corpus calidum.

Patimodo temperamentum aliud est accidentale, quod solum consideratur in pitris qualitatibus: aliud est essentialis, quod consideratur respectu quattuor elementorum efficientium ipsum mixtum.

Ceterum quod vtrumque calidum innatum videlicet primigenium, & à primigenio factum formaliter sit temperamentum essentialis partium similiarium, confirmari potest ratione, auctoritate Hippocratis, Galeni, Aristotelis, & experientia ipsa.

Hac ratione comprobatur, calidum nativum esse temperamentum. Illud in quo constat esse, & viuere est calidum innatum, sed temperamentum est id in quo constat esse, & viuere: ergo calidum innatum est temperamentum: ergo non est solus calor temperamenti. Maiorem omnes concedunt. Minorem probamus quia totum esse partium similiarium non solus est calor temperamenti, sed temperamentum ipsum, quatenus constat ex calido, frigido, humido, & sicco.

Vocatur tamen calidum innatum à præcipua qualitate calida, quę est maximē omnium actiua: non tantum tollitur, quin calidum innatum constat ex omnibus quattuor qualitatibus sic piper dicitur calidum: non propterea sequitur, quod piper non sit quoque frigidum: non tamen vocatur frigidum: quia caliditas, & non frigiditas prædominatur, & denominatio semper sit à qualitate excedente temperatum. Idem dici potest de alijs mixtis.

Dū dicuntur elementa à calore esse redacta ad homogeneitatem seu similitudinem: ergo calor est totū esse, & viuere similitudinis: non valeri quia ad constituendam partem similiarem, incipit quidem calor, sed caloris,

ris actio esset vana, nisi concurreret actio frigiditatis, humiditatis, & siccitatis.

Præterea esto, quod elementa redacta sint ad similitudinem à solo calore, nos non querimus à qua causa similis fieri incipiat, sed querimus de esse partis similis, iam factæ; cuius essentia non ex una, sed ex quatuor qualitatibus elementis ibus resultat.

His positis, cessant omnes difficultates: dum dicunt, quodlibet minimum vivit, & nutritur per calidum innatum: ergo calidum innatum in parte similis erit, ubique: ergo hoc calidum erit calor temperamenti qui in qualibet mixti parte esse potest.

Nos vero inferimus hoc modo: quodlibet minimum partis similis nutritur per calidum innatum: ergo hoc calidum erit temperamentum ipsum: quia temperamentum est in qualibet minima parte: estque totum esse partis similis, tam in viventibus, quam in alijs mixtis. Hinc in metallis, ut in argento, & auro temperamentum essentiale (non loquor de accidentali) est totum esse argenti, & auri: illoque destructo, destruantur metalla: quare calidum innatum erit temperamentum essentiale, & non solus calor temperamenti.

Præterea confirmatur ex Galeno 1. aphor. 1. ubi dicit „ naturam consistere in elementorum commedatione: sed hæc commedatio est ipsum temperamentum. Sed quid intelligit per ipsam naturam? certe intelligit calidum innatum: quia & lib. de mæcore, & multis in locis Galenus calidum innatum vocat ipsam naturam.

Insuper Galenus 15. comm. huius primæ sec. ait, tria esse corpora, quæ primigeniam nostram substantiam complent, nempe spiritum, sanguinem, & seminalem materiam: sed sic est quod hæc tria sunt illa ex quibus constituitur natura seu temperamentum essentiale: ergo.

Hippocrates verò (resurgente Galeno 8. de plac. cap. 7.) habet hanc sententiam à Galeno citatam his verbis „ Hippocrates semper calidum innatum voluit esse auctorem omnium naturalium operationum: sed sic est, quod temperamentum est auctor omnium naturalium operationum, ut infra quoque patebit: ergo calidum innatum nihil aliud erit, quam temperamen-

tum, reperit quoque Galenus 1. in 6. epid. comm. 5. quod calidum innatum sit naturæ rationum auctorem.

Ad hæc calidum innatum est ipsa natura & essentia rei (ut probatum est) sed temperamentum est huiusmodi. Hinc Galenus primo de Usu P. 9. & in commentis sequenti ait, carnis esse est temperamentum carnis, esse ossis temperamentum ossis: ergo ex Gal. temperamentum est calidum innatum partium: sic esse argenti & auri est temperamentum argenti & auri quod idem est, ac si diceremus esse argenti, & auri esse calidum innatum argenti, & auri. Ostendimus superius ex Aristotele & Galeno omnia mixta essentia per ipsum calidum innatum, id est per suum temperamentum essentiale, quo destructo destruantur mixta.

Insuper pater ex Hippocrate, & Galeno secundo de facul. nat. cap. 9. quod operationes dependant à rei similis temperamento: quia ibi refert, Hippocratem alere, temperamentum actionis causam esse: ideo actionem fieri primario ab intemperie: quare cum esse, & in ipsis virtutibus ipsum vivere, & actiones ipsæ dependant à calido innato, calidum innatum erit partium temperamentum.

Hinc Galenus 3. de causis pulsum non considerans à qua causa fiat ipsa compositio, quæ est actio ita præcipua, profert hanc sententiam, calor natus est quoniam: quare si temperatura est causa actionis, temperata erit ipsum naturæ calidum.

Accedit quod Galen. 4. de Usu P. 12. considerans à qua causa proveniat hepatis coctio, dicit quod auctor coctionis hepatis est propria caro hepatis: sed propria caro talis est propter eius temperamentum: ergo calidum innatum erit temperamentum.

Amplius Galenus 3. de temp. 4. habet hæc verba „ Naturam cum dico intelligo universam substantiam, & ipsam temperiem: sed universa substantia rei est calidum innatum: ergo calidum innatum est temperamentum & non calor temperamenti.

Insuper Galenus libello aduersus Ly- cum cap. 7. declarat, quomodo fiat par- tium similarium constitutio à calido in- nato primigenio, quod vocatur *αρχή* habetque hæc verba „ calidum innatum est corpus, videlicet sanguis menstruus, & semen, supple cum spiritu vitali (addit) ex his fit prima constitutio: sed addimus nos, non dari aliam primam constitutio- nem, quam temperaturam, & quamuis constitutio prædicetur non solum de tem- peratura, sed de compositione, & vni- tate: tamen temperatura est prima consti- tutio: ideo Galenus 1. de Vsu P. cap. 9. col- locat compositionem, & unitatem inter ea, quæ necessariò accidunt temperatu- ræ: prima igitur constitutio est tempera- tura: ergo calidum innatum factum ex sem. & sang. menstruo ex Gal. et ipsamet temperatura essentialis.

Hinc Galenus 8. de Vsu P. cap. 13. videns operationem pendere à temperatura seu à calido innato loquens de intellectu ait „ intellectum sequi non compositionis varietatem, sed corporis quod cogitat, neque intelligit bonam temperiem: quare si operationes pendunt à calido innato: simili modo dicat Galenus pendere à tem- peratura: calidum innatum erit ipsamet temperatura.

Similiter primo de præf. ex pulsibus c. 4. dicit Galenus „ essentiam facultatis in comodo temperamento positam esse: quia quælibet pars, si sit temperatissima, obire strenuè suum munus: ecce quod si temperamentum nõ esset ipsum calidum innatum, non posset dici, quod essentia fa- cultatis consideret in comodo tempe- rameto, nec posset dici quod pars, quatenus sit temperatissima, obiret strenuè suum munus.

Pauimodo Galenus 3. de symp. causa loquens de prima concoctione, his verbis ostendit à temperatura prodire dicens „ primam ciborum concoctionem fieri à qua- dam temperie ex quatuor elementis fa- cta, quæ proprietatem corporis ventri- culi constituit, plurimum ad hanc rem conferent calido elemento, videlicet calo- re influente, & actuali: quare si calidum innatum est auctor concoctionis, hoc erit ip-

sam temperamentum.

Qui verò interpretantur per proprie- tatem corporis ventriculi temperaturam coniunctam cum semine, & sanguine menstruo, quæ ab initio generationis constituit corpus ventriculi, errare viden- tur toto Cælo: quia ab initio illa substan- tia menstrualis, & seminalis corrupta est, si verum est hoc axioma, quod genera- tio vnus sit corruptio albetius.

Si verò dicerent, conservari in partibus ipsis similaribus subtili nam seminalem, & menstrualementem: negamus omninò con- servari eadem numero, sed solum ean- dem specie: quia est omninò à ratione alienum, quod semen, & sanguis mens- truus parentum idem numero conservetur spa- cio 70. vel 80. annorum, & vltra in parti- bus similaribus ab initio genitis.

Demum quod est immediatum animæ instrumentum est calidum innatum: sed temperamentum est immediatum animæ instrumentum: ergo. Maior est Galeni 5. simp. cap. 9. vbi inquit, calidum inna- tum si non sit animæ essentia, saltem est primum eius instrumentum. Minor pa- tet, quia illud est animæ instrumentum, & primum à quo operationes fiunt: sed operationes fiunt à temperamento ex Ga- leno lib. de const. med. 3. 1. meth. cap. 6. & pluribus alijs in locis superius citatis: ergo calidum innatum erit tempera- mentum.

Idem quoque colligi potest ex Aristote- le quinto de generatione animalium se- cundo, vbi vult, calidum nationum in arte- ria pulsus efficere, in oculo visionem, & in aure auditum: sed sic est quod visio à temperamento oculorum & auditus à tem- peramento aeris interni, & aliorum in- strumentorum fit: ergo non solum à calo- re: Immo crystallini, & aeris interni a- rium calor minus conspirat in sensu, actionem efficiendam, quam alie quali- rates: ideo colligimus temperamentum esse calidum innatum, quod est instru- mentum facultatis primum, & adequa- tum, & non solus calor.

Nec valet argumentum allatum contra Cremoninum, quod nihilominus ei ma- ximè fauet, videlicet Balbo Stoiicum di-

centem in 1. de natura Deorum, caloris naturam habere vim in se vitalem per omnem mundum pertiofrem (addendo) ex terra cauetis, ex attritu lapidum elici ignem, ex qua Balbi sententia colligi potest ipsam calorem esse calidum natuum, & non temperamentum: quia respondeamus hunc calorem esse causam efficientem calidi natui, & non ipsum calidum natuum: neque implicet dicere esse causam & effectum calidi innati, habita varia consideratione: quia calidum innatum primi genium erit causa: calidum verò secundo genium erit effectus primi & causa immediata operationum.

Denique non deesse experientia, quibus ostendi posset, calorem temperamenti non esse calidum innatum. Afficatur hoc vnum: si aliqua similis pars magnos deflagret ardore rodire potest ad pristinum statum à calido innato, si calidum innatum erit temperamentum: quia temperamentum habet quoque vim refrigerandi, sed si calidum innatum erit solus calor ipfius temperamenti erit nec per se nec per accidens refrigerabit: & precipue ubi nihil est quod possit resolui.

Hinc febres hœcice sæpè sanantur non à simpliciter calore temperanti, sed à toto temperamento, quod est calidum innatum, à quo solum omnes operationes dependent.

Possio, quod calidum innatum sit ipsum temperamentum essentiale: instantia contra illos, qui arbitrantur, calidum innatum esse corpus concretum ex semine & sang. menstruo contra nos non habet locum, quia dum dicunt, in animalibus ortis ex putredine non esse hoc corpus concretum ex sem. & sanguine: dicimus in his esse quid proportionale, quod habet tale temperamentum, quod possit partes spermaticas illorum animalium efficere.

Quoddam sit hoc proportionale in ortis ex putredine, & quoddam sit proportionale in generatione plantarum non pertinet ad nos: illud quod proportionem respondet menstruo in plantis ex Alberto Magno est humidum pluviale. Quod verò respondet ortis ex putredine est cer-

rè humiditas, quæ caret nomine.

Dum vetò quæritur, ubi sit hoc corpus in viventibus. Respondemus in viventibus & in omni mixto hoc corpus esse temperamentum compositum ex quatuor elementis: sic ipsamet caro vivens est hoc corpus ipsum os vivens est hoc corpus, seu temperamentum, quo ab initio cessat vita, & esse ipsarum partium: dicimus esse: quia non solum intelligimus de viventibus, sed de metallis, & omnibus mixtis, quæ talia sunt per suum calidum natuum id est per suum temperamentum. Hoc igitur posito, non sequitur dari penetrationem corporis: quia hoc calidum innatum est ipsamet essentia partium, quæ essentia, neque dissolvitur, neque penetrat suas partes intus foras, nisi per suas qualitates.

Denique ex hoc corpore facta ex sem. & sanguine menstruo resultat calidum innatum vivens.

Nec valet, dum dicunt ex Galeno hoc calidum non esse instrumentarium: quia ex ipso Galeno postea adnascuntur instrumenta inde colligant non vivit: quia anima est actus corporis instrumentarii.

Cui instantia respondemus, illud calidum archigonon ex sem. & sanguine menstruo factum vivere in vtero vita partium: sicuti, qui versati sunt in Anatomia viderunt, sciunt: in principio enim fetus per arterias umbilicales, licet non sint facta instrumenta, in utero effunditur ipsa vita. Deinde quando facta sunt instrumenta incipiunt infantes vita propria gaudere.

Ex his facile quoque colligimus, calidum innatum non esse substantiam æream, pinguem, seu oleosam: quia hæc substantia pinguis, & oleosa talis est per temperamentum.

Præterea hæc non est vivens: quia est liquida, & inter contenta, vitæ expertis, & non inter continentes & solidas partes est collocanda: vna enim est omnium Philosophorum, & Medicorum vox, quod operationes prodeant à partibus viventibus, & non à vita catensibus.

Dum verò Galenus dixit, calidum natuum esse substantiam æream, & oleosam intellexit de materia ex qua fit calidum natuum, & non de eius forma.

Insuper si substantia oleosa esset calidum innatum, sequeretur, quod pars vivens, quo magis participaret talem substantiam, diutius viveret: et totum oppositum observatur, quia ossa, quæ abstantia oleosa ferè sũt destituta, diutius conservantur: quare dicimus calidum nativum seu temperamentum ex substantia aerea, & oleosa in prima generatione resultare, arque iterum à temperamento substantiam pinguem, & oleosam non dissimilem progigni.

Accedit, quod in mortuis destruitur temperamentum, & calidum ipsum nativum non tamen illud destruitur substantia pinguis, & oleosa, quæ calidum innatum vivens fovetur: hæc enim in animali statim interfecto eadem remanere, & conservari videtur.

Dum Albertus lib. de long. & brev. vitæ dicere humidum pingue, & oleo simile esse subiectum calidi nativi, non intellexit illud humidum formaliter esse calidum nativum: sed esse subiectũ ex quo fit: proponit enim triplex humidum, videlicet, aqueum, quo mixta sunt mixta: vitale, quo viventa vivunt, quævis illo tamquam pabulo aluntur, cuiusmodi est semen, & sanguis menstruus. Tertium est alimentale, quod ex cibo fit, quo quotidie nutrimur. Ecce quod calidum nativum fit ab humido vitali, id est à sem. & sang. menstruus, quod formaliter calidum nativum esse non potest.

Ad hæc calidum nativum est in omni mixto: quia omne mixtum ut mixtum, est putredini obnoxium, & ut tale habet calidum proprium, & nativum, ut docet Aristoteles, ubi definit putredinem. Hoc posito dicant mihi ubi sit hæc substantia pinguis, & oleosa, quam putant esse calidum nativum in argento & alijs metallis: quod verò in quolibet mixto sit temperamentum, certe nemo est qui nesciat.

Denique si substantia aerea pinguis, & oleosæ esset calidum nativum, sequeretur, quod ubi talis substantia esset copiosior, ibi actiones essent vegetiores, & ibi vita esset magis longæva: et sic est, quod copiosior potest esse hæc substantia in puero mortuo quam in senè vivo: ergo nulla ratione dici potest quod formaliter sit calidum nativum, calidum enim innatum habet hoc

privilegium, quod ubi plurimum sit, ibi actiones sint vegetiores: quare credimus hoc calidum esse temperamentum essentialiale, quod à Galeno vocatur essentia partium similium, quo corrupto cessant operationes, & per consequens ipsa vita.

Andreas Laurentius de cordis temperamento quæst. 14. dicit, calorem nativum nihil aliud esse quam humidũ primigenium spiritu infuso & calore perfusum. Quod verba tot errata: quia humidum nõ est calidum: deinde quaeritur adhuc quid sit calor nativus. Præterea calidum nativum est res solida & vitam habet, & habet actiones, quas humidum non habet: quare illud debet esse calidum innatum, à quo procedunt operationes, sed temperamentum est huiusmodi.

Hinc Galenus (ut probatum est) octavo de plac. septimo ait, calidum nativum esse auctorem omnium naturalium operationum. Tertio verò de causis pulsuum cap. 9. asserit, calorem nativum esse illius, qui concoquit, & non substantiam oleosam. Parimodo Gal. 1. de facul. nat. 9. dicit temperamentum esse causam operationum: lib. verò de const. attis cap. 1. determinat operationes à temperamento partium singularium primò prodire. Similiter Aulcennas cap. 1. doc. 3. in prima sen. loquens de temperamento habet hanc sententiam. Deus dedit temperamentum convenientis suis operationibus: ergo operationes procedunt à temperamento: ergo calidum innatum à quo pendet operationes (ut dictum est) in idem recidet cū temperamento.

Omissimus alia Galeni, & Hippocratis loca ad disputationis cardinem minimè pertinentia, ne lucidamus in *superfluo*, sicuti quæ dicuntur ab Hippocrate de calido innato omnino à veritate aliena lib. de cægribus fortasse inserta ab aliquo Poeta, his ferè verbis: calidum innatum esse immortale, cuncta intelligere, videre, audire, & scire omnia præsentia, & futura, quæ attributa, nec temperamentum, nec substantia aeræ & oleosæ aptari possunt: ille enim est conceptus & falsus & ridiculus: quia soli Deo omnipotenti illa attributa conveniant.

Omittimus libenter, quæ in medi-

na non habent locum, sicuti sunt Poetice figmenta, vel quæ rebus, de quibus agitur, offundunt tenebras; Galenus 4. de ratione vic. 18. habet hanc pulcherrimam sententiam, ut in alijs plerisque manifestò homines peccant: sic in eo, quod gaudentijs quæ obscurè dicuntur: cum tamen vno scèrè ore omnes dicant perspicuitatem esse orationis virtutem: obscuritatem verò vidum. Sed occurrunt nonnulla dubia circa ea, quæ dicta sunt.

Prima dubitatio Averroes 1. coll. ait, partes agere, & affici à calido innato, qui alius est à temperamento: ergo calidum innatum non erit temperamentum, ut dictum est.

Solutio talis est, quod calor innatus sit alius à temperamento videlicet accidentali à quo actiones non sunt: quia ex Aristotele 4. metaph. tex. 14. accidens non est accidentis accidens; sunt tamen à temperamento essentialia, quod dat esse partibus similaribus.

Secunda dubitatio in comm. isto 14. dicit Galenus, substantiam nostri calidi innati esse aerem & aquam, seu oleaginofam: ergo non est temperamentum.

Respondemus temperamentū fieri immediatè ex hac substantia aerea, & aqua: immo ostendimus superius, dum calidum innatum factum est, illico corrumpi semen, & sanguinem menstruum, seu illam materiam aeratam, & aquatam: idem tamen calidum innatum rursus efficere seminalem materiam, sed nò eandem numero, sed eandem specie, quæ est effectus, & non forma calidi innati similarium partium.

Neque scimus totū (ut aiunt) in suo exordio credimus esse calidum innatum: quia tūc in fetu sunt sua excrementa, humores, spiritus, influentes, quæ reuera non pertinent ad calidum innatum, quod est initium omnium operationum, & licet ex Galeno in apparente genitura excreta, quam enarrat Hippocrates lib. de natura pueri de Placitria, sit calidum innatum, atque omnia ossa, vena, arteria, nervi, tendines, vel ligamenta appareant; tamen non est dicendum, calidum innatum formaliter esse carnem illam mollem, seu illum sanguinis gratum, sed in grumo, seu car-

ne molli esse ipsum calidum innatum, seu temperamentum primigenium: nonne præter temperamentum in grumo illa sunt humores spiritus influentes, & excrementa?

Tertia dubitatio, quomodo calidum innatum potest esse temperamentum (ut ostensum est) si temperamentum est una qualitas, ut docet Avicenna, resultans ex actione, & passione contrariarum qualitatum? Quæ Avicennæ opinio maxime consentit doctrinæ Galeni in lib. de temperamento.

Respondetur, temperamentum fieri duobus modis, vel pro qualitate predominante, quæ qualitas est accidens extrinseci innati, seu temperamenti essentialis: hoc modo temperamentum est in Prædictamento qualitatibus: vel sumitur temperamentum penes substantiam factum ex sanguine, & sanguine, unde fit calidum innatum, quod est temperamentum essentialis, & totum esse partium similarium: hoc modo est in prædictamento substantiæ.

De hoc temperamento Galenus 1. de Usu. P. 3. habet hæc verba, Qui dicit carnem, dicit totum esse carnem, qui dicit os, dicit totum esse os: hoc totum esse os, vel carnem dicit esse temperamentum. Nos addimus hoc totum esse partium similarium esse calidum innatum, per quod singule partes differunt inter se: sic argentum differt ab auro per se ipsum calidum innatum, seu per eius temperamentum essentialis.

Sic Galenus 2. de fac. naturalibus dicit temperamentum esse causam actionis: totio verò de causis pulsuum vult calidum innatum esse causam actionis, qui calorificatus est ille qui concoquit, 3. de Placitria septimo dicit, calidum innatum esse causam omnium naturalium actionum, quæ calidum innatum in idem recidit cum temperamento.

Hæc ratione Galenus 6. de plac. cap. 1. videns temperamentum esse totum esse partium dicit, si aliqua pars corporis habet cerebri temperamentum haberet quæque cerebri operationes: quia si habet cerebri temperamentum haberet ventriculos, & alias cerebri conditiones, quæ

pertinent ad compositionem: quia compositio seu conformatio collocata est à Galieno 1. de Viti. P. 9. inter ea quæ necessariò accidunt temperamento.

Quarta dubitatio: probaturum est superius à Galeno, calorem innatum esse opificem omnium operationum: tamen Galenus 1. de loc. aff. vit. vult à cerebro, ut lumen à sole, & 2. ad Glauco. cap. 1. vult à corde, iecore, & cerebro facultates in totum corpus defluere, & inde à facultatibus operationes: ergo non à calido innato.

Respondetur à iecore, & corde facultates materialiter, & nõ formaliter effundidicimus materialiter, quia à iecore non facultates naturales, sed sanguis tamquam pabulum transmittitur in totum corpus: quia ex Galieno 1. de loc. aff. vit. facultates naturales sunt connatæ, & non transmittuntur in alias partes.

À corde vero transmittitur spiritus vitalis, vel ipsorum radij in omnes corporis partes, qui sunt calidi innati pabulum: sic vita singularum partium corporis immediatè dependet à calido innato: cor igitur dat mediatè vitam, quatenus dat pabulum calido nativo, quod inferuit non pro vita, sed pro vita diuturniori, quod non ita benè intellexit Aristoteles, ut Galenus: Aristoteles enim putabat à corde non solum vitam immediatè prodire, sed ab ipso omnes alias operationes.

Deinde respondemus, iecur quoque mittit facultatem sanguificandi omnibus venis, & cor facultatem pulsandi omnibus arterijs: quare cum venis, & arterijs per totum corpus sint disseminatæ, non immeritò secundum hunc sensum Galenus dixit iecur, cor, & cerebrum communicare suas facultates toti corpori.

Quod verò quilibet corporis pars vivat proprio, & innato calore, & non calore cordis, vel hepatis, Galenus his verbis primo de loc. aff. ultimo declarat, si essentia partium esset permanens non indigisset venis, & arterijs: per que verba cõcedit quamlibet partem vivere proprio, & innato calore: vivere vero calore cordis, & iecoris non ad vitam, sed ad longiorem vitam.

Cerebrum verò cõmunicat facultatem

sentiendi, & movendi dependentem ab ipso cerebro, vel spinali medulla, itant à spiritibus animalibus, vel ipsorum radijs, immediatè & effectivè animales operationes dependant: ideo Galenus primo de loc. aff. citato vult, partes prædixas sensu & motu recipere facultatem à cerebro, vel à spina, ita ut interdum ledantur sensus, vel motus nulla existente mala affectione in ipsis partibus, quod non potest dici de naturalibus facultatibus: semper enim læsio facultatis naturalis supponit affectum esse per essentiam: quia naturalis facultas est connata, neque aliunde venit.

Q V Æ S T. LVI.

Quotuplex sit calidum innatum seu temperamentum innatum.

Restat, ut videamus quotuplex sit calidum innatum seu temperamentum innatum, quod dat esse partibus similiteribus. Ex Antiquis Latinis, & tandem ex Hugone Senensio tria dantur, temperamenta.

Primum est temperamentum innatum sine implantatione ab otu nature, quod à Galeno primo aphorismorum com. 1. 9. vocatur uniuersa substantia, quod est initium omnium operationum: per hoc temperamentum (ut docet Galenus primo de Viti. P. cap. 9.) os est, os, & caro est caro.

Secundum est calidum influens seu temperamentum influens: hoc quoque potest dici innatum, quia licet sit influens habet in se ipso suum innatū calorem: hoc transmittitur à corde, & à cerebro in singulas corporis partes, in quibus efficit quendam crasim seu temperamentum, quod dicitur influens, quod non est tamquam forma partium, ut putat Averroes 4. coll. cap. 1. sed est tamquam materia seu pabulum, quo nutritur calidum infusum, & implantatum hocquè promouet partes ad agendum, alioqui torpent, & senantur: hoc remperamentum est calidum & humidum, & non sicum, ut nonnulli putant: quod patet ratione, & auctoritate: ratione: quia vita quæ ab hoc calido dependet consistit in humido: auctoritate, quia Arist. lib. de long. & breuit. vitæ idem cõfirmat.

Quod

Quod verò hoc calidum influens non solum à corde transmittatur in omnes corporis partes, sed etiam à cerebro, probatur experientia: ex eo quia pars corporis paralytica affecta, totius facultatis animalis destituta excruciat & refrigeratur, licet cor, & arterie partis læsæ nullam prorsus læsionem habeant.

Tertium temperamentum est mixtum ex innato, & influente: ex innato tamquam forma, ex influente tamquam ex paulo tam nutrente calidum implantatum, quam actiones promouente, atque ad actum ipsam illas reducente.

Ab hoc temperamento sic mixto immediatè, & adæquatè dependent operationes omnium partium corporis: per hoc temperamentum oculi vident, & ceteræ corporis partes exercent sua officia: per hoc cerebrum generat spiritus animales, dum spiritus vires influunt in plexum mirabilem ubi ferunt quidam crasim seu temperamentum, quod dicitur in fluxu, ex quo, & ex innato sunt animales spiritus, quibus exercentur operationes animales.

Si ventriculus si diminuat chylificat vel ob defectum caloris influentis à corde in ventriculum ob nimium calidum, dissipat, vel ob defectum spiritus animalis influentis à cerebro ob nimiam stultitiam, & nimias cogitationes, ceterè tunc non est confugiendum ad stillicidia, ut faciunt Medici Plebei, quoniam tunc esset confugiendum (si defectus esset ratione spiritus cordis ob eorum consumptum) ad cibos, qui faciliè augere possent spiritus vitales: quales sunt catnes palorum, vina odorifera, ad diambrem, ad confessionem hiacanthinam, & ad species cordiales. Si verò defectus esset ratione spiritus animalis consumpti ob nimias cogitationes confugiendum esset ad quietem animi, & corporis: ad somnum, qui tenet in gignendis spiritibus vitalibus, & animalibus tenet primum locum. Si verò ob potum frigidum ledere-ntur chylificantes, tunc leuarent olea calida, & stillicidia super ventriculi fundum, & alia id genus, quæ ventriculo applicantur.

Sed præter temperamenta proposita dantur duo alia temperamenta: alterum quod conuenit toti individuo: alterum

verò quod conuenit alicui particule similari, quod solum consistit in mutua actione, & passione quatuor qualitatuum accidentium. Hæc duo temperamenta valde differunt ab innato, ab influente, & à mixto ex his: quia hæc tria respiciunt substantiam: hæc duo postremo proposita respiciunt accidentia.

Quare loquendo de calido innato seu de temperamento innato essentiali dicimus, hoc calidum innatum, seu hoc temperamentum essentiali reperi in eodem mixto ut mixtum est: quod probatur, quia omne mixtum est putredini obnoxium: artificasti, quod ex Aristotele 4. Meteororum de ratione putredinis est totum, propter proprium & innatum caloris: ergo in eodem mixto erit calidum: proprium & innatum, quod nos vocamus temperamentum essentiali ipsius mixti.

Sed si loquamur de calido innato, quod pertinet ad Non dicimus quod triplex sit primum est *archigonon*, quod ex Galeno lib. aduersus Lycum cap. 7. statim fit ex semine, & sanguine menstrualio. In hoc archigono collocata est virtus albetrix, quæ de nouo fabricat neruos, membranas, & ceteras partes similes, mox virtus formatrix, quæ componit, atque partibus viuentibus situm, nunctum, figurat, & meatus, ut probatum est superius.

Secundum calidum innatum est constitutio partium similarium, seu temperamentum partium similarium, quod dependet ab archigono id est à semine, & sanguine menstrualio, ut filius à patre, quod probatur ex Galeno lib. aduersus Lycum loco citato ubi dicit ex semine, & sanguine menstrualio fieri constitutionem similarium.

Similiter Galenus 2. de sem. cap. 4. habet hanc sententiam: ut primum semen coniectum esset in uterum, una pars membranam, alia in vasa conuertitur. Eodem vasa quoque generant materiam feminalem, sed non ita excoctam, & perfectam (ait Galenus) quod possint de nouo generare partes similes, ut sicut illud archigonon, quod statim ex semine & sanguine resultat, antequam generetur similares partes. Ex his colligimus, quod

secundum calidum innatum fiat ex sem. & sanguine menstruo per veram generationem, ita ut definant esse illud semen, & sanguis menstruus, & aliud simile generetur, à secundo calido id est à temperamento similitudinis factis ab archigono calidos, quæ seminis sublimitas specie convenit, sed non numero cum primo semine efficiente calidum archigono.

Quare, licet Galenus dicat loco citato, & in hoc comm. quod idem semen perseveret usque ad obitum, intelligit idem specie, & non numero: ridiculum enim est quod semen parentum perseveret in filio usque ad obitum: quasi quod esset ingenerabile, & incorruptibile.

Tertium calidum nativum convenit sanguini, & spiritibus, quatenus sunt corpora mixta: habent enim suum calidum innatum seu temperamentum essentiale, per quod spiritus sunt spiritus, & sanguis est sanguis. De his tribus duo vivunt, nempe calidum nativum archigono, & nativum partium similitudinis, quod est ipsum esse, & ipsum vivere illarum; calidum verò innatum humorum, & spirituum non vivit: ideo habet solum usum, & non actionem: actio enim solum à viventibus perficitur.

Hinc in corpore ægotantium dum observantur intemperies: una in solidis, quæ primariò edit actionem: alia in humoribus, & spiritibus, quæ secundariò solum ledit actionem, quatenus scilicet solidarum partium temperamentum, seu calidum innatum offit. Curatio quoque varia est: quia intemperies, quæ primariò est in solidis, alterantibus tollitur: quæ verò est in humoribus, purgantibus, nec non etiam alterantibus.

Hanc distinctionem, quæ est Galeni (ut infra) medici vulgares non animadvertunt: ideo dum medentur sæpè ægrum præcipitant. Hanc distinctionem proponit Galenus 3. de comp. med. secundum locos cap. 7. ubi dicit, dari duas intemperaturas in hepate: unam in parenchymate: aliam longè diversam in humoribus contentis in arterijs, venis, & spongijs visceris. Idem dici potest de intemperie omnium partium, quod videlicet alia sit in solidis, alia

in humoribus: unde sæpè sequitur iniquitas intemperies: ita ut humorum intemperies sit humida, & solida partis sit sicca.

Non enim valet, intemperies in humoribus est humida: ergo est quoque humida in parenchymate: ideo Gal. 2. de temperam. 2. dicit senex quo ad solida sunt siccus, quo ad humores sunt humidus. Parimodò hydropici quo ad solida sunt siccus, quo ad humores sunt humidus. Quod solida hydropicorum sint sicca patet ex Galeno in arte patua cap. 19. ubi loquens de habitu sicco ait: si caro est dura, & parva habitus sicus est: sed sicca, quod caro hydropicorum est parva & dura: ergo quo ad solida sunt siccus, quo ad excrementa sunt humidus.

Nec valet, aqua hydropicorum, cum sit humidissima, ex necessitate intemperiem humidam in solidas partes introducat oportet: quia Galenus 4. aphor. comp. 23. loquens de aqua habet hæc verba: aqua neque epota, neque extinsecus operans natura apta est solidas animales partes humectare, licet enim aqua maleducat, non tamen ex necessitate habitum humidum facit. Similiter potest statui catarrhus cum sicca intemperie: quoniam est Galeni 2. de temperam. ultimo: catarrhus sua natura humidum & pituitosum à sicca intemperie fieri posse: quod Sebastianus Paparella non intellexit.

Dubitatio occurrit circa temperamentum influens à corde, & cerebro: non enim videtur, quod dari possit temperamentum influens: quia temperamentum est constitutio: constitutio est quid in facto esse: influens verò virtus solum est in fieri: ergo implicat dicere esse temperamentum, & esse influens.

Respondetur, quod influens virtus, quatenus est influens, non sit temperamentum formale, sed effectivè, quatenus efficit, dum in aliquam partem influat crasim seu temperamentum quoddam, quod deinde est in facto esse, & est vera constitutio.

Q V Æ S T. LVII.

An calor innatus differat specie, vel gradu ab æstivis.

AN calor innatus, & æstivus sint duo calores specie, vel solum gradu distincti, dux vagantur per scholas opiniones. Quidam dicunt, calorem æstivum differre specie ab innato: itur in corpore animato sint duo calores realiter, & specificè distincti. Quidam verò dicunt, naturalem calorem, & æstivum non differre specie, sed solum gradu, & intensione, quia dum eadem caliditas nativa calidi natui fit mordax dicitur æstivis, que non differt specie à qualitate nativæ, sed gradu.

Qui putat esse duos calores specie distinctos, inter quos erat Rudius amicus ex animo, conatur id probare auctoritate, & ratione. Auctoritate quia Galenus 1. Prægnost. côm. ultimo dicit, in puris generatione modò apparere indicia nativi caloris vincentis: modò apparere indicia extranei caloris vincentis: ergo erunt duo calores specie distincti. Accedit quod Galenus 2. aphor. 47. dicit, pus fieri à calore mixto ex naturali & præter naturam: ergo erunt duo specie distincti.

Idem confirmant ratione, quod scilicet caliditas nativa, & æstivis specie differant hoc modo. In febribus dantur duo scopi, alter conservandi calorem partis, alter verò extinguendi calorem febrilem: hinc dari quoque (dicunt) duo remedia, aliorum roborans, & conservans calorem naturalem, alter verò curatorium, & extinguens calorem extraneum: ergo duo erunt calores specie distincti.

Secunda ratio: si vnum, & idem esset calor febrilis, & innatus, nunquam fieret sanitas, & si fieret, à quo? Postremò addunt, si vnum & idem esset calor febrilis, & innatus: destructa febre destrueretur calor nativus, & sic omnes febres essent mortales.

Pro solutione argumentorum. Primo notandum, calidum nativum dupliciter considerari, vel ut est corpus mixtum pertinet ad prædicamentum substantiæ: &

ut tale est inalterabile: & ut tale neque effectivè efficiat febrem: quia substantia est inalterabilis: ideo in eius prædicamento neque alterationes, neque potentie agendi collocantur: quia & alteratio, & potentie agendi pertinet ad prædicamentum qualitatis. Vel consideratur calidus nativus qualitas accidentalis, que ut talis pertinet ad prædicamentum qualitatis: hæratione, & est alterabilis, & suscipit magis & minus. Quando verò Galenus 1. aphorism. côm. 16. dicit, febrem esse conversionem naturæ caliditatis ad igneam intellexit de caliditate, que est qualitas calidi nativi, que est alterabilis, & suscipit magis, & minus, & non de substantia calidi nativi: distinet enim esse conversionem nativi calidi, & non naturæ caliditatis.

Secundò notandum, quod caliditas, que est qualitas nativi caloris consideretur, ut est moderata, vel immoderata: moderata est mitis, suavis, & lucida, non acris, & fuliginosa: immo quo moderatius eo-excellentior est in operatione, idem consequendo.

Hic obiter illorem erratum animadvertitur, dum putant, collisionem que fit in ventriculo iunari calidis, & actibus, & pipere, & similibus, que conculcacionem maximè perturbant: si verò consideretur, quatenus est qualitas nativi caloris immoderata, tunc est acris, mordax, fuliginosa, & aliquando febrilis: hæc dicitur æstivis, que oritur de secitas adnectitur calori: quia semper est caloris lima. Hæc æstivis solum gradu, & intensione differt à caliditate naturali: quia est eadem caliditas naturalis intensior facta vel ob humidi nativi oppositionem, vel ob calorem extraneum differt gradu à nativa eo modo, quo differt immoderata caliditas aque à caliditate moderata.

Quod verò hæc caliditas æstivis differt gradu à nativa; probari quoque potest auctoritate Hippocratis, Aristonis, & ratione ab experientia desumpta. Auctoritate Hippocratis in hoc aphorismo: in diebus senes non æquè in febres actus incedere, ut iuvenes; quia modicum habent cal-

calidi natiui : argumentum Hippocratis
esset vanissimum, si caliditas patris differ-
ret specie à febrili : quia possemus dicere
caliditatem febrilem differre specie à nati-
ui : ideo argumentum esset vanum : posset
enim stare modicum natiui cum multo
ascitui, si natiui differret specie ab asciti-
tio : ceterum valet argumentum Hippo-
cratis, quatenus calor natiui conueniat
specie & differat gradu à febrili & asciti-
tio, & non alio modo.

Probatum quoque auctoritate Aristote-
lis, quod natiui non differat specie ab
ascitui : quia Aristoteles, dum in secundo
de generatione & corruptione tex. 23. per
numerum primarum qualitatuum conclu-
dit quatuor esse elementa, quia quatuor
sunt qualitates : argumentum esset vanum,
quia si essent duo calores specie inter
se distincti, quinque essent primæ qualita-
tes, & sic argumentum Aristotelis conclu-
deret quinque esse elementa, & non qua-
tuor.

Præterea probatur ratione : quia si ca-
lor febrilis specie differret à natiui, cada-
ueta quoque possent febricitare, dum pu-
rescunt.

Denum patet ratione ab experientia de-
sumpta : quia si iste calor ascitui, & fe-
brilis differret specie à natiui, non sufer-
ret morbos perniciosos, nec sanitatem in-
troduceret eodem prorsus modo, sicuti
facit natiui calor.

Quod verò febrilis calor introducere
possit sanitatem, perinde ac natiui calor,
confirmatur ex Hippocrate, Platone, &
experientia ipsa. Ex Hippocrate 2. aphorif.
26. ubi dicit calorem febrilem iuuare con-
uulsos. Similiter 7. aphorif. 12. habet fe-
bremaufferre dolorem hepatis vehementem ;
& licet febrilis calor sit immodera-
tus, tamen respectu conuulsionis, vel dolo-
ris à frigida causa prodeuntis est mode-
ratus.

Ex Platone in Timæo probatur, ubi
habetur, febrem suare distentiones à fla-
tu factas.

Idem confirmatur experientia : quia ipsa
quartana febris sanat conuulsos, perinde
ac natiui calor : ideo Galenus 3. aphorif.
71. dicit, calorem quartanæ concoquere

humores, qui faciunt conuulsionem : si spe-
cie differret à natiui, idem non efficeret.
Has positis facile respondemus ad om-
nia argumenta.

Ad primum dicimus, caliditatem nati-
uiam in vna parte esse posse moderatam :
in alia verò immoderatam : quod fit, ut
modò appareant indicia caloris moderati,
modò immoderati. Sic in apostematibus
caliditas natiui potest esse moderata in so-
lidis, vel in aliqua parte solidorum, &
immoderata in humoribus, qui debent
conuertere in pus : quia fieri non potest, ut
aliqua pars habeat calorem moderatum,
& immoderatum respectu vnius & eius-
dem.

Neque rectè dicunt nonnulli de hepate
hydropicorum febricitantium, quod sit
frigidum, & calidum, nempe quod habeat
intemperiem frigidam & intemperiem
calidam respectu vnius, & eiusdem partis
hepatis : negamus in natura inueniri dubi
contradictoria esse simul vera : negantque
ipsi Theologi, quod ipse Deus id efficiere
possit, quia hoc Deo tribuere esset deso-
cius, & non perfectio.

Dicimus nos de hepate hydropicorum
febricitantium, quod sit frigidum, & cali-
dum respectu diversorum, frigidum re-
spectu caliditatis innati ipsius hepatis : ca-
lidum verò respectu caliditatis influentis :
quia febris non est immoderata caliditas
calidi natiui ipsius hepatis : quia hæc loco
distanti non dimouetur, sed est immodera-
ta caliditas calidi influentis, quæ forma-
liter est ipsa febris, quia hæc caliditas est il-
la, quæ à corde communicatur per venas,
& arterias omnibus corporis partibus, &
non caliditas natiui implantata, quæ à
corde non provenit.

Præterea calor immoderatus, qui con-
uertit humorem in pus, non est, quæ im-
moderatus in humoribus, & in solidis
partibus : quia non fieret conuersio in
pus, sed vel fieret corruptela, vel gangre-
na, vel mors : omnis enim pars, quæ sana-
tur, ratione partis suæ sanatur.

Hinc D. Thomas 1. de anima tex.
18. protulit hanc sententiam in nostra ar-
te notam dignam, Sanitas alicui restitui
non potest, nisi aliqua pars sanetur. Pati-

modo Galen. in 3. parte artis med. 90. ubi agit de scopis sanandi vlcera dicit; partem circumstantem sanam sanare ipsa vlcera. Idem 4. meth. cap. 11. habet hæc verba. „Nec vlcus, nec vulnus sanari potest, nisi pars circumstantia ipsum vlcus, vel vulnus sana sit.

Sic nos dicimus, dum sit pus, nisi aliqua pars esset sana, pus fieri non posset sanas est in parte solida vicina: in humoribus verò, qui debent converteri in pus, debet esse calor immoderatus: quando verò calor esset æquè immoderatus in humoribus, & in solidis, nullomodo posset fieri in pus conversio, sed necessario sequeretur vel humorum corruptela, vel gangrena, vel mors.

Quando Ravius dicebat, contraria ab unico calore non posse provenire: sed febrem à calore extraneo; & sanationem à naturali: istosque calores propterea specie differre.

Respondemus respectu diversorū graduum contraria euenire posse: sic coctio sit à caliditate naturalia moderata: ab eadem caliditate naturalia reddita immoderata sit calor febrilis acris, & mordax.

Dum dicebant, pus fieri à calore mixto, & propterea esse duos calores, duos scopos, & duo remedia.

Respondemus esse duos calores diversos gradu, & non specie, qui sunt in diversis partibus, & inde oriri duos scopos, & duo remedia.

Dum dicebant, si vnus esset calor, destructa febre, destrueretur calor naturalis.

Respondemus destructa febre destructa qualitatem immoderatam caloris naturalis, & non calidum nativum, quod est substantia.

Q V Æ S T. LVIII.

Quodnam sit subiectum caloris febrilis, & naturalis.

QUæritur in hoc aphorismo quodnam sit subiectum caloris febrilis, & caloris naturalis. Nos arbitramur, idem esse subiectum caloris naturalis, & caloris febrilis. Primum quia Gale-

nus in comm. 16. huius secti. inquit, febrem esse conversionem caliditatis naturalis ad igneam, intelligendo per caliditatem nativam qualitatem accidentalem calidi nativi, & non substantiam calidi nativi: quia si per caliditatem naturam intellexisset substantiam, dixisset febrem esse conversionem calidi nativi, & non caliditatis naturalis. Deinde per caliditatem nativam intelligi non potest substantia: quia substantia non alteratur, neque est capax alterationis: alteratio enim pertinet ad prædicamentum qualitatis: quando verò ipsa substantia calidi nativi convertitur ad igneam, tunc hinc sequitur febris, sed tunc ipsa mors idest ipsa substantia destruitur: quæ est mutatio totius in totum.

Præterea ex Hippocratis aphorismo intelligimus, idem esse subiectum caloris naturalis, & febrilis: quia, inquit Hippocrates non æquè incidere in febres senes, & iuvenes, quia senes modicum habent calidi nativi: ratio Hippocratis esset vanæ, si subiectum caloris febrilis esset aliud, si subiectum caloris naturalis, namque posset stare, quod senes haberent modicum calidi nativi, & plurimum caloris alicuius, ob quem essent magis prædispositi ad febrem, quam iuvenes.

Colligimus ergo, quod subiectum naturalis caliditatis converte ad igneam sit eadem calidi nativi substantia, quæ sit subiectum immediatum, & adequatum omnium febrium: ac merito quidem, quodam sit alteratio alicuius qualitatis, aliud debet constitui subiectum alterationis, quod est subiectum qualitatis alterationis: in qualibet enim mutatione, quæ sit à contrario in contrarium debet constitui medium subiectum, & hoc in febribus est substantia caloris nativi: at quia in omni febri afficitur cor, & deinde totum corpus: ideo primum subiectum febrium erit calidum innatum cordis, & deinde calidum innatum aliarum partium.

Montanus putat, subiectum febrium non esse calidum innatum, sed calidum existens in sanguine, & spiritu: sed quomodo poterit saluare Galenam, qui dicit comm. 16. huius secti. febrem esse conversionem caliditatis naturalis ad igneam?

Præterea calidum nativum semper minuitur, & nunquam augetur: caliditas verò sanguinis, & spiritus aliquod augetur, & aliquando minuitur: immo intendendum accidit, quod iuvenes talem hæmorrhagiam patiuntur, ut ferè totus sanguis, & spiritus resoluuntur: relinquunturque frigidi, & exangues: deinde tamen brevi spatio iterum sanguis & spiritus augentur, & corpus incalescat, quod calido innato certè convenire non potest: quia hoc calidum nunquam augetur: Galenus lib. de marcore habet, si calidum innatum possit augeri, vita reddi posset æterna & immortalis.

Prima dubitatio ex dictis oritur de subiecto febris: quia calidum nativum subiectum febris certè esse non potest: quia est substantia, & substantia est imalterabilis.

Pro solutione sciendum, quod duplex est calidum nativum: alterum quod nunquam discedit à partibus, in qua est, ut docet Galenus comm. i. p. huius primæ sectionis, vix confirmat iuramento, dicendo, non per locum discedere à suis sedibus: quia reversa apud Galenum calidum innatum carnis est ipsum esse carnis, vel eius temperamentum: at esse carnis non discedit à carne, vel ab ipso temperamento, quod idem est, ut alibi ex Galeno ostendimus: ideo hoc calidum nativum quo ad eius substantiam non pertinet ad rationem formaliter ipsius febris.

De hoc calido loquens Galenus lib. de rigore, & palpitatione cap. 6. sic illud definit: calidum innatum est substantia quedam perpetuo mobilis intus extra, & extra intus, quæ calidi definitio convenit quoque influenti calori: quia etiam influxus habet suum proprium innatum ad differentiam calidi nativi implantati, quod movetur quidem intus, & extra quo ad qualitatem, non tamen facit illum transitum ab una ad aliam partem, ut facit influxus.

Calidum implantatum habet duplicem motum, unum intus deorsum ad pabulum, quo alitur: alium extra sursum ad ignis spheram, quod in cunctis igne observatur ac instar ignis lucernæ, sed non movet locum.

His positis quidò Galenus dixit, febrem

esse congeritionem nativi caloris ad igneam dicimus, hanc definitionem primo esse formaliter veram de caliditate influente: de caliditate verò innata, & implantata esse veram effectivè, quatenus videlicet est causa efficiens: quia dum caliditas implantata redditur immoderata efficit caliditatem influentem quoque immoderatam, quæ formaliter constituit febrem: ideo solum sumus sic distinguere: quod illa febris definitio respectu caliditatis implantatæ sit causalis: respectu verò caliditatis influentis sit formalis: quia calor febrilis, qui diffunditur per univèrsum corpus inheret caliditati influenti, & non innatæ, & implantatæ.

Hac ratione posset aliqua ex parte defendi Montanus dicens, subiectum febris esse calidum existens in sanguine, & spiritibus.

Illorum tamen sententia, qui dicunt, febrem formaliter esse congeritionem caliditatis nativæ ad igneam, non potest defendi, quia solum caliditas influentis caloris immoderata est illa, quæ potest diffundi in totum corpus per venas, & arterias, quæ dum redditur immoderata est causa formalis ipsius febris: vel formaliter est ipsa febris: caliditas verò immoderata calidi implantati est causa efficiens ipsius febris.

Secunda dubitatio exoritur ex dictis, non videtur, quod calidum nativum sit subiectum febris, quia ex Galeno p. de differentiis morborum in principio, in febre ephemera & putrida spiritus, & humores sunt in calefacto esse: partes verò solidæ, quæ à calido nativo constituentur, sunt in calefieri: sed sic est, quod de ratione febris est etiam calidum in facto esse.

Respondetur in spiritibus alteratis, & in humoribus putridis non esse formaliter febres, sed solum effectivè, & alibi probavimus ex Galeno i. meth. & tertia parte artis med. formaliter verò febrem putridam & ephemeram esse in solidis.

Quando verò dictum est, in febre ephemera, & putrida partes solidas esse in calefieri id intelligitur respectu hecticæ, quæ non solum est in calefacto esse, sed etiam in habitu: Galenus enim lib. de differentiis symp. vult, quod de ratione morbi sit aliquid in facto esse ad differentiam sympto-

matum, quæ sunt in fieri, & insequuntur morbum, ut umbra corpus, ideo febris ephemera & putrida sunt morbi, quatenus sunt in calefacto esse: quatenus verò sunt in calefacto non dicuntur morbi.

Quod subiectum caloris astrictij similiter pro subiecto habet calidum nativum: astrictius enim calor sic fit: dum ex sem. & sanguine menstruo oritur, calidum nativum, tunc in prima generatione est calidissimum & humidissimum, sicut docet Hippocrates 1. de natura humana 11. his verbis. Nam hoc scire expedit hominem prima die calidissimum sui ipsius esse, extrema vero die frigidissimum.

Deinde repetit paulo infra, nempe 109. 14. his verbis. Atque hac ratione homo prima die, quo manus suscipiat incrementum, eo fit calidior. Quo etiam postrema die plus marcescit & frigidior sic necesse est.

Idem calidum nativum est illud quod efformat prima flamina omnium patrum corporis, quibus fabricatis incipit calor absumere humidum: unde partes aliquæ duriores, aliquæ molliores redduntur: sic ossa in principio veluti cæta in infantibus apparent: deinde duriora semper vique ad ultimam senectutem redduntur.

Hinc 117. ossa in infantibus deficient: quia calor adhuc sufficienter non exsiccat. Hæc quæ deficiunt sunt duo ossa bregmaticæ, quæ in prima infantia adhuc sunt cartilagineas: isthmoides duo ossa stilloides: quatuor ossa cocygis: 3. dentes: 48. sesamoides: 16. ossa corporum: 880. tarsorum, & duæ patellæ, quæ ossa in adultis inveniuntur: sed in infantibus non sunt: sunt tamen dum pueri incipiunt exsiccari. Itaque prima exsiccatio est primus gradus caloris astrictij, id est actis, & mordacis: quia de ratione astrictij caloris est mordacitas: causa vero, cur dum siccitas adnectitur calido nativo, fiat calor mordacitas, est, quia siccitas est lima caloris: hæc mordacitas pertinet ad qualitatem calidi nativi: quare concludimus, idem esse subiectum febriam, & caloris astrictij.

De calore influente, seu de spiritibus.

QVo ad calorem influentem. Medici per calorem influentem intelligunt spiritus, & ipsorum radios, valde tamen differunt de numero spirituum. Quidam dicunt dari tres spiritus, nempe animales, vitales & naturales.

Quidam, ut Manardus, & plerique alij negant dari spiritus naturales: concedunt, quæ solum animales, & vitales. Similiter Averroes primo coll. cap. 14. habet hæc verba. Spiritus duo sunt: spiritus apparens in corde, & spiritus apparens in cerebro: sed spiritus in hepate non apparet per viam sensus: ecce quod ex Averroes sunt solum duo spiritus.

Averroes verò, an detur hic spiritus naturalis, videtur dubius.

Quidam verò, ut Argentæus, tenent, dari solum unum spiritum, huncque esse vitalem, qui dum est in corde exercent omnia vitæ, dum est in cerebro præbeat sensum, & motum cerebro, & universis corporis: propterea negant dari spiritum naturalem, & animale speciem ductorè vitali.

Sed antequam accedamus ad dispositionem, an scilicet detur spiritus naturalis, sciendū est, omnes Auctores in hæc sententiam conspirare, quod de ratione spiritus quatenus sunt spiritus, sit hæc conditio: illico influant, vel per se, vel per radios singulas partes: si per radios in infinitas scilicet seu virtutes demandari ab illis scire, in quo sunt, in omnes corporis partes relinquendo locum, siue viscous, in quo sunt, nant nisi novus spiritus semper succedat, & essent sensus, & motus.

His politis probabimus auctoritate, & experientia non dari spiritum naturalem.

Primum argumentum desumitur à Galeni auctoritate: primo de loc. aff. vic. ubi dicit, virtutes naturales esse conatas partibus, & non esse influentes: inde necesse colligi posse, non dari ex Galeno spiritum naturalem: tibi enim inquit, virtutem naturalem esse conatam, sicut virtus magnetis est conata magneti: eius virtus

non quotidie fit, sed semel tantum facta à principio generationis nūquam relinquit magnetem: sic facultates naturales, nempe attractrix, retentrix, educatrix, & expultrix à principio generationis semel factæ non amplius sunt: manentque conatæ partibus, ac nunquam ipsas partes relinquit.

Quod non potest dici de vitali, & animali, nō de vitali, quia ista relinquit eor, & mittitur in alias partes: quare nīl cor euergio generaret nouum spiritum vitalem, heret syncope, & cessaret vita.

Non de animali, quia hac virtus similiter relinquit cerebrum, ac mittitur per vniuersum corpus; quare nīl cerebrum illud generaret nouum spiritum, cessaret sensus & motus, statimque succederet apoplexia: & mors.

Confirmat Galenus 1. de loc. aff. vit. virtutes naturales non esse influentes, sed semper esse conatas, eo quia morbi, pertinentes ad instrumenta naturalia semper sint per essentiam, & nunquam per consensum. Hoc potest probari de intemperie, mala compositione, & soluta unitate. Intemperies enim, tumores, & soluta unitates si in ventriculo, vel alijs partibus naturalibus existant absque dubio euadunt morbi conati illis partibus: quia ab ipsis partibus sunt inseparabiles: ergo ibi sunt per essentiam & nunquam per consensum. Hinc Gal. habet hæc verba loco citato „ Quoniam instrumenta naturalia habentur semper primaria affectione laborantia: quia actio naturalis est conata, & non dependet ab alijs principijs: quod certè dici non potest de animalibus: quia partes animales, quæ tales sunt, quatenus habent sensum, & motum, seipsum consistantur morbo per consensum.

Galenus pro hac re primo de loc. aff. 6. recitat casum Pausanias, qui veniens Romæ ex casu à vehiculo percussus circa septimam ventricem ceruicis amisit sensum trium digitorum: affectus digitorum erat per consensum à ceruice, & nequaquam per essentiam in digitis: ideo Galenus applicauit emollientibus ceruici sanitatem digitis illis restituit. Nos in simili casu feliciter applicauimus ceruici acetonis & dulcificum in aceto, in quo ebullierint

malua, liquiritia, fenugracum, & lini semina: vnde dispositione scirrhosa ceruicis emollina sensum digitis restituiamus.

Præmodo Galenus 4. de loc. aff. 4. recitat casum cuiusdam, qui amisit sensum pericranæ primariæ affectione existente in ceruice. Ibi Galenus reprehendit quosdam medicos, qui vt restituerent sensum pericranæ, illud exulcerabant, vt sensum tenuerent: Galenus verò vt primum applicauit calida ceruici, statim illum sanauit: intellexit Galenus illum hominem sub pluuia, & vento impetuoso ambulasse, & circa ceruicem saluum madefactum reddiderit ceruicem stupidam: vnde neri ceruicis, qui excurrunt per pericranæ facti hebetioris sensus, in ipso stupor factus est.

Secundum argumentum probans non dari spiritum naturalem colligitur ex Galeno 3. de facul. naturalibus 14. vbi dicit, de ratione spiritus esse, vt sit tenuior vapore: quare si spiritus naturalis esset in venis exhalaret, quia venæ non sunt densæ, vt artetis, in quibus stabulantur spiritus vitales. Immo Galenus non vno in loco laudat Hierophilum, qui dicebat, arterias esse sextuplo crassiores venis. Similiter animales spiritus sunt in neruis, qui sunt valde densi, vel sunt in ventriculis cerebri, vel in spina, quæ partes ob crassitiem possunt ipsos coëcere, ne exhalent.

Tertium argumentum tale est. De ratione spiritus ex Hippocrate 6. epid. 8. tex. 7. habetur, quod inter *ἰσχυρὰ*, id est impetum facientia collocantur: sed hæc est, quod facultates naturales nullum habent impetum: ergo.

Quartum argumentum est Manardi, & tale est. Non datur locus generationis pro hoc spiritu naturali: ergo non datur iste spiritus naturalis. Relinquitur ergo, vt duo tantum sint spiritus, nempe vitalis, & animalis: vitalis fit in sinistro ventriculo cordis: animalis verò in ventriculis cerebri. In hepate quidem nulla est calitas, vbi fieri possit hic spiritus naturalis: quare si non est in hepate locus generationis istius spiritus, nullibi erit: Galenus enim 11. meth. cap. 5. inquit, si daretur spiritus naturalis esset in hepate.

Quoad Argenterium, qui negat non solum naturalem, sed etiam animale, conatur probare unum spiritum vitalem sufficere: habetque duo principia argumenta.

Primum est, quia inquit, in cerebro vix conspicui possit plexus reiformem, in quo dicunt Medici magnam generari spirituum animalium copiam: deinde plexus est factus ex arteriis, & non ex nervis: ergo ille spiritus, qui erit in plexu, erit vitalis, & non animalis.

Secundum argumentum Argenterius desumit à motu dilatationis pupillæ, dicens, dilatationem non fieri à nervis: quia in pupilla non sunt nervi: ergo illa dilatatio fiet ab arteriis pupillæ: ergo motus proveniet à spiritu vitali: qui defertur per arteriolas. Subdit, non ne clauso altero oculo, pupilla dilatatur, sed sic est quod inter pupillam & nervum opticum nullus se interponit nervus, sed solum sunt ipsæ arteriolæ: inde inferri, spiritum vitalem deum solum inservire vitæ, sed etiam sensui, & motui.

Ad primum argumentum de plexu reiformi, quod sit ita exiguum, ut vix in anatomie conspicatur, labitur Argenterius in plurima errata.

Primum ostendit se non vidisse humorem cerebri anatomem: quis plexus reiformis est maxime conspicuus.

Præterea solitur, dum putat Galenum arbitrari, in plexu reiformi fieri spiritus animales, quod nunquam tenuit: quia plexus ex Galeno solum preparatur materia pro spirituum animalium generatione: deinde preparata materia spiritus perficiuntur in cerebri substantia.

Denique vixilat, dum reprehendit Galenum, quod sibi contradicat, quia asserat spiritum animalemodò fieri ex acce, modò ex spiritu vitali, modò ex sanguine, modò in plexu, modò in ventriculis, & modò in cerebri substantia. Ostendit se non legisse Galenum, qui lib. de plac. & abibi vult fieri spiritum animalemodò ex cere attracto per processum mamillares: à spiritu vitali, vel materia proxima: à sanguine, ut à remotis in plexu preparari, & non fieri, sed fieri in ventriculis, & perfici in cerebri substantia.

Ad secundum argumentum de dilatatione pupillæ, dicimus Argenterium fuisse parum versutum in Anatomia: quia causatur pupilla dilatatur & contrahitur non sunt arteriæ, sed est tunica naris, quæ est basis omnium assidue tunica, si videlicet comæ, schlerodis, vix, coroidis, hyaloidis anterioris & posterioris, & araneæ antice & postice. Hæc tunc pediculis nigris colligat crystallinum. Hæc illam habet virtutem movendi modo lateralem, modo extorsum crystallinum. Hæc aperit, stringit, pupillam tenuit & protrahit crystallinum. Si isti motus essent vel ob paralyt., vel ob astringentia visio vel non fit, vel vix fit, quamvis erant partes sine illis.

Possumus quoque respondere motum illum pupillæ non esse voluntarium, motumque nihil probare: qui motus animalis, quem querimus, est voluntarius, & non naturalis.

Quod verò detur spiritus animalis, Galenus 1. de plac. cap. 4. probat hac experientia. Dum aliquis vulneratur visque cerebri ventriculis eo modo, quo conspiciuntur in Smyrna Jonia, quem casum refert Galenus Aaphor. comm. 18. dum illud vulnus penetrat usque ad crani substantiam, periebat, ille juvenis statim amittebat sensum, & motum: dum verò adducebantur labia vulneris, quæ clauderantur officium, statim incipiebat recuperare sensum & motum: cuius derinebantur spiritus animalis, quibus deesse, facultas per irradiationem per univrsum corpus ita velociter in extremas partes diffusadebat, ac in pupillis.

Quod verò detur quoque spiritus animalis, qui irradiat, & in instanti effundat per univrsam corpus, quomodo splendor à Sole: probat Galeno in lib. quod sanguis in arteriis continetur cap. 7. evidentiissimis experimentis: probato de vitali, facillè colligitur de animali.

Sic de vitali à Galeno probatur: quod in instanti per corpus arteriæ moventur: à fistula caui in arteriâ incisam immittitur, & arteria supra fistulâ ligetur, tunc quavis spiritus cum sanguine arteriæ effluit.

fluit ad partem inferiorem, nihilominus arteriarum pars inferior motu pulsus omnino priuatur. Addit Galenus loco citato, si mittatur fistula non caua in arteriam incusam, quæ obstruat totam arterie cavitatem, hæc lege tamen, ut non ligetur arteria supra fistulam, tunc radij per tunicam in instanti transeunt deorsum, & efficiunt pulsationes in parte inferiori ipsius arteriæ: argumento est, quod non spiritus, sed radij transmissi in instanti sint illi, qui efficiunt arteriarum pulsationes.

Præterea, quod vitales facultates per radios transmittantur in instanti à corde: patet, quia ligata arteria inguinis, tollitur statim pulsus digitorum, pedis: soluta verò arteria, æquè velociter incipit moveri arteriola alicuius digiti, perinde ac arteria capitis. Argumento est, quod in instanti facultates vitales transmittantur.

Q V Æ S T. I X.

Quomodo calor natus perducas nos ad senectutem, & mortem.

Quomodo verò calor natus, qui gratia conservationis productus est, nos ad senectutem, ac mortem perducas, Galenus 1. de elementis cap. 7. lib. de tabe cap. 4. & 1. de tunc. lib. cap. 2. proponit duas causas necessarias, & inevitabiles senectutis, ac mortis, quæ à calido innato trahunt originem.

Prima est calor, qui semper agit in humidum exsiccatum: sed visque ad ætatis vigorem summo cum animantibus beneficio: quia exsiccatum superfluum humiditatem partium corporis dat robur ipsa partibus: sed roboratis partibus (proh dolor heu nos miseros) ita perseverat exsiccatum humidum radicale, ut perducas animantia ad senectutem, & ad mortem.

Necque vili est contradictio in Galeno dum primo de tunc citato dicit, calidum innatum semper exsiccare proprium humidum, & nos ad mortem perducere: lib. verò de tunc, calorem non assimilari flammæ: sed nos tueri: quia primo de tunc dicitur. Intelligit nos exsiccare postquam membra per humidi superflui consum-

ptionem reddita sunt robusta: lib. verò de tabe nos tueri, dum absumit humidum superfluum in ætate puerili.

Non tollitur contradictionem, qui dicitur calor natus innatus considerari dupliciter, vel ut innatus, & sic nos tueri, vel ut calor & sic nos ad senectutem perducere, quia calor innatus, ut innatus est ille met calor, qui agit in humidum, consideratur ut calor.

Secunda causa mortis est cœlestinus fluor totius substantiæ ab eodem calore natus factus, ob quem fluorem animal vilius diu spatio post ortum interiret, nisi esset inuentus cibus, qui remitteret quod continuo deperditur: sed remissio non est æqualis: utinam reddi posset æqualis, quia succederet agerasia, & corpora redderetur immortalia.

Auxilia pro evitanda morte, si inuenirentur, duotum alterum respicerens, vel prohiberent, ne calor natus exsiccaret humidum radicale, vel raram apponerent quantum continuo deperditur.

Spagirici putant se inuenisse remedium pro prima intentione, quod scilicet calor non absumat amplius humidum per visum auri porabilis: quod est incorruptibile: atque reuera sub orbe Lunæ aliud non inuenitur, quod videatur incorruptibile, nisi aurum: quia in fornacibus, nec ullo alio igne vehementissimo aurum absumitur: quod de alijs rebus dici non potest.

Contra Spagiricos duo sunt argumenta efficacissima desumpta à ratione, & experientia. A ratione, quia alimentum antequam concoctatur in humidum substantificum, iter transmutari est opere præclium: aurum verò cum non sit obnoxium corruptioni vel transmutationi erit ineptum pro nutritione. Ab experientia: quia hæctenus non est inuentus spagircus, qui diutius viuat, quam rustici nostrates.

Auxilia verò pro secunda intentione, quæ scilicet tantum possent remittere, quantum deperditur, inueniri non possunt: quia in actu conuersionis, seu nutritionis humidum radicale exsiccat. Hinc Avicennas prima primi dicit, si calor naturalis esset infinitum, nisi quoque humidum esset infinitum, non succederet: quia

quia in convertendo cibum in substantiam; quodvis humidum aliquo spatio exsiccat.

Auxilia verò pro retardandis ambabus mortis causis consistunt in his duobus. Primum in auferendis impedimentis.

Secundum in eligendis humidis alimentis, quæ prohibeant: ne citius iusto exsiccatæ humidum radicales: sed hæc duo proposita non possunt intelligi, nisi hæc quatuor præcipiantur.

Primum an cibis qui ingeriuntur quammaximè resiliunt deperditum.

Secundum qua hora iterum sit cibandum.

Tertium qualis debeat esse cibus.

Quantum rectus usus omnium rerum non naturalium, sed hæc quatuor distinctè & particulatim intelligi non possunt, nisi per sententiam nostram: sine ipsa quidem sola coniectura satis incerta hæc præcipiuntur.

APHORISMVS XV.

ENTRES hyeme, & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda: etenim tunc calor innatus plurimus est: unde & pluribus eget alimentis, indicio sunt ætates, & A.

phletæ.

Cum Hippocrates in aphorismo 13. agerit de victu sanorum sumpta indicatione ab ætatibus, & in 14. tradiderit rationem, cur senes facillimè, & pueri difficillimè ieiunium ferant: reliquum erat ut ageret in hoc aphorismo de ratione victus sanorum: sumpta indicatione ab anni temporibus, ætate, & ætatibus, & anni tempora sunt signa virtutis indicantis ipsam cibum.

Quod verò agat in hoc aphorismo de victu sanorum, & non ægrotorum, pater: quia

Galenus 1. de ratione vic. 24. loquens de victu ægrotorum dicit totum oppositum, nempe tempore hyemis in agris requiritur cibum tenuem: tempore vero æstatis cibum pleniorum, seu minus tenuem: quia ægri tempore æstatis non ita facile possunt usque ad vigorem perferre, ut tempore hyemis: est enim Hippocratis sententia aphorismo 3. & 10. quod tantum cibi agris cõueniat, quantum possint perferre usque ad morbi vigorem. Immo ex Galeno in comm. 4. huius sectionis vires ipsorum ægrotorum sunt cõfirmatæ debiles: quia morbo superato satis reficiuntur: ideo addit in eodem comm. Galenus, si vires quales accepimus, videremus cõseruare, fiet et additio ad morbum. In hoc verò aphorismo totum oppositum dicit, nempe tempore hyemis plurimè ergo non de victu ægrotorum, sed de victu sanorum intelligit.

In hoc aphorismo duo facit, primo proponit hunc aphorismum, ut ventres hyeme & vere plus cibi esse dandum. Deinde confirmat aphorismum triplici ratione, & duplici experimento.

Prima ratio est, quia tunc plus cibi dandum est, quando ventres sunt calidiores: sed hyeme & vere sunt calidissimi ergo.

Secunda ratio: quia hyeme somni longissimi per quos maior sit concussio: ideo plus cibi dandum est.

Tertia ratio aphorismi est: quia hyeme calor natiuus copiosior est, quam alijs temporibus.

Denique confirmat aphorismum duplici experimento. Primum experimentum desumitur à pueris. Secundum ab ætatis: ambo hyeme, & vere eget copiosiori alimento, quam alijs temporibus: tuncque magis videtur appetunt cibum ciborum enim cupiditas naturalis significat internum robur: quo existente plus cibi requiritur.

Tantum enim valet ciborum copiam in significando vitium robur, ut Hippocrates in Heropito, quia nunquam amittit appetitum diuinauerit euasurum, licet in hoc essent plurima signa mortalis die et nocte à morbi principio liberatur à modo lethali.

Quoad verborum explicationem *ad 21. et 22.* quod proprie significat cavitatem, seu capacitatem: unde Cælum deductum est, *ad 21. et 22.* quia cælum seu Cælum significat cavitatem seu capacitatem universi, & non superficiem, seu capacitatis circumferentiam. Dum verò Hippocrates nominat ventrem sine aliqua coarctatione intelligit ventriculum, & intestina: sicuti 6. aphorismorum 14. dum dicit „Hydrope detento, si aqua è venis in ventrem defluerit, soluitur morbus.

Dum verò per ventrem intelligit alias cavitates, cuiusmodi sunt cavitates thoracis, limitat cum alia dictione, sicuti 7. aphorismorum 38. ubi dicit „destillationes in vètre supetrotent supputant intra 30. dies.

Præterea patet quod in hoc loco per ventrem intelligat ventriculum: qui dictioni vetri appositus est articulus *ad 21. et 22.* qui articulus significat determinatam cavitatem: quamvis aphorismus possit quoque ampliari ad alios ventres, ut ad cotecur, lienem, & renes: non tamen applicari potest ad pulmonem, cerebrum, & vesicam: quia illæ partes hyberno tempore sunt frigidiore.

„*Hyeme.* Pro intelligentia aphorismi sciendum est, annum divisum esse ab Hippocrate in his aphorismis in quatuor partes, & in lib. de hebdomadibus in septem, ut refert Galenus primo epid. primo côm. primo.

Prima anni divisio, quæ est in quatuor partes, desumpta est à duobus solstitijs, & à duobus æquinoctijs: idcirco Galenus primo epid. & 3. aphorismorum 14. vult, quod ver incipiat ab æquinoctio, quod est circa vigesimum diem Martij, & perduret usque ad ortum pleiadum seu virgiliatum idest circa octavam diem Maij.

Æstas verò incipit ab ortu pleiadû usque ad ortum arcturi idest usque ad octavam diem Septembris circiter, itaut æstas per quatuor menses perduret.

Aurumnus ab ortu arcturi usque ad occasum pleiadum excurrit, qui occasus fit circa decimumquintum diem Novembris.

Hyems verò deinde producit usque ad æquinoctium vernale, videlicet usque ad vigesimum diem Martij circiter.

Antiqui tamen, & ipse Hippocrates subdividebant æstatem in duas partes. Hyemen verò in tres, itaut annus illorum esset divisus in septem partes.

Prima pars æstatis erat ab octava Maij usque ad ortum canicule, videlicet usque ad principium Iulij: hanc partem vocabant oram: ideo fructus, qui maturabantur in hac parte, vocabantur orari; ora significat solem, qui tunc præcipue dominatur.

Secunda pars æstatis erat ab ortu canicule usque ad ortum arcturi, videlicet ad octavam diem Septembris, & vocabatur opora: fructus verò qui maturabantur in hac parte vocabantur oporari, quasi aurumnales: opora enim apud Græcos significat aurumnum.

Deinde dividebant hyemen in tres partes. Primam vocabant sementum, idest tempus semendi.

Secundâ vocabant solstitium brumale.

Tertiâ vocabant tempus infrendi arbores.

Hippocrates per hyemen intelligit omnes has tres partes, & præcipue mediam: quia in prima parte idest in mense Novembris ventres adhuc non sunt calidissimi: calidissimi enim sunt in media.

Per ver Hippocrates intelligit præcipue illi partem veris, quæ hiemi adnectitur.

Natura calidissimi. Pro intelligentia sciendum, calidum aliud esse innatum, & aliud ascriptum: innatum duplex est, aliud quod est implantatum, quod ut dicit Galenus in hoc côm. est natura animalium. Præterea est forma partium simularum quia vocatur à Galeno primo de Vita P. 9. temperamentum substantiale, per quod os est os, & caro est caro. Similiter Gal. 3. de temp. 4. vult hoc temperamentum substantiale esse naturam, & universam substantiam partium. De hoc calido innato implantato loquens Galenus in hoc côm. confirmat sacramento, dicendo non per Iovem separari à suis partibus, nec ab ipsis refugere quia est implantatum. De hoc calido innato intellexit Hippocrates in superiori aphorismo, dum dicit „qui crescunt plurimum habent calidi innati: quod tamen (ut probauimus) à prima generatione vs-

que ad obitum diminuitur, vt oleum in lacerna.

Datur aliud calidum innatum, quod à corde transmittitur per vniuersum corpus & vocatur innatum ab Hippocrate in hoc aphorismo, & à Galeno in comen. A medicis vero vocatur influens: hoc enim reuera non est forma patrum, sicuti est implantatum: quia hoc influens hyberno tempore augetur, dum per antiperistaltim refugit ad partes internas, vnde sic quod ventres sunt calidiores, æstate verò frigidiores. Calor innatus seu implantatus nunquam augetur, sed semper minuitur ad instar olei in lacerna: nec sequitur anni tempora, vt scilicet hyeme suscipiat augmentum, æstate decrementum: hic calor sequitur ætates, quæ nunquam redeunt: de hoc non intelligit Hippocrates in aphorismo.

Calor verò de quo intelligit est ille, qui sequitur anni tempora, qui dicitur influens, quippe à corde, & à cerebro effunditur in totum corpus: vnde hyeme actiones vitales, & animales sunt robustiores: æstate debiliores: hic sequitur anni tempora: hyeme enim est robustior ob antiperistaltim: ideo eget copiosiori cibo: æstate oppositum obseruatur. De hoc loquens Aristoteles 1. Probl. 33. dicit, hyeme calorem intras se contrahere, ideo melius concoquere: æstate verò diffundi per corpus, ideo minus concoquere.

De hoc influente calore Hippocrates 1. aphor. 12. loquens de conuulsione habet hanc sententiam, „ larga frigida perfusione æstate media reuocat calorem ad intus, & sanat conuulsionem. De hoc calore intelligit Hippocrates in hoc aphorismo. De hoc Galenus 3. de causis pulsuum 6. & lib. 8. de plac. 7. loquens, inquit, tempore hyemis, & veris plurimum esse calidi naturalis, & parum æstiuæ: contra in æstate plurimum æstiuæ, & parum naturalis.

Notandum tamen per calorem æstiuum intelligendam esse qualitatem immoderatam caloris naturalis, seu natui, & non substantiam caliditatis, quæ non est alterabilis, sicuti neque alie substantiæ alterabiles sunt, quia alteratio solum est in predicamento qualitatis.

Notandum, aphorismum verificari de robustis, hac duplici lege seruata.

Prima, vt hyems seruet suam naturam, itaque non habeat aliquem insolitum excessum.

Secunda vt non committantur errata in vultu, scilicet sex rebus non naturalibus: quia ob errata etiam corpora robustissima refrigerari possunt: robusta enim propter errata tendunt ad morbum, & debilia verò ad mortem. Obseruatis igitur in robustis his conditionibus, calor influens dispersus per ambitum corporis hyberno tempore retrahitur ad ima, vniuersumque implantato acquirit vires, propter quod ob hoc promptius concoquitur: ideo hyeme plus cibi dandum.

Qua ratione verò calor hyeme augetur, dicimus ex Galeno lib. de causis morborum cap. 2. calorem augeti ob quatuor causas, nempe per adhaesum vel calida, vel per putredinem, vel per motum, vel per constipationem, vel per alimentum. Ob quatuor ex istis causis tempore hyberno calor augetur. Prima per motum, quem facit antiperistaltis: quia calor ob frigida recurrens ad viscera ob motum istum, & in ipso corpore excitat maiorem calorem: itaque, dum sit constipatio, & cum antiperistaltis fiat febris, sed primò extrema, deinde sequitur putrida, vel heuistica, propter corpus est preparatum.

Quod verò per antiperistaltim calor augetur, docet Aristoteles 8. Physicorum. Hippocrates 1. aphor. 12. verò inquit, conuulsionem sanari posse frigida perfusione.

Similiter Galenus in hoc comen. & experientia ipsa animaduertitur, dum sibi ferarij volunt vigorare ignem, aquæ tantillum aspergunt.

Secunda causa augens calorem tempore hyemis est adhaesio id est vicinitas corporis calidi, dum scilicet influens natura calidum retractum ad ima, & vniuersum implantato tangit viscera, illaque necessitate calefacit.

Tertia est constipatio à frigore facta ob quam duobus modis corpus calefacit. Primò impediendo ne calidum à corpore ita facile exhallet. Secundò derivando acris excrementa, quibus retentis calor

calor solet maximè crescere.

Quarta causa augmenti caloris est alimentum: quia hyberno tempore obantiperitissim calor maior factus maiorem excitat appetitum, magis concoquit, & concoctum alimentum in substantiam nutriti, unde augetur calor.

Notandum antiperitissim non solum calefacere, sed etiam roborare, sicut colligitur ex hoc Galeni comm. ubi inquit, corpora aqua frigida lora per antiperitissim robustiora fieri, quod non solum robustis, sed etiam debilibus, si exiguo spatio lauentur maximè iuuantur, sicut obferuat Galenus in heclicis febres laborantibus, qui remota nulla alia via sanari possunt, nisi hac proposita 10. meth. cap. 10. qui tali ordine illos sanat, primò vñ balnei tepidi, vt humores effundantur, & aeres fulgines exhalent, deinde vñ balnei frigidi, quod ita roborat, vt postea sanentur.

Ex his nos duo colligimus: Primum cur frigidissimæ perfusione facta in carnis illico dolores collicet, & nephritici tollantur. Immo cardialgia quæ est affectus magni momenti, quæ frigida perfusione remouetur: est enim Galeni præceptum 9. meth. 7. ubi habet hanc sententiã „ Aqua frigida cardialgiam momento temporis sanat intus, vel extra: vñmur, n. (vt tutius agamus) pano lineo madefacta, quæ frigida illum, quæ affatim applicamus parti dolenti: vel pro sustentenda cardialgia orificio vñtriculi: panumque celestini amouetur: sed ne aque frigiditas imprimat aliquam noxam in partem, laseam applicamus boreum aliquod actu calidum, ne actualis humiditas aliquid mali efficiat.

Parimodo Hippocrates 5. aphor. 25. dicit, frigida largè effusa dolores podagricos, & conuulsiones sanat.

Alium tamen modum meliorem adinuenimus pro auferendo dolore, & cardialgia non sine assentium admiratione, talisque est. Accipimus vellam bouinam multatiniue, vel glacie impletam, illamque sudariolum obvolvimus, ne ab ægris, vel astantibus animadparratur: deinde parti dolenti sudariolum improvisò applicando, statim dolor auferitur: mirificè tamen inuat, si paulo ante patientes inunctiones

actu calidas fuerint experti: De hoc methodo sedandi dolores egimus in commentariis nostris Auenæz doc. 5. cap. 1. vet. 17. Vñmur vellam sudariolum inuoluta: quod hoc est miserissimum in humilibus rebib: quod facili, si cognoscantur, spectantur.

Sexta dubitatio: colligimus ex dictis, quomodo possint conciliari duo loci Hippocratis: dicit enim primo de natura humana tex. 31. & 36. hyemè pituitum adgeri. In hoc loco verò hyemè ventres esse calidiores. Quomodo augebitur pituita, si ventres sunt calidiores?

Soluitur, quia pituita in debilibus, & robustis augeatur, sed in robustis augeatur, & concoquitur: in debilibus verò extrescit, & sic cruda, & indocila relinquitur: Quare Hippocrates 1. de natura humana locutus est de debilibus: in hoc aphorismo verò de robustis.

Præterea dicere possumus, hyemè in robustis generari plurimum pituitæ naturalis, quæ est semilanguis, quæ faciliè concoquitur ad differentiam pituitæ extremæ, quæ sunt vitrea, gypsea, acida, & salia, quæ faciliè in debilibus cumulantur, & non concoquuntur.

Quinta dubitatio: si hyemè calidissimi sunt ventres: ergo bilis generabitur, & non plurima pituita, vt tenet Hippocrates 1. de natura humana tex. 36.

Respondet Galenus in comm. ventres esse calidissimos naturali calore, qui est temperatissimus, qui non bilem, sed sanguinem, & pituitam naturalem, quæ est semilanguis, adauget.

Tertia dubitatio: in vere non possunt ventres esse ita calidi, vt hyemè: ergo non sunt calidissimi.

Respondetur, in vere ventres esse calidissimos respectu æstatis, & autumnii, non respectu hyemis. Vel respondemus per ver intelligere patrem veris, quia dnoctitur hyemi: vel dicimus in vere esse moderatiorem temperaturam, ratione cuius ventres dici possint calidissimi, intelligendo per calidissimos calorem moderatissimum & temperatissimum, qui in concoquendo tenet primum locum.

Quarta dubitatio: Galenus dicit in cõm

ventres hyeme esse calidissimos, quia ob antiperistaltim augetur substantia calidi innati, namque Galenus lib. de rabe cap. 4. & alibi dicit, si augetur substantia calidi innati, animal esset æternum: animal enim est mortale, quia hoc calidum semper diminuitur vsque ad mortem, sicuti oleum lucerna accense, in qua diminuitur, donec lucerna oleo priuata extinguatur.

Respondetur, augeri calidum influens, & non innatum, quod est forma partis, quæ est os, & caro est caro. Præterea calidum influens non augetur simpliciter, sed in relatione ad alia tempora: si enim calidum influens augetur, pati modo animal esset æternum: sed reuera augetur per accedens, quatenus calidum diffusum in eum reuocatur ad viscera, & vnitur cum implantato, unde virtus unita redditur fortior, & caloris videtur esse factum augmentum.

Quo ad res. Notandum diuidi in tres partes, nempe in priorem, posteriorem, & mediam. In priori parte dicit Galenus in comm. conuenire victum similem victui hyemali. In posteriori similem æstiuo. In media conuenire victum veri proportionatum.

Philothemus vult, cibum esse exhibendum in vere plenior, quam in æstate, tam ratione partis prioris, in qua contrahitur calor, tam ratione partis medietatis, in qua non est facta caloris refoctio, ideo adhuc calor robustus conseruatur. Sed nos addimus, dummodo non adhibeatur plethorica dispositio, quæ tempore veris, vt dicit Galenus vt plurimum obseruatur: quia tempore hyemis cumulari sanguinis multitudo: ideo cibis reuocis conuenire debet: hæc de causa non sine ratione tempore veris ieiunium est institutum.

QVÆST. LXI.

An ver sit medium inter hyemem & æstatem per negationem, vel per participationem extremorum.

Hic tractatur illa questio, an ver sit tempus medium per participatio-

nem extremorum, videlicet hyemem, & æstatis: vel per negationem. Galenus de alimentis cap. 18. vult, ver esse medium per participationem extremorum: tamen potest probari argumento efficaci desumpto ab Auerro 4. Celi 26. quo probatur ver, non esse medium per participationem hyemem, & æstatis: ibi enim probatur leuitatem, & grauitatem mediorum elementorum non esse medias per participationem: quia si hoc esset, darentur solum duo elementa.

Auer. sic probat, quæ sunt talia per participationem specie non differunt inter se: sed sic est quod grauiiores, & leuiores sunt formæ elementorum: ergo erunt specie differentes. Accedit quod ver respondet aeri, æstas igni, autumnus terræ, & hyem aquæ: sed elementa inter se differunt specie, ergo aer, & aqua, quæ sunt elementa media non erunt media per participationem, sed per negationem extremorum.

Præterea ver respondet sanguini, æstas bilis, autumnus melancholicæ, & hyem pituitæ: sed sic est, quod quatuor humores differunt specie inter se: ergo humores medij, vt sanguis, & pituita, non erunt medij inter melancholicam, & bilis per participationem, sed per negationem extremorum.

Ad Galenum respondemus, non totum ver esse medium per participationem, sed mediam partem veris, quæ est media prioris, & posteriorem partem esse medium per participationem videlicet prioris, & posterioris partis: totum ver, quod est medium inter æstatem, & hyemem est medium per negationem extremorum.

Somni longissimi. Pro intelligentia notanda sunt consideranda pertinentia ad naturam somni: secus intelligi non potest, cur hyeme, & vere longissimi sint. Conueniunt, & differunt inter se Aristoteles & Hippocrates cum Galeno de somno.

Galenus cum Aristotele conuenit, somnum esse affectionem, & non opus: affectio est res in fieri, quia in somno vultus sensitiua non influunt in partes externas: dicit enim Aristoteles 1. de part. animalium cap. 7. & lib. de somno, & vigiliis, solum externos in somno esse ligatos. Idem quo-

que videntur afferere Galenus lib. de instrumento odoratus.

Q V Æ S T. LXII.

De somno in quibus Galenus conveniat, & differat ab Aristotele.

Primo modo conveniunt Galenus & Aristoteles, quia ambo putant, dum sit vigilia, moveri calorem influentem ad corporis circumferentiam: dum sit somnus moveri à circumferentia ad centrum: hoc sine, ut duo calores, nempe nativus, & influens uniantur, ut dicit Aristoteles 1. probl. 33. in gratiam concoctionis: sine qua visio, nec cibis in chylum, nec chylus in sanguinem, nec sanguis in carnem possent unquam converteri: quoniam istæ transmutationes substantiales ab uno tantum calore fieri minime possunt.

Præterea ambo conveniunt tempore hyemis ob frigiditatem extraneam facilius revertari calorem influentem ad ima, & difficilius revocari ad extrema, quam æstate: ideo hyeme somnos esse longiores.

Immo Aristoteles 14. sec. probl. 11. querit, cur in locis palustribus homines sint somnolentiores.

Respondet, quia ibi magis refrigeramur: quare cum refrigeratio sit quidam requies, faciliè suboritur somnus: ideo longior est tempore hyemis, quam æstate.

Sed ubi fiat somnus, & quæ affectio sit, & à quacausa fiat valde dissentiunt Aristoteles, & Galenus. Primò Aristoteles putat in somno cor esse affectum: Galenus vult in somno cerebrum esse affectum.

Secundò Aristoteles vult radicem omnium sensuum esse cor. Galenus cerebrum.

Tertiò Aristoteles putat in somno cor refrigerari: ideo hyeme somnos esse longiores propter frigus. Galenus vult cor in somno calcescere.

Quartò Aristoteles lib. de somno, & vigilia cap. 2. & Averroes 2. coll. cap. 12. putant somnum esse omnimodam quietem. Galenus verò lib. de motu muscularum 4. & primo de symp. causis primo negat esse omnimodam quietem: quia inquit, aliquos dormientes ambulasse.

Quintò Aristoteles lib. de somno cap. 3.

vult somnum fieri à vaporibus incrassatis à frigiditate cerebri: illosque descendere ad refrigerandum cor. Galenus verò primo de symp. causis octavo vult fieri à vaporibus humectantibus cerebrum, & non incrassatis à frigiditate cerebri.

Præterea comprobari potest per ipsam practicam, veram esse opinionem Galeni, somnum naturalem fieri à vaporibus humectantibus cerebrum. Tertiò enim de loc. aff. 5. somnus, qui fit à vaporibus condensatis à frigiditate cerebri non est naturalis, sed est comatosus, qui est somnus præter naturam.

Quod hoc sit verum patet, quia frigida, ut opium, altercum, stramonium excitant somnum non naturalem, quia sunt frigida, ideo boni Medici sobriè istis narcoticis utuntur.

Dum verò Medici somniferis utuntur, illa corrigunt: sicuti si syrupo de papavere utendum sit, faciendus est syrupus ex capitis papaveris antea maceratis in aqua vite, quæ est veluti antidotus contra papaveris frigiditatem, ut colligimur ex Galeno 1. de antidotis cap. 7. & 3. simp. 20. & alibi, ubi admonet, quod isti qui bibunt opium copiosum, mesum dandum sit: sed nos felicius aquam vite eligimus.

Vel loco syrupi de papavere utimur pulvere eorum capitum, quippè caret sapore, sèpè quæ vili habemus drachma absque eo quod æger animadvertat.

Vel utimur oleo seminum papaveris in aqua vite prius maceratorum.

Vel pane dulciario ex amygd. cum pulvere capitis, vel cum lacte sem. papaveris.

Vel pillulis de cinoglossa ad mediū servatum.

Vel pillulis de citro ad gr. ij.

Primo modo laudantur requies Nicolai, Theriaca recens, & magna tripheta, quæ omnia sanè sunt præstantissima in excitando somnum, qui renere non est naturalis.

In eandem usum proposuimus in commentariis Avicennæ instrumentum, per quod vapores narcoticorum, qui inter hæc omnia renere videntur primum locum in excitando somno non naturali quidem, sed potius comatoso.

Quæ verò conciliant somnum naturalem,

leues, vel sunt humectantia, vel mentem distrahentia, quæ sunt in causa, ut calor faciliè recurrat ad intus. Humectantia sunt lac amygdalinum, oleum amygdalinum, balneum aquæ dulcis, lotiones pedum & vapores humidi ex vicinis, & maluis effusi per fastidium mentis propositum, quæ reuera excitant somnum naturalem.

Distrahentia mentem sunt cantus suauiter canebat, qui non solum distrahant mentem, sed spiritus, qui sunt sua natura lucidi, & ob tenebras retrahuntur ad intus, loqui, fugiunt sonum contrarium.

Præterea blandus tactus digitorum pedis.

Motus circularis qui fit in cunis puerorum, vel in lecto pendit.

Streptus aquarum decurrentium, & stillantium.

Pilla ex ære aurata quæ edit sonum suauissimum distrahit, & somnum naturalem conciliat.

Quod ad somni definitionem, quæ inuenitur apud Paulum Ægiocetam lib. 4. cap. 47. mihi maxime probatur, quæ est, somnus est quies virtutis animalium causata ex viili humiditate madefaciente cerebro. Addimus solum nos adiuua quoque à distrabentibus mentem. Hæc definitio consentit doctrinæ Galeni locis superius citatis.

Inde colligitur, Aristotelem non posse à medicis defendi, dum tenet eor. & non cerebrum in somno esse affectum. Similiter dum dicit, eor esse radicem omnium sensuum, & omnium nervorum, atque dum dicit, eor in somno refrigerari.

Primo non potest defendi Aristoteles, dum dicit, eor esse originem omnium nervorum: quia in corde solum inuenitur quidam nervus propago senti paria quæ est a deo creata, ut vix conspici possit.

Quidam peripatetici pro defensione Aristotelis insulse quidem dicunt, ab illa exigua propagine nervus habere originem non solum sexum nervorum truncum, sed omnes alios crassissimos nervos, qui à cerebro, & spina dependent: Quod certe est ridiculum: quia petinde est, ac si dicerent magnam arboris truncum pendere ab aliquo folio in suavitatem arboris existens. Immo idem est, ac si dicerent,

plures arbores quæ à folio vnius arboris quia nervorum capsa sunt loco diffusa.

Præterea pater, nervos non omnia pagine nervus, quæ inuoluit cor, quæ hic nervus cordis potest separari à nervo recurrente, ut non semel in oculis fuerint experti: quo casu virtus sensitiva, vel motiva illarum partium corporis non tollitur. Respondent si possint huic experientiæ.

Insuper dū Aristoteles dicit, eor in somno refrigerari reluctantur experientiæ, & auctoritati Hippocratis: Experientiæ quæ pulsus dormientium sunt celeriores, & vehementiores ergo in somno eor calidus. Parimodo respiratio, & inspiratio maius, & frequentior fit ergo eor calidus.

Auctoritati Hippocratis aduersaria, qui 6. epid. 4. text. 14. dicit, in somno morbi calidari, & externa refrigerari: recte rationem 6. epid. 3. text. 3. his verbis, si loquis per somnum ad interiora magis ab, Galenus 4. in sextum 23. ait, si loquis per somnum patris interius peris: minus nos, ergo loquis in somno calidari, do efficit viscera calidiora.

Quare per ea tempora alimenta copiosius exhibenda. et enim tunc calor vniui plurimusest.

Tres sunt causæ, eor hyeme plus sentiat caloris, quam alijs temporibus. Prima quia virtus sensitiva tunc promptè refugit ad intus, & præcipuo tempore semel, & tardè redit. Promptè refugit ad intus propter frigus externum: tardè redit propter tenebras facias ob nocturnum laprudinorū dicimus propter tenebras quæ ex Galeno 7. de plac. cap. 4. spiritus lucidi, tenebrasque effluunt: quia fit tenebris contrarij; hyeme tardè redit quia ex Galeno 1. de symp. causis 8. serigidus inspiratus penetrat cerebrum, & densat meatus; quibus densatis, etiam remeant facultas animalis ad sensientia: occasione robustior fit.

Secunda causa, eor hyeme fit plus calidus natus est, quia à frigido externo prohibetur caloris influentis exhalation: ita non sine ratione Olimpiodorus in meteorol. dicebat, calidum nativum hyemino tempore geminare vires.

Tertia causa defertur à Galeno 3. de temper. 1. ab Auerroce 3. coll. 7. ab Aristotele 1. probl. 33. qui dicunt hyeme esse plus calidi natiui, quia natura per somnum longiorem melius concoquit, melius assimilat, & calorem magis multiplicat.

Ceterum tria occurrunt consideranda pro intelligentia aphorismi. Primum an tempore veris alimentum debeat esse ita copiosum, ut tempore hyerno. Occasio istius questionis est, quia in aphorismo Hippocrates dicit hyeme, & vere. Secundum cur dandus sit cibus copiosior hyeme, quam aestate, cum maior sit diffusio aestate, quam hyeme. Tertium qua ratione sit plus calidi natiui hyeme, cum corpora robusta quoque ex ipso Hippocrate tunc magis abundant pituita.

Q V Æ S T. LXIII.

Id qua anni tempore cibus debeat esse copiosior.

Primò queritur, an tempore veris alimentum debeat esse ita copiosum, sicut tempore hyemis.

Montanus putat alimentum debere esse ita copiosum vere, ut hyeme: quia Hippocrates in hoc aphorismo indifferenter loquitur, dum dicit hyeme, & vere plus cibi dandum. Addit Montanus, licet in vere tanta non sit caloris concentratio, quanta hyerno tempore; tamen in vere temperatura est melior, itaut defectus concentrationis compensetur beneficio melioris temperaturæ.

Primò fallitur Montanus, quia Hippocrates 3. de ratione vic. lib. de salubri dieta, Galenus in hoc comm. & Auenennas non voo in loco tenent, plus cibi dandum esse hyerno tempore, quam vere.

Secundò Hippocrates aphor. 18. imperat, minus cibi dandum esse vere, hæc sunt verba „ Aestate, & Autumno cibos difficillimè ferunt: secundum locum ver habet. Mirandum igitur est, quomodo Montanus versatissimus in Hippocratis aphorismis fuerit oblitus huius sententiæ Hippocratis.

Denum cōcedimus esse meliorem tem-

peraturam vere: attamen natura in diffusione non est valentior: quare cum cibus, ut probatum est, ex Hippocrate & Galeno multis in locis proportionetur diffusioni, plus cibi hyeme, quam vere conueniet, quia hyeme diffusio maior est, ut in staticis nostris probauimus.

Deinde queritur, an plus cibi hyeme, quam aestate conueniat. Prima facie videtur plus cibi dandum esse aestate, quia corpora videntur magis diffilare.

Præterea corpora hyeme pluribus sentent sudoribus & meatibus apertiores redduntur: hyeme verò neque sudores, neque meatus appeti consistunt.

Immo est argumentum Plurquamcommentatoris contra hunc aphorismum Hippocratis taleque est: quare maior est dissolutio humidi substantiæ, tanto maiori copia alimenti indigemus, sed maior dissolutio est in aestate: hyeme enim meatus sunt consipati; ergo aestate maiori copia alimenti indigemus.

Primò respondemus, aliud esse maiorem alimentis necessitatem, & aliud actu dandum esse maiorem copiam alimenti: exempli causa in laegetis opus est plurimo alimento, tamen plurimum non damus, quia vis cōcoctrix est debilis: eadem ratione in aestate, cum vires sint languide, non plurimum damus, sed parum, & sæpè nutrimus.

Nos tamen auctoritate Galeni, & experientia moti putamus cōtra Plurquamcommentatorem, maiorem fieri dissolutionem hyerno tempore in robustis, quam æstate. Auctoritate Galeni qui 1. de ratione vic. 44. & 6. de tuer. sanit. 6. & in hoc comm. proponit hanc famosam propositionem, quam nos in staticis obseruauimus: alimentum proportionari diffusioni: sed sic est, quod ex Galeni comm. & experientia à nobis non semel in staticis facta maior sit diffusio tempore hyemis, quam tempore æstatis.

Ex Galeno, qui habet hæc verba in hoc aphorismo „ corpora robusta per foramina insensibilia magis diffilare, quam aestate: ergo tunc plus alimenti: reddit rationem Galenus, quia alimentum debet proportionari diffusioni.

Deinde dicit, hyeme corpora meatibus con-

cobeequere: ergo diffusio maior est. Ad-
dir in commisso, nutritio est eius quod
eueacuatur repletio: sed hyeme maior est
nutritio, ergo maior debet esse repletio:
ergo plus cibi.

Insuper Galenus 1. de ratione vic. 44.
habet hanc sententiam: si nihil efflueret ex
corpore nostro, aqua moles, substantie
semper conseruaretur, & alimento non
indigeremus: quare dum corpora pluri
indigent alimento magis perspirant, &
imago distant.

Addit in hoc comm. Galenus per insen-
sibilem perspirationem, & materiam insen-
sibilem, & ea que sunt secundum naturam
diffilere.

Dicimus nos tempore aestiuo maio-
rem copiam materie vtilis diffilare: hy-
berno tempore verò maiorem copiam
inutilis: hac distinctione posset defen-
di. Plurquamcommentator, quamuis ab-
solute loquendo nos experientia cognouimus,
maioris diffusionem fieri hybet-
no tempore, quam aestiuo.

Demum ipse Galenus 8. de plac. cap. 7.
inquit, calorem fortiores edere meliores
actiones, aque insensibiliter magis eua-
cuatur: quare esto quod eueacuaciones sen-
sibiles maiores sint aestate, quam hyeme,
tamen diffusio insensibilis facta hyeme su-
perat omnes alias eueacuaciones: ideo nos
proposuimus aphorismum quartum pri-
mæ sec. statio hostis, qui experientie cer-
tissime respondet, qui dicit, eueacuacionem
insensibilem solam esse longè pleniorē,
quam sint omnes sensibiles simul vitæ.

Q V Æ S T. LXIV.

*Quomodo hyeme sit plus calidi innati, quam
alijs temporibus.*

Queritur quomodo hyeme sit plus ca-
lidi innati, quam alijs temporibus.

Si ex Hippocrate hyberno tem-
pore etiam in robustis dominetur pituita,
nō videmus, quod sit plus calidi innati hy-
eme. Quod verò Hippocrates hoc dicat,
patet ex primo lib. de natura humana tex.
34. ubi tenet, in omnibus corporibus hy-
berno tempore pituitam magis generari,

quam alijs temporibus: ergo hyemenon
erit plus calidi innati.

Deinde hyeme est sua natura frigida &
humida vt pituita: ergo tunc minus cal-
di innati.

Postremo sol tempore hyemis magis
distat à vertice nostri capitis, quam alijs
temporibus: quare corpora fieri quoque
magis frigida: ergo tunc non erit plus
calidi innati.

Montanus respondet, aphorismum di-
centem hyeme esse plus calidi innati esse
verum de robustis: rectè quidem dicit:
sed nō tollit difficultatem: quia argumen-
tum Hippocratis, quo probat primo de
natura humana, corpora constare ex qua-
tuor humoribus, consistit in hoc, quod in
quolibet anni tempore corpus nostrum
magis vno, quam alio humore abondeat,
quare nisi intelligeret etiam de robustis
argumentum Hippocratis esset vanum.

Saluus Solanus respondet pituitam hy-
me per se dominari: per accidens verò
nempe ratione concentrationis dominari
sanguinem. Sed Solanus videtur adipe-
ctatam hyeme perpetuam esse, & propter
ea potius sanguinem, quam pituitam co-
mulari: addit, pituitam in omnibus cor-
poribus hyeme dominari in parte euer-
na, vel interna: obdit in corporibus robus-
tis dominari in parte externa tantum, in
debilibus verò in interna, & externa.

Sed quomodo qui sunt bene vestiti in
parte externa pituita refert? Quare
non potest probati opinio Salui Solani,
quod in corporibus robustis in parte ex-
terna hyeme prædominetur pituita.

Cardanus tenet, in corporibus quoque
robustissimis non omnes partes internas
esse calidiores hyeme, quam æstate: quoniam
enim non ne pulmo, cerebrum, vesicæ ma-
gis hyeme refrigerantur, quam æstate.
Nonne propter hanc causam in his par-
tibus magis dominatur pituita hyeme, quàm
æstate?

Hæc Cardani sententia certè non potest
improbari immo si ventriculus robustis-
simus non esset in corpore cento existit-
etur à tot visceribus esset frigidior hyeme
quam æstate.

Sed cū ex Galeno 3. de facul. nat. 7. & 4.
de

de Vſu P. octavo venterculus ſit tam quam olla inter plures focos, abſque dubio tempore hyemis calidior eſt, quam tempore æſtius: in parte enim dextra eſt iecur: in ſiniſtra lien: in poſteriori renes, magnæ arteriæ, & venæ: in anteriori omentum: in ſuperiori cor: in inferiori inteſtina, quæ omnia viſcera ex omnium conſenſu tempore hyberno calidiora ſunt, quam æſtivo.

Quare merito concludimus, quod magis poſſit concentratio caloris in calefaciendo, quam aer frigidus in refrigerando: itaut noxamentum frigiditatis hyemalis in corporibus robuſtis compenſetur longè majori beneficio concentrationis caloris.

Quinta dubitatio poſtremo queritur an calor natiuus hyeme poſſit augeri, vt affirmare videtur Hippocrates. Primo non videtur: quia ex libello cõtra Lycum cap. 4. calidum natium ſemper vſque ad obitum miſcitur: ergo hyeme non erit plus calidi natiui, quam in æſtate præcedenti.

Deinde ſi poſſet augeri calidũ natium ſequeretur, vt ait Galen. in lib. de tãbe cap. 4. quod homo poſſet reddi immortalis: immo non ſolum ſi poſſet augeri, verum etiam ſi poſſet conſervari, redderetur immortalis.

Reſpondent nonnulli, calorem natium augeri, quia concentratur. Primò reiſciuntur, quia calor natiuus in carne eſt eſſe carnis, in oſſe eſt eſſe oſſis, vt docet Galenus r. de Vſu P. 9. at ſic eſt, quod pars carnis, & oſſis non poſſunt concentrari: ergo calor non poterit augeri.

Præterea Galenus docet in hoc comm. calidum natium nõ moueri de loco ad locum his verbis „ Non per locum carnis ad hæc ſua ſede derelicta conſugientibus, ſed ſpiritu, & ſanguine: quaſi diceret, non concentratur calidũ natium implantatum, ſed concentratur ſpiritus, & ſanguis quippe qui calidum implantatum ſouent quare quando dixit Hippocrates plus natiui caloris eſſe hyeme, & vere intellexit de calore innato ſanguinis & ſpiritus, qui calor non eſt implantatus, ſed influens.

Inductio ſunt artes & Athleta. Probat in hæc poſtremis verbis Hippocrates, quod vbi plus ſit caloris natiui, plus cibi dandum ſit: probatque duplici experimento.

Primum eſt de pueris, qui & plus ha-

bent calidi natiui, & plus cibi aſſumunt.

Secundum experimentum eſt de Athletis, qui & plus habent caloris natiui, & plus cibi aſſumunt intelligendo per calorem natium athletarum calorem influentem: habent enim iſti plus caloris influentis, quia vtuntur exercitiis, ex quo augetur calor influens: quippe qui eſt immediatum pabulum natiui caloris: ideo egent copioſiori alimentis: quia vbi augetur calor influens, melior ſit concoctio, & maior excrementorum exhalatio.

Quod verò exercitium augeat calorem, Galenus 1. de tuen. ſanit. cap. 14. & 2. lib. euſdem cap. 2. recitat tria exercitijs iuuamenta.

Primum inquit per exercitium calorem augeri, quia motus eſt cauſa caloris.

Secundum propter exercitium muſculi, & tendines ſunt duriores, quo ſit, vt in exercitijs minus fatigentur, & lædantur.

Tertium per exercitium ſpiritus efficiuntur velociores, tenuiores & ad actiones promptiores.

Sexta dubitatio: ſed quomodo exercitium augere poterit calorem natium, vt dicit Galenus in comm. Non ne exercitium augeat calorem æſtium? ergo non augebit natium. Deinde Galenus 3. de temper. cap. 4. præcipit quod nihil poſſit augere calorem: iſi illud quod conuertitur in ſubſtantiam nutriti: at ſic eſt quod hoc eſt alimentum, & non exercitium.

Reſpondetur, exercitium augeat calorem natium, quatenus habet vim attenuandi ſanguinem, & auferendi impedimenta nempe excrementa, quibus peractis alimenta faciliè attenuantur, & faciliè in ſubſtantiam conuertuntur.

APHORISMVS: XVI.

VICTVS humidus febricitantibus omnibus confert, maxime vero pueris, & aëris, qui tali victu, uti consueverunt.

Cum egerit Hippocrates à 4. aphorismo ad duodecimum de qualitate victus, qui conuenit solum aëris, atque in tribus precedentibus aphorismis egerit, ut docet Galenus, de victus quantitate, qui conuenit sanis. Reliquum erat, ut in hoc aphorismo ageret de illa quantitate victus, quæ, & aëris, & sanis conuenire potest. Victus vero qui sanis & aëris potest conuenire est victus medicinalis, qui indicatur à febricitantibus, à pueris, & ab ijs qui tali victu, uti consueverunt.

Prima dubitatio: proponitur argumentum, quod videtur efficacissimum probans, nullum victum indicari posse ab aëris, ut aëris sunt: taleque est, quod non indicat genus, non indicabit qualitatem ipsius generis: sed sic est, quod morbus non indicat victum: ergo non indicabit qualitatem victus: ergo victus humidus non indicabitur à febricitantibus. Maior est Galeni lib. de opt. sec. 4. ubi contra methodicos, qui dicebant qualitatem, & quantitatem victus indicari à morborum temporibus, sic argumentatur. Quod non indicat genus, non indicabit qualitatem, & quantitatem illius generis: sed sic est, quod neque morbus, neque tempora morborum indicant genus victus: ergo neque morbus, neque tempora morborum indicabunt qualitatem, vel quantitatem victus. Minor est Galeni 1. de ratione vic. 44. ubi vult, morbum, ut morbus est, prohibere victum: ergo victus humidus non indicabitur à febricitantibus: immo ipse Hippocrates 7. aphor. 65. dicit, cibum aërotanti fieri morbum: nihil enim magis nocet aërotantibus: quam ipse cibus. Hinc si aëris possent perdere usque ad finem vigoris sine cibo facile ab omni morbo liberarentur.

Respondemus ad argumentum, in victu medicinali duas esse qualitates: aliam, quæ conuenit alimento, ut alimentum est:

hæcque dicitur non indicari à morbo,

sed à sola virtute, ut docet Galenus 1. de ratione vic. 44. aliam verò qualitatem esse in victu medicinali, quæ non conuenit alimento, ut alimentum est: sed ut est medicamentum, hæcque qualitas medicinalis dicitur non indicari à virtute, sed ab ipso morbo: huiusmodi qualitas medicinalis erit frigiditas, siue humiditas seu lassitas, vel plura: hoc deinceps de his paulo infra.

His positis dicimus, Hippocratem in hoc aphorismo intelligere de alimento humido medicinali, quod continet in se qualitatem alimentalem, & medicinale: ideo indicari à virtute, & à morbo.

Q. V. A. S. T. LXV.

An solus victus humidus sit medicinalis.

NEque credendum est cum Capaneo solum victum humidum esse medicinale: quia, si de ratione victus medicinalis sunt duæ conditiones, una alimentalis, & alia medicinalis: ergo dabitur victus medicinalis non solum humidus, sed calidus, frigidus, siccus, laxus, seu purgatiuus, quod probatur ratione, & experientia.

Ratione probatur, quia animal cœterum ex calido, frigido, humido, & sicco: ergo ex his nutritur, ex quibus constituitur: datur etiam victus frigidus, siccus, vel calidus.

Probatum etiam experientia, quod datur alimentum medicinale calidum: aut datur vinum de absinthio: quod habet qualitatem alimentalem, & medicalem: vinum de sasaphras: quod, suis quibus medicinali cordis palpitacionem alit. Parimodo datur victus frigidus, ut cum lactis, lactuca, & alia id genus præter qualitatem alimentalem, quæ continetur in, qualitatem medicinale.

Nec valet, dum dicunt, frigidum esse naturæ inimicum, quia ut alimentum est, non inimicum: Addimus etiam victum humidum in excessu esse naturæ inimicum: potest enim fouere putredinem, & similiter victus siccus, cuiusmodi est vinum ex salis, & chips, quod tollit cerebrum, & lationes est medicinalis.

Et multo datur victus laxatiuus, &

est vinum hypocraticum, quod valet ad collicae dolores à flammâ, & ad quartanam febrem, quod fit ex epithimo, ciula, poly-podio, garyophyllis, & cinamomo, &c. est Arnaldi. Et alia similia laxativa alimentaria inueniri possunt. Hippocrates tamen solum de alimento humido medicinali mentionem fecit, quia hoc conuenit pueris, & febricitantibus.

Diuiditur hic aphorismus in duas partes. In prima agit de qualitate medicinali, quæ est febrî contraria: & merito, quia curatio perficitur contrariis, vt Galenus asserit in hoc comm. & Aristoteles prima sect. probl. 1. vbi docet, curationes semper fieri per aliquem excessum.

In secunda parte agit de qualitate alimentari, quæ conuenit pueris, & illis, qui tali victu vti consueverunt: itant Hippocrates in hoc aphorismo tangat duo præstatissima Medici officia. Primum est curare febrem, de quo officio in prima parte, dū dicit, victum humidum febricitantibus conferre. Secundū officium est, conseruare vires, de quo intelligit in secunda parte dū dicit, victum humidum conuenire pueris intelligendo de humido alimentari.

QVÆST. LXVI.

Quid intelligat per victum humidum.

QUOD verba dicit *Victum humidum*. Per victum in hoc loco intelligit cibum, & potum: pot tamen nomen dicitur seu victus ampliari ad sex res nonnaturales, vt docet Galenus 3. in 3. epid. comm. 9. itant per victum humidum intelligat omnes res nonnaturales, quæ habent vim humectandi, cuiusmodi sunt aer, balneum, quies, & alia id genus.

Præterea per victum humidum intelligit humidum actum, & potestatem, vt explicat Galenus in comm. & Celsius lib. 3. cap. 6. dicens, febricitantibus conuenire forbitorem actum, & potestatem humidam. Indentantur autem humida actum, quæ potestate sunt siccissima vt aqua vitæ, oleum iusthoris, & alia similia: dantur quoque etiam sicca quæ potestate sunt humidissima vt glacies.

Quæ vero illud humidum, quod est

potestate, & actum tale febricitantibus conueniat, patet ex Galeno lib. de optima secta cap. 14. vbi reprehendit Petronem Medicum, qui in febricitantibus vtebatur carne porcina assata, & vino nigro: caro porcina assata humida quidem est potentia, & non actum. Vinum nigrum est humidum actum, & siccum potentia. Hippocrates igitur per victum humidum intelligit actum, & potestatem humidum.

Hic obiter animaduerti debet erratum illorum qui febricitantibus dant hepar puluissatum, cum sit siccum actum, & potestate.

Secunda dubitatio ex aphorismo suboritur, cum Hippocrates proponat victum humidum, & non frigidum: quia febricitantibus frigidus, & non humidus conuenire videtur.

Respondetur ex Galeno lib. de optima secta ad Trasylb. cap. 4. Hippocratem per victum humidum intelligere victum liquidum, qui potest esse frigidus, calidus, humidus, & siccus: ideo Galenus 1. de ratione vic. comm. 18. de ijs qui habent conditionem debilem ait esse offerendum cibum liquidum: quia liquidus facilius concoquitur.

Deinde potest responderi, Hippocratem per victum humidum primum intelligere victum alimentarem: deinde alteratum.

Hac distinctione tollitur illa famosa difficultas, quæ est inter Auetroem, & Medicos, an in febribus hecticis sit magis humectandum, quam refrigerandum. Auetroes 7. coll. cap. 13. tenet esse magis humectandum: medicis verò magis refrigerandum: quia calidior est magis essentialis febrî hecticæ, quam sit siccitas.

Conciliantur hoc modo. Auetroem intelligere de humiditate alimentari: Medicos verò de humiditate alterationis: itant in hecticis febribus, si de alterantibus loquantur, sit magis refrigerandum, quam humectandum.

Demum ad dubium potest responderi, quod Hippocrates per victum humidum magis præcipue intelligat de victu indicatâ virtute, quam de victu indicato à morbo: quæ distinctiones non nihil ad fugam inferuunt: sed quia dubitatio est

soluū difficilis, videndum est quid dicant Alij.

Philotheus respondet, Hippocratem prætermisisse victum frigidum, tamquam manifestissimum. Sed expositio Philothei non satisfacit, quoniam propria, licet sit manifestissima, non sunt omittenda.

Montanus respondet, victum humidū comprehendere quoque victum frigidum: probatque hoc modo: omne humidum vel est æreum, vel aqueum: de ære non intelligit: quia hoc non conuenit febricitantibus, cum calidum sit: ergo per humidum intelligit aquum, quod sua natura frigidum est.

Hæc responsio est ita apertissima, vt nihil valeat: dum enim dixit, humidum æreum non conuenire febricitantibus, fallitur: immo nil magis potest vincere ipsas febres, quam humectatio facta per humidum æreum.

Ortobasius respondet, Hippocratem in hoc aphorismo proponere victum præseruatorium, & non curatorium: addique, siccitatem absumere humidum substantificum, & nocuentiam febris potius procedere à siccitate, quam à caliditate: ideo Hippocrates de victu humido, & non de frigido egit.

Que responsio aduersatur Galeno & Auicennæ, qui non admittunt, siccitatem esse de essentia febris: Galenus enim lib. de diff. morborum cap. 7. loquens de intemperie calida simplici occupante totum corpus dicit hanc esse febrem, id est calorem præter naturam, nullam mentionem faciens de siccitate: quare si est simplex intemperies calida, est sine siccitate. Similiter lib. de causis morborum secundo dicit, febrem esse calorem immodicum, nihil dicens de siccitate. Parimodo 2. meth. in principio inquit, febrem ledere actionem ratione immodici caloris.

Ad eundem modum Auicennas prima quartæ in principio primi capitis desinit febrem, quod sit calor extraneus accensus in corde, & procedens ab eo mediantibus spiritibus, & sanguine, ita ut in definitione febris nihil dicat de siccitate.

Nec valer, dum dicunt, Galenum 1. de temperamentis 3. asserere febrem esse intemperiem calidam, & siccam, quia ibi id

sumit disputas cõtra sectatores Atheni, qui putabant, febrem esse calidam & siccam.

Nec valer dum dicunt ex Galeno 2. meth. cap. ult. victum frigidum & humidum conuenire febricitantibus: quia respondemus Galenum ubique reprobasse sectatores Atheni per fiduciam reprobationem, que est dato, & non concesso, quod febris sit calida, & sicca non propterea sequitur, & cetera.

Prius concedimus, febrem aliquando esse intemperiem siccam, & dicimus aliquando, quia vt docet Galenus 2. de diff. ferentis febrium 3. intemperies sicca, neque omnibus febribus hecticis conuenit, sed solum marasmo: quare si hectica febris interdum vt sicca non ledit actionem, non vocabitur morbus siccus, quia ad hoc vt morbus vocetur siccus, oportet, vt ratione siccitatis laedatur actio, sic ut siccos non connumerabimus.

Inde mirandum est, quomodo omnes ferè medici his temporibus hallucinenter dicentes, febrem esse intemperiem calidam, & siccam, cum febris, vt febris sit solum calida, & raro sicca: quia siccitas non solum essentialiter prædicatur de febre: sed neque sit accedens inseparabile ipsi febris hecticæ.

Hic non ineptè Arculanus, Gentili, & Arabes plurimi putant non esse vniuersaliter veram definitionem febris propositam à Galeno in hoc cõm. dicere, febrem esse conuersionem nature caliditatis ad igneam, sed solum dicunt de aliquibus febribus verificari posse: ratio illorum est, quia febris vt sicca non semper ledit actionem, ergo caliditas febrilis non erit ignea, alioqui, vt sicca lederet actionem: sunt enim denominationes temperamentorum desumuntur à qualitate excedente temperaturissimum: sic denominationes morborum desumuntur ab illa qualitate, que actionem ledit.

Nec valer siccitas est cum febre: ergo febris est sicca, quia ad hoc vt dicatur sicca opponet, vti prædominetur siccitas vt ledat actionem.

Parimodo in bustro est siccitas, quia est compositum ex quatuor elementis non tamen dicitur siccam: quia in ipso siccitas non prædominatur: sic siccitas est in qua-

tidiana, & in pluribus febribus, tanten, si
ut siccanon ledat actionem, non dicitur
siccā.

Sed redeuntres vnde digressi sumus dici-
mus, Hippocratem nō proposuisse vichum
frigidum, quia mentionem facit de victu,
qui convenit pueris febricitantibus, in qui-
bus predominatur humiditas, quæ est ca-
loris frenum, vel dicimus Hippocratem
per vichum humidū intelligere liquidum,
ut interpretatur Galenus loco superius ci-
tato de optima siccā ad Trasylb.

Tertia dubitatio: quæritur de victu hu-
mido, an conveniat omnib. febribus, q. nō
videtur, quia febris cum hydropē, & febris
quotidiana victus humidus non convenit.

Respondet Galenus in comm. quan-
do in ægto sunt affectus contrarii, & com-
plicati attendendum esse vrgentiori, al-
tèro non neglecto. Ego sic me gero. Si
febris insequatur hydropem, & non ha-
beat alias radices, hydropi magis atten-
dendum. Si verò febris habeat alias radi-
ces, & magis ledat ægrum, quam hydropē:
tunc febris attendendum.

Pro hydropē, dum magis vrget, quam
febris, vitmur pillulis de alicacabo cum
clasterio: dum verò magis potest febris, pil-
lule istæ hederent: tuncque eligimus man-
nam, quæ aquam siccā deducit.

Quo ad quotidianam febrem, quæ, ut
febris est, indicat refrigerandum; atque
ut humida exsiccandum: hoc est obser-
vandum; si febris quotidiana non valde
vrgcat, veluti quando est in principio, tūc
magis pituitæ attendimus, quo casu vi-
mur oleo chnicino, quod sit ex semine car-
tami, quod evacuat pituitam per alvum,
& inserdum per vomitum: si verò febris
sit sine augmenti, & statū, quo tem-
pore febris aucta est, tunc magis vrgcat, &
febris potius attendendum est, quam causæ.

Q V Æ S T. LXVII.

Methodus curandi affectus complicatos.

Methodus curandi affectus complica-
tos consistit in consideratione
trium affectuū, ut docet Galenus 3. meth.
9. & 7. meth. 12. Primus est eius qui habet

rationem sine quo non, cuiusmodi sunt
impedimenta, quæ nisi auferantur impedi-
tur curatio. Secundus affectus est eius qui
est causā alterius affectus. Tertius eius
qui magis vrget. Nisi igitur adsit vrgens,
curatio incipienda est à causā, & ab eo sine
quo non. Exemplum proponitur à Galenō
4. meth. 4. de ulcere cavo, et sordido, in quo
debet caro generari: sed non potest gene-
rari, nisi sordes auferantur absurgentibus
absurgentia sunt remedia sine quibus non.

Quo ad vrgendum ad est vrgentior
causā, & impedimenta, est quod illius
causæ & impedimenta non possint auferri.
Immo respectu vrgentis spernatur, partes
viuentes, quæ tamen non sint factæ grata
vitæ: si pars aliqua esset demorsa à vipera,
vel à cane rabido, dicimus ex Galenō esse
amputandam, vel profundè inurendam.
Famosus est casus à Galenō propositus do-
rustico, qui digitum à vipera demorsum
falce amputavit.

Similiter si aura frigida exiliens è digi-
to cerebrum obtepat, epilepsiamque fa-
ciat, digitus cautèrio confoditur.

Sic Galenus 3. meth. 9. dat exemplum de
punctura, de luxatione, & de fractura. Di-
cit, si fracto capite fiat musculi convulsio,
nisi ex toto musculus præcidatur, homo
moritur, & ut plurimum in septima. Idem
dicit de punctura nervi. Similiter in ma-
xima luxatione si fiat magna inflammatio,
etiam si reponatur membrum, non sedata
inflammatione, homo moritur, vel ob con-
vulsionem, vel ob gangrenam: quare sa-
tius est, ut membrum remaneat luxatum,
quam quod homo moriatur. Parimodo
in magna ossis fractura, vel tibia fracta
ex casu, vel contusione cum aliqua dierefi, si
chirurgi valde astringant partem fractā
cum fasciis, & ferulis, calor putredinalis
non exhalat, vnde statim fit gangrena, &
homo moritur.

Si verò nullum adsit vrgens, tunc cura
incipienda est à causā: si verò plures sint
causæ, ab illa, quæ magis ledit, cura est in-
choanda. Hinc Galenus 3. meth. 9. dicit
in ulcere phlegmonoso ab inflammatione,
& non ab ulcere esse incipiendum.

Valeant igitur illi chirurgi, qui in hoc
casu applicant pulveres exsicantes ulceri-
bus

bus & relinquunt inflammationem: quia hac via nunquam sanant. Hac doctrina conficitur auctoritati Galeni 13. meth. cap. octavo. & tertio de temperamentis quinto. vii. habet... phlegmone duplici ratione recedere à statu naturali, nempe feruore, & sanguinis multitudine. Subdit in phlegmone indicationem euacuationis vincere indicationem refrigerationis: quia causa phlegmonis est sanguinis multitudo, itaque semper vera sit hac doctrina, quod à causa sit incipienda curas & ab illa quæ maxime agit.

Methodus igitur in phlegmone 13. meth. cap. octavo.

Q. V. A. S. T. A. L. X. V. I. I. I.

De serie omnium indicationum.

De serie omnium indicationum.

R Est autem ordinem, & omnium videntium, omnium causarum, & impedimentorum seriem proponamus: quo ordine perceptio statim elucescent omnia indicationes, nempe cui primo est ex illis, cui secundum, vel tertio loco sit attendendum. Nec satis est in febre cum hydropo, & in quotidiana scire, quod (vt animaduertit Galenus in comm.) sit attendendum videntioris: nisi ordo, & series proposita præcolligatur: neque satis est præscire, quod dictum est à Galeno tertio meth. nono & septimo meth. duodecimo, vt remorbum esse auferenda thymia: videntioris causam, & impedimentum: nisi affectuum complicatorum comparationem faciamus: Galenus enim primo methodi cap. 4. vult esse præcipuum methodi fundamentum vt in complicatis affectibus præciamus, cui primo, cui secundo, cui tertio loco sit attendendum.

In quolibet morbo varia affectuum complicatio fieri potest: in ipsa febre putrida sex obseruantur affectus, vt animaduertit Galenus 1. meth. 13. quorum primus est humorum multitudo: secundus effusio: tertius lentor: quartus obstructio, seu aliqua alia prohibita perspiratio: quintus petredo: sextus febris continua, qui affectus, vt dixit Galenus locis citatis sæpe sunt contrarij, & contraria indicant remedia.

Deinde consideranda sunt ea, quæ sunt

secundum naturam, nempe temperata, atque consuetudo, & reliqua, quæ eodem cap. à Galeno proponuntur. Hinc considerans Hippocrates indicationes contrariis Epid. 2. text. 9. inquit, in morbi tractandis studens, vt præfusa non nocet, intelligendo de his affectibus complicatis, à quibus adsunt contraria indicantia.

Notandum tamen proponi à medico hanc sententiam Hippocratis sine ulla conditione, quod si præcipuum Hippocratis præceptum, quod medicus non debet nocere, certe non noceret, si nihil esset ceterum præceptum Hippocratis et de complicatis, & contrariis affectibus, cum tum, vt animaduertit remedium applicatur sine hocumento alterius affectus contrarij.

Quo ad affectuum complicandis & circum, decem fieri posse omnium indigentium comparationes, & non plures.

Prima comparatio debet fieri inter videntia, si plura sint.

Secunda inter causas principales: Galenus enim 13. meth. cap. 8. considerat in phlegmone duas esse causas, nempe sanguinem, qui indicat euacuationem, & thymia subdit, indicationem euacuationis vincere indicationem refrigerationis: si erysipelatæ vero indicationem refrigerationis vincere indicationem euacuationis.

Tertia comparatio debet fieri inter impedimenta, quæ reducuntur ad causas, quæ non.

Quarta inter morbos.

Quinta inter videntia, & causam.

Sexta inter videntia, & impedimenta.

Septima inter videntia, & morbum.

Octava inter causam, & impedimenta.

Nonia inter causas, & morbos.

Decima inter impedimenta, & morbos. Iste decem comparationes pertinent ad rationem: neque dantur alie indicationes licet corpus centum agitudinibus esset exaratum: omnes enim ad dicta capita reducuntur.

Quo ad comparationes, quæ sunt inter videntia: sciendum est, dari quatuor videntium classes: quarum prima consistit illa videntia, quæ vites à vestigio persistunt: cuiusmodi sunt syncope, sanguis

Secunda astringentia, quia aperientia videntur alia astringentia destituta semper magis inflant ipsam lienem.

Hinc dulcia omnia, ut mel & saccharum, quæ sunt efficacia aperientia, sed virtute astringente omnino destituta, lienem, & partes alias debiles reddunt, tumidiores.

Hinc sit, quod astringentia, cuiusmodi sunt aqua calybeato, limaturæ, scolopendria, & chalybs ruant lienosos: roborato enim liene non amplius in ipso recipitur quod inflat, & influxum facilius vincit.

Si verò fiat comparatio inter causas principales, tria sunt observanda. Primum quam ex causis principalibus magis ledat. Secundum quæ causa ex illis sit magis reducibilis ad videntia. Tertium quæ causa magis foueat morbum.

Quoad primum nempe, quæ causa magis ledat, consideranda sunt, quæ à Galeno præponuntur 13. quib. cap. 8. & 9. de temperamentis 1. de erysipellate, & phlegmone: ubi dicit in erysipellate seuoré magis ledere, quam sanguinis multitudinem: ideo vult refrigerandi indicationem vincere indicationem euacuandi: è contra verò in phlegmone, in quo sanguinis copia magis ledit, quam seuor: quia posset ob copiam fieri gangrenam.

Quoad secundum nempe, quæ causa sit magis reducibilis ad videntia, ante oculos obiciendus est casus Pythionis, in quo duæ erant causæ principales, videlicet catarrhus tenuis, & putridi humores: cui dubium, quod putridi humores erant magis reducibiles ad videntia: quia citius poterant vires auferre, quam catarrhus: ideo Hippocrates in Pythione magis attendebat putridis humoribus, quam catarrho.

Quoad tertium: inter causas videndum est, quæ foueat magis morbum: quia in medicina catarrhicæ à causa magis fouente est exordienda cura: sic in Pythione humores putridi magis fouebant catarrhū, quam catarrhus putredinem, ideo cura à putredine incipit.

Si verò comparatio fiat inter impedimenta, statim videndum est quodnam ex impedimentis sit magis reducibile ad v-

gentia, quia videntia semper magis est attendendum. Exempli gratia in vulnere capitis possunt esse hæc duo impedimenta, pili incisi deventi in vultu, & ossis fragmentum supra duram matrem, absque illius magis potest fragmentum, quia imparet ossi unionem, quæ pertinet ad videntia primæ classis. Similiter in vulnere thoragis thoracibus colligitur in cavitate: potest quoque in eadem cavitate esse ossis fragmentum: necd magis potest? sed dubio thoracibus: cur? quia minorur perituram, & syncopem: ideo illud est attendendum thoracibus, deinceps ossis fragmento: seu eodem tempore, si sint possit, ambo auferenda.

Similiter si fiat comparatio inter causas & impedimenta, inter causas, & morbos, inter impedimenta & morbos, nisi sit videntia, cura prius auspicanda est à causa, mox ab impedimentis, tandem à morbis, si verò simul omnia possint auferri, quod esset felicitatis specimen, illud è eodem tempore omnia mala essent auferenda. Non negamus tamen neque inquam negauimus in methodis, quod impedimenta non debeant tolli etiam antequam ipsa videntia, si facile, & sine detrimento aliorum indicantium auferri possint.

Hinc notantur erronei quorundam diturgorum, qui in ipsis viceribus hæc non sint, vel causæ, vel impedimenta ablata, vitantur exsiccantibus, cuiusmodi sunt vnguentum de thucia, triapharmacum, diapalma, lenimentum simplex, vnguentum de pomo citri, quibus ledant, & nunquam sanant, nisi ipsi natura corrigat ipsorum erratum, ac tollat sensim causas, & impedimenta: sed præcipue ledunt propositis topicis vlcera phlegmonosa: huius doctrinæ fundamenta colliguntur ex Galeno, meth. cap. 9. & aliis in locis.

Causæ verò cur non sanentur vlcera à Galeno 4. meth. 1. & cap. 4. non sunt ipsa vlcera. Sed videntia sunt causæ, quæ impediunt sanationem vlcis si seu vultum.

Prima est affluxus humorum ob plethoram.

Secunda ob cacochymiam vitio hepatis vel lienis factam.

Tertia est sumot partis vicinatæ.

Quarta

Quarta est intemperies simplex partis circumstantis.

Quarta est intemperies cum materia, quando scilicet partes circumstantes vicerum sunt humoribus imbibitis.

Sexta est tumor.

Septima est varix aliqua in parte lesa: in Galeno cap. 4. citato in antiquis Græcis legitur *varix*, id est varix.

Octava est scyrthus: quia apud Linæum in tex. Galeni *scyrth* legitur: quare & varix, & scyrthus partes possent impedire vicerum sanationem.

Nona est labiorum durities.

Decima est aliquid tertij generis in viceri, vel vulnere quod impedit sanationem, ut pilli, ossis fragmentum, vel aliquid huius generis.

Vndecima est viceris cavitas, quæ non impleri non sanatur vlcus.

Tunc à qua causâ cum sine vndecim, est auspicanda cura: ab illa tamen quæ fovere potest alias causas: quoniam ut ista? ex Galeno est affluxus vel ob plethoram, vel cacochymiam scilicet visio hepatis, vel iternis: quæ causâ nisi auferatur, actum est de vlcere, & vulnere sanatione. Amoto affluxu, & correctâ viscerum dyscrasia non statim conficiendum est ad sarcoticâ, ut Chirurghi Plebei faciunt, sed oportet videre quoniam ex illis foveat causâ talem, quæ vera resuit intemperies simplex, vel composita, tumor, varix, scyrthus partis, impedimentum tertij generis & durities labiorum. His scilicet ablatis cavitas sarcoticâ impletur.

Sed quis pars vicina sana est illa quæ est opifex sanitatis, ideo si materia est imbibita circa partem, vel sit tumor, confugiendum est ad divinum præceptum ipsius Galeni 3. presig. comm. 39. vbi concludit: partem debilem non esse tractandam digerentibus, & insensibiliter evanuantibus, sed suppurantibus: habet enim ibi hanc sententiam, si vires sint validæ, & humores calidi, hi per excretionem terminantur: pergit Galenus, si vires sint validæ, & humores frigidi per abscessum humores imbibiti suppurantur; si verò pars sit debilis, & humores calidi, similiter per abscessum: si debiles, & humores frigidi, vel moriantur, vel vix longo tempore li-

berantur: quare nullo modo exsiccantia semper convenient vlcibus: quia, si pars circumstantis decens sit intemperie cum materia, non convenient remedia exsiccantia, sed suppurantia, quibus convenitur in pars humor in illam partem confluxus, quò suppuratio naturæ statim vlcus sanat per.

Denique si fiat comparatio inter morbos, cura auspicanda est ab eo, qui magis nocet, & ab eo, qui fovet alium. Hinc Galenus 8. meth. 8 admonet, in morbis complicatis suspicandam esse curationem ab illo morbo, qui fovet alium, quia morbus fovens se habet per modum causæ: sicuti si esset febris, & obstructio, febris est morbus in intemperie, obstructio est morbus in mala compositione: ab obstructione est auspicanda cura, quia obstructio fovet febrim.

Quare dum Hippocrates dicit in aphorismo, victus humidus omnibus febricitantibus conserit, intellexit dummodo non adsint urgentiæ, quæ trahant ad se curationem: dummodo non adsint causæ principales, ut pituita in quotidiana, hydrops cum febre, & insignis putredo febrili pestilenterium: idem modo non sint impedimenta, quia hæc est suprema medicinæ curatricis lex, ut semper urgentiori secundum scilicet nobis propositam magis sit attendendum, quæ serie non intellecta, nec aphorismus, nec Galeni commentum, nec ipsa medendi methodus intelligi potest.

Q V Æ S T. LXIX.

Contraria contrariis curantur.

Restat ut declaremus, quomodo aphorismus suffulcrus sit duobus commodissimis medicinæ principiis: quorum alterum est, contraria contrariis curantur: alterum, similia similibus consulantur. Dum dixit, victum humidum febricitantibus convenire, ea ratione crederendum est convenire posse, quæ contrariis contrariis curantur. Dum dixit, victum humidum convenire pueris, & his qui tali victu vix confluerent: dicendum est ea ratione convenire, quæ similia similibus consulantur.

Multi tamen negarunt hæc duo axiomata. Primum negarunt moti ratione, auctoritate & experientia. Ratione; quia humores biliosi valde calidi tolluntur pharmaco: at sic est, quod ex Galeno comm. 23. huius primæ sec. omnia pharmaca sunt calida: ergo non est verum, quod contraria contrarijs curentur: calidi enim sunt humores biliosi, & calida sunt pharmaca, quæ illos euacuant.

Idem confirmant auctoritate: quia Hippocrates 6. epid. 2. tex. 9. inquit dolorem sedari dolores sic est quod dolor est similis: ergo non contrarijs, sed similibus omnia curabantur.

Præterea Hippocrates 5. aphor. 1. 2. admonet, tetanum, qui est affectus frigidus in iuvene bene catuoso ætate media frigida perussione sanari: at sic est, quod aqua, & tetanus sunt frigida: ergo similia curantur similibus, & non contrarijs.

Insuper Amonius in Porphyrij introductione ait, medicos errare, dum putant semper contraria contrarijs esse remedia.

Denique per experientiam probant, contraria non tolli contrarijs: quia vesicantibus, quæ dolorem excitant in parte dolente, faciliè tollimus dolorem coxendicum: sed dolor dolori non est contrarius.

Porro in vasisolis, quæ pertinent ad morbum valde calidum, vitatur aqua nocturnij balneo maris stillata, quæ calida est, & bene sanat.

Similiter oleo de Kerga id est ricino sanantur vlcera capitis, & pforæ: sed sic est quod hoc oleum, & hæc vlcera calida sunt: ergo similibus tolluntur morbi, & non contrarijs. Quamplurima alia exempla posset proponi idem ostendentia, sed his declaratis, cetera quoque euadent clara.

Pro solutione norandâ, dū dicimus contraria contrarijs curari: per contraria dicimus Galenū 10. meth. 9. velle, intelligenda esse opposita, vel per se, vel per accidens, vel potentia, vel actū. Hoc posito respondemus ad primum argumentum, phasmarum euacuationem humores calidos, & deobstruere, & inde auferre calorem: sed sic est, quod addere, & auferre, euacuare, & replere, obstruere, & deobstruere sunt contraria: ergo.

Ad secundum argumentum desumptum ab Hippocrate 6. epid. 2. tex. 9. dicimus cum Galeno in illo comm. dolorem sedare dolorem per accidens, & dolorem esse contrarium dolori: quia distrahitur facies sensitiva ab uno, sive partem ad alium situm contrarium: sicut si dolor sit in parte superioris, dolor inquit excutatur sit in inferiori: vel si dolor sit in parte interna, nouus dolor excitatur sit in externa, sicut in dolore coxendico contingit, dum parti exteriori dolenti applicatur phenigma, quod phenigma non solum tollit dolorem coxendicum, quia euacuat, sed qui distrahit faciem sensitiuam ad situm contrarium: Octo enim sunt differentie ipsius situs contrariæ, nempe, ante, retro, sursum, deorsum, intus foras, dextrum & sinistrum. Simili modo ex Galeno 1. in 6. epid. 9. vomitus vomitus, & fluxus fluxu tollitur, quatenus per vehementiorem euacuationem euacuantur, quod non poterat euacuari: euacuatur enim quod replebat aliquam partem, atque euacuat, & replere sunt duo contraria.

Quo ad tertium argumentum de morbo desumptum ab Hippocrate 7. aphor. 21. Respondemus cum ipso Hippocrate in eodem aphorismo ubi dicit de frigida perussione calorem reuocari ad partes internas: deinde ab ipso calore penetrari frigiditatem tetanum efficiens: quare contraria contrarijs curantur.

Quo ad experimenta proposita de aqua nocturnij pro variolis. Dicimus, aquam istam esse præstantissimum diuteticum, præ maximè iuuare non calefaciendo, sed euacuando, præsertim in principio variolarum.

Quo ad oleum de Kerga, quod dicitur vlcera capitis, & pforas. Respondemus vlcera sanari exsiccantibus: quia vlcera vlcera sunt humida, & humida tolluntur exsiccantibus: oleum verò de kerga estolidum & siccum.

Ad dolorem coxendicum, qui tollitur vesicante affixo parti dolenti. Respondemus per dolorem excitari à vesicante in hi humorem à parte interna ad externam: sed sic est, quod intus, & foris sunt duæ differentie positionis contrariæ. Hinc Hip-

procrates inquit, dolorem coxendicium sanari ferro igno, vel caustico: immo subdit Hippocrates, nisi comburatur illa pars claudicantratio est, quia dum in parte interna derinetur humor, articulus ad motum reddatur ineptus: ideo foras humor trahendus est.

Q V Æ S T. LXX.

An similia similibus conferuentur.

QUoad secundum Axyoma, quod similia similibus conferuentur. Nonnulli negarunt hoc principium, ratione auctoritate, & experientia moti: Ratione, quia simile non agit in simile, quod est in primo de generatione & corruptione sumptum ab Aristotele itaquam axioma: ergo simile non conferuabit simile.

Confirmatur auctoritate Hippocratis: & Galeni, quod similia non conferuentur similibus: Hippocrates enim lib. de flat. cap. 6. ubi definit medicinam tam catarticam, quam conferuatricem, inquit, medicinam esse additionem, & ablationem: ergo similia in medicina non habent locum: quia medicus semper addit, vel aufert. Similiter lib. de acie, aquis, & locis asserit, corpora calida melius conferuari in frigidis regionibus: ergo similia non conferuantur similibus.

Præterea confirmatur Galeni auctoritate in Tetrabib. cap. 10. ubi probat exemplo duorum doliorum, totam medicinam esse artem correctiuam. Dicitur, esto, quod sint duo dolia exiguas foraminibus ter rebata, plenatamen: sed hæc lege, ut aliquis vni dolio assistat, & quantum liquor egrediatur, tantum illud vicissim immitat. Alteri vero dolio nemo assistat, & nemo infundat liquorem, nisi quando notabiliter dolium est exinanitum: dicit Galenus primum dolium assimilari conferuatrici: secundum vero curatrici: Ecce inquit Galenus, quod conferuatrici, & curatrici pertinet ad artem correctiuam, quæ non per similia, sed per contraria procedit.

Nonnulli respondent ex Galeno 3. de simp. medicina cap. 1. r. ubi inquit, simile triplex esse, videlicet simile minus, simile

maius, & simile æquale, quæ posita distinctione dicit, simile æquale nullo modo agere in simile: simile verò minus, & simile maius agere, & pati inter se: addunt igitur similia conferuari similibus non æqualibus, sed maioribus, vel minoribus: sique dicunt tolli omnem difficultatem.

Hæc responsio non addimittit difficultatem. Primum quia simile maius, & simile minus quando agunt, & patiuntur inter se sunt contraria: sique sufficient in arte medica vnum axioma, quod est cõtraria contrarijs curantur: quia omnino simile non potest conferuare.

Deinde proposita responsio relictatur Galeno in tertia parte artis med. tex. 10. ubi docet, remedia conferuantia corpora parum recedentia à temperatissimo esse diu generari: aliqua cõseruare in eodem statu, & hæc sunt similia æqualia: aliqua verò conferuare reducendo ad meliorem statum: certum est, quod illa quæ conferuant in eodem statu non possunt esse similia maiora, vel minora, sed æqualia: primum quia similia maiora, vel minora sunt remedia reducuntia corpora ad temperatissimum. Deinde ibi loquitur Galenus de corporibus parum recedentibus à temperatissimo.

Insuper Galenus lib. de tuen. sanit. cap. 3. loquens de corporibus finis habet hæc verba: corpora calida, & frigida tutius cõseruari per contraria: sed quæ sunt ista cõtraria in parte cõseruatrici? similia maiora, & minora: quia im pender periculum, ne qualitates actiue similes corporibus applicatæ efficiant aliquem motum: corpora verò sicca, & humida inquit Galenus, esse cõseruanda per similia æqualia: quare hoc principium, quod similia similibus conferuentur debet intelligi de similibus æqualibus.

Nonnulli alij supponentes, quod simile æquale nullo modo agat in simile, dicunt, quod cõtraria, quæ tollunt exiguos lapsus, debeant dici similia in latitudine, & sic similia conferuari similibus in sua latitudine.

Ceterum per hanc responsionem incidunt in eandem scopulum: quia difficultas adhuc persistit in suo robore, quod scilicet

conseruatio fiat per contraria : quoniam ipsi non admittunt, simile æquale per similia omninò æqualia conseruari : qualiter in eadem latitudine contrarios tunc simile maius, & simile minus, tamen hæc re vera sustentantur.

Nos respondemus concedendo, quod simile æquale, quod est omninò eiusdem gradus, & eiusdem mansionis non possit agere in simile, neque possit contrigere suum simile : quia omne quod agit, agit in contrarium vel vincendo vel moderando passim.

Nos verò inuenimus modum, quo omninò simile æquale conseruet simile, esto quod sit eiusdem gradus, eiusdem mansionis, & eiusdem virtutis : sed quomodo : quatenus hoc simile augeat eandem molem que aucta magis resistat, & per consequens magis conseruet, neque datur alius modus conseruandi similia.

Hinc ignis in maiori mole melius conseruat quam in minori, magisque resistit contrarijs. Perimodo aqua maris in sua immensa mole, melius conseruatur, quam aque paucillime : quia in sua magna mole multum resistit : Hinc Aristoteles 4. Meteorum cap. 2. in fine ait, pars maris que separatur à toto citius feret : quia destituitur natura totius maris : ideo in pauca mole facile destruitur : sic vinum in magnis dolijs melius conseruatur, quam in dissolis.

Idem manus nostra stomacho applicata, vel omentum ventriculo superpositum conseruat ventriculum, tum quia prohibet, ne calor exhalet, tum quia omentum est simile, & quanto similis, eo melius conseruat : quia per simile æquale augetur moles caloris, unde ventriculus magis resistit, & melius conseruatur. Similimodo similia omninò æqualia (si inueniuntur) applicata hepati, spleni, pulmone, cerebro, vel cordi maxime conseruantur : quia aucta moles rei similis non agit, sed magis resistit.

Quod verò conseruatio non fiat per inæquale, patet per argumentum ex oppositis : quia si per simile non conseruatur simile : ergo conseruabitur per dissimile, quod diu non potest : sicut probatur, calidum vt duo ceræ per calidum vt vnum

non conseruati in eodem statu, sed refrigerari : ratio est quia calidum vt duo habet duos gradus frigiditatis : calidum verò vt vnum habet tres gradus frigiditatis : quare dum permiscetur calidum vt duo cum calido vt vnum fient quinque gradus frigiditatis, & tres gradus caliditatis : quare hoc modo corpus refrigerabitur, & non conseruabitur in eodem statu qui magis possunt quinque gradus frigiditatis quam tres gradus caliditatis : ergo reuocatio neque per similia minor, nec maior fieri, sed solum per similia æqualia que omnia sunt similia.

Quinta dubitatio circa text. Gal. lib. de Salub. dicta comm. 7. inquit, parvorum corpus, plus humiditate continere, quam salubris habitus postulat : ergo vitium humidum pueris febricitantibus non congenit.

Respondent nonnulli, Hippocratem lib. de dicta locum esse de pueris non febricitantibus, qui sunt humidiores : in hoc aphorismo verò de pueris febricitantibus.

Nos autem respondemus cum Galeno lib. de opt. sec. ad Trasib. cap. 4. per vitium humidum Hippocratem in hoc aphorismo intelligere vitium liquidum, qui potest esse frigidus, & magis & minus humidus.

Sexta dubitatio : Galenus in comm. proter ætatem, & consuetudinem, que sunt duo coindicantia ipsam vitium, propter anni tempus, & regionem, que similia indicant similia.

Trimerius Galeum reprehendit, dum inquit tempus anni indicare similia : nam enim Trimerius tempus anni indicare contrarium, quia æstas non indicat cibum æstivum, nec hyems frigidum : ergo male Galeni.

Trimerius primò fallitur : quia æstas verò indicat simile, & non contrarium : deinde tempus anni semper indicat similia quando morbus est contrarius tempori, veluti si in æstate esset hydrops, tunc æstas indicat simile. Similiter si in hyeme esset febris ardens, hyems indicaret frigidum. Denique æstas respectu cerebri est frigidus : quia Galenus 8. de Vitis cap. 2. dicit, cerebrum esse calidius æstivo : ergo cibis respectu nostri corporis

tempore æstatis eligendus erit frigidus : ergo similis.

Addit Hippocrates , & *is qui tali victu utitur fuerunt* : ex Galeno enim 8. meth. 9. & lib. de assuetudine natura gaudet consuetis. Hippocrates 2. de ratione vic. 3. asserit, melius concoqui consuetis cibis, quamvis mala sint, quam insolita, licet vitioceant. Similiter Hippocrates 2. sec. aphorismorum 30. vult consuetis deteriora esse minus triolea infusis melioribus, siccioribusque.

Galenus, verò 6. de loc. aff. 4. refert de quodam homine lugente mortem uxoris & à concubitu, quo ante creberrimè usus fuerat, abstinente, qui cibi cupiditatem amisisset, ut cibum tenuem, & exiguum sequere non poterat : refert Galenus ad pristinam consuetudinem comas hunc hominem redeuntem, quam coheretè fuisse liberatum. Quare non est mirum, si victus humidus solutus, & consuetis non solum conferat pueris illi æstetis, sed etiam emolvis alijs, qui tali victu uti consueverunt.

APHORISMVS XVII.

In quibus semel, aut bis, & quibus plurane, an pauciora particulatim oporteat asserere considerandum. Condonandum autem aliquid tempori, & regioni, & ætati, & consuetudini.

Cum superius egerit Hippocrates (vt ait Galenus in comen.) de quantitate, & qualitate victus. In hoc aphorismo agit de modo vtendi victu, seu de cibi partitione, seu de tempore exhibendi cibum.

Diuidetur aphorismus in duas partes. In prima proponit esse considerandum, in quibus agitantibus semel, aut bis, aut per plures vices sit cibandum, & an plura, vel pauciora cibaria danda sint.

In secunda parte ubi dicitur, *condonandum* aliquid est tempori, proponit qua-

tuor scopos cibandi minus principales, qui sunt, tempus, regio, ætas, & consuetudo : ex quibus colligimus modum cibandi, scilicet parum, vel multum, vel raro, vel sæpè sit cibandum : dicimus esse scopos minus principales, quia vt inquit Galenus in comen. scopi principales in præbendo cibo sunt duo, nempe virtus, quæ est illa quæ propriè indicat cibum, & morbus, qui cibum permittit : refertque, dixisse condonandum : quia neque totum, neque maximum his quatuor scopis minus principalibus in præbendo cibo est deferendum.

Dilecticondonandum est aliquid tempori : quia (vt inquit Galenus) hyeme multum, & raro sunt cibanda corpora : quoniam ventres hyeme sunt calidiores, & validiores. Æstate verò parum, & sæpè quia ventres sunt frigidiores, & imbecilliores. In veris principio, quod sapit naturam hyemis, corpora sunt nutrienda, vt hyeme. In fine quod sapit naturam æstatis, sicut in æstate, in media parte veris, quia corpora sunt plena, parum & raro, ac in plethoricam, & morbosam dispositionem cadunt.

Hinc qui instituerunt ieiunium cum escæ piscium in media parte veris, rationabiliter id fecerunt consentientes principijs & fundamentis medicinæ Galeni dicentis, in vere parum, & raro edendum : parum significat alimentum minus plenum, quod in piscibus, & non in carnibus inuenitur, raro verò significat ieiunium.

In autumno verò, si vires sint valide, multum, & raro nutriendum : si inualide parum, & sæpè cibandum. Accedit, quod Galenus in comen. dicat, autumnum esse similem corporibus ortis ex corruptella cum virum languore, id est parum, & sæpè alendum, intelligendo de debilibus.

Quo ad Regionem, par est ratio, vt dictum est de tempore : quia in regione calida parum & sæpè : in frigida multum, & raro : in sicca, vt in autumno : in temperata non vt in vere : quia in vere parum, & raro est cibandum, non ratione veris, sed ratione hyemis præteritæ, in qua multus collectus fuit sanguis in regione verò temperata id non consideratur : quia in regione temperata, si corpora sint temperata, & per

per consequens robusta, multum, & raro, ut in hyeme cibandum est.

Quo ad ætatem: in pueris multum, & sæpè: quia virtus concoctrix est validissima, & diffusio est maxima. In iuuenibus multum & raro: quia diffusio non est tam magna, ut in pueris. In senibus in primo sento parum & raro, quia sunt reſerti pituita dulci, quæ in sanguinem conuertitur: quod enim in iuuenibus diffatur, in his magna ex parte in pituitam dulcem degenerat. In decrepitis parum & sæpè: quia eorum pituita est vitæa & coctioni rebellis.

Prima dubitatio ex dictis occurrit: si senes non possunt conuerti pituitam in alimentum, tantò minus cibum, qui antequam nutriat, prius conuertitur in pituitam.

Responsio est, cibos conuerti in quatuor humores, itaut illa cibi portio, quæ conuertitur in sanguinem, sit illa quæ decrepitis nutriat. Similiter illa cibi portio quæ in iuuenibus conuertitur in bilem, in senibus conuertatur in sanguinem nutritioui maxime aptum: hanc doctrinam à Galeno desumpsimus lib. 2. de facul. nat. 8. ubi agens de melle, inquit, mel in iuuenibus conuerti in bilem: in senibus verdè in sanguinem; unde quoque colligimus, quod omnes cibi, qui in iuuenibus conuertuntur in bilem, in decrepitis sint salubres, & ita proportionati, ut in bonum sanguinem conuertantur.

Quo ad consuetudinem, cui certè, ut optime admonet Hippocrates, aliquid est condonandum: sciendum, quod tempore Hippocratis aliqui semel in die, aliqui bis, & per solui erant cibum sumere, sicuti refert Hippocrates in hoc aphorismo, dum dicit quibus semel, aut bis, aut pluribus viuis: illorum consuetudo, quæ dum erant sani fruebantur, certè est conseruanda: quis consuetudo antiqua est ferè altera natura.

Hinc Galenus semper magni faciens antiquam consuetudinem 11. meth. 3. 8. meth. 9. & 9. meth. 14. admonet, ægros esse reducidos ad temperantiam, quos dum nuper erant sani, fruebantur: neque vult ægros esse reducidos ad tempera-

mentum primigenium causa est, quia sepius accipit, ut temperamentum aduentitium magis distet à temperamento primigenio, quam distet morbus ab aduentitio salubri.

Sic natura Mithridatis Regis vsuuenti reddita erat similis veneno, & temperamentum aduentitium Mithridatis fortasse magis distabat à suo temperamento primigenio, quam ab ipso veneno.

Sic temperamentum aduentitium vultu artheniensis, quæ ex Galeno 3. de simp. medicina cap. 18. nutricebatur cicuta, fortasse magis distabat à suo temperamento primigenio, quam ab ipsa cicuta.

Hinc Galenus 2. de temperaments cap. 4. dicit, morari temperamentum frigidum in calidum, & humidum in siccum: itaque graciles fieri possint pingues, & vice versa: quare temperamentum primigenium non solum potest esse diuersum ab aduentitio, sed etiam omninò contrarium utumque dum Hippocrates inquit, condonandum est consuetudini, id dixit: quia consuetudo potest resistere illud temperamentum, quo ægri, dum erant sani, fruebantur. Vultant illi, qui solum à latitudine venarum, & ab alijs signis temperamenti primigenij colligunt recessus à naturali statu aduentitio, sino tamen.

Quare ex consuetudine sex rerum nos naturalium colligemus, & restit cibam, & temediorum administrationem, & futuros euentus, quod probati potest vultu, & experientia, hoc modo: sit vir imperamenti calidi in primo gradu, quæ ciborum calidorum consuetudinem habet sit calidus in secundo gradu: sique de temperamenti calidi in tertio factus sit frigidorum calidus in secundo: in omni quæ idem erit temperamentum aduentitium accensum per consuetudines istitutas. Edo quod ambo in morben frigidum corruant, & quod ambo debeat calidis prædidijs sanari, quem credidistis sanatum iri? patet experientia, & ratione, illum citius sanari, qui solitus est vi calidis, quàm si alter fuerit calidior: ratio hæc est, quia ille, qui erat solitus viciolidis, potest deperire, & sine periculo liberius vi calidis, cur? quia ita constituitur

solita est facilis, ad insolita verò difficilis.

Hinc Hippocrates 2. de ratione vie. tex. 21. habet hanc sententiam „ melius est vi vitiosa vitius ratione, quæ solita sit, quæ subito ad meliorem insolitam transire: melior sanè erat pto vetula Atheniensis vsus cicuce folius, & consuetus, quam caro vituli, vel perdicis omninò insolita: quare qui incidit in morbum frigidum, antea quæ vsus fuerit calidis, citius liberabitur.

Deinde colligimus, his hominibus liberius esse danda calida: quia per hæc citius sanabuntur. Quod diximus de morbis frigidis intelligimus de calidis, & omnibus alijs morbis. Ecce quod ex consuetudine sex rerum non naturalium non solum colligendus est modus cibandi, sed etiam futurus euentus.

Secunda dubitatio circa aphorismum, Hippocrates in aphorismo 10. & 11. agit de modo cibandi, & de cibi partitione: ergo hic aphorismus, qui agit de eadem re, est superfluous.

Respondetur, Hippocratem superius egisse de modo vtendi cibo solum in ægris morbo acuto laborantibus: in hoc verò aphorismo de modo vtendi cibo in sanis, & ægris, vt docet Galenus in comm.

Præterea respondemus, Hippocratem in hoc aphorismo intelligere de cibo medicinali, & non de iuriente.

Alij respondent, Hippocratem superius egisse de quantitate continua alimentorum. In hoc verò aphorismo de discreta, id est de numero oblationum alimentorum pectulatum.

Vtraque responsio mihi probatur: Hippocrates sanè est accuratissimus in declarando modo vtendi ipsi cibis: cæter enim arte medica, qui vtendi modum non percipiant. Galenus lib. de vsu theriacæ ad Pampphilianum habet hanc sententiã „ qui vsum medicinæ non habet, quâuis medicinam intelligat, idem est ac si lyram habeat, & eius vsu careat.

Tertis dubitatio: Hippocrates in aphorismo proponit quatuor cibandi scopos, nempe tempus, regionem, ætatem, & consuetudinem: sed sic est, quod duo tantummodo sunt cibandi scopi: quorum primus est virtus, quæ sola indicat cibum, vt do-

cet Galenus primo de ratione vie. 44. secundus scopus est morbus, qui nullo modo est indicans: sed dicitur, vel permittens, vel prohibens ipsum cibum: cibum enim ex Hippocrate & Galeno 7. sec. aphorif. 65. ægrotanti sæpissimè morbus sit.

Respondetur de virtute nihil dixisse: quia supposuit tamquam notissimum virtutem indicare cibum: proposuit tamen quatuor propositos scopos, qui declarant, quando virtus indicet, & quantum, nempe an semel, vel bis sit cibandum, & an plura, vel pauciora cibaria sint exhibenda: quæ omnia primariò colligantur ex virtute: secundariò ex tempore, regione, ætate, & consuetudine: morbus verò est tamquam prohibens ipsum cibum, vel permittens.

Quarta dubitatio: Hippocrates inter scopos proponit tempus, ætatem, regionem, & consuetudinem, quæ variant numerum oblationum ciborum: omisit tamen temperaturam, Cæli situm, & symptomata varia, quæ mutare possunt cibandi modum, & numerum oblationum: ergo de doctrinæ imperfectione Hippocrates est arguendus.

Respondetur, temperaturam reduci ad virtutem: symptomata verò ad morbum: virtus enim, & morbus sunt duo scopi, de quibus Hippocrates superius egit. Deinde dicimus, Cæli situm ad tempus reducendum esse. Addimus quod omnia alia, quæ oblationum numerum variare possunt, redigantur ad morbum & virtutem, vel ad quatuor propositos scopos in aphorismo.

Quinta dubitatio: in aphorismo loquitur de febricitantibus: sed sic est, quod morbus prohibet cibum ex Hippocrate loco citato: ergo nec bis, nec pluribus vicibus cibandum est. Præterea ex Hippocrate aphorif. 10. 2. sec. „ Impura corpora quo magis necties, eo magis lædes: ergo nec semel, nec bis erunt ægri cibandi.

Respondetur, cibanda esse corpora ratione virium: ratione verò morbi cibum prohiberi: sed hoc lege, quando magis potest virtus ad indicandũ cibũ quam morbus ad prohibendum, tunc bis, ter, & quater æger cibandus erit: quando verò ma-

gis potest morbus ad prohibendum, quam virtus ad indicandum, sicuti accidit in robustis, tunc in morbis perperacutia nec bis, nec semel acri cibandi sunt.

Vel respondemus, Hippocratem in hoc aph. intelligere de victu medicinali. In aphorismo 9. de nutriente.

Sexta dubitatio: Hippocrates in aphorismo 7. dicit in peracutis aegros non esse cibandos: ergo dum dicit in hoc aphorismo semel & bis, & pluribus vicibus esse cibandos, sibi contradicit.

Respondetur Hippocratem in 7. aphorismo intelligere de acribus robustis. In hoc verò aphorismo de debilibus.

Q V A E S T. LXXI.

De quatuor regulis pro cibandis acri.

Sed accedamus ad Galeni comm. in quo tradit quatuor pulcherrimas regulas, quae docet quibus parum, & saepe, & quibus multum, & saepe: quibus parum & raro ac quibus multum, & raro sit dandus cibus.

Prima regula à Galeno in comm. proposita, haec est, si vires sint languidae, & morbus sit cum corruptella humorum, vel cum defectu humorum, acri parum, & saepe cibandi sunt. Parum (ait Galenus) ratione virtutis quia vires languidae parum cibi possunt conquiescere: dicit saepe, quia ubi est humorum defectus, debemus multum reponere, sed virtus debilis hoc non permittit; ideo ait Galenus parum, & saepe nutriendum; quia alimentum parum, & saepe exhibitum equipatur multo.

Secunda regula: si vires sint validae, & morbus sit cum corruptella, & defectu humorum, multum, & saepe cibare oportet multum, quia vires sunt validae: saepe ratione defectus humorum, & saepe ratione corruptellae: quia intelligit de victu medicinali, qui tollit corruptellam, cuiusmodi sunt prafana hordeacea, serum lactis, & alia id. genus, & quia ex Galeno 9. meth. 1. singulis corruptis amplius nutrire non valet: ideo saepe alendum.

Tertia regula: si vires sint languidae, & humores sint medioeres aut multi, boni tamen, parum, & raro cibandum. No-

tandum intelligere Galenum de virtute facta languida per suffocationem: virtus enim potest fieri languida duobus modis, vel per resolutionem, vel per suffocationem, quae suffocatio pendere potest ab humoribus alimentalibus, si multi sint, adeo ut suffocatio prohibeatur, parum & raro cibandum.

Quarta regula: si vires sint validae, & humores sint multi, & boni, parum, & raro cibandum, securus aeger incidere in plethoricam dispositionem, & tandem in suffocationem. Sed multa se offerunt difficultates circa has regulas.

Septima dubitatio: haec est circa primam regulam: quae prima facie videtur falsi, nempe quod in morbo cum corruptella saepe sit cibandum, ut dicit Galenus in comm. quoniam corruptella omnino prohibet ipsum cibum, quandoquidem imputa corpora quanto magis nutriuntur, tanto magis leduntur.

Respondetur ex Galeno 11. meth. 10. putredinem duplicem esse, aliam in fieri, & aliam in facto esse: hoc posuimus, putredinem in facto esse prohibere cibum, & non putredinem in fieri. Patere in hoc loco Hippocrates, utamur uerit Galenus in comm. intelligit de victu medicinali, qui resistit putredini, vel impedit, ne humores ex toto corrumpantur.

Octava dubitatio: non videtur quod secunda regula sit vera, quod scilicet ubi vires validae cum corruptella, multum, & saepe sit nutriendum: primo quia Hippocrates videtur oppositum asserere 1. aph. 10. dum dicit, imputa corpora quomodo nutriuntur, eo magis leduntur. Deinde ex Galeno in hoc loco quando humores sunt corrupti, alimentum exhibendum convenit naturam humorum corruptorum: ergo ubi erit corruptella, nec multum, nec saepe erit cibandum.

Præterea Galenus 1. de ratione 1. ac. 44. asserit, in morbis acutis vires debiles validae cibum esse minuendum: virtute verò existente invalida potius cibum esse augendum, quam minuendum. Hoc Galenus in comm. 9. habet sect. adnotat, si virtus possit perdurare usque ad viginti, nihil cibi dandum esse: ex his colligitur

mus, non esse veram Galeni sententiam, quod in virtute valida cum corruptella multum, & sæpè sit cibandum.

QVÆST. LXXII.

Quomodo interpretandus sit aphorismus decimus secunda secunda impura corpora quanto magis nutries &.

VGo Senensis dat duas solutiones interpretando quobus modis aphorismum vnde decimum secundæ sect. Prima solutio est: dum dicit Hippocrates, impura corpora quo magis nutries, eo magis lades, dicit magis ladi, dum corpora nutriuntur ultra convenientem quantitatem.

Hæc prima solutio rejicitur, quia aphorismus Hippocratis esset vanus, idem enim posset dici de robustissimis, & sanissimis corporibus, si nutrentur ultra convenientem quantitatem, quod scilicet magis laderentur.

Secunda solutio Vgonis est, quod corpora impura considerentur, vel quatenus impura, vel quatenus habent aliquos humores bonos: quoposito inquit, quatenus sunt impura ladi, sed quatenus continent humores bonos, sæpè esse cibanda, & non ladi.

Primo rejicitur, quia vnicum individuum simul, & eodem tempore non potest nutrir, & non nutrir: neque simul stare possunt duo scopi cibandi contrarii.

Deinde illud multum, & sæpè, vel nocet, vel non nocet: non est dicendum nocere, & non nocere in vnicò individuo: quia de quolibet est affirmatio, vel negatio vera, quod est axioma indubitatum.

Tadeus Florentinus, & Paternus dicebant, aphorismum vnde decimum secundæ sect. esse verum ante evacuationem, non post evacuationem: nam, si vite, sint valide post evacuationem, multum, & sæpè sit cibandum.

Hanc solutionem refellimus hoc dilemme: post factam evacuationem in febribus putridis, vel adest corruptella, vel non adest: si adest, ergo corpora sunt impura, si non adest, de his non loquimur.

Montanus videns vndeque difficultates,

nesciensque nodum solvere decrevit hanc secundam regulam à Galeno propositam in comm. reprehendere dicendo esse impossibile, quod cum defectu humorum, & corruptella vires possint esse robuste.

Hallucinatur sanè Montanus: idque probamus ratione, auctoritate, & experientia. Ratione quia non valet, virtus deficit in humoribus & spiribus, ergo & in solidis.

Auctoritate id confirmatur, quia dum Hippocrates 7. aphor. 2. sectionis habet. Quæ longo tempore extenuata sunt corpora lentè reficere oportet, quæ breui breuiat: dum dicit, quæ longo tempore extenuantur, vult Galenus, quod intelligat de extenuatione solidarum partium: idem in comm. inquit, dum breui tempore extenuata sunt corpora, potest esse defectus in spiribus, & humoribus: in solidis verò virtus potest conservari robusta: si verò longo tempore sint extenuata, vires quæ solidarum partium deficere incipiunt.

Experientia quoque comprobatur, quia interdum egrotantes spatio septem vel octavo dierum maximè extenuantur, tamen robur in solidis bonè conservatur: virtus enim solidarum partium consistit in calido implantato, à quo omnes vires, & omnes actiones dependent ut testatur Galenus in comm. 1. 7. huius sectionis.

Præterea nisi vires sint validæ, non fit sanguinis missio, ut admonet Hippocrates 4. de ratione vic. tex. 19. sed sic est, quod in febribus putridis, ubi remora viget corruptella, præcipuè convenit sanguinis missio: ergo vires possunt in suo robore conservari, licet in corpore reperiat humores corruptella.

Demum nonnulli tenent, aphorismum 11. Impura corpora quanto magis nutries esse verum de corruptella ventriculi: quo casu quanto magis nutries, tanto magis lades: negantque aphorismum esse verum de corruptella facta in ipsis venis: Galenum verò in hoc comm. (dicunt) intelligere de corruptella facta in ipsis venis, & non in ventriculo.

Ceterum hæc solutio patitur insolubiles: quia ægri ex quacunque corruptella, multum, & sæpè nunquam sunt cibandi: Galenus enim 1. de ratione vic. 44.

iniquitate ratione morbi esse cibum prohibere.

Nos dicimus Galenum in hoc comm. intelligere de victu medicinali, qui ut est alimentalis succurrit defectui, quatenus verò est medicinalis succurrit corruptellæ: ideo Galenus in comm. ait, defectum humorum exigere additionem: corruptellæ verò epichrasim, id est contemperamentum.

Sciendum quod duplex est epichrasis, altera, quæ venit à verbo *ἐπιχράω*, id est cohibeo, seu retineo: de hac mentionem facit Galenus 9. meth. 10. dum dicit, in debilibus facienda est evacuatio, per epichrasim id est par tim euacuando, & par tim cohibendo, & nutriendos altera verò epichrasis est, quæ venit à verbo *ἐπιχράω*, id est, attempero. De hac mentionem facit Galenus multis in locis: sicuti 22. meth. cap. 8. ubi habet hæc verba „ si corpus ob copiam acrimie humorum incidat in syncoptem, alterum de duobus facere oportet, nempe vel euacuare humores acres, vel uti epichrasin id est, attemperacione. Parimodo Galenus locutus est de his epichrasticiæ id est attemperantibus acres, & modaces humores lib. 2. de simp. medicina cap. 12. & 13. & 4. de ratione vic. in acutis comm. 19.

Q V Æ S T. LXXIII.

Quando conveniant epichrastica. & quæ sint, & quomodo multum, & sæpe illis uti liceat.

Sed tria occurrunt consideranda de epichrasticis, id est de contemperantibus. Primum in quibus morbis conveniant. Secundum quæ nam sint materie auxilij epichrastici. Tertium enim dicit Galenus multum, & sæpe cibandum, si virtus sit robusta, queritur in morbis ex corruptellæ & defectu humorum quid intelligat per illud multum, & per illud sæpe.

Quo ad primum sciendum, epichrastica esse illa, quæ temperando, calorem moderantur: Galenus in comm. vult, convenire omnibus morbis ex corruptellæ: ratio est, quia in omni corruptellæ adest acrimonia, ergo ubicumque erit acrimonia,

conveniant epichrastica: sicuti in omnibus febrilibus hecticis, ephemericis, & in omnibus morbis, qui fiunt à bile, & à melancholia adusta.

Quo ad secundum: quænam sint materie victus epichrastici Galenus 2. de simp. medicina cap. 12. & 13. proponit hæc, vel eius serum, & prissanum hordeaceum: sed inter ista, hæc est præstantissimum, & præcipuè asinum, ut arbitratur Galenus 4. de ratione vic. comm. 19. Post asinum est muliebre: deinde caprillum, separata ab ea, quæ ex parte substantia caseosa, & butyrosa, quod fit, ut primo ebulliat lac, moxque coaleat, & separetur à parte crassa, quæ adhuc apparet lac, sed valde tenue. Quamvis aliqua ex parte separata substantia caseosa, & butyrosa, quia servit omnino epichrasim non est ita epichrasticum, sicuti est aliqua ex parte butyro permixta: pan enim nitrosum in ipso continetur, quæ est acutius salsedinis particula: habet vim detergendi, & in infantibus mordendi: si verò est permixtum aliqua ex parte butyro inter epichrastica collocauit.

Lacti præterea respondent quatuor humores: sanguis respondet butyro melancholia caseos bilis, & pituita siccior, in quo sunt due nature, videlicet pars tenuior, quæ est calida, & pars aquosa, quæ est frigida.

Post lac sunt iuscula parvi puli, quæ ut æquant humores, & acrimoniam solum moderantur, sed etiam succurrunt defectui. Si verò in iusculo ebulliant liliæ, borago, indiuvæ, & alia id genus, quæ attemperant calorem, habent vim epichrasticam.

Similiter iusculum Lymæis, atratis capribus, quæ reddunt iusculum valde macilinosum, & abiectis intestinis plena sunt, calorem bene attemperant.

Insuper iusculum testudinum, & catum, lac amygdalis ex castum aqua liliæ macium, seu aqua violarum, hæc leguntur amygdalæ sint recentes, optimum est liliædem hæc sem melonum, & inter ista præcipuè sunt poma.

Quo ad tertium: quo pacto videatur multum, & sæpe (ut ait Galenus in comm.) dari debear victus medicinalis, & qui per sæpe intelligat, non conveniant Expectorantia.

ter. Hippocrates 4. de ratione vic. 19. loquens de lacte, quatenus est cibus medicinalis, putat una die dari posse duodecim lactis haminas: hamina efficit novem uncias: sunt haminæ duodecim efficiant novem libras: Galenus in illo comm. inquit, Hippocrates intelligere de lacte asinino: illudque dedisse in magna quantitate: tum quia lac asinum non coagulatur: tum quia quatenus victus medicinalis succurrit (ut dicit Galenus in comm.) defectui, & corruptellæ: sed casu quo esset corruptella sine defectu, ita copiosum non conveniret.

Præterea, dum Hippocrates tam copiosum lac exhibebat, non vitabatur alijs cibis: ideo Nos debemus Hippocratem imitari in magnis caloribus, in febribus putridis vel hostilis solum præbendo victum medicinale: atque amovendo carnes, & ovis, quæ sârè augment calorem: quia carnes, & ovis pertinent ad victum plenum, qui ex Galeno 8. meth. 1. & 3. de facul. nat. 4. in nulla quantitate, quamvis minima, dandus est febrientibus: ibi Galenus ait, in pane carne & ovo duas esse partes, nempe vitalem & nutritivam: de vitili inquit, licet congeratur in ventriculo, tamen in venis ipsi non concoquitur: quia pars vitilis in febrientibus adjuvat: nutritiva verò, quæ est in pane, carne, & ovo est acris & fumosa, & non frigida, & humida: ideo febribus præcipuè acris non convenit.

Per quot vires verò standus sit victus medicinalis, dicimus ter & quater in die: dummodo accessiones non prohibeant, & cibus exhibitus concoquatur.

Quod verò multoties dari debeat cibus medicinalis, præcipit Galenus in comm. dum inquit, multum, & sæpè id est per plures vires, si digeratur per urinam, vel per alvum, & pars alimentalis in substantiam convertatur.

Restat, ut consideremus tertiam regulam à Galeno propositam in comm. quæ erat, si vires sint languide, & humores sint mediocres (addit) vel multi boni, parum, & raro cibandum.

Montani contra hanc regulam insurgit, probatque, in medicina non habere locum: quia ubi humores sunt multi, & boni, ibi sunt multi, & boni spiritus: ubi sunt

multi, & boni spiritus, ibi vires debent esse non potest: quare infert contra Galenum, stare manum posse virtutem debilem cum multis, & bonis humoribus.

Instantia hæc Montani non spernit hanc Galeni regulam: primò quia habitus Athletarum est in ultimo: minima bonitatis, & cum multitudine bonorum humorum: tamen Athletæ parum, & raro sunt nutriendi, secus suffocarentur: habentque virtutem debilem non propter resolutionem, sed propter suffocationem: ergo stare possunt multi, & boni humores cum virtute debili.

Deinde Galenus lib. de plenit. cap. vit. concludit, in maxima plenitudine bonorum humorum sequi tensionem & gravitatem cum totius corporis lassitudine: Ecce quod dari possunt multi boni humores cum lassitudine, & debilitate saltem per breve aliquod spatium.

Demum vires possunt esse debiles, humoribus quoque mediocribus existentibus, quando committuntur errata in cura, vel alijs sex rebus non naturalibus.

Contra quartam regulam, quæ est quod in virtute robusta cum bonis, & multis humoribus parum, & raro sit nutriendum, proponitur argumentum efficacissimum, quod in hoc consistit: quia vires valida indicat multum, & non parum esse cibandum.

Galenus in hoc comm. de medio tollit hanc difficultatem dicendo, parum & raro esse dandum non ratione virtutis, sed ratione corporis, ne cadat in plethoricam dispositionem: quia loquitur Galenus in hoc comm. de corpore habente plenitudinem quo ad vasa.

APHORISMVS XVIII.

Estate, & autumno cibos difficilimè ferunt. Hyeme facillimè. Secundum locum ver habet.

Hippocrates in superiori aphorismo loquens de cibi partitione dixit esse condonandum aliquid tempori, regioni, ætati, & consuetudini. In hoc aphorismo similiter considerans ciborum partitionem docet, quid sit condonandum tempori, nihil tamen dicit quid sit condonandum regioni, ætati, & consuetudini, mira, & artificiosa vtens breuitate; quoniam qui cognoscit quid sit condonandum tempori, statim cognoscet quid sit condonandum regioni, ætati, & consuetudini: quia regio, ætas, & consuetudo proportionem respondent tempori, vt colligitur ex Hippocrate 1. de natura humana, & alibi.

Quatuor enim anni temporibus respondent quatuor regiones, quatuor ætates, quatuor temperamenta primigenia, quatuor æuentina, quatuor humores, quatuor elementa, & quatuor diæ partes, vt alibi ostendimus ex Hippocrate & Galeno: ideo Hippocrates solum mentionem fecit de quatuor anni temporibus.

Neque hic aphorismus coincidit cum 15. Ventres hyeme: lauit secundum opinionem nonnullorum Hippocrates incidit in *rasphaylam* id est in eisdem vel repetitionem, & aphorismus sit superfluous. Non coincidit cum 15. aphorismo quia in illo agit de cibi quantitate continua: in hoc verò de discretis: quia persistit in eodem proposito, quod est de cibi partitione.

Præterea in decimoquinto aphorismo egit de quantitate cibi sanctorum: in hoc de portio e cibi egrogorum. In decimoquinto egit de maiori, vel minori copia. In hoc verò de facili, vel difficili tolerantia. In decimoquinto dixit, hyeme esse dandum multum cibi. Hic verò persistit in eodem proposito, an videlicet illud multum propositum in superiori aphorismo sit dandum vna vice, vel pluribus vicibus.

Diuiditur aphorismus in duas partes. In prima ponit hanc conclusionem: æstate, & autumno præcipuè ægros difficilimè ferre cibi copiam. In secunda ponit aliam conclusionem, quæ est, hyeme corpora cibos facillimè ferre: vere minus facile.

Quo ad primam conclusionem, cur æstate, & autumno difficilimè ferant cibos: ratio est, quia calor naturalis æstare, & autumno languidus est: languidus est in æstate: quia à calore ambiente trahitur calor naturalis ad corporis superficiem.

Q V Æ S T. LXXIII.

Vnde morbi autumnales, & maligni febres oriuntur.

Languidus verò est in autumno naturalis calor ob tres causas. Prima ob aeris inconstantiam: corpora enim mediè frigore, modè calore vexantur: vnde propter istos motus oppositos vitæ facillimè dissoluantur, quia motus oppositi non sunt sine maxima violentia: atque hæc ratio, cur Auicenna fr. 4. lib. 1. dec. 1. cap. 10. vbi agit de phlebotomia, dicat post somnum phlebotomiam statim factam esse malam: quia efficit in membris confusionem, neque post phlebotomiam statim est dormiendum. Quod verò dormitio, & phlebotomia sint motus oppositi, patet: quia in phlebotomia sanguis mouetur ad exteriora: in somno verò ad interiora: natura quidem à moribus oppositis facillimè optimitur.

Hinc ita possunt motus oppositi, & præcipuè in autumno, vt corpora ad malignas febres, & ad mortem disponant: motus oppositi sunt, vt aer æstiuus seruidus contrahitur cum nimio cibo, vel cum maximo animi motore: aer enim æstiuus seruidus pellit sanguinem ad circumferentiam: nimius cibo, nimius somnus, vel motores, & timores ad centrum. Aer gelidus exalaris cum nimia vigilia, vel cum nimio coitu, vel exercitio violento disponit egrotantes ad malignas febres: quia sunt motus oppositi: nimius cibis, somnus, motores, & nimij timores compellunt malos humores ad cor, sine ad cætrum, in quo ut-

ma hostilia occultantur: nimia vigilia, nimius coitus, & nimium exercitium pellunt ad exteriora malos humores, immo & calorem ipsum influentem, quo diu separato ab implantato, membrorum vires dissolvuntur: quia ibi transmutatio in chylum, & sanguinem, & sanguinis in spiritus fieri non potest, nisi à calore influente viro cum implantato, ut probatum est aphor. 11. 1.

Hinc motus symptomatice, si in agrotantibus, oppositi sunt, ut plurimum minantur mortem: sicuti si eodem tempore acri venetur alai fluxu, & sudore, vel eodem tempore sudor, & principium paroxysmi fiant, vel fluxus & vomitus, vel fluxus sanguinis per hemorrhoidas, & per nates: hi sunt qui indicat finem exitiosum, tunc enim natura est victa, & de agrotante iacta est alea, quia dum ipsa vincit, virtus motus uniformis fit, & non oppositi. Inde fit, quod medici maximè ledant agrotantes, si eodem die, quo alium purgant, faciant frictiones, & applicent rucurbitulas, vel hyrrudines hemorrhoidibus, ac eadem die vomitoria præbeant, sed de his egimus libro sexto meth. nosse cap. 1.

Secunda causa, cur in autumno virtus sit languida, est, quia tunc omnia sunt corruptioni obnoxia: ideo Galenus in comm. superiori inquit, autumnum assimilari corporibus ortis ex corruptella; autumnus enim dicitur *αὐτὸν καὶ αἵμα* significat corruptio: *αὐτὸν*, autumnum.

Tertia causa, cur vires in autumno sint languide est, quia tunc corpora sunt refera humoribus aduatis tempore æstivo collectis: ex quibus non possunt fieri multi, & boni spiritus: causa enim immediata virtutis robuste sunt humores temperati, & non adusti.

Prima dubitatio: Galenus in comm. superiori dixit, cibi partitionem primariò desumendam esse à viribus, & à morbo: secundariò verò à tempore, regione, ætate, & consuetudine. At hæc doctrina non videtur principiis methodi medendi consentire: quia in methodo sumitur hoc principium certum, rarum & minimè dubium, quod unum indicet unum, & unum

indiceret ab uno, & non à duobus, quod principium, si destruantur, tunc tota medendi methodus: cibi partitionem esse ego non indicabit à duobus, nempe à viribus, & à morbo.

Respondetur, cibos esse duam generum: alios esse solum nutriendos, hosque solum indicari à viribus: alios verò esse cibos medicinales; istosque indicari à viribus & à morbo, à viribus quatenus sunt præditi virtute nutriende; à morbo quatenus sunt præditi virtute medicinali.

Hac posita distinctione respondemus Galenum dixisse, cibi partitionem esse desumendam à viribus, & à morbo intelligendo de cibo medicinali, qui est ille qui habet duplicem qualitatem, id est nutriendam, & medicinalem.

Victus medicinalis non solum est ille ribus, qui habet virtutem epichierasticam, cuiusmodi sunt, lac, pissina, & alia id genus: sed qualicumque victus, qui habet qualitatem nutriendam, & medicinalem, licet non habeat virtutem epichierasticam dici potest medicinalis. Exempli causa diatomon, quod fit ex succo mororum, & melle, dicitur medicinalis, quia nutrit, & simul tollit oris viscuscula, ac reprimat inflammationem. Similiter hydromel siue mulsæ, que fit ex aqua, & melle præparat pituitam ad expulsionem & bene nutrit: Immo Galenus 3. de ratione vic. in ac. comm. 11. vult hydromel duplo magis nutrire, quam vinum oligosorum. Quod diximus de mulsæ intelligimus de multis alijs, ut de loch depino, quod est bechethium præstantissimum in asthma, & russi diuturna: bene nutrit propter nucleos pini. Parimodo saponæ, quæ fit ex amygdalis, amylo, & siccharo nutrit, & simul incrascat tenuem catarrhum. Aquæ similes medicinales nutriendes innumere asserri possunt, quæ inter cibos medicinales collocantur. Fusius de his egimus propter illos medicos, qui putant solos cibos virtute epichierastica prædicos, esse medicinales, & non alios.

Secunda Dubitatio: Hippocrates ait, æstate cibos dissilissime ferri: Galenus tamē primo de ratione vic. in ac. 44. præcipit in ægris debilibus, & tempore æstivo,

frigo, in quo debiles sumus cibum esse augendum, hyeme verò minuendum. Quomodo in æstate cibus est augendus, si sani, & longè magis ægri illum difficillimè ferūt.

Respondetur cibum duobus modis considerari vel quatenus datur in vnica ciba-
tione, vel quatenus datur in toto morbo: post hæc distinctione dicimus, in ægri debilibus, vel tempore æstiuo, cibum esse augendum nõ in vnica ciba-
tione, sed in toto morbo: itaq; plus cibi sit dandum debili in toto morbo, quam robusto; & æstate, plus, quàm hyeme, sed in toto morbo. Exempli gratia: Socrates est robustus, Plato verò debilis: vtique eadem febre laborat: dicimus quod spatio totius morbi plus cibi Platoni debili sit dandum, quam Socrati robusto. In vnica verò ciba-
tione plus Socrati robusto, quam Platoni debili: quando verò dixit Galenus primo de ratione vic. 44. cibum in debilibus esse augendum, intelligendum est in toto morbo, & non in vnica ciba-
tione.

Rationes verò, cur in ægris tempore æstiuo in toto morbo plus cibi sit dandum, quam hyeme, tres sunt. Prima quia æstate fit maior spirituum resolutio in ægris debilibus, quam hyeme.

Secunda causa est, quia hyeme humorum plenitudo obscurat indicationem, quæ desumitur à viribus: quia vires ob plenitudinem diu stare possunt sine cibo, ideo minus hyeme, & vere.

Tertia ratio est, dato, & non concesso, quod hyeme nulla esset plenitudo, dicimus hanc propositionem esse semper veram, quod virtus ægrorum quo robustior, eo tenuiorem cibum indicet: quo debilior eo plenior, hoc sine, vi possit perdurat eadem vigorem: in æstate in ipsi ægris, virtus debilis plenior cibum coindicat.

Tertia dubitatio exoritur, quomodo virtus in ægris quanto est robustior, tanto tenuiorem cibum exagat: non ne Galenus superius dixit si vires sint robuste cum corruptella, & defectu, multum & sæpè esse cibandum?

Respondetur Galenum locutum esse de cibo medicinali, qui magis plenior esse debet quanto corruptella maior est, virtute amen existente robusta.

Quarta dubitatio Hippocrates inquit autumno cibi copiam difficillimè ferat. Contra hoc dictum Hippocratis due sunt rationes prima quia Galenus 3. aphorismis 22. dicit autunnum esse frigidum: frigidus ergo à frigore fiet repulso calor ad partes internas: vnde calor naturalis fiet robustior: robustior, cibi copiam facile feret. Secunda ratio est, quia nulla est differentia inter ver, & autunnum, quia in vere solæque distat à veritate nobis capitæ: in autumno ergo corpora quæ calida erant in vere, & autumno, ego quæ difficile ferent cibi copiam in vere, in autumno.

Respondetur, esse differentiam veris & autumni: quia in autumno à precedenti calore æstiuo corpora facta sunt debilia: id eo non ita facile ferunt cibi copiam.

Deinde aer autumni ob precedentem calorem æstiuum redditus est tenuior, & magis dispositus ad suscipiendum frigiditatem & caliditatem, ideoque esse varius, & valde mirabilis: quod de alijs temporibus dici non potest.

Præterea in autumno aer est resolutior: & exhalationibus aduhs, quæ contingunt tempore veris inde igitur pars veris, & autumni varietas.

Quinta dubitatio: Hippocrates & Galenus in comm. dicunt, æstate parum cibi hyeme verò ex Hippocrate aphorism. multum, quia tunc plurimum est iussus caloris: at tamen 1. de ratione vic. 44. Galenus præcipit, æstate plenus alendum, hyeme verò tenuius: similiter Avicenna 1. quarti tract. 2. cap. 8. vbi de febricitantium cibis tractat ait, æstate plus cibandum esse ob maiorem corporum resolutionem: hyeme verò minus ob eandem stipitationem à frigore factam, ob quam minor sit resolutio, atque per consequens minor requiritur restauratio.

Respondemus duplicem esse causam cur plus, vel minus cibi sit exhibendum. Prima est necessitas. Secunda est facta tolerantia: hoc posito, dicimus cibanditatem maiorem esse in æstate, quam hyeme: hyeme tamen tolerantiam esse faciliorem.

Præterea dicimus hyeme in robustis & sanis

sanis hominibus esse quoque maiorem necessitatem cibandi, quia maior sit resolutio, ut ostendimus aphor. 14.

Præterea, si verum est, quod alimentum debet proportionari distillationi, hyemeque distillatio maior sit, quia concoctio maior est, absque dubio hyeme maior fiet resolutio insensibilis, quam tempore æstivo. Hoc in stancis satis superque probavimus.

Hæc facilem, vere minus. Hæc est secunda conclusio: rō verò, cur hyeme corpora facilius ferant cibos; deinde ver, est, quia calor hyeme robustior est; deinde ver. Ex hac conclusione inferri Galenus, hyeme multum & raro corpora esse cibanda: vere autem parum, & raro.

Secunda dubitatio: sed quomodo parum & raro in vere cibandum, si tunc corpora facilius ferunt alimentum? Montanus soluit hanc apparentem contradictionem hoc modo: Galenum dixisse parum comparativè, videlicet respectu hyemis, & non absolutè.

Hæc Montani solutio non explicat Galeni mentem: quia quando dicit, in vere parum, & raro esse cibandum; Galenus statim reddit hanc rationem, ne corpora incendant in plethoricam dispositionem: quia tunc venæ sunt plene ob multum & copiosum sanguinem hyberno tempore coæternatum; hæcque est vera solutio.

Septima dubitatio: sed quomodo ver ferre potest cibi copiam & non autumnus, non ne autumnus est similis veri? sicut enim ver in principio sapit naturam hyemis sic quoque autumnus in fine sapit naturam hyemis: sicut ver in fine sapit naturam æstatis; sic quoque autumnus in principio sapit naturam æstatis: quare nulla videtur esse differentia inter ver & autumnum.

Responsio paulò superius est proposita de differentia inter ver & autumnum, quæ pendet ex præcedenti calore æstivo: aer enim autumnalis est refertus adustis: exhalationibusque tenuior, & maxime disposuit ad refrigerandum, & calefaciendum corpora vnius diei spatio, quod non concoit veri.

His qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, neque cogere: sed subtrahere ante indicationes.

Nonnulli sic introducunt aphorismum: dicunt Hippocratis propositum esse in hac prima sec. de triplici instrumento medico tractare, videlicet de pharmaceutico, chirurgico, & dietetico: dicuntque egisse in 2. aphorismo de pharmaceutico, in tertio de chirurgico, in quarto verò usque ad decimum octavum inclusivè de dietetico. In hoc verò aphorismo dicunt, Hippocratem proposuisse epilogum illorum, quæ hæcenus dicta sunt de fonte dietetico.

Primo hallucinantur: quia Hippocrates in 2. aphorismo non agit de instrumento pharmaceutico, sed de qualitate evacuationis in communi, quæ consideratio pertinet tam ad pharmaceuticum, quàm ad chirurgicum fontem. In tertio verò aphorismo non agit de instrumento chirurgico, sed de norma circa nimias evacuationes, & nimias repletiones: quæ consideratio æquè pertinet ad pharmaciā, chirurgiā, & dietetā. A quarto autem aphorismo usque ad hunc inclusivè (ut dicit Galenus in comm.) Hippocrates agit de qualitate, quantitate, & de modo administrandi ipsum victum, videlicet à quarto aphorismo usque ad duodecesimum inclusivè de qualitate victus ægrotum: in tribus sequentibus de quantitate victus sanorum: in decimo sexto de victu medicinali, qui potest sanis, & ægris convenire in tribus verò sequentibus de modo administrandi victum, videlicet in decimo septimo de partitione cibi: in decimo octavo de præbendo cibo in varijs anni temporibus: in hoc verò decimonono de hora cibandi ægros.

Ex hac continuatione à nobis proposita primo intelligimus, ad victum pertinere hæc tria, qualitatem, quantitatem & modum administrandi. Secundo intelligimus, ad modum administrandi victum similiter pertinere hæc tria, cibi partitionem, cibi

cibioilationem in varij anni temporibus & horam cibandi, de quo agit Hippocrates in hoc aphorismo: Ecce quam iustificam, & Divinam doctrinam non solum ex ipsiusmet aphorismis, sed ex illorum continuatione colligere possumus.

Præterea saluantur, qui dicunt, hunc aphorismum esse epilogum eorum quæ dicta sunt. Primum si esset epilogus contineret quæ superius dicta sunt, sed sic est, quod nihil eorum continet, ut patet in verborum declaratione: ergo non est epilogus. Insuper epilogus ponitur in fine libri, & non multo ante finem. Addimus nos, Hippocratem neque in fine huius primæ sectæ, nec in fine totius operis, vti quam vltimam esse epilogis: ac merito, quia breuitas, seu dicendi gravitas ipsius Hippocratis non admittit epilogos.

Continuatio igitur aphorismi hæc est: dicitur in superiori aphorismo ætare, & ætatis corpora difficili limē cibos ferre. In hoc aphorismo excipit accessiones, & tempus paulo ante iudicationem ipsorum morborum; in quibus accessiones sit hyems, aut ver nihil cibi dandum est: quia in omni anni tempore paroxysmi, & tempus paulo ante crism cibum prohibent.

Dividitur aphorismus in duas partes. In prima proponit hanc conclusionem: in accessionibus nihil dandum: ratio conclusionis est, quia natura est occupata in expellenda materia morbifica: ideo tibi non est distrabenda. In secunda parte, ubi dicit (nec cogere) ponit secundam conclusionem, quæ est ante iudicationem ægros ad cibum non esse cogendos, sed cibum esse dæmonandum.

Quo ad explicationem verborum dicitur. *Hæc quæ per circuitum.* Sciendum, circuitum esse illud spatium, quod à principio vnius paroxysmi vsque ad principium alterius excurrit. Galenus lib. de morborum temp. cap. 6. dividit circuitum in accessionem, & remissionem: accessionem in principium, in æqualitatem, augmentum, & statum; remissionem verò in declinationem, & intervallum. Dum dicit Hippocrates nihil dandum in accessionibus, intellexit nihil esse dandum in principio, nihil in æqualitate, augmento, & statu, sed solum es-

se cibandus in declinatione, vel intervallo circuitus.

In principio accessionis nihil cibi dandum, quia impeditur transitio humoris à venis maioribus ad minores, unde febris intermittens fieret continua, & continua maligna, & fortasse lethalis: cui observavit Hippocrates in ægro nominato, qui cœnavit calefescens, ac propter hunc errorem ex humanis decesse.

Similiter filia Philonis, quia intempestè cenavit, mortua est.

Filia Eutiana, ob vix recte in principio paroxysmi comestum incidit in phrenitidem.

Insuper nihil dandum est in principio paroxysmi: quia ex Galeno lib. de methodo temporibus cap. 3. & 3. præ sag. comm. 3. tunc virtus est suffocata: atque à cibo magis suffocatur.

Postremo nihil dandum in principio paroxysmi: quia Hippocrates 2. de tunc vic. tex. 40. prohibet tunc ipsam piscinam, quæ inter cibos tenetur, & medicinales continetur. Denum quarto de tunc vic. 39. loquens de accidentibus principij paroxysmi Hippocrates habet hæc verba. „ Venter de necessitate calens, seditque cibum, incenditur hypochondrium: subdit, dolet æger, lancinatur, velionteque vomere affectat: ergo nihil dandum est in principio paroxysmi.

Præterea nihil dandum est in augmento paroxysmi, quia tunc augetur calor, & ex cibo elevarunt vapores admodum calidi, qui magis perturbant, quam alij temporibus. Hinc Celsus lib. 3. „ satius est dare cibum instante febre, quam incipiente, & satius est consistente, quam incrementum.

Insuper nihil dandum est in statu, quia tunc natura est in magno certamine cum morbo: ideo Galenus ex Hippocrate, ratione vic. 46. inquit, cibum non esse præbendum, nisi caliditas reliquerit thoracem, & ad pedes descenderit, quod solum in declinatione, vel intervallo evenire solet. Notandum tamen, peccatum gravius est cibum dare in principio accessionis, quàm in vigore: tunc quia in principio cibi suffocationem minatur: tunc quia extra principij communicantur augmento, &

vigori, sed non vice versa: praesens enim communicatur futuro, sed non praeterito: vigoris verò peccatum non communicatur declinationi: quia declinatio non est peccati capax: acri enim in declinatione sunt in tuto.

An verò cibis dandus sit paulò ante accessiõnem, vel multo ante colligitur ex his sex cõditionibus à Galeno propositis, nempe ex parte affecta, ex affectu, natura aegrotantis, natura principij, ex quantitate, & qualitate cibi.

Ex parte affecta: quia ex Galeno 10. meth. vit. habetur, quod si iecur, & ventriculus graviter afficiantur, multo ante esse cibandum.

Ex affectu ipso: quia in omni gravi affectu multo ante est cibandũ, nisi adsint contraindicantia, quæ sunt octo, nimirũ morbus ventriculi, diſſerici, pestis, vel sint picrocholi, & cetera, de quib. egimus superius.

Ex natura aegrotantis, quia in biliosis paulò ante accessiõnem, in pituitosis multo ante est cibandum.

Ex natura principij paroxysmi, quia si in principio paroxysmi diu durat rigor, vel extenuationem partium frigus, multo ante: si somnus sit profundus, multo ante: si verò ista non sint, paulò ante.

Parimodo ex quantitate, & qualitate: quia si quantitas cibi, vel qualitas coctus difficultas, danda sit, multo ante: si coctus facilis, paulò ante.

Præterea Hippocrates intelligit de morbis in hoc aphorismo, qui inuadunt per circuitus, atque habent plures accessiones: neque intelligit de illis, qui unicam accessiõnem habent: usque ad finem, ut est febris synochus: quæ reuert. non iudicatur per crisim: quoniam Galenus 9. meth. 4. loquens de synocha dicit, se per sanguinis missionem in principio usque ad animi deliquium factam iugulasse febre: quod certe fieri non posset, si per crisim terminaretur: immo subdit, prætermissa venæ sectione, ad potum frigida ad saturationem, esse accedendum: quippe impedit crisim, & videntur calorem præter naturam de rebus extingui.

Nec valetudum dicunt Nöbelli, sanguinis eruptionem per partes esse crisim fe-

bris synochæ: quia est symptoma plenitudinis sanguinis, qui non est cõditionis capax, quæ coctio in crisi perfecta necessariò requiritur.

Prima dubitatio circa primam partem aphorismi occurrit: quia aphorismus prima facie videtur superfluous, quoniam Hippocrates idem docet in aphorismo 12. dum dicit, in ipsis paroxysmis abstinere oportet.

Respondetur in aphorismo 11. Hippocratem docuisse, abstinendum esse à cibo: in hoc verò aphorismo docet nihil dandum in paroxysmis, sed sic est, quod nihil dare, & abstinere valde differunt inter se. Similiter in 11. aphorismo agit de victus quantitate: in hoc verò de utendi modo. Præterea in hoc aphorismo loquitur de indicatione naturæ, additque non esse cogendos aegros: in 12. verò de his ne verbum quidem.

Secunda dubitatio non videtur quod in accessiõnibus nihil dandum sit: quod sic probatur: tunc est cibandum, quando calor influens ad interna recurrit: sed in principio paroxysmi recurrit: ergo tunc est cibandum: maior patet, quia dum influens recurrit ad ius corpora sunt robustiora.

Respondetur, calorem recurrere quidem ad partes internas, sed in igneam naturam converti, corporaque efficere debiliora, & ad concouendum ineptissima.

Insuper notandum, hoc præceptum Hippocratis, quod nihil in accessiõnibus sit dandum, possit ampliari ad chirurgiam, & pharmaciam, id est in accessiõnibus, neque esse sanguinem mittendum, neque esse administranda lenia, vel preparantia, vel pharmaca, vel corroborantia: ratio potissima est, quia hæc omnia maxime distrahunt naturam à certamine, cum morbo: quare remedia chirurgica, & pharmaceutica solum consentiunt in declinatione, aut intervallo, & non in accessiõne.

Tertia dubitatio: in accessiõne epileptica, vel apoplerica, vel in comate somnolento, & lethargo cõueniunt ligaturæ in partibus extremis: in occipitis vesicantia, & ferum candens: ergo non est verum quod in accessiõnibus nihil sit dandum.

Respondetur per proposita remedia in dictis morbis non distrahi naturam à certamine sed ipsam sopitam ad certamen excitari : magisque posse hoc indicans , ut excitentur à sopore,quam prohibeat remedium applicitum in ipsa accessione .

Quarta dubitatio augeat, quia vimur remedijs in principio patoxyfmi, quando nata non est sopita, veluti quando in principio patoxyfmi febrilis vimur vomitorijs, sumus sanè cum agrotantium beneficio .

Respondemus non convenire vomitoria, nisi quando ipsa natura disposita est ad vomitum ipsamque adjuvamus, illamque à certamine minime distrahimus . Immo ut exemplis idem confirmetur , nos in principio accessionis quantanz febris interdum assari pulverizati diachnam vnam & semis in vino albo genetoso exhibemus, quo remedio plurimos, qui ad vomitum etiam proclives, brevis spatio sanavimus : magis enim potest indicans repellendi causam antecedentem, quam possit prohibens, ne natura distrahatur .

Præterea in principio accessionis summo cum agrotantium beneficio vimur in principio catdialgiæ repellentibus, quod desumptum etiâ ab ipso Galeno 4. aphoriz. 5. ubi inquit, frigida petusonem solvere dolores articulorum, & podagricos, hebetando videlicet. Similiter Galenus 9. meth. 5. docet, aquam frigidam momento tempotis intus, vel extra sanare cardialgiam . Patimodo in alijs plurimis affectibus licet uti varijs, remedijs in principio accessionum .

Demum sciendum, naturam per repellentia non distrahi à certamine : sed repellentia ipsam partem tueri, ne à morbo laedatur .

Amplius dum Hippocrates ait, in accessibus nihil dandum, intelligendus est, dummodo non adsint urgentia, quæ magis possunt, quam ipsi morbi : hæc ratione in picrocholis datus cibum : quia magis potest imminens febris hectica, quam patoxyfmi febrilis .

In pestilentibus febribus in ipsa accessione datur cibus iusto copiosior, quia magis potest virium casus, quam morbus pesti-

lent : in illa enim pestilentia, de qua Hippocrates locutus est, solum illi sanabantur, qui ad comestionem cogebantur : cæteri vero parum, vel nihil sumentes ob vitium celi moriebantur .

Quæ aphorismi Hippocratis, noster dicuntur, & disponantur secundum Galeni methodum, quam satis superque declaravimus in aphorismo 16. omnes videntur falsi, ostensum enim est ex Galeno loco citato, prius urgentibus esse attendendum, quam causis, & prius causis, quam morbis ipsis. Patimodo Hippocratis aphorismo 8. ubi habet „ Quando morbus in vigore constitit, vel tenuissimus videtur, aphorismus sine proposita distrahens est falsus, quia si vires sint debiles, per victum vel tenuissimum ægti moriuntur. Similiter 15. aphorismus, qui dicit „ Vires hyeme calidissimi, falsus est de debilibus decimus sextus, qui dicit vires humidi febricitantibus convenit, falsus est in quotidiana febre : vigemus secunda qui dicit concocta medicata, falsus est de aqua hydropicorum vigemus centies : vi dicit evacuandum esse usque ad animi deliquium, in debilibus est perniciosus aphorismus : ordinati tamen secundum Galeni methodum intellecti doctrinam quædam divinam continent .

Quinta Dubitatio : Nec cogere Hæc est pars aphorismi. Nonnulli sunt ita audent, ut reprehendant Hippocratem ; quod sit verbum superfluum, dum dicit (nihil datur nec cogere) quia si nihil est dandum, supponitur, agros esse cogendos .

Responsio facilis est : quia verbum nihil date pertinet ad primam partem, verbum nec cogere ad secundam, ita ut hæc sit falsæ in accessionibus nihil est dandum neque ante iudicationem ægti sanæ cogendi : qui quod Hippocrates reprehendat medicos triviales, qui dum vident agros ante iudicationem cibum non sumere, illos cogit ad sumendum, licet morbus sit in vigore .

Ante iudicationem Galenus per iudicationem intelligit morbi vigorem & postea accessiones, siue iudicationes quæ sunt à accessione, & morbi vigote .

Trietius & Montanus reprehendunt Galenum, quod dicat per iudicationem

Hippocratem intelligere morbi vigorem, & acceffionem: ratio iftorum eft, quia fi in hoc loco Hippocrates prohiberet cibum in acceffione, & in morbi vigore, aphorifmus effet fuperfluous, quia coincideret cum octauo, ubi ait, in morbi vigore tenuiffimo videndum, & coincideret cum vnderimo, ubi inquit in ipfis paroxyfmis nihil dandum: quare Truerius vult Hippocratem per indicationem intelligere ipfam crifim in qua, paulo antequam fiat, cibus dandus non oportet.

Quod verò Hippocrates per indicationes præcipuè intelligat paroxyfmos, primo patet ex Galeni comm. dum dicit melius eft, quod per indicationes intelligamus acceffiones, feu paroxyfmos, quod idem eft: quia de alijs duobus fuperius dictum eft, nempe de morbi vigore, & per confequens de indicatione, quæ fieri folet in ipfo vigore. Deinde ad eam ratio potiffima, quæ idem perfuadet: quia ex Galeni comm. in hoc aphorifmo agit de modo cibandi ægros: fed fic eft, quod ægri quotidie funt cibandi: ergo per indicationes intelligit indicationes, quæ quotidie fiunt, talesque funt acceffiones, feu paroxyfmus, & non perfectæ crifes: quæ Galeni artificiofam expofitionem, nec Montanus, nec Truerius intellexerunt.

Sexta dubitatio pulchra occurrit: inquit Hippocrates, nihil dare in acceffione, nec cogere, fed demere cibum ante indicationem, id eft ante acceffionem, & ante vigorem: quando igitur ægri erunt nutriendi? nunquam: quia non vult dare cibum in paroxyfmis, neque ante paroxyfmos, neque in vigore: neque ante vigorem: ergo nunquam: ergo aphorifmus erit vaniffimus.

Solutio colligitur ex text. Græco: quia dicit: *αὐτὸν δὲ ἀφαιρῆσαι τὸν τροφὸν ἀπὸ τοῦ γεννίου* fignificat aliquid demere: fignificat *τὸν τροφὸν* cum acufatio intellexiffet totalem cibi ablationem: fed dicit *τὸν τροφὸν* quod fignificat aliquid tantum effe demendum, & non omninò cibum effe demendum, itaut dicendo Hippocrates *ἀφαιρῆσαι* cum genitino, magno vifus fit artificior: quia fignificat aliquid parum dandum effe, & non omninò ægros fine cibo relinquentes.

QUÆ *VR* indicantur, & indicatæ funt integrè, neque mouere, neque mouere aliquid, fivè medicamentis, fivè aliter irritando, fed finire.

Cum Hippocrates à 4. aphorifmo ad hunc vigefimum diftinctè & particulatim egerit de ratione victus ægrotum & fanorum, ac de modo adminiftrandi cibum: reliquum erat, ut ageret de præceptis petriuentibus ad euacuationem, quæ fit per chirurgiam, & pharmaciam: quod facit in feq. fequentibus aphorifmif.

Conneftitur hic aphorifmus cum fupriori, quia in fupiori docuit quid agendum fit in crifi imperfecta, quæ fit in ipfis acceffionibus, dicens in acceffionibus nihil effe dandum, & paulò ante crifim cibum effe demendum.

In hoc verò aphorifmo docet quid agendum fit in crifi perfecta, non amplius intelligendo de ratione victus, fed de remedij chirurgico, & pharmaceutico: itaut Hippocrates mira occasione colligat, & conneftat tractatum de ratione victus cum tractatu chirurgico, & pharmaceutico.

In hoc tractatu ab hoc aphorifmo vique ad finem huius fectionis hæc confiderat. In hoc aphorifmo 20. docet quando medicus nihil agere debeat: illa fanè eft magna medicorum fapientia, dum intelligunt quando in ægris nihil fit agendum, feu quando totum negotium fit naturæ permittendum ac quando medicus folum debeat effe fpectator naturæ rectè operantis. In 21. aphorifmo docet per quæ loca medicus debeat euacuare. In 22. quando fit facienda euacuatio. In 23. vique ad quem terminum. In 24. quando in acutus corpora purganda funt. In 25. docet illam effe optimam euacuationem, quæ fit qualiter fieri debeat. Ifta funt fuprema capita petriuntia ad euacuationem faciendam per instrumenta chirurgica, ac pharmaceutica.

Quæ *indicantur*. In hoc aphorifmo dicit effe quæfita à fe ab omni operatione chirurgica, & pharmaceutica, cū crifis eft perfecta.

Prima ratio a phibitum est, quia si medicus tempore perfecte crisis moueret, irritaret ad super purgationem, ac si rem aliquam posset efficere, qui mouendo alium lapidem igni fabricam euertere posset.

Secunda ratio, diuerteret naturam recte operantem ab opere suo.

Tertia, posset diuertere humores, qui per regionem conuenientem mouentur: eosque deducere ad regionem inconuenientem.

Quarta dum velens auxilium afferre nature promptè operanti, auxilioque non indigenti, illam æque precipitem redderet, ne qui æquo currenti calchastia adderent. Hinc Anticreas prima quarti protulit illud famosum dictum, si natura non mouet, moue tu motu eius: et si ipsa mouet, & actu mouet, dimitte eam, & operationem eius.

Quo ad diuisionem. Cum aphorismus sit unica sententia sine ratione prolata non patitur diuisionem.

Quoad verbum explicationem dicit, *quæ indicantur, & indicata sunt*: quia ex Galeno textio de crisisbus textio crisis dupliciter consideratur, vel vt sicut, vel vt facta est: dum dicit quæ indicantur, intelligit de crisi quæ fit dum dicit, quæ indicata sunt, intelligit de crisi quæ facta est.

Prima dubitatio occurrit, dicit quæ indicantur, & indicata sunt integrè. Contra hoc dictum habemus hanc instantiam, crisis, quæ fit, & adhuc non est facta, non est integrè & perfectè: ergo illud integrè in hoc aphorismo non habet locum: ergo male Hippocrates.

Respondetur, crisis perfectam dupliciter considerari, vel quo ad terminum, & finem crisis, vel quo ad conditiones perfectæ crisis: dicimus, crisis quæ fit esse perfectam quo ad conditiones perfectæ crisis, de quibus paulò infra.

Dicit *aprior* id est integrè. Nonnulli ante Galenum, & Nonnulli post Galenum, vt Cardanus per *aprior* explicabant nuper: quia apud Graecos *aprior* interdum significat nuper: sed Galenus reprehendit istos: quia licet dictio nuper possit accomodari ijs quæ indicata sunt non tamen potest bene accomodari ijs quæ actu indi-

cantur, quæ actualis indicatio est in fieri nuper enim significat rem præteritam & factam. Præterea sententia Hippocratis esset falsa; quoniam non semper est verum, quod nihil sit mouendum & intendendum in ijs quæ indicata sunt nuper, quando crisis esset imperfecta.

Nonnulli Alij per *aprior* intelligunt dies pares, in quibus neque mouere, neque non felicitur: quia reuera *aprior* apud Graecos dicitur de numero pari. Respondetur à Galeno, quia in die pari aliqua crisis imperfecta fieri potest: quo casu medicus debet mouere, & nouare.

Galenus per *aprior* præcipuè intelligit perfectè, & integrè, quia occasione medicus nihil agere debet: quia sufficit vt in crisi integrè, & perfectè totum opus relinquitur naturæ. Quod verò hæc sit Hippocratis mens colligitur ex lib. 2. de humoribus text. 13. vbi repetens hunc aphorismum hoc dictionis *aprior* ponit *aprior*; quæ dictio indicat integrè & perfectè.

Secunda dubitatio, quæ explicat aphorismum verbum æquinoctis est dammandum: sed Hippocrates hoc facit in aphorismo: ergo maior pater: quia vbi est æquinoctio, ibi est ignorantia. Minor probatur: quia per *aprior* aduerbium integrè in aphorismo Galenus legitur *aprior*: sed artios habet tria significata. Primo significat integrè. Secundo dies pares. Tercio significat nuper: ergo est vox æquinoctia. Responsio est, quod dictio significata vocis æquinoctis magis explicant sensum aphorismi, æquinoctia esse proximè desideranda: sic artios primo significat integrè, & hæc significatio est magis propria, quia in crisi integrè nil omnino nouandum. Secundò artios significat dies pares, quia in diebus paribus medicus non debet mouere: quia ex Galeno 3. de crisi. 2. in crisi sunt vigilæ, anhelus diffusus, & deliria: quare prius vires recreantur, deinde est mouendum. Credimus tamen per artios præcipuè intelligere integrè: sed illud aduerbium posse artificiose ampliari ad alia duo significata.

Primo modo Hippocrates vult illa dictio *aprior* & pluribus alijs, quæ multa significata comprehendunt, vt superius explicauimus: neque alio modo patet, ut

medicinarum archana poterat explicare.

3. Dubitatio. Qui vitur verbis fupervacuis in aphorifmum non eft laudandus. fed Hippocrates id facit. dum dicit nil movendū vel nonandū. Refpondeo fingula verba habere varia fignificata. (vt infra) deinde voluit efficeret nobis confiderare divinum eius perceptum.

4. Dubitatio. Qui confultat de præteritis non eft audiendus. fed hoc facit in aphorifmo. Hippocrates dum dicit que iudicata funt. quod verbum eft præteritum. Refpondeo ex Galeno quæftio aphorifmorum 22. erit requiri. vt fit factum iudicium. cōfiliū. feparatio. & evacuatio quibus factis fit confultatio de præfentibus & non de præteritis.

5. Dubitatio. hic aphorifmus aduerfatut fequenti. quia hic dicit nil movendū & in fequenti. quo natura vergit eo ducere. Refpondeo in hoc aphorifmo intelligere de perfecta crifi. in fequenti de imperfecta.

Neque mouere. Ratio eft. quia dum natura iudicat. femper cum impetu mouet. ideo Galenus 3. de crifibus cap. primo. habet. quod de ratione crifis fit cum impetu moueri. ideo medicus non debet addere alium impetum quia æquo currenti addiderimus calchathia. atque ægrum præcipitem ageremus.

6. Dicit Neque novare. pempē vt non vitur medicamentis folutis. Montanus tenet. hanc dictionem novare ampliari poffe ad omnia externa non naturalia. que accidere poffunt. veluti funt aperire feneftras. calidam nimium calefacere. & alia id genus. quæ mutationes poffunt impedire perfectam crifim.

Neque medicamentis foluentibus. videlicet vitur in perfecta crifi. Neque irritantibus. id eft lenientibus. clyfteribus. fuppoftitionis. fudorificis. & diureticis. vel alijs fimilibus ne immerito æger vexetur. fed finire oportet. non tamen finire quo ad vitum rationem: que requiritur tenuiffima. quidem. ne natura ab inepto opete diverfetur. immo & poft crifim per duos dies eadem ratione vitus obferuanda. ficuti ad. monet Galenus primo acutorum commento 17.

Accedit. quod vt optimè admonet Gale-

nus 11. meth. cap. 11. quod vix inveniri poffit remedium. quod extra noxam innotet: dat exemplum. de crymelline. quod tunc quidem. vadit tamen in teftina. & partes nervofas ledit. immo lib. de optima feca ad Traiph. circa finem concludit. nullum remedium poffe in ægris imponi ad miniftrandum omnia funt. præter. quæ præ. quæ fi remedia blanda. & fcutillina. & poffunt imponi ad miniftrandum. quando etiam oportune applicantur. quanto magis applicata quando non oportet. nocitura funt.

Galenus & in hoc com. & primo de diebus decretorijs cap. 1. proponit fex editiones optimæ crifis: fed antequam illas declaremus. sciendum ex Galeno 1. de diebus decretorijs cap. 1. & 3. de crifibus cap. 1. nomen crifis fufficit tranfatum à iudicio. quod fit in foto: quia ficuti. in foro. de qua agitur de vita. & morte. omnes tēpē. fimiliter dum agitur de vita & morte ægrotantis vocatur crifi. id eft iudicatio. quali quod æger fit fub iudice conftitutus. debeatque expectare iudiciū de vita. aut morte. Quod nomen crifis (ait Galenus) non fuit inventū à medicis. fed ab aſtutibus & optimi enim medici tempore crifis prævident. folutem. vel mortem ægrotantis. neque hifitant de rerum eveniū.

Insuper sciendum ex Galeno 3. de crifibus. primo. quod ægrotatio fex modis terminari poffit: tribus ad salutem: & tribus ad mortem. Primus ad salutem eft dum ægrum fubita mutatione ad salutem terminatur. Secundus ad salutem eft. dum ægris aliqua fubita cōtingit mutatio ad melius: non tamen ftatim. fed fenfim ad fanitatem. & dicitur crifi imperfecta. Tertius modus mutationis ad salutem eft dū morbi terminantur non per fubitam mutationem. fed per morbi diffolutionem. atque iſte modus non pertinet ad crifim: fecundum hunc modum heftica primi gradus & ephemera terminantur.

Similiter. tribus modis ad mortem terminantur ægrotadines. Primus eft. cum fubita mutatione ad mortem. Secundus cum fubita mutatione ad peius. & deinde ad mortem. Tertius eft cum vitium diffoluitur. ne. ficuti heftica. & omnes morbi. qui folum funt in facto eſſe. Hinc Hippocrates videns.

videns, duos modos non pertinere ad crisin Alepid. 3. tex. 16. quatuor differentias crisis solitas proponit: Prima dum fit cum subita mutatione ad salutem. Secunda cum subita mutatione ad mortem. Tertia cum subita mutatione ad melius. Quarta est subita mutatione ad peius, hac lege, quod illud quod remanet paulatim interimat.

Præter hos quatuor modos Sælonia mentionem facit de quinto modo, qui est, dum morbus in deteriorem morbum mutatur; veluti, dum mali humores à loco ignobiliore ad nobiliorem transfusi faciunt; hunc modum defumit ab Hippocrate 7. aphorif. 1. ubi ait, à morbo laterali pulmonis inflammatio, malum: Galenus verò aphorif. 12. à pulmonis inflammatione phrenitis, malum. Sed teneat iste quintus modus non est separatus à quarto, quia ad ipsum reducitur. Ad primum modum reducitur crisis perfectissima, de qua Hippocrates in hoc aphorismo intelligit, cuius perfectissimæ crisis conditiones ex Galeno in hoc comm. sex sunt.

Q V Æ S T. LXXV.

De conditionibus perfectissimæ crisis.

Prima conditio perfectissimæ crisis est, quod fiat per affluxum, & per partem inferiorem & non per abcessum. Secunda quod fiat per evacuationem solius, & totius humoris peccantis. Tertia quod fiat κατ' ἔξω, id est secundum rectitudinem. Quarta cum tolerantia. Quinta quod humor, qui euacuatur sit concoctus. Sexta ut fiat in die critica. Adimus septimam, quæ colligitur ex tercio de crisis cap. 6. quod crisis optima fiat in statu morbi. Unica deficiente ex his, crisis est infida, obscura, & cum periculo recidit.

Quoad primam conditionem optimæ crisis, notandum particulam per partem inferiorem esse delendam: quia in cod. Græco ipsius Galeni non inuenitur: immo Galenus 3. de crisis cap. 2. proponens hanc primam conditionem crisis: dixit quidem fieri per affluxum: sed non dixit

quod fiat per partem inferiorem, vel superiorem.

Præterea si de ratione optimæ crisis esset evacuatio per partem inferiorem, inqueretur, quod crisis facta per partem inferiorem non esset perfecta, quod non est dicendum: quia crisis per sudorem vniuersalem est omnium perfectissima, tamen non est per partem inferiorem.

Similiter febris ardens, dum terminatur per sanguinis eruptionem è naribus inter perfectissimas numeratur, tamen est per partem superiorem.

Quoad secundam conditionem, quod scilicet perfecta crisis fiat per evacuationem solius, & totius humoris peccantis, patet experientia: quia si in quodam vel quartana fieret euacuatio humoris biliosi, tantum abest quod hæc esset perfecta crisis, ut & infida, & certum reciditæ periculum indicaret.

Hinc tantum illi, qui in quartana, vel quoridiana, vel hydropice vtuntur medicamento euacuante bilem, sicut est rhabarbarum: Galenus enim libello de purgationum medicamentorum facultatibus dicit medicamentum euacuans bilem in morbo pituitoso esse tanquam venenum. Idem testatur Auicenna, ubi agit de hydropice quod rhabarbarum quod euacuat bilem in hydropice sit tanquam venenum: qui in hydropice bilis desideratur. Parimodum qui in febre ardente vtuntur medicamento euacuante pituitam, committunt errorem, quæ sunt tanti momenti, ut agros admodum & interdum ad mortem petulant.

Deinde si humor peccans non euacuatur solus, sed permixtus alijs humoribus non peccantibus, crisis quoque est valde imperfecta: Galenus enim 4. aphorif. 12. proponit tres conditiones bonæ crisis. Prima est concoctio. Secunda separatio humoris peccantis à bonis humoribus. Tertia est euacuatio.

Insuper nisi totus humor peccans euacuatur, periculum reciditæ impendit: Hippocrates enim 2. aphorif. 12. habet hunc modum aphorismum: quæ reliquuntur à morbo recidivas facere consueverunt.

Quoad tertiam conditionem, quæ est

quod euacuatio fiat secundum rectitudinem sive *κρίσις* non omnes intelligunt quid indicet hæc particula *κρίσις*.

Petrus Borsarius in libro apologetico de pleuritide. Cynius, Ferrelus & Leonicens per rectitudinem intelligunt rectitudinem respectu partium, quas sursum & deorsum sunt negantque à dextris ad sinistras partes, ab internis ad externas, & ab anterioribus ad exteriores esse rectitudinem.

Nos verò arbitramur rectitudinem inueniri in omnibus positionis differentiis. Primum quia Galenus 3. de fractura ris comm. 10. interpretatur *κρίσις* à regione: sed sic est quod pars dextra à regione respicit sinistram: sic de alijs positionis differentiis dicendum est. Deinde Galenus 7. meth. 3. & 4. meth. 6. asserit partem anteriorem ita aduersari posteriori, sicuti superior inferiori: quare *κρίσις*, siue hæc rectitudo conueniet omnibus differentiis positionis.

Demum est experientia, quæ indicat rectitudinem significare à regione: quia ex Hippocrate frontem laborantem remedium appositum occipitis sanat: quia occipitium à regione respicit frontem. Hinc in magnis oculorum doloribus nullum est præstantius remedium setaceo, seu cauterio, quod & oculorum dolores à fluxione factos tollit, & meningem, quam nos non semel eodem setaceo sanauimus.

Quo ad quartam conditionem, quæ est, quod optima crisis fiat cum tolerantia, videtur esse aliqua difficultas: quia Galenus 3. de crisi bus 3. inquit, crinm fieri cum vehementibus symptomatis, cum dolore capitis, cum difficili respiratione, & alijs accidentibus. Quomodo ergo crisis optima erit cum facili tolerantia?

Respondetur ex Galeno 3. de crisi bus 3. & ex hoc commentum amplius considerari, vel ut sit, vel ut facta est: prima est cum labore: secunda est cum tolerantia, & cum vitium leuamine.

Quo ad quintam conditionem, quæ est, ut sit cum humorum peccantium coctione, clara est: Galenus enim 4. aphor. 12. habet hæc verba. Vbi est cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuare est impossibile: siquidem oportet coctionem

præire, subsequi separationem, & postea euacuationem, ut optima sit crisis.

Quo ad sextam conditionem, quæ est, ut fiat in die critica. Galenus 2. de diebus decretorijs cap. 7. inquit, nullum signum futuræ recidivæ fortius esse, quam dàm crisis sit in die non critico.

Qui nam verò sint isti dies critici, sciendum in peracutis exactè qui vocantur septem, decem, & quatuordecim, & quinquaginta. Tertium Hippocrates observavit in Crione. Quartum in Peticle. Quintum in Erasino, & Metone.

In peracutis non exactè, critici sunt sextus, septimus & undecimus. Sextum Hippocrates observavit in virgine Larisse. Septimum in Adolescente decumbente in foro mendacij. Undecimum in Sileno, & Melidia.

In acutis exactè sunt dies decimus, quartus, & decimus septimus. Decimus quartum Hippocrates observavit in muliere trimestri fetu grvida. Decimus septimum in Horosonte.

In acutis non exactè sunt vigesimus & vigesimus primus. Vigessimus Hippocrates observavit in vxore Philini. Vigessimus primus in vxore Dealcis.

In acutis ex decidentia exactè sunt 24. 27. 34. & 40. Hippocrates quadragesimum observavit in Neodemo. Vigessimus septimum in Hermocrate. Trigessimus quartum in Anaxione. Quadragesimum in Pithione.

In acutis ex decidentia non exactè est sexagesimus: sed in hac die raro sit indicium. In chronicis sunt 80. 100. & 120. Hippocrates 80. in Cleonaide observavit, 100. in Heropito. 120. in Pario.

Addita est septima conditio optimæ crisis à Galeno 3. de crisi bus cap. 6. quæ est, quod crisis fiat in statu: in augmento verò licet cocti quoque sint humores, crisis fieri non potest: quia, ut fiat crisis, requiruntur hæ conditiones, quarum prima est, ut humores peccantes separentur à non peccantibus. Secunda ut crisis fiat per euacuationem, quæ non in augmento, neque in principio status sed solum in fine ipsius status fieri solet.

Dubitatio: conditiones optimæ crisis saepius propositæ videntur insufficientes: quia

quæ Galenus 1. de diebus decretum ipsi cap. 1. vult, quod de ratione optimæ crisis sit hæc conditio, ut in diebus indicatorijs sit præstentia: Sic in septimo non fiet crisis nisi sit præstentia in quarto; neque fiet in 14. quæ non sit præstentia in 11. sicut Hippocrates nos docet 2. sect. aphor. 24. ubi inquit, quod quartus sit index septimus & vnde decimus decimi quattus.

Ideo Auertotes 4. coll. 4. proponit quinquæ conditiones optimæ crisis, prima, ut fiat in statu. Secunda ut fiat post coctionem. Tertia in die laudabili. Quarta ut exsueatur humor peccans. Quinta vero ut sit præstentia.

Respondemus in die critica non fieri crisin, nisi prius sit præstentia, quod licet Galenus in hoc eorum nihil dixerit, supposuit tamen non fieri crisin, nisi sit præstentia.

Quo ad Auertotem, quem Nonnulli magis laudant in proponendis crisis conditionibus, quam Galenum.

Respondemus quod potius Auertotes sit insufficiens, quoniam omisit quamdam conditionem, quæ fortasse est magis præcipua, quæ est, quod crisis fiat cum tolerantia.

Sed quatuor occurrunt consideranda antequam ulterius progrediamur. Primum quid agendum sit in die decretoria, si natura nihil agat. Secundum quid agendum in die decretoria, quando natura imperfectè operatur. Tertium quid agendum quando motus sunt symptomatice, & an sint viles, & sint adiuuandi. Quartum unde desumantur dies critici, & dies indicatorij, & de eorum numero.

Q V Æ S T. LXXVI.

Quid agendum in die decretoria, si natura nihil operetur.

Quamvis attinet ad primum, quid agendum sit in die decretoria, quando natura nihil operatur. Multi putant, quod tunc medicus in die decretoria dare debeat pharmacum. Id confirmant auctoritate Hippocratis, Galeni & Auicennæ: Hippocratis & Galeni 4. de ratione vic. 76. qui dant pharmacum in pleuritide

quarta die, quando dicta nihil operatur: sed sic est quod quarta dies potest esse decretoria in peracutis exatè: ergo potest dari pharmacum in die decretoria, quando natura nihil operatur.

Auicennas vero in tractatu, de cuta febriam putidarum in genere habet hæc verba: Quando natura non mouetur, uel tu: sed sic est quod motus nature est in die decretoria: ergo tunc pharmacum dari potest.

Nos putamus in die decretoria si natura nihil prius operetur, nullo modo pharmacum dandum esse: quia tempus evacuandi pharmacum non desumitur à die decretoria, sed à materia per concoctionem disposita ad euacuationem: hæc uero dispositio ex necessitate cadit in aliquam diem decretoriam: sed non in quatuor diem decretoriam.

Contra hanc solutionem disputat Capaccus contra Paternum: sed nihil bene affect, sicut in eius expositione potest videri.

Nos ad auctoritatem Hippocratis & Galeni 4. de ratione vic. 76. respondemus Hippocratem & Galenum fuisse locum de materia urgente, quæ illic, & quicumque die appareat, si habet propositionem ad intestina, esse reppugnanda.

Ad Auicennam respondemus eius verbum hoc modo esse legenda: Quando natura non mouet, mouetur motu eius: solum conuenienti ipsi nature, qui motus conueniens solum fit quando humores euacud sunt cocti. Hæc expositio confirmatur ex Hippocrate, aphorismo 21. huiusmodi dicente: concocta mediari.

Debitur: sed aliquis posset objectionem nec dum humores sunt cocti excutitur ab ipsa natura: si à natura: ergo medicus nihil agere debet.

Respondemus ex Galeno 4. aphorismo 21. naturam prius concoquere, deinde subsequi discretionem, & postea euacuationem: quare si natura non separat humores concoctos, separata: si vero naturam illos non euacuat, euacuati: quare medicus nullo modo uel debet medicamentis humores si per cocti, & separati: si apparet in die critica, legem oportet.

coctionis, & feparationis, quod in vrina animaduerti potefl, vii poterimus medicamentis.

Quo pacto verò figna coctionis cognofcantur? Galenus 9. meth. 5. non folum proponit id ex vrina, fed etiam ex pulfu digno fciſſe de hac re egimus comm. 12.

Quoad fecundum, quid agendum fit in die decretorio, quando natura diminutè, & imperfèctè mouet. Ex vna parte non videtur, quod medicus tunc aliquid agere debeat: Galenus enim 1. ad Glauc. cap. 14. dicit: „ In febre cum alui fluore diminuto, neque purgandum, neque fanguinem mittendum: ergo quando natura diminutè, & imperfèctè mouebit, nihil erit agendum. Præterea eſt Auicenna dictum fatis fuſoſum, ventrem ſoluere ſupra ventris ſolutionem eſſe timorofum. Ex altera parte Galenus 9. meth. 4. ſic dicitur hanc ſententiam, ſi fluxus ſanguineus hæmorrhoidum, vel menſium fuerit diminutus, tantum ſanguinis eſſe detrahendum, quantum tibi videbitur ſufficere.

Reſpondemus pro ſolutione omnium difficultatum: motus vel eſſe criticus, vel ſymptomaticus, criticus vel eſſe perfectus, vel imperfèctus. Quartus poſſis dicimus, in motu critico perfecto nihil eſſe agendum: in diminuto vel d' critico medicum ſemper debere auxilium nature, vt docet Galenus 9. meth. cap. 5. motus verò ſymptomaticus non eſſe adiuuandos. Quo poſito dicimus Galenum 1. ad Glauc. 14. dum dicit, in febre cum alui fluore non eſſe euacuandum, intellexiſſe de fluxu ſymptomatico, & non critico, quia illud caput decimumquartum inſcribitur de febribus cum ſymptomatis.

Quoad Auicennam reſpondemus diſtiſſe, ventrem ſoluere ſupra ventris ſolutionem eſſe timorofum: quia id faciendum eſt cum præmeditatione: non tamen neceſſe eſſe adiuuandum motum diminutum: immo non ſolent ex Auicenna fluxus fluxu, & vomitus vomitu tollitur: ſed etiam ex ipſo Hippocrate & Galeno 2. in 6. epid. 9. qui ſaltem ex recedenti concedunt vomitum vomitu, fluxum fluxu, & dolorem dolore ſedari.

Q V Æ S T. LXXVII.

An motus ſymptomatiſi ſint adiuuandi.

Q Væritur in hoc loco, an motus ſymptomatici ſint adiuuandi. Ex vna parte ſi conſiderentur ægrotum hiftoriæ Hippocratis in Epidemiis, ex quibus ſanè deſumpta ſunt præcipua medicinarum fundamenta, dicimus motus ſymptomaticos eſſe adiuuandos: quia multi ægri ex illis per ipſos motus ſymptomaticos fuerant liberati.

Primo in Metone id clariffimè obſervatur, qui die quinta liberatur à febre acutiſſima vrina exiſſente adhuc cruda, cui ſuſu Hippocratis fuit lotum caput, vt ſanguis è naribus largitus effloret: quia paulo ante exigua ſanguinis quantitas è naribus effluidebatur.

Secundo in muliere trimeſtri ſatu præuida morbo exiſtente cruda in decimaquarta per ſudorem liberatur. Hæc ſunt Galeni verba in illo comm. „ Paulò ante, alius ægrotus per ſanguinis eruptionem ſunt iudicatus, & modò mulier per ſudorem: cum tamen in viris quæ eadem die morbos eſſet incoctus, quæ res effecit, vt iudicatio minus abſoluta facta ſit. Ecce quod ægrotantes ex moribus ſymptomaticis fructum non ſpernendum colligant.

Tercio in Sileno mors erat expectanda die nona, ſed quia papule rubræ die octaua apparuerunt, delatum fuit iudicium ad vndecimam diem: ex hoc caſu quoque colligi potefl, motum ſymptomaticum aliquid opis afferre.

Quarto in Horophonte, in quo, prima die, & vrina nigra & extrema frigida apparuerunt: hic æger ad ſonnum in quinta debebat mori, ſed quia die quinta intrauit hien morbo exiſtente crudo, delatum fuit iudicium ad ſalutem quidem in die nona, propter motum ſymptomaticum, & in 17. perfectiſſimè iudicatur.

Quintum exemplum obſervatur in hiftoria Simonis propoſita 6. epid. 2. tex. 19. quia hic vir iugabatur ventriſionibus, & febribus calidis trahentibus materiam crudam, nempe frigidam & craſſam à centro ad circumferentiam, quæ ad criticum

Idem potest dici de tumore lienis Horophras: sed ob virium robur fuisse salutem præter rationem, ut dicit Galenus.

Tadem de Simone, quod fuerit liberatus interno morbo inunctionibus erahentibus materiam crudam ad cutem: diximus maxime de criticis fuisse participem.

Demum reuocandæ sunt ad memoriam quatuor differentiæ crisi propolite ab Hippocrate 1. epid. 3. rex. 16. quæ sunt, vel ad salutem, vel ad mortem, vel ad melius, vel ad petus. Meton & mulier trimestri sæu grauida habuerunt crisin ad melius, ac quod reliquum erat, fuit aliquo dierum intervallo paulatim à natura superatum.

QVÆST. LXXVIII.

An critici dies præstant a mense medicinali.

Quo ad quartum, nō p̄ à quibus principijs desumantur dies critici, & numerus dierum criticorum. Auctores non consentiunt. Prius Galeni opinionem considerabimus, an scilicet defendi possit: deinde propriam sententiam proponemus.

Quo ad Galeni opinionem 3. de diebus decretorijs 9. Galenus desumpsit dies criticos à mense medicinali, qui an sit realis, vel chimericus, paulò infra.

Ut igitur intelligatur, unde oriatur mēsis medicinalis, sciendum ex Galeno loco citato dari quatuor menses.

Primus est mensis conjunctionis, qui est, dum Luna redit ad eorum Solis, qui sit diebus 19. & horis 12. atque hic mensis est realis.

Secundus mensis vocatur periodicus, qui sit, dum Luna peragrat duodecim signa Zodiaci, quod sit diebus 27. & horis 8. & est realis.

Tertius mensis dicitur manifestæ visionis, qui perdurat, donec Luna nobis appareat, de quo mense loquens Galenus loco citato dicit esse 16. dierum cum horis duodecim: sed quomodo Galenus agens de hoc mense manifestæ visionis decipiatur, paulò infra.

Quartus mensis est medicinalis: quem

Galenus hoc modo componit: sumit mensē manifestæ visionis, qui est dierum 16. cum horis duodecim: deinde sumit mensē periodicum, qui constat ex 27. diebus & horis 8. iungit hos duos menses, unde dicit resulare dies 43. & horis 10. deinde Galenus diuidit hunc numerum in duas partes æquales, itaut pro qualibet eueniat dies 21. & horis 12. hūcque Galenus vocat mensē medicinale: quem putat esse insignitum duplici influxu, solari videlicet & influxu signorum Zodiaci: solarem dicit recipere à mense conjunctionis: signorum vero influxum dicit recipere à mense periodico.

Ex hoc mense medicinali Galenus colligit omnes dies criticos, hoc modo: primò diuidit hunc mēsem medicinale in duas partes: itaut qualibet constet ex diebus 13. & horis undecim. Deinde iterum subdividit hanc partem in duas septimanas: itaut qualibet septimana constet ex sex diebus & horis 17. cum dimidia, quo sit, ut secunda septimana terminetur diebus 13. & horis 11. Tertia septimana diebus 19. & horis 19. unde fit, quod dies vigesima & non 21. sit critica: quia de vigesima die solum relinquatur quinque horæ: quo sit ut qualibet dies huius mensis medicinalis constet horis 13. & quatuor minutis.

Arbitror, quod necque in medicina, neque in alijs facultatib. inuenta sit chimæra: magis tuidens, quam sit ista. Primò hæc opinio, quæ Galeno adscribitur, est falsa. & reprehensione digna: quia mensis manifestæ visionis, ex quo componunt medicinalē, non est 16. dierum cum dimidijs: quia Luna interdū opparet die eorum cum sole interdum secunda die post eorum, & raro tertia, vel quarta die.

Hæc apparatus lunæ post eorum variatur propter tres causas. Prima ob velocitatem, vel tarditatem cursus Lunæ.

Secunda ob breuitatem, vel longitudinem ascensionum signorum.

Tertia ob latitudinem, vel obliquitatem Lunæ respectu lineæ eclipticæ: itaut, si omnes causæ citatæ apparitionis lunæ in vnum conspirēt, Luna eodem die, quo iungitur cum Sole videri possit. Similiter si

causae tardissimae apparitionis in vnum co-
cutrant, Luna incipiet apparere. solum
quarta die post coitum cum Sole.

Q V A E S T . LXXIX.

*De conspectu & tarda apparitionis
Lunae.*

Causa verò citissimae apparitionis sunt
hae tres. Prima est velocitas motus
Lunae, quae contingit, dum Luna est in pe-
rigeo.

Secunda est quando Luna progreditur
per signa brevis ascensionis.

Tertia quando Luna est in latitudine bo-
reali respectu eclipticae.

Quando igitur Luna fuerit in perigeo,
eccentrici, ac fuerit in Capricorno, Aquario,
Pisibus, Ariete, Tauro, & Geminis, habet
rursus latitudinem quatuor siue sex gra-
dum: dicimus tunc Lunam in regionibus
Septentrionalibus sicuti sunt Hybernia, &
Danica, eodem die, quo coit cum Sole appa-
rere posse, ita ut Luna vetus videatur, lum-
ino manere, vesperi verò apparere postea: ita
ut tunc mensis manifestae visionis constet
ex viginouem diebus, vel saltem ex 18.
In nostris vero regionibus, tunc Luna ap-
paret secunda die post coitum.

Causae verò tardissimae apparitionis sunt
hae tres: Prima est, quando Luna est in apo-
geo.

Secunda, quando Luna est in signis tardae
ascensionis.

Tertia, quando Luna est in latitudine au-
strali.

Quando igitur Luna erit in apogeo, ec-
centrici, nempe in Cancro, Leone, Virgine,
Libra, Scorpione, vel Sagittario, tunc in no-
stris partibus neque primo, neque secundo
neque tertio die post coitum apparebit:
sed solum quarto die: tunc certe mensis
manifestae visionis constabit ex 25. diebus,
& non ex 16. cum dimidiet: raro tamen ac-
cidit, quod Luna videatur quarta die post
coitum, vel eadem die coitus: dicimus ra-
ro, quia Luna solum singulis quatuor annis
est in perigeo, vel in apogeo eccentrici: non
loquor modo de apogeo, & perigeo epicy-

cli, quia hoc apogaeum, vel perigaeum epicy-
cli singulis mensibus habetur, id est sin-
gulis 14. diebus semel apogaeum & peri-
gaeum habentur.

Ex his patet, mensis medicinale com-
positum ex mense manifestae visionis, & ex
mense motus periodici esse chimericum, ac
pertinere potius ad arithmeticos, quam ad
medicos, & astronomicos.

Cogimur igitur discedere à Galeni opi-
nione, non solum in ijs, quae deperdent ab
hoc mense medicinale: sed etiam dum putat
dies indicatorios & indicatorios à Luna
aspectibus provenire, nempe à sextis, qui-
drato, trigono, vel opposito Lunae aspectu,
principij egrediendi: putat enim, quatuor
diem esse indicatorium ob aspectum quadra-
tem, qui sit quatuor dierum spatium. Sed
fallitur, quia hoc non respondet theoreti-
cae: quoniam quando Luna est in perigeo,
sextilis sit ante quartum diem: quia de est
in apogeo, sextilis est in quinto. Quartus
quartus dies propter aspectum sextilem
non erit index septimi.

Parimodo hallucinari videtur Galenus
putat, quadratum semper fieri septem die-
bus, & ideo septimum esse criticum.

Similiter fallitur, dum putat trigonum
fieri spatio, vdecim dierum: idcirco
vdecim diebus esse indicatorium decimi-
quarti.

Idem dum putat aspectum oppositi
fieri spatio 14. dierum: idcirco decimum-
quatuor diem esse indicatorium: haerere
non respondet theoreticae planetarum,
quia supponit, non dari motus Lunae non-
grados, non dari eccentricos, & epicyclo-
quasi quod neget phaenomena, quae quod-
die ab astronomis observantur de Luna &
alijs planetis.

Præterea Hippocrates nullibi dixit in-
dicatarios, & indicatorios habere origi-
nem à Luna aspectibus, sive à mensis medi-
cinali. Insuper si unus dies mensis medi-
cinalis constaret ex horis 13. & 4. minutis,
sequeretur, quod 80. 100. & 110. non esset
critici: sed 81. 101. & 121. quia una
hebdomada secundum opinionem Astro-
rū, qui instituerunt mensem medicinale
perficitur diebus 20. & horis quatuor cum
dimidia: quare in 20. diebus, excederet

horæ 18. & in die 100. excrefcere horæ 22. cum diardia, & in 120. excrefcere horæ 17. quæ omnino delfruerent experimenta, & doctrinam ipfius Hippocratis, qui obferuauit, Cleonactidem, mulierem habitantem ad frigidamquæ, videntem Epieratis, & multos alios fuiſſe iudicatos in die 30. & non in 31. Heropitum eſſe iudicatum in 100. & Patium in 120. & non in 121. die.

Accedit, quod iſti, qui admittunt dies indicatorios, & indicatorios fieri à Luna, & ab eius aſpectibus ſibi ipſis contradicunt: quia aſſerunt, moriones bonas, vel malas oriri ab aſpectibus: bonas videlicet ab aſpectu ſeſtili, & trigono: malas verò à quadrato, & oppoſito: quia deinde conſtat fieri ex Hippocrate, & Galeno moriones malas fieri die 6. 8. 10. 12. 16. & 18. in quibus diebus eſſe Luna non eſt oppoſita, vel quadrangularia.

Denum quod 4. dies qui eſt index 7. non recipias virtutem à Luna, pater: quia licet 4. ſæpè ſit index 7. & 11. decimiquarti & 17. vigefimilitatamen ultra 20. quater, ni non habeat vim iudicandi: ſed ſepteni: inquit 14. non poſſit eſſe index 17. neque 31. trigefimiquarti. Ultra verò 40. dicunt, & rectè non ſeptenos, ſed 20. eſſe crimos, ſed ſic eſt, quod à Luna, vel ab aliquo aſpectu hæc provenire non poſſant: ergo tantò minus à cauſa medicinali.

Sunt tamen ex vna parte plurimi medici Aſtrolegiæ defenſores, inter quos eſt Lodouicus ſepaluis vir alioqui doctiſſimus in ſuis commentarijs de aere aquis, & locis qui conatur confirmare ex Ariſtotele, dies indicatorios, & indicatorios virtutem ſumere ab aſpectibus celeſtibus, & ab ipſa Luna. Ex alia parte eſt Magnus Aſtronomus, qui edidit libellum, in quo deſendit Galenum de menſe medicinali.

Quo ad Ariſtoteleſis auctoritatem ipſe primo Meteorum in primis verbis habet. Oportet mundum hoc in ſcripſiorem eſſe continuum ſuperioribus rationibus, vt inde eius virtus gubernetur: ergo & dies indicatorij & indicatorij à Cælo habent virtutem. Similiter Ariſtoteleſes ſecundo Celi inquit, propter motum ſolis in obliquo circulo fieri generationes & corru-

ptiones: immo ſecundo de generatione & corruptione addit, propter motum Solis & aliarum planetarum in obliquo circulo fieri generationes, & corruptiones: ſed clariſſimus Philoſophus 4. de generatione animalium, cap. vltim. declarat Solis, & Lunæ influxum in hæc inferiora his verbis. Luna eſt principium propter Solis ſocietatem: ſic enim Luna quaſi alter Sol minor: ideo conduci ad omnes generationes, & peſſeſtiones: calores enim & refrigerationes, cum quadam moderatione faciunt generationes: ſine moderatione verò faciunt corruptiones. Denum primo Meteororum cap. 1. inquit, Cælum eſſe cauſam efficienſem eorum impreſſionum, quæ ſunt circa elementa: elementa verò eſſe cauſam materialem: hæc ſunt illa fundamenta quæ deſumunt à Ariſtotele.

Ad prædictas Ariſtoteleſis auctoritates primò respondemus, Ariſtotelem ſecundo de Cælo tex. 42. determinari, Cælum agere lumine, & motu in hæc inferiora, & non influxu, & figura, vt potant Aſtrolegi. Qui igitur negant, Cælum agere in hæc inferiora influxu, & figura, negabunt quoque illas motiones in 7. 14. & 20. fieri à Luna, & ſyderum aſpectibus.

Secundò respondemus, Ariſtotelem loquens intelligere Cælum agere in hæc inferiora tanquam agens commune, & vniuerſale, non vt priuatum & particulare: Cælumque eſſe cauſam remotam, & non proximam: atque à remota nihil concludi affirmatiuè ſed ſolum negatiuè in caſibus.

Tertiò respondemus, Ariſtoteleſi 3. de generatione animalium aſſerere, ſole accedente ad nos fieri generationes, nequè verò, & reſtate generari herbas, & alia pluſa: recedente verò Sole, Autumno, & hyeme fieri corruptiones. Dum verò dicebatur ex Ariſtotele, Lunam propter Solis ſocietatem conducere ad generationem: Reſponde-mus, conducere ratione luminis, & motus: non ratione influxus, & figuræ. Ad poſtremum, dum dicebant ex Ariſtotele Cælum eſſe cauſam efficienſem ipſarum impreſſionum: elementaque eſſe materiam recipiendam impreſſiones, concedimus eſſe cauſam communem, & vniuerſa-

leat, sed non priuatam, & particularem, atque efficere in elementa impressiones ratione luminum & thorum, & non ratione influxus, & aspectuum, à quibus dicunt dies indicatorios, & indicatorios particulares in agnitudinibus pendere.

Quæ ad Maginum, qui pro defensione ne Galeni & mendis medicinalis odidit libellum; in quo dicit Galenum proposuisse quartum, & non tertium & quintum esse diem indicatorium: quia voluit solum proponere motum medium, qui cadit in quarta & non in tertia, vel quinta die. Similiter inquit Maginus Galeni proposuisse septimum & non sextum & octauum diem esse indicatorium: quia in septimo cadit motus medius: pari ratione dicit, proposuisse vnde decimum, & non decimum & duodecimum: sic decimum quartum & non decimum tertium & decimum quintum, quia voluit tangere motum medium lune, & non motum lunæ veloriolæ, vel cardioræ.

Credimus Nos Maginum duplitter hallucinari: primo quia supponit Galenum cognouisse motum medium, quod non potest admitti: illi enim qui non cognoscunt eccentricos, vel epicyclos non possunt cognoscere motum medium: sed sic est quod Galenus hæc non cognouit, quia de his ne verbum quidem in suis libris. Deinde Maginus ostendit, se Galenum non legisse, quia Galenus semper negat, octauum esse indicatorium: atque negat decimum & duodecimum esse indicatorios, atque absolute negat decimum quintum esse indicatorium: quod non esset negandum, si dies indicatorij, & indicatorij penderent à lune aspectibus. Præterea si Galenus cognouisset motum medium, cognouisset motum terre graduum, stationarium, & directum, ac per consequens cognouisset eccentricos, & epicyclos, sed de his neque somnauit Galenus.

Q V Æ S T. LXXX.

Ostenditur quolibet diem esse posse indicatorium, & indicatorios.

Nos tamen experientia Hippocratis insulti putamus, quolibet diem esse posse indicatorium, & indicatorios:

quamuis in acutis frequentius sine quarta sepimus, vnde cimus, decimus, quartus, & vigesimas. Quod reuera ita sit, facile colligitur ex agrotantibus Hippocratis in Epidemiciis propositis, ad quos, tamquam ad exemplaria sufficientissima reducit omnia experimenta, quæ desumpta à tabulis, quæ erant in templo Æsculapij innumerabiles.

Hinc prima dies obseruatur indicatoria in Phrenetico, qui prima die virulenta vomit, tercia vero die iudicatur ad mortem.

Secunda dies obseruatur indicatoria in Periculis quia in 2. habuit extremam effluam, in quarta per sudorem copiosum indicatur ad salutem.

Tertius dies obseruatur indicatoria in Adolescente decumbente in foro mendacium: quia in tertia habuit extrema signa, quæ indicabant mortem in quartam, mox ob robur delatum fuit iudicium ad salutem.

Quarta dies obseruatur indicatoria in Senio: quia in quarta die notabiliter omnia fuerunt exacerbata: in septima debili mori, obtinuit tamen: ob robur fuit delatum iudicium ad mortem: sed quida octaua etumperunt pæparata: ideo delatum fuit iudicium ad vnde cimum, atque octaua fuerit index vnde cimus.

Quinta dies obseruatur indicatoria in Horophonte in qua die intumuit lues, & in 27. indicatur ad salutem.

Sexta dies obseruatur indicatoria in ægroto, qui canit exulescens in qua melius delitauit, & indicatur ad mortem vnde cimus.

Septima obseruatur indicatoria in muliere decumbente in foro mendacium: in qua die extrema apparuerunt frigida, sed ob maximum robur delatum fuit iudicium ad decimum quartam diem, in quoniam.

Octaua dies obseruatur indicatoria in Pythione, quia in octaua die maior commotio fuit facta, & die decima indicatur ad mortem.

Nona obseruatur indicatoria in ægro inanimato, in quo die friguit, indicatur quæ quid erat euenturum in vnde cimus qua die moritur.

Decimafeptima obferuat indicatoria in muliere decumbente in Lxx, in qua irritantur alius & indicatur in 2 r.

Sed aliquis inftare poterit: ſi quilibet dies poteſt eſſe indicatorius, quo modo poterit inueniri in quolibet agrotante certus & determinatus dies indicatorius? Pro qua redignoscenda medicus ſo prima viſitatione ſtatim debet ideam, & morum morbi inuenire: nempe, an morbus ſit peracutus exacte, an peracutus non exacte, an acutus exacte, an acutus non exacte.

Dignoscemus peracutum exacte (qui ſolet terminari in primo quaternione), ſi primo, vel ſecundo die notabiles ſiant mutationes ad bonum, vel ad malum: ſi ſigut illæ notabiles mutationes apparuerint primo die, primus erit indicatorius, vt dictum eſt de Phrenetico, & de Critico. Tertius vero in his erit vt plurimum indicatorius: dies enim indicatorius nihil aliud eſt, quàm dum ſunt grauiora ſymptomata cum aliqua notabili mutatione ad bonum, vel ad malum.

Dignoscemus peracutum nō exacte, qui in ſecundo quaternione terminari ſolet, ſi graui ſymptomata appareant tertio, vel quarto die, vt contingit Philico, de quo Galenus loquens habet hæc verba. „ Vbi tertius & quartus dies habent graui ſymptomata, iudicium expectandum eſt in ſexta vel ſeptima die.

Acutum vero exacte, qui ſolet terminari 14. die, dignoscemus, ſi eger mutationes habeat graues in ſexto, vel ſeptimo die, qui dies ſunt indicatorij, vt decimi, vel decimi-quarti, & ſic de alijs, vt plurimum contingere ſolet.

Quod aut dies indicatorius, ſeu criticus, quod idem eſt, ſimiliter dicimus, quemlibet diem poſſe eſſe criticum.

Quod quilibet dies poſſit eſſe criticus probatur per obſervationes ab Hippocrate deſumptas in Epidemijs, & alijs. Ex Hippocrate 3. prognost. c. 6. angina grauiſſima interdum primo die interimit, & prima die interdum ad ſalutem terminatur, 2. epid. Cui ſoror laborans hepatitis inflammatione ſecundo die moritur: ergo primus & ſecundus dies poſſunt eſſe critici.

Nec valet, dum dicit Valeſius, illos dies

non eſſe vocandos criticos, qui mori ſolum, ſed illos quaſanari etiam poſſint. Nec putat dari exempla morborum perpetua curam, qui ſanentur prima, vel ſecunda die.

Fallitur, quia ipſe Galenus 3. aphorist. c. citat caſum iuuenis, qui liberatur prima die per vomitum talia ærugoſe morbo lethali. Præterea innumeri anginoſi prima, vel ſecunda die ſanantur. Deinde, epid. 3. habetur, Criticæ, & Phreneticum indicari, & mori in tertio die.

Latiffam caluum mori in quarto. Periclem liberari in quarto.

Erſinum mori in quinto.

Metooem liberari in quinto.

Philicam mori in ſexto.

Vitgenem Lariffæ liberati in ſexto.

Adoleſcentem decumbentem in ſero mendacij mori, ſeu indicari in ſeptimo.

Quod dictum eſt de prima ſeptimana poteſt applicari ſecundæ, & tertię ſeptimane: quia tertis dies reſpondet decima, quarta reſpondet undecima, quinta, duodecima, ſexta decimetertia, & ſeptima decimequarta.

Q V A E S T. LXXXI.

A quibus cauſis proveniant dies critici.

CAUſæ verò dierū criticorum nō proveniunt immediatè à Cælo, vt probatum eſt: ſed à maiori, vel minori viſcente agentij particulariū, & à maiori vel minori di poſitione patientium. Innumerabilia ſunt diſcrimina agentiorum, & patientium. Hinc eſt quod patients modò vincitur ab agente horæ ſpatio, vt epilepſia: modò dies ſpatio, vt ephimera: modò vnius hebdomadæ curſu, vt febris ardens: modò duarum hebdomadarum intervallo, vt febris acuta exacte. modò in vigefima die, vt febris acuta non exacte: modò vnius anni ſpatio, & vltra, vt quartana; & modò nunquam, vt podagra nodola.

Parimodò ex ovis incubatis ſub glorioſi gallina ſpatio 22. dierum parvuli naſcuntur, nec citius, nec tardius. Similiter bubo, qui ſit ex ſanguine ſyncro in parte temperata ſeptem diebus ſupparatur, non propter linearum ſpectum quadrangularem: ſed quia

quia eius natura talis est : si però sanguini fuerit mixta belis citius suppurebitur, si purius tardius.

Hinc Galenus 3. præf. 19. protulit hanc diuinam sententiam : si vires sint robustæ, & humores peccantes sint calidi, cito iudicantur per excretionem : si verò vires sint robustæ, & humores sint frigidi, tardè iudicantur. & per abscessum : si vires sint debiles, & humores sint calidi, similiter per abscessum : si vires sint debiles, & humores frigidi, vel moriuntur, vel vix tandem coquantur. Hæc Galenus.

Amplius excusa facta à ferti o-cidenti separatur spatio sex dierum in temperamento humidiori : in sicciorem paulò maiori intervallo : scilicet septem dierum : quare non ratione aspectuum siderum, sed ratione naturæ particularis.

Ad eundem modum sanguis menstruus in aliquibus mulieribus citius, in aliquibus tardius fluit, non ratione Lunæ, sed ratione diuersitatis virtutis temperaturæ, conformationis, & dispositionis sanguinis. Neque fluit mensis solum in Luna cœtu cum Sole, vel in plenitudo, vè medicorum vulgus supponit : sed qualibet die, & qualibet mensis hora prout varia est virtus, & varia est corporis dispositio.

Eadem ratione fructus citius, vel tardius maturefcunt : quia eorum natura particularis id efficere potest. In principio mensis Aprilis maturefcunt asparagi. In mense Maij cinera. In Iunio, vel paulò ante cerasa. Ficus in Iulio. Vug in Augusto, tardius, vel citius, prout regiones sūt calidiores, vel frigidiores : quia à natura particulari, & à virtute agētiū, & patientiū particularium hæc omnia fiunt. Hinc si vires in certum inferantur, vix maturefcunt multo ante, in Iunio videlicet : quia vires à cœlo citius, quam à terra folio alimentum sumunt.

His igitur hunc in modum constitutis cessare debet admirationes de muliere decumbente in foromœdecij, cui in septima habuerit extrema frigida & septimus fuerit index 14. q. non fuit Galeni principijs consentaneum : qui tenet quando dies indicatorius est in sextili, diem indicatorium debere esse in fine quadrati, intelligendo

per sextilem, & quadratum respectu principij agnitionis, & non respectu anni lunij.

Primo modo cessare debent admirationes de Pythone, de filia Euryanactis, de Hermocrate, & de alijs. De Pythone, quid dicitur sit in decima & non in vndecima quod enim Galeni principijs claudetur, dixit Galenus mendum esse in eodẽ Hippocrate, nam debet legi iudicatum esse in vndecima & non in decima.

De filia Euryanactis Galenus miratur, cur mortua sit die 19. quæ neque est critica, neque vilo pacto ex mense medicinali colligi potest. Deinde miratur, cur habuerit exacerbationes in die pari : videtur igitur Galenus hanc Hippocratis historiam suis principijs non semper consentire, et tollit difficultates, inquit in 19. mortua fuisse filia Euryanactis ob destillationes, & innatā tabem, quæ ordinem dierum criticorum permurauerunt : nihilominus Galenus refert non fuisse tabidam, sed solum tabem fuisse propensam.

De Erasino miratur Galenus : quia omnia erāt in secunda die & exacerbata tamen nō fuit iudicatus in quarta, sed in quinta. Videtur Galenus etiam hunc casum non respondere suis principijs protulit hæc verba : 3. optimam diem in casu Erasini non enumeret, cum fuerit quietus, illud iudicium est in quarta, quod non tollit difficultatem. Hippocrate enim 1. aphorismorum 30. in principio & fine morbi omnia quiescent : quare in principio, & præcipuè primæ morbus semper est quietus, & hac ratione nunquam esset enumeranda prima dies, quod numerum criticorum diem destrueret.

De Hermocrate Galenus, mirari videtur, quod non fuerit mortuus vigesima die quia omnia in 17. erant ita exacerbata, & indicaretur mortuum vigesima : tamen in vigesima bene habuit : solumque moritur 27.

Respondet Galenus cur Hermocras in vigesima non fuerit iudicatus, dicendo decimam septimam fuisse exacerbata à putredine absque eo quod calor sensui operetur : Ecce quod ipsemet Galenus videret coactus tãdem refert dies 16. diem

rics ad calorem nativum, ut nos quoque superius probavimus: veritas enim habet hanc prerogativam, ut semetipsam ostendat: & ut dicit ipse Galenus 2. de simp. medicina cap. 27. in ipsam veritatem certissimam inventionem obtinere:

Hinc Galenus 7. de diebus decretorijs cap. 10. rectè sentis, dies per accidens decernere, & indicare: subdit; nec tertium, nec quartum numerum esse auctorem veris, quæ sententia destruit quidem mensuram medicalem, qui factus est ex numero, & non ex re numerata.

Parimodo veritati consentiens secundo de presagijs comm. 28. dicit, febrem reddi longam, aut propter particulam malè affectam, cui agrè casso adheberi possit, aut ob crassos, & viscidos humores, aut ob errorem commissum. Quare prout magis, vel minus est robur, & prout materia sue humores sunt magis, vel minus dispositi, quilibet dies poterit esse indicatorius, & quilibet dies poterit esse indicatorius, seu criticus: concedimus tamen aliquos dies frequentius indicare, sed non propter Lunam sed propter particulares dispositiones superius allatas, quæ frequentius accidere solent.

Demum pro defensione Galeni dicimus, quod quæ dicta sunt ab illo de mense medicinali tertio de diebus decretorijs non fuisse proposita secundum propriam opinionem: quia ipsemet Galenus cap. 10. eiusdem libri habet hæc formalia verba, „Præmissis huius operis sufficit: Quod si non laboris fragrantior sit, secundum quoque edijciar, à tertio autem abstinere: quia multo diffusius scripsi; subdit vos ô, Dî Immortales novisti, vos in testimonium voco, hæc me amicorum quorundam precibus vehementer adactum scripturum fuisse.

Ex his colligimus, quod ea, quæ continentur tertio libro de diebus decretorijs non esse proposita ex propria sententia, sed omninò à mente Galeni fuisse allata. Inde factum est quod Galenus nullibi in suis voluminibus mentionem faciat de mense medicinali: quia recepta illam tantum thimericam, ut quibusdam amicis satisfaceret, proposuit.

Va ducere oportet, quo maximè natura vergit per loca conferentia: id ducere convenit.

Docuit superius Hippocrates, quando medicus debet pertrahere totum negotium nature, dum dicebat quæ indicantur, & indicata sunt integrè. In hoc verò aphorismo docet, per quæ loca debeant evacuari humores, qui neque indicantur, neque indicata sunt integrè, sumendo indicationem à duplici scopo. Primus à locis conferentibus. Secundus ab humoris inclinatione: itant Hippocrates in hoc aphorismo brevissimè tradat artem inveniendo ipsa medicamenta in quantis agri tudine. Si quis enim de inventione medicamentorum centum scriberet volumina non posset aliud in medium adducere, nisi hos duos scopos duobus verbis ab Hippocrate prolatis, videlicet humoris inclinationem, & loca conferentia.

Quod verò per hos duos scopos cognoscantur medicamenta, patet: quia dum cognoscimus humores inclinare ad vesicam statim intelligimus medicamentum debere esse diureticum: si ad ventriculum, esse vomitorium, si verò ad alvum, esse catharticum.

Alia continuatio huius aphorismi cum superiori vagatur per scholas non spectanda quidem, sed non ita artificiosa: talis est evacuatio vniuersim considerata est duplex, naturalis, & artificialis. Prima est dum natura spontè evacuat in dicendo perfectè ipsum morbum. Secunda est artificialis, quæ à medico molitur. In superiori aphorismo agit de evacuatione facta à natura integrè, & perfectè: in hoc verò agit de evacuatione artificiali, quæ à medico fit: quare intentio Hippocratis in hoc aphorismo est duo docere. Primum quid agendum sit à medico, quando natura rectè movet humorem, sed evacuat imperfectè. Secundum docere, quid agendum à medico quando natura non rectè movet humores

videbret per loca conferentia: suffultus est aphorismus hoc principio, esse imitandam naturam bene operantem, quando mouet humores habentes propensionem, & per loca conferentia: scilicet natura non est imitanda: sed ut dicit Galenus in comm. à motu prauo distrabenda.

Prima dubitatio videtur Hippocrates inordinatus, quia in hoc aphorismo agit per quæ loca sit facienda euacuatio. In sequenti aphorismo agit de tempore. In 13. de quantitate: sed sic est quod quatuor antecedit tempus, & tempus antecedit locum, per quem sit euacuatio: ergo Hippocrates agit prius de loco est inordinatus.

Præterea quantum antecedit tempus, & tempus locum ex sententia ipsius Hippocratis, qui & epid. 6. tex. 3. hoc ordine rectam remedium administrationem proponit, quantum, quando, quomodo, & ubi, seu locum: ecce quod in fine proponit locum.

Respondemus ad instantiam Hippocratis in hoc aphorismo non agere de loco, sed de inuentione medicamenti, quæ desumitur à duplici scopo, quorū alter desumptus est ab humoris inclinatione: alter verò à loco, per quem euacuatio fieri debeat. Quod verò, qui cognoscuerit hos duos scopos, statim intelligat quodnam debeat esse medicamentum, patet ex continuatione aphorismi superius allata: dum enim cognoscimus humores peccantes propensos esse ad vesicam, inde colligimus remedium debere esse diureticum, & sic de alijs, ut dictū est superius: ideo Hippocrates non agit in hoc aphorismo de recta medicamentis administratione, in qua absque dubio locus non præcedit alias conditiones: sed agit de inuentione medicamenti desumenda ab humoris inclinatione, & à locis conferentibus, ut dictum est.

Diuiditur aphorismus in duas partes. In prima vult euacuandi occasionem esse desumendam ab inclinatione humoris peccantis. In secunda verò à locis conferentibus.

Quo ad verba „ *Quæ ducere oportet*. Galenus in comm. per ea quæ ducere oportet, intelligit illa, quæ neque iudicantur, neque indicata sunt integrè, & hæc sunt

illa, quæ indigent medico auxilio.

„ *Quæ natura motum vergit*. In greco codice Cynomani dictio (natura) non reperiatur: ideo illam remouet à suo text. sed reuera poni debet, quia inuenitur in libro de vtriusque sectione aduersus Erasistratum. ubi Galenus exponens hunc aphorismum proponit dictionem (natura) alioquin aphorismus esset de motu symptomatice factio videlicet à morbo, & non à natura: atque aphorismus esset falsus: quæ motus symptomatice, ut tales semper dicunt, & vitales non sunt adiuuandi.

„ *Dicit quæ natura motum vergit*. ponit aliter, scilicet, ut complectatur non solum motum, & impetum humorum euacuandorum, sed etiam motum naturæ, id est facultatis expultricis, vel attractricis: quia si humores solo imperio mouerentur non concurrente naturali expultrice, dicerentur turgentibus humores verò, si non turgent, non mouerentur à se & proprio imperio, ut colligitur Galeno 2. de diff. feb. vltimo, & sensu de facul. naturalibus 13. scilicet omnis humorum ad infusorem fierem mouetur enim vel à parte mixtente expulsi, vel à recipiente attracti.

„ *Et ducere oportet* supple. si loca sit conferentia. Ad locos affectos humorum sunt ducendi neque per partes lasas euacuandi, nisi totum corpus prius sit benè purgatum, alioqui plura essent infirmitates, quæ confluerent ad partem lasam, quam illa, quæ euacuatur. Galenus 2. in sextum epid. comm. 29. loquens de Simone huius verbis exprimit hanc doctrinam. „ Per fomentum plus attrahitur in non purgato corpore, quam resoluitur.

Q V Æ S T. LXXXII.

Quando topica applicantur corpori non purgato

Hinc neque topica applicantur corpori non purgato, nisi in septem casibus: quorum primus est quando affectus est illa leuis, ut sine purgatione non possit, ut docet Galenus primo de crasmodiorum § L. cap. de alopecia 2. aphorismorum 13. Galenus animaduertit, quod

formia excrementa depofita fint in pârtem lafam corpore exiftente illis libero, quod cognofcitur per urinâ, & alij excrementa, topica applicari poffint abfque alia præcedenti euacuatione: hac ratione mori nos tollimus, & impetigines facio limonum cum trifochola, & mortuorum bafia, facio abluendo aqua, quæ fic præparatur. Recipe aquæ cômunis lib. ſex ſublimati q. 2. theriackæ lib. mediam. bolliant donec theriackina fundum petat.

Secundus cafus, dum in materia eſt venefica, vel ex morſu, vel venenatis armis: tunc ſine præcedenti purgatione adurimus partem, quia venenum non dat inducias.

Tertius cafus, in apoſtematum principio videtur repellentibus ante totius purgationem.

Quartus ex Galeno primo ad Glauc. 14. ante aliam purgationem os ventriculi, ſi imbecillum fit, roborandum eſt.

Quintus cafus ex Galeno primo ad Glauc. 9. in tertiana legimus conueniri balneum ante euacuationem totius: hoc ſine, vt humores contempereantur: dum enim Galenus 1. meth. 9. prohibet balneum, niſi humores ſint concocti dicimus ibi proponere balneum non ad ſemperandum, ſed ad expurgandum corpus per ſudorem.

Sextus cafus, dum adſunt vrgentia, ſicuti ſunt magni dolores, vel ſyncopes: ante alias euacuationes applicamus topica.

Septimus, applicamus ſomenta, vt periculum faciamus, in morbus pendeat ex ſtatibus, vt ſecit Hippocrates in Abaſione.

Per loca conferentia, vt dicit Galenus in comm. Hippocrates intelligit os nates, aur es, ventriculum, inteſtina, hemorrhoides, vterum, veſicam, & denum meatus laſos billes, qui ſunt maximè conferentia, vt in ſtatica probauimus.

Q V Æ S T. LXXXIII.

Sex conditiones requiruntur, vt loca ſint conferentia.

Notandum ad hoc, vt loca ſint conferentia, quod requiratur ſex conditiones.

Prima, vt loca, per quæ fieri debeant euacuationes, ſint illaſa: ratio eſt, quia excrementa ad partes laſas non ſunt ducebda: hoc præceptum eſt Galeni 13. meth. cap. 11. vbi aſſerit, ſi inteſtina ſint inflammata, vel alio aſſectu correpta, non eſſe purgandi per aluum, ſed potius per urinam. Subdit, ſi leſi ſint renes, non eſſe euacuandum per urinam. Idem præcipit Galenus 2. an ſextum epid. comm. 7. his verbis. „Veſica & reſibus vitiaſis præſtat per aluum euacuare: inteſtina vero male habentibus per urinam: Quare niſi adſit duo ſcopi propoſiti ab Hippocrate in aphoriſmo, quorum primus deſumitur à natura habente inclinationem ad illam partem, ſecundus verò à loco conferente, per eam partem non trahimus: ſed diuertimus, & reuellimus.

Eandem doctrinam tradit Hippocrates 6. epid. 2. ſex. 29. vbi inquit. „Reuellete, ſi quo non oportet, vergat, ſi autem quo oporteat apertire, vt ſingula vergant. Valeant igitur, qui in dyſenteria, & collicia paſſiones videntur pharmacis, & qui in nephritica paſſione videntur diureticis, quando renes ſunt inflammati, quo caſu neque diuretica frigida conueniunt, quia & ipſa ad inflammatos renes ſerunt excrementa. Parimodo ex Galeno 5. aphoriſmorum 46. colligitur, mentes non eſſe mouendos, ſi os vieri ab omento, vel aliquo tumore comprimitur, quia tumor magis exercetoret.

Secunda conditio locorum conferentiam eſt, vt loca per quæ faciendæ ſint euacuationes non poſſint naſci ab humoribus, qui per illam partem euacuati debent, vt potius in ômodum, quam commodum recipiant, vt Galenus in comm. animaduertit.

Hinc ſi in venteru fundo eſſet atra bilis, vel bilis æruginoſa, vomitus nō conueniret, quia humoris venefici trāſitus per os poſſet derepentē interirere, & animaduertit Hippocrates cum Galeno 4. aphoriſmorum 11. his verbis. „Atram bilem ſuprà vel infra, lethale. Parimodo Galenus 5. aphoriſmorum 1. facit mentionem de quodam reuene, qui euomit æruginoſa, ſtatimque eius corpus redditum fuiſſe obduſum, ac niſi tota fuiſſet expulſa, & fuiſſet

robustissimus, eadē die perijisset. Idem dicimus de facie melancholica adusta, quæ non sit moriunda per vomitum, nisi prius eius acrimonia contemperetur, quod observare videtur Galen. 1. ad Glauc. cap. de quartana, qui, dum vult per vomitum rejicere adustam melancholiam, admonet à cibo id faciendum, qui acrimoniam humoris, & elleboti, quo vultur ad vomendum, moderetur. Nos verò ante vomitum vitamus epichlerasticos, cuiusmodi sunt serum lactis, vel lac asinum, quæ acrimoniam remouunt, vel vitamus vomitotico cum fusculo pingui, vel oleo amygd. quæ attemperant, & simul vomitum prouocant.

Tertia conditio locorum conferentium est, quod partes vicinæ principes non possint ab humoribus, qui euacuantur, notabiliter ladi, veluti in phrenitide, in qua præstat bilem euacuare per fecalem, quam per vomitum: quia læso officio ventriculi ab ipso vomitu, cerebrum per sextum partem peritum habet sympathiam cum stomacho maxime laderetur.

Quarta conditio est, ut loca conferentia sicut proxima humoribus euacuandis, quod ratione & auctoritate confirmatur. Ratione quia, de natura omnium medicarum operationum sunt tres, scopi, qui fuerunt inuenti ab Asclepiade, & à Galeno, maxime celebrari, quippe sunt, cito, tuto, incūddē: cito ergo per proxima, nisi aliquid impediatur.

Idem pater Galeni auctoritate 1. in sextum epid. comm. 12. ubi laudat sabinū sententiam, qui in fluxu sanguinis è naribus, secabat venā cubiti eiusdem lateris ob vicinitatem. Eisdem doctrinam Galenus proponit 7. meth. ult. ubi inquit, si vitium sit in parte conuexa ipsius hepatis, facienda est euacuatio per intestina: si in conuexa per urinam hoc sine sane, ut per proxima fiat euacuatio. Addit per urinam, dummodo non sit visio faciei magna copia in renibus; quia tunc prius per cathartica facienda est euacuatio, deinde per diuretica, quæ præcepta sanè maxime sunt observanda, antequam diureticis utamur, quod nostratum plurimi non animaduertunt.

Denum idem confirmat Hippocrates secundo in 2. epid. sec. 27. in casu Bionis, qui per urinæ profusum lignis tumore li-

beratur. Consensus lienis cum renibus et per heinis arterias, quæ arteriæ, emulgentibus implantantur. In casu Bionis natura deploicit lienens per urinæ vasi: quia & erant loca conferentia, & proxima. Hinc medici sepiissime citius sanant splenicos diu retentis, quam cathartica.

Quinta conditio est, ut conferentia sit respectu humorum euacuandorum recte transmissa, diffusa, citius enim sanatur corpora, ubi est rectitudo vasorum: quia hoc recta est omnium breuissima. Hinc Galenus lib. de curandi ratione per sang. nescio cap. 14. præcipit seruandum esse rectitudinem, ut quæ citissimè sanentur.

Sexta conditio est, ut vasa conferentia inter humores euacuandos, & loca conferentia, ut euacuatio fiat (ut docet Galenus 13. meth. 1.) per vasa communia. Nos omnes conveniunt quid intelligat Galenus per vasa communia.

Curtius lib. de venæ sect. & Alij plures per vasa communia intelligunt venas, eo quia nulla est corporis patricia, quæ venis careat, itaut omnes venæ habeat societatem cum capite, vel porta.

Reijcitur hæc opinio: quia præter venas, plurimi sunt canales & emissaria, & plurimè scæbre, ut ventriculus, mesentri, venter, viæres, vesica, arteriæ, spolia vasa inter carnes, sunt nervi, membranae, & ceteris totius corporis.

Ego autem puto per vasa communia intelligi posse non solum venas, sed etiam neruas, tam sensibiles, quam insensibiles. Hinc Galenus 1. meth. cap. 2. dicit, et Hippocrate totum corpus esse *periclitari* cap. 14. Idem, transpirabile, & constitit per vasa nobis omnino incognita.

Quis enim est ille qui per scientiam anatomicam penetrat vias, quæ sunt inter processus mamillares, qui sunt instrumenta odoratus, & iterum?

Quod vero evidentissimus & ille consensus inter viærem, & odoratus instrumenta pater experientia, quia odores gratissimi afficiunt viærem ad partes superius ingratissimi illū deorsum depehant.

Immo Aristoteles 8. de historia animalium cap. 14. testatur. Quoties expulsa oerna interdum sequi abortum: ita &

malo odore extinguitur lucernæ poſſit depe-
li ſecus extra verum.

Præterea alij innumeraſiles dantur co-
ſenſus per meatus nocturnos, quod ſæpè na-
mero obſervant Hippocrates de ſeſuati & epi-
demiorum, & lib. de humoribus refert,
pleurideminoribus per hemorrhoidas
ſolui pellendo humores conuerſos in put-
ref meatus inſenſibiles ad alias venas. Pro-
pterea pleuritis, vel aliqua alia inflammatio
ſupraſcapulam, dum ſit ſuppuratio, put-
redinem per vtiſam euacuat.

De hac mirabili tranſmutatione per me-
atus incognitos mentionem facit Galenus
lib. aphoriſmorum comm. 3. & 4. de
eodem te ſatis ſuſe & de locaſſ. cap. 4. & 5.
meth. cap. 8. quem mirabilem euacuandi
modum medici plebei neque intelligunt,
ne memento ſingere, vel comminſci poſſunt.

Similiter admitandus eſt caſus Clozo-
meni, quo modo patorides fuerint per vti-
nas expurgati.

Q V A S T. LXXXIV.

Quam ſis conditio, quæ reddunt
ſua magnæ, & minus conferunt.

DENUM ſunt quatuor conditiones, quæ
reddunt loca magis & minus conſe-
cuta. Prima eſt habitus corporis, quæ
côdiſio proponitur ab Hippocrate 4. apho-
riſmorum 6. & 7. vbi dicitur „ habitus gra-
cilis per vomitum facile euacuat, carno-
ſus & pinguis per aluam: ratio eſt quia in
gracili peccant humores biliſi, qui leues
ſunt in carnoſo lentis, & ponderoſi.

Secunda conditio pertinet ad anni tem-
pora, de qua Hippocrates 4. aphoriſmorum
4. ait „ æſtate per ſuperiora, hyeme per
inferiora purgandum. Montanus tamen
neſcio qua ratione ductus potius laudet
vomitum faciendû eſſe tempore hyberno
quam æſtate, idque colligit ex Auctore de
ſalubri dicta 1. Ceterum mirandum eſt,
cur Montanus reliquerit aphoriſmos, &
repperit libellum de ſalubri dicta: cuius
auctor non eſt Hippocrates, ſed Po. ybi.

Hæc Montani opinio, ph. tres rationes
reici pot, prima, quia hyeme abſconduntur hu-
mores craſſi, qui deorſum tendunt: ergo
non per vomitum. Secunda quia ventus ſu-

periores tempore hyberno ſunt magis re-
ſerati: itaque inter vomendum poſſunt in
paribus ſe peritioribus excitari inflammatio-
nes. Tertia ob vomitus impetum, venter
hyeme cum ſit denſior, & magis reple-
tus, facile tum per poſſent.

Tertia conditio eſt magna excremento-
rum quantitas: Galenus enim 7. meth. vi-
timo: ſi in gibba eſt multa excrementorum
veloſorum quantitas per pharmaca deli-
quantur: ſi mediocriter quantitas per vti-
nales meatus: ratio eſt: quia copioſa excre-
menta per pharmaca educuntur, ne darme-
tica ferant ipſa excrementa in vaſa reum
minora, & inde ita inſciantur, vt neſpiti-
tica affectio fiat. Valeant igitur illi, qui
non bene purgant corpore, vel aquis dig-
natis thetmiſibus vtiatur, vel laſceſem-
melonum, vel ſimilibus, quæ introducunt
affectiones malas, & curatu difficiles.

Quarta conditio pertinet ad proprieta-
tes indiuiduantes: aliqui enim ita reſpon-
dent ſolentia medicamenta, vt nullo modo ip-
ſa admittant.

Alij phlebotomiam pari non poſſunt.

Alij ſyrapem roſatum ſolutum propter
roſarum odorem in animi deliquium
habent.

Atque alij alias habent proprietates,
quæ certè innumeraſiles quotidie in in-
diuidis obſeruantur.

Quare medicus debet ad examẽ reuocare
conditiones indiuiduantes, & in ſingulis
agrotantibus perquirere, an aliqua inue-
niatur nona, & omninò ab alijs diuerſa,
quo peractò, deinde proponere id quod
eſt proportionatum & quod certè iuuat,
& non nocet.

Prima dubitatio: Hippocrates proponit
in aphoriſmo duas conditiones optimæ
euacuationis: quarum prima eſt, vt euac-
uentur humores habentes propenſionem,
& inclinationem ad euacuationem. Se-
cunda vt euacuentur per regionem conſe-
quentem. Ex alia parte eorum oppoſitum
videtur affectu Hippocrates 4. ſeſu. apho-
riſ. 4. vbi habet hunc aphoriſmum „ ſu-
dor multus per ſomnum ſecus copioſiore
cibo corpus vi ſignificat: quod ſi parcius
epulanti hoc accidat vacuatio eſt indigere.

Sanctus Autennas & tractat. cap. 68. inquit: in multo sudore extrerptione facili per alium esse euacuandum: ergo non est verum, quod euacuatio facienda sit per regionem convenientem: quoniam humores sint inclinati, & propensi ad illam euacuationem.

Respondetur: aphorismus esse verissimum, damentum aliquid non prohibere: igitur corpus persusum est copioso sudore ex plurimobus de rebus materia tenuis, & crassa: crassa certe per alium est euacuanda, sicut obstruenda, & putredines excludenda: si vero materia peccans esset tenuis, & inclinaret ad sudorem, alius non esset mouenda: sed cum in corpore materia tenuis permixta sit crassiori, fieret euacuatio per alium, tenuis quidem euacuaretur: sed crassa relinqueretur tamquam multorum malorum seholis. Preterea: separando tenuem à crassa, guttulo redderet diffillibilem.

Secunda dubitatio: siccus cruder interdum mouetur per alium, interdum per urinam: medivgenti non debent vrinæ medicamento euacuante humorem crudum: quia ex Hippocrate in sequenti aphorismo concessa, & non cruda sunt medicanda. preterea ex Galeno de curanda sanis. c. 5. deiectione crudorum efficit tormina, cruda angustias vias reddunt & sunt impedimenta: ne praei humores euacuentur. Deinde isto, quod cruda moueantur per regionem convenientem, efficient decretoria non iudicant, quæ decretoria non iudicantia ex Galeno comm. 21. huius lib. & in Philisco vel suorum thelia, si iungantur cum aliquo signo lethali, vel saltem sunt difficilis iudicii. His positis, sequitur quod dicitur conditiones propositæ ab Hippocrate in aphorismo indicantes optimam euacuationem, quarum prima est humoris euacuandi propensio, & locus conueniens, per quem sit euacuatio, non sufficiant: ergo aphorismus erit diminutus.

Respondetur: Hippocratem in hoc aphorismo non proposuisse omnes conditiones optimæ euacuationis, sed tantum duas præcipuas: supposit enim Hippocrates in omni affectu, humores vergentes per loca conferentia esse euacuandos, nisi aliquid prohibeat: cruditas inter prohibentia

euacuationem collocatur.

Præterea respondemus, cruditatem esse duum generum, aliam esse aquosam, aliam vero crassam, & viscosam. De aquosa dicimus, si inclinât ad loca conferentia commode euacuari posse. Sicut in hydropicis aquosa excrementa relatiua euacuantur, lentè cruditas vero crassa, & viscosa est immobilis, neque ad loca conferentia habet propensionem, quemadmodum animal uertit Galenus 1. de humoribus comm. 10. ubi habet hæc verba: Humores incedunt stabiles, & ita infusi, ut difficulter amoueri possint: medicamentis purgantibus, nisi coquantur: immo dum cruda & infusa, medicamento euacuati, tenacius adherant: tormina, & clauduntur viæ per quas excrementa prius ab ipsa natura possent euacuari. Deinde possent medicamento efficere alia grauiora symptoma, ut refert Galenus multis in locis. Quæ pro solutione dicimus, dum supor crudus habet inclinationem ad intestina, vel ad vasa urinaria, quod tunc medicus citius de vi possit medicamento, vel diuerti proportionato.

Demum Galenus in comm. deditur quando medicus debeat ducere, quæ natura vergit, & quando reucllet debeat, habet hæc verba: Oportet Medicum naturæ motum animaduertere, & si idoneum fuerit, ei subministrare: si verò contrarius, diuertere, seu reucllet. Nisi igitur aliquid intelligamus de natura derigationis, quæ est illa, quæ sequitur naturæ motum, & humorum peccantium inclinationem, aut aliquid intelligamus de natura reuulsionis, quæ sequitur motum contrarium ipsi naturæ, & inclinationi humorum, aphorismus erit intelligi non poterit.

Q V Æ S T. LXXXV.

De Reuulsionē.

Quantum attinet ad reuulsionem. Et Hippocrate & Galeno de ratione reuulsionis quatuor sunt conditiones. Prima quod fiat per distantissimam. Secunda quod reuulso fiat per rectitudinem. Tertia quod trahantur humores versus caput. Quarta quod fiat per vasa communia. Quo

Quod ad primam conditionem, quod scilicet reuulsio fiat per distantissimam, colligitur ex Galeno multis in locis, sicut 13. meth. cap. 1. ubi habetur hæc verba 13. in inflammationibus esse reuellendos humores longissimè à partibus inflammatis. Deinde 2. ad Glauc. 2. habet hæc 13. si morbus est in genu sanguis est mittendus ex brachio gratia reuulsionis. Insuper in arte medica cap. 99. ait, reuulsionem esse faciendam per loca maximè distantia.

Nihilominus non credimus, hanc primam conditionem per se, & essentialiter conuenire reuulsioni. Quod confirmatur ratione, & auctoritate Galeni & Hippocratis. Ratio sic probatur, quod non conuenit aliquid de omni, non conuenit per se, & essentialiter sed euacuatio per distantissimam non conuenit reuulsioni de omni: ergo non conuenit per se, & essentialiter. Maior est clarissima: quia valet hæc: conuenit per se, ergo de omni: de omni: ergo semper & in omnibus: non conuenit de omni: ergo neque per se, neque essentialiter. Minor probatur auctoritate Galeni & Hippocratis: Galeni qui 5. meth. 4. applicat commissuræ coronali ceratū ex taphia, ut reucllet in eorum humores, qui sunt in capite, & actū fluant, & sunt fluxuri in pedes. & Hippocratis 1. aphor. 68. ubi habetur hæc sententia: si cuncta vena frontis auferatur dolor occipitij valde licet per reuulsionem.

Deinde confirmatur ex ipso Galeno 2. in 6. epid. com. 9. ubi inquit, reuellens locale reucllet ad locum proximum.

Similiter confirmatur ab Hippocrate 4. aphor. 68. ubi habetur hæc sententia: si cuncta vena frontis auferatur dolor occipitij valde licet per reuulsionem.

Nec tales, dum dicunt, hanc esse reuulsionem localem, & non communem: quia locus non facit, quod res ipsæ inter se specie differant.

Hæc distinctio sanè est vanissima: quia dum Philosophi, vel medici tradunt essentialia distinctiones velunt quod res ipsæ sunt aures & specie distinctæ. Postremò confirmatur ex Hippocrate 6. epid. 2. tex. 31. ubi habetur hæc verba 13. In oculorum fluxu in fauces reuellere oportet: ergo reuulsio fiet per proxima.

Quod ad Galenum qui dixit, reuulsionem fieri per distantissimam. Respondemus duo-

bus modis. Primo dixisse reuulsionem fieri per distantissimam ratione prohibentis id est ratione partis affectæ, ne scilicet multis excrementis obstruat, non ratione indicantis. Id est humoris euacuandi: indicans enim semper indicat per proxima, & reuellendam: ratio est quia indicans semper indicat, ut citò faciat.

Hipereuulsio ratione digressorum interdum fit per proxima: interdum per remota, & interdum per remotissima: per proxima, dum magis potest indicansquam prohibens: sicuti dum applicatur ceratum ex taphia commissuræ coronali, quod licet læda taliquo modo ipsam cerebrum, magis tamen potest imminere phthisis, quæ potest fieri à carastro falso, quam illa læsio péricranii.

Per remota reuellimus dum magis potest prohibens: veluti dum in pleuritide ex brachio eiusdem lateris sanguinem euacuamus.

Per remotissima, dum prohibens maximè potest: veluti dum in pleuritide maxima est sanguinis plensudo, in quo casu prius sanguinem euacuamus in latere opposito: deinde in eodem latere.

Præterea possumus sustinere, reuulsionem ratione humorum euacuandorum semper fieri per proxima: quæ cuius pars affecta, maxime distat à loco euacuatio: exempli gratia inflammatio est in genu: humores trahentes, qui debent reuelli non sunt in cruce, sed in vena cava, & respectu vena cava nulla est proximior, quæ tamen sit sectio commodior, quam vena cubiti. Quare videmus nos ubi egimus de reuulsione in meth. vitandam eratum, non solum reuulsionem, sed diuine medicæ operumque per se seu ratione indicantis faciendam esse per proxima: quia de ratione omnium medicarum operatum sunt isti tres scopi, vitæ, tutæ, & facundæ.

Quod ad secundam conditionem, quod scilicet reuulsio fiat secundum rectitudinem, omnes admittunt, hanc conditionem per se, & essentialiter conuenire reuulsioni: sed per rectitudinem, ut interpretatur Galenus 3. de fracturis com. 10. intelligimus de regione: quæ conditio non est solum paribug

in superioribus, & inferioribus conueniunt: sed etiam dextris & sinistris, anterioribus, & posterioribus, superioribus, & exterioribus ut docet Galenus 4. meth. 6. quod non intellexerunt Fernelius, Curtius, & Petrus Brissopius.

Quoad tertiam conditionem, quæ est: quod in reuulsione trahantur humores ad originem, quæ proposita est à Galenio ad Glauco cap. 4. non est essentialis. Primo probatur ex Hippocrate aphorismo 68. ubi dicitur: lecta vena frontis auferri laborem, postea totius partis ipsius capitis; humores reuellendo in contrarium. Neque eadem asseruabit, frõtem esse fluxionis originem, & ita quædam rationes habet. Deinde Hippocrates 6. epid. 2. vix. 3. inquit in oculum fluxione reuellimus in fauces: fauces tamen non sunt fluxionis origo. Similiter in secoris inflammatione, secum cubitum, & secundo sanguinem reuellimus: tamen cubitum non est fluxionis origo: quare hæc conditio non conueniet per se reuulsioni, quamuis sepius in ipsa reuulsione obseruetur.

Quoad quartam conditionem, an reuulsio fieri debeat per vasa communia: hæc sine dubio est essentialis: quia nisi essent communia, nihil euacuaretur.

Sp. notandum est per vasa communia nos non intelligere solum venas: sed arterias, & tracheas, & neres, & cetera, & ceterum, & spatia inter vasa, & alias partes. Præterea adiant multa vasa latentia, nobisque ignota; per quæ excrementa: licet crassa sint fluant, & refluunt in corpore viuento. Quod conficitur: Galenus 7. aphorismo 2. in 4. his verbis: Hippocrates opinatur: nam exi validam semper inuenire vasa: materibus maximè crassis, & per angustissima foramina illas permeare, qui materierum seu excrementorum transitus fit per transumptionem, de qua fuit Galenus non solum loco citato, sed etiam in comm. 3. septima sic Parimodo 4. meth. 8. & 6. de loc. aff. cap. 4.

Colligimus ergo duas ex dictis conditionibus conuenire per se reuulsioni: quæ est prima est, quæ fiat reuulsio per vasa communia: secunda quæ fiat secundum contritudinem: aliter duas scilicet per distantissima:

Scilicet ad originem trahendi sint humores, non per se conuenire reuulsioni: ex accidenti, nimirum ratione prohibitionis: non tamen semper, & per se.

Q. V. A. S. T. LXXXVI.
An reuulsio indicetur non solum à materia fluxu, sed à fluxu, & fluxura.

Quantum attinet ad istam difficultatem, an scilicet reuulsio solum indicetur à materia, quæ est in motu, vel à materia quoque fluxa, & fluxura: quæ est difficilissima. Communis opinio est quod solum indicetur à materia, quæ est in motu.

Creduimus nos motivationes, & agitates, reuulsionem non solum desumè à materia, quæ est in motu, sed etiam à fluxu, & fluxura. Primum patet, quod desumè possit motum ab humoribus, & fluxum, sed à fluxu, & fluxura, quatenus quæ sit in contrarium moueri. Sicque argumentum: Modici, & artifices omnes sciunt, quærunt quod est possibile, & non solum quod actu est: sed sic est quod non solum est possibile, v. fluentes humores in contrarium mouentur, sed etiam fluxu, & fluxura. Maior probatur auctoritate Galeni lib. de morb. differentiis cap. 1. ubi dicitur ipsam sanitatem non esse definiendam per operationem actualem, sed per potentiam operandam: Galenus ibi habet hæc sententiam: dormiens non videt, nec non dicitur cæcus: quia licet cæcus sit videndi, tamen non cæcet potentia: ita definitiones sumuntur à potentia, & non ab actuali operatione. Parimodo hoc dicitur rationalis, quia habet potentiam ratiocinandi, non quia actu ratiocinetur: phrenetici enim sunt rationales, licet actu non ratiocinentur: sic risibilis dicitur qui potest ridere, quamuis rideat nunquam. Definientes igitur nos reuulsionem dicimus, esse auersionem humorum, qui possunt retrahi in contrarium: sed sic est quod tales non solum sunt fluentes, sed etiam moti fluxu, & fluxura. Minor propositio, quod scilicet humores fluxu, potius reuelli præcipue quando sunt in capillaribus, quæ

quia fi eflent in fpatijs non reuellerentur : à fpatijs enim ad capillares venas non datur transitus .

Pater ex Hippocrate & Galeno 4. de ratione viſu. 30. vbi habet hæc verba . . . medicamenta circumpoſita cetui in angina reuellant humorem , qui in partem anteriorem fluxit : Ecce quod reuulſio humoribus fluxus potèſt conuenire .

Quod verò reuulſio poſſit quoque conuenire humoribus fluxuris , patet ex Galeno 5. meth. 14. qui applicat ceratum ex rapia commiſſurę corouali gratia reuulſionis , ne ſcilicet catarrhus quiſcens in capite moueatur , & ad peſtus deſcendat : ſed inde reuelleretur .

Demum probatur argumento deſumpto à natura motuum oppoſitorum , reuulſionem poſſe conuenire humoribus quiſcentibus , hoc modo : non ne dum ſit reuulſio trahimus humorem in contrarium ? at ſic eſt , quod inter duos motus oppoſitos ſemper mediat quies : ergo reuulſio conuenire poterit humoribus quiſcentibus , dum ſcilicet humores , qui ſunt in motu , trahuntur in contrarium .

Q V Æ S T. LXXXVII.

In quibus reuulſio , & deriuatio conueniant , & differant .

Poſtremo videndum eſt , in quibus reuulſio , & deriuatio conueniant , & in quibus differant inter ſe .

Primo conuenit reuulſio cum deriuatione : quia utraq; eſt auerſio .

Secundo conuenit , quia cauſa efficiens reuulſionis , & deriuationis eſt æquiuoca : modo enim ſit deriuatio & reuulſio à facultate attrahente : modo à facultate expellente , & modo ob utraq; .

Tercio conuenit , quia utraq; fit per viâ communem & ſecundum rectitudinem .

Quarto conuenit , quia non ſolum humores fluxi , ſed etiam fluentes , & fluxuri apti ſunt vt reuellerentur , & deriuentur .

Quod verò deriuatio conueniat fluxis , omnis concedunt .

Quod poſſit conuenire fluxuris patet : dum enim ſupprimuntur menſes , ſi volue-

ris deriuare per venam tali promptè fluent menſes , qui antea erant fluxuri .

Quod verò conueniat fluentibus patet , quia dum diminuiſe fluunt menſes , ſi vena tali ſecabitur promptius fluent : Ecce igitur quod reuulſio , & deriuatio reſpiciunt humores fluxos , fluentes , & fluxuros .

Differit reuulſio à deriuatione : quia reuulſio vt plurimum fit per diſtantiſſimam : deriuatio verò vt plurimum per proximam : dicimus vt plurimum per proximam , quia interdum deriuatio fit magis per longinquam , quam reuulſio . Pro hac opinione apud Galenum inuenimas 100. exempla : Etenim 1. ad Glauc. cap. 2. dicit , cucurbitulam apud phlebotomiam mammis ab utero reuelleret , atque venam tali ab utero deriuare : cui dubium , quod vena tali ab utero magis diſtaret , quam mamma .

Differit reuulſio à deriuatione : quia reuulſio magis conuenit fluentibus , quam fluxis , & fluxuris humoribus .

Deriuatio verò magis fluxis .

Differit quia deriuatio ſequitur motum , & humorum inclinationem : reuulſio verò contrarium .

Differit quoque , quia reuulſio vt plurimum trahit humores ad originem fluxionis , deriuatio verò longè ab origine abducit .

A P H O R I S M V S XXII.

Oncocſta medicari , atque mouere , non cruda neque in principijs , modo non ſurgens : plurima verò non ſurgens .

In ſuperiori aphoriſmo egit de duobus locis inferuentibus pro inueniendo medicamento , alter erat deſumptus ab humorum inclinatione : alter verò à locis conſeſcentibus . Cognito medicamento . In hoc aphoriſmo agit de tempore exhibendi medicamentum .

Hic aphoriſmus , licet in aliquibus codicibus non inueniatur : Galenus tamen &

Hh hoc

hoc comm. de 4. de sanitate tuenda teneri non solum esse Hippocratis, sed in arte medica esse, tamquam oraculum.

Davidius hicaphorismus in duas partes. In prima ponit hanc conclusionem: concocta esse medicanda, & moneas sed non in principio morbi.

In secunda parte excipit materia et udam, nisi turgent diuersa, quod raro accidat, supple, quod ita turgant, ut per medicamenta possint purgari: quia sepius dantur materiz turgentis: sed tamen raro accidit, quod possint expurgari: id est, quod habeant inclinationem ad intestina: quia, ut dicit Galenus 4. de ratione vie. in ac. 64. turgentis humores sunt purgandi, si circa ventrem mutantur: sicut seculi purgandi non sunt, quantum in morbis peracutis sepius turgent. Vrinam in peracutis raro turgent: modo enim turgentis humores ex Galeno loco proxime citato efficiunt tumores circa fauces, modò circa pedes & crura, modò erumpunt in dorem & faciunt periculosas tuberculosas: quo casu certè turgentis humores purgandi non sunt per alium, cum ad intestina nullam habeant inclinationem.

Quo ad resbas: dicit (concocta) graeca dictio est, *συνεκτή* deinde dicere (non eruda) id est *μη ερυτα*: nisi igitur confugiamus ad Aristotelem 4. lib. Meteor. cap. de concoctione, ubi distinctè de coctione & eruditione loquitur, hic aphorismus nullo modo intelligi potest.

QVÆST. LXXXVIII.

De speciebus coctionis.

Aristoteles 4. Meteororum commendo de coctione definit coctionem in communi hoc modo: coctio est perfectio à proprio, & naturale calido ex oppositis passivis. Deinde dividit coctionem in tres species: id est in elixationem, maturationem, & assationem. Nominum ex Aristotele, quod hæc tria nomina, elixatio, maturatione, & assatione explicant proprias, & vltimas differentias trium coctionum, quæ sunt in animalibus, sed solum per metaphoram illas designat.

Paret de elixatione quia elixatio proprie convenit arte elixatis, solumque per translationem (ut ait Aristoteles) convenit coctioni ventriculi: addimusque coctionem hepatis, & partium, quæ multis affluunt humores, licet sint innominata, assinationem elixationi.

Idem Philosophus de maturatione, quæ proprie convenit fructibus per translationem, verò tuberculis, puri & pinguis: ita maturatione naturalis sit innominata: atque maturatione apostematis, & pedunculis humorum nomine careant.

Idem docet de assatione, quæ similis proprie convenit arte assatis: assatio verò naturalis est innominata.

Videns igitur Aristoteles non esse adhuc inventa nomina proprietatem coctionum naturalium, illas descripsit per causas elixantes hoc modo: coctio, quæ est similitudo, est perfectio, quæ fit à calido & humido externo: atque hæc Aristoteles convenit coctioni ventriculi.

Hæc coctio, quæ est similis elixationi Aristotele loco citato habet excessum & defectum: excessus caret nomine: defectus verò est *μείωσις* à Teophrasto vocatur inquinatio: sed recta molinosa est coctio (sicut illa, quæ fit in ventriculi coctione) quæ nomine lécino ea fer: sitque ob defectum caliditatis, vel humiditatis externæ: domus externæ, quia caliditas interna est in natura, & implanata, quæ non deficit: quæ ad obitum, quæ est essentialis temperata, & est veluti forma in ventriculo in quavis alia parte: caliditas verò quæ deficit est influens, quæ respectu calidi implanati dicitur externa.

Concoctio vero, quæ est maturatione, quæ convenit proprie maturationi fructuum per similitudinem, verò maturatione tuberculorum & humorum, est perfectio quæ fit à calido interno, adiuventum tamen calore externo. Hæc quoque concoctio, quæ dicitur maturatione habet legitimum defectum & excessum.

Defectus dicitur omnis, qui ob defectum caliditatis internæ, vel externæ: atque hæc et aditas (ut dicit Aristoteles) observantur in natura & in arte. In natura observantur in vitiis, egestionibus, & illationibus, in tuberculis in puro, & in

humoribus. Hinc erudus vrinus, fecum alui & defecationum, proceperit à defectu caloris interni, vel externi. Vnde oriuntur omnes catarrhi. Hinc tubercula, & apoftemata cruda, pus nō mutatur, & humores puriores & crudi proveniunt à calore interno & externo duo in utroque per extingui intelligimus inficientem, cui est externus respectu naturalis implacitatis. In arte, ut in vasa fictilibus, dum ignis defectu manent erudus & cellus verò est inopioctus.

Codtio verò quæ est similia affationi est perfectio, quæ fit à calido & siccō externo: hæc coctio parimodo habet suū excessum, & defectum: excessus est rostitio: defectus quærit nomine, & dicitur non affatio: nullum enim habet nomen.

Quæ sunt hæc Philosophi & Medici quædam per affatio naturalis. Nonnulli dicunt, ut Pico homineus, rufus, nidorosus fieri per affationem naturalem: sed quia eadem in se sunt præter naturam, non mihi eius sententia probatur.

Quæritur enim nos, quid sit affatio naturalis. Plurimi dicunt, coctionem fieri in partibus siccis, ut in ossibus, & cartilaginibus esse affationem naturalem: quia à calido, & siccō externo fit eisdem quidem: quia coctio in ossibus non est elixatio: ossa enim sunt sicciora, necque est maturatio: quia sicut maturatio est mollities: ergo ex sufficienti partium enumeratione erit affatio.

Quantum attinet ad elixationem ex Aristotele 4. Meteororum, coctio fit in ventriculo est similis elixationi: rectè quidem: quia sicut in elixatione hæc tria requiruntur, affactio, & humiditas externa: sic in coctione ventriculi, ventriculus est sicut olla ex Galeno 3. de facultatib., deinde est siccus, qui est sicut caro, quæ coquitur in olla, & humiditas ipsius ventriculi, quæ respectu cibi est externa, & in ipsa, caro coquitur.

Idem dici potest de coctione quæ fit in hepate: hepar est sicut chylus est, ut caro sicut pus: hepar est humiditas externa, in qua fit elixatio. Idem dicimus de qualibet parte humida, quod coctio in ipsa fit, sicut est elixatio.

Differentia verò inter coctionem naturalem & artificialem est, quia in artificiali

olla non assimilari ventriculus verò & illæ partes assimilant: ideo elixatio per similitudinem convenit coctioni ventriculi, hepatis, & aliarum partium humidarum.

Hinc Valesius in eodem suo supra quantum Meteororum dum reprehendit Aristotelem dicentem, coctionem ventriculi esse similem elixationi, incidit in plurimos errores, ut infra. Ratio Valesij est, quia inquit in ventriculi coctione deficere elixationem humiditatem.

Primo errat Valesius: quia humiditas interna ventriculi respectu cibi est externa. Similiter interna humiditas hepatis respectu chylus est externa: idem dici potest de qualibet alia parte humida.

Secundo errat, quia similitudo non est identitas.

Tertio errat, quia ex Aristotele, & omnium Philosophorum consensu tres sunt species coctionis: ideo valet dicere, quod coctio ventriculi, vel fit similitudo elixationi, vel affationi, vel maturationi: non affationi: quia affatio fit à siccō non maturationi, quia hæc ex Aristotele convenit fructibus, & tuberculis: ergo erit similitudo elixationi.

Quarta species coctionis non datur: blanda datur, datur quatuor efficiens, quod reuera dari non potest: quia coctio naturalis semper fit à calido: calidum verò solum tribus modis naturaliter variare potest: nempe vel quia fiat à calido externo: vel à calido interno adveniente externo, vel fit à calido & siccō externo: quare tres solum erunt species coctionis.

Hinc valde hallucinatus est Capivaccus dum in explicatione huius aphorismi enumerat quatuor species coctionis, dicens, duas species fieri à natura, & duas ab arte: duas à natura, aut esse coctionem, & maturationem: duas ab arte, elixationem, & affationem.

Capivaccus etiam fallor committit errata. Primum quia sumit nomen generis loco speciei, dicens de coctione esse speciem diversam: si genus, quod sub se habet solum tres species, nō est elixatio, maturationem, & affationem: erant quæ sub se habet tres species: & hoc bene scilicet regulare, & scilicet: ipse vero de variis regulis non est speciosus, sed grævus.

Secundum erratum est, dum dicitur, quatuor esse coctiones, cum Aristoteles ponat solum tres.

Tertium dum dicit, maturacionem convenire fructibus per metaphoram, cum Aristoteles totum oppositum dicat, maturacionem scilicet propriè consequi fructibus: per metaphoram tuberculis, puri, & putani.

Hic declarari faciliè est videre quid intelligat Hippocrates per *μείζω*, & quod per *μικρότερον*. Dicimus per *μείζω* intelligere matura, & non concocta. Primum, quia Aristoteles inquit, quod coctio, quæ convenit humoribus, & tuberculis sit maturatio, & non elixatio, vel assatio: itur *μείζω*, non derivetur à verbo *μαίω*, id est concoquo, sed à verbo *μαίω*, id est matura.

Secundo per *πέποινα* intelligit illam coctionem, cuius defectus est, illa cruditas, quæ dicitur omotis, id est immatura: sed sic est, quod coctio, cuius defectus dicitur *μείζω* est maturatio: ergo per *πέποινα* intelligit matura, & non concocta. Maior est, Hippocratis in tex. dum dicit *μείζω*. Minor est Aristotelis 4. Meteorum citato, ubi dicit, quod maturatio est illa coctio, cuius defectus dicitur omotis.

Tertio si per *πέποινα* intellexisset concocta in genere, aphorismus esset falsus: quia coctio, ut cocta non purgatur: elixata certè, & assata non indigent purgatione. Similiter chylus perfectus, qui pertinet ad illam coctionem, quæ dicitur elixatio, non indiget pharmaco.

Quarto si per *μείζω* intellexisset concocta, non dixisset *μείζω*, sed dixisset *μικρότερον*, quia *απεία* est defectus coctionis, ut coctio est.

Quinto si per *πέποινα* intellexisset elixationem, quæ est similis coctioni ventriculi non dixisset *μείζω*, sed *μικρότερον*.

Sexto, *μείζω* significat molle, quod est terminus, & finis inaturationis: & non coctionis: sic tubercula, & apostemata, dum sunt matura sunt mollia: Similiter fructus, dum sunt maturi, sunt molles: similiter dum excrementa purganda sunt fluida sunt matura: hæc non possunt dici de concoctis, per elixationem, & assationem,

quoniam hæc quanto magis sunt concocta, tanto magis crassescunt, & durefcunt.

Insuper sciendum, *πέποινα* significare verum terminum coctionis, quia nomina adiectiva desinentia in *α*, significant rationem in habitu, & in esse suo perfectio: quare *πέποινα* significat res exactè coctas, quod accidere solet in fine status, & in principio declinationis, quando scilicet natura incipit separare, & movere humores ad membrum: dum enim materia est perfectè cocta morbus est in statu, ut docet Galenus 1. de crisi cap. 5. dum verò post coctionem materia separatur, & evacuat cocta in alio est in principio declinationis, vel in fine status, quo tempore dandum est phasmarum elixium, & non ante.

Quod verò *μείζω* apud Galenum significat pro maturis patet ex lib. 8. de simp. medicina cap. de cucumere, ubi habet hæc verba *ελαστός ὁ μέγιστος ὁ μικρότερος*, id est cucumeres vel maturi, vel non maturi. Ecce quod *μείζω* est nomen æquum, & quod mirificè declaratum est à Hippocrate per *μείζω* significando matura, non concocta, quasi dicat Hippocrates advertas, quod *μείζω* potest provenire à verbo *μαίω*, & à verbo *μείζω*, ut ut de medio auferatur æquivocatio sua bignitas appositū illam dictionem *μείζω* id est non cruda, quæ cruditas est defectus (ut dictum est ex Aristotele) maturis, & non coctionis.

Notandum quod licet idioma Græcum incredibili nominum varietate abundet, tamen interdum destituitur verbis multis declarantibus propria significante: ut Cicero 1. Tusc. quæ sit reprehensio lingue Græcæ, quæ solet verbis abundare, solominus ait in aliquibus deficiente, cumque dictionem *μείζω* qua Græci multa significant: si nos citare possumus hanc dictionem *μείζω*, quæ potest significare & concocta, & matura: in hoc aphorismo tamen significat matura: quia solum maturatio est illa, cuius defectus est omotis, ut dictum est.

Notandum tamen de maturacione quod maturatio triplex sit.

Prima est, dum sanguis convertitur in pus, quæ conversio ab Aristotele vocatur

maturatione, ut dictum est.

Secunda maturatio est, dum humor sit semiputridus: potest tamen ad pristinam bonitatem reuerti: hac humor non est ille, qui pharmaco debet euacuari: quia dum redactum est ad pristinum statum, potest quoque nutrire: estque sicut docet Galenus 1. meth. quomodoque vinum accensum, nempe antequam accendat, quod potest reduci ad pristinam bonitatem.

Tertia maturatio est humoris in putrefacto esse, qui est omnino putridus.

Humor verò putridus aequam pharmaco euacuetur duobus modis preparari potest: prima preparatio sit aperiendo vias, per quas possit fluere, & per pharmacum educi: quam preparationem tangunt Hippocrates & Galenus 2. aphorif. 9.

Secunda preparatio est, ut amittat acrimoniam, & feruorem antequam purgetur, ne ledat partes, per quas transit: de hac preparatione locutus est Galenus 2. de ratione vic. in ac. 47. Hippocrates verò in hoc aphorismo solum intelligit de hac tertia maturatione.

Cruda verò quæ sunt opposita huic maturationi non sunt purganda: immo ex Hippocrate & Galeno 4. de ratione vic. 44. si purgarentur frangerentur vires: impeditur coactio, & morbus diuturnior fieret: Hinc Hippocrates in tex. ibidè dicit, medicamenta purgantia in principio cruda existente materia non admovent, sed usque non maturabitur: subdit, febri è citra indicationem in longum protrahi.

» *Magistratus* idest purgare medicamento electiuò solgente: sicut inter pharmaca bilium electiuò purgantia sunt rhabarbarum, scamoniæ, folia, & flores arboris perficæ, semina piluli, &c.

Inter purgantia pituitasunt agaricus, helleboreus, turbit, colocintis, peplus, gratiola, semina cartami, flores cartami, catapucia, &c.

Inter melancholicam purgantia sunt eleborum nigrum, & album, epithymum polipodium, semina, cartami & lena.

Inter purgantia serofos humores sunt elæterium, guma guai, flores sambuci, macehan, salappa, succus Ileos non clarificatus. Hæc sunt præcipua pharmaca electi-

uò soluentia ad differentiationem lenientium, cuiusmodi sunt cassia, tamarindi, mana, & alia id genus.

Alia plura & purgantia & lenientia ad usum nostrum accommodata inuenietis in Georgij melchij antidotario paper edito, addita ab Alberto strechino ad signum ilucrij, qui in hoc speculando officio in hac amplissima ciuitate est adeo clarus, ut inter tot peritissimos pharmacopolas nominari secundum reputetur.

» *Et mouere non cruda.* Quidam dicunt, Hippocratem per verbum discere intelligere de minoratibus; leguntque hoc modo aphorismum. » Concoctia medicamentis faciunt paruum: deinde dicunt & mouere non cruda, intelligendo per non cruda quæ partim sunt cocta, & partim cruda, ut aut hoc sit sensus aphorismi: purganda sunt atque eradicanda quæ ex toto sunt cocta: quæ verò sunt non cruda, idest partim cocta, & partim cruda sunt minoranda: addunt quæ verò sunt omnino cruda, neque purganda, neque minoranda, nisi turgent.

Dicunt hanc expositionem colligi ex Galeno 4. de ratione vic. 8. ubi citat hunc aphorismum.

Primo reijciuntur: quia Galenus loco citato nihil dicit de hac: immo neque somniauit sic exponere aphorismum.

Deinde si materia partim cocta, & partim cruda esset minoranda, pharmacum minorantium esset dandum in augmento morbi, & non in principio, quod reluctatur Hippocrati 2. aphorif. 29. ubi vult, quod inchoantibus morbis potius sit mouendum, quam in augmento.

Ratio desinitur ab ipso met Galeno 2. de humoribus comm. 13. ubi dicit non esse dandum medicamentum, quando natura est occupata: sed sic est quod in augmento est occupatissima: ideo Galenus 2. de humoribus comm. 11. dicit indicationem præuenire malum: quare exhibendo medicamentum in augmento est præuenire indicationem, quod non est faciendum.

Tertio falluntur isti: quia Galenus in hoc comm. vult per mouere Hippocratem intelligere euacuationem per sudorem & per urinam: ergo non intellexit de minoratibus.

Præterea dñm Hippocrates 2. Aphorif. 1. dicit 1. si quid tibi videretur immundum, moue in principio. Galenus in cōm. per mouere præcipue intelligit miffionem sanguinis: dictum præcipue: quia dñm dicit, si quid tibi videretur &c. diffio mouere potest ampliari ad alias euersiones, quæ in principio fieri possunt: & non in augmento: in quo solum quies desideratur.

Q V A E S T. LXXXIX.

Quid intelligat per non cruda.

Nonnulli alij sic legunt 3. concocta medicari, & mouere. Et faciunt punctum: deinde legunt 1. non autem cruda: ut hic sit sensus, cruda neque medicanda, neque mouenda.

Illi non possent omnino improbari, nisi admitteretur in Hippocrate vanam eiusdem sententiam repetitionem: tunc enim fuisset, si dixisset, concocta esse medicanda: quia cruda tracta neque sunt purganda, necue mouenda.

Hinc Galenus 4. de tuenda sani. cap. 5. & 6. dicit 1. quando corpora abundant crudis humoribus, abstinendum esse ab evacuatione effusa digna: ad omni moru violentia balneo, exercitio, cucurbitulis, frictionibus, & alijs quæ habent vim rrahendi humoris ad cutem: Vltique omni huiusmodi quietem esse obseruandam: quia per quietem fit concoctio, ut docet Hippocrates 4. de ratione vic. 4. & Aristoteles 4. Meteororum.

Similiter Galenus 1. de humoribus doctm. 1. vult, ineptos esse ad purgationem, qui habent hypochondria flatibus distenta.

Valent igitur, qui corpore existente pleno crudis humoribus in ipso morbi principio viuunt pharmaco electiuo soluto, frictionsibus, cucurbitulis, lunationibus, balneis, sudorem excitantibus: humores enim agitantur, atque agitati sunt coctiorem magis rebelles. Idem confirmatur ex Hippocrate & Galeno 4. de ratione vic. 4.

Parmodo agros ledue, dum in princi-

pio putrida febris blandis lenientibus permulcent: & estuaria stimoneata, cuiusmodi sunt diaphanicon, electuarium de focco rosarum, confect. hamech, electuarium electos. & alia id genus.

Causæ verò, cur in principio febris non concedantur pharmaca, quatuor sunt: prima quia cruda non admittunt purgationem.

Secunda causa est, quia in principio non bi humores sunt firmati, vt per pharmaca dimoueri non possint: Galenus enim 1. de humoribus 1. dicit elementa ex toto incocta stabilia, & infixa esse.

Præterea 4. de ratione vic. 76. docet, dum humores sunt firmati, expectandi esse coctionem.

Tertia, quia ex Hippocrate 4. de ratione vic. 4. concoctio quies fit.

Quarta est, quia omnia pharmaca electiua sunt: vnde agunt calorem febrilem: quare solum danda sunt, quando præparati humoribus, cessat calor.

Montanus in præfatu illam doctrinam non cruda, dicendo: quod si hominem infinitum: sicuti est non homo: perna homo omnia intelliguntur præter hominem: partes quoque est non homo: sic dicit Montanus: per-mouere non cruda & mouenda omnia præter cruda.

Hæc Montani expositio à multis laudatur, effectusque admittenda, si in eo totum & crudum essent nullæ media, vel saltem vnicum: sed tantum abest, quod sit nulla media, vt omnis humor non crudus sit coctus, & omnis coctus humor sit non crudus: quare crudum & coctum sunt opposita proutiua, habent tamen vim contrariam: valet enim hæc consequentia, et humor non crudus, ergo est coctus: eorum infinitum dicitur, quod præter illud, infinita comprehenduntur.

Præterea expositio est ineptissima, quia admittit vanam eiusdem sententiam repetitionem: idem enim est coctum & non crudum.

Demum est falsum, quod non cruda sunt purganda: idcirco non cruda coctioribus sanguis perfectè coctus, optimus chylus, quæ ceruæ non sunt purganda: vel mouenda.

Nonnulli alij dicunt, Hippocrati mti Re-

repetete hanc fententiam dicendo, concocta medicari, & mouere, & non medicari, & mouere eruda: quia quæ funt magni momenti his repetita placeant.

Hæc expositio eft omnium vaniffima quia hæc ratio fingula Hippocratis verba effent repetenda: fingula enim funt miferiofa, & magni momenti: quare non eft dicendum, Hippocratem committere hanc vaniffimâ taftologiam: quia idem eft dicere concocta, & non eruda.

Præterea Ieronimus Hippocratis, grauitas, & aphoristica doctina non admittunt eiuſdem ſententiæ repetitionem.

Zechius, & nonnulli alij arbitrati funt, Hippocratem per eruda intelligete illa, quæ poſſunt conuerti in ſubſtantiam, & de his intelligendo dicunt nō eſſe mouenda. Sed valde falluntur: quia eruditas quæ poteſt conuerti in ſubſtantiam, dicitur molliſis, & non omotis, vt dictum eſt ſuperius. Quare ſi per non eruda intellexiſſet illa quæ poſſunt conuerſi in ſubſtantiam Hippocrates dixiſſet *μὴ μακρυνεῖν* & non *μὴ ἐρύειν*.

Dicamus igitur Nos, Hippocratem dixiſſe non eruda id eſt *μη ερυειν* vt ſolletet ambiguitatem, & æquiuocationem, quæ gignebatur in illa dictione *μακρυνεῖν* quæ poteſt ſignificare cocta, & matura, quia poteſt provenire, vt dictum eſt à *μακρυνεῖν*, & à *μακρυνεῖν* ideo dixit *μη ερυειν* vt indicaret ſe intelligete de maturatione: quia omotis eſt eruditas maturationis. Propterea putamus nos in aphoriſmo Latino dictionem non eruda eſſe ſuperfluum: quia habemus nomen diſtinctum, in quo nulla continetur æquiuocatio, dicendo matura: itaq; aphoriſmus ſic hoc modo legendus „ matura medicari, & mouere deſendo dictionem non eruda tamquam ſuperfluum.

Imper omnes ſtruant, qui interpretati ſun per *μη ερυειν* non eruda, quia oportebat interpretari non matura, cū omotis ſit defectus maturationis, & non coctionis.

NEquè in principio Galenus 1. de criſib. expiſquit principiu morbi ſemi tripliciter. Primo ſeminat ptoprimo inſolito. Secundo ptoprimis duobus vel tribus diebus, Tertio pto toto illo tēpore, in quo pōſ-

ſum coctionis veſtigium in vtrina apparet. Hippocrates per principium intelligit hūc tertium modum, in quo nullum coctionis ſignum apparet: quali diceret Hippocrates non ſolum eſſe purgandum, vel mouendū, in augmento, ſed neque in principio.

Prima dubitatio, occurrit, quia oppoſitū videtur dicere Hippocrates 2. ſec. aphoriſmorum 19. vbi habetur „ inchoantibus morbis, ſi quid tibi videtur mouendū moue: ergo in principio licetibi dare medicamentum.

Reſpondemus in aphoriſmo citato nōd intelligere de medicamento purgante: ſed de venæ ſec. & de blandis lenientibus. Preterea non eſt purgandum in principio, niſi caſu, quo materia torgeat, vt docet in hoc aphoriſmo Hippocrates.

Cauſa verō cur in ſtatu morbi conueniāt pharmaca eſt: quia in ſtatu materia eſt concocta, & concocta ſunt medicanda pharmaco electriū ſolvente.

Niſi turgent, raro autem turgent. Per turgere Galenus vult Hippocratem intelligere humores, qui non ſunt firmati, qui videntur in dō huc, modō illic.

Quod verbum turgere, vt ait Galenus in comen. eſt deſumptum ab animalibus habentibus maximum ptopriū dō coctum, quæ animalia huc & illuc mouentur. Ideo ſtare nequeunt, & quaerunt modum, quo egrediantur humor, qui ptopriū ſic(al) humores turgentis huc & illuc morientis, loco ſtare nequeunt, & exitum quaerunt: ideo illic ſunt purgandi, ne petant partem principem, & ægrum intericiant, vt dicit Galenus 4. aphoriſmorum 10. vbi legitur hic Hippocratis aphoriſmus „ medicamentum in morbis acutis eodem die dandū, ſi materia turgat, nam tardare in illis noxiū eſt.

Similiter Galenus 4. de ratione vici 76. dicit in principio putgandos eſſe humores, ſi in aliqua parte corporis non ſunt firmati: quia quando ſunt firmati, oportet expectare coctionem.

Raro autem turgent. Nos non interpretamur, quod humores raro turgent: etia in morbis peracutis humores ſi ptopriū turgent: ſed raro ita turgent, vt per pharmaca poſſint purgari: ſed in Cunctis, qui

morbo peracuto moritur in tertis, humores erant maximè turgentibus: sed ad pedes, & non ad intestina tendebant: dicit igitur Hippocrates, cum per illos humores capere non poterat, retrocesserunt ad caput: unde mors Critonis secuta est: in quo casu Hippocrates non dedit, nec dedisset pharmacum.

Similiter Latissa calvus moritur in quarta cum turgentibus humoribus ad femora irruentibus, qui humores turgentibus ab Hippocrate pharmaco non fuerunt expurgati, & moritur: quoniam illi solum expurgari possunt, qui habent aliquem imperium ad hepatis concatum, ad mesenterium, vel intestina, sicut colligitur ex ipso Galeno 4. de ratione vic. comm. 64. ubi loquens de turgentibus admonet esse purgandos, si circa ventrem murmurauerint. Hinc si materia turgens mouetur ad caput, ut in vxore Dromedæ, que moritur in sexta, pharmacum certe iuuare non potest, nisi tamen habeat aliquam inclinationem ad ventrem.

Parimodo, si humores turgentibus mouentur ad crura, ut in Horophonte, vsus pharmaci Horophonti nocuisset, quia à cruribus fuisset factus retrocessus ad viscera superiora, & inde perisset: sicuti contingit Critoni, & alijs egredientibus.

Ideo credimus nos non esse dandum medicamentum purgans in turgente materia, nisi aliquam habeat inclinationem ad ipsa intestina. Quare per raro turgere intelligimus, quod raro turgant, ut per pharmacum humores possint euacuari. Hæc doctrina consentit aphorismo superiori, ubi vult duo esse obseruanda in vsu medicamenti, nempe inclinationem humoris, peccantis, & loci conferentia: quare si turgentibus humores non habent inclinationem ad venam portam, ad mesenterium vel intestina, pharmaco nullo modo essent exhibenda, si verus est aphorismus declaratus, quo natura vergit, &c.

Pro intelligentiâ aphorismi tria antequam questionem de minoratiis agrediamur sent intelligenda: primum cur in principio morbi, dum turgit materia, sit purgandum. Secundum an de ratione materię turgentis sit tenuitas, ita ut humores crassi nunquam

turgant. Tertium an materia tenuis sit in crassanda.

Quo ad primum, cur scilicet in principio, dum materia turgit sit purgandum. Prima causa est, quia impender periculum, ne humores petant partem principem, & interimant.

Secunda quia Hippocrates 4. aphorismorum 11. dicit, si medicandum esse in valde acutis, si materia ingruat ad extremitatem eadem die: nam tardare in his mali est: materia verò dum turgit innotat dandum pharmacum, dum habet inclinationem ad intestina.

Tertia quia Galenus in comm. vult, esse euacuandum eadem die, antequam vitium roboret dissoluatur.

Quarta causa desumitur à Galeno 1. meth. 1. q. ubi admonet, quando periculum est in motu, non à leuioribus sed ab eueniis esse exotidendam curationem.

Quo ad secundum: an scilicet de ratione turgentis materię sit tenuitas. Moderni dicunt, materiam turgentem interdum esse posse crassam: sicut in febribus pestilentibus, propter quas sunt magnæ adhesiones: humores tunc adstantur, & crassati. Confirmant hanc suam opinionem per casum Critonis, in quo materia fuit horum crassa.

Dicimus nos materiam turgentem crassam esse non posse: quia de ratione materię turgentis est, ut in ipsa sit principium motus: sed sic est quod materia crassa non potest esse principium motus: ergo crassa non turgit.

Præterea materiam crassam non potest modo vnâ partem, modo aliam inuadere: ergo turgens esse non poterit.

Ad rationem Respondemus, in pestilentibus febribus esse posse materiam tenuem, & materiam crassam. In pestilentibus verò febribus & in Critone, materiam turgentem non fuisse portionem crassam, sed tenuem.

Q V Æ S T. XC.

An materia tenuis sit in crassanda.

Quo ad questionem, an scilicet materia repens sit in crassanda. Ex materia

parte Galenus lib. de confi. artis cap. 19. inquit, fi humores fint craffi, attenuandi, fi tenues, incraffandi. Addit fic faciendo, utroque pariter concoques.

Deinde Auicenna in cura febrium putridarum in cõmuni vult, materias tenues effe incraffandas.

Postremò Hippocrates lib. de veteti medicina verfus finem ait, concoquis, & preparari humores, dum reddantur mitiores: reddantur mitiores, fi calidi à frigidis, & frigidi à calidis alterentur: fi craffi fiant tenues, & tenues craffi. Immo Hippocrates ibidem loquẽs de crudis, & tenuibus diffillationibus (air) quando diffillationes erunt fuperate à natura fient craffi, & fine falfedine, & fine acrimonia: Ecce igitur quod tenues humores funt incraffandi.

Ex alia parte Galenus 1. aphorifm. 3. dicit humores craffos femper effe ita attenuandos, vt fiant fluides, acque Hippocrates in aphorifmo dicit, corpora cum quibz purgare volueris oportet fluida facere: ergo humores potius erunt attenuandi, quam incraffandi.

Refpõdemus ad infantias, quod humores dupliciter confiderentur, vel vt funt purgandi: hac ratione, nunquam funt incraffandi, fed femper attenuandi. Vel confiderantur humores, vt funt alterandi, nempe fi funt tenues incraffandi, non vt purgentur, fed ne ad penitiores partes excurrant, ad vilcera videlicet ad pulmonem, cuiusmodi eft catarrhus filius, qui, vt tenuis eft incraffandus. Similiter fanguis tenuis, qui efficit hæmorrhagiam eft incraffandus: fic in diar rheæ, ne bilis exeat in teftina, eft incrafanda, videlicet tragacanthæ, trocifeis decarabegum arabica, amylo, polycrifto, fyrupo de papauere, requie Nicolai, magna triphera, pallulis de cynogloffa, diacodio in rofula, vel liquido: hæc varia funt, prout materia tenues vario modo, & varijs in locis corpora labefaciunt: fi verò bilis in diar rheæ exeat, inter cetera iufculum pedum virulū amyli, & tragacanthum impediunt ne fiat dysenteria: quare propofita diffinõctione omnia loca conciliari poffunt.

Secunda dubitatio occurrir circa aphorifmum: quis Hippocrates inquit in principio morborū non effe medicandū & mouendū. Oppofitum tantum dicit aphorifmo 19. fecundæ fec. 1, fi quid tibi videtur mouendum moue in principio, ergo vel male hic, vel ibi.

Refpondetur in hoc aphorifmo loqui de materia cruda, quæ non eft purganda, nifi fit concocta, concoquitur verò perfectè folum in ftatu, vt docet Galenus 3. de crifibus cap. 1. in aphorifmo verò 19. fecundæ fec. loquitur de materia rurgente, & de materia euacuanda (vt ait Galenus) per fanguinis miffionem: fanguis enim euacuatur quatenus copia peccat.

Tertia dubitatio bilis eft fuperflue cocta: ergo in principio eft purganda, quamuis non tutgeat.

Refpondetur bilem dupliciter confiderari vel refpectu fui, vel refpectu nature, quæ læditur ab ipfa bile: primo modo eft fuperflue cocta: fecundo modo confiderata videlicet quatenus non eft domita, & fuperata à natura: dicimus, quod fi euacuaretur, vt talis exederet partes, per quas trãfit, & poffet quoque argum interrimere. Sic cito nimis cocta dum ingeritur in ventriculum refpectu chyli eft cruda: chylus refpectu fanguinis fimiliter dicitur crudus: fimiliter fanguis optimè coctus refpectu lactis, in quod debet conuerth, crudus eft. Idem dicimus de bile, quæ refpectu fui eft cocta, refpectu verò nature, quæ ab læditur, quia nõ eft fuperata, dicitur cruda.

Quarta dubitatio: nõ videtur, quod medicamentum non conueniat in principio morbi, quod probatur hac ratione: tunc eft dandum medicamentum purgans quando virtus eft robuftior, fed virtus eft robuftior in principio morbi: ergo in principio dandum eft medicamentum purgans.

Refponde tur tunc effe dandum medicamentum purgans, non quando virtus eft robuftior, fed quando materia euacuanda per medicamentum eft difpofita ad purgationem, feu euacuationem: fed fic eft quod materia eft difpofita, quando eft concocta, nempe quando facta eft cruda, & perti fua mentus, per eam tranfite, & euacuari debet: perfectè verò concocta

ex Galeno 3. de crissib. 5. est in statu: ergo tunc solum erit dandum medicamentum, & non in principio, nisi materia turgens, & una inclinet ad ventrem.

An et roes in colliger mitatur, cur natura non vincat morbum in principio, sed soli in fine statas, cum in principio virtus sit valde robusta, & in fine status valde debilis. Respondet, & rectè quidem, virtutem valde debiliem longè facilius vincere materiam dispositam, quam valde robustam materiam non dispositam.

Q V Æ S T. XCI.

De minoratiis.

Queritur, an in principio morborum materialium, qui sunt ex visiosis humoribus, licet vi minoratio id est pharmaco electiq; solvenre: dicatur minoratio: quia datur pro diminuenda materia cruda: diximus in principio morbi quia ex omnium cōsensu in principio morbi tota materia est cruda: dicimus morborum materialium, quia morbi sine materia, cuiusmodi sunt hecticæ, & omnes intemperies sine materia quatenus tales nullo indigent pharmaco: dicimus, qui sūt quia etiam morbi materiales, qui facti sūt, & non amplius sunt, vt tales nullo indigēt pharmaco: quia morbi, vt facti, non tolluntur ad ablationem causæ antecedentis, per pharmacum videlicet.

Quinque in hac quæst. sunt animadvertenda. Primum non est dubitandum de medicinis laxantibus, vt de cassia, samarindis, & similibus: quia hæc omni tempore iuvant, non enim purgant electivè: sed solum reddunt alium lubricum, & humectam.

Secundò quæstio non est de turgentibus, quia turgētes humores sunt tenues, & tenues, quāvis sint crudi, purgari possunt.

Tertiò quæstio est de minoratio portio-
niamaterie crudæ, & non de minoratio
portionis materie perfectè coctæ: quia de
hoc non est dubium: Galenus enim 1. ad
Glauc. c. 11. loquēs de quartana habet hæc
verba „ si apparuerint signa perfectæ co-

ctionis semel, & sepius, si oportuerit, co-
pus erit purgandum pharmaco.

Quartò quæstio est de materia cruda, quæ
est apta coctioni, sicuti est crassa, vici-
dantem de inepta, cuiusmodi sunt hydrop.
corii serositates, quæ coctioni sunt ineptæ.

In venenis, & humoribus omnino co-
ctioni rebellibus non est expectanda coctio
sed valde tempestivè pharmaca efficien-
tia sunt præbenda: sicuti in illa enim
cynanche, quæ eadem profus symptomata
profert, quæ canina rabies de qua Iesephus
de Aromat. cap. assūmate vir & acie mor-
ta, & facunda insignis libro suo de dīssim.
& curio sūlimo de rabie: contagiosa propter
piscorum sapientum auctoritate, longa per-
iclitatione, & experimento certissimè
illo observato in quodam Sacerdote, ubi
dum virus esse Cynanchem.

Quintò quæstio est de minoratio, non
de eradicante: Immo si de eradicante lo-
quamur medicus in tali evacuatione omni
tempore debet infra terminum subsistere,
neque unquam vii debet exactissimo er-
dicante. Hinc ex Hippocrate & Galeno 6.
aphorismorum 27. medici neque totum
pus in suppuratione: neque tota aqua, in
neque multa pro vice in hydropicis ex-
coant. Unde Mesues, & Græci sicut ex-
pressè admonēt, in omni evacuatio-
ne satis esse aliquid nature permittit,
quam exactissimè evacuare.

In hac quæstione de minoratiois viis
sunt opinioniones.

Rasus & ad Almansorem. Manardus &
quamplurimi alij putant, in principio mor-
bi, quando cruda materia est copiosa stu-
per vtendum esse pharmaco minoratio.

Fernelius, & Montanus dicunt, humo-
res erudos melius purgari in ægrotante
quā in principio, & longè melius in fine.

Rasus & Alij dicunt, solum tenues hu-
mores ante coctionem esse purgandos &
non crassos: quia dicunt serosos esse in-
ptos coctioni.

Alij dicunt, Hippocratem & Galenum
non esse vfos minoratiois. Nos tamen il-
lis vii posse: quia habemus pharmaca hæc
dicta, quibus carebat antiquitas.

Demum sunt, qui tenent, minoratiois
convenire pro illis humoribus crudis, qui
sunt

lunt in interitum, & in ueneratibus uenis.

Ita funt opiniones, quæ vagantur per ſcholas de minoratiua. Nos prius proponemus fundamenta quibus ex Hippocrate & Galeno oftendere poſſimus, minoratiuam arte medica non habere locum. Deinde argumenta aduerſariorum, & eorum ſolutiones proponemus.

Quo ad fundamenta ptonoſtra opinio-
ne contra in notantia, hæc ſunt. Primum
deſumitur ab Hippocrate in hoc aphoriſ-
mo dum dicit „ concocta medicantur ſi co-
cocta medicantur: ergo non cruda erunt
medicanda. Nec ualeat dum dicunt ex Co-
ciliatore differentia 161. Hippocratem lo-
qui de evacuatione & radicatiua, & non de
innotatiua: quia dum ſubdit Hippocrates
& mouere non cruda) dicitur excludere non
ſolum diuturna, ſed omnia, & minoratiua,
ſed omnia illa quæ aliquo modo poſſent
moueri cruda.

Secundum fundamentum deſumitur à
Galeno 2. aphoriſmorum comm. 9. ubi di-
cit purgationem anrecoctionem materiæ
eſſe malam: quia ſequuntur colliquationes,
mahi pulſus, aliquando vertigines, & alia
præſia ſymptomata. Rationem Galenus
proponit 2. de humoribus comm. 14. ubi
dicit „ Quæ ſunt incocta ſunt ſtabilia, &
infixa: ita ut maxima cum difficultate tra-
hi poſſint: quare quando pharmaco electo
uè ſolvente humores crudi, qui ſtabiles, &
infixi ſunt, à ſuo loco dimouentur, ſubori-
untur ob illam violentiam colliquatio-
nes, mali pulſus, vertigines, febres, & varia
ſymptomata, prout corpora ſunt ad varia
mala præpenta, & diſpoſita.

Tertium deſumitur à Galeno 4. apho-
riſmorum 22. ubi dicit „ Quando materia
eſt cruda, impoſſibile eſt aliquid rectè eua-
cuare; dicit aliquid ut excludat evacuationem
minoratiuam: quia minoratiua eua-
cuat non totam materiam crudam, ſed
aliquid materiæ crude.

Quartum deſumitur ab Hippocrate lib.
4. acutorum rex. 22. ubi leguntur hæc ver-
ba „ Qui conantur in principio morbo-
rum corpus ſoluere medicamento, partes
inflammant, & nihil adiungunt à parte in ſlam-
mata. Immo per medicamenta colliquant
partes ſanas: ſi uero corpus ſit inſectillum,

morbus perualeat, & mors ſubſequatur.

Præterea patet experientia, humorem
crudum eſſe impactum, & infixum, ut docet
Galenus 4. de ratione uic. 79. & 2. de hu-
moribus 15.

Idem quoque evenit, dum chirurgus in-
cidit apoſtoma crudum, ac licet illud maxi-
mè aperiat, nihil humoris crudi foras effun-
ditur, ſed ſolum portio ſanguinis tenuis,
quæ non pertinet ad ipſam apoſtoma: ergo
multo minus medicamentum euacuabile
humores crudos in fixos, & impactos in
aliqua corporis parte.

Quintum fundamentum deſumitur à
lib. 4. de uen. ſan. it. cap. 1. ubi loquitur de
humoribus crudis exiſtentibus in meſen-
terio: habet hæc uerba „ Purgas medica-
mentum, ubi ſunt humores crudi, etolla-
nes, & tormina efficit, atque nihil notari
dignum euacuat: quia crudi ſucci ob craſ-
ſum vias obſtruant, ita ut nec ipſi exeat
nec alios exire permittant: ſubdit „ Vbi
adeſt copia crudorum ſuccorum non licet
exercitare, vomitum mouere, nec lauare,
nec fricare.

Præterea 4. acutorum 44. habet hanc
ſententiam „ ſicuri quies inuſt coctione:
ſic quæbet agitatio impedit coctionem:
pharmaca enim maximam excitant agita-
tionem: uero de maximum ſuboritur malum,
quia natura ob agitationem incale-
ſcit: tum quia diſtrahitur ab opere ſuo.

Hinc Galenus 2. de humoribus 13. in-
quit, non eſſe dandum medicamentum
purgans in augmento, vel in principio ſta-
tus: quia tunc natura eſt occupata in certa-
mine cum morbo.

Sexum deſumitur à Galeno ſecundo in
ſecundum præterit. comm. 17. ubi hæc dicit
alius in quo vis morboſi, ſi de profluens ſi-
ne ſignis coctionis nihil mouet: ſi uero im-
phacidiuſ operetur, præterquã quod nihil
mouet, nocumtum etiam eſt: quare ſi
aliquis profluens materiæ exiſtente cruda, nõ
mouet, tanid minus irruat pharmacum.

Septimum deſumitur à Galeno comm.
24. huius ſect. ubi habet „ In morbis lon-
gis ſemper oportet expectare coctionem: in
acutis uero ſolum dum materia turget
in principio licet purgare, & hoc cum mul-
ta cauſione.

Deinde alijs verbis prægnantibus quidem damnat omnia phatriaca, si materia non sit concocta.

Immo secundo de humoribus comm. 21. proponit etiam hanc diuinam sententiam „ prope iudicationem expurgate malum. Similiter addit iudicationem præuenire malum: sed sic est, quod prope iudicationem materia adhuc non est concocta, & magnum malum est iudicationem præuenire, sicuti nostrarum plurimi faciunt, qui transacto, 7. die, vel 14. nulla facta consideratione, an bene cocta sit materia præueniunt iudiciū ante coctionem.

Errant præterea, dum putant, humores totius morbi esse coctos, dum vident coctionem in aliqua parte corporis: sepe enim ex humanis decedunt ægri, qui habent humores crudos in toto, & in parte coctos, ut refert Galenus 1. in 1. epid. 84. de Cratistionacte, & Ancilla pictoris, qui mortui sunt, cum parotides suppurassent, in illis coctio erat in parte: eruditas verò erat in toto.

Ostium defumitur ab Hippocrate & Galeno 4. de ratione vie. 44. ubi dicit „ in principio morbi licet uti clystere, & non pharmaco: Galenus verò in illo comm. inquit, non pharmaco, quia impeditetur concoctio: Ecce Galenum intelligere de minoratio, quod non ex toto euacuat: si enim de eradigante intelligeret, euacuatio non impeditur: quia tota materia esset iam euacuata.

Ratio verò cur non concoctam minoratima materia existente cruda, est quia per minoratiua euacuantur solum materiæ tenues: crasse verò solum agitantur: unde duo magna incommoda sequuntur: primum ex agitatione crudorum sunt maiores obstructions, ut animaduertit Galenus 4. de tuen. sanit. 5. secundum crasse materiæ sicut magis rebelles, & inobedientes coctioni, & expulsion: coctioni, quia per quietem humores coquantur, & superatur: expulsion, quando quidem euacuato tenui per minoratiuum, relinquitur crassum ex pulsione ineptum, quia tenue est vehiculum crassi.

Quare minoratiua quinque nocumenta præcipua adferunt.

Primum patres sanas colligunt.

Secundum humores viles coquant, & inuriles relinquunt.

Tertium ob agitationem augent calorem febrilem, & obstructions.

Quartum impediunt coctionem, quod sola quiete fit.

Quintum euacuant tenues humores, qui sunt crassorum vehiculum: crassi verò in huius destituti, deinde non possunt expelli.

Cognita veritate, videlicet minoratiua non habere locum in medicina, consideranda sunt aduersariorum argumenta.

Primum argumentum illorum tale est: si licet purgare materiamurgentem in principio morbi, hoc sine, ne perat aliquam partem principem, multo magis licet purgare materiam crudam nonurgentem, quæ acta habet raptum ad partem principem: quare minoratiuum conuenit in cruda materia non urgente.

Ad hoc argumentum respondemus, materiam quæ habet raptum ad partem principem, vel habere in seipsa principem motum, vel habere principium motus extra se, id est à parte principe nimium excedit, quæ ratione caloris attrahit. Posita hæc distinctio: dicimus omnem materiam habentem in se principium motus elementarem: de hac re non est dubium, ut superius explicauimus.

Si verò materia peccans habet principium motus extra se, dicimus, non esseurgentem, & propterea non esse purgandum, si cruda sit: quia si ageretur eraderet perniciosior.

Deinde dicimus secundum veram Galeni methodum esse remouendum calorem partium principum, ratione cuius fit attractio: sed calor certè non remouetur pharmaco: quia ex Galeno comm. 23. huius sectionis, omnia pharmaca calidissima.

Secundum argumentum desumit à Galeno 1. de comp. med. secundum hoc cap. 2. ubi facitur, se curasse adolecentem alopecia corruptum in prima viâ medicamento ex colocynthide: atque facit alij locis huius illam liberasse.

Respondemus, materiã, quæ est in corpore dupliciter considerari posse: uno modo

do, vrefit in toto corpore coëta, & in aliquantulum parte cruda, alio modo, vt eſt in parte coëta, & in toto cruda. Hæc diſtinctio eſt Hippocratis & Galeni 1. epid. 2. tex. & comm. 24. vbi propoſuit illos inſtitutos, in quibus apparuerunt parorides, quæ ad ſuppuracionem denegerunt, nihilominus mortui ſunt. Galenus in comm. air, illos mortuos fuiſſe propter materiam crudam exiſtente in toto, & non propter parorides, in quibus materia erat coëta.

Præterea patet, materiam eſſe poſſe in toto coëtam, & in parte crudam, veluti dum morbus totius corporis reſoluitur in abſceſſum: quo caſu totum liberatur materia cruda: pars tamen eadem materia cruda correpta eſt.

Similiter dum pars corporis vulneratur, humor confluxus dicitur crudus: egetque maturatione: attamen in toto poſeſt eſſe materia coëta, totumque optima ſanire gaudeat.

Poſita hac diſtinctione, dicimus in Adoleſcente alopecia correpto exignam portionem melancholiz fuiſſe tranſmiſſam ad caput, & in toto fuiſſe materiam coëtam; qua expurgata per pharmacum, deinde à natura id quod confluxit ad caput fuiſſe facile reſolutum per localia: ideo poterat Galenus dare medicamentum in prima viſitatione, materia in toto exiſtente coëta.

Tertium, Galenus 2. aphoriſ. 29. in comm. dicit, in principijs morborum vtem dum eſſe venæ ſectiōne, & interdum purgatione: ergo minoratiū interdum conueniet in principio.

Reſpondemus, Galenum locutum fuiſſe in illo comm. de materiaurgente, quia dixit (interdum).

Deinde reſpondemus, in principijs morborum poſſe quoque ſcripti materiam coëtam, ſed non illius morbi, ſed alterius præcedentis diſpoſitionis, quæ in principio nomi morbi pharmaco purgari poſſit. Hæc doctrina eſt Hippocratis 4. de ratione vic. 43. his verbis, quibus in principio vrine, & nebulæ, & craſſa exiſtunt, hos annuentibus cæteris, purgare conuenit. Quod ſi vrinæ inter initia tenues fuerint, tales non purgabis.

Quare præter materiam, quæ facit mor-

bum, quem curare intendimus, poſeſt eſſe aliqua materia coëta alterius morbi præcedentis, vel malæ diſpoſitionis illius patientis, quæ materia in principio noui morbi ſit euacuanda. Hinc dum Hippocrates 2. aphoriſ. 29. dixit „ Inchoantibus morbis ſi quid tibi videretur mouendum moue, non ſolum id propoſuit propter excrementa contenta in primis vijs, & propter rurgentem materiam: atque vt ſanguis euacuaretur, ſed id quoque dixit propter materiam coëtam alterius affectus antecedentis, quod ſæpè accidere poſeſt.

Quartum argumentum: Hippocrates lib. 2. de ratione vic. 10. loquens de principio pleuritiidis dat nobis hoc præceptum: ſi dolor inſeſſet partes infernas, dandum eſſe elleborum: ergo conueniet minoratiū in principio.

Reſponder Triuerſus, Hippocratem uſum fuiſſe pharmaco in illo dolore deſcendente non ratione euacuationis illius humoris: ſed ratione reuulſionis. Dicit præterea Hippocratem in hoc aphoriſmo (concocta medicari) locutum fuiſſe de euacuatione, & non de reuulſione: quaſi quod reuulſio fiat ſine euacuatione, & ſic ens rationis, & chimæta.

Nos tamen reſpondemus, Hippocratem loco citato dediſſe pharmacum, vel quia materia eraturgens, vel quia materia erat concocta ſecundum partem, vel quod fuerit materia coëta, ſed non illius morbi, ſed alterius præcedentis diſpoſitionis.

Quintum argumentum deſumunt ab Hippocrate 4. de ratione vic. 64. vbi loquens de materia cruda air „ circa diem quintum ſi venter murmurauerit, licebit corpus mediocriter purgare ſcamoniocor: ergo minoratiū conueniet.

Reſpondemus, Hippocratem fuiſſe locutum de materiaurgente: quod patet ex tex. ſuperiori, in quo propoſuit agros, qui modo patiebantur tumores circa pedes, modo circa genua, modo circa crura, & modo humores deſceſcebant circa funces, qui deinde ſuffocabant agros: quare eſt lucemeridiana clarior, quod Hippocrates loco citato locutus ſit de materiaurgente.

Duo tamen in hoc loco ex dictis ſunt copii-

colligenda : primum quoniam sint symptomata surgentis materię .

Secundum, dum Hippocrates subdit, dandum esse scamonem, si venter mutauerit, colligimus non velle esse dandum pharmacum in surgente materia, nisi ipsa habere inclinationem ad ventrem.

Sextum, Galenus lib. quos & quando purgare oportet docet, humores peccantes ostendere tempus purgandi : quia si humores sint crassi, & visidi, ut est pituita, & atra bilis coctionem esse expectandam : si tenues, & serosi inter ista esse purgandos. Ecce (dicunt) ex Galeno utendum esse minoratiuis, si crudi humores sint tenues.

Respondent Nonnulli, Galenum intelligere per rebus, & serosos humores ichores, seu serositates, quæ non sunt coquenda, sed euersio euacuanda.

Falsuntur, dum dicunt ichores serosos non esse coquendos : Galenus enim 2. de ratione vic. 44. asserit, ichores interdum esse crudos, & interdum coctos. Nos credimus quod serosi humores, licet sint crudi, possint purgari : negamus tamen, quod à virtute robusta non possint coqui.

Alij respondent ad argumentum, Galenum loqui de materia surgente, quod remota nos non admittimus : quia ibi mentionem facit de crassitie, & subtilitate materie peccantis.

Alij dicunt, ut de medio tollant argumentum, & pretere quidem, librum quos & quando purgare oportet non esse Galeni sicut nos quoque credimus.

Septimum desumitur ab egrotantibus Hippocratis quia nonnulli, ut Meton fuerunt liberati per natum hemorrhagiam cruda existente materia. Similiter Mulier trimestri fetu grauida liberatur acuta febre per sudorem, cruda existente materia : ergo & medicus nature imitator minoratio poterit purgare cruda.

Respondemus hemorrhagiam Metonis, & sudorem mulieris trimestri fetu grauide non fuisse motus merè symptomaticos : sed mixtos ex critico & symptomatico, atque illo die non fuisse à febre acuta omninò liberatos : sed sensim reliquias fuisse à natura superatas.

Octauum argumentum desumunt à Galeno 3. epid. 3. comm. 76. vbi loquens de lassa, inquit : si vehementes dolores non possint apodynis sedari, ut idem esse pharmaco effectus solueret : ergo Galenus concedit minoratiuam : materia enim cruda, & non cocta est illa, quæ efficit dolores vehementes.

Hinc Galenus 6. meth. 2. loquens de punctura percutit : si maximus excutitur dolor, statim utendum est medicinis purgatiuis, ne humores confluant ad puncturam, & conuulsionem efficiant.

Similiter & de loc. aff. 3. loquens de dolore vehentiori ipsorum renem admoventi principio sine aliqua humorum preparatione utendum esse pharmaco, hoc finem humores ad renes fluant. Quamplurimum alia argumenta similia possunt inueniri in Hippocrate & Galeno, quæ facile de medio tolli possunt propositis solutionibus.

Ad hoc argumentum Altimarus respondet in vehementissimis doloribus nos posse uti minoratiuis : sicuti docere videtur Galenus in sequenti aphorismo.

Falsum Altimarus, quia Hippocrates & Galenus in sequenti aphorismo agunt de sanguinis missione, non de purgatione.

Quidam alij dicunt, dum dolores sint vehementes, materiam esseurgentem. Parimodo falsuntur isti : quia de ratione generis materię est, ut in seipsa sit motus principitissimè sic est, quod in punctura reni excitatur dolor conuulsivus : materia est firmata, & non tanger, licet dolores sint vehementissimi.

Respondemus non esse purgandos humores coctos, & fluidos, qui sunt in corpore sano, ne scilicet fluant ad partem dolentem.

Neque accipienda est solutio Nonnullorum dicentium, Hippocratem & Galenum non fuisse vfos minoratiuis : quia carebant medicamentis purgatiuis, quæ sunt apud nos, & quæ vocantur purgantia benedicta, cuiusmodi sunt Diacatholicum, diaphoreticum electuarium de sacco rosarum, & alia blandiora, quibus nos vimur. Sol oesio quidem à quo Pontifice fuerint benedicta.

Contra istos sic argumentor : si Hippo-

crates & Galenus putant, cruda non posse purgari purgantibus validissimis sine gra-
uissimis accidentibus: quia materia cruda
est infixa, & impasta, quomodo in
crudo apostemate apparet: tantò minus
poterant purgari purgantibus benedictis,
quæ sunt inferioris virtutis.

APHORISMVS XXIII.

Eiectiones non multitudine
sunt extimanda: sed si talia
deiciantur, qualia conue-
niant, & agri facile tolerant. At-
que ubi usque ad animi defectio-
nem expedit ducere, faciendum,
si ager possit tolerare.

In superiori aphorismo egit Hippocrates
de tempore purgationis, & euacuationis:
quia dum dixit (concocta medicari) intelli-
xit de euacuatione, quæ sit per pharmacum.
Dum dixit „ (*& mouere non cruda*) intel-
lexit de quacunque alia euacuatione, quod
scilicet cruda vt cruda non sint mouenda.

In hoc verò aphorismo agit de quanti-
tate euacuationis, quatenus est conueniens
euacuationi quæ sit per pharmacum, & quæ
sit per venæ sectionem, sumpta indicatio-
ne à qualitate euacuationis, & à virium to-
lerantia.

Prima dubitatio statim oritur, quia hic
aphorismus videtur superfluous: quia est in-
clusus in tertio aphor. in quo egit de quan-
titate euacuationis.

Respondetur, hunc aphorismum differ-
re à tertio, quia ibi egit de quantitate eua-
cuationis pertinentis ad chirurgiam, phar-
maciam, & dietam: hic verò solum agit
de quantitate euacuationis ad pharma-
ciam, & chirurgiam pertinentis, & nequa-
quam ad dietam.

Secunda dubitatio occurrit: quia Gale-
nus in comm. 3. aphorismi huius sect. asse-
rit, magnam quantitatem humorum indi-
care magnam euacuationem: modicam
quantitatem modicam euacuationem.

Hippocrates verò in hoc aphorismo in-
quit, magnam quantitatem euacuationis
indicari à qualitate euacuationis, quod sta-
re non potest: quia in indicationibus non
est transendum de genere in genus: in-
dicans enim & indicatum sunt duo con-
traria: at contraria sub vno genere proxi-
mo continentur: ergo quantitas euacua-
tionis non indicabitur à qualitate, quod est
genus omnino diuersum.

Montanus, & Capivaccus soluentes
hanc difficultatem dicunt, quantitatem
purgationis, seu euacuationis dupliciter
considerari posse, vel ante euacuationem,
vel in tempore euacuationis: addunt ante
euacuationem magnam quantitatem eua-
cuationis indicari à magna quantitate hu-
morum & modicam à modica quantitate.
In tempore verò purgationis, seu euacua-
tionis (addunt) magnam quantitatem eua-
cuationis non indicari à quantitate humo-
rum, sed ab humorum qualitate & à vi-
rium tolerantia.

Idque probant Auctoritate Hippocra-
tis & Galeni: Hippocratis 1. de ratione vic-
tex. 10. ubi vult, in pleuritide terminū eua-
cuationis sanguinis esse mutationem co-
loris singulis ad liquidum: sed sic est, quod
mutatio coloris pertinet ad qualitatem, &
non ad quantitatem: ergo.

Deinde probant ex Galeno primo ad
Glucc. cap. de cura quartana, ubi dicit: „
si sanguis sit crassus, & niger permittendus
est vt fluat, si serosus, & rubens supprimen-
dus.

Primo Montanus, & Capivaccus sal-
luntur: quia si ante euacuationem quanti-
tas euacuationis indicetur à quantitate hu-
morum euacuandorum: ergo & in tempo-
re euacuationis: quia res ex Aristotele 2
metaphys. sicuti se habent ad esse, ita &
ad cognosci, & operari.

Ad auctoritatem Hippocratis in hoc apho-
rismo respondemus Hippocratem nō agere
de quantitate humorum euacuandorum, sed
de qualitate euacuationis, seu aphorism-
mus interdū esset falsus: quia sepius accidit,
quod agri paulo ante obitū euacuent
extrema venefica, & qualia oportet cū
optima tolerantia: tamen paulo post mo-
riantur: causa est: quia licet euacuatio sa-
lia

ita sit excretionum qualia oportet, tantū non est facta qualiter id est quantum, quādo, quomodo, & ubi oportet dicimus quātum, quod saluet evacuatio facta sit totius humoris peccantis, & quod facta sit in die critica, facta coctione, & cum virium tolerantia, & quod non adfuit prohibentia, & ubi oportet, nempe, per regionem convenientem.

Quare dicimus Hippocratem in hoc aphorismo agere de qualitate evacuationis, qualiter videlicet fieri debeat in chirurgica & pharmaceutica parte, & non de qualitate humorum evacuandorum.

Ad auctoritatem Hippocratis & Galeni quod quantitas evacuationis indicatur à qualitate id est à mutazione coloris. Respondemus quantitatem purgationis, seu evacuationis primatū indicari à quantitate humorum: secundatū verò à qualitate, non tamquam ab indicante, sed tamquam à signo ostendente indicans esse præsens, vel non præsens.

Dividitur aphorismus in duas partes: in prima docet quantitatem evacuationis in pharmacia, & chirurgia esse desumendam à duobus locis videlicet à qualitate bonae evacuationis (id est quod fiat qualiter fieri debeat intelligendo per qualiter quod fiat tempore opportuno, videlicet facta coctione, & in die critica) & à virium tolerantia.

In secunda exemplificat de evacuatione faciendā per phlebotomiam usque ad animi deliquiū, si vires ferant, quæ solum tentari potest per phlebotomiam: quia istas in potestate medici eam suppressere quando vult: quod fieri non potest in evacuatione facta per medicamenta purgantia, quia eam sistere non possumus, quando volumus.

Quo ad verba dicit *ἡ ἀπορία*: quod verbum significat excretionem in communi: sicut per alium, per venas, vel per alias partes: Galenus enim 2. aphorismorum comm. 18. ait, excretionem, quæ sit per alium vocari *ἀπορίαν* id est subductionem, & non *ἡ ἀπορία* id est excretionem communem omnibus excretionibus: ideo errant qui per *ἡ ἀπορία* explicant deiectiones quæ significant alui deiectiones: melius sanè interpretabimur per

ἡ ἀπορία eorum, quæ evacuantur intelligendo de quacumque excretionem.

Deinde dicit *ἡ ἀπορία* id est id est sed si qualiter oportet evacuentur. Per *ἡ ἀπορία* intelligit qualiter, & non qualia: quia apud Græcos omnia neutra adiectiva sine articulo sumuntur adverbialiter.

Perimodo Hippocrates aphorismo 11. per *ἡ ἀπορία* intelligit facilitē & non facilis, quomodo *ἡ ἀπορία* sit neutrum plurale aptamen, quia est sine articulo, & est neutrum adiectivum sumitur adverbialiter id est facilitē. Similiter *ἡ ἀπορία* in 18. aphorismo significat difficilimē, id est: eorum plurale sine articulo: ideo sumitur adverbialiter.

Præterea apud Herodotum & Thucydem, ut animadvertit Lo. Scapula in suis annotationibus, hæc dictio *ἡ ἀπορία* sumitur adverbialiter, significando qualiter, & non qualia.

Sic Hippocrates primo de ratione vi. 23. ait, si quæ à pulmone excreverint, qualia oportet augenda est sorbitio. Galenus in comm. per qualia interpretatur qualiter, quia dicit, Hippocratem per qualia intelligere excretionem factam à pulmone cum nota concoctionis.

Denique multi ex prava intelligentia istius dictionis *ἡ ἀπορία* sepius incidunt in errata magni momenti. sed hoc vult ceat asserere, quod legimus in Sazonia illa disputatione, an euacuatio symptomatice, quæ fit in principio diarrhæ, quæ est cum tolerantia, & quæ responder morbo id est quod in morbo bilioso biliosi euacuitur, sit suppressenda, vel fougenda, Sazon tenet esse fougenda, hæc prava intelligentia motus: si qualia oportet purgantur interpretando per *ἡ ἀπορία* qualia, & non qualiter. Amplius in principio diarrhæ non potest fieri euacuatio qualiter fieri debet: quoniam Galenus 4. aphorismorum 11. inquit, ante utilem evacuationem præire coctionem, & deinde separationem: sed si est quod in principio diarrhæ nulla coctio observari potest: ergo non est faciendā euacuatio.

Denique licet in principio morbi in evacuatione symptomatice observetur aliqua tolerantia, id quæritur ratione principij morbi.

bi: quia ex Hippocrate 2. aphorif. 30. in principio, & hoc morbi omnia tenuiffima.

Infuper Criftoforus Vegha veritate ductus in fuis commentarijs inquit per *ſua* Hippocratem intelligere non ſolum ſpeciem peccantis humoris, ſed omnes conditiones, quæ requiruntur ad optimam evacuationem: in qua, ſi adſint, evacuatione fit qualiter fieri debeat, quod noſtræ expoſitioni maxime reſponder.

ſpice ad animi defectionem. Galenus declarans quid ſit intelligendum per animi defectionem, inquit, Hippocratem non intelligere illam animi defectionem, quæ fit ob timorem, vel morſum vis ventriculi: ſed illam quæ fit ob nimiam evacuationem.

Practica notandum, Hippocratem per animi defectionem non intelligere ſyncope, ſed lipothymiam.

Differentia non parva eſt inter ſyncope, & lipothymiam: quia ſyncope omnino tollit ſenſum & motum; lipothymia verò non aufert omnino ſenſum: immo tales aghi recordantur, quod in ſyncope, nec recordantur, neque in ſyncope vili animalis operatio, vel vitalis viget: ideo Galenus 12. meth. 7. definiens, ſyncope dixit, eſſe præceptem omnium virum lapſum: primo verò ad *ſylau.* 14. ait, lipothymiam eſſe viam ad ſyncope: Eclyſim verò eſſe viam ad lipothymiam. Eclyſim ſignificat reſolutionem.

Infuper notanda ſunt hæc tria vocabula Italica, quæ reſpondent tribus latinis: *ambafia*, *faſtidio*, *angofſa*. *Ambafia* eſt illa *Ec yſis*, quæ latinè dicitur *anxietaſ*, *faſtidio* dicitur, *lypothymia*, ſeu animi defectione *angofſa* dicitur *ſyncope*.

Cauſa immediata ſynopes & lipothymie eſt defectus ſpiritus vitalis, & non innatus, & implantatus: quia deficiente innato ſeu implantato, ſtatim ſequitur morſ: remanere verò innatus, licet vitalis extinctus ſit, poſſe tamen redire.

Cauſe extinctionis vitalis caloris, & deinde innati quatuor ſunt.

Prima eſt alteratio à cauſa contraria, vr ab opio, aqua frigida, vel aere frigidiſſimo.

Secunda eſt ſuffocatio, quæ fit vel à ſanguinis ſimplicitate, vel ab anguſtia in vena

arterioſa, vel arteria venoſa, vel à catarrho ſuffocante.

Quod calor per ſuffocationem extinguitur, declaratur à Galeno & Hippocrate 4. acutorum 23. vbi dicit, per venarum interceptiones factas à ſanguinis multitudine extingui calorem. Similiter Galenus 2. de naturalibus facultatibus 8. ait, ex ſuppreſſis menſibus calorem ſuffocari poſſe, & hydropem fieri. Parimodo Hippocrates 6. aphorif. 12. inquit, Diuturnas cutanti hæmorrhoidas, niſi vna ſeruetur, impendet periculum ſuffocationis, & hydropis; idem conſiſtat Galenus in com.

Tertia cauſa extinctionis caloris eſt defectus alimentis, qui accidere poſſe, vel ob nimiam evacuationem, vel ob præcæm ſucum nutritionis inceptum, vt in hydropicis, vel ob pabulum immoderatum poſt nimium eorum aſſumptum: de hoc modo extinctionis Galenus mentionem facit 2. de ſecl. nat. cap. 8. Nimius cibus impedit, ne debiles alantur, immo calorem debilem extinguendo per ſuffoca.

Quarta cauſa eſt reſolutio caloris, quæ fit, vel à vehementi calore, cuiusmodi eſt in cauſone: quia maior flama extinguit minorem, vel à cauſa nimium rarefaciente, vel nimium mor dicente, quæ calorem maxime reſoluit. De hæc cauſa loquitur Hippocrates 2. prognof. text. 1. & Galenus ſuſus in com. vbi Hippocrates proponit hæc verba, aqua, inter cutem à morbo acuto mala.

Tertia dubitatio: in ſanguinis evacuatione requiruntur vires, ſine quibus medicorum nemo auderet ſanguinem mittere: ergo nunquam erit facienda ſanguinis evacuatio vique ad animi defectionem: ergo æger nunquam pot eſſe poſſe in ſimili evacuatione toleranda: quia & in animi defectione, & paulo ante, vires non permittunt.

Reſponderetur, tolerantiam duplicem eſſe ſcilicet adſualem, aliam potentialem: in lipothymia tolerantia potentialis ad eſt, quia adhuc conſervatur potentia generandi nouos ſpiritus, & nouas vires, in ſyncope verò neque eſt potentialis, neque adſualis.

QVÆST. XCII.

De euacuatio sanguinis vsque ad animi deliquium fieri possit.

Questio est in hoc aphorismo ab alijs considerata, an euacuatio sanguinis aliquam vsque ad animi deliquium fieri possit.

Auerroes 1. coll. cap. 8. probat tribus effectibus suis argumentis contra Hippocratem & Galenum, euacuationem sanguinis vsque ad animi deliquium nullo modo in medicina habere locum.

Primum argumentum Auerrois tale est. Medicus debet naturam rectè operantem imitari: sed naturam rectè operans nunquam euacuat vsque ad animi deliquium: ergo nec medicus.

Respondemus, assumptum esse falsum, quod scilicet medicus solum imitari debet naturam rectè operantem: quia interdum medicus potest facere, quæ ab ipsa natura fieri non possunt, ut dicit Galenus lib. de cons. artis med. cap. 11. sicuti dum luxata reponit: carnem supercrescentem remouet: deponit cataractam: vitæ, & et abscindit membrum sfacello correptum: vel calculus est vesica à lithotomo extrahitur.

Præterea negamus maiorem, quod scilicet natura rectè operans nunquam euacuet vsque ad animi deliquium: Auerroes ostendit se non esse verissimum in medicina: quia interdum natura per vires in causâ euacuat sanguinem vsque ad animi deliquium: interdum per vterum, vel per hæmorrhoidas: & ager sanatur: immo Anticennas 17. tertij vult, sanguinem hæmorrhoidale non esse sistendum, priusquam ager animo deficiat.

Secundum argumentum Auerrois contra Hippocratem tale est: medici intentio solum est euacuare superfluum: sed euacuatio vsque ad animi deliquium euacuat non solum superfluum, sed etiam vtile: ergo.

Respondemus negando, quod medici intentio sit auferre superfluum: omnia medici intentio est sanare: medicio osium est addere, & auferre: & abscindere nemum punctura correptum, & vitæ partem à cane rabido demorsam. Quod verò medicus tollat etiam illud quod non est superfluum gratia sanitatis patet in ijs qui cadunt

ab alio, vel vulnerantur, in quibus secum vena, licet nulla adsint signa pleuritidis.

Tertium argumentum Auerrois. Medicus debet habere pro scopo non solum sanitatem: sed etiam vitæ custodiam: sed euacuatio vsque ad animi deliquium deducit ægrum ad graue vitæ periculum: ergo non est faciendâ.

Respondemus negando, quod per sanguinis missionem vsque ad animi deliquium ducantur ægri ad maximum vitæ periculum. Aliud enim est animi deliquium, & aliud syncope, quod Auerroes confundit, neque intelligit Auerroes, ne scia, quæ afferre solet animi deliquium: Galenus enim in hoc comm. & 3. meth. 4. loquens de lipothymia vti itatibus hæbet. Ceterum per lipothymiam corpus refrigeratur: subdit nemo potest inuenire remedium lipothymia secundus, & vilius naturæ, & ægris: sequuntur enim à lipothymia alii ductiones, vomitiones bilis, madores, sudores, & refrigerationes.

QVÆST. XCIII.

In quibus casibus conueniat sanguinis euacuatio vsque ad animi deliquium.

Questio non spernenda proponitur declaratione huius aphorismi. In quibus casibus conueniat sanguinis euacuatio vsque ad animi deliquium.

Galenus in comm. proponit tres casus, in quibus conuenit euacuatio vsque ad animi deliquium: quorum primus est in febribus ardentibus. Secundus in vehementissimis doloribus. Tertius in maximis inflammationibus.

Montanus, & nonnulli alij ponunt quartum casum: id est in febri synocha.

Isti tamen errant: quia Galenus 2. de diff. feb. 1. & 2. de crisi bus 6. collocat febres synochas inter ardentibus: quare non dabitur quartus casus, cum synocha sit inter ardentibus.

Deinde Montanus, & alij pñtes fuerunt decepti à praua interpretatione loniceri, & Cenomani, qui inter preteriti sunt in febribus ardentibus: caput in Græco codice legatur *in febribus ardentibus*: id est in febribus calidissimis, & non ardentibus: neque in vilo Galeni text. legitur.

tut in ardentibus febribus. Addimus febrem fynocham effe febrem calidiffimam: ergo in illis tribus cafibus effi quoque inclufa fynocha febris.

Insuper fi Galenus dixiffet in ardentibus febribus, fanguinem effe mitemdum vifque ad animi deliquium, non potuiffet defendere: quia in exquisitis ardentibus peccat bilis, & non fanguis: ideo non folum in febribus ardentibus euacuandus effi fanguis vifque ad animi deliquium: fed neque omnino totum effi aliquam moderatam quantitatem fanguinis euacuare.

Hinc Auenzoar in cura febrium putridarum in communi cap. de phlebotomis non euacuat fanguinem in ardentibus exquisitis, ne succedat cholicorum ebullitio: quoniam caufam Aliqui non omnino admittunt: quia in febribus ardentibus nunquam fanguis effi mitemdus, quod effi contra Galenum 1. 1. meth. 14. vbi vult, in omnibus febribus putridis fanguinem mitemi poffe, fi vires permittant. Neque Galenus in febribus biliofis inter prohibentia phlebotomiam vnquam pofuit cholicorum ebullitionem.

Dicimus tamen nos in ardentibus exquisitis parum fanguinis effi euacuandum: quia fanguis ad fternum bilis, illo enim euacuato, vires cadere poffunt. Quare vt ad propofitum noſtrum reuertamur, dum Galenus proponit in febribus ardentibus fanguinis euacuationem vifque ad animi deliquium, per febres ardentes debemus intelligere febres calidiffimas, ficuti in tex. Græco legitur: inter quas calidiffimas, febres fynocha præcipue colloatur: atque ideo dicimus Galenum præcipue de fynocha non putrida intelligere: in qua nifi fieret insignis fanguinis euacuatio, tota miffa putrefcens, fieretque fynocha periculosa, vnde mors.

Caufa verò, cur euacuatio fanguinis vifque ad animi deliquium in febribus calidiffimis maxime iuuat, proponitur à Galeno 2. meth. cap. 4. vbi habet hæc. „ Celeſtine per lipothymiam totum corpus refrigeratur: ſed et hemo poteſt inuenire remedium lipothymia iocundius & vilius ægris, & citius: ſequitur enim à lipo-

thymia alui deiectiones, bilis vomitiones, madores, ſudores, & refrigerationes.

Perimodo hæc fanguinis euacuatio vifque ad lipothymiam, ſeu animi deliquium quod id eſt, valde conuenit in maximis inflammationibus, vt docet Galenus in hoc comm. Primum, quia totum corpus ex hac euacuatione maxime refrigeratur: deinde per hanc euacuationem fit maxima reſolutio à parte inflammata: Galenus enim 13. meth. 6. dicit, quod omnis inflammatio vifque inflammatio à fanguine ſtans fit, qui tollitur fanguinem euacuando, & repellendo à parte inflammata.

Iſtæ magis inflammationes, quæ hac euacuatione fanguinis vifque ad animi deliquium præcipue tolluntur, ſunt tres, videlicet ophthalmia, carſculus, & pleuriſis.

De ophthalmia patet: quia Galenus libro de curandi ratione per 1. meth. cap. 17. inſertuo Eſconomi ophthalmico miſit fanguinem ad quatuor libras, illamque diſſimè liberauit.

De carbunculo Galenus 14. meth. cap. proptioſ dicit, in carbunculo, & anthraci quæ effi maxima inflammatio, conuenit hæc inſignis fanguinis euacuatio.

De pleuriſide Hippocrates 2. de ratione victus 10. dicit, eo vifque effi fanguinem mitemdum, quouſque appareat coloris mutatio, fanguisque extat liquidus à plenaria videlicet ſeparatio, & per venam ſectam euacuatus: quod non fiet, niſi præcedat inſignis fanguinis euacuatio.

Conuenit quoque euacuatio vifque ad animi deliquium ex Galeni comm. in vehementiſſimis doloribus: primum quia per hanc magnam euacuationem ſiculas ſenſitus aliqua ex parte ſeparædduntur: vnde doloris miſignitur. Secundò quia fit reſolutio fanguinis à ſcientis inflammationem, & dolorum. Hinc Galenus libro de curandi ratione per ſanguinem, cap. 17. citato in illo iuvene habente oculorum inflammationem ſem vehementiſſimo dolore, euacuauit vna vice tres libras fanguinis, & poſt quatuor horas aliam libram, & ſtatim dolorem ſuperauit: noluit euacuare vifque ad animi deliquium: quia erant elapſi dies 20. quod illo affecto laborauit rat: ſed mirandum eſt, quod in euacuatione trium

libratum non deliquerit, vel animo defecerit & tanto magis, quanto importuna inedia per aliquot dies fuerit à medico diatribario venteris.

3. Tertia dubitatio: Galenus 1. ad Clauel. 14. ait, vigilas, aut dolores internos prohibere subitas, & multas euacuationes: quomodo igitur in vehementissimis doloribus erit euacuandus sanguis vsque ad animi deliquium? ut in hoc comm. docet Galenus.

Respondemus, si dolor, fuerit factus ab humoribus calidis in ipsis venis contentis, qui foueant ipsum dolorem, dolorem non impedire euacuationem vsque ad animi deliquium: si verò dolor fuerit factus ab humoribus frigidis, sicut est dolor colicis à vitreo pituitas vel podagricus à causa frigida, dicimus nullo modo sanguinis euacuationem esse faciendam, licet dolores essent vehementissimi vsque ad animi deliquium: cum, quia in his non peccat sanguis: tum quia vires non tolerant.

Præterea nulli adiunt vires permittentes in vehementissimis doloribus, nulla, vel exigua sanguinis euacuatō fieri debet: supponitur enim præceptum Hippocratis 4. de ratione vic. 19. esse obseruandum tamquam oraculum, quod præter morbi magnitudinem requirantur vires permittentes, si sanguinis euacuatio fieri debeat.

Denique notandum est erratum quorundam, qui tribus casibus à Galeno propositis addunt quartum, nempe sanguinem esse mittendum vsque ad animi deliquium in lassitudine tensa: sed nisi adsit inflammatio nulla est occasio, quod tam insignis sanguinis euacuatio fieri debeat in lassitudine tensa: quare sufficiens tres casus propositi ab ipso Galeno in comm.

Quo, præterea occurrunt consideranda pro intelligentia aphorismi. Primum quod tempore in maximis inflammationibus possit conuenire missio sanguinis vsque ad animi deliquium. An in principio inflammatio ionis, vel augmento, vel in vigore. Secundum an in vehementissimis doloribus ante sanguinis missionem vsque ad animi deliquium conueniant anodyna exteriora, vel interna.

Quo ad primum, id est, quo tempore in

maximis inflammationibus conuenire possit missio sanguinis vsque ad animi deliquium: prima facie non videtur, quod vilo tempore possit conuenire: non in principio, quia in principio inflammatio non est maxima: Hippocrates enim 1. aphor. 30. ait. In principio & finemina remissiora. Non in augmento & statu, quia tunc sanguis est confusus in partem inflammatam: tuncque effugit tempus reuelliendi in contrarium: ergo nonquam conueniet.

Respondemus missionem sanguinis vsque ad animi deliquium præcipue faciendam esse in principio, vel paulo post, quo tempore fluit sanguis. Præcognoscitur, maximam fore inflammationem ex maxima plenitudine, ex celeritate confluxu, atque ex dolore vehementi.

Q V A E S T. X C I V.

An in magnis doloribus ante phlebotomiam conueniant anodyna.

QUO ad secundam, an in vehementissimis doloribus ante sanguinis missionem conueniant anodyna: controuersia videtur esse inter Galenum, & Auicennam. Auicennas ubi agit de inflammatione habet hæc verba. si vniuersis euacue, prius sedare dolorem: itaque velis, ante sanguinis euacuationem prius esse sedandos dolores anodynus: Galenus verò in hoc loco in vehementissimis doloribus vult sanguinem esse mittendum vsque ad animi deliquium. Præterea in arte medica ante euacuationem topica non conueniant: ergo neque anodyna.

Montanus conciliat Auicennam cum Galeno hoc modo dicendo curam secundum Auicennam, qui vult prius sedare dolorem, esse regularem: secundum Galenum verò esse coactam: & rectè quidem: quamuis Montanus non declaret, quomodo sit regularis.

Nos primo dicimus, Galenum non improbare, quod possit fieri sanguinis missio, & simul, & eodem tempore applicentur anodyna: Immo Galenus 2. in 6. epid. comm. 8. vult, ante sanguinis euacuationem

nem effe mitigandos dolores anodynis: hoc fine, vt à parte affecta fiat melior reuulfio, auxilio fanguinis miffionis: quia quando in parte affecta non eft dolor, pars nihil attrahit, vnde per phlebotomiam reuulfio redditur promptior. Hinc Hippocrates in Anaxione patiente pleuritidem, prius fedauit dolorem, deinde fanguinem euacuauit.

Dicamusigitur nos prius effe dolorem fedandum: fed eodem tempore fanguinem quoque effe mittendum, cutamque effe regularem, fi prius fedetur dolor: quia anodynum eft remedium vrgentis phlebotomia verò eft remedium caufe: fed fic eft quod vrgenti prius eft attendendum, vt docet Galenus in comm. 16. huius fectionis.

Dum verò dicebant, topica non conuenire ante euacuationem totius. Respondemus reuocandos effe ad memoriam feptem cafus, in quibus licet applicare localia ante totius euacuationem.

Primus cafus eft, fi affectus fit lenis, vt notat Galenus lib. 1. de comp. med. per locos c. 3. vbi agit de Alopecia, quam ftatim fanauit topici adhibitis fine alia precedenti euacuatione.

Secundus, quando materia eft venefica, quæ illicè cauftico, vel ferro candente, fine precedenti corporis euacuatione fuperatur: ficut in morfu viperæ, vel canis rabidi, vel ob atma ventraria.

Tertius in apoftematibus, in quorum principio ftatim vrimur repellentibus.

Quartus eft, dum roboramus ex venenico antequam pharmaco purgemus: hic cafus proponitur à Galeno 1. ad Glaucl. 14.

Quintus eft, dum vrimur balneo con- temperante, & eft Galeni 1. ad Glaucl. 15.

Sextus, dum vrimur anodynis.

Septimus, cum periculum facimus, an dolor à ftatu, vel ab alia materia pcedente exortitur, vt Hippocrates expetitus eft in Anaxione.

In acutis paffionibus, rarò, & in principijs, medicinis purgantibus vti, & hoc cum prameditatione faciendum.

In 22. aphorifmo docuit Hippocrates quo tempore purganda fint corpora: dixitque, vel quando materia eft matura, vel quando turget. Duo adhuc de euacuatione relinquebantur consideranda.

Primum ad quam menfurà corpora poffint euacuari, de qua euacuationis menfura & quantitate, agit in aphorifmo fuperiori.

Secundum erat decernendum, in quibus morbis, & quando, & quomodo materiaurgens erat purganda: hoc facit in præfenti aphorifmo docens hæc quatuor, quæ certè funt magni momenti.

Primum inquit, in morbis acutis turgentem materiam effe purgandam.

Secundum dicit rarò hoc effe faciendum.

Tertium in principio morbi.

Quartum id effe faciendum cum prameditatione; fed infra diftinctè omnia declarabimus.

Diuiditur aphorifmus in duas partes. In prima inquit, in morbis acutis rarò, & in principijs materiam turgentem effe purgandam.

In fecunda parte docet id faciendum cum prameditatione.

Quoad verba dicit in morbis acutis, quia in chronicis, vt docet Galenus in comm. materia nunquam turget: quoniam morbi chronici funt ex humoribus craffis, & valentis, quippe qui ob duas caufas turgere non poffunt: prima quia de ratione turgentis materie eft, quod in fe habeat principium motus, quod frigida humoribus non conuenit: hinc fetofi humores in hydropticis, licet fine tenuis, nunquam turgent: quia vt frigidi in fe ipsis non habent principium motus.

Secunda caufa eft: quia de ratione turgentis materie eft, tenuitas: & tunc igitur ex his caufis deficiente humores turgere non poffunt.

Dicit

Dicitur rari, & in principio, supple materiam turgentem esse purgandam: non quod raro in peracutis humores turgescant, ut omnes alij exponunt: sed raro evenit, quod turgentes in peracutis habeant inclinationem ad intestina: quo casu tunc modo in principio uti possumus pharmacum, ut ostendit in tractatu de milioratiis.

Quid verò intelligat per ptinelyum Hippocrates. Primò sciendum ex Galeno 1. de crilib. 9 & in com. 2. huius scilicet, principium morbi sumi tribus modis, vel pro primo insultu: vel pro duobus diebus, vel donec persenserat cruditas sine ullo signo coctionis: Galenus in comm. vult, Hippocratem per ptinelyum intelligere primum diem, vel non ultra secundum: quare dum turget materia, purganda est prima die, vel ad summum secunda, & rectè quidem: cum Hippocrates dicat 4. aphorism. 10. „ medicari id valde acutis eadem die, nam tardare malum: dicit in valde acutis: quia in his materia sæpè turget, sed raro evenit quod habeat inclinationem ad mesenterium & intestina.

Q V Æ S T. C X V.

Antequam materia turgens pergeat, qua sit prameditanda.

Dixit cum prameditatione, sed quid intelligat per prameditationem, sciendum est, quod ad quinq; capita reduci possunt omnia illa, que sunt prameditanda, antequam pharmacum in materia turgente exhibeatur.

Primum caput continet illas prameditationes, que sunt faciendæ circa agrotantes. Secundum que sunt faciendæ circa morbum. Tertium que circa medicamentum. Quartum que circa humorem turgentem. Quintum que circa virtutem.

Quo ad primum, id est quo ad prameditationes, que sunt faciendæ circa agrotantes, quatuor sunt, que colliguntur ex ipso Galeno.

Primum quod æger nec puer, nec senex sit: ætas enim ex Hippocrate 4. de ratione

vic. 19. prohibet remedium magnum quod non solum est sanguinis evacuationis sed etiam medicamentum: non puer, quia ut docet Galenus 9. meth. cap. 17. „ Puerorum substantia omnium faciliè dissipatur: ideo non eget praesidio evacuationis, cum habeat ex seipsa, unde naturaliter evacuetur, per habitum videlicet. Hæc ratio proposita à Galeno, cur in pueris sanguis sit evacuandus, nec pharmacum sit exhibendum. Non senes pharmacum putantur: quia senectus est viribus struta.

Secundum, quod æger non sit deilis, qui faciliè incidat in hypochondrium, hæmipem, seu catadialgram: quia talis æger pharmacum pati non potest: evacuatio enim sicila per pharmacum non potest suppleri quando volumus.

Tertium, videndum est, quod æger non habeat hypochondria, icterum, & febrim, dum calida: ideo Galenus in comm. vult esse ineptos purgationi, qui laborant multâ cruditate, qui habent obstructions, & qui paulo ante fuerint alii cibi crassi, & tenacibus. Similiter Galenus 1. de humilibus comm. 2. & com. 12. vult, qui habet hypochondria flatibus distenta ineptos esse ad purgationem.

Quartum addit Galenus in comm. quod si adsint inflammationes in ventre, vel circa ventrem, pharmacum nullo modo evenire possit: tum quia omnia pharmacum ut dicit in hoc comm. potentia calida sunt: tum quia agitatio facta circa partes inflammatis maxime augeat morbum: quare licet materia in acutis sæpè turgens, id tamen dandum est pharmacum.

Quo ad prameditationes, que sunt faciendæ circa morbum, duo sunt consideranda. Primum, an morbus sit cum inflammatione ventriculi, hepatis, lienis & partium vicinarum: quia ex Galeno 11. meth. 11. habemus hæc verba „ quando, iteque incipit phlegmone laborare, & alius quis tentet medicamenta exhibere, maxime excitabit inflammationem: quia per medicamenta excrementa ad partes inflammatas trahuntur. Quo postea venterum partium inflammatio dignoscatur, ut docet Galenus lib. quos & quando, in quo loco

loco vult ex hypocondrijs calidis, & fetidis illarum partium inflammationes dignofci.

Secundum eft cogitandum, an fiant obftrudiones, quæ fi adfint, docet Galenus in comm. ante pharmacum dandum effe meliorationem, in quo decoctum fit aliquid hyfopi, vel origani, vel tragorigoni, vel thimi, vel pulegi, quæ licet calida fint, maius tamen afferunt beneficium aperiendo, & attenuando, quam maleficium in calefaciendo: fed femel, vel bis vrendum eft hoc decoctio: quia illico turgente materia eadem die, vel in principio alterius diei pharmacum exhibendum eft: deinde itatim exhibito pharmaco ex Hippocrate 2. de ratione vic. 12. datur priffana, tum vt attenuet at medicamenti acrimoniam, tum vt detergat, & deorfum pellat ipfum pharmacum.

Quod ad tertiam: id eft quoad præmeditationes, quæ debent fieri circa medicamentum, quatuor funt præmeditanda.

Primum cum omnia pharmaca fint poteflate calida & ficca, illud erit eligendum medicamentum, quod minus calidum fit, cuiusmodi funt electuarij de fucco rofarû, diacarbotaum, & alia id genus, fi vero calidiora requirantur: quia æger indigeat potentioribus, optimum eft veratrum nigrum, fi maiori indigeat, maius quoque debet effe medicamentum, Galenus 2. de ratione vic. 11. exhiberi in pleuritide hietâ diacolocintidos, quod medicamentum, vt ibidem docet Galenus in turgente matena eft potentius veratro nigro.

Secundum eft præmeditandum, quodnâ debeat effe pharmaci correctivû. Hippocrates & Galenus 2. de ratione vic. 11. docent admifcenda effe odorata, ne medicamenta fua venenofitate ledant os ventriculi, cuiusmodi funt fpeciei, feu cinamomi pauxillum: noftrates tamen permifcent cum medicamento maluatrici pauxillum: quod mihi non probatur: quia vinum maluaricum mixtum pharmaco non folum gratiâ aromaticæ, fedâ vomitum inuitat: nos potius fumpto pharmaco gratia corroborandi os ventriculi præcipimus, regri maluanco abluant os: quod præftat duo beneficia: alterû, fumpto pharmaco nullus phar-

maci odor ea die percipitur: alterum maluatrici pauxillum ita fyncerum odoriferum, & incontaminatum minimum quod elabitur deorfum (licet adfit febris) mitificet os ventriculi corroboret.

Tertium eft obfervandum Anerolis præceptum 7. coll. cap. 9. vbi inquit, ita acutis pharmaco effe admifcenda refrigerantia, vt temperetur eius acrimonia: hac ratione Hippocrates 2. acutorum 12. poft fumptû medicamentum, illico exhibet priffanam.

Præterea notandum, quod refrigerantia, quæ cum pharmaco, vel affumpto pharmaco fumuntur, fiant epichieratica quod confirmatur ex Hippocrate & Galeno: qui vtebantur lacte afinino cum fcamonijs: Hinc Galenus 14. meth. 17. fanauit Matronâ Romanam vlceribus pedum correptam lacte, in quo clanculûm coniecit fcamonium: hinc communis vfus laudandus eft, dum pharmaca in fero lactis infufa, vel in decoctione florum & fructuum, vel in aquæ endiuivæ vel acetofæ exhibentur.

Valcat igitur Odor, dum dicit, frigida admixta pharmaco auferre pharmaci operationem, ideo non effe admifcenda, quafi quod pharmaca non alia ratione purgant, quam vt calida: cum purgatio dependeat à fua proprietate, feu ab idiofyncrifia: quæ refultat ex permixtione, & alteratione innumerabilem qualitarû, vt offendimus ex Galeno in lib. 8. meth. noftræ: fic Euforbium calidiffimum attrahit phlegma, quod effe frigidum: itaut medicamentum non attrahat fimile in temperatura, fed fimile in idiofyncrifia.

Quod verò frigida nō impediant pharmaci operationem, patet experientiam: nulli enim vt effugiant medicinæ naufeam, niue ipfam refrigerant: tantum æquè purgatae fi effe acta calida.

Quartum, præmeditandâ effe dofis medicamenti: quia in minori quantitate exhibitum parum euacuat, & multum agitati agitati vero humores ex Galeno 2. de ratione vic. 11. maximè nocent: atque vt ipfe docet 5. de fimpli. med. 24. medicamentum conuertitur in humorem, quæ euacuare natum erat exhibitum vero medicamentum in maiori quantitate, quam pars fit, corpora colloquant: ideo hæc confideratio de medi-

medicamentum quantitate requirit medicū exercitatum.

Deiūm norandum ex Galeno lib. quos & quando purgare oportet cap. 14. quod medicamentum ob sex causas alium mouere non potest.

Prima ob aegrotantis naturę proprietatem.

Secunda ob medicamenti exiguitatem.

Tertia ob sterco densatum, quod propterea clystere prius est educendum.

Quarta quia natura antes mouit per viam.

Quinta quia medicamentum in prauum alimentum conuertitur, videlicet in illum humorem, quem trahere natum erat, vt 3. simplicitate docet Galenus.

Sexta causa est, quia interdum medicinis mutatur in venenum.

Quo ad premeditationes, quę sunt faciendę circa humorem turgentem, medicus debet hęc duo obseruare. Primum in quā corporis partem turgentes humores inclinent. Secundum an in corpore adsit viscositas, & humorum crassities, quę possit transiū turgentium impedire.

Quo ad primum, si humores inclinent ad alias regiones, quā ad alium, pharmacum non iuari: ideo dāndū non est: quod quidem colligitur ex ipso Hippocrate 4. de ratione vic. 64. vbi loquens de materia turgente quorundam aegrotantium, in quibus modo excitabat tumores circa pedes, modo circa crura, modo circa sauces, vnde strangulabantur; loquens de his ait, tales aegros esse purgandos si ventet mutauerit: si non mutauerit, a medicamentis abstineto: Ecce quod Hippocrates non fuit purgandos esse materiam turgentem, nisi habeat inclinationem ad intestina.

Quod veto Hippocrates in hoc text. citato intelligat de materia turgente patet ex motu furioso humorum in molo descenditum ad crura, modo ascenditum ad guttur cum ingenti febre, modo ad cerebrum delirium efficiens: hęc materia, quę hęc loco non potest, quę eūrum quātū absque dubio turgentis materia conditionem habet: de hac igitur, loquens Hippocrates dicit, nisi venter mutauerit, a pharmaco abstineto, quia nisi habeat aliquam inclinationem ad ventrem pharmaco nō pos-

set euacuari: esset siue medici euidens facultas, qui daret pharmacum, quō non posset humor turgens euacuari: quando videlicet esset in venis cras, in venis pēdam, vel guttis, quę nullum consensum habēt cum ventris, vel cum parte contra ipsas neptis. Hinc Hippocrates dixit cum premeditatione, nempe, vt premeditetur, antequam demus phatma com, an humores turgentes inclinet ad mesenterium, vel intestina: & an possint per alium educi.

Hinc credendum est, Hippocratem non dedisse pharmacum Perath, in quo materia turgebat, erat tamē inclinata, vt per nates sanguinis eruptione euacuaretur, & per vrinam, & sudorem, per quę loca demum fuit liberatus.

Similiter in Metone humores turgentes habebant propensionem ad sanguinis eruptionem per nates, in quo casu non dedit pharmacum: immo si dedisset, naturam rectē operantem ab opere suo diuertisset.

Idem in Muliere morosa: quę 3. de liberatur, quę menstrua eruperunt: in quō casu humores turgebant: atamen Hippocrates non dedit pharmacum.

Parimodo in Virgine Latasse sena de eruperunt menses: nihilominus licet materia turgeret, nullum fuit exhibuū pharmacum: quia turgens materia nullam habebat inclinationem ad ipsa intestina.

Deiūm premeditandum est, an corpora sint repleta viscosis humoribus: quod Galenus in comm. admonet esse obseruandum, & rectē quidem: tum quia ex Hippocrate 1. aphor. 9. 11. Corpora cum quę purgare voluerit oportet fruida fieri: tum quia ob siccos viscosos humores turgentes, licet sint tenses, ad ventrem non transirent.

Quo ad quantum, quod est de viui per mittente ipsum pharmacum, Galenus 1. de humoribus 17. & 2. priuslag. comm. 60. admonet, medicamenta interdum non operari ob aliam ex tribus causis.

Prima quātū est ob parium expurgatum imbecillitatem, quę imbecillitas quacumque intemperie prodire potest, vt probat Galenus 7. meth. 4.

Secunda ob angustiam meatuum: quę fieri potest vel obstructione vel tumore comprimente, vel ab occlusionē facta ob adna-

adnatum germens. Tertia vel à viuo excrementi: vitium excrementi (addit Galenus) eft craffitudo, aut vifcofitas, aut humoris multitudo.

APHORISMVS XXV.

Qualia oportet purgari, purgentur, confert, & facile ferunt: fi contra difficile.

Nonnulli putant, hunc aphorifmum effe epilogum huius primæ feft. fic probant: Hippocrates in hac prima feft. agit de viciis qualitate, quantitate, & de modo adminiftrandi victum, & adminiftrandi remedia pharmaceutica, & chirurgica euacuationem refpicientia: addit: fed fic eft, quod fabillis verbis (talitudo & qualitas) continentur, qualitas, quantitas, & modus adminiftrandi victum, & remedia euacuantiæ, de quibus omnibus agit in hac prima feft. ergo hic aphorifmus eft epilogus.

Reijcuntur illi: quia in hoc aphorifmo non facit mentionem de viciis ratione: at fic eft, quod maior pars illius tractatus, qui habetur in hac prima fectione, eft de viciis ratione, de qua agit à quarto aphorifmo vique ad vigefimum excluſiue.

Præterea in hoc aphorifmo ſolum mentionem facit de purgatione: quia dicit *καθάρσει*, idem, quod vocabulū ſolū pertinet ad purgationem, quæ fit per pharmaca.

Inſuper in hac prima feft. non ſolum agit de viciis ratione, & de purgatione, quæ fit per pharmaca, ſed de quacunque euacuatione, ſive fiat per vrinam, per vterum, per ſudorem, per hæmorrhoidas, ſive per alias regiones: idque probatur ex quatuor aphorifmīs præcedentibus: dum enim dicit in vigefimo primo aphorifmo, quæ natura vergit, amplectitur indicationem humorum euacuandorum per quamlibet partem: dum verò dicit in aphorifmo 22. concocta medicati, intelligit de purgatione: dum dicit mouere, intelligit de quacunque euacuatione chirurgica vel pharmaceutica: dum verò dicit in apho-

rifmo 23. quæ euacuantur non multitudinem metienda, patimodo intelligit de omni euacuatione per remedia ad pharmaciā vel chirurgiā pertinentia: quare in hac prima feft. non ſolum agit de viciis ratione, ſed de purgatione, & de quacunque alia euacuatione.

Poſtremò non eſt dicendum, Hippocratem vti epilogis, quia dicendi grauitas, & laconiſmus Hippocratis epilogum nullo modo admittunt.

Multī alij dicunt, hunc aphorifmum eſſe ſuperfluum, quia coincidit cum 2. probātque ex Galeno, qui in comm. habet hæc verba „ Hippocratem non piguit his repetere ea quæ ſunt magni momenti. Similiter Galenus 4. aphorif. comm. 11. habet hæc verba „ ea quæ ſunt ad artem maximè neceſſaria ſepè tractare eſt melius.

Reſpondemus ipſum Galenum ſeuera Hippocratis doctriinam multoties repetere, quia Galenus erat Aſiaticus, & non poterat ſe continere, quin Hippocratis dogmata multoties repeteret: negam⁹ tamen Hippocratem eandem doctriinam, licet eadem verba ſepè proferat, repetere.

Quare dicimus verba Hippocratis repetita quidem, ſed alio fine, & alia attēte propterea hic aphorifmus ratione finis ſic nouus, & omnino diuerſus à 2. aphorif. ratio eſt, quia hæc poſeſt applicari ſolum euacuationi faciendæ per pharmacum, de qua in prælois aphorifmīs locutus eſt: ille verò applicatur euacuationi faciendæ per pharmacum in communi: hic verò applicatur ijs quæ dicta ſunt in 12. & 14. aphorifmo, in quibus de purgatione locutus eſt.

Similis docendi modus inuenitur in Ariſtotele, qui in varijs libris eandem doctriinam repetere videtur, ſed alio fine; non ne in lib. priotum agit de ſylogiſmo in communi: in fine tamen primi poſt. agit de eodem ſylogiſmo, ſed applicato materiæ neceſſariæ. Patimodo in primo phyſicorum agit de materiæ prima: de eadem materiæ prima agit in primo de generatione, ſed applicata generationi. In quarto phyſicorum agit de infinito: in

primò de Cælo similiter agit de infinito, sed applicato mundo, quod scilicet mundus non sit infinite molis. In 12. metaphysices agit de Deo vt est prima substantia & caput omnium entium. In 3. physicorum agit de Deo vt est primus motor & vtriusque veròque iisdem ferè verbis. Similiter Hippocrates in secundo aphorismo intellexit de purgatione in communi qualiter fieri debeat: in hoc verò aphorismo protulit eadem verba: sed solam cum relatione ad purgationem: quasi diceret, si purgatio taliter sit qualiter dictum est in 12. aphorismo, vbi sumebat indicationem purgandi à materia concocta & à materia rurgente: & purgatio fiat qualiter dictum est in 13. aphorismo, vbi agit de mensura purgationis, & euacuationis: & purgatio fiat qualiter dictum est in 24. aphorismo de tempore purgationis in morbis acutis, & quod fiat cum præmeditatione. In hoc 25. concludit quod similiter fiat, qualiter dictum est in quinque dictis aphorismis, ægri facile ferens: si minus difficulter, non seruatis præceptis propositis in superioribus aphorismis.

Quod verò Hippocrates per talia & qualia intelligat qualitatem purgationis, & non qualitatem humorum purgandorum. Primò patet quia Galenus 4. aphorismis. 2. inquit, Hippocratem in illo aphorif-

mo locutum fuisse de euacuatione in communi, nempe vt est euacuatio.

Secundò patet ex verbis Hippocratis quia dicit *ἁπλῶς*: per quæ verba significatur qualiter, & non qualia: primò quia omnia neutra adiectiua sine articulo sumuntur adverbialiter: vnde Hippocrates aphorismis. 13. dicit *ἁπλῶς*, id est simpliciter, quod vocabulum, nisi sumeretur adverbialiter, significaret facillima & sic aphorismus nullum haberet sensum. Similiter in aphorismis. 18. dicit *ἁπλῶς*, id est difficillimè, quia est neutrum adiectiui sine articulo, & in numero plurali, quæ adiectiua sine articulo, & præcipuè in numero plurali semper transeunt in satum adverbiorum: vt locis citatis probantur.

Insuper *ἁπλῶς* ab Herodoto, & Thucydide sumitur pro qualiter: sicuti quoque patet in annotationibus Ioannis Scapula. Deinde neutra numeri pluralis, vt *ἁπλῶς*, & cetera apud Græcos, si iungantur cum verbis numeri singularis possunt significare talia & qualia: sed si iungantur cum verbis numeri pluralis semper adverbialiter sumuntur. Modò in hoc aphorismo hæc dictio *ἁπλῶς* iungitur cum verbo numeri pluralis: quia dicit *ἁπλῶς*, ergo adverbialiter sumi debet: hæc enim satis clare, & manifesta sunt apud illos, qui in lingua Græca versati sunt.

F I N I S.

Errata nonnulla Corrigenda.

<i>quod</i>	lege	<i>quod</i>	columna 6.	linea	15
Quo	lege	quod	col. 13.	linea	5
Cruz	lege	crus	col. 15.	linea	50
Strabo	lege	Strabo	col. 17.	linea	49
Extentes	lege	existentes	col. 20.	linea	44
Exhibentur	lege	exhibeantur	col. 23.	linea	44
<i>quis</i>	lege	<i>quis</i>	col. 30.	linea	6
Quid igitur	lege	Qui digitum	col. 30.	linea	40
Veri	lege	Vel	col. 48.	linea	32
Vutiri	lege	Nutriti	col. 68.	linea	31
<i>quidam</i>	lege	<i>quidam</i>	col. 74.	linea	4
Alteratio	lege	Altercatio	col. 81.	linea	2
Coniudicans	lege	Contraindicans	col. 84.	linea	10
Cap. 4.	lege	Cap. 5.	col. 89.	linea	40
<i>aut</i>	lege	<i>aut</i>	col. 113.	linea	27
Non didetur	lege	videtur	col. 116.	linea	27
Pieniosi	lege	Tenuiosi	col. 118.	linea	39
Et	lege	Vi	col. 177.	linea	3
Sectione	lege	Sectione septima	col. 177.	linea	50
Morbo acuto	lege	A' morbo acuto.	col. 197.	linea	16
A' quanto	lege	Quanto	col. 197.	linea	18
<i>intus</i>	lege	<i>intus</i>	col. 267.	linea	2
Antiperistafim	lege	Antiperistafim	col. 371.	linea	8
Est	lege	fit	col. 378.	linea	44
Solanus	lege	Sclannus	col. 384.	linea	11
Peribus.	lege	Paribus	col. 440.	linea	40
Exymelline	lege	Oxymelline	col. 441.	linea	3
Tantum	lege	tamen	col. 498.	linea	4
Ab	lege	Ab ea	col. 498.	linea	34
Perti	lege	Aperti	col. 498.	linea	50
<i>utrumque</i>	lege	<i>utrumque</i>	col. 511.	linea	47